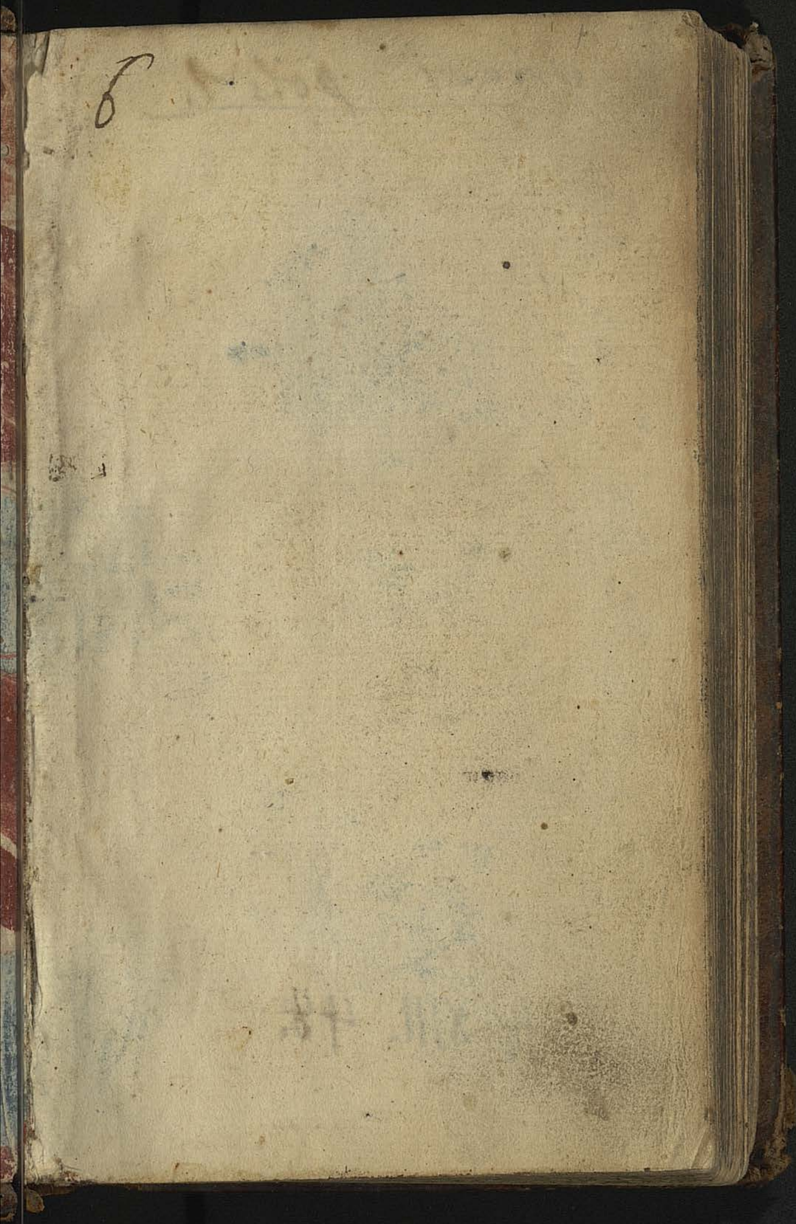
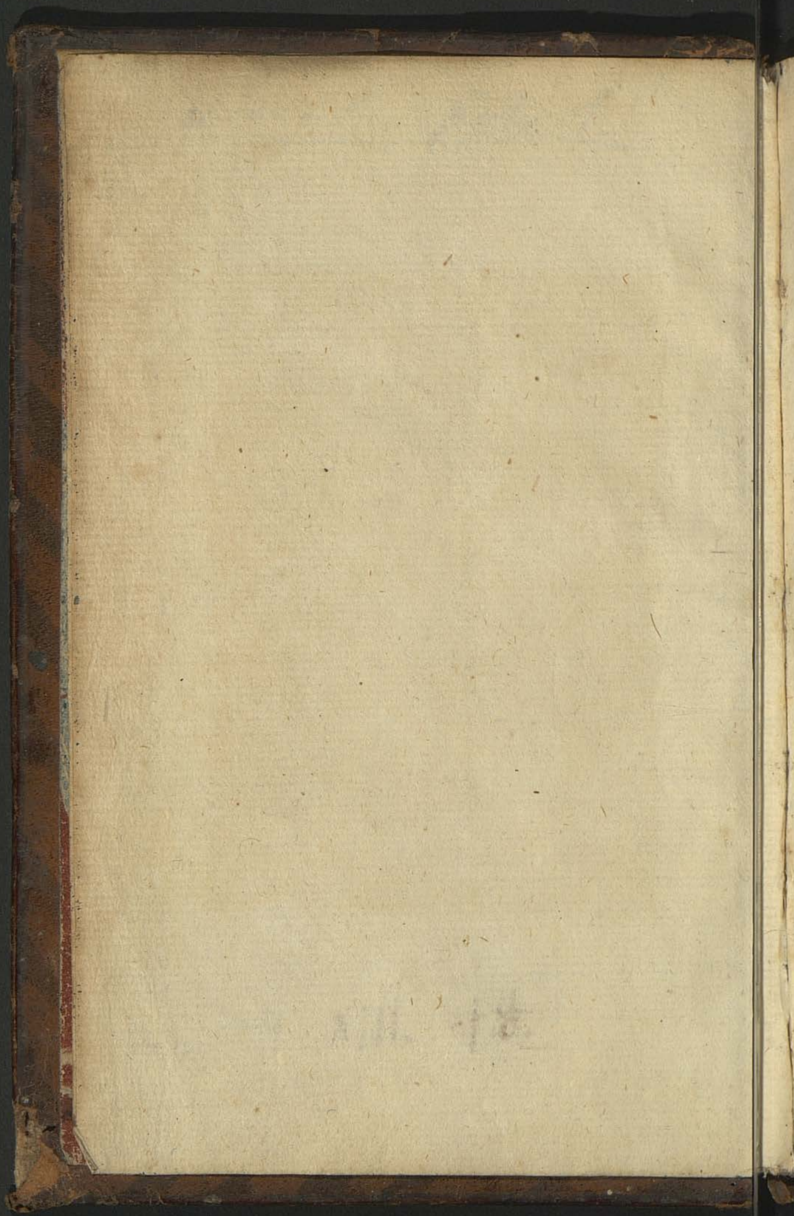

V
B J
C

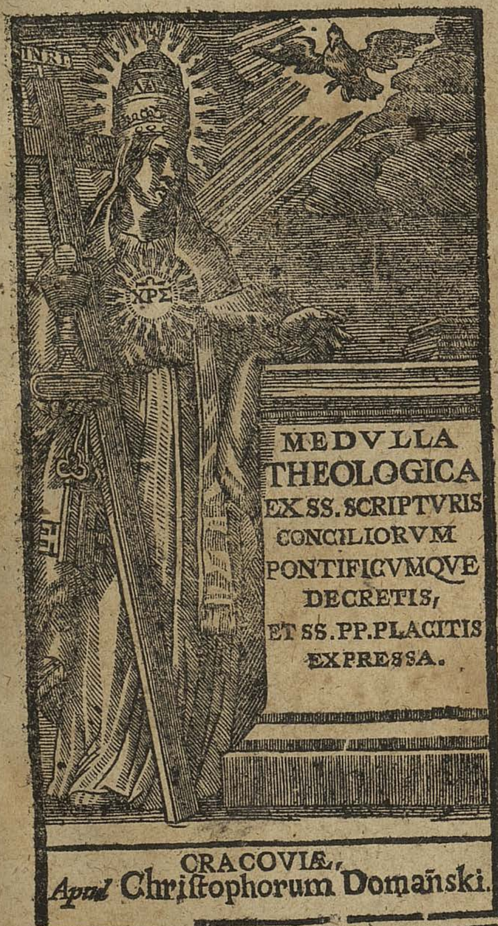

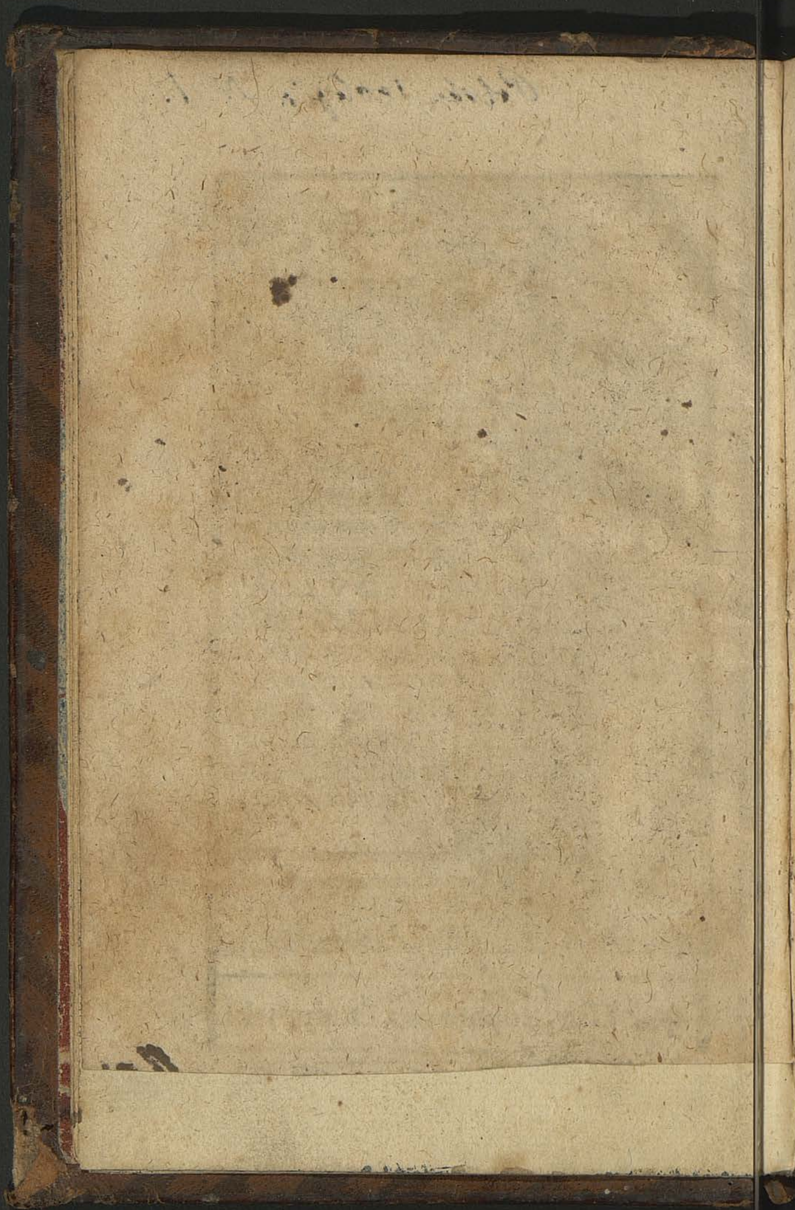
Ex Libris Onuphrii Kom:
malski Commendae: Jgote.

Polska teologia N. 1.

Complectens ea quæ ad Sacramenta [illegible]

CRACOVIÆ, M.DCCIX.

MEDVLLA THEOLOGICA,
EX SACRIS SCRIPTVRIS CONCILIORUM PONTIFICUMQUE DECRETIS, ET SANCTORVM PATRVM ac Doctorum placitis.

AVTHORE

LVDOVICO ABELLY

EPISCOPO RVTHENENSI

Expressa

Ordinatione & Authoritate

ILLVSTRISSIMI & REVERENDISSIMI DOMINI

D. CASIMIRI

à ŁVBNA

ŁVBIENSKI

EPISCOPI CHELMENSIS,

Episcopatûs Cracoviensis Generalis

ET

Abbatiæ Czervenensis perpetui

ADMINISTRATORIS.

Tum quoque

REVERENDISSIMI

CAPITVLI CRACOVIENSIS

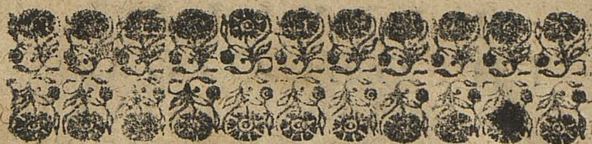
ad vsum sui Seminarij

reimpressa

PARS SECUNDA

Complectens ea quæ ad Sacramenta & mores pertinent.

CRACOVIÆ, M.DCCIX.

APPROBATIO DOCTORVM.

NOs in Sacra Theologiæ Facultate Parisiensi Doctores Sorbonici, fidem facimus lectum esse, examinatumque à nobis librum, cui titulus est, *Medulla Theologica, &c.* *Authore Magistro* LVDOVICO ABELLY, *Doctore Theologo, & Sancti Iudoci Parisiis Rectore*, nihilque repertum in eo, quod sit Catholicæ, Apostolicæ & Romanæ Fidei, ac Doctrinæ, bonisque moribus contrarium. Datum Parisiis die trigesima Septembris, anno Domini 1651.

M. GRANDIN.

R. DV VAL.

PRÆFATIO
In posteriorem Medullæ Theologicæ partem.

POST explicatas in priori huius Operis parte veritates illas, quæ mysteriorum fidei notitiam præsertim spectant, reliqua Theologicæ doctrinæ capita, quæ magis ad praxim accedunt, hac posteriori exhibentur: atque in primis, ea quæ ad Sacramentorum rationem ac disciplinam pertinent; quæ cùm sint media quædam ad Christi Domini gratiam in nos vberrimè derivandam divinitùs instituta, convenienter post ipsius gratiæ doctrinam vltimo prioris Partis tractatu traditam, subiungitur Theologiæ Sacramentalis explicatio, in qua de ipsis Sacramentis tum generatim, tum speciatim, disseritur: ut noverint illi, quibus mysteriorum tantorum dispensatio credita est, quomodo se in sacra illa œconomia gerere debeant, & qua ratione populus fidelis dignè iisdem participare, pleniores que ac vberiores illorum fructus in se percipere possit.

Quoniam verò terra super se venientem bibens imbrem, proferens autem spinas ac tribulos, maledicto proxima est (ut testatur Apostolus) qui præterea monet, ne in vacuum gratiam Dei recipiamus, hortaturque, ut exhibeamus nos, sicut Dei ministros in omni opere bono fructificantes; idcirco in secundo posterioris huius Partis tractatu, agitur de ipsis actibus humanis, quibus unusquisque Deo vel morti fructificare potest (ut loquitur idem Apostolus) investigaturque, ex quibus fontibus bonitas eorum vel malitia profluat, ac præsertim prima & præcipua illorum actuum regula, lex scilicet divina, Decalogi præceptis contenta, paulò attentius consideratur: cui subiungitur notitia Ecclesiasticarum legum ac censurarum; ac demum pro totius operis veluti coronide, apponitur brevis quædam Appendix eorum, quæ ad statum Clericalem & Ecclesiasticæ Hierarchiæ disciplinam spectant, quæ in aliis tractatibus explicari commodè non potuerunt.

Cùm autem universa hæc Theologia Moralis & practica duobus præsertim fundamentis innitatur, ratione scilicet ac authoritate, rationem quidem optimam ducem, author huius operis arbitratus est, sed in tanta rerum caligine, quæ nos undique circumdat, solam haud satis tutam,

tutam, ideoq; authoritatem tanquam certiorem, & fidei magis amicam illi adiunxit; imò plerumq; solam sequutus est; ac in primis diuinam sacræ Scripturæ facem ubicumq; Deus illam allucere voluit, tanquam certum & infallibile medium ad dignoscendum verum à falso, & prauum à recto, in iis quæ ad Sacramenta & mores pertinent, adhibuit, iuxta Propheticum dictum, Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. *Exinde Conciliorum, summorumq; Pontificum decreta, necnon Sanctorum Patrum effata, tum in propriis fontibus, tum in ipso iure canonico solerter inquisiuit, deniq; Doctorum maximè probatorum responsa consuluit, ac præ cæteris ipsum Sanctum Thomam Theologiæ totius apicem obseruauit, eiusq; doctrinæ semper adhæsit.*

Et iis quidem, quæ nullam aut per exiguam difficultatem recipiunt, unius tantum aut alterius probati Doctoris calculum adiecit: in grauioribus verò difficultatibus maximorum & nominatissimorum Theologorum sensa euoluit, eorumq; authoritate stabiliuit ea, quæ probabilissima & quoad praxim tutissima ipsi visa sunt: hæcq; omnia quanta potuit breuitate, facilitate, ac perspicuitate præstitit, aut certè præstare voluit.

Cæterùm si quid in hac Theologia moralis & practica Synopsi, lectori minus arrideat, hoc ab illo suppliciter postulatur, ut apud se perpendat, difficillimum esse, imò vix possibile uniuscuiusque mentem assequi, aut votis obsecundare in tanta rerum adeò implexarum & arduarum varietate ac multitudine, quæ in hoc opusculo tractari debuerunt, eiusque angustis limitibus arctari: præterea consideret authorem nihil ex proprio ingenio, cui maximè diffidere debuit, sed omnia & singula vel ex Scripturis sanctis vel ex ipso iure canonico, vel ex probatissimis authoribus protulisse, eaque insuper nonnisi doctissimorum Virorum iudicio examinata & probata in lucem edidisse, ac demùm sanctæ Catholicæ, Apostolicæ ac Romanæ Ecclesiæ arbitrio & censuræ, quanta potest animi demissione submittere.

MEDVLLÆ THEOLOGICÆ PARS POSTERIOR,

Complectens ea quæ ad Sacramenta & mores pertinent.

TRACTATVS PRIMVS.

DE SACRAMENTIS.

UOD olim per Prophetam pollicitus fuerat Deus Ezech. 36. effusurum se super servos suos & ancillas suas aquam mundam, quâ emundarentur ab omnibus inquinamẽtis suis, hoc præsertim in Sacramẽtis à Christo Domino postmodum institutis adimplevit: hæc siquidem sunt veluti vasa quædam sacra, quæ, ut declarat Concilium Tridentinum sess. 7. can. 6. diuinum illum gratiæ sanantis & Sanctificantis liquorem in se continent, & ex se diffundunt: hi sunt fontes illi Saluatoris, ex quibus haurire possumus in gaudio aquam viuam, quæ fiat in nobis fons aquæ salientis in vitam æternam. Certè si bonorum illorum, quæ desursum sunt, quæque à Patre luminum descendunt, justi sumus æstimatores, inter alia innumera nobis cælitùs collata, Sacramentorum illorum institutionẽ, & in ipsis Sacramentis diuinæ charitatis exuberantiam, religioso in primis cultu suspicere, & grato quantùm possumus animo suscipere debemus, nec non peculiari studio, diligentiâ & affectu perdiscendæ huic cæle-

sti de Sacramentis doctrinæ incumbere, ut eos decet, quos ministros suos, ac mysteriorum dispensatores Christus Dominus constituere voluit, & à quibus dispensationis illius rationem se aliquandò exacturum esse contestatus est.

De ipsis igitur Sacramentis primùm in genere: tùm postea in particulari, secundùm ordinem à Sancto Doctore præscriptum, nobis deinceps agendum est.

CAPUT PRIMUM.

De Sacramentis in genere.

SECTIO I.

Quid sit Sacramentum.

1. NOMEN Sacramenti duobus præsertim modis apud Sacros scriptores acceptum reperitur. 1. pro re occulta & latente; quo sensu Ephes. 2. dicitur, ut notum nobis faceret Sacramentum voluntatis suæ. Et Sap. 2. Nescierunt Sacramenta Dei: 2. pro ipsius rei latentis & occultæ signo, ut Eph. 5. Sacramentum hoc magnum est ego autem dico in Christo & in Ecclesia: ubi matrimoniū ab Apostolo Sacramentum magnum appellatur, quia est signum magnum alicujus rei latentis & occultæ, nempè conjunctionis Christi cum Ecclesia.

In hac autem posteriori acceptione nomen Sacramenti communiter à SS. Patribus & ab ipsa Ecclesia usurpatum est, ad exprimendas sacras quasdam ceremonias ad nostri Sanctificationem divinitùs institutas, ut ex infrà dicendis patebit.

Hoc igitur sensu Sacramentum in Catechismo Concil. Trid. Part. 2. cap. 10. definitur: Res sensibus subjecta quæ ex Dei institutione Sanctitatis & justitiæ, tum significandæ, tum efficiendæ vim habet.

Dicitur 1. Res sensibus subjecta, seu, ut loquitur S. Doctor. q. 6. art. 2. ad 4. signum sensibile: quia ad suauem

Dei

Dei prouidentiam pertinuit, ut per res exteriores, & signa quædam sensibilia ad cognitionem & perceptionem rerum spiritualium & diuinarum veluti manu duceremur: Si enim incorporeus esses, (ut ait Chrysostomus Hom. 38. in Sanct. Matth.) nude ipsa dona incorporea tibi tradidisset: sed quia corpori conjuncta est anima tua, ideo rebus sensibilibus tibi intelligenda traduntur.

Dicitur 2. Ex Dei institutione: Sacramentum enim non est signum naturale aut physicum, sed ex sola Dei voluntate & institutione, cujus solius est instituere signa illa, quæ justitiam & Sanctitatem significare & conferre possint sicut illius solius est Sanctitatem ipsam & justitiam efficere, ut docet S. Thomas. quod tamen non obstat, quin (ut idem S. Doctor asserit p. 3. q. 64. 2.2. art. 3.) Christus Dominus etiam in quantùm homo fuerit causa ministerialis principalis ipsorum Sacramentorum, ad eorumque interiores effectus non solùm meritoriè, sed etiam efficienter in ratione causæ instrumentalis operetur.

Dicitur denique, Sanctitatis & justitiæ tum significandæ, tum efficiendæ vim habere: quibus verbis indicatur Sacramentum esse signum quoddam practicum cujus usu seu applicatione fideles interiùs ex opere operato Sanctificentur, & exteriùs veluti Symbolo, seu notâ quàdam ab aliis Gentibus discernantur: quæ omnia ex dicendis pleniùs & facilius poterunt intelligi.

2. Est autem observandum hac ultimâ definitionis particulâ, Sacramenta legis gratiæ præsertim distingui à Sacramentis legis naturæ & Mosaicæ: quamvis enim essent signa quædam sensibilia ad Sanctitatem & justitiam significandam diuinitus instituta, unde Apostolus dicit Rom. 4. Circumcisionem fuisse Signaculum justitiæ fidei: non tamen illius efficiendæ, & ex opere operato conferendæ vim habebant, ut docet S. Thomas q. 62. a. 6. unde idem Apostolus Gal. 4. illa vocat Infirma & egena elementa; & S. Aug. lib. 19. contra Fauſt. cap. 18. Vetera (inquit) Sacramenta promittebant gratiã, nostra verò eam exhibent.

Porrò ut rectè obseruat Laymannus libro 5. tractat. 1. capite 2. Meratius tractat. de Sacrament. disp. 1. sect. 1. & alii, ad rationem quoque Sacramenti propriè dicti requiritur, ut perpetuam seu stabilem institutionem ac usum habet, pro statu durantis Ecclesiæ. Ea de causa linguæ igneæ, quæ in die Pentecostes apparuerunt, item insufflatio Christi in Apostolos Joan. 20. licet signa fuerint gratiæ invisibilis, ad hominis Sanctificationem, tamen propriè Sacramenta censeri non debent.

SECTIO II.

Vtrum Sacramenta noua legis constent rebus & verbis tanquam materiâ & forma.

1. AD iuvandam humanæ mentis imbecillitatem in percipiendis iis, quæ ad Sacramentorum rationem spectant, Ecclesia diuinitus inspirata certos loquendi modos adinvenit, & ex rerum naturalium similitudine deduxit, per quos ideam quandam, licet aliquatenùs imperfectam, veram tamen & certam mysteriorum illorum supernaturalium conciperemus. Sicut igitur cernimus substantias omnes corporeas constare duobus principiis componentibus, materiâ scilicet & formâ; sic ad percipiendam naturam Sacramentorum, duas veluti partes in unoquoque illorum distinguendas esse docuit; unam quæ materiæ, alteram quæ formæ rationem obtineret. Ita expressè declaratur in Concil. Florent. in Decreto Eugenij Papæ, ubi post enumerationem septem Sacramentorum nouæ legis, hæc verba subjunguntur, Hæc omnia Sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquàm materia, verbis tanquam forma, & persona ministri.

Est autem observandum nomine rerum, quæ dicuntur esse instar materiæ, intelligi id omne quod in Sacramentis indeterminatam habet significationem; nomine verò verborum id, per quod illud determinatur: exempli gratiâ in

tiâ in Baptiſmo aqua naturalis ſe habet inſtar materiæ: quia (ut docet S. Thomas quæſt. 60. art. 6.) Significare poteſt & ablutionem propter ſuam humiditatem, & refrigeriũ propter ſuam frigiditatem: ſed cum dicitur (ego te baptizo) manifeſtatur, quod aquâ utimur in Baptiſmo ad ſignificandam emundationem ſpiritualem.

Quæres an materia formæ cõjungi debeat, & ſimul tempore cum illa exiſtere, ut Sacramentum validè conficiatur. Reſpondetur id ex cujuſque Sacramenti naturâ eſſe dignoſcendum. Nam in confectione Sacramenti Euchariſtiæ requiritur, ut eo ipſo tempore, quo verba formæ proferuntur: materia præſens ſit, hanc enim ut præſentem ſignificat pronomen demonſtratiuum (hoc, vel hic) quod in formâ ponitur. In Sacramento autem Pœnitentiæ, cũ forma non ſignificet applicationem materiæ, ſed proferatur per modum judicij, nec in judicio requiratur ut ſententia judicis cum rei accuſatione tempore conjuncta ſit; hinc fit ut in hoc Sacramento non requiratur, ut abſolutionis forma cum confeſſione & aliis actibus pœnitentis, qui materiæ locum tenent, tempore conjungatur. In aliis verò Sacramentis quæ in actione aliqua tranſeunte conſiſtunt, & quorum forma applicationem ipſius materiæ ſignificat: quamvis aliqui Doctores arbitrentur ad illorum validitatem ſatis eſſe, ut moralis aliqua conjunctio inter materiam & formam reperiatur, ideoque validum, verbi gratiâ, fore Baptiſmum, ſi ſtatim poſt ablutionem verba formæ proferantur, aut poſt formæ prolationem ablutio ſequatur; certior tamen & tuitior in praxi eſt aliorum omnium Doctorum ſententia, quia aſſerunt materiam ac formam ſimul reipsâ debere conjungi, itaut ſimul tempore, materia Sacramenti applicetur, & verba formæ proferantur; aut ſaltem priuſquam materiæ applicatio finiatur, formæ prolatio inchoëtur, vel vice versà. Ita gloſſa in cap. (detrahet) cauſa 1. quæſt. 1. Joan. Major. Richardus, Scotus, Paludanus, Sylveſter, Navarrus, & alij quos citat, &

quibus subscribit Vivaldus in Candelabro aureo 1. part. tit. 1. num 15.

3. Cæterùm ad faciliorem intelligentiam eorum, quæ de unoquoque Sacramento in particulari dicenda sunt, Theologi communiter duplicem distinguere solent materiam in Sacramentis, saltem in ijs, quæ in usu seu actione transeunte consistunt qualia sunt omnia novæ legis Sacramenta, præter Sanctissimam Eucharistiam, ut suo loco explicabitur) remotam scilicet & propinquam Materia remota dicitur res illa, circa quam actio Sacramenti exercetur, ut aqua naturalis in Baptismo. oleum balsamo mixtum in Confirmatione, &c. Materia verò propinqua dicitur ipse actus, seu usus illius rei sensibilis, puta ablutio.

SECTIO III.

Vtrum ad conficienda Sacramenta determinata res ac determinata verba requirantur.

1. AD propositam quæstionem communis Theologorũ responsio est affirmativa, nimirùm, suppositâ institutione Sacramentorum novæ legis divinitùs facta, ad validam illorum confectionem, res easdem & eadem verba requiri determinatè secundùm ipsius Christi Domini instituentis voluntatem. Ratio est; quia, cùm Sacramentum confici nequeat, nisi rebus illis & verbis, quæ ex instituto Dei gratiam Sanctificantem significare ac efficere possunt (ut constat ex dictis sectione primâ) si Deus significationem illam & efficaciam certis tantùm & determinatis rebus, certis item & determinatis verbis imposuit; sequitur quòd non nisi rebus & verbis illis à Deo determinatis Sacramentum confici possit. Ita argumentatur S. Doctor quæst. 60. art. 5. & 7.

Quod confirmari potest ex eo quòd Concilium Tridentinum sess. 21. capite 2. declarat Ecclesiam posse circa Sacramentorum dispensationem statuere vel mutare ea quæ suscі-

suscipientium utilitati, & ipsorum Sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum ac locorum varietate magis expedire judicaverit, saluâ tamen illorum substantiâ. Quibus verbis significat non esse in Ecclesia potestatem immutandi ea, quæ ad Sacramentorum substantiam pertinent; sed esse prorsùs necessarium retinere omnia illa, quæ ex divina institutione determinata sunt: unde etiam S. August. lib. 8. cont. Don. capite 25. Certa sunt, inquit, Verba Evangelica, sine quibus non potest Baptismus consecrari: & libro 20. cont Faust. capite 13. Noster calix & Panis certâ cõsecratione mysticus, fit nobis corpus Christi.

2. Est autem observandum, determinationẽ illam materiæ & formæ, seu rerum & verborum, non esse æqualem & ejusdem rationis in omnibus Sacramentis nouæ legis. Quod enim spectat ad materiam, determinatio illius petenda est præsertim ex aptitudine ad usum ipsius Sacramenti secundùm institutionem divinam; unde fit ut aqua congelata, quamvis ejusdem speciei sit cum liquidâ, non est tamen materia Baptismi sufficiens; quia non est apta ad corporalẽ ablutionem. E contrario in Sacramento pœnitentiæ quilibet dolor de peccatis ex supernaturali aliquo motivo elicitus, licet non ejusdem speciei, sufficit ad illius Sacramenti validitatem: quia scilicet dolor ille quocunque ex motivo supernaturali elicitus, ac proinde cujuscunque sit speciei, est dispositio sufficiens ex parte pœnitentis confitentis ad absolutionem peccatorum recipiendam, ut infrà suo loco explicabitur.

Quod verò spectat ad formam; cùm reliquis sex Sacramentis certa quædam & determinata verba ore prolata requirantur, in Matrimonio signa vel nutus ad consensũ de præsenti exprimendum verborum loco substitui possunt, ut suo loco dicetur.

In aliis etiam Sacramentis, quæ certa verba ore prolata requirunt, determinatio verborum illorum desumenda non est ex qualitate soni syllabarumque quibus illa constant, sed ex significatione; ita ut eadem determinatè verba cer-

ba censeantur, quorum eadem est significatio, ut docet S. Thomas citato art. 7. in resp. ad 1.

3. Quæres 1. Vndenam scire possimus quænam sint illæ res determinatæ, verba item derminata, ad validam Sacramentorum confectionem ex divina institutione necessariò requiruntur? Respondetur id constare, partim ex Sacris scripturis, partim ex traditione divina, quam ex ipsius Ecclesiæ vel expresſâ declaratione, vel continua praxi discimus; unde S. Dyonisius lib. de Eccle. Hier. capite 1. sic loquitur: Primi duces Sacerdotalis muneris visibilibus signis cælestia Sacramenta texuerunt, & partim scriptis, partim non scriptis institutionibus nobis tradiderunt. Quid autem scriptura vel traditio de propria ipsorum Sacramentorum materia & forma doceat, explicabitur, cùm de unoquoque illorum in particulari agetur.

Quæres 2. quænam mutatio in rebus illis & verbis divinitùs determinatis Sacramentorum validitatem impediat? Respondetur mutationem quamcunque in rebus illis, aut verbis, seu in materia aut forma, si substantialis sit, Sacramentum irritum & invalidum reddere sin verò tantùm accidentalis, validè quidem, sed tamen illicitè confici Sacramentum, nisi necessitas aut alia legitima causa excuset. Ita S. Thom. citatâ quæst. 6. art. 8. & communiter alij.

Tunc autem materiæ Sacramentorũ mutatio substantialis censetur, quando tanta est, ut secundùm communẽ usum & æstimationem hominum, differat ratione & appellatione à materia, quam Christus præscripsit, & Ecclesia usurpat; sive differentia illa sit specifica, sive non sit, ut rectè docet Suares disp. 2. de Sacra. ser. 4. exempli gratiâ, farinacea massa nondùm pista & igne cocta, non est apta materia ad conficiendum Eucharistiæ Sacramentum; quia secundùm communem usum & æstimationem hominum, non est panis, sive eandem specie formam physicam cum ipso pane habeat, sive non.

4. Contrariâ ratione, mutatio illa materiæ censetur accidentalis

cidentalis, si materia secundùm communem usum & æstimationem eadem sit, licet qualitas fortasse aliqua illi desit, quæ ex præcepti Ecclesiastici necessitate alias requiratur, puta si panis ille sit alter, fermentatus, &c.

Similiter formæ Sacramentorum mutatio illa substantialis censeri debet, cùm tanta est, ut communi hominum judicio non retineat eum sensum, quem habet forma à Christo præscripta: quòd si sensum illum retineat, qualiscunque mutatio fiat, accidentalis tantùm est. Ita S. Thomas citato, art. 8.

Ex quo intelligitur mutationem formæ fore tantùm accidentalem: exempli gratiâ, si fit solius idiomatis; ut si quis baptizet vel consecret lingva vulgari vel græca: si fiat aliqua verborum transpositio, oratione eundem sensũ retinente: si vox aliqua detrahatur, quæ non pertineat ad substantiam formæ: aut si verbum aliquod addatur, quod tamen illius sensum non evertat: Item si consveta formæ verba mutentur in alia synonyma, dicuntur autem synonyma, quæ idem, non quomodocunque, sed eodem modo, idque tam explicitè & distinctè significant: si denique verba formæ corruptè proferantur, ita nihilominus ut tota illa oratio corruptis dictionibus constans habitâ ratione materiæ, cui applicatur, & aliarum circumstantiarum, juxta communem hominum concipiendi modum, eundem audientium animis sensum generet. In his omnibus & similibus casibus mutatio formæ censetur esse tantummodò accidentalis, ut docet S. Thomas quæst. 60. art. 7. ad 3. & post illum Paludanus, Scotus & alij, quos citat & sequitur Laymanus tract. 1. de Sacram. in communi, cap. 4. Hæc autem mutatio accidentalis, quamvis si advertenter & sine ulla rationabili causâ fiat, ministrum peccati reum efficiat, ipsius tamen Sacramenti validitatem non impedit.

SECTIO IV.

Vtrum, & quâ ratione Sacramenta novæ legis gratiam conferant.

1. QUod spectat ad primam quæstionis propositæ partem certum est ex fide novæ legis Sacramenta gratiam conferre, quocunque modo illam conferant. Huic veritati oppositus olim fuit error Massilianorum, qui teste S. Epiphanio hæres. 80. & S. August. lib. de hæres. cap. 57. vim Sanctificandi non tribuebant Sacramentis, sed solis precibus: à quo errore non longè absunt nostri temporis Hæretici, qui (ut observat Bellarminus tom. 3. lib. 2. cap. 2.) gratiam, quæ in Sacramentorum susceptione recipitur; non eorum efficaciæ aut virtuti, sed soli suscipientium fidei ascribunt.

Refellitur hic error, & veritas nostræ fidei probatur 1. ex scripturâ, cujus testimoniis variis expresse constat Baptismum, Pœnitentiam, Eucharistiam. Ordinem, & Extremam Vnctionem gratiam conferre: Vnde sequitur & alia Sacramenta eundem effectum habere, cùm horum & illorum sit par ratio.

De Baptismo constat ex his verbis S. Joan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aquâ & Spiritu Sancto, &c. quibus regeneratio spiritualis, quæ per gratiam fit, aquæ Baptismali tanquam causæ tribuitur.

De Pœnitentiâ S. Joan. 20. Quorum remiseritis peccata, remittentur eis: quibus significatur (ut declarat Concil. Trident. sess. 14. cap. 2. & 9.) Sacerdotes in Sacramento Pœnitentiæ per absolutionem verè peccata remittere, ac proinde gratiam conferre.

De Eucharistiâ S. Joan. 6. Qui manducat me, & ipse vivet propter me, vitâ scilicet gratiæ.

De Ordine 2. ad Timoth. 1. Admoneo te ut resuscites gratiam quæ est in te per impositionem manuum mearū.

Dei

De Extrema Vnctione denique S. Jacob. 5. Vngentes eum oleo in nomine Domini, &c. si in peccatis sit remittentur ei: Vbi declaratur vis hujus Sacramenti ad peccata remittenda, proindeque ad gratiam conferendam.

Probatur 2. ex Concil. Florent. in decreto Eugenii, & Tridentino sess. 7. cap. 6. ubi expressè definitur, Gratiam conferri per novæ legis Sacramenta semper & omnibus, quantùm est ex parte Dei, si ritè ea suscipiant.

Probatur 3. ex S August. in Psal. 37. expressè asserente Sacramenta novi testamenti dare salutem. Et S. Chrys. dicente hom. 60. ad pop. Deum per visibilia signa (Sacramenta scilicet) invisibilem largiri virtutem.

Quod spectat ad secundam partem propositæ quæstionis, certum est etiam ex fide Sacramenta novæ legis gratiam producere & conferre, non solum inquantum si suscipientes ad aliquem actum fidei, aut alium pium affectũ objectivè excitant, ut dicunt Hæretici; sed propriâ virtute & efficaciâ non quidem principaliter (quod solius Dei proprium est) sed instrumentaliter, & (ut loquuntur Doctores) ex opere operato.

Ut hæc veritas faciliùs intelligatur, observandum est gratiam conferri ex opere operantis in aliquo Sacramento idem esse, atque conferri intuitu meriti ipsius operantis, seu illius qui est conficiens, vel administrans Sacramentũ, aut illud sucipiens. Ex opere autem operato gratiam conferri idem esse, ac conferri gratiam præcisè vi ipsius operis operati, id est facti, prout juxta divinam institutionem faciendum est.

His observatis, veritas nostræ assertionis probatur & error oppositus refellitur 1. authoritate scripturarum, quæ suprà relatæ sunt, ex quibus satis apertè colligitur Sacramenta efficaciâ aliquâ & virtute sibi propriâ, proindéque ex opere operato remissionem peccatorum & gratiam conferre.

Probatur 2. authoritate Concil. Trid. sess. 7. cap. 8. Si

quis dixerit per novæ legis Sacramentū non conferri gratiam ex opere operato, anathemasit.

Probatur 3. authoritate S. Augustini lib. 19 cont. Faust. c. 11. ubi dicit vim Sacramentorum esse inenarrabilem, & cap. 16 Sacramenta novæ legis plurimum à legalibus distare & esse virtute majora & utilitate potiora. Atqui virtus Sacramentorū novæ legis nec esset inenarrabilis, nec major aut potior virtute Sacramentorum antiquæ legis, si eo tantùm modo gratiam conferrent, quo asserunt. Hæretici. Itē S. Cypriani serm. de Cœna Dom. ubi dicit: Sacramētis inesse æternæ vitæ effectum. Et S. Bernardi in serm. de eadem Cœnâ Dom. Si quis vestrum (inquit) non tam Sæpè modò, nec tam acerbos sentit iracundiæ motus, invidiæ, luxuriæ, aut cæterorum hujusmodi; gratias agat corpori & sangvini Domini, quoniam virtus Sacramenti operatur in eo.

Addimus Innocentium III. summum Pontificem qui lib. 3. de mysteriis missæ cap. 5. dicit Missæ sacrificiū conferre gratiam, licet per malos ministros; quia, etiamsi opus operans fortasse sit immundum ex parte ministri, attamen opus operatū est semper mundum respectu Dei.

4. Quærunt Theologi, utrùm Sacramenta novæ legis moraliter tantùm, an etiam physicè gratiam producant?

Respondetur 1. certum esse Sacramenta novæ legis semper esse causas morales gratiæ, quæ ex opere operato confertur dignè suscipientibus; si quidem ad gratiam illā producendam & suscipientibus largiendam movent ipsum Deum gratiæ omnis authorem & largitorem? qui ideò gratiam illam tunc vult conferre, quia Sacramentum rectè perfectum & debitè susceptum est. Sunt autem causæ morales non quidem principales, sed tantùm instrumentales tùm quia sic vocantur à Concil. Trident. sess. 6. cap. 7. tùm quia causa moralis principalis ipsius gratiæ est Passio Christi Domini (ut ibidem dicitur) in cujus solummodò virtute Sacramenta hunc suum effectum attingunt.

Respondetur 2. probabilissimum esse Sacramenta novæ

legis

legis non tantùm moraliter, sed etiam physicè gratiam producere. Ita Cajetanus, Alanus Cardinalis, & plures alij, quos citat & sequitur Suares dis. 9. de Sacram. sem. 2. Quibus etiam favere videtur S. Doctor quæst. 61. art. 1. 2. & 3. Et SS. Patres id satis apertè innuere videntur, cùm modum illum, quo Sacramenta gratiam producunt, admirabilem aut inexplicabilem esse dicunt: ut S. Cyrillus Alexand lib. 4. in S. Joan. ubi de Sacramentorum effectu loquens: Quomodo autem (inquit) id fiat, nec mente intelligere, nec lingvâ dicere possumus, sed silentio atque firma fide suscipimus: Et S. August. tract. 80. in Joan. Vnde (inquit) tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat? Atqui virtus illa Sacramentorum nec tanta esset, nec ineffabilis, aut incomprehensibilis, dici deberet, si moraliter tantam gratiam produceret; cùm hæc moralis efficientia facilè intelligi & explicari posset. S. Item Leo Papa serm. 5. de Nativit. asserit Virtutem Altissimi, quæ fecit ut Maria pareret Salvatorem, facere quoque ut regeneret unda credentem: Atqui Beatissima Virgo non solùm moraliter, sed etiam physicè ad Incarnationem Christi Domini concurrit: Ergo, &c.

Hinc obiter colliges quanta sit Sacramentorum novæ legis excellentia & dignitas, quanta virtus & efficacia illis insit; proindéque quanti à nobis illa æstimari, quâ reverentiâ tractari & suscipi oporteat, & quantæ Deo optimo maximo, illorū authori & largitori gratiæ debeantur.

SECTIO V.

Quam gratiam Sacramenta novæ legis conferant

1. Dicendum 1. certum esse, ut ex antedicta patet, Sacramenta omnia novæ legis conferre gratiam Sanctificantem, sive primam, ut Baptismus & Pœnitentia; sive illius augmentum, ut reliqua Sacramenta; de quibus suis locis fusiùs agetur.

Dicen-

Dicendum 2. Sacramenta novæ legis præter gratiam Sanctificantem, conferre quoque virtutum supernaturaliũ habitus & dona Spiritûs Sancti, sive illorum habituum & donorum augmentum. Id constat tùm ex Concil. Trident. sess. 6. cap. 7. asserente justificationem non esse solùm peccatorum remissionem sed Sanctificationem & renovationem interioris hominis per susceptionem gratiæ & donorum; & in ipsa justificatione cum remissione peccatorum simul infundi fidem, spem & charitatem: cujus quidem justificationis causam instrumentalem dicit esse Baptismi Sacramentum: tùm etiam ex eo quòd juxta communem & certam Theologorum doctrinam, gratiæ Sanctificantis infusionem perpetuò comitatur habituum illorum & donorum infusio, ut in priori hujus operis parte, tractatu de gratiâ explicatum est.

Dicendum 3. præter gratiam Sanctificantem, dona, & virtutes Sacramenta novæ legis conferre quædam actualis gratiæ auxilia conducentia ad consequendos proprios fines, ob quos ipsa Sacramenta instituta sunt. Ita S. Thomas quæst. 62. art. 2. ubi expressis verbis dicit, Gratiam Sacramentalem addere supra gratiam communiter dictã, & super virtutes & dona, quoddam divinum auxilium ad consequendum Sacramenti finem.

Et certè nisi hoc verum esset, frustrâ tot Sacramenta instituta forent, eundem siquidem effectum haberent, ad quem unum illorum abundè sufficeret.

2. Quæres 1. quænam sint illa specialia gratiæ auxilia, quæ à Sacramentis novæ legis conferuntur?

Respondetur illa esse, quæ in Concilio Flor. sess. 7. can. 7. in decreto Eugenij Papæ enumerantur his verbis: Per Baptismum spiritualiter renascimur: Per Confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide: renati autem & roborati nutrimur divina Eucharistiæ alimonia: Quod si per peccatum ægritudinem incurrimus animæ, per Pœnitentiam spiritualiter sanamur: spiritualiter & corporaliter, prout animæ expedit, per Extremam Vnctionem: per Ordinem

finem vero Ecclesia gubernatur & multiplicatur spiritualiter: per Matrimonium augetur corporaliter. Quæ quidem omnia distinctiùs & faciliùs intelligentur ex ijs, quæ infra de unoquoque Sacramento in particulari dicenda sunt

2. Quæres 2. utrùm Sacramenta gratiam Sanctificantem & prædicta auxilia conferant omnibus suscipientibus?

Respondetur certum esse ex fide ac in Concilio Tridentino definitum. sess. 7. can. 7. gratiam Sanctificantem per Sacramenta novæ legis, quantùm ex parte Dei, semper & omnibus ea dignè suscipientibus conferri. Quod autem spectat ad illa specialia auxilia, dicendum est illa tribui omnibus, qui gratiam ipsam Sanctificantem ex Sacramētis dignè susceptis recipiunt: dispositio enim illa quæ sufficit ad recipiendum primarium Sacramenti effectum, qui est gratia ipsa Sanctificans, sufficit etiam ad secundarium, qui in istis actualibus auxiliis consistit. Tribuuntur autem specialia illa auxilia non statim atque Sacramentū recipitur, sed ijs temporibus & occasionibus quibus aptū & conveniens videtur illi, qui est ut ait Propheta Psalm. 9. Adjutor in opportunitatibus in tribulatione, ut fusiùs explicat Gammachæus ad quæst. 62. cap. 1. Ex qua doctrina sequitur (quod valde notandum est) nulla ejusmodi auxilia ex opere operato unquā illis tribui, qui ob defectū dispositionis ex Sacramento indignè susceptogratiam Sanctificantem nunquam recipiunt: cum gratia illa sit primarius Sacramēti effectus, in quo reliqui veluti radicantur.

Quæres 3. utrum Sacramenta novæ legis æqualē semper gratiam conferant?

Respondetur quæstionem illam in duplici sensu accipi posse: 1. an diversa Sacramenta, verbi gratiâ Baptismus & Eucharistia, æqualem conferant gratiam: & dicendum est conferre inæqualem cùm probabilissimum sit Deum voluisse per Sacramenta perfectiora & digniora cæteris paribus majorem & uberiorem gratiam conferre: est autem de fide, & in Concilio Tridentino definitum sess. 7. can. 7. Sacramenta omnia non esse inter se æqualia, sed alia alijs digni-

digniora esse & excellentiora: Vnde infertur Sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum majorem & uberiorem præ alijs Sacramentis conferre gratiam: cùm omnium dignissimũ & præstantissimum sit, ut satis indicat Concilium Tridentinum sess. 13 capite 1. & seq. & multiplici ratione probat Sanctus Doctor quæst. 65 art. 3. Vbi etiam secundum dignitatis locum tribuit Ordini, tertium Cõfirmationi, quartum Baptismo, quintum Extremæ Vnctioni, sextum Pœnitentiæ, & septimũm Matrimonio.

2. Proposita quæstio intelligi potest, utrùm unum & idem Sacramentum æqualem omnibus illud suscipientibus conferat gratiam: Et dicendum est eò majorem conferre, non modò ex opere operantis, sed etiam ex opere operato, quò perfectiùs ad illud disponuntur. Quod constat tùm ex Cõcilio Tridentino sess. 6 capite 7. ubi loquens de adultorum justificatione, cujus instrumentalem causã dicit esse Baptismum, expresse asserit illos justitiam recipere secundùm propriam cujusque dispositionem & cooperationem: Tùm ex authoritate S. Doctoris, ad quæst. 62. cap. 2. S. Bonaventuræ, & aliorum, quos citat & quibus subscribit Gammachæus: Tùm etiam ex eo quòd ad suavem Dei providentiam pertinere videatur, ut meliùs & perfectiùs dispositis majora & uberiora gratiæ suæ munera largiatur.

4. Hæc autem melior & perfectior dispositio consistit præsertim in majori perfectione, intensione, continuatione & multiplicatione actuum fidei, spei, charitatis, religionis &c. qui in ordine ad Sacramenti suscepionem eliciuntur: sive tunc eliciantur cùm Sacramentum suscipitur; sive anteà in ordine ad illud eliciti fuerint: Ex quibus tamen videntur cæteris paribus meliùs disponere actus illi, qui eo tempore exercentur, quo Sacramentum actu suscipitur.

Dices inde sequi gratiam illam uberiorem, quæ meliùs dispositis tribuitur, fore ex opere operantis, cùm detur intuitu meriti ipsius suscipientis.

Re-

Respondetur actus illos, per quos homo ad Sacramentum aliquod suscipendum disponitur, spectari posse duobus modis: 1. prout sunt ex se alicujus gratiæ meritorij: 2. prout passivè disponunt subjectum suum, & magis aptum reddunt ad effectum Sacramenti recipiendum. Et sic duplex illis respondet gratia: si spectentur priori modo, gratiam merentur ex opere operantis; si posteriori, reddunt hominem aptum ad majorem gratiam Sacramentalem ex opere operato recipiendam.

Instabis, Sacramenta agere necessariò ergo æqualiter.

Respondetur verum esse, si subjecta sint æqualiter disposita; falsum verò, si inæqualiter: sicut sol æqualiter undequaque lumen suum diffundit, quod tamen maximè inæqualiter in corporibus inferioribus recipitur; aliter siquidem in diaphano, aliter in opaco, aliter in stellis, aliter in luto & lapidibus impolitis.

SECTIO VI.

Vtrum per aliqua Sacramēta imprimatur character.

1. Nomine characteris intelligitur signum quoddam spirituale, quod animæ per quædam Sacramenta imprimitur, de quo.

Dicendum 1. ejusmodi characterem verè imprimi animæ per susceptionem quorumdam Sacramentorum. Ita Sanctus Thomas & communiter omnes, estque de fide ac in Concilio Florent. & Trident. definitum, ut infrà dicetur

Probatur 1. ex capite 1. ad Ephes. In quo & credentes signati estis, ubi Apostolus loquitur de signaculo spirituali quod accipitur in Baptismo, prout hunc locum exponunt SS. Chrysost. Hieron. & alij apud Bellaminum tom. 5. lib. 2. cap. 20. Item 2. Corinth. 1. ubi Apostolus de Confirmationis Sacramento loquens, Vnctioni illius signaculum conjungit: Vnxit nos Deus, & signavit nos.

Probatur 2. ex Sancto Ambros. libro 1. de Spiritu Sancto:

cto: Spiritu signamur, inquit, ut splendorem atque imaginem ejus tenere possimus, quod est utique spirituale signaculum: Et Sanctus August. serm. de gestis cum Emerito capite 6. ubi loquens de Bapismo: Iste, inquit, est character Imperatoris mei; de isto charactere militibus suis, vel potiùs comitibus suis, ut hunc imprimerent eis, quos congregabant castris ejus, præcepit dicens: Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris, &c.

Dicendum 2. Characterem illum esse indelebilem, nec ullis peccatis posse obliterari; ac proinde Sacramenta quæ illum imprimunt, iterari non posse Ita Sanctus Thomas art. 5. Et expresè definitum est in Concilio Florent, in decreto Eugenij, & in Tridentino sess. 7. can. 9. Et antè præfata Concilia id ipsum docuerunt SS. Patres, ut S. Cyril. Hierosol. præfat. in catecheses ubi Baptismi Sacramentum per effectus definiens, dicit esse signaculum Sanctum & indelebile. & S. August. libro 2. cap. 13. cont. Epist. Parmeniani, loquens de Baptismo & Ordine, dicit Sacramenta illa non minùs inhærere apostatis, quàm corporalem notam Imperatoris militibus fugitivis; ideòque illa non esse iteranda, dum Apostatæ redeunt ad Ecclesiam.

Docet autem S. Thomas in resp. 3. characterem illum manere etiam post hanc vitam, non solùm in animabus beatorum, sed etiam damnatorum, in illis quidem ad majorem ornatum & splendorem, in istis verò ad majorem ignominiam & confusionem.

Dicendum 3. tria tantùm Sacramenta imprimere characterem, Baptismum scilicet, Confirmationem, & Ordinem. Ita S. Doctor; & constat ex Concilio Florent. in citato decreto Eug. & Tridentino sess. 7. can. 9. & etiam ex praxi continuâ totius Ecclesiæ, quæ tria illa Sacramenta iterari non posse, alia verò quatuor iterari posse apertè demonstrat: cujus quidem discriminis alia sufficiens causa afferri non potest, nisi quod tria illa imprimant characterem, reliqua verò non imprimant, ut fuse explicat Bellarminus lib. 2. de Sacra. cap. 22.

Quæ-

Quærunt Theologi quid sit propriè character ille Sacramentalis: Omissis varijs super hac re Doctorum sententijs, omnium probabilissimè loquuntur illi, qui juxta doctrinã S. Thomæ q. 63. 1. 2. & 3. asserunt characterem illum esse qualitatem quandam spiritualem supernaturalẽ, quæ tria præsertim efficit in anima, cui imprimitur. Primum est, quòd conferat quandam potestatem spiritualem ad ea peragenda quæ ad cultum divinum spectant: quæ quidem potestas est vel passiva ut in Baptismo, per cujus characterem redditur homo idoneus ad alia Sacramenta licitè & validè suscipienda; vel activa, ut in Ordine & Confirmatione: per Ordinem enim efficitur homo idoneus ad Sacramenta alijs ministranda; per Confirmationem verò ad fidem profitendam. Secundum est, quòd hominem Christo Domino configuret, à quo tanquam summo sacerdote derivatur omnis potestas spiritualis, & ideo, qui charactere aliquo Sacramentali insigniti sunt, Christo Domino similiores efficiuntur præ alijs, qui simili charactere non sunt insigniti Tertium denique est, quòd consignet hominem, eumque ab alijs secernat, qui ejusmodi characterem non receperunt; ita ut (verbi gratia) illi qui charactere sacerdotali præditi sunt, quovis in loco vel statu reperiantur, per totam æternitatem ut tales agnosci poterunt & ab alijs distingui, quæ omnia fusiùs explicata apud eundẽ Bellarminum cap. 19. videri possunt.

SECTIO VII.

Quis sit numerus, & quæ necessitas Sacramentorum novæ legis.

1. CErtum est ex fide septem esse Sacramenta novæ legis, nec plura, nec pauciora: scilicet Baptismum Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam Vnctionem, Ordinem, & Matrimonium. Ita expresè definitum habetur in Concil. Florent. in decret. Eug. & in Concil. Trident. sess. 7. can. 1.

Plura nullus unquã hæreticus agnovit, pauciora multi, præ-

præsertim recentiores, qui cùm in eo solummodò inter se conveniant quòd veritati adversentur, circa ipsorum tamē Sacramentorum numerum maximè ab invicem discrepant, & disttahuntur in varios & multiplices errores: Alij siquidem unum tantummodò Sacramentum esse contendunt: alij duo; alij tria recipiunt, nec tamen eodem modo: Quidam enim Baptismum, Euchariſtiam, & Pœnitentiam inter Sacramenta solummodò numerant. Alij Pœnitentiæ loco Matrimonium: alii Ordinationem substituunt: quæ omnia fusiùs apud Bellarminum lib. 2. de Sacra. cap. 25. explicata reperiuntur. Verùm falsitas istorum dogmatum hæreticorum, & nostræ fidei veritas constat ex supradictorum Conciliorum, adeòque totius Ecclesiæ authoritate, quæ hunc septenarium Sacramentorum numerum definivit, erroresque omnes oppositos proscripsit: & pleniùs adhuc constabit ex iis quæ dicenda sunt, cùm de unoquoque Sacramento in particulari agetur.

2. Quod spectat ad necessitatem Sacramentorum novæ legis, certum est absolutè loquendo, illorum institutioni ad salutem hominum non fuisse necessariam, cùm Deus sine ullis Sacramentis, sive in statu naturæ lapsæ, sive in quocunque alio, potuerit per alia media homines ad salutem consequendam efficaciter juvare. At verò supposita institutione Sacramentorum in statu naturæ lapsæ divinitùs factâ, dicendum est quædam Sacramenta necessaria esse necessitate medij, quædam solummodò necessitate præcepti, in quibusdam neutram reperiri necessitatem, in alij utramque.

In primis enim Baptismi Sacramentum respectu infantium solâ necessitate medij necessarium est, cùm nullum aliud ad salutem consequendam medium ipsis suppetat. Idem etiam Baptismi sicut & Pœnitentiæ Sacramentum in re vel in voto susceptum, necessitate tùm medij, tùm præcepti necessarium est respectu adultorum, qui vel peccatum originale contraxerunt, vel post illud in Baptismo remissum, mortale aliquod actuale peccatum commiserunt

Eucha-

Eucharistia quoad realem susceptionem, soliùs præcepti necessitate necessaria est. Ordo & Matrimonium quamvis ad bonum commune totius Ecclesiæ maximè requirantur, ad salutem tamen uniuscuiusque fidelium nullam neque medij, neque præcepti necessitatem inferunt.

Quomodò autem ista intelligi debeant; & quæ sit etiã Confirmationis & Extremæ-Vnctionis necessitas, infrà suis locis explicabitur.

SECTIO VIII.

Quis sit minister Sacramentorum nova legis, & qua in illo requirantur ad validam illorum administrationem.

1. SUpponimus ex S. Doctore quæst. 64. art. 3. Christum Dominum in Sacramentis dupliciter operari: 1. quatenùs Deus est, per potestatem supremæ & omnimodæ authoritatis. 2. quatenùs homo est, per potestatem ministerij principalis, ratione cujus Sacramenta ipsa instituit, & ad eorum effectus concurrit, tùm ut causa moralis meritoria principalis, tùm ut causa instrumentalis divinitati per unionem hypostaticam conjuncta: sicque primarius & præcipuus cuiusque Sacramenti minister est ipse Christus Dominus; unde Sancti Joannis cap. 1. de illo dicitur. Hic est qui baptizat. Hoc præsupposito.

Dicendum 1. Christum Dominum alios sub se Sacramentorum suorum ministros instituisse, qui quidem secundùm legem ordinariam debent esse homines viatores. Ita S. Thomas art. 7. Et constat ex variis Scripturæ testimoniis. 1. Corinth. 4. Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum, &c. Ephes. 4. Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, quosdam Pastores & Doctores, Hebræor. 10. Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum, &c. qui condolere possit

possit iis, qui igorant & errant; quoniam & ipse circumdatus est infirmitate.

Diximus secundùm legem ordinariam, fatemur enim cum S. Doctore suprà, Angelos posse extraordinariè Sacramenta ministrare: Vnde S. Augustinus lib. 2. contra Parmenianum, cap. 15. Quod attinet, inquit, ad Baptismum, ad est Deus qui dat, sive per seipsum, sive per hominem, sive per Angelum.

Dicendum 2. in ministro, ad hoc ut validè Sacramentum aliquod administret, duo præsertim requiri.

Primum est sufficiens & legitima potestas; cùm enim Sacramenta nonnisi supernaturali modo agant, nec validè confici possint, nisi juxta præscriptum divinæ institutionis, hinc apertè constat neminem ad illa conficienda esse idoneum, qui secundum rationem institutionis cuiusque Sacramenti, sufficientem à Deo non acceperit potestatem.

Hæc autem potestas respectu Baptismi, secundùm divinam institutionem, in omnibus quibuscunque viatoribus etiam infidelibus sufficiens reperitur; respectu Matrimonii, in omnibus fidelibus baptizatis nullo impedimento canonico obstrictis; respectu aliorum quinque Sacramentorum, in iis solummodò qui sacerdotali aut Episcopali charactere sunt prædicti: quæ omnia suis locis fusius explicabuntur.

Secundum est intentio conficiendi Sacramentum & ad eius effectum cooperandi, vel saltem in genere faciendi id quod Christus faciendum instituit, vel quod ipsa Ecclesia facit. Ita S. Thomas quæst. 64. art. 8. & expresè definitur habetur in Concil. Florent. in decret. Eug. & in Trid. sess. 7. can. 11. ubi anthema profertur in eum qui dixerit, in ministro, dum Sacramentum conficit, non requiri intentionem faciendi quod facit Ecclesia. Ratio peti debet ex institutione ipsius Christi, qui ministros Sacramentorum suorum humano & rationabili modo ea conficere & ministrare voluit; Vnde & Apostolus vocat illos dispensatores: ut signi-

ut significet considerate & cum certâ intentione illos operari debere: alias dissipatores potiùs dicendi essent.

3. Est autem observandum intentionem illam triplicē esse posse, habitualem scilicet, actualem, & virtualē. Habitualis intentio nihil aliud est quam propensio illa & facilitas concipiendi aliquam actualem intentionem, quæ quidem propensio & facilitas ex iteratâ sæpius Sacramentorum administratione oritur: Et hæc habitualis intentio est insufficiens ad Sacramentum validè conficiendum, ut docent Scotus, Gabriel, Richardus & alij apud Suarem dis. 13. sect. 2. estque communis Doctorum sententia, & in praxi tenenda.

Actualis intentio ea est, quâ aliquis Sacramentum conficiens, actu & de facto intendit conficere, seu facere quod facit Ecclesia; estque optima, & ad Sacramenti validitatē sufficientissima, non tamen absolutè necessaria; quia sufficere potest virtualis, scilicet, quæ cum paulo ante actu extiterit, nec revocata fuerit, ex illius vi minister actionē Sacramenti perficit: exempli gratia, cùm quis ex intentione actuali celebrandi Missam & conficiendi Sacramentum Eucharistiæ, sumit vestes sacras, & ad altare accedit: quod si posteà in ipso consecrationis actu ex humanâ fragilitate distrahatur, dummodò verba consecratiois super materiam aptam debitè proferat, nec primam illam intentionem revocet validè conficit Sacramentum: quia id facere censetur vi actualis illius intentionis quæ præcessit, & quæ causa extitit, cur sumpserit vestes sacras, ad altare accesserit, & alia egerit, cum quibus consecratio habuit connexionem. Ita expresse S. Doctor art. 8. in resp. ad 3. ubi dicit quod si in ipso exercitio actus, cogitatio ministri ad alia rapiatur, virtute primæ intentionis perficitur Sacramentum: cui subscribunt Scotus, Durandus, Paludanus Gabriel, & alii communiter omnes apud eundem Suarem suprà sect. 3.

4. Observat autem rectè Gammachæus ad quæst. 64. cap. 5. non requiri in ministro, necessitate absolutâ explicitam

citam & formalem intentionem faciendi, quod Christus instituit, vel quod facit Ecclesia; sed sufficere quamcunque aliam æquivalentem: exempli gratia, ut minister apud se velit hic & nunc fungi officio suo, vel id facere quod solēt alij sacerdotes, & quod aliquis ab illo petit, scilicet ut Sacramentaliter absolvat, &c. omnia enim ista & alia similia æquipollenter includunt intentionem Christi & Ecclesiæ, ut per se liquet.

Dices, si Sacramentorum validitas pendet ab intentione ministri, inde consequens fore ut nullus, securo & tranquillo animo esse possit, nec certò scire utrum verè absolutionem Sacramentalem receperit, vel Baptismi Sacramento fuerit initiatus; cùm certo scire non possit, an minister sufficientem intentionem habuerit. Respondetur ad securitatem illam & tranquillitatem animi sufficere debere, quòd spectatis omnibus circunstantijs, nulla occurrat rationabilis causa dubitandi de Sacramenti suscepti validitate: imò rectè monet. Gammachæus suprà, quòd, sicut ex præcepto charitatis unusquisque judicia omnia temeraria & suspiciones contra proximum, ac proinde contra quemcunque Sacramentorum ministrum abijcere debet; sic etiam dubitationes omnes, quæ de illus legitimâ & sufficienti intentione suboriri possent, repudiare tenetur: Vbi etiam subjungit probabilem esse Alexandri Alensis, Durandi, Gabrielis & aliorum Doctorum sententiam, qui existimant in eo casu, in quo ex malitiâ vel ignorantia aut inadvertentiâ ministri, intentio sufficiens in collatione Sacramenti alicujus non esset adhibita, Christum Dominū tanquam summum sacerdotem, & præcipuum ac primarium ministrum, qui nusquam deest in necessarijs, defectum illius Sacramenti supleturum esse eo modo, qui infinitæ ejus in nos charitati magis congruit; quod etiam docet S. Thomas art 8. in resp. ad 2.

5. Est autem hic observandum privatum ministri errorem non obstare validitati Sacramenti, dummodò veram materiam adhibeat, & substantialem verborum formam debi-

debitè proferat, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, ut supra explicatum est, etiamsi error in quo versatur, & cui pertinaciter adhæret, sit contra veritatem ipsius Sacramenti. Ita docet S. Augustinus lib. 4. de Baptismo contra Donatist. cap. 15. & refertur cap. 48. dist. 4. de consecrat. ubi sic loquitur: Satis ostendimus ad Baptismum qui verbis Evangelicis consecratur, non pertinere cujusque vel dantis vel accipientis errorem, sive de Patre, sive de Filio, sive de Spiritu Sancto aliter sentiat, quàm cælestis doctrina insinuat. Vnde etiam baptisati ab Arianis, qui in fide circa mysterium SS. Trinitatis maximè errabant, cùm ad Ecclesiam redibant non rebaptisabantur, ut in Concilio Arelatensi primo can. 8. edicitur: Si ad Ecclesiam aliqui de hæresi (Arianâ) venerint, interrogent eos nostræ fidei Sacerdotes Symbolum; & si perviderint in Patre & Filio & Spiritu Sancto eos baptisatos, manus tantū eis imponant ut accipiant Spiritum Sanctum.

Si tamen minister errorem suum contra veritatem Sacramenti in formâ exprimeret, vel intentione suâ ita conciperet, ut nollet Sacramentum conficere aut ministrare, nisi cum suppositione illius erroris, v. g. si Arianus nollet baptismum cum invocatione Patris & Filij & Spiritûs Sancti valere, nisi supposito quod Pater sit major filio, aut quod Filius non sit illi consubstantialis, tunc Sacramentū irritum esset, ob defectum formæ vel intentionis, ut ex antedictis manifestum est.

6. Quæres utrum in ministro, præter legitimam potestatem & sufficientem intentionem, requiratur insuper fides & gratia Sanctificans.

Respondetur 1. neutram requiri ad Sacramenti validitatem, ut expresse definitum est in Concil. Triden. sess. 7. can. 12. de Sacramentis in genere, & can. 4. de Baptismo, & olim definitum fuerat in Concil. Nicen. 1. canon. 19. Carthagin. 1. can. 1. & à summis Pontificibus Leone Magno Epist. 77. ad Nicetam, & Gregorio Magno lib. 9. registri Epist. 61.

 Respon-

Respondetur 2. ad hoc ut minister non modò validè, sed etiam licitè Sacramentum conficiat, fidem & gratiæ Sanctificantis statum in eo requiri. Ita S. Doctor, & constat ex S. Dionysio cap. 1. de Eccles. Hierarch. ubi dicit quod Malis non est fas tangere Symbola, id est Sacramenta: & ex S. August. lib. 2. cap. 10. contra Parmenianum, Omnia Sacramenta, cùm obsint indignè tractantibus, prosunt tamen per eos dignè sumentibus.

Idipsum confirmat S. Doctor ex Sanctitate Christi Domini principalis Sacramentorum ministri, cui in actione Sacramentali, sicut inferiores ministri per cooperationem suam conjunguntur, sic & per Sanctitatem conformari debent, juxta illud Levit. 19. Sancti eritis, quoniam ego Sanctus sum.

Ex dictis colliges, quotiescunque aliquod Sacramentũ conficiendum est, illius Ministrum antè omnia inspicere debere, an peccati alicujus mortalis sibi conscius sit, & si ita esse deprehendat, vel dubitet, illud priùs Sacramentali confessione, si fieri possit, sin minùs saltem perfectæ contritionis actu expiare, aliàs grave sacrilegium committeret, si lethalis alicujus culpæ reus sacra illa mysteria tractaret.

Excipitur tamen casus necessitatis urgentis, verbi gratiâ Baptismi puero moribundo conferendi: tunc enim quam primùm illius saluti, omissis quibuscumque aliis consulendum est: nec peccaret qui Baptismum tunc, licet in peccato mortali, ministraret, si contritionis eliciendæ tempus non suppeteret, ut docet S. Th. quæst. 64. art. 6. ad 3. & post illum Isambertus ad quæst. 64. disp. 4. art. 7. Ubi etiã addit non esse peccatum mortale ex se & ex genere suo, si quis in statu peccati mortalis Eucharistiam alteri sumendam porrigat: sicut nec si Parochus, vel alius sacerdos ab eo delegatus in tali statu adsistat celebrationi Matrimonij in illa siquidem actione non ministri, sed testis honorarij personam sustinet, ut infrà suo loco dicetur: nec etiam si Diaconus vel Subdiaconus in statu peccati mortalis solẽ-

niter

niter ministrent: quod etiam antè illum docuit Scotus, Valentia, Suares, Henriquez, Vasques, & alij apud Laymannum, cap. 5. de Sacram. Angelus tamen, Sylvester, Victoria, Navarrus & alij, apud eundem, existimant Diaconum & Subdiaconum tunc mortaliter peccare, quod confirmari posse videtur ex eo quod dixit S. Doctor, in 4. dist. 5. q. 2. art. 2. quod quicunque in peccato mortali existens exhibet se ministrum Ecclesiæ in quocũque spirituali, peccat. Quamvis autem prior sententia sit maximè probabilis; in praxi tamen tutiùs est, ut antè quamlibet functionem solemnem cujuscunque Ordinis sacri, minister, si noxæ alicujus lethalis conscius sibi sit, actum perfectæ contritionis semper præmittat.

8. Quæres, utrum à malis ministris licet Sacramenta recipere? Respondetur cum distinctione: vel enim ministri illi sunt ij, quibus incumbit ex officio Sacramenta ministrare, ut Parochus, Episcopus, aut ij, quibus id non ex officio, sed ex delegatione tantùm incumbit. Rursùs hi vel sunt expositi ad Sacramenta ministranda, ut quando confessarius aliquis sedet in loco ubi audire solet confessiones: vel non sunt expositi. Hâc distinctione supposita, Dicimus 1. nullum Sacramentum, solo Baptismo excepto, licitè recipi posse ab iis ministris, qui ab Ecclesia non tolerantur, quales sunt nominatim excommũnicati, degradati, &c. dicunt tamen aliqui in articulo mortis absolutionem Sacramentalem licitè recipi posse à Sacerdotibus etiã non toleratis. Ita Canus in relect. de Pœni. p 5. Azor instit. moral. part. 1. lib. 8. cap. 11. quæst. 12. & habetur in declaratione Cardinalium ex collect. Joan. Galiemat in cap. 7. sess. 14. Concil. Trident.

Dicimus 2. ab iis, quibus ex officio Sacramenta administrare incumbit, quamvis mali sint, quamdiu tamen ab Ecclesia tolerantur licitum esse, etiam nullâ urgente necessitate, Sacramenta petere ac recipere: neque enim subditus, qui tale jus habet, ob Superioris malitiam illud amittere censetur.

Dicimus 3. ab iis quibus ex officio Sacramenta ministrare non incumbit, si sint expositi & ab Ecclesia tolerentur, licitum esse Sacramenta recipere, & ipsi administrantes illa sibi solis nocent, ut habetur can. sciscitantibus, 15. quæst. 8.

Dicimus 4. à malis ministris, qui nec expositi sunt, nec Sacramentum ex officio ministrare tenentur, non licere illa petere, si nulla urgeat necessitas. Nomine autem malorum ministrorum intelliguntur illi, qui notoriè in peccato aliquo mortali existunt: verbi gratiâ concubinarii publici: de peccatis enim occultis nemo judicare debet. Ratio hujus dicti est, quia hoc esset verè ad peccandum eos inducere. Videri potest Toletus lib. 1. cap. 92.

CAPUT SECUNDUM,

De Sacramento Baptismi.

SECTIO I.

Quid sit Baptismus, & quæ ejus necessitas.

1. BAptismi nomen, quod à Græcâ voce derivatum est, significatque ablutionem, seu immersionem, ex Christi Domini instituto, ab Apostolis & deinceps ab universâ Ecclesiâ usurpatum est, (ut declarat Catechismus Concil. Trident. part. 2. cap. 11.) ad significandum illud Sacramentum, in quo per exteriorem corporis ablutionē aquâ naturali factam, sub præscriptâ verborum formâ, confertur gratia.

Docet autem S. Thom. quæst. 66. art. 32. institutum fuisse hoc Sacramentum à Christo Domino, eo tempore quo à S. Joanne in Jordane baptizatus est: quod etiam docet S. Ambr. lib. 2. in Luc. Baptizatus, inquit, Dominus non mundari volens, sed mundare aquas; ut ablutæ per Christi carnem, quæ peccatum non cognovit, Baptismatis jus haberent.

Est autem hic obiter observandum, Baptismum illum

à S.

à S. Joanne collatum, à Sacramento Baptiſmi longè diverſum eſſe, ut expreſsè definitum eſt in Concil. Trident. ſeſſ. 7. can. 1. quod vel ex ipſis S. Joannis verbis ſatis liquet: S. Matth. 3. Ego baptizo vos in aqua in pœnitentiã; qui autem poſt me venturus eſt, ipſe vos baptizabit in Spiritu Sancto; Vbi manifeſtam exprimit differentiam inter ſuum & Chriſti Baptiſmum; quòd ipſe in aquâ ſolùm id eſt in cæremoniâ quâdam externâ ad pœnitentiam exteriùs diſponente; Chriſtus verò in Spiritu Sancto baptizaret; id eſt quòd per exteriorem ablutionem quam inſtituit, Spiritum Sanctum ſeu gratiam Sanctificantem conferret. Huic veritati ſubſcribunt unanimiter SS. Patres, quos fusè refert Coccius tom. 2. Theſauri Catholic. lib. 5. de Baptiſmo art. 5.

2. Jam quod ſpectat ad ipſius baptiſmi neceſſitatem, certum eſt ex fide, Sacramentum Baptiſmi omnibus cujuſcunque ætatis, ſexûs & conditionis hominibus, nõ tantùm præcepti, ſed etiam medij neceſſitate neceſſarium eſſe.

Probatur 1. ex his Chriſti Domini verbis S. Joan. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non poteſt introire in regnum Dei, quæ verba S. Ambroſius explicans lib. 2. de Ap. cap. ult. Vtique, inquit, nullum excepit, non infantem, non aliqua præventum neceſſitate, &c.

Probatur 2. authoritate Conciliorum Carthag. & Milevit apud S. Auguſt. Epiſt. 90. & 92. in quibus proſcriptus eſt error Pelagianorum, qui cenſebant paruulos ſine Baptiſmo ſalutem poſſe conſequi, & Concilij Conſtantienſis; ubi denuo condemnatus eſt idem error à Vvicleſo renovatus, & denique Trident. ſeſſ. 7. can. 5. de Bapt. ubi anathema profertur in eum, qui dixerit Baptiſmum ad ſalutem neceſſarium non eſſe.

Probatur 3. ex S. Auguſt. lib. 3. de orig. animæ, cap. 9. & lib. 1. de peccat. meritis & remiſſ. cap. 18. & ex S. Hieronym. lib. 3. contra Pelag. & aliis SS. Patribus à Bellarmino fusè relatis lib. 1. de Bapt. cap. 4. ex quibus conſtat Baptiſmum ita eſſe omnibus ſive paruulis, ſive adultis ne-

cessarium, ut sine illo nullus ab originali peccatô mundari, æternamque salutem consequi possit.

Hæc est autem differentia inter paruulos & adultos; quod illis ad salutem necessarius sit Baptismus reipsâ susceptus; his verò vel in re, vel in voto: quod expresse declaravit Concilium Trident. sess. 6. cap. 4. ubi dicit justificationem à peccatis, post Evangelium promulgatum sine lavacro regenerationis, aut ejus voto fieri non posse.

3. Per votum autem Baptismi intelligitur illius suscipiendi desiderium & propositum, non nudum aut simplex, sed fidei & perfectæ contritioni conjunctum; quia sine illis virtutibus nullus adultus extra Sacramentum justificari potest, ut constat ex ijs quæ in priori hujus operis parte diximus. Quod confirmari potest ex eo quod dixit S. Augustinus lib. 4. contra Donat. cap. 22. fidem conversionẽque cordis, id quod ex Baptismo deerit, posse supplere: si fortè ad celebrandũ Mysterium Baptismi in angustiis temporum succurri non potest: quod ostendit exemplo Cornelij Centurionis ante realem Baptismi susceptionẽ justificati.

Neque dicas superfluam fore posteà realem Baptismi susceptionem; Vt enim idem S. Pater cap. 21. de eodem Cornelio dixerat (quod & de quolibet alio dici potest) Si etiam Spiritu Sancto jam accepto baptizari noluisset, contempti tanti Sacramenti reus extitisset.

Docet etiam S. Thomas quæst. 66. art. 11. & 12. Martyrium pro Christo perpessum posse vicem Baptismi supplere, & ad salutem consequendam sufficere: quod etiã constat ex eo quod Christus Dominus dixit S. Matth. 16. Qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam: quibus verbis S. Augustinus asserit lib. 2. de orig. an. cap. 12. Martyres, quibus contigerit antè pro Christi nomine occidi quàm Christi Baptismate dilui, exceptos esse ab hac sententia: nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, &c. & lib. 3. de Symb. ad Catechumenos cap. 4. dicit Sanctos Innocentes, ab Originali peccato fuisse suo sangvine dilutos: Vnde sequitur secundùm ejus mentem (quod

& plu-

& plurimi Theologi asserunt) martyrium singulari Dei dispensatione, non modò ex opere operantis, sed etiam ex opere operato, gratiam conferre.

Ex his facile est intelligere quid S. Doctor art. 11. & cum eo communiter Theologi significare velint; cùm triplicem Baptismum, fluminis, flaminis, & sanguinis distinguunt: Baptismus enim fluminis est Baptismus in re susceptus: Baptismus flaminis est Baptismus in voto: Baptismus denique sanguinis est martyrium, quod morte pro Christo perpessâ consummatum est.

SECTIO II.

Quæ sit materia Baptismi.

1. DIcendum aquam naturalem esse remotam Bapismi materiã. Id constat ex Christi Domini verbis S. Joan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua &c. quæ de Sacrameto Baptismi per aquam naturalem conferendo intelligenda esse declaravit Concil. Trident. sess. 7. cap. 2. de Bapt. Vbi & aquam naturalem materiam Baptismi esse definivit: quod & in Concilio Florent. in Decret. Eug. & in Concil. Lateran. cap. Firmiter, de summâ Trinitate anteâ definitũ fuerat. Nomine autem aquæ naturalis intelligitur illa quæ est elementaris & simplex, sive sit ex mari, ex flumine aut fonte, aut palude, aut etiam ex pluviâ, ut docet S. Thom. quæst. 66. art. 3. & 4. in quo singularis prorsus elucet divinæ in homines misericordiæ benignitas quod ad Sacramentum tantæ necessitatis & utilitatis conficiendum, ut observat Catech. Trid. p. 2. cap. 2. materiam illã delegerit, quæ semper præstò est, atque ab omnibus ubique facilè parari potest.

Hinc colliges aquas omnes artificiales & alios humores mixtos, exempli gratiâ aquam quæ ex rosis aut alijs floribus vel herbis elicitur, item quæ ex sale resoluitur, lachrymas etiam, salivam, & similes liquores qui ab aquâ

naturali ſpecie differunt, non eſſe idoneam & ſufficientem Baptiſmi materiam: è contra verò Baptiſmum validè confici poſſe ex quâcunque aquâ naturali, quamvis accidentaliter immutata, dummodò veram aquæ naturalis formam, ſecundùm communem hominum æſtimationem retineat; nihilque proinde ad hujus Sacramenti validitatem conferre, ſi aqua calida ſit aut frigida, pura vel impura, vel ex glacie, nive, grandine expreſſa, aut aliquo liquore alieno in modicâ quantitate permixta; omni enim ejuſmodi aquâ, communis eſt Theologorū ſenſus, & expreſſa S. Thomæ doctrina art. 4. poſſe Baptiſmi Sacramentū validè con-conſici: validè inquam; nam ut licitè adminiſtretur, aqua pura quam tum fieri poterit, adhibenda eſt.

Dicendum 2. materiam proximam Baptiſmi eſſe ablutionem ex aquà naturali, ut conſtat ex illis Chriſti Domini verbis, S. Marc. c. ult. Baptiſantes eos in nomine Patris &c. & ex communi doctrina & praxi totius Eccleſiæ: cū enim aqua ſit materia remota Baptiſmi, oportet materiā ejuſdem proximam in applicatione ipſius materiæ remotæ quæ per ablutionem ſit, conſiſtere, ut conſtat ex dictis capite præcedenti: Vnde S. Doctor quæſt. 66. art. 1. ad 3. dicit fieri Sacramentum, non in ipſo elemento, ſed in homine cui adhibetur elementum per uſum ablutionis.

Quæres 1. qualis ablutio ad Baptiſmum requiratur. Reſpondetur quod quamvis olim Baptiſmus ut plurimùm fieret per immerſionem, certum eſt tamen per effuſionē quoque aut aſperſionem aquæ validè conferri poſſe, ut docet S. Thom. art. 7. & uſus communis Eccleſiæ declarat, qui & ab ipſis Apoſtolis incepit; Act. 2. & 4. Vbi dicuntur uno die tria hominum millia baptizaſſe, quod non niſi per aſperſionem factum fuiſſe probat Iſambertus ad cit. quæſt. diſp. 2. art. 1.

Cæterum nihil ad validitatem Sacramenti refert, utrum unica vel trina ablutio aut immerſio fiat, ut obſervat Catech. Rom. & olim declaravit S Gregor. lib. 2. Epiſt. 41 ad Leandrum: retinendus eſt tamen uſus, qui in unaquaque

que Ecclesia particulari receptus est, sicut monet idem Catechismus p. 2. cap. 2.

Quæres quanta ablutio sit ad Baptismum necessaria. Respondetur tantam requiri quæ secundùm communem loquendi morem verè ablutio dici possit, ad quod unica gutta sufficere non censetur; sed ea quantitate aquæ opus est ut is qui baptizatur verè dicatur ablui. Ita docent Sotus, Suares & alij apud Layman. cap. 3. de Baptismo. Observat tamen rectè Isambertus ad Baptismi validitatem sufficere posse guttas aliquot quæ corpus tangant cum aliqua sua divisione & partium successione possint tangere; quod ad scrupulos tantum amovendos hic adnotamus, non verò ut aliquo humano respectu Sacramenti hujus Minister in illius collatione aliquot tantùm guttas adhibeat, ne verbigratiâ infantuli alicujus nobilis corpus ex aquæ frigore tantillum lædatur; cùm in Sacramento tantæ necessitatis ea semper aquæ quantitas adhibenda sit, quæ ad ejus validitatem citra quodcunque dubium sufficere possit.

Quæres 3. quænam corporis pars ablui debeat, ut validus sit Baptismus. Respondetur, Baptismum haud dubiè validum forè, si caput hominis abluatur: quod docet S. Thomas, quæst. 65. art. 11. ad 4. & Ecclesiæ præcepto faciendum esse constat ex cap. postquam vos, de consecrat. dist. 4. & ex Catech. Rom. p. 2. cap. Validum quoque fore existimant Sotus, Suares, & alij apud Laymannum citat cap. 3. & etiam Isambertus ad quæst. 66. dis. 3. a. ult. si scapulæ, pectus, aut alia ejusmodi notabilis pars abluatur.

4. Cæterum si alia pars minùs notabilis, verbi gratiâ manùs, pes, &c. tantummodo ablueretur, ut si infans in egressu ex utero materno manum vel pedem proferret; tunc si immineat aliquod vitæ periculū, baptizandus quidem esset; sed cùm dissentiant inter se Doctores, utrùm valeat ejusmodi Baptismus, docet S. Thomas loco citato & post illum Alexander Alensis p.4. quæst. 17. memb. 5. & alij communiter, remoto posteà infantis periculo, Baptismum esse sub conditione repetendum. Addit Layman-

nus suprà sentiendum idem esse si infans pelle adhuc illã, quam vocant secundinam, circumdatus, propter periculũ baptizetur; cùm à quibusdam dubitetur an sit pars infantis; quod etiam similiter dici debet, si soli capilli aqua perfunderentur: quamvis enim Sotus, Henriquez, Toletus, Vasques, & alij apud eundem Layman. suprà existiment ad Baptismi validitatem id sufficere: quia tamen id certum non est, & alij Doctores contrarium sentiunt, idcircò tutius est in re tanti momenti, Baptismum sub conditione repetere; cùm nunquam satis tutò æternæ animarum saluti, quæ ex hoc Sacramento pendet, consuli possit.

SECTIO III.

Quæ sit forma Baptismi.

1. BAptismi forma hæc est: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritûs Sancti. Quod cõstat ex Concilijs Lateranensi cap. firmiter de summa Trinit. Florentino in decret. Eug. & Tridentino sess. 7. can. 4. de Baptismo; additurque in Romano Catechismo parte 2. cap. 2. formam illam à Christo Domino Apostolis ac toti Ecclesiæ traditam fuisse Matth. 28. his verbis: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritûs Sancti.

In qua quidem forma exprimi debet primò actio ipsius ministri, ut docet S. Thomas quæst. 66. art. 5. Vnde Alexander Tertius c. 1. de Baptismo & ejus effectu dicit, quod Si quis puerum ter in aquam immerserit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, & non dixerit (Ego te baptizo) non est puer baptizatus. Et in decreto sæpius citato Eugenij post relatam formam, qua Græci in Baptismi collatione utuntur, quæ est ejusmodi; Baptisetur vel Baptizatur servus Christi N. in nomine Patris, & Filij, & Spiritûs Sancti; dicitur Baptismum sub tali forma collatum esse validum; quoniam in illa exprimitur actus qui per

ipſum exercetur miniſtrum cum invocatione Sanctæ Trinitatis.

Exprimi 2. debet perſona baptizanda, ut ſignificat idē S. Doctor ſuprà & conſtat tùm ex citato cap. ſi quis, tùm ex præfato Catechiſmo Romano & etiam ex ipſo uſu & praxi totius Eccleſiæ, quæ in forma Baptiſmi perſonam baptizandam ſemper exprimere ſolet: tùm denique ut oſtendatur inter baptizantem & baptizatum eſſe debere diſtinctionem, aliumque eſſe qui baptizatur, & alium qui baptizat, ut habetur cap. Debitum extra de Bapt. & ejus effectu: proindeque neminem poſſe ſeipſum baptizare.

2. Exprimi 3. debet unitas divinitatis, ut aſſerit S. Doctor ſuprà ? in reſp. ad 6. Vnde S. Hieronimus ſuper cap. 4. ad Ephes. Non baptizamus, inquit, in nominibus Patris &c. ſed in uno nomine quo intelligitur Deus: & S. Auguſtinus lib. 3. contra Max. Art. cap. 32. dicit conferri Baptiſmum, in nomine, non in nominibus: quia hi tres unum ſunt.

Exprimi denique debet explicita & diſtincta prolatio & invocatio trium perſonarum Sanctiſſimæ Trinitatis, Patris, & Filij, & Spiritûs Sancti, ut docet S. Thom. Et conſtat tùm ex citatis Chriſti Domini verbis, Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritûs Sancti: tùm ex Concilio Lateranenſi cap. firmiter, tùm ex epiſtola Zachariæ ad Boniſacium Epiſcopum quæ refertur c. in Synodo de conſecr. diſt. 4. ubi dicitur quòd ſi lotus in fonte Baptiſmatis quis fuerit, ſine invocatione Trinitatis, perfectus Chriſtianus non eſt, niſi in nomine Patris, & Filij, & Spiritûs Sancti fuerit baptizatus. Quod ſimiliter antè illum docuerant Sanctus Cyprianus Epiſt. 63. ad Iubajanum, Sanctus Leo Epiſt. 4 Sanctus Auguſtinus loco proximè citato cōtra Maximinum & plures alij.

Obſervat autem S. Doctor art. 5. ad 7. expreſſam Patris, & Filij, & Spiritûs Sancti mentionem & invocationem in forma Baptiſmi eſſe ita neceſſariam, ut ſi quis alias voces quamvis idem ſignificantes adhiberet, ut ſi diceret, in no-

mine

mine Genitoris, & Geniti, & ab utroque procedentis, Baptismum tamen minimè perficeret: quod etiam post illum docent plures alij quos citat Suares disp. 21. sect. 4.

Dices Act. 8. referri quod in nomine Christi baptizabantur viri ac mulieres, non ergo in nomine Patris, & Filij, & Spiritûs Sancti.

3. Respondetur 1. probabile esse, quod docet S. Thomas art 6. ad 1. Apostolos id ex speciali revelatione & dispensatione initio nascentis Ecclesiæ aliquando fecisse, ut nomen Christi, quod erat odiosum Judæis, atque Gentilibus, honorabile redderetur.

4. Respondetur 2. probabilius adhuc videri Apostolos nunquam in solius Christi nomine baptizasse, cùm nullus antiquorum Patrum (ut observat Vasques disp. 143. cap. 2.) qui Apostolis aut eorum discipulis comtemporanei fuerunt, illius revelationis aut dispensationis mentionem fecerit: Imò S. Clemens lib. 2. const. Apost. cap. 23. S. Dionysius cap. 3. Eccles. Hierarch. S. Iustinus apolog. 2. pro forma Baptismi, trium personarum Sanctissimæ Trinitatis expressionem divino præcepto servandam esse declarant quod etiam in can. 48. & 49. Apostolorum præscribitur.

Quare quod dicitur Apostolos baptizasse in nomine Christi, intelligendum est baptizasse authoritate ac potestate ipsius Christi, quo sensu de credentibus in se dixit idem Christus: In nomine meo Dæmonia eiicient Matth. ult. cap. vel baptizasse in nomine Christi, quia baptizantes exprimebant nomen Filij simul cum nomine Patris & Spiritûs Sancti, ut intelligit S. Cyprian. Epist. 73. ubi explicans S. Petri verba Actor 2. Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu, sic ait: Jesu Christi mentionem facit Petrus non quasi Pater omitteretur, sed ut Patri quoque Filius adjungeretur.

SE-

SECTIO IV.

Quis possit Baptismum conferre.

1. DIcendũ quemlibet hominẽ viatorẽ sive virũ, sive mulierẽ, sive fidelẽ sive infidelẽ, posse validè Baptismum conferre. Id constat ex Concilijs Lateranensi & Florentino sect. præced. citatis, & etiam ex cap. Ad limina. 30. q. 1. & cap. Romanus. de consecrat. dist. 4. idque ita institutum à Christo Domino fuisse docet S. Thom. quæst. 67. art. 3. ut Sacramentum ad salutem necessarium à quocunque homine in casu necessitatis validè conferri posset.

Dicendum 2. quemlibet hominem non modò validè, sed etiam licitè Baptismum absque solemnitate (in solo tamen casu necessitatis) conferre posse. Id constat tùm ex Concilijs & canonibus suprà citatis, tùm ex antiquis Patribus qui id expresse docent, ut Tertulianus lib. de Baptism. cap. 16. ubi dicit in casu necessitatis Laicis esse jus baptizandi: quod etiam docet Sanctus Hieron. dialog. contra Luciferianos paulo ante medium, idque affirmat suo tempore ubique receptum & usitatum fuisse Diximus (absque ceremoniis aliis, quæ in collatione Baptismi ex Ecclesiæ præcepto adhibentur; nam si laicus ceremonias illas usurparet, peccaret mortaliter, fieretque irregularis, ut habetur cap. si quis, extra de non ordinato ministrante.

2. Observat autem S. Doctor quæst. 67. art. 4. & post illum Paludanus, Sotus, Silvester, Navarrus & alij apud Laymannum cap. 7. de Bapt. in casu necessitatis hunc ordinem esse servandum; ut præsente proprio Pastore, non baptizet Diaconus, præsente item Diacono, non baptizet Clericus inferior aut laicus: imò etiam præsente Clerico non esse conveniens laicum baptizare, sicut nec præsente viro, mulierem. Additque idem Author fore peccatum mortale, si præsente Sacerdote, laicus aut inferior Clericus baptizare præsumeret; veniale vero solummodo, si inter alios clericos inferiores & Laicos, vel inter virum ac mu-

lierem, præfatus ordo invertatur; imò nullam fore culpa: si ordinis illius invertendi causa aliqua subsit, ut quia obstetrix meliùs & certiùs novit modum baptizandi; vel quia virum non decet accedere ad baptizandum puerum nondum omnino ex utero matris editum.

3. Dicendum Episcopum in Diœcesi, Presbyterum Curatum in paræcia sua, esse ordinarium Baptismi Ministrum. De Episcopo apertè constat, cùm sit in Diœcesi sua primus & ordinarius Pastor: Vnde Tertullianus lib. de Bapt. Dandi Baptismum, inquit, habet jus summus Sacerdos qui est Episcopus, dehinc Presbyteri, &c.

De Sacerdote Curato etiam similiter constat ex usu & praxi totius Ecclesiæ, & ex Rituali Romano tit. de Bapt. ubi dicitur quod. Legitimus Baptismi minister est Parochus, vel alius sacerdos à Parocho vel ab Ordinario loci delegatus; Vnde etiam (ut observat Joan. Filsacus Opusc. de Parœc. & Parœc. orig. cap. 7.) Ecclesiæ Parœciales olim vocabantur Ecclesiæ baptismales.

Id præterea confirmat Isambertus ad quæst. 67. disp. 1. art. 5. ex eo quod actus baptizandi solemniter (ut ibidem probat) sit actus pastoris ordinarii proprius; Vbi etiam addit Parœcum, præsente Episcopo suo, citra illius consensum, quem honoris & reverentiæ causa postulare debet, licitè baptizare non posse: quod colligit ex Epist. 80. S. Leonis ad Episcopos Galliæ.

4. Dicendum quemlibet alium sacerdotem, qui nec Episcopus est: nec Parœcus*, non nisi ex hujus vel illius delegatione seu licentia Sacramentum Baptismi posse licitè administrare. Ita S. Thomas quæst. 67. art. 4. ad 2. cui subscribunt Suares dis. 31. sect. 4. Vasques, Valentia Henriques, & alij apud Laymannum c. 7. de Bapt. Vnde sequitur sacerdotem illum peccaturum mortaliter, qui absque proprij Sacerdotis licentia expressa, aut saltem rationabiliter præsumpta, solemniter baptizaret: quod etiam docet Gamachæus ad citatam quæst. 67. cap. 1. & Isambertus ad eandem quæst. disp. 1. art. 5.

Est

Est autem observandum non modò Sacerdotes, sed etiã Diaconos ex Episcopi vel Parœci commissione posse solemniter baptizare, ut Doctores supra citati asserunt; cum hac tamen differentia, quod Sacerdoti tanquam legitimo ministro committi possit pro libito proprii sacerdotis; Diacono vero non nisi urgente aliqua necessitate: & prætcrea Diaconus absque Ordinarii licentia solemniter baptizans non modo peccet mortaliter, sed etiam fiat irregularis, ut habetur cap. Si quis, extra de non ordinato ministrante; Sacerdos vero idem faciens peccat quidem, sed nullam irregularitatem contrahit.

SECTIO V.

Quis Baptismum suscipere possit; & quæ dispositiones ad id requirantur.

1. CErtum est quemlibet hominem in statu viæ capacem esse Baptismi percipiendi, cum Christus Dominus dixerit S Matth. ult. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. Et de adultis quidem nulla est difficultas; cùm sicut ad doctrinam Evangelicam audiendam, sic etiam ad percipiendum Baptismum sint idonei: De Infantibus verò rationis usum nondum assecutis negant hujus temporis Anabaptistæ, qui (ut refert Bellarminus lib. 1. de Bapt. c. 8.) contendunt non nisi adultis conferendum esse Baptismum; ideoque infantes jam baptizatos, cùm ad ætatem adultam pervenerunt, iterum rebaptizant; Vnde & Anabaptistarum nomen sortiti sunt: contra quos fides Catholica docet paruulos etiam nõdum rationis usum assecutos, sive à parentibus catholicis: sive ab hæreticis aut infidelibus prognati sint, Baptismi suscipiendi esse capaces.

Probatur hæc veritas & error oppositus refellitur, tum ex his Christi Domini verbis, Matth. 19. Sinite paruulos venire ad me, talium est enim regnum cœlorum: tum ex Concilio Milevitano can. 2. ubi hæc habentur: Placuit, ut

quicunque paruulos recentes ab uteris matrum, baptizandos negat, anathema sit: tùm etiam ex Concilio Viennensi sub Clement. V. Clementinâ I. de sum. Trinit. & fide Cathol. & Concilio Trid. sess. 5. can. 4. ubi eadem veritas definita est: denique ex S. Augustino, qui lib. 10. de Gen. ad liter. c. 23. dicit hanc baptizandorum puerorum in Ecclesiâ consvetudinem esse traditionem Apostolicam.

2. Cùm igitur hoc certum sit ex fide, quæritur an infantes illi sint invitis parentibus baptizandi.

Respondetur 1. infantes infidelium nondùm rationis usum assecutos, invitis eorum parentibus, non esse baptizandos, si sub illorum curâ & potestate remanent, aut periculum sit, ne ad eorum curam & potestatem redeant & ab illis pervertantur: Si autem ab illorum curâ & potestate juste abstrahi possint, ita ut nullum sit periculum ne ad illos redeant, aut ab illis pervertantur, tunc licet infantes illos etiam invitis parentibus, baptizare, quod similiter licitum est, in præsenti periculo mortis ipsorum infantium: imò etiam invitis eorum parentibus fieri debet quæ omnia fusè explicat & probat Gregor. à Valentia disp. 4. q. de Bapt. p. 3.

Respondetur 2. licitum esse invitis parentibus Hæreticis, filios illorum, secundùm ritum Ecclesiæ baptizare. It habetur cap. in Judæis dist. 45. cũ enim Hæretici, ut potè ipsi baptizati, Ecclesiæ sint subditi, justè ab illâ compelli possunt, ut filios suos Baptismi Sacramento secundùm ritum Catholicum initiandos & in vera fide ac religione instruendos deferant & si præstare id recusant; etiam inuitis illis id fieri potest.

Jam quod spectat ad dispositiones in suscipientibus Baptismum necessarias, de adultis solùm quæstio intelligenda est: in paruulis enim fidem, intentionem, aut aliam similem dispositionem requirere, aliud non est, (ut dicit Augustinus Epist. 57. ad Dard.) quàm ipsis sensibus evidentissimæ veritati velle contradicere.

3. Prima igitur dispositio ad Baptismum in adulto requi-

quisita, est eius consensus. Ita S. Doctor quæst. 68. art. 7. & constat ex cap. Maiores, extra de Baptismo dist. 4. & eius effectu & cap. ægrotantes de consecrat. dist. 4. & etiã ex ipso usu & praxi Ecclesiæ, quæ ante ipsius Baptismi collationem interrogat baptizandum, utrum velit baptizari. Non requiritur autem consensus actualis expressus, sed sufficit virtualis aut interpretatiuus, seu ut adultus actualem suscipiendi Baptismi aliquando habuerit voluntatem, eamque minimè retractaverit.

Secunda dispositio ad suscipiendum Baptismum necessaria, est fides, sufficiensque doctrinæ Catholicæ notitia. Id constat tùm ex Script. S. Marc. ult. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Et Act. 8. Eunucho Baptismum postulanti S. Philippus respondit: Si credis ex toto corde, licet: Vnde Ecclesia baptizandum super præcipuis fidei nostræ articulis interrogat, illiusque publicam professionem ab eo exigit.

Tertia dispositio est dolor de peccatis cum proposito servandæ legis divinæ. Id etiam constat ex his S. Petri verbis Act. 2. Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum & ex Concil. Trident. sess. 6. cap. 6.

4. Qualis verò esse debeat ille dolor, & ex quo motivo elicitus, quale item servandæ legis propositum, pleniùs constabit ex iis quæ dicentur infra cap. 5. de Sacra. Pœnitentiæ: ut enim docet & probat Isambertus, ad q. 68. disp. 6. art. 4. dolor qui ad Sacramentum Pœnitentiæ sufficit, ad Sacramentum etiam Baptismi sufficiens esse censetur.

Porrò cùm hæ tres dispositiones, ad Baptismum fructuosè recipiendum in adulto requirantur ad illius tamen validitatem solummodo prima necessaria est, ut constat ex cap. Maiores, & cap. de Judæis dist. 54. & ex S. August. lib. 2. contra Petilian. cap. 35. & lib. de catechis. rud. cap. 17. unde, quando quis serio vult Baptismum percipere, quãvis neque fidẽ, neque de peccatis dolorẽ habeat, verè ipsius Baptismi characterem recipit, non tamen gratiã

Sancti-

Sanctificantem, neque alios effectus qui ab ipsa pendent, de quibus agetur sect. seq.

Quæres 1. utrùm infans in utero materno baptizari possit. Respondet S. Doctor ibid. a. 11. non posse, cùm ejus corpus in eo statu aquâ tingi & ablui non possit: proindèque (ut ibidem docet) ad Baptismum conferendum expectanda est totalis egressio pueri ex utero: si tamen periculum aliquod immineat, caputque primo egrediatur, in eo baptizari debet, nec est postea rebaptizandus, si eum perfectè nasci contigerit: quod si manum, vel pedem aut aliam similem partem exerat, in illâ similiter, periculo imminente, debet baptizari, quia tamen incertum est, an eiusmodi Baptismus validus sit, erit posteà sub conditione iterum baptizandus.

5. Quæres 2. utrùm monstra baptizari debeant. Respōdetur monstra illa, de quibus dubitatur utrùm animam rationalem habeant, si nihil certi dignosci possit, immineatque mortis periculum, sub hac conditione baptizari debere: Si tu es capax Baptismi, ego te baptizo, &c. Si verò nullum sit in mora periculum, consuli poterunt medici & alij experti; imò tutiùs erit rem ad Episcopum deferre ordinemque ab illo præscriptum sequi, ut declaratur in Rituali Romano, titulo de Baptismo.

Quod si monstrum tale sit, de quo dubitetur an sit unus homo vel plures, baptizari non debet donec id discernatur discerni autem poterit, si unum vel plura capita; unum vel plura pectora in eo sint; tunc enim totidem erunt corda & animæ hominesque distincti, & in eo casu seorsim singuli erunt baptizandi: si verò distinctio illa personarum non possit certò deprehendi, ut si duo quidem capita, non verò duo pectora habeat; tunc in uno absolutè baptizari debet, in altero sub conditione, ut in eodem Rituali præscribitur.

Quæres 3 an adulti amentes sunt baptizandi Respondetur cum distinctione: vel enim fuerunt perpetuò amentes, nec speratur eos rationis compotes aliquando futuro

esse,

esse, & talibus Baptismus conferri debet; sicut & alijs infantibus; vel aliquando usum rationis habuerunt, & postea in amentiam lapsi sunt; & siquidem constet illos, dũ mentis compotes essent, Baptismum petiisse aut exoptasse, nec voluntatem illam mutasse, Baptismus illis erit conferendus; si verò id non constet, à Baptismi administratione abstinendum est. Ita habetur in Catechismo Trid. part. 2. cap. 2.

Dices videri tutius esse illos baptizare, cum in illis interpretativa Baptismi suscipiendi voluntas præsumi possit; id est illos esse dispositos, ut si statum suum agnoscerent, & Baptismi necessitatem scirent, haud dubiè illum suscipere vellent.

Respondetur voluntatem illam interpretativam ad Baptismum minimè sufficere, ut docet & probat Isambertus ad citatam q. 68. disp. 6. art. 2. additque art. 3. quòd si quis Baptismum adulto conferret, in quo dispositiones, ad Baptismum necessariò requisitas non deprehenderet, peccati mortalis reatum incurreret.

SECTIO VI.

Quinam sint effectus Baptismi.

QUinque sunt præcipui hjus Sacramenti effectus Primus est remissio quoad culpam peccati originalis, & peccatorum omnium actualium si quæ ante Baptismi susceptionem commissa sunt. Ita S. Doctor quæst. 66. art. 1. & expresè definitum habetur in Concil. Florent. in decret. Eug. & in Trident. sess. 5. & longè anteâ in Concil. Carthag. 4. can. 1. inter præcipua fidei dogmata, quæ Episcopus consecrandus profiteri debebat, reponitur istud dē remissione peccatorum per Baptismum: & S. Greg. Epist. 38. infideles illos vocat, qui dicunt peccata in Baptismate nō verè, sed superficie tenùs dimitti.

Secundus effectus, est remissio totius pœnæ peccatis debi-

debitæ. Ita S. Doctor art. 2. & constat ex eodem Eugenii decreto, & ex Concil. Trident. sess. 6. cap. 14. ubi dicitur in Sacramento Pœnitentiæ temporalem pœnam non totam semper, ut in Baptismo fit, dimitti.

Id etiam confirmari potest ex universali Ecclesiæ praxi, quæ nulla unquam satisfactionis opera imponere solet baptizatis, sicut imponit Sacramentaliter confessis: imò Catechismus Rom. suprà docet, id sine maxima Sacramēti injuria fieri non posse.

Tertius effectus est gratia Sanctificans simul cum donis & virtutibus infusis quæ illam comitantur; Hujus siquidem Sacramenti virtute (ut loquitur Catech. Rom. suprà) non solùm à malis, quæ verè mala dicenda sunt, liberamur; verum etiam eximiis donis & muneribus augemur animus enim noster divina gratia repletur, quâ justi & filij Dei effecti æternæ quoque salutis hæredes instituimur, &c. est autem gratia non solùm per quam peccatorum fit remissio, sed divina qualitas in anima inhærens, ac veluti splendor quidam & lux, quæ animas nostras pulchriores & splendidiores reddit: huic verò gratiæ additur nobilissimus virtutum comitatus, quæ in animam cum gratia divinitùs infunditur.

2. Quartus, est ipsa gratia Sacramentalis Baptismi, quæ quidem (ut docet idem Catechismus) procedit ex arctissima illa unione, quâ per Baptismum Christo Domino baptizati, tanquam capiti suo membra copulantur & connectuntur; quæque illos speciali modo ad servandam divinam legem, Sacramenta dignè suscipienda, aliaque religionis & pietatis officia debitè exequenda habiles reddit.

Quintus denique, est character qui per Baptismum indelebiliter animæ imprimitur, ut definitum est in Concil. Trident. sess. 7. can. 9. unde (ut ibidem declarat) hoc Sacramentum iterari non potest.

Ex his & alijs Baptismi effectibus, quos Sanctus Doctor quæst. 69. & alij SS. Patres passim enumerant, colligi potest quanta sit hujus Sacramenti excellentia & dignitas.

quanta etiam ejusdem utilitas & necessitas, ac proinde quam justâ ratione præceperit Ecclesia in Ritual. Rom. tit. de Bapt. ut paruuli recenter nati quam primùm ad Ecclesiam Baptismi suscipiendi causâ deferantur; & quàm graviter peccent parentes, qui ob inanes causas & vanos quosdam respectus per plures dies hujus Sacramenti subsidio infantes privant, eósque beatitudinis æternæ amittendæ periculo exponunt.

Est autem observandum quòd quamvis adultus, qui fictè Baptismum recipit, id est sine fide, aut sine ullo dolore de peccatis, characterem quidem illius, non verò gratiam recipiat; si tamen postea fictionem illam per pœnitentiam removeat, tunc Baptismus omnem effectum suum consequetur ut docet S. Thom. art. 9. & 10. & ante illũ docuit S. Cyprianus serm. de Pass. Dom. paulò ante finem; & S. Augustinus lib. 1. de bapt. cont. Donat. cap. 12.

3. Quærunt hic Theologi an Circumcisio, quæ olim apud populum Judaicum divinitus instituta fuerat, peccatorum remissionem & gratiam Sanctificantem ex opere operato contulerit.

Respondetur negativè cum S. Doctore quæst. 70. art. 4. Et constat ex Concil. Florent. in decreto Eugenij, ubi dicitur, Sacramenta legis antiquæ non causasse gratiam, sed eam solùm per Passionem Christi dandam figurasse.

Quamvis autem per Circumcisionem non conferretur ex opere operato gratia & remissio peccatorum; conferebatur tamen ex opere operantis, in adultis quidem per actum perfectæ contritionis, quo solo justificari posse peccatores extrà Sacramenta nouæ legis supponimus ex dicendis infrà cap. 5. In paruulis autem per applicationem fidei parentum vel aliorum, cujus quidem fidei signum erat Circumcisio; idque in virtute futuræ Passionis ipsius Christi Domini. At verò ante institutionem Circumcisionis docet idem S. Thomas in resp. ad 2. probabile esse, quod parentes fideles pro paruulis natis, & maximè in periculo existentibus, aliquas preces Deo funderent, vel aliquam

bene-

benedictionem eis adhiberent (quod erat quoddam ſigna-
culum fidei) ſicut adulti pro ſeipſis preces & Sacrificia
offerebant: quâ ratione ſpeciali Dei miſericordiâ virtu
Paſſionis Chriſti ipſis paruulis applicabatur, ſicque à pec-
cato originali emundabantur: Quod & ſimiliter poſt Cir-
cumciſionem inſtitutam, & de fœminis quæ illius capaces
non erant, & de maribus ante octauum diem (quo tan-
tùm eos circumcidere licitũ erat) decedentibus dici debet.

SECTIO VII.

Quænam ſint ceremoniæ in collatione Baptiſmi ſeruandæ.

1. CErtum eſt ceremonias quaſdam religioſas ab Eccle-
ſiâ in ſolemni Sacramentorum adminiſtratione ad
majorem Chriſtiani populi devotionem excitandam, ſalva
illorum ſubſtantiâ inſtitui potuiſſe, & de facto piè ac San-
ctè inſtitutas eſſe: proindeque ſine peccato contemni, aut
ab ipſorum Sacramentorum miniſtris omitti pro libito nõ
poſſe, ut expreſsè definitũ eſt in Conc. Trid. ſeſſ. 7. can. 13.
Quòd igitur ſpectat ad ipſius Baptiſmi ceremonias,
docet Catechiſmus Romanus, eas ad tria capita revocari
poſſe: quædam enim Baptiſmi collationem antecedunt:
quædam comitantur: quædam ſubſequuntur. Præcipua
hic eo ordine, quo ab Eccleſia adhibentur diſcutiemus.
Ac in primis ante Baptiſmi collationem aqua præpara-
ri debet, quâ ſolà in illius adminiſtratione uti licitum eſt.
Conſecratur autem baptiſmalis fons varijs precibus &
exorciſmis ab Eccleſiâ inſtitutis, addito Catechumenorum
oleo & Sacro Chriſmate juxta priſcum Eccleſiæ morem
cujus teſtis eſt S. Cyprianus Epiſt. 70. & S. Baſilius lib. de
Spiritu Sancto cap. 27. quam benedictionem ſeu conſecra-
tionem aquæ baptiſmalis in vigilijs duntaxat Paſchæ &
Pentecoſtes, faciendam eſſe, docet Catechiſmus Rom.
habetur cap. in Sabbato de conſecr. diſt. 4.

Hâc

Hâc benedictione aquæ suppositâ qui Baptismo initiandi sunt, adducuntur ad Ecclesiæ fores, atque ab ejus introitu tanquam indigni, ut potè qui adhuc potestati dæmonis per peccatum mancipati sunt, excluduntur.

2. Et primò Sacerdos trinam insufflationem & varios exorcismos adhibet ad expellendum dæmonem, eoque ritu (qui in Ecclesiâ antiquissimus est) non exorcisatur aut ex sufflatur creatura Dei in infantibus (ut ait Sanctus Augustinus lib. 1. de Symb. ad Catech. cap. 1.) sed ille, sub quo sunt omnes qui cum peccato nascuntur.

Eadem etiam ratione signum crucis efformatur in baptizandi fronte aliisque partibus, ut per illud dæmon compescatur, omnesque ejus machinæ dissolvantur: quod observat S. Augustinus lib. de Catech. rud. cap. 20. & S. Athanasius lib. de Incarn.

Fit prætereà impositio manus à Sacerdote, variæque super baptizandum orationes ab ipso proferuntur. Hujus ceremoniæ meminit Concil. Carthag. 5. can. 83. & S. August. lib. de pecc. merit. & remiss. cap. 26. Catechumenos inquit, secundum quendam modum, per signum Christi, & orationem manûs impositionis puto Sanctificari.

Exinde Sacerdos salem priùs à se benedictum in os baptizandi imponit, ad significandam Baptismi gratiam, per quam homo à peccatorum putredine liberatur, & cælesti quâdam ac supernaturali prudentiâ donatur. Hujus ceremoniæ mentiò fit in Conc. Carthag. 3. can. 11. & apud S. Aug. lib. 1. Confess. c. 11.

Posteà idem sacerdos salivâ aures & nares baptizandi tingit: aures quidem, ut eas ad Christi sermones percipiendos aperiat; nares verò, ut virtutis ac pietatis bonū odorē hauriant, ut explicatur cap. postea, de consecr. dist. 4. & docet etiam S. Ambrosius lib. 1. de Sacram. cap. 1.

3. Sequitur abrenunciatio, quâ ad ad interrogationem Sacerdotis baptizandus diabolo & omnibus operibus & pompis ejus abrenuntiat: cujus ceremoniæ mentionem facit S. Dionysius lib. de Eccles. Hier. cap. 2. & S. Ambros.

lib. 1.

lib. 1. de Sacrament. cap. 2. ubi hunc ritum expendens sic loquitur: Quando te Sacerdos interrogavit: abrenuncias diabolo & pompis ejus? quid respondisti? abrenuntio. Abrenuncias sæculo & voluptatibus ejus? quid respondisti? abrenuntio. Memor esto sermonis tui, & nunquam tibi excidat series cautionis tuæ, &c. Chirographum tuu tenetur non in terra, sed in cælo, &c.

Per illam abrenunciationem bello veluti dæmonibus indicto baptizandus in scapulis & in pectore inungitur. Quasi athleta Christi (inquit S. Ambrosius suprà) quasi luctamen hujus sæculi luctaturus, & (ut loquitur S. Chrysost. homil. 6. in Epist. ad Colossenses) stadium jamiam ingressurus.

Post primam illam unctionem baptizandus iterum à Sacerdote interrogatus super præcipuis fidei articulis, illius publicam professionem emittit: & de hac fidei professione loquitur Sanctus Ambrosius libro de Sacramentis; c ult. & Sanctus Augustinus libro 8. Confessionum, cap. 2 ubi dicit hanc fidei professionem verbis certis conceptis retentisque memoriter de loco eminentiore in conspectu populi fidelis reddi solere ab ijs qui ad gratiam Baptismi accessuri sunt. Hæc autem professio fidei supponebat ipsius baptizandi instructionem per Catechismum jam factam: unde adulti qui Baptismum olim petebant, priusquam ad illum admitterentur, notabili aliquo temporis spatio n censebantur inter Catechumenos: de quorum instructione per Catechismum frequens habetur mentio apud Sanctos Patres; præsertim apud S. Augustinum libro de fide & operibus cap. 8. & alibi passim.

4. Tandem iterum elicito libero & publico baptizandi consensu, confertur illi Baptismus, sive per immersionem sive per aquæ infusionem trinam vel unam; in quo Ecclesiæ cujusque approbata consuetudo servanda est.

Posteà baptizatus in vertice capitis Sacro Chrismate ungitur, ut habetur cap. Si quis de alio, de consecrat. distinct. 4. ubi dicitur Chrisma recens esse oportere, id est eode

anno

anno in die Cœnæ Domini ab Episcopo consecratū. Quāvis autem primis Ecclesiæ sæculis omnis Vnctio Chrismatis à solis Episcopis fieri soleret; posteà tamen concessum fuit, ut hæc Baptismalis unctio in vertice à Presbyteris fieri posset, ut constat ex Concil. Carthaginens. 4. can. 36. & Tolet. in cap. 20. Quæ autem in fronte fit & propria est Sacramenti Confirmationis, solis Episcopis semper reservata fuit, ut suo loco dicetur. Significat autem hæc Chrismatio baptismalis in vertice Baptizati, illum ab eo die Christo capiti (ut loquitur Catech. Rom. suprà) tanquam membrum conjunctum esse, atque ejus corpori insitum; & ea re Christianum à Christo, Christum vero à Chrismate appellari.

Vestis deinde candida, seu album sudariolum profertur, & baptizato imponitur, tùm in symbolum innocentiæ per Baptismum restitutæ, & per totam vitam servandæ, tùm etiam in signum futuræ resurrectionis & gloriæ, ad cujus spem baptizatus renascitur, ut explicat Catch. Roman. suprà De hac veste candida baptizatis imponi solitâ loquitur S. Ambrosius libro de initiandis cap. 7. & S. August. sermone 157. de Temp.

5. Demùm traditur Baptizato cereus accensus: ut ostendatur illum translatum esse à potestate tenebrarum in lucem & sortem Sanctorum, fidémque illam charitate ardentem, quam per Baptismum accepit, usque ad finem vitæ servandam esse ac studio bonorum operum augendā, ut in eodem Catech. Roman. dicetur. Meminit hujus ceremoniæ S. Greg. Nazianz. orat. 40. in Sanctum lavacrum, & S. Augustin. enarrar. in Psal. 65.

Præter supradictas ceremonias duo sunt adhuc ritus in Baptismo servandi. Primus est ut hoc Sacramentum extra casum necessitatis non in domibus vel in locis privatis, sed in Ecclesia, qua Sacri Fontes huic ministerio destinati sunt, conferatur, ut habetur Clementinâ unicâ de Baptismo: ubi ab hac lege tantummodò excipiuntur Regum & Prin-

cipum filij, qui tamen non in loco profano, sed in Oratorio aut sacello baptizari debent.

Secundus, ut patrinus unus pro puero è Sacro Fonte suscipiendo, & matrina una pro puella, aut ad summum unus & una pro hac vel illo adhibeantur Ita constitutum est cap. Non plures, de consecrat. dist. 4. & cap. quamvis de cognatione spirit. in 6. & novissimè in Concilio Trident. sess. 24. cap. 2. De reform. Matrimon. inter quos & baptizantem ex una parte, & baptizatum patrémque ac matrem illius ex altera, contrahitur cognatio Spiritualis, non solùm matrimonium contrahendum impediens, sed & contractum dirimens; ut suo loco dicetur.

Quando autem Baptismus confertur sine solemnitate in casu necessitatis, observat Laymannus cap. 9. de bapt. post Sotum, Suarem & alios quos citat, nullum extare præceptum Ecclesiæ, ut in tali casu patrinus vel matrina adhibeatur.

6. Qualis vero sit obligatio patrini & matrinæ erga infantem quem de Sacro Fonte susceperunt, declaratur capite Vos autem, de consecrat. distinctione quartâ, ubi dicitur eos esse fidejussores apud Deum pro illis, quos proinde monere tenentur, ut promissiones suo nomine factas servent, & ad hunc finem obligantur Symbolum Orationemque Dominicam, & Decalogum, aliaque Christianæ fidei rudimenta eos docere aut doceri curare; à quâ tamen obligatione S. Doctor quæst. 67. art. 8. docet patrinam & matrinam ut plurimum liberari, quando illi quos de Fonte susceperunt, inter fideles educantur, in ijs præsertim locis in quibus Pastores de instructione animarum sibi commissarum sunt solliciti.

Porrò ex praxi Ecclesiæ constat, quando aliquis in casu necessitatis Baptismum suscepit sine solemnitate, ceremonias illius esse supplendas eo modo qui præscribitur in Rituali. Excipitur tamen quando aliquis adultus, ab hæreticis in infantia baptizatus, ad fidem Catholicam revertitur; in illo enim casu (ut observat Layman. loc cit.) plu-

rimis

rimis in locis & præſertim in Galliâ, & Germaniâ, non ſolent Baptiſmi ceremoniæ ſuppleri (niſi ex devotione ij qui ab hæreticis baptizati ſunt, id poſtulent) fortaſſe ne rudis populus opinetur nos Baptiſmum Hæreticorum improbare, & ab aliis baptizatos iterum baptizare.

CAPVT TERTIVM.

De Sacramento Confirmationis.

SECTIO I.

Vtrùm Confirmatio ſit Sacramentum.

1. CONfirmationis nomine intelligitur ritus ille quo Epiſcopus baptizati frontem ſub certà verborum formâ Sacro Chriſmate ungit: qui ritus à S. Clemente Epiſt. 4. vocatur, Conſignatio; à S. Cypriano Epiſt. 73. ad Jubaianum, Signaculum Dominicum; à S. Auguſt. lib. 2. contra Petilianum cap. 104. Sacramentum Chriſmatis; & aliter ab aliis: communi tamen nomine & magis uſitato in Eccleſia vocari ſolet, Confirmatio, quod nomen ante 1200. annos uſurpatum reperitur à S. Melchiade Pontifice in Epiſt. ſua decret. ad Epiſcopos Hiſpaniæ, ubi ait quod Cõfirmatio armat & inſtruit nos ad agonem vitæ iſtius.

Verum quicquid ſit de nomine, certum eſt Confirmationem eſſe Sacramentum nouæ legis à Chriſto Domino inſtitutum. Hanc veritatem quæ de fide eſt, negant hæretici hujus temporis & olim negavit etiam Novatus, ut refert Euſeb. lib. 6. cap. 35. Contra quos.

Probamus illam primò ex Script. Act. 8. ubi dicitur Samaritanos quoſdam poſt Baptiſmum ſuſceptum accepiſſe Spiritum Sanctum, per manuum impoſitionem Sanctorum Petri & Joannis: ex quo quidem loco conſtat Spiritum Sanctum, id eſt gratiam collatam fuiſſe per ritum quendam externum, qui (ut dicitur in Concil. Senon decret.

10.) tunc impositionis manuum, nunc Confirmationis appellatum est Sacramentum: & eodem sensu hunc locum explicat S. Cyprian. Ep. 73. ad Jubajanum, & Hieron. in Dialog. adversùs Luciferian.

Probatur 2. ex Concil. Constantinop. 1. can. 7. ubi dicitur eos qui ab Hæreticis baptizati ad Ecclesiam veniunt, signandos esse signaculo Spiritus Sancti: & ex Concil. Florent. in decret. Eug. & Trid. sess. 7. can. 1. de Confirmatione, in quibus definitum est, Confirmationem esse verum novæ legis Sacramentum.

Probatur 3. ex S. Dionys. cap. 4. de Eccl. Hier. ubi dicit quod illi, qui divinâ regeneratione Sacramento initiatus est, divini Spiritus adventum, largitur ungventi consummatrix unctio; & S. August. lib. 2. cont. lit. Petil. cap. 104. Sacramentum Chrismatis in genere visibilium signaculorum Sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus.

Quæres quo tempore hoc Sacramentum à Christo Domino fuit institutum. Respondetur probabilissimum esse (sicut docet Suar. disp. 32. sect. 2.) præcipuè & perfectè fuisse institutum post Christi Domini resurrectionem: cũ Apostolis plenitudinem Episcopalis potestatis in corpus mysticum Ecclesiæ suæ contulit, dicens illis S. Joan. 19. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos quod tamen non obstat quin verum sit quod S. Fabianus Papa Epist. 2. dixit ipsum Christum in ultima Cœna Discipulos suos Chrismatis conficiendi rationem docuisse; unde promanavit consuetudo Sacrum Chrisma conficiendi in die Cœnæ Domini: quæ quidem semper in Ecclesia servata est, & adhuc servatur.

SECTIO II.

Quænam sit materia & forma Sacramenti Confirmationis.

1. Materia remota hujus Sacramenti est Chrisma ex oleo olivarum & balsamo confectum & ab Episco-

pô benedictum, proxima verò est ipsius Chrismatis unctio in fronte suscipientis ab Episcopo in c ucis figuram facta. Forma autem consistit in his verbis, quæ ab Episcopo proferūtur: Signo te Signo crucis, & cōfirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris & Filij, & Spiritus Sancti. Ita S. Doctor. q. 72. a. 2. & 4. & constat tùm ex Conc. Florent. in decret. Eug. tùm ex Catechismo Rom. p. 2. cap. 3. tùm etiam ex ipso usu & praxi Ecclesiæ.

Sunt autem quædam hic observanda ad clariorem, & certiorem hujus veritatis intelligentiam.

Primum est, ad substantiam hujus Sacramenti necessariò requiri Chrisma compositum ex oleo olivarum & balsamo. Ita docet S. Thom. suprà, nec satis probabilis videtur sententia Cajetani & quorumdam aliorum, qui dixerunt ad validitatem Confirmationis solum oleum posse sufficere, nec mixtionem balsami requiri, ex Ecclesiæ præcepto: cùm (ut habetur in Catech. Rom. suprà) Concilia & Patres perpetuò docuerint hoc Sacramentum per Chrisma seu ungventum ex oleo & balsamo confici oportere, quod expressis verbis declaravit Conc. Flor.

Secundum est, ad substantiam quoque hujus Sacramēti requiri ut Chrisma sit ab Episcopo benedictum ut docet S. Thom. a. 3. & constat tùm ex cit. decret. Eug. tùm ex Innocentio I. Epist. 29. ad Decentium, tùm etiam ex universali & perpetuâ Ecclesiæ praxi.

Ratio autem, cur materia hujus Sacramenti sicut & Extremæ Vnctionis debeat necessariò esse benedicta, ut Sacramentum validè conficiatur, cùm ad validitatem Baptismi quævis aqua naturalis sufficiat; est quia (ut docet S. Th. Sup.) Sacramentorum illorum, quibus Christus Dominus usus est, ut Baptismi & Eucharistiæ, materia per ipsummet Christi usum accepit aptitudinem ad perfectionem Sacramenti; unde dicitur cap. nunquam de consec. dist. 4. Quod aquæ Baptismi purgare credentium peccata nunquam possent, nisi tactu dominici corporis Sanctificatæ fuissent: quare non est de illorum Sacramentorum ne-

cessitate, ut illorum materia benedicatur; & si quæ benedictio ex Ecclesiæ institutione adhibetur, non ad necessitatem, sed ad majorem reverentiam Sacramenti pertinet: cùm verò neque ex Script. neque ex Traditione constet Christum Dominum unctionibus visibilibus, quæ in Sacramento Confirmationis & Extremæ Vnctionis adhibentur, aliquandò usum fuisse: eâ de causa benedictio Episcopi, qui Christum in Ecclesia sua perfectissimè repræsentat, necessariò requiritur, ut materia illa idonea & apta efficiatur.

Observat autem Isambertus ad qu. 72. disp. 2. a. 5. nullam certam benedictionis formulam à Christo Domino fuisse determinatam, illumque solummodò decrevisse ut Chrisma benediceretur, modum verò benedicendi Ecclesiæ arbitrio reliquisse: unde quælibet ipsius Chrismatis benedictio ab Episcopo facta cum debitâ intentione & invocatione Spiritûs Sancti, ad validitatem Confirmationis sufficere potest; quamvis grave alioquin esset peccatum formam benedictionis ab Ecclesia præscriptam omittere aut immutare.

3. Tertium est, unctionem Chrismatis in fronte confirmandi esse faciendam in Crucis figurâ, ut constat ex Cõc. Hispal. 2. can 7. & ex decret. Eug. ubi dicitur Confirmãdum ideò in fronte, ubi verecundiæ sedes est, inungi; ne Christi nomen confiteri erubescat, & præcipuè crucem ejus, quæ Judæis est scandalum, gentibus autem stultitia, propter quod signo crucis signatur: unde S. Ambrosius lib. 7. de Sacram. c. 2. sup. a. 6. de ipsius Confirmationis Sacramento sic loquitur: Vnxit te Deus, signavit te Christus. Quomodo? Quia Crucis ipsius signatus es forma.

Docet autem Isambertus de necessitate hujus Sacramenti esse, quòd unctio Chrismatis manu seu digito Episcopi, non verò mediante ullo alio instrumento fiat: quod verò fiat pollice dexteræ manûs, id non nisi ex præcepto Ecclesiæ esse ad majorem decentiam & commoditatem.

Quartum denique est, formam hujus Sacramẽti à Christo

sto Domino sicut & materiam ejus institutam esse; quod tamen non aliunde quàm ex traditione & perpetuâ totius Ecclesiæ praxi probari potest.

Nec obstat quòd apud quosdam antiquos authores eadem verba non reperiantur, satis est enim, ut ait Bellarminus lib. 2. c. 10. quod habeatur idem sensus cùm vis formæ Sacramentalis posita sit, non in sono, aut numero syllabarum, sed in verborum sensu: ubi etiam rectè monet nemini mirum videri debere, quòd apud SS. Patres neque hujus, neque aliorum Sacramentorum formas expressas legamus; quia scilicet nostræ Religionis mysteria infidelibus patefacere nolebant, ne illis blasphemiæ alicujus aut impietatis occasionem præberent: unde Innocentius 1. de hoc Confirmationis Sacramento loquens Ep. 1. ad Decentium. Verba, inquit, dicere non possum, ne magis prodere videar, quàm ad consultationem respondere.

4. Objiciet aliquis Apostolos Act. 8. hoc Sacramentũ administrantes neque chrismate, neque unctione usos fuisse, sed tantummodò manus imposuisse: unde sequitur neque chrisma, neque unctionem ad Sacramenti hujus rationem pertinere. Respondet S. Doctor suprà, Apostolos ex singulari Christi privilegio solâ manuum impositione Sacramentum hoc extraordinariè aliquando administrasse, Spiritu Sancto tunc visibilibus & miraculosis quibusdam signis super fideles descendente, & plenitudinem gratiæ conferente; communiter tamen in exhibitione hujus Sacramenti chrismate usos fuisse.

Aliam affert responsionem Bellarmin. lib. 2 de Confirm. cap. 9. ex Th Valdensi, Hugone & aliis, qui dicunt impositionem manuum, cujus in Actis Apostolorũ mentio fit, aliam non fuisse quàm unctionem chrismalem, cũ Apostoli non ungerent nisi imponendo manus: & S. Lucam (ut sæpè fit in aliis Script. locis) ex parte unâ rem totam significare voluisse; quod etiam frequens est apud SS. Patres, quoties de hoc Sacramento loquuntur, ut apud S. Cyprian. qui Epist. ult. lib. 1. solius unctionis meminit

& Epist. 1. lib. 2. solius manuum impositionis: & Epist. 73. ad Jubajanum, impositionis manuum simul & signaculi Dominici in fronte mentionem facit.

SECTIO III.

Quinam sint hujus Sacramenti effectus.

1. TRes sunt Confirmationis effectus: Primus illi cum aliis Sacramentis communis est, nempè augmentum gratiæ Sanctificantis: quod satis constat ex iis quæ cap. i dicta sunt.

Secundus effectus hujus Sacramenti proprius & peculiaris, est complementum & perfectio gratiæ baptismalis & auxilium quoddam speciale actualis gratiæ tempore opportuno conferendum, ad Christi fidem interius fideliter contra quaslibet tentationes retinendam, & exterius in quibusvis casibus, etiam cum discrimine vitæ (si it necessarium sit) fortiter profitendam. Ita S. Thom. art & 7. & constat tùm ex decreto Eugen. tùm ex Catech. Ro supra quod etiam explicavit S. Melchiades Papa in Epi suprà cit. ad Episc. Hispaniæ, ubi sic loquitur: Spiritus Sa ctus super aquas Baptismali salutifero descendit illapsu Fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam in Confirm tione augmentum præstat ad gratiam: & quia in ho mundo ætate totâ victuris inter hostes & pericula grad endum est, in Baptismo regeneramur ad vitam; post B ptismum confirmamur ad pugnam: in Baptismo ablu mur, post Baptismum roboramur.

Est autem observatione dignum id quod habetur Epist. S. Cornelij Papæ ad Fabium Episcopum Antioch num, quæ extat apud Euseb. lib. 6. hist. Eccl. cap. 35. u S. ille Pontifex ideò Novatum in hæresim lapsum esse d cit, quia post Baptismum sigillo Domini ab Episcopo c signatus non fuit.

2. Tertius denique effectus, est character spiritual qui

qui per hoc Sacramentum indelebiliter animæ imprimitur, ut expressè definitum est in decret. Eug. & in Concil. Trident. sess. 7. can. 9. & anteà definitum fuerat in Concil. Tolet. 8. & canon 7. in quo habetur, Sanctum Chrisma collatum & altaris honorem evelli non posse; id est Confirmationis & Ordinis characterem non posse deleri: ex quo sequitur Sacramentum hoc semel susceptum nunquã posse iterari, ut in iisdem Conciliis declaratur, & etiam in Concil. Cabilonensi 2. can. 27.

Hinc colligitur quantâ reverentiâ, & animi devotione Sacramentum istud recipi debeat, & quæ cura sit adhibenda, ne præparationis defectu obex aliquis ponatur ejus gratiæ, inter tot pericula & hostes adeò necessariæ, quæ tamen nunquam fortassis recuperari poterit. Certè Dominicus Sotus in 4. dist. 6. quæst. 1. art. 8 & post illum Vasques disp. 161. cap. 2. & plures alij Theologi docent solius Baptismi id proprium esse, ut ficte, id est indignè susceptus, sublatâ posteà per veram pœnitentiam fictione, Sacramentalem nihilominùs gratiam conferre possit; de aliis verò Sacramentis id negant: neque ulla authoritate aut ratione evinci potest, Sacramentum Confirmationis aut quodcumque aliud (solo Baptismo excepto) indignè receptum ullam unquam gratiam ex opere operato producere in eo qui indignè recepit, quantumcumque de indigna illa receptione pœniteat.

SECTIO IV.

Quænam dispositiones necessariæ sint ad Sacramentum Confirmationis validè & fructuosè recipiendum & quæ sit illius recipiendi obligatio.

CErtum est in primis Confirmationis Sacramentum solis baptizatis validè conferri posse. Ita S.Th. quæst. 2. art. 6. qui dicit characterem Confirmationis ita supponere baptismi characterem, ut, si quis non baptizatus

confirmaretur, nihil reciperet: & hæc est communissima & indubitata Theologorum omnium doctrina, non modò Confirmationem; sed & alia novæ legis Sacramenta solis baptizatis validè conferri posse.

Certum est præterea omnibus baptizatis Confirmationem validè conferri posse. Ita S. Doctor suprà, & constat ex praxi Ecclesiæ primitivæ, in quâ etiam infantibus simul cum Baptismo conferebatur, ut habetur ex S. Dionysio c. 2. Eccles. Hierarch. ex S. August. tract. 6. in Epist. 1. S. Joann. & ex lib. de Eccles. dogm. c. 52. Quod quamvis verum sit, monet tamen Catechismus Rom. part 2. cap. 3. minùs expedire ut hoc fiat, antequam pueri usum rationis habeant; quare, si duodecimus annus expectandus non videtur, usque ad septimum certè hoc Sacramẽtum differre maximè convenit: neque enim Confirmatio ad salutis necessitatem instituta est, sed ut ejus virtute optimè instructi & parati inveniremur, cùm nobis pro Christi fide pugnandum esset: ad quod sane pugnæ genus pueros, qui adhuc usu rationis carent, nemo aptos judicabit.

2. Cùm hæc certa sint, quæritur quænam dispositiones in adultis baptizatis necessariæ sint, ut Confirmationis Sacramentum dignè ac fructuosè recipiant. Respondetur duas præsertim requiri, fidem scilicet & charitatem, seu gratiæ Sanctificantis statum. Ita S. Doctor. art. 7 ad 2 & constat ex Catechismo Rom. suprà, ubi dicitur, debere adultos, qui hujus Sacramenti gratiam & dona consequi cupiunt, non solum fidem & pietatem afferre: sed etiam graviora peccata quæ admiserunt ex animo delere, imo elaborandum esse ut peccata prius confiteantur, & pastorum cohortatione ad iejunia & alia pietatis opera suscipienda incitentur, admoneanturque laudabilem illam antiquæ Ecclesiæ consuetudinem renovandam esse, ut non nisi iejuni hoc Sacramentum suscipiant: quod & similiter edicitur in Concil. Aurelian. cap. ut iejuni, de cõsecr. dist. 5

Monet autem Isambertus disp. 5. art. 2. illi, qui peccati alicujus mortalis sibi conscius esset, ad Sacramentum hoc

dignè

dignè suscipiendum præmittendam esse confessionem Sacramentalem, aut saltem perfectam de tali peccato contritionem esse concipiendam, nec attritionem, aut quemvis alium dolorem charitate minimè informatum sufficere.

3. Quod spectat ad obligationem hujus Sacramenti suscipiendi, certum est (sicut docet S. Thom. art. 8. ad 4. gravissimum fore peccatum, si quis ex contemptu illud recipere nollet: imò Tolet. lib. 2. cap. 24. Sylvester verbo Confirmatio) & alij quos citat Laiman. cap. 5. de Confirm. existimant proximè ad contemptum accedere, si quis non curaret suscipere hoc Sacramentum, oblatâ illius suscipiendi opportunitate, quam in posterum non adfuturam prævideret. Equidem Hugo de Sancto Victore lib. 2. de Sacram. part. 7. cap. 3. dicit omninò periculosum esse si quem ab hâc vitâ migrare contingat, Sacramento Confirmationis minimè suscepto, quod culpabiliter suscipere neglexit: & Isambertus disp. 7. a. 1. asserit in iis locis, ubi urget aut imminet persecutio contra Ecclesiã, teneri quemlibet adultum, si Episcopum commodè adire possit, hoc Sacramentum suscipere, ut ex illo robur & vires ad fidem constanter profitendam hauriat; sicut & illum, qui graves contra fidem experiretur tentationes, quas per hujus Sacramenti virtutem se posse tantummodo superare existimaret.

Optimè Catechismus Rom. suprà monet, In hoc Sacramento suscipiendo neque præproperâ festinatione, neque dissolutâ negligentiâ & cunctatione utendum esse, &c. & quamvis ejusmodi necessitatem non habeat, ut sine eo salus quis esse non possit; illud tamen à nemine prætermitti debere: sed potius maximè cavendum esse, ne in re Sanctitatis plenâ, per quam nobis divina munera tam largè impertiuntur, aliqua negligentia committatur: quod enim omnibus communiter ad Sanctificationem Deus proposuit, ab omnibus etiam summo studio expetendum est.

SECTIO V.

Quis Sacramentum Confirmationis ministrare possit, & quo ritu ministrari debeat.

1. CErtum est ex fide ordinarium Confirmationis Ministrum esse solum Episcopum. Ita expresse definitum est in decr. Eug. & in Conc. Trid. sess. 7. can. 3. de Confirmatione: & jam anteà in Conc. Constantiensi sess. 8. error huic veritati oppositus inter Vvicleffi articulos damnatus est. & confirmari potest ex c. 8. Act. ubi dicitur Sanctos Petrum & Joannem Samariam venisse, ut baptizatis manus imponerent: quo ex loco Innocentius 1. Epist. 29 ad Decentium infert non ab alio quàm ab Episcopo Confirmationis Sacramentum esse conferendum.

Docet tamen S. Thom. art. 11. ad 1. commissione seu delegatione summi Pontificis, Confirmationis Sacramentum posse à simplici sacerdote ministrari; quod etiam probat ex facto S. Gregorij magni, qui cum accepisset Sardiniæ Presbyteros solere baptizatis dare Confirmationem, id eos in posterum facere prohibuit, ut habetur lib. 3. registri, Epist. 9. at cùm ex hac prohibitione sua comperisset scandalum aliquod in populo exortum fuisse, ut id facerent postea concessit, ut constat ex Epist. 27. ejusdem libri: & in decr. Eug. expresse dicitur; Per Apostolicæ sedis dispensationem ex rationabili & urgenti admodum causa simplicem sacerdotem chrismate per Episcopum confecto hoc Sacramentũ Confirmationis aliquando administrasse.

Ex quibus Concilij verbis colligitur, quòd Quamvis simplex sacerdos ex dispensatione summi Pontificis possit extra ordinariè Confirmationis Sacramentum conferre; non potest tamen Sacrum chrisma conficere, sed hoc semper ex perpetua Ecclesiæ praxi, Episcopo soli reservatum fuit, ut docet & probat Isambertus disp. 2. art. 6.

2. Quod spectat ad ritum hujus Sacramenti; præter ea quæ

quæ illi ex institutione divinâ essentialia sunt, Ecclesia ad majorem suscipientium devotionem excitandam quasdam præscripsit cæremonias in ejus administratione ac susceptione observandas.

Prima est, ut adsit susceptor seu patrinus, qui confirmandum offerat Episcopo; ratione cujus susceptionis contrahitur spiritualis affinitas similis illi, de quâ in Baptismo dictum est. Est autem hæc cæremonia antiquissima, ut constat ex variis Conciliorum Pontificumque decretis quæ citantur à Gratiano, ac præsertim ex can. Si quis, dist. 30. q. 1. in quo præcipitur ut viri, qui filios proprios in Confirmatione tenuerint, quoad usum thori, separentur ab uxoribus, propter affinitatem scilicet spiritualem, quam contraxerunt: & diversâ ratione can. Dictum est ibi. quibusdam fœminis, quæ fraudulenter filios proprios in Confirmatione tenuerant; ut eo prætextu à viris separarentur, injungitur quidem pœnitentia, prohibetur tamen ne à viris separentur.

Secunda cæremonia est, ut preces quædam solemnes ab Episcopo super confirmandis recitentur, idque ut divinum auxilium in actione tanti momenti, tùm pro se, tum pro illis invocet, eosque ad mentem in Deum elevandam, pietatisque ac devotionis sensum aliquem concipiendum excitet.

Tertia est, ut Episcopus genam cujusque confirmati percutiat, eique alapam leviter infligat: ut is intelligat se ad probra, verbera & quæcunque alia pro Christo patienter perferenda paratum esse debere, & ad hoc specialem gratiam vi & efficacia hujus Sacramenti accepisse.

Quarta in eo consistit, quòd Confirmato pax ab Episcopo detur: ut agnoscat hunc esse Christianæ patientiæ fructum: & post fidem in bellis ac certaminibus hujus vitæ servatam, æternam illi ac beatam pacem in cœlo esse repositam.

Quinta denique in eo consistit, ut Confirmati frons fascia ligetur; tùm ne Sacrum chrisma casu aliquo profane-

tur,

tur, tùm etiam ut significetur gratiam in Confirmationē acceptam sollicitè ac sedulò affectu esse custodiendam.

4. Monet autem Bellarminus lib. 2. de Confirm. c. 13. morem cujusque Ecclesiæ in hac cæremoniâ servandum esse; quibusdam enim in locis ad septem dies fascia illa in fronte retinetur; in aliis ad tres tantum; aliquandò etiam frons confirmati confestim post susceptam Confirmationē à Sacerdotibus extergitur.

Observat etiam Gamachæus cap. 10. de Confirm. quòd si quis nomen prophanum aut ridiculum gerat, possit illud mutare in Confirmatione, quæ scilicet est complementū & perfectio Baptismi. Addit etiam Episcopos non debere alienis diœcesanis absque proprij Episcopi consensu, Confirmationis Sacramentum administrare, nisi ferè invaluerit contraria consvetudo, de quà nullus Episcopus conqueratur.

CAPVT QVARTVM.

De SS. Eucharistiæ Sacramento.

SECTIO I.

Quo nomine Sanctissimum hoc Sacramentum nuncupetur.

1. CUM in Sanctissimo hoc Sacramento mirabilium suorum memoriam fecerit Dominus (ut olim pronunciavit Propheta regius Psal. 110.) illicque non modo sapientiæ ac scientiæ, sed & potestatis, misericordiæ, charitatis, ac reliquarum divinarum perfectionum thesauros omnes recondiderit; minimè mirum est, si nullum singulare nomen excogitari potuit, quod excellentiam illius infinitam exprimeret; sed varia & diversa vocabula passim à SS. Patribus adhibita reperiantur, quibus tanti mysterij dignitas utcunque adumbraretur.

Aliquando enim vocatur Sacramentum corporis & sangvi-

gvinis Christi, ex S. August. lib. 3. de Trinit. cap. 4. ab ipsa re quam in se continet: aliquando Sacramentum altaris, à loco in quo conficitur, ex eodẽ S. Augustino Epistol. 30. Aliquando Sacramentum fidelium, ab iis quorum gratiâ institutum est, ex Sancto Augustino, serm. 2. de verb. Apostoli cap. 1. Aliquando Panis supersubstantialis, ex S. Cypr. lib. de Cœna Domini: Panis ob accidentia exteriora quibus tegitur, supersubstantialis, propter divinam vivificamque virtutem quæ ipsi inest: Aliquando Communio, propter unionem perfectam & ineffabilem, quam inter Christum Dominum ut caput, & Ecclesiæ fideles, ut ejus membra, efficit, ex S. Damasc. lib. 4. Orthod. fidei c. 14. Aliquando Sacra Synaxis, propter religiosum fideliũ conventum in solemni hujus Sacramenti celebratione fieri solitum, ex eodem S. Damasc. ibid Aliquando viaticum, eo quòd illius virtute in hujus vitæ peregrinatione, & præsertim in ultimo ad æternitatem transitu sustentamur, ut in Concil. Nicen. 1. can. 13.

2. *Sed* præ cæteris usitatissimum in Ecclesia est nomen Eucharistiæ, quod significat bonam gratiam vel gratiarũ actionem, idque aptissimè ad designandum nos in hoc Sacramento gratias uberrimas, imò ipsum gratiarum fontẽ in nobis recipere, & per idem Sacramentum acceptissimas Deo gratias posse referre, ut dicitur in Catechismo Rom. part. 2. cap. 4.

Sive igitur Eucharistia, sive quovis alio nomine ex iis quæ suprà explicata sunt, appelletur, intelligitur Sacramẽtum illud, quod à Christo Domino in cœna ultima institutum est, in quo sub speciebus panis & vini, verè, realiter, ac substantialiter ejusdem Christi corpus & sanguis continetur, ut in Concil. Trident. sess. 13. cap. 1. & 2. expressè definitum est, quod plenius constabit ex iis quæ sect. seq. dicenda sunt.

SECTIO II.

In quo proprie consistat Eucharistia Sacramentum.

1. SUpponimus tanquam certum ex fide, Eucharistiam esse verè & propriè dictum Sacramentum à Christo Domino institutum: quod nullus negavit Hæreticorum, qui Sacramenta aliqua novæ legis agnoverunt. Et hæc veritas non modò in Concil. Trident. sup. sed etiam in Conc. Carthag. 3. can. 29. in Concil. Lateran. cap. firmiter de Sum. Trin. & in Concil. Florent. in decret. Eug. definita est.

Hoc præsupposito, quæritur in quo propriè consistat hoc Eucharistiæ Sacramentum. Cùm verò quatuor præsertim in illo spectari possint: scilicet consecratio, corpus & sanguis Christi, species consecratæ, & usus sive sumptio Sacramenti, ex quibus primum, & quartum in actione aliqua transeunte consistunt, secundum verò & tertium in re permanente: hæretici hujus temporis contendunt hoc Sacramentum non in re permanente; sed in actione transeunte consistere; Calvinus quidem in solo illius usu & sumptione; Kemnitius autem tùm in sumptione, tum etiam in consecratione ipsius, ut videri potest apud Bellarminum lib. 4. de Euch.

Huic errori opposita est Catholicæ fidei veritas, quæ docet Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum in re aliquâ permanenti consistere, & sic corpus Christi Domini post verba consecrationis prolata realiter existens sub speciebus Panis, esse verè & propriè Sacramentum: sive sumatur, sive in Sacrario servetur; sive ad ægros aut aliâ de causâ publicè deferatur. Ita expressè definitum est in Concil. Trident. sess. 13. cap. 5. & 6. & can. 4. & 7. & probatur fusè à Bellarmino lib. 4. de Eucha. 4. cap. 4. ex antiquissimo ritu servandi Sacram Eucharistiam, eamque cum honore & reverentiâ ad ægrotos deferendi, qui semper in Ecclesiâ fuit religiosissimè observatus.

Cùm

Cùm igitur ex fide constet Sacramentum hoc in re permanenti consistere, dubitatur inter Doctores, num in solo Christi corpore sub speciebus contento, num in solis speciebus, num in utroque simul Sacramenti hujus ratio propriè consistat.

2. Vera & ab omnibus communiter recepta est illorum sententia, qui dicunt consistere, tàm in speciebus consecratis, quàm in Christi corpore sub iis existente, proindeque Sacramentum Eucharistiæ esse veluti quid compositum ex speciebus consecratis & corpore ac sanguine Christi Domini. Ita S. Doctor in 4. disp. 8. quæst. 1. art. 1. cui communiter alij Theologi subscribunt: & probatur ex cap. Hoc est, de consec. dist. 2. ubi dicitur hoc Sacramētum constare duobus: visibili elementorum specie, & invisibili Christi carne & sanguine; veluti persona Christi constat ex Deo & homine. Deinde ex eo quòd Concil. Trident. sess. 13. cap. 1. dicit in Eucharistiæ Sacramento verè contineri Corpus & Sanguinem Christi; Vnde infertur aliquid aliud ab ipso Christi corpore & sanguine ad rationem Sacramenti pertinere, nimirum species & accidentia sub quibus continetur.

3. Ex dictis colligitur Sacramentum Eucharistiæ ab aliis sex Sacramentis in eo præsertim differre; quòd alia Sacramenta in actione aliquâ transeunte consistant, scilicet in applicatione formæ ad materiam; nec proinde existant, nisi cum actu conferuntur & suscipiuntur: at verò Sacramentum Eucharistiæ in re aliquâ permanenti consistit, ut explicatum est.

Sunt & aliæ inter Eucharistiam & alia Sacramenta differentiæ, quæ ex infrà dicendis faciliùs intelligentur, inter quas hæc minimè prætermittenda est, quod Eucharistiæ Sacramentum sit omnum aliorum Sacramentorum nobilissimum & excellentissimum; Vnde Sanctus Dionysius cap. 3. de Eccl. Hier. dicit, ad hoc Sacramentum tanquam ad suum finem Sacramenta omnia alia ordinari: Et in Cath. Rom. asseritur, hoc Sacramentum, quantum ad bonorum

affluentiam, se habere ad reliqua, sicut se habet fons ad rivulos.

SECTIO III.

Quænam sit materia Eucharistiæ conficiendæ.

1. NOmine materiæ in Sacramento Eucharistiæ intelligitur id ex quo secundum Christi Domini institutionem conficitur ipsum Sacramentum: seu res illa, quæ per verba consecrationis, in ipsius Christi Domini corpus convertenda est.

Est autem certum ex fide, solum verum Panem, & solum verum vinum ex vite, esse aptam & idoneam hujus Sacramenti materiam. Id constat ex Sanctis Evangelistis S. Matth 26. S. Marc. 14. S. Luc. 22. qui unanimiter dicunt Christum Dominum in instituendo hoc Sacramento, verum Panem & verum vinum adhibuisse, & posteà præcepisse discipulis suis, ut hoc facerent quod ipse fecerat, proinde ut verum Panem & verum vinum de vite ad Sacramentum hoc conficiendum assumerent. Id prætera definitum habetur in Concil. Lateran. cap. firmiter. Concil. Florent. in decr. Eug. & in pluribus aliis Concilijs, quorum canones fusè citantur â Gratiano dist. 2. de consecr.

Cùm igitur id certum sit; ad majorem tamen hujus veritatis elucidationem, observationes hic aliquæ faciendæ sunt.

Prima est, solum Panem ex frumento seu tritico confectum, esse sufficientem & aptam hujus Sacramenti materiam. Ita S. Doctor quæst. 74. art. 3. & constat ex decr. Eug. in quo expressis verbis habetur, Eucharistiæ materiam esse Panem triticeum & vinum de vite: Ex quo sequitur Panem ex hordeo, avenâ, aut aliis similibus granis a tritico specie diversis, non esse idoneam hujus Sacramenti materiam: Imò rectè monet Isambertus ad quæst. 74. art. 4

Pa-

Panem ex ſiligine confectum (vulgò pain de ſegle) non eſſe adhibendum ad conficiendam Euchariſtiam; quamvis enim aliqui exiſtiment ſiliginem ſpecie non differre à tritico, quia tamen alij contrarium ſentiunt, aut ſaltem de eâ re dubitant, rectè docet pro confectione hujus Sacramenti aſſumendam non eſſe materiam dubiam, ſed tantùm certam, qualis eſt Panis purè triticeus.

Quod ſi Panis fiat partim ex tritico, partim ex ſiligine, hordeo, vel aliis ejuſmodi granis, tunc videndum erit an grana illa ſpecie à tritico diverſa in tam modicâ quantitate adhibita ſint, ut Panis ſecundùm communem æſtimationē triticeus cenſeri poſſit; vel in tam magnâ, ut talis minimè cenſeatur: in primo caſu erit materia ſufficiens conſecrationis, in ſecundo non erit eſt tamen ſemper optimum & reverentiæ huic Sacramento debitæ convenientiſſimum ut Panis conſecrandus ex puro tritico, ſine ullâ granorum quorumvis admixtione, conficiatur.

5. Secunda eſt, ad conſecrationis validitatem requiri, ut Panis ille triticeus ſit coagmentatus ex aquâ elementari, & calore ignis cōcoctus, non verò frixus aut elixus: Vnde neque maſſa farinæ nondum igne cocta, neque Panis ille qui ex melle aut butyro eſſet coagmentatus, aut frixus, vel elixus (qui non jam Panis, ſed potiùs placenta dici deberet) ſufficiens hujus Sacramenti materia eſſe cenſetur, ut pluribus probat Iſambertus art. 6.

Tertia eſt, Panem fermentatum ad validitatem hujus Sacramenti ſufficere: in decreto tamen Eugenij conſtitutum fuiſſe, ut quilibet Sacerdos Euchariſtiam in Pane ſive fermentato, ſive azymo conficiat, juxta conſuetudinem Eccleſiæ ſuæ: Vnde ſequitur Sacerdotem Græcum in Græca Eccleſia Pane fermentato, Latinum verò in Eccleſia Latina non niſi azymo uti debere quod quidem præceptum de Pane azymo tantummodò ad conficiendam Euchariſtiam in tota Eccleſia Latina adhibendo, adeò ſtrictè obligare aſſerit idem Iſambertus art. 5. ut nequidem in caſu neceſſitatis exiſtimet Sacerdotem Latinum in Pane fermen-

mentato consecrare licitè posse: quod probat ex capite fi-nali extra de celebratione Missarum, ubi Sacerdos qui in Pane fermentato consecraverat, punitur officij depositione & amissione beneficij quamvis excusationem necessitatis prætexeret.

4. Quarta est, in vino adhuc contento in vuis aut in vino seu liquore ex vuis nondum maturis expresso (quod agresta seu omphacium vocatur) consecrationem Dominici sangvinis valide fieri non posse, sicut nec in aceto aut vino decocto, quod defrutū dicitur. Ita S. Th. art. 5. ad 2. & 3. Et ratio est, quia hæc omnia propriam vini rationem non habent, ut per se patet, & expresse declaratur in rubricis Missalis; ubi etiam dicitur quod, quamvis consecratio validè fiat in musto seu vino recenter ex vuis cum fæcibus expresso, aut in vino acescente, non tamen penitùs acido; id tamen reverentiæ Sanctissimo huic Sacramento debitæ repugnare, proindeque sine gravi peccato fieri non posse, quod etiam affirmat S. Doctor loco citato.

De vino autem congelato quamvis quidam Theologi existiment, quandiu congelatum remanet, non esse idoneam consecrationis materiam; Sylvester tamen, Sotus & alij, quos citat & sequitur Suares disp. 45. sect. 1. affirmat ejusmodi vinum congelatum validè consecrari posse quamvis ad majorem decentiam & scrupulos evitandos sit consultius (ut ibidem monet Suares) vel aliud vinum adhibere vel vinum congelatum adhibitis pannis calidis, aut admoto igne liquefacere, ut sic convenientiùs possit consecrari: quod quidem rubricæ Missalis faciendum esse præscribunt, si post consecrationem vinum congeletur, ut à Sacerdote celebrante sumi possit.

Quinta est, aquam vino permiscendam esse ante consecrationem; quod semper in Ecclesia observatum fuisse testantur SS. Patres, qui fusè à Gratiano citantur dist. 2. consecrat. idque ex professo probat S. Cypr. Epist. 63. ad Cæcilium: præterà definitum habetur in decret. Eug. & in Concil. Trident. sess. 22. can. 9.

Mo-

Monet autem S. Doctor art. 8. aquam illam in modica quantitate vino permiscendam esse, ita ut species vini non solvatur, sed potiùs ut ipsa aqua in vinum convertatur, & sic in vinum conversa consecretur.

5. Quæres an hæc permixtio aquæ sit de essentia consecrationis. Respondetur non esse, sicut docet expressè Catechismus Rom. cap. 4. ubi dicit sine tali permixtione Sacramentum constare posse: & in Cocil. Trident. sess. 22. cap. 7. dicitur id ab Ecclesia præceptum esse Sacerdotibus; unde sequitur non esse ex institutione divina necessarium.

Sexta denique est, materiam illam sive Panis, sive vini Sacerdoti celebranti moraliter debere esse præsentem; ita ut aliquo sensu, puta visu vel tactu deprehendi possit, ut validè ab ipso consecretur. Ita ex communi Theologorum consensu Isambertus ad quæst. 74. disp. 5. art. 1. & constat ex verbis ipsius consecrationis, quæ materiam illam Sacerdoti consecranti præsentem esse significant, ut ex dicendis sequenti sectione faciliùs intelligetur.

Hinc sequitur (ut idem Isambertus observat) quod, quando cumulus aliquis formularum seu hostiarum corã Sacerdote in altari exponitur, possint omnes ab illo validè consecrari; quamvis nec videat, nec tangat singulas: quia singulæ censentur illi moraliter præsentes eo ipso, quo continentur in cumulo illo quem videt aut tangit: & similiter dicendum, si formulæ illæ consecrandæ, sint quidem Sacerdoti proximæ, sed velo aliquo coopertæ, aut pixide inclusæ, quia ratione sui continentis moraliter censentur esse præsentes.

6. Requiritur prætereà ut materia non solùm sit moraliter præsens, sed etiam ut per intentionem consecrantis sit determinata; id est ut formam consecrationis proferendo, intendat facere quod facit Ecclesia circa hanc determinatam materiam. Ita ex communi Doctorum consensu docet Isambertus art. 2. ex quo sequitur ut, si Sacerdos coram se centum formulas habens, intendat solùm

conse-

consecrare quinquaginta, eas nullatenùs designando a
determinando, tunc nullam illarum consecrare censeatu
secùs est si putans solummodò esse quinquaginta super c
mulum illarum verba consecrationis proferat tunc eni
cùm nullas excludat, censetur omnes velle consecrare:
quamvis in æstimatione numeri decipiatur: non tamen
intentione, quæ, ut supponimus) super cumulum illu
sibi præsentem fertur.

Quare ad scrupulos devitandos tutius est ut semper S
cerdos consecrare intendat formulas omnes sibi apposita
quamvis earum numerum nesciat, illius enim primæ i
tentionis virtute consecrantur omnes, etiamsi quand
ipsius formæ verba profert, de illis actu non cogitet: s
ad eam quam præ manibus habet solummodo attendat,
monet idem Hambertus suprà.

SECTIO IV.

Quæ sit forma ad consecrandam Eucharistiam re-quisita, & quis verus & proprius verborum illiu[s] sensus.

1. DOcet S. Thomas q. 78. a. 1. formam ad Sacramen
hoc conficiendum requisitam in eo consistere, ut S
cerdos eadem verba super materiâ Panis ac vini profer
quæ à Christo Domino illud instituente Panemque in c
pus suum ac vinum in sanguinem convertente prolata su
nimirum super Pane: Hoc est corpus meum: & super
no. Hic est calix sanguinis mei. &c. Quibus verbis,
Ecclesiæ Romanæ consuetudine à S. Petro Apostolo d
vata) ut observat idem S. Doctor. art. 2. ad 5.) inters
tur hæc conjunctio enim, quæ non est de formæ hujus
cessitate, sed tantum ut verba ipsius consecrationis facil
ri sensu cum antecedentibus cohæreant.

Hæc autem doctrina expressis verbis traditur in de
Eug. & in Catechismo Rom. part. 2. cap. 4. & huic eti
sub-

ſubſcripſerunt unanimiter SS. Patres, ut S. Greg. Niſſen. orat. catech. cap. 37. ubi dicit quod Panis Sanctificatur à Verbo (ſicut dictum eſt) tranſmutatus nempè ab iſto, hoc eſt corpus meum: Tertul. lib. 4. contra Marcionem, Panem, inquit, acceptum Chriſtus fecit corpus ſuum, dicendo; Hoc eſt corpus meum: Et S Ambroſius lib. 4. de Sacram. c. 4. Conſecratio, inquit, fit verbis Domini: & ubi ventum eſt ut conficiatur venerabile Sacramentum, jam non ſuis ſermonibus Sacerdos, ſed Chriſti ſermonibus utitur.

2. Confirmari poteſt eadem doctrina ex antiquâ & univerſali Eccleſiæ praxi, quæ ſtatim poſt prolationem ſupradictorum verborum oſtendit venerabile Sacramentum populo adorandum, ut videre eſt in Canone Miſſæ quem multis ante ſæculis ab ipſa Eccleſia inſtitutum eſſe declarat Concil. Trident. ſeſſ. 22. cap. 4. Vnde ſequi docet Gamachæus ad quæſt. 78. cap. 1. hanc doctrinam eſſe de fide, nec ſine hæreſi negari poſſe; qui etiam cap. 2. obſervat non omnia verba, quæ in conſecratione ſanguinis proferri ſolent, ad formæ ſubſtantiam pertinere, ſed tantummodò iſta: Hic eſt calix ſanguinis mei; alia verò quæ ſequuntur, eſſe tatùm de neceſſitate præcepti; proindéque abſque graui peccato omitti non poſſe; quamvis ſi omitterentur, nihilominùs conſecratio ipſius ſanguinis validè conficeretur: quod etiam ante illum docuerunt Magiſter ſentent. S. Bonavent. Albertus, Alenſis, Joannes major, & alij quos ibidem citat.

Quod ſpectat ad verum & proprium illorum conſecrationis verborum ſenſum: Quæres 1. an debeant intelligi recitativè tantùm, ſeu materialiter, an verò ſignificativè ſeu formaliter, ſeu an Sacerdos verba illa proferat animo ſolùm referendi verba ab ipſo Chriſto in hujus Sacramenti inſtitutione uſurpata: an etiam animo exercendi ſignificationem illorum, & conſecrandi, ſeu convertendi Panem & vinum in corpus & ſanguinem ejuſdem Chriſti.

Reſpõdetur cũ S. Doctore, utroq; modo proferri: recitati-

vè qui-

vè quidem, ut conſtat ex his verbis canonicis: Qui pridie quàm pateretur, accepit, &c. quibus Sacerdos narrat quid Chriſtus Dominus in hujus Sacramenti inſtitutione fecerit & dixerit: Proferri verò etiam ſignificativè, præter S.Thomam docent Alenſis, S. Bonavent. Scotus & alij apud Suarem, diſp. 58. ſect. 4. & colligitur ex eo quod in decret. Eug. declaratur Sacerdotem in perſonâ Chriſti loquentem hoc conficere Sacramentum: non loqueretur autem in perſonâ Chriſti, ſi tantùm narraret & recitaret id quod dixit Chriſtus.

3. Quæres 2. quid in illis verbis conſecrationis propriè ſignificet pronomen, Hoc & hic.

Longum & ſuperfluum eſſet referre omnes Hæreticorum opiniones, de ſignificatione pronominis illius: nam, ut obſervat Gregor. à Valentia, octoginta & ampliùs interpretationes abſurdiſſimæ & falſiſſimæ in eorum libris reperiuntur: Variæ quoque ſunt Doctorum Catholicorum explicationes, qui tamen in eo ab Hæreticis differunt, quòd hi licèt inter ſe diviſi & malè cohærentes, cōveniant nihilominùs in reijciendâ & denegandâ tranſſubſtantiatione Panis & vini in Chriſti corpus & ſanguinem; illi verò eam conſtanter aſſerant imò tanquam fide credendam ſupponant. Omiſſis igitur etiam variis illis Catholicorum interpretationibus, omnium certiſſima videtur eſſe illa quã affert S. Doctor, nimirum per pronomen, Hoc vel hic, nihil demonſtrari quod ſit eo tempore quo profertur, ſed id quod eſt in fine prolationis ipſius formæ, prædictamque locutionem intelligendam eſſe ſecundùm ultimum inſtans prolationis verborum.

Hæc autem S. Doctoris explicatio duplici modo intelligi poteſt. Prior eſt, ut pronomen illud accipiatur ſubſtãtivè ſaltem in formâ conſecrationis Panis, & per illud ſignificetur ſubſtantia corporis Chriſti (quæ erit ſub ſpeciebus Panis in fine prolationis formæ) confusè tamen eo pronomine deſignata, & per prædicatum hujus enuntiationis diſtinctiùs expreſſa. Poſterior modus quem tuentur Joan-

Joannes Major in 4. dist. 8. q. unic. & Maldonat. in cap. 26. S. Matth. est, ut prædictum pronomen sumatur adjectivè, ac proinde ut eodem modo hæc Christi verba intelligantur: Hoc est corpus meum, atque si quis diceret: Hic est thesaurus meus: & sicut etiam Pater cœlestis de eodem Christo Domino dixit: Hic est filius meus dilectus: quo posteriori sensu præsertim intelligi debet forma consecrationis sanguinis, cujus verba transtulit Interpres noster per nomen adjectiuum demonstratiuum: Hic est calix sanguinis mei.

4. Quæres 3. quo sensu in verbis illis consecrationis accipienda sit copula, est: Hæretici enim contendunt eo loco accipiendam esse pro significat: quam ad rem varia ex Scripturis exempla proferunt, in quibus eo sensu accipi videtur, ut 1. Cor. 10. Petra erat Christus, id est (ut inquiunt) petra significabat Christum.

Respondetur 1. quamvis verum esset aliquandò in scripturis verbum substantiuum sic accipi: inde tamen nullomodo sequi illud in verbis consecrationis eo sensu esse accipiendum: cùm neque à SS. Patribus, neque ab Ecclesiâ universâ unquam sic acceptum fuerit, ut constabit ex iis quæ sectione sequenti dicentur.

Respondetur 2. falsum esse, illud verbum substantiuum, est, in Sacris aut etiam prophanis litteris unquam accipi pro verbo significat: in omnibus enim allegoricis aut metaphoricis locutionibus quæ afferri possunt, ut rectè observat & probat Maldonatus suprà, si quæ figura est, non hæret in verbo, est, sed vel in subjecto enunciationis, vel in prædicato; verbum enim, est, semper aut substantiam, aut solam extremorum unionem significat, ut docuit Aristoteles lib. de interpret. cap. 3.

5. Quæres 4. quomodò hæc consecrationis forma vera esse possit; prius enim requiritur rem aliquam esse, quàm veram esse propositionem quæ affirmat illam esse, forma autem consecrationis, cùm efficiat illam rem quam enunciat,

ciar, est illa prior, & ex consequenti falsa ; cùm signifi
id esse quod nondum est.

Respondetur ex S. Doctore hanc esse differentiam lo
tionum quæ vim significativam solummodò habent,
earum quæ habent vim effectivam ; quòd illæ suppon
rem quam enunciant jam esse : hæ verò illam efficia
unde ad veritatem formæ consecrationis, per quam ve
gratiâ corpus Christi ponitur sub speciebus Panis, suffi
quod eadem duratione reali quâ significatio ejus comp
tur, res per eam significata & enunciata talis à parte
sit, qualis esse significatur & enunciatur : quòd cùm
formâ illâ reperiatur, ut constabit ex dicendis sectione
quenti, hinc sequitur illam veram esse.

Quæres 5. & ultimò, quo sensu intelligi debeant verb
quæ ad consecrationem sanguinis Christi Domini adhibe
tur : Hic est calix sanguinis mei novi & æterni testamen
Mysterium fidei, qui pro vobis & pro multis effundet
in remissionem peccatorum.

6. Jam diximus non omnia illa verba esse de essen
consecrationis, sed hæc tantùm, Hic est calix sangui
mei ; ea verò quæ sequuntur, per traditionem à S. Pe
Apost. qui Romanæ liturgiæ author fuit, accepta esse d
cet Leo IX. in Epist. ad Michaëlem Imperatorem cap
& S. Thom. art. 3. fuisseque addita verbis essentiàli
formæ ad expressiùs significandam virtutem ipsius sang
nis Christi, qui quidem, ut explicat S. Doctor pro no
effusus est, primo ad conferendum nobis jus hæredita
juxta illud Hebr. 10. Habentes fiduciã in introitu Sanc
rum in sanguine Christi ; & ad hoc exprimendum, dic
noui, & æterni testamenti : Ius enim ad hæreditatem p
testamentum acquiritur. Secundò ad justificationem,
Sanctitatem conferendam, cujus initium, fundamentu
& radix est fides, ut loquitur Concil. Trid. sess. 6. ca
8. & ideó subditur ; Mysterium fidei. Tertiò ad amove
da ipsius gloriæ & justificationis impedimenta, scilic
peccata, juxta illud Hebr. 9. Sangvinis Christi emundab

con-

conſcientiam noſtram ab operibus mortuis: & quantum ad hoc ſubjungitur qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum: Pro multis, id eſt pro omnibus, quantùm eſt ex parte ipſius Chriſti, ut explicant Euthimius & Theophylactus apud Maldonatum ſuprà; vel, Pro multis id eſt pro ſolis prædeſtinatis, quantum ad fructum & efficaciam, prout à nobis explicatum eſt priori hujus operis parte tract. 5. cap. 6. ſect. Effundetur, vox Græca, in tribus Euangeliſtis Matthæo, Luca: & Marco eſt præſentis temporis, ſignificatque effundi ſanguinem, id eſt offerri ſeu libari in ipſo Miſſæ Sacrificio; verſio tamen communis quæ eſt futuri temporis, refertur ad effuſionē illam ſanguinis quæ in cruce futura erat, quando hæc verba Chriſtus protulit hæc Eccleſia retinuit, ut ſignificaret Sacrificium iſtud quod in Altari offertur, & illud quod in Cruce oblatum eſt, unum & idem eſſe, Sola, ut loquitur Concil. Trident. ſeſſ. 12. cap. 2. offerendi ratione diverſa

SECTIO V.

Quid in hoc Sacramento per verba conſecrationis efficiatur.

1. TRia ſunt præſertim, eaque maximè admiranda atque ſuſpicienda, ut loquitur Catechiſmus Roman. part. 2. cap. 4. quæ per verba conſecrationis efficiuntur. Primum eſt, quod verum & proprium Chriſti Domini corpus & illud idem quod ex Sanctiſſimâ Virgine natum ad dexterā Patris ſedet & verus ac proprius ejuſdem ſanguis qui pro nobis effuſus eſt, in hoc Sacramento realiter & ſubſtantialiter continetur.

2. Secundum eſt, quod nulla in Sacramento illo remanet Panis aut vini ſubſtantia, quantumvis id à ſenſibus maxime alienum videatur; ſed tota ipſius Panis ac vini ſubſtantia convertitur in ſubſtantiam corporis, ac ſanguinis Chriſti Domini.

Tertium denique eſt quod in eo Sacramento acciden
Panis ac vini, quæ oculis alijſque ſenſibus percipiuntu
ſine ullo ſubjecto mirabili quadam atque inexplicabili r
tione remanent & operantur; de quibus in paragraphis ſ
quentibus agendum erit.

§. I.

De vera & reali præſentia corporis & ſanguin Christi Domini in Sacramento Eucharistiæ.

1. NOn hoc tempore ſolùm, ſed jam olim à primis E
clesiæ ſæculis hæc veritas (nimirum Chriſti Domi
corpus & ſanguinem verè ac realiter in Euchariſtiæ Sacr
mento adeſſe) quæ inter reliqua fidei Catholicæ dogm
ta quaſi principem locum obtinet, ab Hæreticis impugna
eſt, quorum anteſignanus fuit Iudas Iſcariotes, qui prim
huic veritati incredulus fuit ut habetur S. Joann. 6 qu
poſteà ſecuti ſunt Simoniani & Menandriani, ut refert B
larminus lib. 1. de Sacram. Euch. cap. 1. qui realem co
poris Chriſti Domini præſentiam in Euchariſtiá nega
runt. Poſt illos Iconomachi, ut conſtat ex 6 Synodo ge
rali act. 9. dixerunt Euchariſtiam eſſe tantùm figuram
imaginem corporis Chriſti. Secutus eſt deinde Berenga
us, qui eandem veritatem circa annum 1050 impugna
quam tamen contumaciâ omni depoſitâ in Conc. Ro
ſub Greg. 7. poſtea profeſſus eſt. Exorti ſunt poſtmod
Albigenſes, qui (ut teſtatur S. Antoninus part. 4. tit.
cap. 7. §. 5.) in Sacramento Euchariſtiæ Chriſti Dom
corpus verè & realiter eſſe negaverunt: quibus aliq
poſt annos ſubſcripſerunt Heretici illi qui Flagellantes
cti ſunt, ut refert Bernardus Luxemburgenſis in catal
Hæreticorum. Demum Joannes Zuinglius, Oecolampad
Bullingerus, alijque recentiores Sectarij, quorum agn
clauſit Caluinus, cum ſuis aſſeclis; qui omnes licet in
ſe diſcordes, in eo tamen conveniunt, quod Chriſti Do
ni corpus realiter in Euchariſtiæ Sacramento eſſe neg

2. Pro

2. Probatur igitur nostræ fidei veritas, & simul errores oppositi refelluntur, 1. authoritate script. S. Joann. 6. ubi Christus Dominus de institutione hujus Sacramenti à se facienda sic loquitur. Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita; Deinde SS. Matth 26. Mar. 14. & Luc. 22 Christus Dominus hoc Sacramentum instituens, apertis & expressis verbis dixit: Hoc est corpus meum: hic est sanguis meus: Vnde sic argumentari possumus, Christus Dominus Eucharistiæ Sacramentum instituens, dedit in cibum id quod se daturum antè promiserat: atqui citato S. Joannis loco promiserat se daturum in cibum, non figuram corporis sui, sed ipsummet corpus: Ergo dicendũ est verè corpus suum dedisse, proindèque ipsum Christi Domini corpus verè & realiter in Sacramento Eucharistiæ existere Quod autem verba illa ex S Joan. relata de corpore Christi non figuratè, sed verè ac realiter in cibũ dando intelligenda sint, constat ex unanimi SS. Patrum consensu: Ita enim hunc locum de verâ & reali corporis Christi Domini sumptione in Sacramento Eucharistiæ interpretati sunt SS. Basilius, Gregorius Nyssen. Chrysostomus, Cyrillus, Epiphanius, Cyprianus, Hilarius. Ambrosius Hieronymus, Augustinus, Prosper, Leo, Damascenus, Bernardus, & alij quorum testimonia fusè refert Maldonatus in cap. 6. S. Joannis.

Probatur 2. auth. duorum Conciliorum generalium, primi scilicet & ultimi, scilicet Nicæni & Trident. in illius siquidem actis (ut refert Bellarmin libros 2. de Eucharist. cap. 10.) hæc habentur: Fide intelligamus situm in Sacra illa mensa agnum illum Dei tollentem peccata mundi, incruentè à Sacerdotibus immolatum, & pretiosum ipsius corpus & sanguinem verè nos sumentes, credere hæc esse nostræ resurrectionis symbola. In Tridentino autem sess. 13. cap. 1. Docet Sancta Synodus, & apertè ac simpliciter profitetur, in almo Sanctæ Eucharistiæ Sacramento, post Panis & vini consecrationem, Dominum nostrum Jesum Christum verum Deum atque hominem, verè; realiter ac

substantialiter sub specie illarum rerum sensibilium contineri: nec enim hæc inter se pugnant, ut ipse Salvator noster semper ad dexteram Patris in cœlis assideat, juxta modum existendi naturalem, & ut multis nihilominus alijs in locis Sacramentaliter præsens, suâ substantiâ nobis adsit eâ existendi ratione, quam etsi verbis exprimere vix possumus, possibilem tamen esse Deo, cogitatione per fidem illustrata, assequi possumus, & constantissimè credere debemus.

Probatur 3. ex SS Patribus qui fusè citantur à Bellarmino toto lib. 2. de Euchar. ubi consentientem illorum per omnes Ecclesiæ ætates doctrinam ostendit: Illustriora aliquot testimonia hic proferemus.

S. Cyprian. serm. de Cœnâ Dom. Panis iste, inquit, non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia Verbi factus est caro.

S. Hilarius lib. 8. de Trinit. De veritate, inquit, carnis & sanguinis non est relictus ambigendi locus: nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra vere caro est & vere sanguis est, &c. an hoc veritas non est? contingat plane his verum non esse, qui Christum Jesum verum esse Deum negant.

S. Ambrof. lib 4. de Sacram. Panis iste, inquit, Panis est ante verba Sacramentorum; ubi accesserit consecratio, de Pane fit caro Christi.

Probatur 4. ex antiquâ & perpetuâ Ecclesiæ praxi adorandi hoc Sacramentum, quod testatur S. Ambrof. lib. 3. de Spiritu Sancto cap. 12. Per terram, inquit, intelligitur caro Christi, quam hodie quoque in mysteriis adoramus. Et S. Aug. in Psal. 98. Nemo, inquit, carnem Christi manducat, quin prius adoret; adorari autem in hoc Sacramēto Christi caro non posset; si in eo verè ac realiter non existeret.

4. Objiciunt Hæretici 1. hæc Christi Domini verba S. Joannis 6. Spiritus est qui vivificat: caro non prodest quidquam; Unde inferunt carnem Christi realiter in sumptione Eucharistiæ non comedi cùm ex se nihil profutura sit.

Respondet S. Augustinus tract. 27. in Joann. Caro non odest quidquam sed quomodo illi (Capharnaitæ scilicet) ellexerunt, carnem quippe sic intellexerunt quomodo cadavere dilaniatur, aut in macello venditur. Vnde S. rysost. hom. 46. in Joan. Cyrillus Catechesi 4. Mystag alij SS. Patres per hæc Christi Domini verba & alia osequentia dicunt admoneri fideles, ut hujus Sacramen- veritatem non carnaliter, id est secundùm sensum huma- m, qui nihil prodest, imò in percipiendis Mysteriis di- nis multùm obest, sed spiritualiter, id est secundùm ve- fidei spiritum intelligant, secundùm quem caro Christi omini in hoc Sacramento non ut simplex & nuda caro nsideratur, quâ ratione nihil prodest, sed ut caro divi- spiritu plena & divino Verbo personaliter unita; quo sto vivificare & maximè prodesse potest.

Obiiciunt 2. S. Augustinum lib. cont. Adimantium cap. sic loquentem, Non dubitavit Christus dicere: Hoc est rpus meum, dum signum daret corporis sui. Vnde infe- nt hoc Sacramentum non continere corpus Christi reali- , cùm illius signum sit, Item tract. 25. in Joan. Vt quid ras ventrem & dentes? crede & manducasti: Vnde se- itur non ore, sed fide percipi corpus Christi; proinde- e in hoc Sacramento realiter non existere.

Respondetur ad primum locum, falsò ab Hæreticis in- ri corpus Christi realiter in hoc Sacramento non existe- ex eo quod dicatur esse signum corporis Christi; sicut eo quod idem Christus vocatur ab Apostolo Heb. 1. fi- ra substantiæ Patris, falsò inferretur substantiam patris illo realiter non esse: quare dicendum est ideò Eucha- iam vocari signum corporis Christi, non quod Christi rpus ibi realiter non sit, sed quia ibi modo quodam in- ibili sub speciebus tamen sensibilibus Panis tanquàm sub no visibili existit.

Ad 2. Respondetur S. Augustinum verbis in objectione atis metaphoricè loqui de manducatione spirituali do- inæ divinæ, quæ fit per fidem ut ex toto ejus contextu

facilè colligi potest vel si de ejus Sacramenti manducatio ne loquatur, docere tantùm illum voluisse realem corpo ris Christi in hoc Sacramento manducationem tunc soli modò esse fructuosam, quando spirituali per fidem ma ducationi conjuncta est.

5. Objiciunt 3. possibile non esse Christum totum i tam parvâ hostiâ, imò in illius minutissimâ particulâ re liter contineri; simul in cœlo & in tot locis super terra realiter adesse; ejus majestatem dedecere, dentibus ma ducantium frangi & conteri, imò à bestiis posse devora ab igne comburi, pedibus conculcari, &c.

Ad hæc & similia argumenta breviter respondetur, il videri posse impossibilia & indecentia iis qui Dei potest tem incomprehensibilem & inexhaustam bonitatem, (ut Apostoli verbis utamur Ephes. 2.) nimiam charita ignorant: Fideles verò, qui firmiter credunt S. Luc. 1. n esse impossibile apud Deum omne verbum, ut testatus Angelus, firmissimè etiam sibi persuadent realem illa Christi præsentiam in hoc Sacramento tam expressis divi veritatis testimoniis assertam, Deo possibilem esse, lic possibilitatis illius modum ignorent. Credunt etiam nil in illo Sacramento infinitam ejus bonitatem dedecere, n que manducatione, aut quâvis aliâ hujus Sacramenti trectatione corpus Christi gloriosum dehonestari, sicut n Solis radius inficitur ex cœno in quod illabitur, nec speculi aut cristalli ab eo illustrati fractione violatur.

6. Porrò ad has & similes Hæreticorum objectio solvendas, observandum est hujus Sacramenti veritate non ratione humanâ, sed solâ Dei authoritate inniti: p indèque ut certò cognoscatur, non ratiocinium humanu sed divinum oraculum esse tantummodò consulendum: dendum quid afferat Sacra Scriptura, non ut ab Hæreti in contrarias & falsas interpretationes distorquetur, sed ab Ecclesia universa & à SS. Patribus unanimi consensu telligitur. Præterea notandum est SS. Patres aliquando apertè & clarè, sed ambiguè & obscure de hoc Sacram

lo

o locutos fuisse, ac religiosâ quâdam præcautione illius otitiam occultare voluisse tùm Catechumenis, ne ex ea andalum aliquod paterentur; tùm infidelibus inter quos egebant, ne tam pretiosam margaritam ante porcos proerent; præsertim cùm inter fideles nulla tunc circa hus Mysterij veritatem difficultas aut dubitatio suborta est: unde S. Athanasius in 1. Apol. de fuga sua: Non est, quit, fas Mysteria non initiatis prodere, ne Ethnici non telligentes derideant, aut Catechumeni curiosiores facti andalizentur.

§. II.

e Transsubstantiatione seu conversione totius substantiæ Panis & vini in substantiam corporis & sanguinis Christi Domini.

FIdes Catholica docet non modò corpus & sanguinem Christi Domini realiter in Sacramento Eucharistiæ b speciebus Panis aut vini existere, ut suprà probatum t, sed prætereà nihil substantiæ Panis aut vini in eo reme re, totamque Panis ac vini substantiam transmutari & nverti in substantiam corporis & sanguinis Christi Doini; quod Conc. Trid. explicavit simul & definivit h s rbis: Persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, idque nunc nuò Sancta hæc Synodus declarat, per consecrationem nis & vini, conversionem fieri totius substantiæ Panis substantiam corporis Christi Domini nostri, & totius stantiæ vini in substantiam sanguinis ejus, quæ conver- convenienter & propriè à S. Catholica Ecclesia Transstantiatio est appellata.

Huic veritati multiplices opponuntur errores, quos hic eviter recensere non erit inutile, ut evidentiùs fiat quid hoc Mysterio credi, quidve repudiari debeat.

Quidam igitur, ut refert Bellarm. lib. 3. de Eucha. cap. attendentes ad modum transmutationum substantialia quæ naturaliter fiunt, in quibus una tantùm pars sub-

ſtantialis compoſiti, nempè forma, tranſmutatur, materi prima immutabili permanente; ſimiliter opinati ſunt i hoc Sacramento ſolam Panis ſubſtantialem formam p conſecrationis verba mutari; materiam verò Panis rem nere, & ab anima Chriſti informari. Alij è contrario ex ſtimaverunt ſolam Panis materiam mutari in corpus Chr ſti, remanente forma ſubſtantiali ejuſdem Panis. Alij a bitrati ſunt Panem in Euchariſtia hypoſtatice aſſumi à Ve bo divino eodem prorsùs modò quo natura humana illo aſſumpta eſt. Alij cenſuerunt ſubſtantiam corpo Chriſti & ſubſtantiam Panis ſimul in Euchariſtia commiſc ri. Luther. denique lib. de captivit. Babyl. cap. dè Euch riſtia, docuit non eſſe articulum fidei, quod ſubſtantia P nis maneat vel non maneat ſimul cum Chriſti corpore Euchariſtia, ac utrumque ſine hæreſis periculo poſſe d fendi; ſibi tamen videri probabilius & Scripturis confo mius quod in hoc Sacramento Panis ſubſtantia mane ſimul cum ipſo Chriſti corpore.

2. Refelluntur hi errores, & Catholicæ fidei veritas transſubſtantiatione Panis & vini in Chriſti Domini co pus & ſanguinem, probatur 1. ex authoritate Eccleſi quæ id expreſsè & apertè declaravit, tùm in Concil T dent. ſuprà relato, tùm etiam anteà in Concil. Later ſu Innoc. III. cap. Firmiter, de Sum. Trin. ubi definitum h betur: In Sacramento altaris corpus & ſanguinem Chr ſti ſub ſpeciebus Panis & vini veraciter contineri, transſu ſtantiatis Pane & vino in corpus & ſanguinem: Et Conc. Rom. ſub Nicolao II. ubi Berengariùs iterùm h reſim ſuam abjurans, profitenſque fidem Catholicam loquitur: Corde credo, & ore cõfiteor, Panem & vinu &c. ſubſtantialiter converti in veram ac propriam & vi vificatricem carnem & ſanguinem Chriſti Domini.

Probatur 2. ex SS. Patribus qui id unanimi conſenſu a ſerunt: ut S. Gregor. Niſſen. orat. Catech. cap. 37. D verbo, inquit, Sanctificatum Panem in Dei verbi corp credo tranſmutari: ibidemque ſubdit naturam Panis

vini

vini transelementari in corpus & sanguinem Christi, S. Cyril. Alexand. Epist. ad Calosyrium, dicit Panem in altari oblatum, in veritatem propriæ carnis à Christo converti S. Damasc. lib. 4. de Fide cap. 14. asserit in hoc Sacramento Panem & vinum modo mirabili in Christi corpus & sanguinem converti. S. denique Ambr. lib. de initiandis cap. 9. ipsam Panis & vini transmutationem in corpus & sanguinem Christi Domini fusè explicat, & variis tùm rationibus, tùm exemplis probat, quæ apud illum utiliter legi possunt.

3. Obiiciunt 1. hæretici Eucharistiam vocari in Scripturis Panem, ut 1. Cor. 10. unde inferunt Panis substantiam simul cum Christi corpore in Eucharistia remanere, alias falsò Panis diceretur.

Respondetur vocari Panem; vel quia exteriorem figuram & alia Panis accidentia retinet; sicut Gen. 18. Angeli vocantur viri, quia exteriùs tales esse videbantur, licet realiter tales non essent; vel quia ante consecrationem verè Panis fuit: ideoque Panis dicitur, quamvis ampliùs non sit; sicut in Scripturis res quædam post mutationem in ipsis factam eodem plerumque nomine vocantur, quo anteà vocabantur, ut Exod. 7. virga Moysis in serpentem substantialiter mutata, adhuc tamen appellatur virga.

Obiicitur 2. verbum (transsubstantiationis) non reperiri in scriptura.

Respondetur neque etiam in illa reperiri verbum Consubstantialis, quod Concilium Nicæn. 1. ad Christi Domini naturam divinam explicandam usurpavit; neque ullum tamen Catholicum de veritate per verbum illud significata dubitare: si igitur Ecclesia in Concilio illo Sanctissimè & summa cum ratione id fecit, cur eadem Ecclesia in Cōcilio Lateran. Florent. & Trident. ad Eucharistiæ veritatem expressiùs significandam & ab erroribus vindicandam idem præstare non potuit?

§. III.

§. III.

Explicantur quædam difficultates circa transsubstantiationem Panis & vini in Christi Domini corpus & sanguinem.

1. PRima est, quid sit propriè illa transsubstantiatio & quomodò intelligi debeat. Omissis variis & prolixis super hac difficultate Theologorum disputationibus, breviter dicimus trassubstantiationem Panis in corpus Christi non esse ipsius corporis Christi substantialem productionem aut mutationem, id est, Christi Domini corpus per illam transsubstantiationem de novo non produci, nec substantialiter mutari, aut localiter moveri; sed per vim & efficaciam consecrationis fieri, ut desinente totâ Panis substantiâ corpus Christi, quod est in Cœlo, sine ullo motu locali, aut mutatione sui substantiali, jam esse incipiat sub speciebus ipsius Panis; neque solùm sub illis sit per simplicem præsentiam sive coëxistentiam, sed etiam per unionem quandam, qualis erat inter substantiam Panis & accidentia ejusdem Panis, sublatâ tamen inhærentiâ.

Quod si cui explicatio ista minimè satisfaciat, meminerit SS. Patres (ut testatur Catechismus Rom. cap. 4. part. 2.) sæpè admonere fideles, Ne curiosius inquirant, quo pacto ea mutatio fieri possit; nec enim à nobis percipi potest, nec in naturalibus mutationibus, aut in ipsâ rerum creatione hujus rei exemplum aliquod habemus: verùm quod solâ fide percipi debet, id quomodò fiat non est curiosius inquirendum.

2. Secunda difficultas est, quid in illâ transsubstantiatione ponatur sub speciebus Panis & vini tam vi verborũ consecrationis, quàm per naturalem concomitantiam. Nihil aptius ad hujus difficultatis solutionem afferri potest, quàm id quod habetur in Concil. Trident. sess. 13. cap. 3. ubi dicitur, Verum Christi corpus, verumque ejus sanguinem sub Panis & vini specie, unà cum ipsius animâ & divinita-

te existere, sed corpus quidem sub specie Panis, & sanguinem sub specie vini ex vi verborum: ipsum autem corpus sub specie vini, & sanguinem sub specie Panis, animamque sub utraque vi naturalis illius connexionis & concomitantiæ, qua partes Christi Domini, qui jam ex mortuis resurrexit non amplius moriturus, inter se copulantur, divinitatem quoque, propter admirabilem illam ejus cum corpore & anima hypostaticam unionem: quapropter verissimum est tantumdem sub alterutrâ specie, atque sub utraque contineri; totus enim & integer Christus sub Panis specie, & sub quavis ejus speciei parte: totus item sub vini specie, & sub ejus partibus existit.

Ex quibus Concilij verbis colligitur 1. quòd sicut sub specie Panis totum corpus, sic etiam sub specie vini totus Christi Domini sanguis vi verborum ponitur, cùm nulla sit ratio cur una ejus pars præ alterâ ponatur, sicque totus ille divinus sanguis, ne unicâ quidem guttulâ exceptâ, vi verborum consecrationis in Sanctissimo Missæ sacrificio (quod maximè perpendi debet) pro unoquoque nostrûm quotidie effunditur.

Colligitur 2. ea omnia, quæ Christo Domino extra Sacramentum nunc in Cœlo existenti sunt intrinseca, per concomitantiam quoque poni sub speciebus consecratis; & sic corporis ejus gloriosi dotes, qualitates item naturales ac supernaturales ejus animæ inexistentes, omnes denique divinitatis ejus perfectiones in illo Sacramento contineri: ita ut aliqua ratione de unoquoque fidelium dignè Sacramentum hoc percipiente dici possit, quòd tunc cùm illud percepit, in eo sint omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei. Per eandem quoque concomitantiam persona Patris & persona Spiritûs Sancti, propter identitatem naturæ cum ipsius Filij personâ, sub illis Panis ac vini speciebus ita simul adsunt, ut si per immensitatem suam ubique non essent, ratione tamen illius identitatis in illo Sacramento adessent.

3. Tertia pars difficultatis, an Christi Domini corpus,

quod

quod in Eucharistiæ Sacramento inextensè & indivisibiliter existit (constat ex suprà relatis Concil. Trid. verbis) retineat in eodem Sacramento propriam quantitatem. Respondetur affirmativè cum S. Doctore q. 76. a. 4. Ratio est, quia omnia quæ naturalem & plusquam localem connexionem habent cum substantiâ corporis Christi, ponuntur per concomitantiam in hoc Sacramento, ut ex antè dictis patet; unde sequitur, ut quantitas quæ corpori glorioso Christi naturaliter connexa est, sub hujus Sacramenti speciebus reperiri debeat. Quæ quidem Doctrina ita certa est, ut quamvis ab Ecclesiâ expresse definita non sit tanquam de fide: contrarium tamen sentire erroneum existimet Alexander Alensis p. 1. q. 40. mem. 3. a. 2.

Dicet aliquis, si corpus Christi retineret propriam quantitatem in Eucharistiâ, deberet esse extensum & divisibile, & figuram etiam aliquam habere, cùm figura sit intrinsecus terminus quantitatis.

Respondetur duplicem esse quantitatis extensionem, seu corpus quantum duplici modo esse extensum; primo in ordine ad se, secundo in ordine ad locum. Prior extensio est de essentia ipsius quantitatis: posterior verò est tantùm proprietas virtute Divina ab ea separabilis: unde fit ut quantitas hac extensione locali destituta quantæcumque sit magnitudinis in ordine ad se, possit tamen per divinam Omnipotentiam intra spatium quantumvis exiguum concludi. Similiter duplex est figura, una organica, quæ pendet ab extensione quantitatis in ordine ad se; altera localis, seu (ut ita loquamur) situalis, quæ ab extensione locali ipsius quantitatis pendet cum igitur corpus Christi Domini in Eucharistiæ Sacramento sit solummodò extensum in ordine ad se, non verè in ordine ad locum, habet tantùm figuram organicam, non verè localem, unde intelligitur qua ratione fieri possit, ut retinens propriam quantitatem & figuram, in quantumvis exiguo spatio & sub quantalibet specierum Sacramentalium particula totum contineri possit.

4. Quar-

4. Quarta difficultas est; quid de speciebus Panis & vini in hoc Sacramento remanentibus sentiendum sit. Respondetur species illas seu accidentia Panis & vini, puta figuram, colorem, saporem, &c. post consecrationem manere sine ullo subjecto. Ita definitum est in Concilio Trident. sess. 13. can. 2. & hæc Vviclefi propositio tanquam falsa & hæretica damnata est in Concil. Constant. sess. 8. (Accidentia Panis non manent sine subjecto in Sacramento, &c.) Id tamen de omnibus accidentibus coniunctim sumptis est intelligendum: vera siquidem est S. Thomæ doctrina quæst. 77. art. 1. & 2. asserentis quantitatem Panis & vini ab omni subjecto separatã divinâ virtute in hoc Sacramento existere; reliqua verò accidentia esse in ipsâ quantitate tanquam in subjecto. Qui etiam a. 3. docet, species illas Panis & vini posse sic separatas agere, quidquid poterant, dùm ipsius Panis & vini substantiæ tanquã proprio subjecto inhærebant; cùm semper eandem essentiam, existentiam & agendi virtutem retineant Et a. 4. species illas posse corrumpi ut experientia satis compertum est. Art. item 6. ex speciebus illis fieri posse nutritionem substantialem: sive nutritio illa ex solâ specierum quantitate divina virtute fiat, sive (quod probabilius est) ex materiâ quæ à Deo creatur eo instanti quo species illæ Sacramenti ita alterantur, ut ipsa substantia Panis, si adesset, sub illis esse naturaliter desineret. Denique q. 76. art. 6. ad 3. tradit Christi Domini corpus & sanguinem desinere esse sub illis Panis ac vini speciebus, quandò ita mutantur aut alterantur. ut hæc mutatio seu alteratio ad desitionem substantiæ Panis ac vini sufficeret; remanere verò sub illis Christi corpus ac sanguinem, quandiù mutatio illa seu alteratio tanta non est, ut ad desitionem substantiæ Panis aut vini satis esset: quod ex ipsius etiam Ecclesiæ praxi satis constat, quæ tandiù adorat Christum in hoc Sacramento, quandiù in illo species Panis ac vini remanere cognoscit.

5. Quinta difficultas est, an Christi corpus sub speciebus

bus Sacramentalibus existens videri possit ab oculo corporeo, vel ab intellectu creato cognosci.

Respondet S. Doctor quæst. 76. art. 7. nullum corporeum oculum pertingere posse ad visionem corporis Christi, prout est in hoc Sacramento; cùm in illo sit per modum substantiæ, quæ per se non est visibilis: ab intellectu autem creato posse clarè cognosci, dummodò lumine gloriæ illustretur, quo deficiente nonnisi obscure, ac per fidē percipi posse Christi existentiam Sacramentalem: unde (ut ait idem S. Doctor.) ne quidem ipsi dæmones Christum in hoc Sacramento existentem cognoscere possunt, nisi per fidem, cui non assentiuntur voluntariè; sed ad eam evidentia signorum convincuntur, prout dicitur S. Jacob. 2. quod dæmones credunt & contremiscunt.

6. Sexta denique difficultas est, quid de miraculosis apparitionibus sentiendum sit, quæ aliquandò in hoc Sacramento contigerunt, & adhuc contingere Deo ita volente possunt; ut quandò puer, vel caro in manibus Sacerdotis aut super altari, vel sanguis in calice cernitur. Respondet S. Doctor art. 8. Christum tunc semper manere in hoc Sacramento; nec carnem illam aut sanguinem miraculosè apparentem esse carnem vel sanguinem ipsius Christi, sed esse aliquid miraculosè productum, quo tùm caro & sanguis ipsius Christi, tùm etiam Sacramentales species teguntur. Monet autem rectè idem S. Doctor in 4. dist. 10. q. 4. art. 1. q. 3. non licere ejusmodi carnem aut sanguinem miraculosè sic apparentem ore sumere: quia hæc signa miraculosa non habent modum convenientem, quo possint pro ratione hujus Sacramenti comedi ac bibi: quare in illo casu deberet Sacerdos (ut docet Valentia disp. 6. quæst. 4. de Euch. part. 1.) alium Panem & vinum consecrare & sumere, ut Sacrificium ea ratione perficeretur.

SE-

SECTIO VI.

Quinam sint effectus Sacramenti Eucharistiæ.

1. VArii sunt, iique saluberrimi hujus divini Sacramenti effectus, de quo verè dici potest, quod olim de manna dictum est, omnem in illo reperiri saporis suavitatem: præcipuos hic & observatione maximè dignos adnotabimus.

Atque in primis certum est hoc Sacramentum ritè dispositis gratiæ Sanctificantis augmentum conferre, ut in Dec. Eug. expresse definitum habetur, & satis constat ex ijs quæ cap. 1. de Sacram. in genere dicta sunt. Quod quidem gratiæ augmentum cæteris paribus longè uberius & plenius in isto Sacramento, quàm in aliis percipitur, cùm in eo fons ipse gratiarum, & omnium charismatum, ac donorum cœlestium contineatur, ut dicit Catechismus Romanus. Docet autem S. Thom. quæst. 80. art. 8. ad 6. effectum illum in ipsâ Sacramenti sumptione percipi, ideòque præcipuam tunc & maximam in suscipiente requiri devotionem.

Quærunt Theologi an Sacramentum hoc conferat etiã aliquando primam gratiam à peccatis justificantem. Respondetur certum esse sicut docet S. Thom. q. 79. a. 3. Sacramentum hoc nullo modò profuturum, sed potiùs maximè obfuturum ei qui cum affectu vel conscientia peccati mortalis illud susciperet: quod verò spectat ad illum qui in peccato mort. existens, illius tamen nec affectum nec conscientiam haberet, si bonâ fide ad hoc Sacramentum accedat, quidam Theologi, ut Richardus, Scotus, & alij quos citat & sequitur Suarez disp. 63. sect. 1. existimant in illo casu Sacramentum Eucharistiæ ex opere operato justificare ac primam gratiam conferre: Meliùs tamen S. Bonaventura, Gabriel Major & alij, quibus subscribit Vasques disp. 205, cap. 4. negant: cùm hoc Sacramentum per

se ad

ſe ad remiſſionem peccati mortalis non ſit inſtitutum: Cõſtat enim (ut loquitur Catechiſmu Rom. ſup. c.4.) quemadmodum mortuis corporibus naturale alimentum nihil prodeſt: ita etiam animæ, quæ Spiritu non vivit, Sacra myſteria non prodeſſe: ac propterea Panis & vini ſpeciē habent, ut ſignificetur, non quidem revocandæ ad vitam animæ, ſed in vitæ conſervandæ cauſa, inſtituta eſſe. Docet tamen S. Thom. ſup. illum qui bonâ fide ignorans ſe in peccato mortali eſſe, devotè ac reverenter hoc Sacramentum perciperet, ex Dei bonitate per illud gratiam aliquam actualem conſecuturum, quâ excitabitur ad actum charitatis ſeu perfectæ contritionis eliciendum, & ſic ab ipſo peccato mortali illum liberari poſſe.

2. Secundus hujus Sacramenti effectus complectitur quædam ſpecialia gratiæ actualis auxilia opportuno tempore vi hujus Sacramenti dignè ſuſcepti conferenda, per quæ charitas conſervatur, roboratur, perficitur; idque ſpiritualiter animæ confertur, quod Panis & vinum corpori conferre ſolent, ut expreſsè declaratur in Dec. Eug. ubi dicitur, Omnem effectum, quem cibus & potus materialis quoad vitam operantur corporalem, ſuſtentando, augendo, reparando, & delectando; Sacramentum hoc quoad vitam operari ſpiritualem; In quo (ut explicat S. Chryſoſt. hom. 6. ad pop. Antioch.) Chriſtus Dominus maximã erga nos charitatem evidentiſſimè teſtatur: cùm enim ſæpè numerò parentes liberos ſuos aliis nutriendos tradant, ipſe nos alere propriâ ſuâ ſubſtantiâ voluit, carnemque ſuam à nobis tangi, manducari, illique dentes noſtras infigi permiſit.

Tertius effectus conſiſtit in eo, quod Chriſtus Dominus ſe in hoc Sacramento ſumendum nobis exhibet, non modò tanquam cibum, quo nutriamur, ſed etiam tanquam ſalutare medicamentum, quo naturæ noſtræ infirmitates, id eſt pravæ inclinationes, immoderati affectus, &c. curentur. Id paſſim docuerunt SS. Patres S. Gregor. Niſſenus Orat. Catech. cap. 37. dicit Euchariſtiam eſſe Salutare

medi-

medicamentum, veneni damnum quod corpori fuerat in-
itum, per contrariam repellens affectionem. S. Cyrillus
lib. 4. in S. Joan. cap. 17. Sedat, cum in nobis manet Chri-
stus, sævientem membrorum nostrorum legem, pietatem
corroborat, perturbationes animi extingvit, ægrotos curat,
collisos redintegrat, &c. S. Ambrosius lib. 5. de Sacram.
cap. 4. Iste Panis quotidianus sumitur in remedium quoti-
dianæ infirmitatis. S. denique Bernardus in Serm. de Cœ-
nâ Domini, postquam dixit Sacramentum Dominici cor-
poris & sanguinis efferatis motibus & pruritibus concupi-
scentiæ mederi, subjungit: Si quis vestrûm non tam sæpe
modo, nec tam acerbos sentit iracundiæ motus, invidiæ
luxuriæ; aut cæterorum hujusmodi, gratias agat corpori
& sanguini Domini: quoniam virtus Sacramenti opera-
tur in eo, & gaudeat quòd pessimum ulcus accedat ad sa-
nitatem.

3. Quartus effectus est remissio peccatorum venialiũ,
ut docet S. Doctor art. 4. & antè illum docuerat S. Am-
brosius lib. 4. de Sacram. cap. 6. & lib. 5. cap. 4. & habe-
tur cap. Litterarum de Consecr. dist. 2. cap. 110. ibid. Re-
mittuntur autem peccata venialia in hoc Sacramento, sive
per infusionem gratiæ Sanctificantis præsuppositâ de illis
attritione, sive per charitatis & perfectæ contritionis fervo-
rem, quem hoc Sacramentum excitat, ut ex mente Sanct.
Doctoris explicat Isambertus ad q. 79. q. 1. a. 6.

Quintus effectus est præservatio à peccatis mortalibus,
ut docet S. Th. art. 6. & S. Bernardus Serm. de Cœnâ Do-
mini, ubi dicit, Duo in nobis hoc Sacramentum operari,
ut & sensum minuat in minimis; & in gravioribus tollat
omnino consensum. Hunc autem effectum præstat tribus
præsertim modis, ut docet Isambertus suprà: primo sug-
gerendo vires, & robur addendo, per augmentum scilicet
habituum supernaturalium, quod efficit: secundo amovē-
do peccandi occasiones, juxta illud Psalm. 22. Parasti in
conspectu meo mensam adversus eos qui tribulant me:
Tertio denique protegendo nos à dæmonum impugnatio-
nibus

nibus, ipsôsque dæmones arcendo; Vnde S. Ignatius Epist. ad Ephes. dicit per hujus Sacramenti frequentem & dignã susceptionem: Expelli potestates Satanæ, &c. panemque illum esse antidotum non moriendi: & S. Chrysost. Homil. 61. ad pop. Antioch. Tanquam leones, inquit, ignem spirantes ab illa mensa recedamus, facti diabolo terribiles.

Sextus effectus, est animæ gloria seu vita æterna. Ita S. Thom. a. 2. & constat ex his Christi Domini verbis S. Joan. 6. Qui manducat hunc Panem, vivet in æternũ. Confert autem hunc effectum Eucharistia, non tantùm quia tribuit gratiam Sanctificantem, in quâ fundatur jus & dignitas ad ipsius vitæ æternæ consecutionem; quod & reliqua Sacramenta præstant: sed etiam quia speciali modo confert dignè suscipientibus finalem perseverantiam, in quantùm per specialia gratiæ auxilia charitatem roborat ac perficit, & à peccatis mortalibus præservat, ut suprà dictum est.

4. Septimus effectus, est corporis resurrectio & glorificatio, quæ speciali modo tribuitur participationi hujus Sacramenti, quod Christus declaravit his verbis S. Joan. 6. Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in novissimo die: quod fusè explicat & probat S. Cyrillus Alexan. lib. 4. in S. Joan. cap. 14. ubi observat quòd Christus Dominus, in exsuscitandis mortuis non solùm verbo & imperio, ut Deus utebatur, verum etiam carnem suam quasi cooperatricem nonnunquam adhibebat; ut reipsa ostenderet carnem quoque suam, quoniam sibi conjuncta est, vivificam esse: nam quandò principis filiolam suscitavit, manum ejus apprehendit, &c. Vnde concludit quòd transformabit omninò ad immortalitatem participes sui.

Octauus denique, est, singularis quædam & inexplicabilis unio Christi Domini cum eo qui Sacramentum istud dignè suscipit; juxta quòd ipse Dominus Christus dixit Joan. 6. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo: & de hac mirabili

unio

unione sæpè cum pietatis sensu loquuntur SS. Patres, ac præ cæteris Sanctus Chrysostomus hom. 61. ad pop. Antioch. ubi postquam dixit nos per hujus Sacramenti participationem unum corpus cum Christo fieri, subjungit; ut itaque non tantùm per charitatem hoc fiamus, verùm & ipsâ re in illam misceamur carnem, hoc per escam efficitur, quam largitus est nobis, volens ostendere desiderium, quod erga nos habet: propterea semetipsum nobis immiscuit, & corpus suum in nos contemperavit, ut unũ quid efficiamur tanquam corpus capiti coagmentatum: ardenter enim amantium hoc est. Et S Cyrillus Alexandrinus lib. 10. in Sanctum Joan. cap. 13. supra relata Christi Domini verba explicans: Sicut, inquit, si quis ceram igne liquefactam alteri ceræ similiter liquefactæ ita miscuerit, ut unum quid ex utrisque factum videatur: sic communicatione corporis & sanguinis Christi ipse in nobis est, & nos in ipso.

Hos omnes effectus, paucis, sed efficacibus verbis declaravit Concilium Trident. sess. 13. cap. 2. ubi dixit Christum Dominum hoc Sacramentum à fidelibus sumi voluisse, tanquam spiritualem animarum cibum, quo alantur & confortentur viventes vitâ illius qui dixit: qui manducat me, & ipse vivet propter me, & tanquam antidotum quo liberemur â culpis quotidianis, & a peccatis mortalibus præserventur: pignus præterea id esse voluit futuræ nostræ gloriæ & perpetuæ felicitatis, adeoque Symbolum unius illius corporis, cujus ipse caput existit, cuique nos tanquam membra arctissima fidei, spei, & charitatis connexione astrictos esse voluit.

5. Monet autem sapienter Isambertus ad quæst. 79. disp. 1. art. 1. ad hos effectus per totam vitam obtinendos, Sacramenti illius participationem sæpe repetendam esse, adeò ut existimet vix fieri posse, ut quis propriâ sponte ac deliberatè ab hoc Sacramento per longum tempus abstineat, quin in nouum aliquod mortale peccatum dilabatur.

Porrò circa hanc frequentem Eucharistiæ perceptionẽ, obser-

observanda est Doctrina Sancti Thomæ & in 4. dist. 12.
4. art. 3. ubi dicit : In perceptione hujus Sacramenti d
requiri : desiderium conjunctionis ad Christum, & re
rentiam Sacramenti : quorum primum inclinat ad sum
dum , secundum ad abstinendum : sed quia amor tim
præponderat, cæteris paribus laudabilius est sumere qu
abstinere: dùm tamen ex frequenti sumptione amor int
datur, & reverentia non minuatur.

6. Addimus præterea ex libello verè aureo Intro
ctionis ad vitam devotam, Beati Francisci Salesij Episc
Gebennensis part. 2. cap. 22. super hoc frequenti comn
nionis usu judicium communi Ecclesiæ consensu & pr
approbatum : Duo, inquit, genera hominum freque
hujus Sacramenti participatione indigent: perfecti quide
cum enim sint optimè dispositi, vituperio ipsis verteret
si ad perfectionis fontem non accederent: imperfecti aute
ut ad perfectionem possint aliquando pertingere: fort
ne debilitentur; debiles, ut roborentur: infirmi, ut sani
tem recuperent; sani, ne in morbum incidant. Subjun
posteà, eos qui multis sæcularibus negotijs sunt implic
Sacram Eucharistiā frequenter percipere debere, eo qu
ejus virtute ac præsidio indigeant ; sicut illi qui plurin
laboribus exterioribus attenuantur, vires solidis cibis c
brò reficere opus habent : denique Sanctissimum hoc S
cramentum sæpe percipiendum esse ; ut quomodo dig
percipi debeat, experientia ipsa discatur : minùs siquid
rectè illud fit quod raro fit.

Hæc autem & similia, quæ de frequenti communio
usu apud SS. & Patres alios probatos authores dicta
periuntur , semper intelligi debent cum hac conditio
ut scilicet quoties hoc Sacramentum sumitur , dignè &
debitis dispositionibus sumatur : de quibus dispositionib
nunc agendum nobis est.

SECTIO VII.

De dispositionibus ad hujus Sacramenti dignam perceptionem necessariis.

DE dispositionibus ad dignam Eucharistiæ perceptionē ex præcepto aliquo seu divino; seu Ecclesiastico necessariis agendum nobis est, & inquirendum, quænam dispositiones ad Sacramentum hoc sumendum ita prærequirantur, ut si vel unica ex iis desit, in illius perceptione, peccati alicujus reatus incurratur.

§. I.

Quænam dispositiones requirantur ex parte animæ.

1. PRima dispositio ad dignam Eucharistiæ sumptionem necessaria, est sana & recta de illius veritate fides; impossibile enim est (ut ait Apost. Hebr. 10.) sine fide placere Deo, accedentem quippe ad Deum credere oportet: & ideò, ut rectè observavit S. Doctor, qu. 77. a. 3. & ante illum Yuo Carnotensis Epist. 264. ex peculiari Ecclesiæ instituto, formæ hujus Sacramenti consecratoriæ, interposita sunt verba illa: Mysterium fidei: ut accedentes ad illud monerentur, fidem præsertim ipsis esse necessariā. Quod & confirmari potest ex antiquâ Ecclesiæ praxi, in illius administratione olim servari solitâ, teste S. Ambros. lib. 4. de Sacram. cap. 4. ubi refert moris suo tempore fuisse, ut Sacerdos Sacram Eucharistiam sumendam porrigens clarâ voce diceret: Corpus Christi, cui suscipiens respondebat, Amen; hâc voce, suæ erga hujus Sacramenti veritatem, fidei veluti professionem emittens.

Secunda dispositio est ab omni peccati mortalis maculâ munditie, & gratiæ Sanctificantis in suscipiente status: cùm enim, ut docet Sanctus Thomas quæst. 79. art. 2. hoc Sacramentum se habeat instar spiritualis cujusdam alimēti; vitam necessariò supponere debet in suscipiente: &

quæst.

quæst. 80. art. 5. dicit eos qui cum conscientiâ peccati mortalis corpus Christi Domini sumunt, gravissimum haud dubiè peccatum committere; quod quidem peccatum indignè communicantium Sanctus August. tract. 62. in Joan. cum peccato Judæ proditoris cōparat, S. verò Chrysostomus hom. 6. ad pop. Antioch. cum peccato eorum qui ipsum Christum Dominum occiderunt. Certè Apostolus 2. Cor. 11. apertè declarat indignè manducantem & bibentem Reum esse corporis & sanguinis Christi: quare ut monet Concil. Trident. sess. 13. cap. 7. communicare volenti revocandum est in memoriam Apostoli præceptum: probet seipsum homo: Ecclesiastica autem consuetudo declarat eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius peccati mortalis, quantumvis sibi contritus videatur, absque præmissa confessione Sacramentali ad Sacram Eucharistiam accedere debeat: quod a Christianis omnibus, etiam ab iis Sacerdotibus quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc Sancta Synodus perpetuo servandum esse decrevit, modo non desit illis copia Confessoris; quod si necessitate urgente, Sacerdos absque prævia confessione celebraverit, quam primum confiteatur.

2. Ex quâ Concilij doctrina obiter colligitur, quàm periculosa sit quorumdam Theologorum sententia, qui asserunt olim iis, quibus ob peccata mortalia imposita fuerat pœnitentia publica, concessam nihilominus ab Ecclesia interdùm fuisse Eucharistiæ participationem, quamvis Sacramentalem peccatorum absolutionem nondum recepissent: eandem etiam Eucharistiam ab Ecclesia non fuisse denegatam ob peccata quædam mortalia non ita gravia, licet nulla Sacramentali pœnitentia expiata forent.

Hæc enim manifestè pugnant cum iis quæ a Tridentino Concilio, ex praxi & consuetudine totius Ecclesiæ, ad dignam Eucharistiæ perceptionem facienda esse præscribuntur, imò quæ ex ipsiusmet Apostoli verbis in vero & proprio sensu ab ipsa Ecclesia explicatis, tanquam absolutè necessaria declarantur.

Dixi

Diximus ad dignam Sacræ Eucharistiæ perceptionem requiri munditiem à quovis peccato mortali, non verò à peccato veniali: cum per illud Sanctificantis gratia status non destruatur, ut ex fide certum est; quamquam si quis ita erga venialia aliqua peccata pravè affectus esset, ut iis expressa & deliberata voluntate inhærere vellet, maxima esset ratio dubitandi, ut nihil hic temerè definiamus, an is ad sumendam Eucharistiam sufficienter esset dispositus; cum enim Eucharistia sit ex diuina institutione Antidotum quo liberamur à culpis quotidianis, ut ex Concil. Trident. suprà relatum est, qui fieri posset ut is dignè illam reciperet, qui peccata illa quotidiana seu venialia deliberatè in animo fovere vellet?

3. Tertia dispositio est, ut nulla Ecclesiæ prohibitio hujus Sacramenti perceptionem impediat: quantumvis enim quis justus & Sanctus existat, si taman Ecclesia Sacrameti hujus sumptioni conditionem aliquam apponat, qua deficiente illud sumi prohibeat, parendum necessario; nec contempto aut neglecto illius præcepto dignè potest quis ad Sacram illam mensam accedere. Exemplum hoc affert S. Doctor quæst. 80. a. 8. si quis à media nocte aliquid cibi vel potus sumpserit; cùm secundum Ecclesiæ leges non nisi a jejunis Sacramentum hoc extra morbum periculosum sumi debeat. Item si quis excommunicationis alicujus sententia fuerit Superioris authoritate perculsus; quantũvis alias coram Deo innocens, & ab omni crimine immunis existat, nihilominùs ab Eucharistiæ perceptione abstinere tenetur, donec vel innocentiam suam superiori probaverit, vel absolutionem ab excommunicatione acceperit: ut enim rectè monet S. Gregor. hom. 26. in Evang. Pastoris sententia justa vel injusta semper gregi timenda est, &c. & is qui sub manu Pastoris est, timeat ligari, vel injuste: nec Pastoris sui judicium temerè reprehendat; ne si injustè ligatus est, ex ipsâ tumida reprehensionis superbia, culpa, quæ non erat, fiat.

4. Quarta denique dispositio ad dignam Eucharistiæ

perceptionem necessaria, in illis qui sunt rationis comp[...]tes, est pius aliquis reverentiæ ac devotionis affectus Quo[...] satis expresse declarat Concil. Trident. sess. 13. cap. 7. u[...] dicit cuique fidelium cavendum esse, Ne absque magn[...] reverentia & Sanctitate ad hoc Sacramentum percipie[...]dum accedat: & cap. 8. explicans quâ ratione spiritualit[...] sumatur, dicit id fieri, Fide vivâ quæ per dilectionem op[...]ratur; id est per actus aliquos fidei & charitatis, quibu[...] Christo Domino quilibet fidelis spiritualiter unitur: atq[...] frustrà quis Christum Sacramentaliter tantùm in Euchar[...]stia sumeret, nisi eidem spiritualiter conjungeretur; quo[...] tamen sine aliquibus piis & religiosis affectibus fieri no[...] posse, ex relatis Concilij verbis apertè constat.

Et certè quis non meritò reprehensibilem judicaret [...] peccati damnaret illum, qui licet à peccato mortali p[...] absolutionem Sacramentalem factus immunis, sine ull[...] tamen reverentiæ aut pietatis sensu, animóque delibera[...] vanis cogitationibus distracto, ad tremendam hanc me[...]sam accederet? Piorum equidem omnium sensus est, [...] si in Sacramenti hujus perceptione minus afferant devotio[...]nis ac reverentiæ quàm par esse arbitrentur, de illo defec[...] tanquam de peccato sese in confessione Sacramentali acc[...]sent, unde patet eos tanquam indubitatum tenere; divi[...] hoc Sacramentum nonnisi cum singulari religionis ac p[...]tatis affectu esse suscipiendum.

§. II.

Quænam dispositiones requirantur ex parte corpor[...]

1. DVÆ præsertim ad hoc Sacramentum suscipiendu[...] dispositiones ex parte corporis requiruntur. Prim[...] est, ut qui Eucharistiam cupit percipere, sit jejunus; [...] est ut nihil cibi vel potus à media nocte sumpserit. Ita Sa[...]ctus Doctor quæst. 80. art. 8. idque in variis Conciliis [...]cretum est, ut in Carthagin. 3. cap. 29. & Tolet. 7. can. [...] ut in honorem tanti Sacramenti, quod dixit S. Aug. Epi[...] 118 prius in os Christiani corpus Dominicū intraret quà[...]

reli-

reliqui cibi: ex quibus verbis intelligitur quale debeat esse illud jejunium, perfectum scilicet ac naturale; ita ut omnẽ prorsus cibi, potûs, medicinæ, aut cujusvis alterius rei in quantumlibet parvâ quantitate sumptionem excludat, ut etiam docet Sanctus Thomas cit. articulo 8. ad 4. & cum illo communiter omnes.

Ceterùm si quis sanguinem, aliùmve humorem ex capite defluentem, aut os eluendo, aquæ guttulas cum saliva mixtas, aut cibi reliquias dentibus adhærentes casualiter transglutiat: non censetur violare jejunium, nec ob id à communione abstinere tenetur, ut explicat idem S. Doctor loco citato.

2. Sunt tamen aliqui casus, in quibus, secundùm communem Doctorum sententiam & Ecclesiæ praxim, etiam à non jejunis Eucharistia sumi potest. Primus est, quando in periculo mortis per modum viatici sumenda est, ut docet idem S. Thomas suprà. Secundus quando, nisi statim sumatur Eucharistia, vel incendio absumenda est, vel infidelium aut impiorum manibus prophananda: tunc enim à Sacerdote vel à quovis alio etiam non jejuno cum reverentia sumi debet. Tertius, quando Sacrificij perficiendi necessitas incumbit, ut si Sacerdos celebrans, post consecrationem, sed antè Sacramenti sumptionem moriatur; tunc enim debet aliùs etiam non iejunus, Sacrificium inchoatum perficere. Item si quis post consecrationem & corporis Christi sumptionem animadvertat aquam pro vino fuisse in calice appositam; tunc enim licet illã hauserit, debet tamen (prout in rubricis Missalis annotatur) Panem & vinum de novo offerre & consecrare, incipiendo ab illis verbis; qui pridie quàm pateretur, &c. ac postea sumere. Monet tamen rectè Laymannus cap. 7. de Sacrificio Missæ, nullum ibi præceptum imponi adeòque Sacerdotem, præsertim si publicè celebret, sequi posse sententiam Scoti, Gabrielis, Adriani, Navarri, & aliorum, quos ibidem citat, quibus etiam subscribit Toletus lib. 2. cap. 9. qui omnes docent in eo casu satius esse ad evitandũ scan-

dalum, ut solummodò Sacerdos aliud in calice vinum cū pauxillo aquæ infundat, & tacitè offerat, atque consecret, incipiendo ab illis verbis, Simili modo postquam, &c. Quartus denique casus est, quando post sumptam ablutionem animadvertit Sacerdos superesse aliquas hostiarum à se consecratarum particulas; illas enim tunc licitè absumere poterit, ut docent Scotus, Navarrus, Suares, & alij apud eundem Laymannum suprà: ubi etiam monet, id intelligendum esse, non tantùm de particulis minutis in patena vel corporali hærentibus, sed etiam de grandioribus, si facile asservari non possint; dummodò tamen Sacerdos nondū ab Altari recesserit, aut vestes Sacras exuerit.

3. Secunda dispositio ex parte corporis, est mundities, seu ab omni immunditia corporali puritas: ad reverentiā quippe huic divino Sacramento debitam pertinet, ut si quis immunditiei alicui seu pollutioni causam culpabilem dederit, quamvis peccatum in Pœnitentiæ Sacramento expiaverit, à perceptione tamen Eucharistiæ abstineat illo die, ut fusè declarat Sanctus Thomas articulo 7. ubi S. Gregorium tanquam illius doctrinæ assertorem citat in Epist. ad Augustinum Anglorum Episcopum, responsione 10. & 11. additque quod, quamvis nulla culpabilis causa intercederet, ex quadam congruitate tamen & decentiā consultiùs videretur illo die abstinere; quod tamen liberum cuique est, imò, si necessitas aliqua urgeat, aut diaboli fraus timeatur: tunc S. Doctor communionem censet non ideò esse relinquendam.

Quod autem de hac peccati specie, & de plerisque aliis gravioribus dicendum videtur; quis enim asserere audeat hominem qui immane aliquod flagitium, puta homicidium aut adulterium recenter perpetraverit, eodem die mente adhuc commotā, & turbatā conscientiā; quamvis peccatum cum ingenti cordis dolore confessus sit, illiusque remissionem fuerit consecutus, posse tamen cum debita reverentiā huic Sacramento participare; imò quis nō judicet ejusmodi hominem saltem illo die à Sacra Communi-

munione abſtinere debere eique Confeſſarium hoc præcipere poſſe? Excipitur tamen caſus neceſſitatis, aut alterius cauſæ rationabilis, quæ Confeſſarij judicio diſcutienda relinquitur.

Cum igitur de ſupradictarum diſpoſitionum ad dignam Euchariſtiæ perceptionem neceſſitate omnes conveniant, de duabus aliis aliqua eſt hodie inter Theologos difficultas, quæ duobus Paragraphis ſequentibus explanabitur.

§ III.

An ſit ex præcepto aliquo neceſſarium, ut quis pœnitentiam ſeu ſatisfactionem ſibi à Sacerdote injunctam ante ſumptionem Euchariſtiæ impleat.

QUæſtio propoſita intelligenda eſt de ſatisfactione ſeu pœnitentia ſecreta, id eſt ſecretò in confeſſione Sacramentali impoſitâ, & ſecretò à pœnitente implendâ, non verò de publicâ & canonica pœnitentiâ, quæ ob peccata quædam graviora & publica olim imponebatur; eſt enim in confeſſo apud omnes ſecundùm antiquam Eccleſiæ praxim, publicos pœnitentes fuiſſe â Sacra communione excluſos, ipſamque à corpore Chriſti ſeparationem publicæ illius pœnitentiæ partem fuiſſe, nec proinde niſi peracta illa pœnitentia ad Sacram Menſam licitè accedere potuiſſe; quanquam verum ſit etiam aliquando ante perfectam publicam illam pœnitentiam, ipſos pœnitentes priùs ſecretò & Sacramentaliter à peccatorum reatu abſolutos, ad Sacram Synaxim in quibuſdam caſibus admiſſos fuiſſe, ut fusè & eruditè explicat & probat Joannes Bagotius è Societate Jeſu in diſſertationibus Theologicis de Pœnitentia diſſert. 2. c. 8. ſect. 2. & ſeq.

2. Quærimus igitur hic an pœnitens Sacramentaliter confeſſus & abſolutus impoſitam ſibi à Confeſſario ſatisfactionem priùs implere teneatur, quàm Euchariſtiã percipiat. Et reſpondendum eſt nullo præcepto neque divino, neque Eccleſiaſtico ad id teneri. Quod ut facilius probari

possit, præsupponimus ex doctrina Concilij Tridentini & communi Ecclesiæ praxi, absolutionem Sacramentalem posse validè ac fructuosè conferri pœnitenti etiam peccata mortalia confitenti, antequam impleverit impositam sibi à Sacerdote satisfactionem; imò, cùm ipsa satisfactio, sive consideretur quatenùs exolvitur pro pœnis, quæ ut plurimum peccato quoad culpam remisso luendæ supersunt, sive sub quavis alia ratione, non possit esse Deo grata & accepta, nisi ab eo impleatur qui justus sit & Deo gratus: hinc sequitur satisfactionem illam longè meliùs ac perfectiùs effectum suum sortiri, si priùs pœnitens per absolutionem Sacramentalem Deo reconcilietur.

Hoc igitur præsupposito, dicimus nullum extare præceptum divinum aut Ecclesiasticum, quo homo per Sacramentalem absolutionem justificatus, ad implendam satisfactionem sibi à Sacerdote impositam obligetur, antequam ad Sacram Communionem accedat: neque enim divinæ aut Ecclesiasticæ leges quidquam aliud requirunt in eo qui communicaturus est, nisi ut sit in gratiæ Sanctificantis statu; easque habeat dispositiones, quas paragrapho præcedenti explicavimus: potest autem illas habere, quamvis satisfactionem nondum impleverit. Certè Concil. Trident. sess. 13. cap. 7. ex professo declarans, quænam præparatio ad hoc Sacramentum dignè suscipiendum requiratur, nihil de illâ satisfactionis adimpletione dicit; sed tantummodò proponit probationem illam quæ ab Apostolo præscribitur ratione cujus is, qui peccati alicujus mortalis sibi conscius est, ad Sacrã Cõmunionẽ nonnisi præmissa Confessione Sacramẽtali perceptaque absolutione, accedere debet.

3. Cui Concilij doctrinæ suffragatur S. Gregorius Exp. in lib. Reg. 2. cap. 11. Quid est, inquit, hoc loco probare nisi evacuata peccatorum nequitia se probatum ad dominicam mensam & purum exhibere?

Quod confirmari potest ex eo quod S. Thomas art. dicit, quod quilibet in gratiâ Sanctificante existens: est membrum vivum corporis Christi; proindéque filius Dei

ado-

adoptiuus ac hæres; atqui membrum viuum debet sustentari de alimento ipsius corporis, & is, qui divinâ illâ escâ in cœlestis gloriæ fruitione revelatâ facie pasci ac repleri dignus est, eandem sub velo Sacramenti dignè recipere potest.

Dices saltem posse Sacerdotem pro arbitrio pœnitentem obligare, ut adimpleat satisfactionem à se impositam priusquam corporis Christi particeps fiat.

Respondetur posse quidem, sed non pro arbitrio; neque enim cœlestis illius thesauri dominus est, sed tantùm dispensator, proindéque sicut Margaritam illam divinã projicere non debet ante porcos, sic nec justis & filiis Panem vitæ sine maximâ & gravissimâ causâ denegare: immò SS. Patres nimium illum rigorem quorumdam Sacerdotum prorsùs improbant. Vnde Sanctus Leo Papa Epist. 80. in fin. *Nulli Christianorum*, inquit, *facile communio denegatur, nec ad indignantis arbitrium Sacerdotis hoc fiat*: & paucis interjectis, conqueritur levibus de causis quosdam à gratiâ communionis exclusos, & animam, pro quâ *Christi sanguis effusus est*, irrogatione tam sæui supplicij sauciatam, & inermem quodammodo exutamque omni munimine diabolicis incursibus, ut facilè capiatur, objectã.

§. IV.

An ad dignam Eucharistiæ perceptionem requiratur excellens aliquis puritatis ac Sanctitatis gradus.

I. SEnsus quæstionis est, an ad dignam corporis Christi participationem minimè sufficiat, ut quis per confessionem & absolutionem Sacramentalem à peccatis mortalibus mundatus sit; sed requiratur insuper, ut per diuturna pœnitentiæ bonorumque operum exercitia gradũ aliquem excellentiorem puritatis ac Sanctitatis acquisierit; ita ut, si quis recens à peccatis mortalibus per Sacramentum Pœnitentiæ purgatus, in se nihilominus adhuc experiatur vitiosos aliquos motus, prauas inclinationes, infir-

mam & languidam voluntatem, & alias ejusmodi peccatorum reliquias, is sufficienter dispositus ad Eucharistiam dignè percipiendam non censeatur, nisi priùs in persanandis illis animi ægritudinibus, & ejusmodi peccatorum veluti radicibus penitùs extirpandis, ac virtutum oppositarum acquirendis habitibus sedulò ac diu laboraverit. Procul ju[illegible] resolutione.

2. Dicendum quòd quamvis nulla creaturæ puritas aut Sanctitas, quantacunque sit, infinitæ hujus divini Sacramenti excellentiæ ac dignitati pro merito respondere valeat; ea tamen fuit divinæ in nos clementiæ benignitas, ut nullum certum puritatis aut Sanctitatis gradum ad dignam illius participationem præscripserit, sed id uniuscujusque liberæ voluntati permiserit; ita ut, dummodo quis verè à peccato mortali emundatus & per gratiam Sanctificatus existat, quascunque animæ ægritudines aut pravos affectus in se persentiat, modò iis non consentiat, licitè ac fructuosè ad Sacram Eucharistiam possit accedere.

Id satis apertè colligitur ex his Christi Domini verbis S. Matt. 11. v. 28. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos: & non est opus valentibus Medicus, sed male habentibus: Item ex eo quòd universa Ecclesia in publicis Collectis profitetur ac postulat, ut hoc divinum Sacramentum sit ablutio scelerum, & fortitudo fragilium, &c.

Idipsum etiam asserunt SS. Patres, cùm docent unum ex hujus Sacramenti effectibus esse, animæ ægritudines sanare, pravorum affectuum motus sedare, peccati fomitem comprimere, & alia similia in nobis operari, ut e eorum testimoniis suprà relatis sect. 6. constat; quibus tria adhuc subjungimus.

3. Primum est Sancti Thomæ in opusc. 58. cap. 1. de Sacramento Altaris, ubi docet corpus Christi in Eucharistiâ instar medicinæ nobis exhiberi: illudque comparat massæ ficuum, quâ Isaias Ezechiæ Regis ulcus sanavit, di-

citque

citque hujus Sacramenti perceptione ulcus concupiſcentiæ ſanari.

Secundum eſt S. Bonauenturæ in compendio Theologicæ veritatis lib. 5. c. 16. ubi dicit corpus Chriſti in Euchariſtiâ eſſe, ægris medicinam, peregrinantibus viam, debilesconfortare, valentes delectare, langvorē ſanare &c.

Tertiū eſt inſignis Eccleſiæ Pariſienſis Cancellarij Joannis Gerſonis, qui tractat. 9. ſuper Magnificat, poſtquam hortatus eſt animam Chriſtianam ut frequenter ad Sacram Euchariſtiam accedat: Audio, inquit, quid reſpondeas: frigida ſum: diſperſa ſum; carnalis ſum; exagitor curis, ſcrupulis inquietor, mordeor concupiſcentiis, fides imbecillis eſt, nutat ſpes, charitas refriguit: quæ mihi conventio cum Hoſpite tantō? Si te ſanam judicares, opus Medico non haberes, jure à te illum repelleres 3. exemplum Petri non approbamus in hac parte: ſtupuit ad capturam piſcium, ſubintulit tremens; Exi à me Domine, quia peccator ego ſum: tanto magis ô Petre, ſi peccator es, retinendus eſt Medicus Sanctificans & peccata tollens à te: quanto ſapientiùs peccator Zachæus: qui feſtinus & gaudens ſuſcepit Ieſum ad ſe: denique quam prudenter hoc fecerit, data ſalus oſtendit.

Cæterum quantò propenſior erga nos Chriſti clementia & benignitas in hoc Sacramento effulget, tantò majorem haud dubiè reverentiam ac devotionem à nobis exigit: tantùmque abeſt ut inde quis occaſionem neglectûs aut torporis accipiat, quin potius, quò ſæpius accedit ad hanc divinam menſam, quod tamen ſine ſapientis viri conſilio facere periculoſum eſt, eò attentiùs ipſe invigilare debet, ne tot cœleſtibus gratiis tam frequenter irroratus vitiorum tribulos aut labruſcas, ſed potius uberes virtutum fructus referat: Heb. 6. Terra enim ſuper ſe venientem bibens imbrem, proferens autem ſpinas ac tribulos, reproba eſt, & maledicto proxima, cujus conſummatio in combuſtionem.

SECTIO VIII.

Quæ sit hujus Sacramenti percipiendi necessitas.

1. DE duplici necessitate medij vel præcepti, quæstio intelligi potest, de quâ in priori sensu.

Dicendum 1. Sacramentum Eucharistiæ in re susceptum nec adultis nec paruulis ad salutem necessarium esse necessitate medij. Ita S. Doctor q. 73. a. 3. Et de adultis quidem constat, tùm ex communi Ecclesiæ consensu, tùm ex illis Christi domini verbis Sanct. Marc. ult. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit; Vbi æterna salus adultorum (de quibus loquitur) fidei ac baptismo solùm adscribitur, nullâ Eucharistiæ factâ mentione. De paruulis verò usu rationis carentibus, Concilium Trident. sess. 21. c. 4. expresse declaravit illos Nulla obligari necessitate ad Sacramentalē Eucharistiæ communionem, siquidem per baptismi lavacrum regenerati Christo Domino incorporati, adeptam jam filiorum Dei gratiam in illa ætate amittere non possunt.

Dicet aliquis SS. Patres Eucharistiam paruulis baptizatis administrasse, ut constat, ex Sancto Cypriano serm. de lapsis, S. Augustino Epist. 107. ad Vitalem & alijs. Vnde sequitur illos existimasse Eucharistiam esse necessitate medij necessariam.

Respondetur morem illum communicandi paruulos aliquibus tantùm in locis fuisse servatum; neque SS. Patres unquam censuisse realem Eucharistiæ susceptionem necessitate medij esse paruulis necessariam: cùm S. Melchiades Papa qui circa annum 312 rexit Ecclesiá, in Epist. Decret. ad Episcopos Hispaniæ dicat, Regenerationem (Baptismi scilicet) per se salvare nos in pace beati sæculi recipiendos. Vnde Concilium Tridentinum docet: Non esse damnandam antiquitatem, si eum morem in aliquibus locis aliquando servavit; ut enim Sanctissimi illi Patres sui probabilem causam facti pro illius temporis ratione

habue-

habuerunt, ita certè eos nulla salutis necessitate id fecisse sine controversia credendum est.

Dicendum 2. Sacramentum Eucharistiæ in voto susceptum eatenùs tam adultis, quam paruulis esse ad salutem necessarium necessitate medij, quatenùs votum illud in Baptismi susceptione continetur, tùm ratione gratiæ baptismalis, quæ baptizatum ad Eucharistiæ perceptionem idoneum efficit; tùm etiam ratione propensionis, quam is qui vitam spiritualem gratiæ per Baptismum accepit, censetur habere ad vitam illam per alimentum Eucharistiæ conservandam, ut docet S Thomas suprà, & post illum communiter alij Theologi, ut videre est apud Valentiam disp. 6. quæst. 1. de Eucharist. punc. 5.

Ex qua doctrina sic explicata intelligi potest, quo sensu dixerit Sanct Augustinus lib. 1. contra duas Epist. Pelag. eos vitam habere non posse, qui fuerint expertes corporis & sanguinis Christi: Id enim intelligendum est de sumptione corporis Christi, quæ censetur fieri in voto, cum Baptismus suscipitur: quod idem S. Pater declaravit, ut refertur cap. Nulli, de consec. dist. 4. ubi dicit, Vnumquemque fidelium tunc corporis & sanguinis Domini participem fieri, quando in Baptismo membrum corporis Christi efficitur.

2. Quod si de necessitate præcepti quæstio intelligatur.

Dicendum 3. varia olim de hac re extitisse Ecclesiæ præcepta: Initio siquidem nascentis Ecclesiæ fideles sæpissimè, imò ferè quotidiè Sacramentum hoc sumebant: quæ consuetudo cum paulatim intermitti videretur, hanc Sanctus Anacletus aliqua ex parte renovavit. Epist 2. præcipiens ut saltem Ministri qui Missæ Sacrificio interviren, Eucharistiæ participarent. Charitate postmodum refrigescente, Sanctus Fabianus Papa Epist. 1. quæ refertur cap. Etsi de consecrat distinct. 2. edixit ut ter saltem quotannis, scilicet in festis Natalis Domini, Resurrectionis, ac Pentecostes, omnes Christi fideles Eucharistiam sumerent: Quod postea in pluribus Conciliis similiter decretum est ac præ-

fertim Agathensi 1. Demum cùm Sācta illa & salubris præ-
ceptio in desuetudinem abiisset, & maximo animarum
damno in plures etiam annos corporis Christi communic
differretur, constitutum est in Concilio Lateran. sub Inno-
centio 3. cap. omnis utriusque sexûs, ut singuli fideles cū
ad annos discretionis pervenerint, Sacramentum hoc sal-
tem semel in anno, tempore Paschatis percipiant, nisi e:
licentia proprij Sacerdotis, in plures aliquot dies ex causa
aliquâ rationabili differendum esse censeatur.

3. Sunt autem quædam hic observanda circa Ecclesiasti-
cum istud de sumenda Eucharistia præceptum.

Primum est, tempore Paschatis intelligi totū illud tem-
pus, quod effluit à Dominica Palmarum usque ad Domi-
nicam in Albis inclusivè, ut ab Eugenio 4. declaratum fuis-
se refert Navarrus cap. 21. n. 45. imò ubi consuetudo le-
gitimè præscripta uiget de satisfaciēdo huic præcepto pe
communionem quolibet Quadragesimæ die factam, iden
Navarrus docet satis esse ad transgressionem præcepti evi-
tandam, ut quis ejusmodi consuetudini se conformet.

Secundum est, ex probabilissimâ & in praxi magis re-
cepta sententia, illum qui tempore Pachatis ex causâ ali-
qua justa vel injusta Sacram Eucharistiam accipere inte
misit, posteà quam primùm commodè potest, ad sumen-
dam illam obligari. Ita docent Navarrus, Azor, Suares, &
alij apud Laymannum cap. 5. de Euchar. quibus subscri-
bit Isambertus ad quæst. 80. disput. 6. art. 2. ubi etiam ad-
dit illum, qui prævidet defuturam sibi tempore Paschat
communicandi occasionem, ad præveniendum illud tem-
pus obligari: quod tamen aliqui rectè limitant, si intr
eum annum jam semel non communicaverit; aut si præ-
videat quod intra eundem annum communicare non po-
sit; quia Ecclesiæ intentio præcipua est, ut communio i
trà annum non differatur, sicut rectè observat & prob
Laymannus suprà.

Tertium est, pœnam illam in supradicto decreto Con-
cilij Lateran. contra hujus præcepti transgressores const

tutam;

tutam; scilicet ut viventes ab Ecclesia arceantur, & mortui Ecclesiastica sepultura priventur; non esse latæ sententiæ, sed ferendæ, ut ipsius decreti verba indicant: quapropter parochi, aliique Sacerdotes, qui jurisdictionem in foro exteriori non obtinent, pœnam illam nonnisi consulto ac jubente Ordinario inferre non debent, nisi specialibus Diœceseon constitutionibus, aut consuetudinibus aliquid expressiùs declaretur.

4. Dicendum non modò Ecclesiasticum, sed etiam divinum de sumenda Eucharistia extare præceptum: Ita S. Thomas quæst 8. art. 11. & constat tum ex his Christi Domini verbis S. Joan. 6. Nisi manducaveritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis; tum etiam ex Concil. Trident. sess. 13. cap. 2. ubi sic loquitur: Salvator noster discessurus ex hoc mundo ad Patrem, Sacramentum hoc instituit; & in illius sumptione colere nos sui memoriam præcepit, &c.

Quæres quo tempore divinum illud præceptum obliget? Respondetur 1. obligare saltem in articulo mortis, ut docet & pluribus probat Suares disput. 69. sect. 5. & Valentia disput. 6. quæst. 8. de Eucharist. punct. 4. colligiturque ex perpetuâ Ecclesiæ praxi, quæ peculiari curâ semper cauit, ne infirmi sine illius sumptione ex hac vita decederent: Vnde in Concilio Nicæno 1. can. 13. Eucharistia in fine vitæ sumenda vocatur viaticum necessarium. Idem habetur in Concilio Carthagin. 4. can. 77. & in alijs Concilijs quæ referuntur in Decreto, causa 27. quæst. 1. & 6.

Respondetur 2. valdè probabilem esse sententiam Soti lect. 9. de Euch. Ægidij Coninck quæst. 68. art. 3. & aliorum Doctorum, qui asserunt ex præcepto divino unumquemque fidelem adultum, etiam citrà mortis periculum ad sumendum aliquoties in vitâ Eucharistiam obligari, Christumque Dominum nullum tempus certum præscribere voluisse, sed Ecclesiæ suæ reliquisse determinandum.

Est autem observandum, quando Eucharistia in periculo mortis per modum viatici sumitur, etiam à non jeju-

nis

nis illam sumi posse, quandò sine graui damno aut periculo ieiunium ab illis usque ad tempus hujus Sacramenti suscipiendi servari non potest, ut ex communi Doctorum consensu docet Toletus. l. 6 c. 15. & habetur in Rituali Romano, titulo de communione infirmorum: si tamen nullum probabile mortis periculum immineret, & ex devotione sola communicare vellet infirmus (quod illi haud dubiè saluberrimum est, ideóque consulendum) tunc non nisi ieiunus Eucharistiam suscipere deberet: quod si infirmus in mortis periculo diutius versetur, poterit iterum & sæpiùs Eucharistiam per modum viatici etiam non ieiunus sumere, ut docet idem Toletus suprà; dummodò tempus aliquod ab ultima viatici sumptione intercesserit: quod quidem tempus in Rituali tit. de comm. infirm. decem dierum spatio præfinitur.

5. Quærunt aliqui, an is qui paulò antequam incideret in periculum mortis, communicavit, teneatur iterùm periculo illo adveniente Eucharistiam recipere. Quidã Theologi, ut Sotus, Paludanus, & alij quos citat & sequitur Laymannus c. 5. de Euchar. existimant. illum qui Eucharistiam recepit octo vel decem diebus antequam in periculum mortis incideret, non teneri sub peccato iterum communicare; quorum sententia quamvis probabilis videatur, verior tamen & in praxi tenenda est ea quæ asserit talem ex præcepto divino iterùm obligari ad communicandum, etiamsi pridie quàm incideret in mortis periculum; jam communicasset. Ita Isambertus ad qu. 80. disput. 5. art. 2 ubi etiam contendit illum, qui nihil de periculo mortis cogitans communicasset aut celebrasset, si eodem die in tale periculum incidat, iterùm ad Eucharistiam sumendam per modùm viatici obligari: cui tamen sententiæ ne subscribamus, obstat Ecclesiæ lex & consuetudo prohibens ne quis eodem die bis communicet, exceptis aliquot casibus in jure expressis, ut Natalis Domini, Parochi duas aut plures Ecclesias parochiales distinctas legitimè

me possidentis, &c. inter quos tamen propositus hic casus nusquam reperitur.

Optimum super hâc re consilium esset id præstare quod à Sanctissimis viris, & nuper etiam ab Eminentissimo & de universa Ecclesiâ optimè merito Cardinali Baronio aliquot annis ante mortem factum legimus; qui quoties communicabant, aut Missæ Sacrificium celebrabant, toties Sacram Eucharistiam per modum viatici ex peculiari intentione sumebant, eâ scilicet mente, ut si mors ex improviso accideret, divino præcepto de Eucharistia in tali casu sumenda ab ipsis satisfactum esset.

SECTIO IX.

Solvuntur quædam dubia circa doctrinam præcedenti sectione traditam.

1. PRimum est, utrum amentibus baptizatis administranda sit Eucharistia. Respondet S. Doctor q. 80. a. 6. cũ distinctione: vel enim semper caruerunt usu rationis, & talibus dicit Sacramentum hoc non esse administrandum: vel non semper caruerunt, & tunc si prius cùm essent rationis compotes, apparuit in eis Sacramenti hujus aliqua devotio, debet ipsis in articulo mortis exhiberi (ut ibidem docet confirmatque authoritate Concilij 4. Carthaginen. can 76. nisi fortè timeatur periculum vomitûs vel expulsionis. Iis autem qui non omninò amentes sunt, sed debilem tantùm habent rationis usum, non est hoc Sacramentum omninò denegandum, sed pro ratione dispositionis & devotionis administrandum.

2. Secundum est, quâ ætate pueris Sacramentum hoc administrari debeat? Respondetur, nihil super hac re generatim posse definiri, sed cujusque pueri indolem esse considerandam, in aliis siquidem tardiùs, in aliis citiùs rationis usus exoritur: neque tamen requiritur ut puer pleno ac perfecto judicio polleat, sed satis est, secundum men-

tem S. Doctoris sup. in respect. ad 3. ut talem usum rationis habere incipiat, quo possit actum fidei circa hoc Sacramentum elicere, & devotum aliquem affectum circa illud concipere.

Vnde graviter aliquando peccant parentes, pastores & Confessarij, qui ex incuria primam puerorum communionem nimis diu differunt, quos Beatus Franciscus Salesius Episcopus Gebennensis in ipso rationis crepusculo ad Christum Dominum volebat in hujus Sacramenti participatione adduci, ut illius gratiis irrorati tanquam novellæ olivarum in circuitu mensæ Domini adolescerent, eoque confortante, baptismalem innocentiã fæliciùs & constantius custodirent.

Tertium est, utrum reis ad mortem damnatis Eucharistia licitè denegari possit? Respondetur cum Isamberto ad quæst. 80. disp. Ecclesiam posse speciali aliquo decreto, vel ratione alicujus consuetudinis, ejusmodi reos ad mortem damnatos Sacramentali Eucharistiæ perceptione privare: quod præsertim probat ex eo quod Ecclesia olim in quibusdam Conciliis ac nominatim in Concilio Eliberitano, quosdam peccatores publicos, licet pœnitentes & Sacramentaliter absolutos, Sacra viatici sumptione etiam in articulo mortis privavit ergo idem etiam nunc in similibus casibus ad horrorem quorundam criminum altiùs animis imprimendum facere poterit: cùm in dispensatione Sacramentorum salvâ illorum substantiâ plenariam à Christo Domino potestatem acceperit.

4. Quartum est, utrùm sicut Sacerdotes celebrantes, sic etiam laici communicantes, Sacramentum hoc sub utraque specie sumere debeant? Respondetur juxta definitionem Concilij Trid. sess. 21. cap. 1. Laicos & Clericos non conficientes, nullo præcepto divino ad Eucharistiæ Sacramentum sub utraque specie sumendum obligari, neque ullo pacto salvâ fide dubitari posse, quin illis alterius speciei communio ad salutem sufficiat. Et posteà subdit cap. 2 quòd licet ab initio Christianæ religionis non infrequens utri-

utriusque speciei usus fuisset, tamen progressu temporis jam mutatâ illâ consuetudine, Sancta Mater Ecclesia gravibus & justis de causis adducta, hanc consuetudinem sub altera specie communicandi approbavit, & pro lege habendam decrevit; quam reprobare aut sine ipsius Ecclesiæ authoritate pro libito mutare non licet. Addit denique cap. 3. fatendum esse etiam sub altera tantum specie totum atque integrum Christum sumi; ac propterea, quod ad fructum attinet, nulla gratia necessaria ad salutem eos defraudari, qui unam speciem solum recipiunt. Certè in scripturis Actor. 2. 20. & 27. fit mentio solius fractionis panis, in cujus communicatione dicuntur fideles fuisse perseverantes: & olim in Ecclesia Sacramentum hoc sub sola specie panis ad communionem infirmorum asseruatum, ipsisque infirmis ministratum fuisse, constat ex Concilio Nicæno can. 12. & 14. & ex Eusebio lib. 6. Histor. Eccles. cap. 35. & etiam ex S. Gregorio Nazianzeno in orat. de Gorgonia sorore: ex quibus patet, quantùm à veritate alienum sit, quod hæretici dicunt, unumquemque fidelium præcepto divino ad communionem sub utraque specie sumendam obligari.

SECTIO X.

Quis sit legitimus hujus Sacramenti minister.

1. Quæstio proposita dupliciter intelligi potest: primò quis hoc Sacramentum conficere; secundò, quis illud legitime dispensare, & administrare possit, Pro illius in utroque sensu resolutione.

Dicendum 1. solùm novæ legis Sacerdotem, ritè ordinatum, esse proprium & legitimum Eucharistiæ conficiendæ ministrum. Hæc veritas, quæ de fide est, constat tum ex his Christi Domini verbis S. Matth. 26. & S. Luc. 22. Hoc facite, &c. quibus solis Apostolis, eorumque in Sacerdotio successoribus hanc Eucharistiæ conficiendæ potesta-

tem

tem conceſſit quo ſenſu verba illa intelligenda eſſe doce S. Thomas quæſt. 81. art. 1. & conſtat ex Concilio Late ran. ſub Innocentio III. cap. firmiter, in quo ſtatuitur ne minem niſi Sacerdotem ritè ſecundum claves Eccleſiæ or dinatum, Sacramentum hoc poſſe conficere: quod etiam expreſsè definitum eſt in Concil. Trid. ſeſſ. 2. cap. 1. Hui quoque veritati ſubſcripſerunt SS. Patres ut S. Chryſoſto mus paſſim in libris de Sacerdotio, præſertimque lib. 3. c 3. & S. Hieronymus dialogo cont. Luciferianos poſt me dium, ubi contendit Hilarium quendam Schiſmaticum non potuiſſe Euchariſtiam conficere, eo quòd fuiſſet tantùm in Diaconum ordinatus.

2. Dicendum ſolum Sacerdotem eſſe ordinarium di ſpenſationis & adminiſtrationis hujus Sacramenti mini ſtrum. Ita S. Thomas q. 82. a. 3. & conſtat ex cap. perve nit, de conſec. diſt. 2. in quo reprehenduntur Sacerdotes qui laicis Euchariſtiam dabant ad infirmos deferendam: & in Concilio Trid. ſeſſ. 13. cap. 8. dicitur: Hunc ſemper in Eccleſia morem fuiſſe, ut laici à Sacerdotibus communio nem acciperent.

Diximus (ordinarium) primis enim Eccleſiæ tempori bus ob penuriam Sacerdotum, extraordinariè hanc Eucha riſtiæ diſpenſationem Diaconis commiſſam fuiſſe conſta ex S Juſtino Apolog. 2. in fine, & ex S. Ambroſio lib. 1 Offic. cap. 41. quod tamen tempore conſequenti ad ſoli caſum neceſſitatis redactum fuit, ut declaratur in Conci lio Carthag. 4. can. 38. ac demùm prorsùs exolevit.

3. Quanquam Suarez diſp. 72. ſect. 1. & alij Doctore quos ibidem citat, exiſtimant, etiam nunc in caſu neceſſi tatis (ut ſi infirmus in mortis articulo poſtularet viaticū nec adeſſet Sacerdos) poſſe Diaconum illi adminiſtrare quod ſimiliter docet Toletus lib 2. cap. 28. Imò idē Sua rez, Valentia, Koninch, & alij apud Bonacinam diſp. 4 q. 5. punct. 1. aſſerunt in extremæ neceſſitatis caſu, ut in articulo mortis, ſi nullus adſit Sacerdos aut Diaconus, lai cum poſſe Euchariſtiam per ſe ipſum ſumere, aut alter

ſumen-

ſumendam præbere; quod tamen intelligendum eſt ſecluſo quovis ſcandalo. Quamvis autem Bonacina hanc ſententiam minùs probabilem exiſtimet alijs tamen non improbanda videtur: cùm olim id uſitatum fuerit, ut conſtat ex Euſebio lib. 6. cap. 36. & nuper etiam in Maria Scotiæ Regina factum laudatur.

Dicendum 3. nullum Sacerdotem poſſe licitè alteri Euchariſtiam adminiſtrare, niſi ſit ejus proprius paſtor, vel ex proprij paſtoris, id eſt ſummi Pontificis, Epiſcopi, vel Parochi commiſſione ſeu licentiâ expreſſa vel rationabiliter præſumptâ, id faciat. Ita Suarerz ſuprà ſect. 2. Vaſquez diſp. 219. cap. 2. Laymanus lib. 5. tract. 4. cap. 7. de Euch. qui hanc affert rationem; quod diſpenſatio Sacramentorum, ac præſertim hujus quo fideles ſpiritualiter paſcuntur, ſit proprium munus paſtoris, quod proinde nemo alius uſurpare debet.

SECTIO XI.

De ſanctiſſimo Miſſæ Sacrificio.

§ I.

Vtrum in Miſſa verum & propriè dictum Sacrificium offeratur.

1. MISSÆ nomen plurimi ab Hebraicâ voce, quæ oblationem ſpontaneam ſignificat, derivare contendunt: alij tamen probabiliùs (ut Bellarmino videtur lib. 1. de Miſſ. c. 1.) dictionem eſſe Latinam exiſtimant à mittendo derivatam; quia per illam oblationes & preces ad Deum mittuntur; vel quia in illius fine Diaconi vel Sacerdotis voce fit remiſſio ſeu dimiſſio populi: Patres ſiquidem Græci nuſquam nomen Miſſæ, ſed liturgiæ uſurpaſſe reperiuntur, quos tamen alias voces Hebraicas, ut Paſcha, Sabbatum Alleluia, &c. paſſim retinuiſſe videmus. Quicquid ſit de illius nominis derivatione, certum eſt

illud

illud in Ecclesia antiquissimum & usitatissimum fuisse, u satis demonstrat ejus frequens mentio tùm in Conciliis an tiquis, tùm apud SS. Patres, quos fusè refert Bellarminu loco proximè citato Et eo nomine, secundùm commu nissimam ac usitatissimam illius acceptionem, significatu actio illa Religiosa divinitùs instituta, per quam Chris Domini corpus & sanguis cum Sacris quibusdam ritib ab Ecclesia præscriptis consecratur, offertur, ac sumitu Et de Missa eo sensu intellecta quæritur an sit verum & propriè dictum Sacrificium: pro cujus quæstionis facilio resolutione.

Supponimus ex Doctrina S. Thomæ 2. 2. q. 83. & alio rum communiter Theologorum, Sacrificium propriè d ctum esse oblationem externam soli Deo factam, quâ i testificationem supremi dominij, quod in omnes creatur earumque vitam & existentiam obtinet (cujus proinde n tu sicut creatæ sunt & conservantur, sic etiam destrui annihilari possunt) à legitimo ministro res aliqua sens bilis & permanens, ritu mystico consecratur & transmu tatur.

Dicitur 1. oblatio externa, ut ab internis religionis act bus discernatur.

Dicitur 2. (soli Deo facta) quis enim, inquit S. Aug stinus lib. 10. de civit. c. 4. sacrificandum censuit, nisi quem Deum aut scivit, aut putavit, aut finxit?

Dicitur 3. in testificationem supremi dominij, &c. u explicetur in quem finem Sacrificium offeratur.

Dicitur 4. à legitimo ministro: non enim cujusvis e offerre Sacrificium, Nec, ut ait Apostolus, quisquam sum sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron.

Dicitur 5. res aliqua sensibilis & permanens, ut à ratio Sacrificij propriè dicti excludantur actiones transeunte quales sunt psalmodiæ, preces, &c.

Dicitur 6. (ritu mystico consecratur) id est divino c tui & honori dedicatur: sacrificare enim, ut ait S. Doct sup. a. 3. est aliquid Sacrum facere.

Dicitur 7. (& transmutatur) ad verum enim & propriè dictum Sacrificium requiritur ut id quod sacrificatur ita transmutetur, ut desinat esse id quod ante erat, cùm enim (ut suprà dictum est) Sacrificium offeratur in protestationem, quod Deus sit summus vitæ ac necis arbiter, ad hoc requiritur ut non solùm usus rei, sed ejus etiam substantia Deo offeratur & in ejus honorem consumatur.

3. Hoc præsupposito, dicendum est in Missa verum & propriè dictum Sacrificium Deo offeri. Hæc veritas, quæ à Conc. Trident. definita est, tanquam fide credenda, & quam hæretici hodierni præsertim impugnant, probatur 1. ex Malachiâ cap. 1. sic Judæos alloquente: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra: ab ortu enim usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda: quibus verbis prædicit Propheta, ut explicat S. Augustinus lib. 19. de Ciu. c. 23. cessaturas victimas quas in umbra futurorum offerebant Judæi, & unum Sacrificiũ gentes à solis ortu usque ad occasum, sicut jam fieri cernimus, oblaturas.

Probatur 2. ex eo quod Apostolus Heb. 6. dixit, quòd Christus Dominus factus est Pontifex in æternum secundum ordinem Melchisedech, id est quod sicut Melchisedech panem & vinum in Sacrificium obtulit, sic etiam Christus Dominus corpus & sanguinem suum sub specie panis & vini in Sacrificium obtulit, & discipulis suis eorumque in sacerdotio successoribus offerendũ tradidit: ita enim hunc Apostoli locum explicant Sancti Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, & alij quos refert Bellarminus libro 1. de Missa cap. 6.

Probatur 3. ex Concilio Nicæno 1. can. 14. ubi statuitur Diaconos non habere potestatem offerendi Sacrificium, sed solos Sacerdotes: & Nicæno 2. act. 6. ubi expressa mentio incruenti Sacrificij quod in memoriam Passionis Christi à Sacerdote offertur; diciturque in eo non imaginem, sed ipsum Christi corpus offerri.

4. Probatur ex Sancto Ambr. cap. 1. in Sanctũ Lucam: c
sacrificamus, inquit, Christus adest, Christus immolatur
Sancto Gregorio Nisseno orat. 1. de festo Paschæ: Christu
non expectat Pilati judicium, sed ineffabilis sacrificij mo
do præoccupat violentum impetum Judæorum, ac seips
offert oblationem pro nobis, Sacerdos simul & agnus
quando verò id accidit? cùm nempè corpus suum ad ma
ducandum, & sanguinem familiaribus exhibuit ad bibe
dum. Et Sancto Augustino libro 4. de Trinitate capite 1
Quid gratius offerri aut suscipi potest, quàm caro sacrific
nostri, corpus effectum Sacerdotis nostri?

Probatur 5. hac ratione: Vbicunque reperiuntur Alt
ria & Sacerdotes, ibi sacrificium etiam reperiri necesse e
cùm nonnisi ad sacrificia offerenda usui esse possint: Atq
in Ecclesia Catholica semper fuerunt Altaria & Sacerd
tes, ut constat ex antiquissimis Conciliis, Chalcedone
act. 1. ubi dicitur Patres Concilij consedisse in Ecclesia A
te cancellos Sanctissimi Altaris, & Laodiceno can. 19. u
statuitur Solis Sacratis licere ad Altare accedere; & ca
44. prohibetur Ne mulier ingrediatur ad Altare: item
S. Cypriano lib. 1. Epist. 9. ubi prohibet ne offeratur
crificium pro Christiano quodam defuncto, qui testame
suo rerum aliquarum temporalium procurationem Sac
doti mandaverat; Quia, inquit, non est dignus ut pro
sacrificetur, qui Sacerdotem Dei ab Altari abstraxit.

5. Obiiciunt 1. Hæretici, Christum Dominum in S
pturis vocari & re vera esse Sacerdotem in æternum u
inferunt nullos in terris Sacerdotes illi esse substituend
nec ulla proinde Sacrificia ab ipsis posse offerri.

Respondetur Sacerdotes non substitui Christo Dom
nec illorum multiplicationem repugnare unitati & a
nitati Sacerdotij ipsius Christi, sed operari & sacrific
in illius virtute tanquam ejus Vicarios; sicut quamvis
Christus de seipso loquens dixerit: unus est Magister
ster Christus, hoc non obstat quin sub illo sint etiam
Doctores & magistri: unde Apostolus 2. Timoth. 1. v
se Magistrum & Doctorem gentium.

Obiiciunt 2. Apostolum Hebr. 10. dixisse Christum unâ sui oblatione consummasse in æternum Sanctificatos; unde sequitur nos nullo alio Sacrificio indigere, cùm unum Christi in cruce sacrificium infinitam & æternam vim habuerit.

Respondetur verum esse quod Christus Dominus unicâ sui oblatione æternam humani generis redemptionē perfecit; quod tamen non obstat, quin, ut loquitur Conciliū Tridentinum sess. 22. cap. 1. Ecclesiæ suæ visibile, sicut hominum natura exigit, reliquerit Sacrificium, quo cruentū illud semel in cruce peractum repræsentaretur, ejusque memoria in finem usque sæculi permaneret; atque illius salutaris virtus in remissionem eorum, quæ à nobis quotidie committuntur, peccatorum applicaretur.

§. II.

Quænam partes Missæ ad rationem Sacrificij pertineant.

1. DE duabus præsertim ipsius Missæ partibus controversia est apud Theologos, consecratione scilicet & communione, an utraque vel una solummodò illarum ad rationem seu essentiam Sacrificii pertineat: de aliis enim quæ in Missa fiunt, conveniunt omnes quòd ad essentiam Sacrificii minimè pertineant; sed quòd sint tantùm ceremoniæ quædam ab Ecclesia institutæ, quarum aliæ sunt præparatoriæ ad Sacrificium, aliæ repræsentatiuæ eorum quæ in Passione Christi Domini gesta sunt, aliæ demùm significatiuæ fructus qui ex illo sacrificio super fideles derivatur.

Sunt autem duæ celebriores Theologorum super hac quæstione sententiæ: Prior eorum qui existimant rationē seu essentiam sacrificii Missæ in sola consecratione consistere. Ita Suarez disputatione 75. & plures alij quos ibidē citat, quorum præcipuæ rationes hæ sunt.

Prima, quod Sacri Euangelistæ institutionem huius Sacrificii referentes solius consecrationis meminerint, nec

dicant

dicant Christum Dominum corpus & sanguinem suum i
illâ institutione sumpsisse; quod quamvis Sanct. Thoma
quæst. 81. art. 1. & plurimi alii tùm Sancti Patres, tù
Doctores afferant; non est tamen verisimile Sacros Euan
gelistas omissuros fuisse, si ad huius sacrificii rationem
essentiam pertinere existimassent.

Secunda, quod huius Sacrificii essentia consistat in
actione, quæ est expressissima Passionis & mortis Chri
Domini repræsentatio: atqui consecratio est eiusmodi
cùm in illâ, vi verborum corpus seorsim à sanguine pon
tur, & sic fiat mystica quædam separatio sanguinis ab ip
corpore; in quâ quidem separatione realiter in cruce fact
posita fuit vera & propria ratio sacrificii in ipsà cruce pe
acti, ergo, &c.

Tertia quòd huius sacrificii propria & essentialis rat
constituenda sit in actione illa, in qua Sacerdos fungit
vice Christi Domini principalis offerentis, & illius nom
ne aliquid Deo offert: atqui in solâ consecratione id rep
titur; tunc enim solummodò Sacerdos in persona ipsi
Christi loquitur, & virtute verborum consecrationis v
ctimam illam diuinam veluti sistit in Altari, sicque ea
Deo offert: omnes enim reliquæ oblationes, quæ ipsa
consecrationem antecedunt aut subsequuntur, ab Eccles
institutæ sunt; cùm Sanctus Gregorius lib. 7 Epist. 63.
postolos primis Ecclesiæ temporibus ad verba consecrati
nis solam orationem Dominicam addere solitos fuisse
stetur.

2. Posterior sententia est eorum qui asserunt ad rati
nem & essentiam huius sacrificii pertinère quidem cons
erationem corporis & sanguinis Christi Domini, quatenu
est veluti positio seu adductio victimæ ad Altare illiusq
oblatio; sed solam non sufficere defectu realis immutati
nis in sacrificio requisitæ; proindéque ad ration & esse
tiam huius sacrificii pertinere quoque Sacerdotis commu
nionem, per quā huius sacrificii victima in honorē Dei v
luti destruitur atque consumitur, in quantum per illam S
cerdo-

erdotis communionem corpus & sanguis Christi sub speciebus Sacramentalibus esse desinit.

Cujus sententiæ assertores sunt Canus, Sotus, Bellarminus & alij, quibus subscribit Isambertus ad quæst. 83 disp. 3 art. 4. qui etiam pro eâ citat S. Doctorem præfatæ quæstionis art. 2. fundamenta illius posterioris sententiæ præcipua sunt hæc.

Primùm, quòd Christus Dominus sacrificium hoc instituens simul & offerens, dixit S. Luc. 22. & 1. Cor. 11. Hoc est corpus meum quod pro vobis datur: frangitur, juxta Græcam editionem: & de calice sanguinis sui: qui pro vobis funditur in remissionem peccatorum: quæ quidem verba de fractione & effusione, quæ in ipso sacrificio fit, intelligenda esse ex mente S. Chrysostomi & plurium S. Patrum probat Maldonatus ad cap. 16. S. Matth. unde rectè colligitur sumptionem corporis & sanguinis Christi Domini à Sacerdote factam, quæ per fractionem & effusionem illam significatur, ad sacrificii rationem & essentiam pertinere; cùm illius fractionis & effusionis virtute peccata remittenda esse dicantur, qui quidem effectus hujus sacrificii proprius est, ut infrà explicabitur.

Secundum est, quod ad rationem sacrificii pertineat realis quædam immutatio, seu destructio rei oblatæ; per consecrationem autem nulla fiat corporis & sanguinis Christi destructio, sed potius nova ipsius sub speciebus Sacramentalibus positio, quæ per communionem destruitur; per quam proinde fit ut corpus Christi amittat esse Sacramentale & sic realiter immutetur.

Tertium est, quod Ecclesia præcepit ut si contingat Sacerdotem celebrantē, factâ consecratione mori ante communionem, alius Sacerdos etiam non jejunus perficiat Missam, consumendo totam victimam; ne scilicet sacrificium imperfectum relinquatur: Quale enim est Sacrificiū, ut dicitur cap. Relatum de consecrat. distinctione 2. cui nec ipse sacrificans particeps esse cognoscitur?

 3. Quam-

3. Quamvis autem hæ duæ sententiæ maximè videantur probabiles, & ex utrâque illarum possint varii & eximij pietatis ac religionis affectus elici; posterior tamen magis nobis arridet; tùm ob fundamenta illa quibus innititur, tùm etiam quia rationes pro priori allatæ non ita firmæ sunt, quin everti posse videantur.]

Ad primam siquidem respondetur, satis expressam in Euangelio fieri mentionem, non solùm consecrationis sed etiam communionis, seu consumptionis victimæ hujus sacrificii verbis illis Christi Domini, quæ in primo posterioris sententiæ fundamenti relata sunt.

Ad secundam, respondetur mysticam illam separationem sanguinis à corpore Christi Domini non sufficere ad rationem sacrificii, ad quam ut dictum est, realis aliqua immutatio rei sacrificatæ requiritur: quæ cùm in sola consecratione non reperiatur, hinc sequitur in illâ sola perfectam & completam ratione͞ sacrificii minimè reperiri.

Ad tertiam denique respondetur, Sacerdotem vi suæ ordinationis habere potestatem non modò consecrandi & offerendi victimam, sed etiam illam consumendi; cùm consumptio æquè ac consecratio & oblatio pertineant ad rationem sacrificii, quod perficere debeat tanquam Minister Christi, in cujus personâ æquè dici debet victimam consumere, cùm id Christus Dominus fecerit; sicut in ejus personâ dicitur ipsam victimam consecrare.

§. III.

Quinam sint hujus Sacrificij effectus.

1. SUpponimus ex veriori sententia, quam Bellarminus lib. 2. de Missa cap. 4. communem esse Theologorum affirmat, sacrificium Missæ ad effectus suos producendos vim habere, non solùm ex opere operantis, ratione scilicet bonitatis & devotionis ejus qui illud offert; quod illi cum omnibus aliis piis operibus commune est; sed etiam ex opere operato, id est virtute ipsius sacrificii quod offertur,

tur, idque independenter à bonitate vel malitiâ seu indignitate Ministri offerentis: unde Concilium Tridentinum sess. 22. cap. 20. dicit hujus sacrificii oblationem ita esse mundam, ut nullâ indignitate aut malitia offerentium inquinari possit: posset autem inquinari, si ex solâ bonitate morali ac merito operis, quod exercet offerens, valorem ac effectum haberet. Accedit communis totius Ecclesiæ sensus, qui est, sacrificium hoc pro aliquo sive vivente sive mortuo oblatum posse ipsi esse fructuosum, etsi offerendi ratio ex parte ipsius operantis nihil habeat bonitatis moralis: nec ullo statuto aut lege obligat Sacerdotem, qui in peccato mortali ex aliqua obligatione celebravit, iterum celebrare, tanquam obligationi illi minime satisfecerit.

Hoc præsupposito, pro resolutione quæstionis propositæ, dicendum est Missæ Sacrificium esse ex opere operato, non modò Latreuticum & Euharisticum, seu Sacrificium laudis & gratiarum actionis, ut loquitur Cõcilium Tridẽtinum sess. 22. cap. 2. & can 3. sed prætereà esse etiam propitiatorium & impetratorium, ut in eodem Concilio definitum est. Atque in primis quòd sit Latreuticum & Eucharisticum, seu quod offerri possit in laudem & honorem Dei, & in gratiarum actionem pro acceptis beneficiis, consentiunt omnes; & inde constat, quod (ut docet Sanctus Augustinus in Psalm. 29. & Sanctus Leo sermone tertio de Passione) in se contineat modo quodam longè perfectiori & eminentiori differentias omnes & proprietates sacrificiorum antiquæ legis: Atqui inter Sacrificia illa antiquæ legis, ut observat Sanctus Doctor 1. 2. q. 102. a. 3. quædam offerebantur purè in honorem & laudem Dei, quæ holocausta dicebantur; quædam in gratiarum actionem, quæ vocabantur hostiæ pacificæ: Ergo à fortiori Missæ Sacrificium idem præstare poterit, & proinde in Dei laudem & gratiarum actionem offerri.

2. Quod vero sit etiam propitiatoriũ, seu expiatoriũ peccatorum, quod hæretici præsertim negant, probatur

1. ex eo quòd Christus Dominus hoc Sacrificium institu
ens & offerens dixit SS. Matth. 22. Marc. 14. Luc. 22. Hi
est sanguis meus novi Testamenti, qui pro vobis & pr
multis effundetur, vel fundetur, in remissionem pe
catorum: quibus verbis, ut explicat Sanctus Alexand
Papa, & Martyr, qui anno 129. Ecclesiæ præfuit in Episto
la decretali ad omnes Orthodoxos, ipsa veritas nos instrui
&c. crimina atque peccata oblatis his Domino Sacrifici
deleri, &c. & talibus hostijs placari Deum, & peccata in
gentia dimittere.

Probatur 2. ex Sanctis Patribus qui hanc veritatem un
nimiter asserunt; ut Sanctus Cyprianus, qui sermone d
Cœna Domini hoc Sacrificium esse dicit Medicamentu
simul & holocaustum ad sanandas infirmitates & purga
das iniquitates Sanctus Augustinus quæst. 57. in Levitic
asserit in illo Sacrificio veram fieri remissionem peccat
rum; & sermone undecimo de Sanctis, dicit in altari sa
guinem effundi pro peccatoribus. Plura Sanctorum P
trum testimonia videri possunt apud Gregorium à Val
tia disp. 16. quæst. 11. de ritu & oblatione Eucharistiæ pu
cto 1.

Est autem observandum id quod docent Bellarmin
libro 2. de Missa cap. 4. Suares disputatione 79. sect. 3.
communiter alij Theologi, remissionem peccatorũ quo
culpam esse hujus Sacrificij effectum, non ad eum modu
quo in Baptismo & Pœnitentia per infusionem gratiæ h
bitualis justificanteis remitti solent; sed eâ solùm ratio
quòd hujus Sacrificij intuitu Deus conferat donum pœ
tentiæ, id est, gratiæ alicujus actualis auxilium, quo p
cator ad actum perfectæ contritionis eliciendum, vel
absolutionem in Sacramento pœnitentiæ digne & fructu
sè recipiendam excitetur & adjuvetur: quod expressè d
claravit Concilium Tridentinum sessione 22. capite 2 u
de hoc Sacrificio loquens: Hujus, inquit, oblatione pla
tus Dominus gratiam & donum pœnitentiæ conced
crimina & peccata etiam ingentia dimittit.

3. Quod

3. Quod verò spectat ad remissionem pœnæ peccatis quoad culpam remissis debitæ, communis & vera Theologorum sententia quam fusè explicat & probat Suares disp. 79. sect. 6. est, illam per Missæ Sacrificium immediatè fieri, Deo scilicet ob illius oblationem relaxante pœnam ei pro quo oblatū est: quod etiam docet S. Thomas quæst. 79. art. 5. ubi dicit Missæ Sacrificium habere directè ex institutione sua vim pro peccatis sactisfactivam.

Denique quod Missæ Sacrificium sit etiam impetratorium, præter authoritatem Concilij Tridentini sess. 22. cap. 2. & can. 3. id expresè definientis, constat; tùm ex Apostolo 1. ad Timoth capite 2. præcipiente fieri Obsecrationes, id est, ut S. Chrysostomus Theophylactus & Occumenius explicant, Sacrificia, pro Regibus, &c. ut quietam & tranquillam vitam agamus: tum ex perpetua & universali Ecclesiæ praxi, quæ hoc Sacrificium offerre consuevit pro quibuscunque bonis spiritualibus, imò temporalibus à Deo impetrandis, & pro quibuscunque malis deprecandis & avertendis, ut satis constat ex orationibus, quibus in Canone & aliis partibus Missæ olim usā est, sicut ex antiquis Liturgiis patet, & nunc etiam utitur. Cujus quidem rei insigne exemplum profert S. Augustinus lib. 22. de civit. cap. 8. ubi loquens de viro quodam tribunitio nomine Hesperio, qui cum domum suam à malignis spiritibus infestari comperisset, servósque & animalia vim illorum noxiam perpeti, Rogavit nostros, inquit, me absente Presbyteros, ut aliquis eorum illò pergeret, cujus orationibus cederent: perrexit unus, obtulit ibi Sacrificium corporis Christi, orans quantùm potuit, ut cessaret illa vexatio, Deòque protinùs miserante cessauit.

Neque dicas, minùs conveniens videri rem infinitè excellentem qualis est victima illa diuina quæ in Missa offertur, ad rem aliquam temporalem & caducam ordinare: Respondetur enim, minimè conveniens fore, si res illa temporalis & caduca propter se solummodò expeteretur;

non esse autem, si expetatur tanquam medium ad Deum in bonis honorandum, & salutem æternam per rectum & legitimum illorum usum consequendam; ex qua sola intentione decet Christianos, non modò in Sacrificio Missæ sed etiam in aliis orationibus à Deo bona temporalia postulare.

4. Quæres 1. an Missæ Sacrificium effectus suos infallibiliter producat? Respondetur cum distinctione: si enim consideretur ut est Latreuticum & Eucharisticum, infallibiliter haud dubiè consequitur effectum suum respectu Dei, ad quem honor & laus ex hoc Sacrificio quod illi non potest non esse acceptissimum, semper redundat: sicut satisfactorium, habet etiam infallibiliter suum effectum in illis pro quibus offertur, idque secundùm modum & mensuram tùm institutionis ipsius Christi, tùm devotionis & bonæ dispositionis illorum pro quibus offertur, dummodò nullum ponant obicem; id est dummodò, quando illis hujusmodi fructus applicatur, sint in gratiâ Sanctificante constituti: nunquam enim pœna peccati relaxatur, nisi simul remittatur, vel ante remissa sit culpa, ut ex dicendis capite sequenti intelligetur: si autem spectetur ut impetratorium, habet etiam infallibilem efficaciam ad bona spiritualia vel temporalia in generali à Deo impetranda, non verò ad hæc vel illa in particulari; cùm ex parte Dei nulla intercedat promissio absoluta de his aut illis specialibus bonis Sacrificij hujus intuitu conferendis; sed tantùm conditionata: si nimirum bona illa hic & nunc conducant ad majorem Dei gloriam, & illius, pro quo postulantur, salutem.

Quæres 2. An Missæ Sacrificium æqualis sit efficaciæ sive à bono sive à malo Ministro offeratur. Respondetur, si spectetur illius effectus, prout est ex opere operato, æqualem prorsùs esse illius efficaciam; cùm nullomodo pendeat à dispositione bonâ vel mala Ministri, ut docet Sanctus Thomas quæst. 82. art. 6. si verò spectetur prout

est ex

est ex opere operantis, tunc certum est illius fructum pendere â dispositione Sacerdotis, quæ quò melior est, eo magis illi & aliis prodest.

§ IV.

Quibus personis prosit Missæ Sacrificium seu pro quibus licitè & validè offerri possit

Quæstio proposita intelligenda est non de eo Missæ fructu qui ex opere operantis provenit: certum est enim ejusmodi fructum applicari posse à quolibet Sacerdote iis omnibus vivis & defunctis, pro quibus orationes suas particulares ad Deum dirigere potest, cùm sit utrobique par ratio; sed de fructu illo qui est ex opere operato.

Circa hujus verò quæstionis resolutionem conveniunt in quibusdam Theologi; in quibusdam verò non conveniunt. Atque in primis conveniunt omnes in eo, quòd Sacrificium Missæ validè & licitè offerri possit pro omnibus & quibuslibet fidelibus baptizatis non excommunicatis, sive vivis, sive defunctis in Purgatorio existentibus. Id cōstat ex ipsius Ecclesiæ perpetuâ & universali praxi, quæ tùm in antiquis Liturgiis; ut videre est apud Pamelium tomo 1. Liturgicôn; tùm in ritu illo, quo nunc in Missæ celebratione utitur, Sacrificium hoc offerre consuevit, pro omnibus Orthodoxis, atque Catholicæ & Apostolicæ fidei cultoribus, &c. & pro omnibus in Christo quiescentibus, qui nos præcesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis.

Conveniunt etiam omnes in eo quod Missæ Sacrificiū nec validè offerri possit pro damnatis, sive cum peccato aliquo actuali mortali, sive cum solo originali decesserint. Quod expresse docuit S. Augustinus lib. 3. de origine animæ cap. 12. Noli credere, inquit, nec docere, nec dicere Sacrificium Christianorum pro iis qui non baptizati de corpore exierunt, offerendum, si vis esse Catholicus.

Conveniunt item omnes Sacrificium Missæ posse validè

ac licitè offerri in honorem & memoriam Sanctorum, ut habetur in Concilio Tridentino, sess. 22. cap. 3. Non quòd illis offeratur Sacrificium, ut ibidem declarat, sed Deo soli qui illos coronavit: unde nec Sacerdos dicere solet: Offero tibi Sacrificium Petre & Paule; sed Deo de illorum victoriis gratias agens, eorum patrocinia implorat; ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in cælis, quorum memoriam facimus in terris.

2. Non conveniunt autem omnes, an & quâ ratione hoc Missæ Sacrificium licitè offerri possit pro infidelibus non baptizatis, & pro excommunicatis baptizatis. Quidam enim Doctores existimant Missæ Sacrificium directè pro infidelibus non baptizatis offerri licitè posse: probabilius tamen alii docent indirectè quidem posse pro infidelibus non baptizatis, sicut & pro excommunicatis baptizatis Sacrificium illud licitè offerri; quatenùs scilicet pro incremento & exaltatione Ecclesiæ, & quovis schismate ab ea tollendo offertur; quæ duo per conversionem infidelium & resipiscentiam excommunicatorum maximè fiunt; Directè autem nec pro excommunicatis, nec pro infidelibus non baptizatis posse licitè offerri.

3. Atque in primis quod spectat ad excommunicatos (quo nomine intelligimus hic tantùm nominatim excommunicatos vel notorios Clericorum percussores juxtà Extravagantem Martini III. quæ incipit. Ad evitanda) extat prohibitio Ecclesiæ cap. A nobis, & c Sacra, extra de sententiâ excommunicationis: ubi vetatur pro illis Missæ Sacrificium offerri: quam tamen prohibitionem Richardus & Navarrus apud Isambertum ad q. 83. disp. 7. a. 2. docent non extendi ad excommunicatos per veram pœnitentiam jam contritos, licèt nondum ab excommunicatione absolutos, pro quibus existimant Missæ Sacrificium licitè posse offerri.

Quod autem neque etiam pro infidelibus non baptizatis offert ilicitè possit; constat ex ipsius Ecclesiæ praxi; quæ

quam-

quamvis summo affectu illorum conversionem & salutem exoptet; nullam tamen eorum mentionem in Missa fieri voluit, neque pro eis orationes ullas in illa offerri; quod tamen haud dubiè fecisset, si pro eis Sacrificium hoc offerri voluisset; quis enim, inquit S. Augustinus lib. 1. de anc. 3. offerat corpus Christi, nisi pro eis qui sunt membra Christi?

4. Quæres an Missæ Sacrificium ex opere operato prosit, non solùm illis pro quibus offertur, sed etiam ipsi Sacerdoti offerenti; quatenus præcisè est offerens. Suares disp. 79. sect. 5. & quidam alii cum illo affirmativè respondent: alij tamen cum Gabriele & Vasque disput. 232. capite 3. probabiliùs negant, docentque nullum in Sacrificio Missæ fructum ex opere operato provenire Sacerdoti offerenti, quatenùs est offerens: quod probari potest ex eo quod Apostolus Hebr. 3. dicit, Pontificem seu Sacerdotem constitui pro hominibus in iis quæ sunt ad Deum, ut offerat dona & Sacrificia pro peccatis: unde concludit quod debet quemadmodum pro populo ita etiam & pro semetipso offerre, &c. ex quibus verbis sequitur, quod rectè docet S. Thomas 3. part. quæst. 22. art. 4. ad 1. Sacerdotem sui Sacrificii effectum participare, non in quantum Sacerdotem; sed in quantùm peccatorem; proindeque ut effectum aliquem Sacrificij sui accipiat, requiri necessariò ut habeat se passivè ad illud; id est ut illud offerat pro se sicut & pro allijs, ad quos ex ejus applicatione fructus Missæ derivatur. Quod prætereà confirmari posse videtur ex verbis quibus per Episcopum Sacerdos consecratur: Accipe potestatem offerendi Sacrificium, tam pro vivis quam pro defunctis: hæc enim verba significant potestatem illi conferri quâ prosit iis, pro quibus Missæ Sacrificium oblaturus est; unde sequitur Sacerdotem præcisè eatenùs sibi ipsi prodesse, non quatenùs offert Missæ Sacrificium, sed quatenùs pro seipso illud offert.

§. V.

Quanam applicatio requiratur ex parte Sacerdotis celebrantis ut Missæ fructus in alios derivetur.

1. AD faciliorem & certiorem quæstionis propositæ resolutionẽ quædam hic ex communi & receptâ Theologorum doctrinâ observanda sunt.

Primum est Sacerdotem celebrantem multiplici nomine Missæ Sacrificium offerre: in primis quidem nomine Christi, ut principalis offerentis, & ex cujus meritis procedit ipsius Sacrificij valor: proinde ex cujus voluntate præsertim pendet illius applicatio; ut enim habetur in Concilio Tridentino sess. 22. c. 2. Idem est nunc offerens Sacerdotum ministerio: qui seipsum in cruce obtulit. Deinde nomine Ecclesiæ, cui meritorum suorum & satisfactionum dispensationem Christus Dominus commisit. Præterea nomine proprio, quatenus ex liberâ suâ voluntate Missæ Sacrificium offert; illiusque fructum aliis vel sibi applicat. Denique nomine aliorum qui simul cum eo Sacrificium illud offerunt, quales sunt ij qui Missæ inserviunt aut assistunt, vel pro illâ celebrandâ eleemosynam ad ipsius Sacerdotis victum erogant: qui quidem quamvis laici existant, dicuntur tamen ipsum Missæ Sacrificium suo modo per ipsum Sacerdotem offerre, præsertim quando interno affectu illius actioni junguntur, ut docet S. Leo Epist. 8. & apertè colligitur ex ipsis Sacerdotis celebrantis verbis, dum in Missæ canone de astantibus dicit: qui tibi offerunt hoc Sacrificium laudis.

2. Secundum est, inter illos omnes offerentes Christũ Dominum primum & principalem locum tenere, ita ut ex ejus præsertim voluntate pendeat fructuum hujus Sacrificii applicatio, quorum quidem voluit omnes & singulos fideles esse participes, quoties illud Sacrificium offertur; dummodò tamen illius participationis capaces sint;

nul-

sulsusque, ex illorum parte obex reperiatur; quod explicat Sanctus Cyrillus Hierosolym. Catech. 5. Mystag. ubi hoc Missæ Sacrificium dicit esse hostiam propitiationis pro communi Ecclesiarum pace, &c. pro Regibus, pro militibus, pro sociis, pro ægrotis, pro afflictis, & in summa pro omnibus qui egent auxilio, &c. deinde pro defunctis Sanctis Patribus & Episcopis: denique pro omnibus qui inter nos vitâ functi sunt. Vnde quoad communem hunc fructū Missæ, qui ex Christi Domini voluntate in omnes fideles diffunditur, nulla specialis ipsius Sacerdotis celebrantis applicatio requiritur; imò dummodò validè illud offerat; nullum ex fidelibus ab illius participatione potest excludere, ut rectè monet Isãbertus; sed velit, nolit unusquisque illorum portionem, quæ ipsum contingit, recipit.

Simili ratione Ecclesia quæ est intentionum ipsius Christi Domini fidelis Interpres, vult etiam fructuum ejusdem Sacrificii participationem omnibus fidelibus baptizatis ab unitate suâ non præcisis, & nullum obicem ponentibus communicari; ideóque in Canone præscripsit hoc Sacrificium offerendum esse Pro omnibus Orthodoxis atque Catholicæ & Apostolicæ fidei cultoribus; & etiam pro omnibus in Christo quiescentibus.

Porrò ex hac fructuum Missæ generalitate, certum est Christo Domino ita volente & disponente, notabilem aliquam partem relictam esse liberæ applicationi & determinationi tam ipsius Sacerdotis celebrantis tanquam Ministri & Mysteriorum ejus dispensatoris, quàm aliorum simul cum eo offerentium: quod constat ex communi sensu ipsius Ecclesiæ, quæ approbat morem fidelium, quo expetunt pro se Sacrificium illud peculiariter offerri, quod frustrà facerent, si omnis ejus fructus iam ex Christi Domini & Ecclesiæ intentione applicatus esset, nullùsque superesset per Sacerdotis intentionem applicandus.

Sicut autem Sacerdos in hujus Sacrificii actione superior existit aliis cum ipso offerentibus, sic etiam fructuum illorum applicatio ab ejus intentione præsertim pendet;

ita ut sive licitè, sive illicitè applicet, de quâ re mox dicetur, valida tamen & rata semper sit hæc illius applicatio; cùm sit actus à potestate Ordinis pendens, qui proinde ejus voluntati subjacet, ut rectè docet Isambertus suprà art. 13.

Tertium est, determinari certo à nobis non posse quantus sit fructus Missæ, quem Christus Dominus voluit, sive generatim ad omnes fideles vivos & defunctos, sive speciatim ad hos vel illos secundùm intentionem particularem Sacerdotis celebrantis derivari; cùm nec Sacra Scriptura, nec Ecclesiæ Traditio, nec Concilia aut Patres quidquam de ejusmodi quantitate definierint aut tradiderint, ideóque satis esse, ut Sacerdos celebrans saltem tacitè & interpretativè tantùm de hujus Sacrificij fructu his aut illis secundùm propriam devotionem aut obligationem applicare velit, quantùm Christus Dominus ipsi applicandum concessit.

4. His observatis, pro quæstionis initio hujus Paragraphi propositæ resolutione dicendum est, quædam requiri ex parte Sacerdotis celebrantis, ut ejus applicatio valida sit; quædam verò, ut sit licita.

Ad hoc enim ut validè fructum hujus Sacrificij applicet, requiritur in primis ejus intentio eodem prorsùs modo, quo antea dictum est requiri ut Sacramentum aliquod validè conficiat: est enim utrobique par ratio, ut docet Isambertus citato art. 13. Vnde sicut ad validam Sacramenti cujuslibet confectionem, sic etiam ad validam hujus Sacrificii applicationem habitualis intentio minimè sufficiens est: actualis optima, sed non necessaria; virtualis verò sufficiens est: & actuali deficiente, necessaria.

Requiritur 2. ad eandem applicationis validitatem, ut intentio illa sive actualis sive virtualis concomitetur ipsam Sacrificii actionem, sicut comitari debet Sacramenti confectionem: aliàs si post Sacrificium peractum, verbi gratia, post consecrationem factam, præsertim secundùm sententiam illorum, qui existimant Sacrificii rationem & essentiam in illâ solâ consistere, Sacerdos applicare incipiat,

hæc

hæc ejus applicatio nullum effectum sortietur: quia cùm Sacrificium esse desierit, illius effectus ex opere operato non ampliùs subjacet liberæ applicationi Sacerdotis.

Requiritur 5. ut applicatio illa specialis à Sacerdote facienda, sit determinata & certa, ne effectum hujus Sacrificii suspensum relinquat: quâ ratione docet idem Isambertus cit. art. 13. Sacerdotem, verbi gratia, qui à nullo rogatus hodie celebrat Missam, non posse istius Missæ fructũ ex opere operato applicare illi, qui die crastino rogaturus est eum, ut dato honorario pro se offerat; ita ut hac priori Missæ celebratione satisfaciat obligationi, quam honorario illo accepto contraxit; quia sicut Sacramentorum, sic etiam Sacrificii effectus à futura conditione pendere non potest.

5. Neque dicas Deum propè nosse futurum esse, ut talis crastina die roget Sacerdotem, ipsique eleemosynam largiatur, ut pro se offerat; quamvis enim hoc verum sit; sicut tamen Deus nullum punit, nec remunerat ob ea quæ futura prævidet; sic etiam effectum hujus Sacrificii non confert propter prævisam aliquam actionem futuram: unde sequeretur effectum Sacrificij manere suspensum; quod nullatenùs dici debet.

Jam ad hoc ut applicatio Sacerdotis non modò valida sit, sed etiam licita, debet ipse Sacerdos præsertim attendere, ut per illam obligationibus suis, si quæ sint, satisfaciat. Circa illas autem obligationes præcipua difficultas est, an possit Sacerdos una Missæ celebratione & applicatione pluribus obligationibus particularibus satisfacere; an verbi gratia qui pro Missæ Sacrificio celebrando accepit duo stipendia seu honoraria, quorum quodlibet secundũ receptam consuetudinem sufficiens censeatur, possit una Missæ celebratione utrique satisfacere: cujus quidem difficultatis solutio pendere videtur ex solutione alterius quæstionis, quam §. sequenti discutiemus.

§. VI.

§. VI.

An Missæ Sacrificium pro pluribus oblatum, tantùm singulis prosit quantum si pro uno solum offerretur.

1. SUpponendum est ex communi Theologorum doctrina, quod quamvis Sacrificium Missæ sit in se valoris infiniti, tam ratione rei oblatæ; quam principalis offerentis, cujus dignitas & excellentia infinita est, nihilominùs efficientia & influxus ipsius Sacrificii est solummodò finitus, ut docet S. Thomas in 4. dist. 45. quæst. 2. art. 4. & post illum Nauarrus, Bellarminus, Toletus, Suarez, & plures alii quos citat & sequitur Layman. tract. 5. de Sacrificio Missæ cap. 1. Idque constat, tùm ex eo quod Ecclesia Missæ Sacrificium pro eadem re sæpiùs iterat, ut satis manifestum est ex ejus praxi, unde sequitur quòd influxum actualem illius finitum esse judicet, tùm etiam ex eo quòd Eucharistia non sit majoris efficientiæ in ratione Sacrificii quam in ratione Sacramenti: atqui licet in ratione Sacramenti: sit infiniti valoris & excellentiæ, nonnisi limitatos tamen producit effectus; ergo à pari in ratione Sacrificii nonnisi finitos producet.

Hoc præsupposito, pro quæstionis propositæ resolutione dicendum 1. quando plures sunt Missæ Sacrificium simul offerentes, tunc illud non minùs prodesse singulis pro ratione dispositionis cujusque illorum, quam si unus tantùm esset offerens: exempli gratia, quando multi Missæ celebrationi adstant, illudque cum Sacerdote offerunt, tantùm singulis prodest illud Sacrificium, quantùm si unus solus adesset & offerret. Ita Cordubensis lib. 1. quæstionarij quæst. 3. opin. 5. conclus. 3. ubi dicit hanc esse communem Doctorum sententiam, & pro illa plurimos citat, quibus subscribit Isambertus ad quæst. 83. disput. 7. artic. 8. Ratio est, quia ad multiplicationem oblationis, ejus quoque fructus multiplicatur: atqui quando plures adstant Sacerdoti celebranti, censentur cum illo moraliter

simul

ſimul offerre, proindéque tot ſunt oblationes quot ſunt offerentes: Vnde ſequitur quòd Sacrificium illud tantùm ſingulis proſit, quantùm uni prodeſſet ſi ſolus offerret: imò ſi ſpectetur fructus Miſſæ, prout reſpondet non tantùm operi operato, ſed etiam operi operantis, quò numerus adſtantium eſt major; etiam fructus ille copioſior eſt: tum quia ſicut major eſt virtus unita quam diuiſa, ſic etiam multorum preces in illo Sacrificio ſimul unitæ magis efficaces ſunt apud Deum quam ſeparatim oblatæ; tùm etiam quia quò numeroſior eſt offerentium multitudo, eò major honor Deo exhibetur, ſicut Princeps multitudine adſtantium & ſibi deſervientium honorari cenſetur: qua ratione Sancti Patres & Concilia Miſſam parochialē commendant, propter majorem in illa fidelium ſimul offerentium unionem & uberiores quæ inde profluunt benedictiones.

2. Dicendum Miſſæ Sacrificium non æquè prodeſſe iis pro quibus offertur tantùm generatim, ac illis pro quibus ſpeciatim & nominatim offertur. Id ſatis conſtat ex ipſius Eccleſiæ praxi: ſi enim non magis prodeſſet iis pro quibus ſpeciatim offertur quàm aliis: fruſtrà Eccleſia illud offerret pro certis & determinatis quibuſdam perſonis ut pro muliere prægnante; pro infirmo, pro hoc vel illo defuncto &c.

Dicendum 3. Sacrificium Miſſæ oblatum ſpeciatim pro pluribus, non tantùm prodeſſe illis ſingulis, quantùm uni eorum, ſi pro illo ſolo ſpeciatim offerretur; proindéque ſacerdotem, qui pluribus perſonis ratione ſtipendii ſeu honorarij à ſingulis accepti, aut aliâ quâvis de cauſa obligatus eſt ad Sacrificandum, non ſatisfaceret unicum pro illis offerendo Sacrificium. Ita Sanctus Bonaventura, Richardus, Major, Sotus, & alii quos citat & quibus ſubſcribit Suares diſp. 69. ſect. 2. quæ ſententia communis eſt, & in praxi tenenda, probaturque ex communi ipſius Eccleſiæ ſenſu & quotidianâ praxi, quâ tam multæ ſingulares Miſſæ pro ſingularibus perſonis, nullo etiam accepto ab eis ſtipendio, offeruntur, cùm ſaltem ex charitate ſingulas

offer-

offerri pro pluribus, imò pro omnibus par esset; si pro il-
lis pluribus vel omnibus oblatæ æquè illis ex opere opera-
to prodessent, ac si pro singulis offerrentur. Et sanè cùm
Missæ Sacrificium pro defunctis oblatum, iis aliter prode-
se non possit, nisi ad relaxationem pœnæ temporalis in
Purgatorio ab ipsis luendæ, si Missa una pro pluribus ob-
lata tantùm pœnæ singulis relaxat, quantùm relaxare
uni, si pro eo solo offerretur, cur tam multæ Missæ pr
uno duntaxat & non pro omnibus, aut saltem pro pluri-
bus speciatim offerrentur? cur Concilium Tridentinum
sess. 25. cap. 4. de reform. cum tanta cautela solis Episco-
pis & Abbatibus ac Generalibus Ordinum reductionem
Missarum ad minorem numerum permisit, idque tantùm
in certis casibus ibidem expressis; quod etiam circumspe-
ctè & prudenter: ab ipsis fieri vult, ne fortè conscientiam
suam in discrimen adducant? cur inquam hoc ita statuerit
si Missam pro pluribus oblatam tantùm prodesse exist-
maret, quantùm si pro uno duntaxat offerretur?

3. Hoc autem quod in hâc tertia assertione dictum est
intelligi debet, ut rectè observat Isambertus ad q. 83. *disp.*
7. a. 12. de Sacrificio Missæ, prout est satisfactorium; quâ
ratione quandò pro pluribus speciatim offertur, minus
singulis prodest, minusque pœnæ per illud redimitur re-
spectu singulorum, quam si pro uno tantùm offerretur:
quia ut sic, se habet per modum cujusdam solutionis, quæ
cùm sit finita, ut ex antè dictis patet, minuitur haud dubiè
si in plures dividatur: At verò quatenùs est impetratorium
tantùm potest prodesse multis quantùm uni: cùm enim
vis illius impetratoria infinitam Dei misericordiam & li-
beralitatem respiciat, nihil obstat quin Deus oblatione il-
lius Sacrificii ad beneficia sua conferenda exoretur æquè
pro multis ac pro uno.

Quæres utrùm, sicut Sacerdos intentioni eorum pro
quibus obligatur, satisfacere debet quoad numerum Missa-
rum; ita etiam teneatur, quoad alias huius Sacrificii cir-
cumstantias, verbi gratiâ, utrum quando quis postulavit

de tali

de tali Sancto, in tali loco vel tempore celebrari, Sacerdos ad id præstandum teneatur? Respondetur Sacerdotē celebrantem quantum potest intentionem illius à quo stipendium accepit, exequi debere, proindéque talem pro illo Missam celebrare qualem postulavit: non tamen peccare, si ex justâ aliquâ causâ Missam celebret aliam ab illâ exempli gratiâ, si postulavit ut celebraret pro defunctis, & illo die incidat festum alicujus Sancti duplex, vel semiduplex, aut etiam simplex, poterit Sacerdos Missam illius festi celebrare; quamvis enim Missa propria defunctorum aliquâ ratione ipsis defunctis magis prosit, propter orationes & preces ad hunc finem ab Ecclesia institutas; si tamen consideretur ut Sacrificium, æqualiter prodest, imò illarum orationum defectus satis suppleri censetur devotione celebrantis, & intercessione illius Sancti cuius Missa celebratur. Ita Navarrus, Suares, Toletus, & plures alij quos citat & sequitur Bonacina dis. 4. q. ult. de Sacrificio Missæ punct. 9. §. 3.

Quòd verò ad locum spectat, debet Sacerdos in eo celebrare, quem designavit is qui stipendium dedit, nisi necessitas aliqua aut rationabilis causa excuset: & simmiliter quoad tempus, debet quamprimùm potest obligationi suæ satisfacere. Vnde Bonacina suprà 5. dicit peccare Sacerdotes qui sunt notabiliter in morâ celebrandi; præsertim quando ex morâ illâ sequitur alteri præiudicium, ut si Missa quæ pro infirmo dicenda erat, ob nimiam dilationē nonnisi defuncto illo celebretur; quare cavere debent Sacerdotes, ne stipendia Missarum dicendarum nimis cupidè congerant, ex quarum dilatione conscientia ipsorum oneretur: In iis tamen locis in quibus fit populi concursus ob festum alicujus Sancti, vel aliquam devotionem, censentur illi qui postulant Missas, & stipendia offerunt, tacitè consentire in dilationem illam, quæ ut plurimùm necessaria est, ut illorum & aliorum intentioni satisfiat: in quo tamen, qui ejusmodi stipendia recipiunt, curare debent, ut nihil ab ipsis fiat, quòd justitiæ, vel charitati repugnet.

§. VII.

§. VII.

Applicationis à Sacerdote celebrante facienda facilis & optima praxis proponitur.

1. QUoniam non rarò contingit Sacerdotes quoſdam ex inconſideratione, aut alia de cauſa minus convenienter hujus divini Sacrificii vim & efficaciam applicare, ex qua tamen applicatione, ut ex antè dictis conſtat, tanquam ex conditione neceſſaria uberrimorum fructuum illius participatio maximè pendet idcircò illis nec inutile nec ingratum fore exiſtimavimus, ſi ex iis quæ in ſuperioribus Paragraphis dicta ſunt, brevem aliquam & facilem hujus applicationis faciendæ methodum ſeu praxim colligamus.

Cum igitur divinum hoc Sacrificium omnes quorumcumque Sacrificiorum proprietates modo quodam excellentiſſimo in ſe complectatur, ſitque Latreuticum, Eucharisticum, propitiatorium & impetratorium, ut ſuprà explicavimus, Sacerdos celebrans, illud ſecundùm has omnes ejus proprietates applicare poterit, & ad hoc attentionem & intentionem ſuam dirigere.

Atque in primis illud offerre intendet ad ſupremum cultum & honorem condignum divinæ Majeſtati deferendum offerendo ipſiuſmet Chriſti veri & naturalis filii Dei demiſſionem, humilitatem, devotionem, adorationem, & alia ſimilia religionis officia, quæ in hoc victimæ ſtatu modo quodam inexplicabili Summæ Trinitati exhibet.

2. Secundò illud offeret ad gratias divinæ Majeſtati exhibendas pro tot & tantis beneficiis, ſive in natura, ſive in gratia, ingratis licet & immerentibus tempore præterito collatis, & in futurum præparatis & promiſſis, ac præcipuè pro inæſtimabili Redemptionis humanæ per divini Verbi Incarnationem & ejus in carne aſſumpta Paſſionem & mortem beneficio, cujus memoriam præſertim in hoc Sacrificio recoli voluit ipſe Chriſtus Dominus; & expreſſis verbis in ejus inſtitutione præcepit.

Tertiò ad placandum diuinum Numen tot & tantis sceleribus & peccatis quotidie & ubique offensum, ab eóque misericordiam ac pœnitentiæ gratiam pro eluendis ipsorũ peccatorum maculis exorandam, nec non ad satisfactionẽ condignam pro iisdem peccatis ejus justitiæ exhibendam.

Quartò denique ad postulanda quæcunque beneficia tùm spiritualia tùm etiam temporalia, quatenùs ad ejus gloriam & salutem nostram conducere possunt; ad deprecanda quæcunque mala, sive præsenti tempore vexantia, sive in futurum impendentia.

Hæc autem præstabit Sacerdos primùm nomine ipsius summi Sacerdotis Christi Domini, intentionem suam illius intentioni perfectè conformando & submittendo; deinde totius Ecclesiæ nomine, omnimodam vim & efficaciam hujus diuini Sacrificii, universis illius membris applicando, tùm Sanctis & Beatis in cœlo ad gratias de illorum victoriis & præmiis Deo exhibendas: præsertim quando in illorum honorem Missa celebratur; tùm animabus in Purgatorio, ad pœnas eorum per satisfactoriam huius Sacrificii vim sublevandas; tùm cunctis fidelibus viatoribus in terrâ, præsertimque illis quorum memoriam in Canone nominatim fieri præcipit, ut Summo Pontifici, Episcopo, Regi, adstantibus, &c. ad fructuum huius Sacrificij participationem illis communicandam: Demùm ut ipsius Christi & Ecclesiæ Minister, cui notabilis fructuum illorum pars pro arbitrio dispensanda relicta est applicabit eos in particulari tùm sibi, tùm personis aliis; sive vivis sive defunctis, quibus ex obligatione tenetur, vel ex charitate & devotione hoc pietatis officium impendere cupit; idque ut suo ac illorum nomine supremum latriæ ac religionis cultum Deo per Christum deferat, gratias pro omnibus beneficiis ac nominatim pro his vel illis exhibeat, veniam & gratiam pro omnibus peccatis ac peculiariter pro his aut illis exoret, ac denique ut bona quæcunque sibi necessaria aut utilia impetret, præsertimque hæc vel illa, quatenùs ad diuinam gloriam conducere possunt.

Ad evitandos autem scrupulos, qui circa hujus particularis applicationis obligationem, vel modum suboriri possent, optimum aliquibus visum est, si post debitam applicationem iis factam, erga quos aliqua incumbit obligatio Sacerdos illius Sacrificii fructus aliis personis sibi charitate aut aliâ ratione peculiariter conjunctis aut commendatis communicare cupiens, intentioni suæ conditionem ejusmodi apponat, ut scilicet hanc illis communicationem velit & à Deo postulet, in quantum licitè, & secundum justitiæ ac charitatis leges velle & postulare potest; si enim tuta conscientiâ & sine cujusquam præjudicio poterit ex infinito illo & nunquam exhauriendo meritorum ac satisfactionum Christi Domini thesauro, cuius dispensator constitutus est, in alias personas partem aliquam derivare quæ ex summa & ineffabili Dei charitate ac misericordia nonnisi maxima & uberrima sperari potest.

§ VIII.

Explicantur reliqua quæ ad debitam hujus Sacrificii celebrationem requiruntur.

1. NOn repetemus ea quæ variis sectionibus huius capitis dicta sunt de materiâ, formâ, intentione, aliisque ad validam & licitam Eucharistiæ confectionem requisitis nec etiam de dispositionibus ad ipsius dignam receptionem necessariis, quæque maximè quidem à Sacerdotibus exiguntur, ut divinum hoc Sacrificium debitè offerant, sed illis suppositis, subjungemus tantum ea quæ ex ipsius Ecclesiæ instituto ad convenientem Missæ celebrationem requiruntur.

Dicendum igitur 1. ad debitam hujus Sacrificii celebrationem requiri tempus aptum, totum illud scilicet quod à primo auroræ crepusculo usque ad meridiem excurrit, ut habetur cap. Nocte, & cap. Et hoc, de consecr. dist. 1 quare excepta festivitate Natalis Domini in cuius nocte Sacrificatur, illicitum est aliis temporibus ante auroræ initium

Mis-

Missam celebrare, ut docet S Thomas quæst. 83. art. 2. & cum illo communiter omnes: quod tamen Suares disp. 80. sect. 4. & quidam alii Doctores quos citat & sequitur Layman. tract. 5. de Sacrif. Missæ cap. 4. ita explicant, ut ad evitandam culpam satis fore existiment, si Missa privata ad initium auroræ finiatur.

Potest autem Episcopus in causâ particulari dispensare ut ante auroram celebrare liceat, multóque magis ipsemet tali facultate uti; sicut ex communi Theologorum consensu docet Ægidius Koninch quæst. 8. art. 2. dub. 4. ubi addit consuetudinem quæ in quibusdam Galliæ, Belgii, ac Germaniæ locis viget, ut hiemis tempore aliquot horis ante Solis ortum Missa inchöetur in gratiam operariorum & famulorum, reprehendi non debere quandò non contradicit Episcopus: quod etiam docet Navarrus cap. 25. can. 85.

2. Simili ratione illicitum est Missã celebrare post meridiem, quæ est doctrina communis fundata in praxi & consuetudine ipsius Ecclesiæ, & roborata speciali constitutione Pii V. quæ incipit, Sanctissimus: Suares tamen & alii; quos citat & sequitur idem Layman. suprâ, existimant ad culpam evitandam satis esse, si Missa inchöetur ante meridiem, vel saltem in ipso meridie.

Potest verò Episcopus ob justam aliquam causam dispensare ut post meridiem celebretur, ut suprà de anticipatione dictum est: imò in casu necessitatis, etiam non petitâ Episcopi licentiâ, si ad illum facilis non detur recursus, celebrari poterit post meridiem; v. g. si infirmus viatico indigeat: si festo die publica Concio usque ad meridiem & ultrà producta sit, licebit posteà Missam privatã inchoare, præsertim quandò aliqui ex populo Missam non audierunt: item si Sacerdos festo die ratione itineris impeditus fuerit ne ante meridiem celebraret, poterit post meridiem celebrare, ut docet Henriquez, Miranda, Suarez, & alij apud eundem Laymannum suprà.

3. Dicendum 2. requiri locum idoneum, id est, ab Epi-

scopo consecratum seu dedicatum, vel ab eodem aut ali
ex ejus licentiâ & facultate benedictum. Ita S. Thom. quæst.
83. art. 5. & habetur cap. sicut & cap. nullus de consecr.
dist. 1. ubi tamen excipitur casus necessitatis, exempli gra-
tiâ in bello, quandò Missa in castris pro exercitu dicenda
est: in longa peregrinatione, per loca infidelium; in ma-
ximo aliquo populi concursu, quem Ecclesia capere non
potest, & similibus casibus, in quibus tamen semper Epi-
scopi licentia obtinenda est, si commodè ad illum recurri
possit.

Ipsis autem Episcopis speciali privilegio indultum est,
ut super Altari portatili ubivis Sacrificare vel Sacrificanti
adsistere possint, non solùm in casu necessitatis; sed & ob
solam devotionem: quod etiam docet Suarez disp. 81.
sect. 3. ex eorum tamen prudentia pendet prospicere ut ta-
les locos ad id eligant, in quibus nihil quod tanti Mysterii
Sanctitati ac reverentiæ minùs conveniens factum sit, aut
faciendum videatur.

4. Monentur tamen iidem Episcopi in Conc. Trid. sess.
22. decret. de observandis in celebratione Missæ: *Ne pa-
tiantur privatis in domibus, atque omnino extra Ecclesiam
& Oratoria ad divinum tantùm cultum dicata, ab iisdem
Ordinariis designanda & visitanda, Sanctum hoc Sacrificium
à sæcularibus aut regularibus peragi.*

Porrò neque etiam in Ecclesia consecratâ celebrare li-
cet, si violata aut polluta fuerit, nisi priùs reconcilietur,
ut ex communi Ecclesiæ praxi constat. Tribus verò modis
censetur Ecclesia pollui: Primò per homicidium aut vio-
lentam aliquam sangvinis humani effusionem ex gravi &
notoriâ percussione factâ in Ecclesia, ut habetur cap. Pro-
posuisti, & cap. ult. de consecr. Ecclesiæ: Secundò per il-
licitam & notoriam seminis humani intra Ecclesiam, ef-
fusionem, ut habetur eodem cap. ult. & cap. Ecclesiis de
consecr. dist. 1. Tertiò per sepulturam hominis nomina-
tim excommunicati, aut notorij Clericorum percussoris,
item infidelis aut alicujus hominis non baptizati, etiam

solum-

ſlummodò infans ſit, ut habetur citato cap. Propoſuiſti, t cap. Sacris, de ſepulturis, & cap. Eccleſiam, de conſe-ratione.

5. Eſt autem obſervandum diſcrimen inter Eccleſiam Epiſcopo conſecratam, & illam quæ Epiſcopali autho-iate tantùm benedicta eſt: illam enim ſolus Epiſcopus, nc verò quilibet Sacerdos ex Epiſcopi commiſſione re-nciliare poteſt, ut habetur cap. Aquam, & cap. ultim. i conſecr. Eccleſiæ.

Si autem Eccleſia ſecundùm majorem ſui partem de-uatur, quod Epiſcopus diiudicare debet, ex gr. ſi ejus ietes ex majori parte corruerint, non ampliùs in eâ ce-rare licet; eâque reædificatâ non ſimplici reconcilia-ne, ſed iteratâ conſecratione ſeu dedicatione, aut ſal-m benedictione opus eſt, ut habetur c. Eccleſiis, de con-r. diſt. 1. & c. Ligneis, de conſecr. Eccleſiæ: ubi tamen laratur conſecrationem non amitti, ſi tecta ſolummo-aliáque opera lignea cōbuſta ſint, illæſis parietibus; eo òd conſecratio in ipſis præſertim parietibus fiat; quam-in ejuſmodi Eccleſia, quæ omni prorsùs tecto careret, ſſam celebrari non conveniat, ob varios caſus, qui ex is iniuriâ & ventorum agitatione accidere poſſent: te-tamen illius inſtaurato nulla neque conſecratione, ne-reconciliatione opus erit.

Dicendum 3. requiri Altare, quod lapideum eſſe debet b Epiſcopo conſecratum, ut habetur c. Altaria, de con-. diſt. 1. Eſt autem duplex Altare; unum portatile, rum fixum & ſtabile, inter quæ hoc diſcrimen inter-it, quod illud per ſe conſecratur, hoc verò nonniſi qua-ùs baſi affixum eſt. Vnde ſequitur quod Altare porta-quocunque deferatur, non amittat conſecrationem, m vero amittat, ſi ab interiori ſtructura & baſi amo-tur, ut habetur cap. Si motum, de conſecr. diſt. 1. &c. neis, de conſecr. Eccleſiæ. Illud verò utrique Altari mune eſt, quod notabili fractione conſecrationē amit-quando ſcilicet talis eſt, ut in illo calix cum patena

ampli-

amplius consistere non possit: item violatione sigilli seu loculi quo reliquiæ Sanctorum conditæ sunt; quod quamvis aliqui Theologi negent asserantque reliquias illas ad consecrationem Altaris non esse absolutè necessarias; spectata tamen consuetudine ipsius Ecclesiæ, quæ initio Missæ hanc orationem à Sacerdote ad altare ascendente; illudque osculante recitari voluit: Oramus te Domine per merita Sanctorum tuorum quorum reliquiæ hic sunt, &c. probabilius est, & in praxi tenendum, ejusmodi sigil violatione consecrationem altaris amitti; proindeque iterum esse consecrandum: quod apertè colligitur ex cap. 1 de consecr. Eccl. ubi dicitur quòd Si lapis ille qui sigillum continet, confractus fuerit aut etiam diminutus, debet Altare denuo consecrari: & ita docet Durandus in Ration. li l. 1. c.6. Angelus verbo Altare. §.2. & alij communiter.

6. Dicendum 4. in Altari dùm Missa peragitur, necesaria esse quædam ornamenta, quæ in Rubricis Missal enumerantur: in primis tres, aut saltem duas mappas aut ad minùs unam duplicatam, ut tradit Suarez disp. 8 sect. 6. & Toletus lib. 2 cap. 2.

Secundò corporale, quod equidem non sericum, aut auro aliave materia intertextum, sed purè lineum ac simplex esse debet: Similiter & pallam, quæ Calici superponitur, & pars quædam corporalis esse censetur; sicuti colligitur ex antiqua consuetudine, secundùm quam corporale etiam calicem cooperiebat, ut observat Stortia lib. de Sacrificio cap. 5. quæ palla etiam linea & simplex es debet, saltem ex ea parte qua calicem contingit: & utrque ab Episcopo aut alio facultatem habente benedict esse oportet. Ita docet S.Thom. q 83. a. 3. ad 7. & 8. habetur cap. Consulto de consecrat. dist. 1. Quamvis au de mapparum benedictione nihil in jure decretum repriatur. Ecclesiæ tamen consuetudo id etiam exigit, ut dcet Azor. lib. 10. cap. 28. quæst. 8.

Tertiò, calicem & patenam ex materia aurea vel artea, aut saltem stannea, non verò lignea, lapidea, ferr

ærea,

ærea, aut vitrea, ut docet S. Th. qu. 83. art. 3. ad 6. & habetur cap. vasa & cap. ut calix de consecr. dist. 1. Debent autem calix & patena esse ab Episcopo consecrata, ut habetur cap. unico de Sacra unctione, & constat ex usu & consuetudine ipsius Ecclesiæ. Adjungitur purificatorium lineum & mundum ad ipsum calicem abstergendum; velum item sericum, quo calix & pars anterior corporalis tegi solet.

Quartò, Missale approbatum, secundùm usum quem in celebrando quisque sequi tenetur: communis enim Doctorum sententia est ac præsertim Navarri cap. 25. numero 84. Sylvestri verbo Missa, Azorij, cap. 29. quæst. 4. Toleti lib. 2. c. 2. Sacerdotem illum peccaturum mortaliter, qui celebraret absque libro, in quo saltem canon Missæ contineretur, quamvis quæ dicenda essent memoriter teneret.

Quinto, lumen, ut constat ex cap. ultimo de celebratione Missarum: dicit autem Tolet. loco citato duas candelas accensas aut saltem unam requiri: ita ut sine lumine celebrare existimet esse peccatum mortale. Quamvis autem absolutê loquendo necessarium non sit ex præcepto ut candelæ illæ sint cereæ, possitque lumen ex oleo, ita postulante necessitate, adhiberi, ut docet Suares disp. 81. sect. 6. standum est tamen communi Ecclesiæ consuetudini nec nisi candelis ex cera communiter utendum est.

Sextò, imaginem Crucifixi, quæ secundū regulas Missalis Altari superponi debet, ad cujus pedes reponi solet tabella secretorum, quam vulgò Canonem vocant.

Dicendum 5. requiri præterea vestes Sacras, quibus Sacerdos celebrans indutus esse debet: sunt autem sex, amictus scilicet, alba, cingulum, manipulus, stola, & casula; quas quidem vestes mundas & integras, atque ab Episcopo aut alio facultatem habente benedictas esse oportet; Ita ut Toletus loco citato & plures alij existiment esse peccatum mortale, cum vestibus minimè benedictis aut notabiliter immundis, vel laceris celebrare: quod & similiter de corporalibus intelligendum est.

Quæres 1. quandiu vasa & linteamina Sacra consecr-ationem vel benedictionem retineant? Respondetur de va-sis, tamdiu consecrationem retinere, quamdiu integra pe-severant: amittere verò si notabiliter frangantur aut div-idantur; ita ut formam & quantitatem, quæ ad conven-ientem & proportionatū eorum usum necessaria est, am-plius non retineant. Ita Ledesma tract. de Sacram. Eucha-cap. 21. ubi addit calicem & patenam, quamvis pristina-formam retineant, amittere tamen consecrationem, si d-novo deaurentur ex ea parte qua corpus & sanguinē Chri-sti contingunt; proindéque de novo consecrari debere. D-vestimentis autem aut linteaminibus Sacris docet Az-rius libro 10. c. 28. quæst. 9. illa tunc amittere benedictio-nem, quando ita franguntur aut dissuuntur; ut ad id am-plius apta non sint, ad quod Ecclesiæ benedictione desti-nata fuerant.

Quæres 2. an liceat omnibus Sacra vasa & vestes co-tingere. Respondetur 1. vasa & linteamina Sacra, calicem scilicet, patenam, corporale & ciborium, dum in illis con-tinentur corpus & sanguis Christi, à nemine præterquam à Sacerdote vel Diacono sine gravi culpa tangi non poss-. Ita Suares. Paludanus, & alij apud Laymannum tr. 5. d- Sacrif. Missæ, cap. 6. & habetur ex cap. Non oportet. dist.

Respondetur 2. eadem linteamina & vasa Sacra, etsi v-cua sint, contrectari aut tangi non debere ab iis qui Sacri-Ordinibus non sunt initiati, ut habetur cap. In Sancta, - consecrat. dist. 1. hujus tamen præcepti Ecclesiastici tran-gressionem (si contemptus absit) culpam venialem no- excedere docent Suares, Azorius, Sotus; & alij apud Lay-mann. suprà; imò si rationabilis causa suadeat, nulla er- culpa, ut ibidem docet.

Vbi autem consuetudo viget, ut corporalia & pallæ a- purificatoria à personis laicis, præsertimque fœminis De- Sacris mundentur, prius à Sacerdote vel Diacono in pelv- lavari debent, & aquâ lotionis in piscinam effundi, vel in igaem proiici.

Por-

Porrò alias vestes benedictas & reliqua Altaris ornamenta, quæ neque chrismate uncta sunt, neque corpus Domini aut sanguinem immediatè attingunt, cum reverentia tangere omnibus etiam laicis concessum est; verùm ad prophanos usus adhibenda non sunt, quamvis vetustate consumpta sint; sed potiùs igni absumenda, ut dicitur c. Ligna, & c. Altaris de consecr. dist. 1.

9. Dicendum 6. requiri Ministrum qui Sacerdoti celebranti inserviat, ut habetur cap. Hoc autem, de consecr. dist. 1. & cap. Proposuit, de filiis Presbyterorum Hic autem Minister debet esse vir, non fœmina, ut habetur cap 1. de cohabitatione Clericorum ac mulierum, imò Suares disp 87. sect. 1. & Sotus disput. 13. quæst. 2. art. 5. arg. 12. satius esse arbitrantur, si urgeat necessitas, Missam absque Ministro celebrare, quàm fœminam ad Altare respõdentem, aut urceolos porrigentem adhiberi: nihil tamen obstare videtur quominùs fœminæ præsertim Sanctimoniales, ex loco remoto Sacrificanti respondeant, ut ibidẽ dicit Suares, & usus Ecclesiæ in Monasteriis declarat.

Est autem observandum, Sacerdotis celebrantis pedes calceatos esse debere, ob majorem honestatem & decentiam, ut docent Sylvester, Richardus, & alij apud Petrum Ledesma tract. de Euchar. cap. 20. caput verò apertum & nudum, ut habetur cap. Nullus, de consecrat. dist. 1. Azorius tamen, & alij quos citat Laymannus cap. 5. de Sacrificio Missæ cap. 6. existimant Episcopum posse ob causam aliquam rationabilem, v.g. infirmitatis, dare licentiam Sacrificandi capite operto amictu vel pileolo, præsertim usque ad Canonem; imò si causa ita celebrandi manifesta sit, tali dispensatione non esse opus, docent Nauarrus, Sylvester, & Henriquez apud eundem Layman. dummodò nullum inde scandalum oriatur, & necessitas celebrantis v.g. ob infirmitatem, senectutem, loci frigus, &c ab unoquoque adstantium facilè dignosci possit.

10. Superest una difficultas hic solvenda: nimirum quoties Sacerdos Missam celebrare teneatur. Respondetur

cum diſtinctione: ſi enim de Parocho aut alio beneficiat
ſermo ſit, toties celebrare tenetur, vel per ſe, vel ſalte
per alium, quoties requiritur ut officio ſuo vel obligati
ni ſatisfaciat: Si verò de Sacerdote generatim hoc quæ
ratur, abſtrahendo ab aliis obligationibus ſpecialibus, nih
aptius reſponderi poteſt, quàm id quod habetur in Co
cil. Trident. ſeſſ. 23. cap. 14. ubi dicit Epiſcopum cura
debere ut Sacerdotes ſaltem (quod verbum notandu
eſt) diebus Dominicis & feſtis ſolemnibus; ſi autem cu
ram animarum habuerint, tam frequenter ut ſuo mun
ſatisfaciant, Miſſas celebrent: ex quibus Concilij verb
meritò infertur maximè congruum eſſe ac decens, ut Sa
cerdos quantùm fieri poteſt, quotidie Sanctiſſimum illu
Sacrificium offerat: quam quidem praxim ut piam & re
ligioſam laudant SS. Patres, ac præſertim S. Cyprianus li
1. Epiſt. 2. S. Ambroſ. orat. in funere fratris, S. Hieronym
lib. 1. adversùs Jovinian. S. Syricius Papa in Epiſt. ad Hi
merium cap. 7. S. Innocentius in Epiſt. ad Exuperium, S
Chryſoſtomus homil. in Epiſt. ad Hebræos: quibus adde
poſſumus Joannem Gerſonem part. 2. operum tract. d
præparatione ad Miſſam.

11. Monet tamen idem Concilium ſeſſ. 22. in decret. d
obſervandis ac evitandis in celebratione Miſſæ, omne
operam & diligentiam in eo ponendam eſſe, ut quant
maxima fieri poteſt, interiori cordis munditia & purita
atque exteriori devotionis ac pietatis ſpecie, hoc divinu
atque tremendum Myſterium peragatur: Ideóque dece
nit, ut Epiſcopi ea omnia prohibere atque è medio tolle
ſedulo curent ac teneantur, quæ vel avaritia Idolorũ ſe
vitus; vel irreverentia, quæ ab impietate vix ſejuncta eſſ
poteſt: vel ſuperſtitio veræ pietatis falſa imitatrix induxi

Atque ut multa paucis comprehendantur, imprimi
quod ad avaritiam pertinet, cujuſvis generis mercedu
conditiones, pacta, & quidquid pro Miſſis novis celebran
dis datur, nec non importunas atque illiberales eleemo
ſynarum exactiones potiùs quàm poſtulationes, aliaqu
hujuſ-

ujuſmodi, quæ à ſimoniaca labe, vel certè à turpi quæ-
u non longè abſunt, omnino prohibeant.

Deinde ut irreverentia vitetur, ſinguli in ſuis Diœce-
ius interdicant, ne cui vago & ignoto Sacerdoti Miſſas
lebrare liceat: neminem præterea, qui publicè & noto-
è criminoſus ſit, aut Sancto Altari miniſtrare, aut Sacris
tereſſe permittant; neve patiantur privatis in domibus
que omnino extra Eccleſiam & Oratoria ad diuinum
ntùm cultum dedicata, ab ijſdem Ordinarijs deſignanda
visitanda, Sanctum hoc Sacrificium à ſæcularibus aut
gularibus quibuſcumque peragi; ac niſi prius qui inter-
nt, decenter compoſito corporis habitu declaraverint ſe
ente etiam ac devoto cordis affectu, non ſolum corpore
eſſe: Ab Eccleſiis vero muſicas eas, ubi ſine organo,
ſe cantu laſciuum, aut impurum aliquid miſcetur; itẽ
culares omnes actiones, vana atque adeo prophana col-
quia, deambulationes, ſtrepitus, clamores arceant: ut
omus Dei vere domus orationis eſſe videatur ac dici poſ-
t.

Poſtremo ne ſuperſtitioni locus aliquis detur, edicto &
œnis propoſitis caveant, ne Sacerdotes aliis quàm debi-
t horis celebrent, neve ritus alios aut alias ceremonias
preces inter Miſſarum ſolemnia adhibeant, præter eas,
æ ab Eccleſia probatæ ac frequenti & laudabili uſu re-
ptæ fuerint: quarumdam vero Miſſarum & candelarum
umerum, qui magis à ſuperſtitioſo cultu quàm à vera
ligione inventus eſt, omnino ab Eccleſia removeant, do-
antque populum quis ſit, & à quo potiſſimum proveniat
anctiſſimi hujus Sacrificii tam pretioſus ac cæleſtis fru-
us: moneant etiam eundem populum ut frequenter ad
uas Parochias ſaltem diebus Dominicis & majoribus fe-
is accedant.

CAPUT QUINTUM.

De Sacramento Pœnitentiæ.

SECTIO I.

Quid nomine Pœnitentiæ intelligatur.

1. POEnitentiæ nomen in duplici sensu à Theologis sum solet. Primò pro virtute morali infusâ, cujus pro prius actus est detestari peccatum, ac de illo commis dolere, non modò quatenùs rectæ rationi adversatur, se præsertim quatenùs est offensa quædam & injuria D illata, cum proposito emendandi ac reparandi offensa illam & injuriam, ipsique Deo satisfaciendi. Ita S. Docto 3. part. quæst. 85. art. 1. 2. & 3. & de hac pœnitentiæ vi tute frequens mentio reperitur in Scripturis, fuitque, loquitur Concil. Trident. sess. 14 cap. 1. universis homini bus, qui se mortali aliquo peccato inquinassent quovis t pore ad gratiam & justitiam assequendam necessaria.

Secundò, nomen Pœnitentiæ sumitur pro uno ex Sacra mentis novæ Legis; id est pro ritu aliquo, externo, & sen sibili divinitùs instituto, quosdam hominis pœnitentis & Ministri absolventis actus complectente quo, ab hoc ill Deo reconciliatur, & à peccatis post Baptismum commi sis absolvitur.

2. Primus, qui hujus Sacramenti veritatem impugna vit fuit Novatus Episcopus Africanus, qui exinde Roma veniens Novatianum Presbyterum & alios quosdam se duxit & in suas partes traxit, ut fusius declarat Baroni ad annum Christi 254. n. 66. ubi refert ipsum Novatum ejusque gregales primùm in Africâ adversùs Sanctum Cy prianum schisma conflasse, eo quòd in lapsis Ecclesiæ re conciliandis nimis rigidum se præberet Posteà mutatâ fa cie (quod rectè observat Idem Baronius, peculiare es

omni-

mnium Hæreticorum atque Schismaticorum, nunquam licet perstare in eâdem sententia, sed pro loco & tempore ovas induere formas (in Sanctissimum Pontificem Cordium turbas Romæ concitasse eo quod lapsos pœnitens in Ecclesiam reciperet, eisque beneficium absolutionis ipertiret, ut eum prætextu illo è Sede Romana deturbant, & Novatianum fastu & ambitione tumentem in ilm per fas nefasque intruderent; eóque tandem devenit se Novatus, ut negaret ullam Sacerdotibus novæ legis remittenda peccata post Baptismum commissa traditam e à Christo potestatem: verùm ipsi Novati sectatores ostmodum ab eo desciverunt (quod Lutheranis, Calvistis & aliis à veritate diffidentibus familiare est, nimirū ab Authoribus & Patriarchis sectarū suarum, ubi fraus orum patescere incipit, paulatim se subducant, & alia ogmata profiteri subinde incipiant, donec ab illis etiam illa transfugere veritatis armis oppressi cogantur) cum nim ipsius Novati asseclæ præfatam magistri sui hæresim ropugnare non possent, illam temperare voluerunt, admittentes quidem aliquod remedium, quo virtute claviū cclesia remittere posset leviora peccata, non tamen graiora & atrociora, quod testatur S. Ambrosius lib. 2. de œnit. cap. 3. ubi de illis Hæreticis sic loquitur: Ajunt se xceptis gravioribus criminibus, relaxare veniam levioris, non quidem author erroris Novatus, qui nemini danam pœnitentiam putavit.

5. Errorem illum ab Ecclesia proscriptum, ut testatur yprianus Ep. 52. & 54. & jam obsoletum recentiores Hæretici denuo renovare conati sunt, videre est apud Bellarminum lib. 1. de Pœnit. cap. 9. negantes Sacrum illum ritum, quo Ecclesia Catholica in reconciliandis pœnitentius post Baptismum lapsis utitur, esse Sacramentum à Christo Domino institutum aut ullam inesse Sacerdotibus d peccata remittenda judiciariam potestatem: cujus quiem erroris falsitas & simul Catholici dogmatis veritas lenius constabis ex iis quæ sequenti sectione dicentur.

SECTIO II.

Pœnitentiam esse verum & propriè dictum novæ legis Sacramentum, contra Hæreticos demonstratur.

1. PRæter authoritatem universæ Ecclesiæ, quæ tùm in Concilio Florentino, in decreto Eugenii, tùm in Trident. sess. 14. can. 1. hoc dogma tanquam certissimum à fide credendum definivit, erroremque oppositum anathemate percussit, probari potest ejusdem dogmatis veritas variis testimoniis SS. Patrum fusè relatis à Judoco Coccio tomo 2. thesauri lib. 7. art. 1. & seq. Duo vel tria hic illustriora proferemus. Primum est S. Ambrosii lib. 1. de Pœnitent. cap 7. Cur baptizatis, inquit; si per hominem peccata dimitti non licet? &c. quid interest utrum per Pœnitentiam aut per Lavacrum hoc jus sibi datum Sacerdotes sibi vindicent? quibus verbis æqualem vim ad peccata remittenda Sacerdotibus sive Baptismum conferendo, sive Pœnitentiæ Sacramentum administrando tribuit. Secundum est Sancti Chrysostomi libro 3. de Sacerdotio, ubi postquam potestatem ad peccata remittenda quæ Sacerdotibus collata est, contulit cum potestate eorumdem ad conficiendam Eucharistiam: posteà, conferens eandem cum potestate baptizandi: Neque enim, inquit, solum cum nos regenerant, sed etiam posteà, condonandorum nobis peccatorum potestatem obtinent. Tertium Sancti Petri Chrysologi serm. 84. Vbi sunt, inquit, qui per homines non posse peccata remitti præscribunt? &c. remittit Petrus peccata & toto cum gaudio suscepit pœnitentes, atque omnibus Sacerdotibus hanc à Deo concessam amplectitur potestatem.

2. Probari præterea potest eadem veritas ex his Christi Domini verbis S. Joan. 20. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt: ex quibus duo colliguntur. Primum est, ritum aliquem exer-

externum à Christo Domino institutum esse, quo Apostoli eorúmque in Sacerdotio successores de peccatis juridicè cognoscerent, eàque sic cognita vel remitterent vel retinerent, idque (ut fit in judiciis humanis) verbo aliquo manifestarent. Secundum est, huic ritui divinitùs instituto adjunctam esse promissionem gratiæ Sanctificantis: quod satis indicant verba illa. Remittuntur eis: cùm hæc peccatorum remissio nonnisi per gratiæ Sanctificantis infusionē fiat, ut constat ex ijs quæ in priori hujus operis parte in tractatu de Gratia, dicta sunt: unde patet Pœnitentiam esse ritum externum à Christo Domino institutū, quo gratia confertur: ac proinde esse Sacramentum: & eo sensu verba illa Christi Domini intellexerunt Sanctus Cyprianus in sermone de lapsis, Sanctus Basilius in Epist. ad Amphilochium, Sanctus Athanasius hom. in illa verba; Ite in castellum, & S. Thomas in comment. super cap. 16. S Matth. ubi tres errores super illorum verborum explicatione vitandos esse monet. Primus est eorum qui opinati sunt Sacerdotes posse quemlibet pro arbitrio soluere aut ligare, peccata remittere aut retinere; quod falsum est: his enim verbis Christus vices suas tantummodò demandavit Sacerdotibus, ut facerent quod ipse facturus fuisset, si visibilis in terra manere voluisset; proindéque ut peccata remitterent vel retinerent, non pro libito, sed prout ipse remisisset aut retinuisset, quod ab Ecclesiæ sensu discere debent.

3. Secundus error est, solvere aut ligare nihil esse aliud quàm pœnitentem solutum aut ligatum declarare: verùm si hoc ita esset, Christus Dominus potiùs dicere debuisset quæcunque soluta erunt in cœlis: soluetis super terram: cum è contrario dixerit: quæcunque solueritis super terram, soluta erunt in cœlis: Et hic error proscriptus etiam fuit in Concilio Tridentino sessione 14. canone 9.

Tertius denique error est, Sacerdotem, antequam absolutionis verba proferat, supponere debere pœnitentem per contritionis actum à culpa peccati & æternæ pœnæ reatu jam factum esse liberum; proindéque absolvendo

illum tantummodo à pœna temporali, quæ plerùmque peccato quoad culpam remisso luenda superest, non totâ quidem, sed aliquâ ejus parte illum eximere. Verùm quàm falsa & aliena sit à vero & genuino verborum Christi Domini sensu, hæc verborum illorum expositio, satis per se manifestum est; quis enim dicat remittere peccata, nihil aliud esse, quàm ipsa peccata jam remissa supponere, & solummodò aliquid de pœna temporali peccatis quoad culpam remissis debita minuere?

4. Obiicies, in Sacramentis novæ Legis pro materia requiri rem aliquam sensibilem; nullam autem ejusmodi materiam in Pœnitentia reperiri; proindeque non esse Sacramentum.

Respondetur actus pœnitentis esse materiam Sacramenti Pœnitentiæ, ut infrà dicetur; actus autem illos esse sensibiles, vel per se, vel per aliquid aliud: confessionem quidem per se, cùm Sacerdotis auditu percipiatur; contritionem autem per humiliationem externam, genuflexionem, lachrymas, & alia ejusmodi signa exteriora, atque etiam per ipsammet confessionem.

Quæres an Pœnitentiæ Sacramentum sit ad salutem necessarium? Respondetur affirmativè, idque non modò necessitate præcepti, de qua suo loco agetur; sed etiam medii, quod satis expresè declaravit Concilium Trident. sess. 14. cap. 2. ubi dixit, Sacramentum Pœnitentiæ lapsis post Baptismum ad salutem necessarium esse, ut nondum regeneratis ipse Baptismus. Est autem necessarium vel in re, vel saltem in voto; ita ut, quamvis peccator aliquando per actum perfectæ contritionis Deo reconcilietur, ipsa tamen reconciliatio, ut loquitur idem Concilium, ipsi contritioni sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, nō est adscribenda. Eatenus autem votum hujus Sacramenti, in perfectæ contritionis actu includi censetur, quatenus qui perfectè conteritur, ita dispositus est, ut absolutè velit servare præcepta omnia sub mortali obligantia, ita ut nullum sit, de quo si actu cogitaret, illud adimplere non

vel

vellet: atqui datur præceptum divinum & Ecclesiasticum, ut infrà explicabitur, confitendi peccata omnia mortalia post Baptismum commissa, eaque clauis Ecclesiæ subiicienda: unde sequitur peccatorem perfectè contritum ita esse dispositum, ut peccata sua confiteri, & clavibus Ecclesiæ subiicere expresfsâ vel tacitâ, seu interpretativâ intentione velit.

SECTIO III.

Quæ sit materia Sacramenti Pœnitentiæ.

SUpponimus juxtà doctrinam S. Thomæ, q. 84. a. 2 in Sacramento Pœnitentiæ, sicut & in aliis nouæ Legis sacramentis, duplicem materiam esse distinguendam; remotam scilicet & proximam: juxtà quam distinctionem.

Dicendum 1. materiam remotam Sacramenti Pœnitentiæ esse peccata actualia post actualem Baptismi susceptionem commissa. Ita S. Thomas cit. art. 2. & cum eo communiter omnes. Ratio est, quia Sacramentum Pœnitentiæ versatur circa peccata; unde sequitur quod ejus sint materia: dici autem non potest quòd sint materia proxima, cùm illa sit pars ipsius Sacramenti, quæ simul cum ejus formâ ad producendam gratiam suo modo concurrere debet, quod peccatis nullomodò convenire potest; unde sequitur quòd sint tantùm materia remota.

Sunt autem hic aliqua observanda circa remotam illam Pœnitentiæ materiam. Primum est, peccata illa catenùs dici hujus Sacramenti materiam, quatenus per Pœnitentiam destruuntur & abolentur; sicut lignum dicitur ignis materia, quia per illum consumitur; quo exemplo utitur Catechismus Romanus Part. 2. cap. 5

Secundum est, sola peccata post realem Baptismi susceptionem admissa, esse remotam hujus Sacramenti materiam: quod satis expresfsè declaravit Concilium Tridentinum sess. 14. c. 1. & 2. Ratio est, quia sola ea peccata

sunt

sunt ejus Sacramenti materia, quæ ab illis commissa sunt, in quos Sacerdos tanquam judex potest ferre sententiam: at Ecclesia, ut loquitur Conc. Trid. cit. cap. 2. in nemini judicium exercet, qui non prius in ipsam per Baptismi januam fuit ingressus.

2. Tertium est, peccata omnia post Baptismum commissa, sive mortalia, sive venialia, esse materiam hujus Sacramenti; cùm de omnibus confessio fieri possit à pœnitente, & à Sacerdote absolutio conferri, ut satis constat ex generali & illimitatâ potestate remittendi quæcumque peccata, quam Christus Dominus Apostolis eorùmque in Sacerdotio successoribus concessit. Et hoc etiam intelligi debet de peccatis jam in confessione declaratis, & per Sacerdotis absolutionem remissis, ut docet S. Tho. in 4. dist. 17. q. 3. a. 3. qu. 5. ad 4. & dist. 18. qu. 1. art. 3. qu. 2. ad 4. & post illum Paludanus Major Medina, Suares & alii apud Laymannum tract. 6. cap. 3. de Sacram. Pœnitent. & demonstrat usus in Ecclesia receptus & approbatus confessiones generales instituendi, in quibus peccata jam ante confessa & remissa declarantur; & clavibus iterum subjiciuntur: & hanc praxim non solùm in confessionibus generalibus, sed etiam in aliis peccata aliqua jam confessa & remissa iterum declarandi Nauarrus tanquam Sanctam & piam laudat, si devotionis causâ cum conscientiâ quieti fiat.

3. Dices, peccata illa jam remissa fuisse, & ex consequenti esse deleta & abolita; proindéque materiam hujus Sacramenti esse non posse, cùm amplius deleri & aboleri non possint.

Respondetur, peccata illa eatenùs esse hujus Sacramenti materiam, quatenùs actus pœnitentis circa illa versari possunt; id est quatenùs pœnitens potest illa detestari, confiteri, &c. sicque materiam proximam hujus Sacramenti subministrare, quæ simul cum forma illius proprium effectum producat, scilicet gratiam Sanctificantem, per quam peccata illa formaliter delerentur & abolerentur nisi jam deleta & abolita forent. Quar-

Quartum est, hanc esse differentiam inter peccata mortalia & venialia, quod peccata mortalia sint materia hujus Sacramenti necessaria id est quod non alia ratione quàm per hoc Sacramentum in re vel in voto susceptum remitti possint; peccata autem venialia sint tantùm materia sufficiens, id est quod quanquam rectè & utiliter, ut loquitur Concilium Tridentinum sess. 14. cap. 5. citraque omnē præsumptionem in confessione dicantur; quod piorum hominum usus demonstrat; taceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possint. Addit Navarrus cap. 21. nu. 3. ijs qui per divinam gratiam mortalibus non implicantur; utile esse sæpius peccata venialia confiteri; quia per id augetur gratia, pœna Purgatorij minuitur, propositum nunquam peccandi mortaliter renovatur, & habitus peccandi venialiter diminuitur.

4. Dicendum 2. materiam proximam hujus Sacramēti esse hos tres actus pœnitentis, scilicet contritionem (sumpto generatim hoc nomine, prout etiam attritionem complectitur) confessionem, satisfactionē. Ita S. Doctor quæst. 90. art. 1. & expresse definitum habetur in Concilio Florentino; in decreto Eugenij, & in Trident. sess. 14. cap. 3. his verbis: Sunt autem quasi materia hujus Sacramenti ipsius pœnitentis actus, qui quatenùs in pœnitente ad integritatem Sacramenti, ad plenamque & perfectam peccatorum remissionē ex Dei institutione requiruntur, hâc ratione Pœnitentiæ partes dicuntur.

Ex illis autem tribus Pœnitentiæ partibus S. Doctor cit. art. 2. & cum eo communiter alij Theologi asserunt contritionem & confessionem esse partes essentiales; satisfactionem verò esse tantum partem integralem ipsius Sacramenti; quod etiam habetur in Catechismo Rom. part. 2. cap. 5. contritionē enim & confessionem esse partes essentiales inde constat, quòd sine illis Pœnitentiæ Sacramentum nec fructuosum nec validum esse possit, ut ex infra dicendis constabit; satisfactionem verò esse tantum integrantem, quòd absque ea & validum & fructuosum

esse

esse possit, ut patet in pœnitente illo, cui in articulo mor-tis potest aliquando validè & fructuosè conferri absolutio quamvis nulla pænitentia injungatur, & præterea eò quò satisfactio communiter post receptam absolutionem impleatur, ut dicetur infrà ex quibus cum habeatur illam non esse partem hujus Sacramenti essentialem, sequitur ut sit solum integrans, id est quod hoc Sacramentum absque illa integrum & completum esse non possit; sicut licet pes vel manus non sit pars essentialis hominis; cùm absque pede vel manu verus homo esse possit; est tamen pars integrans, quia sine pede vel manu homo integer & completus esse non potest.

SECTIO IV.

Quæ sit forma Sacramenti Pœnitentiæ.

1. FOrma Sacramenti Pœnitentiæ consistit in his verbis Sacerdotis pœnitentem absolventis: Ego te absolvo à peccatis tuis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Ita definitum habetur in decreto Eugenij, & in Concil. Trid. sess. 14. cap. 3. ubi dicitur Formam hujus Sacramenti in illis Ministri verbis positam esse, Ego te absolvo: & hoc etiam docet S. Thomas quæst. 84. art. 3. ex cujus doctrina quædam observatu digna colligit Isambertus ad cit. quæst. disp. 8. art. 2. & sequent.

Primum, ad validitatem hujus Sacramenti necessariò requiri ut illa absolutionis verba pronuncientur voce Sacerdotis; neque ad hoc satis esse si scripto tradantur: cujus quidem rei nulla melior ratio afferri potest, quàm ipsa Christi Domini institutio, quæ nobis per Ecclesiæ praxim innotescit: Hæc autem verborum prolatio debet à Sacerdote fieri præsente ipso pœnitente, absolutio enim absenti conferri non potest, ut declaravit Clemens VIII. speciali suo decreto, quod refertur à Laymanno tract. 6. cap. 5. de Sacram. Pœnit.

Secundum est, quòd quamvis Sacerdos in hujus Sacramenti administratione verba omnia suprà relata proferre, ... ò & alias preces; quæ ex Ecclesiæ instituto ante & post ... solutionem recitandæ sunt: adjungere debeat, nisi fortè ... qua necessitas aut causa rationabilis excuset, ut in Rituali declaratur, nihilominus ad essentiam absolutionis seu ... rmæ hujus Sacramenti, ex probabiliori Theologorum ... ntentia hæc sola verba pertinent, Ego te absolvo, vel ... bsolvo te, quæ quoad sensum idem significant. Atque in ... mis quod expressio Sanctissimæ Trinitatis non requira... r essentialiter in hoc Sacramento sicut in Baptismo, do... : S. Thomas, & probat ex eo quod Christus Dominus ... c Sacramentum instituens nullam Sanctissimæ Trinita... : sicut in institutione Baptismi mentionem fecit. Quod ... ni hæc verba, à peccatis tuis, ad ejusdem formæ essen... m non pertineant, constat ex ejusdem S. Thomæ doctri... cit. art. 3. ibid. ubi pro legitimâ hujus Sacramenti for... â hæc verba tantum ponit: Ego te absolvo; quia tamē ... annes Major, Petrus Sotus & aliqui alii graves Theolo... existimaverunt verba illa: à peccatis tuis, ad essentiam ... mæ pertinere, nihilque ab Ecclesia super hâc re defini... n est ideò tutius erit nunquam illa omittere, præsertim ... n ex Ecclesiæ præscripto proferri debeant.

Tertium est, impositionem manuum in hoc Sacramen... ut docet S. Thomas art. 4. esse tantum ex Ecclesiæ insti... o, nec ad Sacramenti rationem pertinere; quamvis ce... monia illa, sicut & quævis alia ex Ecclesiæ usu aut sta... o aliquo in administrandis Sacramentis præscripta non ... eat omitti.

Quartum est, absolutionis formam modo deprecato... prolatam, esse invalidam, ut ex eodem S. Doctore a... onstat; est enim hoc pœnitentiæ Sacramentum adin... judicij institutum, cujus verba debent esse absoluta, ... deprecatoria: non enim dixit Christus Dominus: Pec... illorum pro quibus oraveritis, remittentur eis: sed ... pliciter & absolutè Quorum remiseritis peccata, re-

mittun-

mituntur eis : Vnde si quis pœnitentem absolveret dicen
Absolvat te Deus, nihil efficeret.

3. Quintum est, conditionem de futuro hujus Sacra-
menti formæ appositam, reddere illam insufficientem
nullam; quia talis conditio suspenderet ipsius formæ signi-
ficationem & effectum, proindéque in causâ esset cur ab-
solutio illa irrita & nulla existeret. Imò Petrus de Lede-
ma tract. de Pœnit. cap. 3. dicit gravissimum Sacrilegiu
ab illo Sacerdote committi, qui ejusmodi conditionem
futuro absolutioni apponeret: v. g. si diceret Ego te abso-
vo, dummodò rem ablatam intra decem dies restituas, a
quid simile.

Quod autem spectat ad alias conditiones de præteri
vel præsenti, quamvis non reddant absolutionem invali
cùm ejus significationem aut effectum non suspendant
hilominus sine rationabili aliquâ causâ aut necessitate a
poni non debent, putâ cùm Sacerdos ad moribundum a
solvendum accedens nonnisi dubia & incerta contritio
signa in eo deprehendit: tunc enim potest, imò debet a
solutionem illi conferre sub hac conditione, tacitâ vel e
pressâ: Si tu es absolutionis capax, ut docet Isambert
disp. 18. de Sacram. Pœnit. art. 10. & Gammacheus ca
21. de eodem Sacram. Pœnit. §. 1. in fine: similiter qua
dò Sacerdos dubitat, utrùm pœnitens plenum ac per
ctum rationis usum habuerit necne, quando peccata
confessione declarata commisit, v. g. quando puer in pr
mo rationis crepusculo ad Sacramentum Pœnitentiæ a
cedit: tunc enim secundùm communem omnium Doct
rum consensum, ut loquitur Ledesma suprà, licitè pote
Sacerdos dicere in absolutione: Si peccasti, ego te abso
vo, &c. additque idem de simillibus aliis casibus esse d
cendum.

4. Quæres quis sit verus & proprius sensus illorũ ve
borum: Ego te absolvo. Quorundam antiquorum schol
sticorum opinio fuit verborum illorum sensum hunc e
Ego declaro peccata tibi à Deo esse remissa, sicque ab
lutio-

ationem Sacramentalem nihil aliud esse, quàm declara-
onem remissionis peccatorum ipsi pœnitenti à Deo factæ
uam quidem opinionem non satis cum fidei veritate co-
ærere docet Isambertus disp. 8. de Sacram. Pœnit. art. 12.
axime ob contrariam definitionē Concilij Trident. sess.
4. cap. 6. can. 9. ubi anathema profert in eum qui dixe-
it, Absolutionem Sacerdotis esse nudum ministerium de-
arandi peccata esse remissa. Quare vera & certa respon-
o ad quæstionem propositam est, Sacerdotem per verba
la absolutionis significare se pœnitentis peccata remitte-
, illumque à peccati macula, & consequenter à pœna
terna illi debita Christi Domini authoritate verè absol-
ere. Ita S. Thomas quæst. 84. art. 3. & probatur in pri-
is ex his Christi Domini verbis S. Matth. 18. Quæcunque
lueritis super terram, &c. & S. Joan. 20. Quorum remi-
ritis peccata, &c. hujus siquidem vocis, Absolvo, in
rma Sacramenti Pœnitentiæ eadem est significatio, quæ
st: istorum verborum (solueritis, remiseritis) cùm iis
sus sit Christus Dominus ad Sacramentum hoc instituen-
um atqui verba illa veram & effectivam peccatorum re-
issionem significant in omnibus aliis Scripturæ locis, quæ
equenter in utriusque Testamenti libris occurrunt; nus-
uam autem simplicem illius remissionis declarationem:
go etiam in illo duplici S. Matth. & S. Joan. loco, idem
gnificare dicenda sunt; & ex consequenti verbum, Ab-
luo, in forma Sacramenti Pœnitentiæ eandem signifi-
ationem habere dicendum est.

5. Probatur deinde ex eo quod S. Chrysostom. lib. 3.
e Sacerdot. de peccatorū remissione loquens dixit; Deū
atrem omnifariam potestatem dedisse filio, & eandem
sam omnifariam potestatem à Deo filio, ipsis Sacerdoti-
us esse traditam: atqui certum est filium Dei habuisse
eram potestatem remittendi peccata, quoad culpam &
œnam æternam, ergo eandem potestatem Sacerdotibus
edit.

Denique, ut rectè observavit S. Ambrosius lib. 1. de
Pœni-

Pænitent. cap. 2. poteſtas remittendi peccata tanta eſt quanta poteſtas eadem retinendi, cùm æqualiter utraque à Chriſto Domino data fuerit: atqui per hanc Sacerdotes verè peccata quoad maculam & æternæ pœnæ reatum retinent, denegando abſolutionem: ergo per illam eadem peccata verè quoad maculam & æternæ pœnæ reatum poterunt abſolutionem conferendo remittere.

Obiicies, in variis Scripturæ locis dici ſolum Deum dimittere peccata, delere iniquitates.

Reſpondet Sanct. Doctor ſuprà, iis locis nihil aliud ſignificari, quàm Dei ſolius eſſe tanquam cauſæ principalis per propriam authoritatem peccata remittere, quod non impedit quin Sacerdos ejuſdem Dei nomine peccata remittat per modum cauſæ miniſterialis ſeu inſtrumentalis.

SECTIO V.

Quinam ſint effectus hujus Sacramenti.

1. PRimus Sacramenti Pænitentiæ effectus eſt remiſſio omnium & quorumcunque peccatorum mortalium poſt ſuſceptionem Baptiſmi commiſſorum; quantumcunque gravia ſint & enormia: cùm poteſtas peccata remittendi à Chriſto Domino collata Sacerdotibus S. Joan. 20 ad omnia, nullo prorsùs excepto, ſe extendat; & hoc definitum habetur in Concilio Lateran. ſub Innocentio III cap. 1. Firmiter extra de ſummâ Trinit. ubi ſine ullâ exceptione aut reſtrictione dicitur peccatum quodcunque poſt Baptiſmi ſuſceptionem commiſſum poſſe per pœnitentiam reparari.

Obiicies Chriſtum Dominum declaraſſe S. Mat. 12 & S. Mar. 3 peccatum in Spiritum Sanctum neque in hoc ſæculo remitti, neque in futuro.

Reſpondetur 1. per peccatum in Spiritum Sanctum intelligi à S. Auguſtino ſerm. 12. de verb. Dom. & Ep. 50 ad Bonifacium, peccatum finalis impœnitentiæ, quod c

tum

tum est nunquam remitti: cùm post illud commissum peccator sit extrà statum viæ: nec proinde sit amplius pœnitentiæ aut absolutionis capax.

Respondetur 2. alios SS. Patres per peccatum in Spiritum Sanctum intellexisse peccatum illud quo quis veritatem aliquam à Deo revelatam, & ut sic cognitam, ex certâ malitiâ impugnat. Ita SS. Athanasius. Chrysostomus, Basilius Ambrosius, Hieron. & allij apud Bellarminum lib. 2. de Pœn. cap. 16. Dici autem irremissibile, non quod absolutè remitti non possit, si peccatorem verè de illo pœniteat, illudque clavibus Ecclesiæ subiiciat: sed quia ordinariè & ut plurimùm, qui tale peccatum commisit, de illo ob propriæ voluntatis perversitatem non dolet, nec proinde illius remissionem accipit; sicut alia peccata citatis locis dicuntur remitti: non quod semper de facto remittāntur, cùm multi de illis non doleant, sed quia ut plurimum & ordinariè pœnitentibus condonântur.

Secundus hujus Sacramenti effectus est remissio peccatorum venialium, quæ sicut quivis potest piè & salubriter in confessione declarare, ita de illis quoque remissionem, virtute illius Sacramenti, consequi posse certum est, ut ex antè dictis patet.

Est autem difficultas inter Theologos qua ratione peccata illa in Sacramento Pœnitentiæ remittantur. Omissis variis super hac re sententiis, quæ instituti nostri non est hic fusius explicare, probabilissimè loqui videntur ij qui asserunt hanc peccatorum venialium remissionem in Sacramento Pœnitentiæ fieri per gratiam Sanctificantē per hoc Sacramentum ex opere operato productam, non solū secundùm se præcisè consideratam; sed præsertim ut datā intuitu præviæ de illis attritionis, qua ratione formalem cum illis peccatis habet repugnantiam, eum sit gratia reconciliationis ab ipsis. Ita Vasques in 1. 2. disput. 207. cap. 4. ex qua doctrina sequitur ad hoc, ut quis in Sacramento Pœnitentiæ peccatorum venialium remissionem consequatur, necessarium esse, non modò ut nullam actualem c...

ca pec-

ca peccata illa complacentiam habeat; sed præterea requiri ut formalem de iis vel saltem virtualem contritionem aut attritionem concipiat ita ut quamvis unum aut alterum in confessione declaret si tamen de aliis omnibus generatim verè ex animo doleat, virtute Sacramenti illorum omnium remissionem consequatur: quod ideò hic obiter observamus, ut cuique faciliùs & certiùs innotescat neque necessarium, imò neque satis consultum esse omnia & singula peccata venialia sigillatim in cõfessionibus quotidianis declarare, quod aliqui scrupulosiùs faciunt; sed uno aut altero graviori explicato, si nullum mortale subsit de his & reliquis omnibus verum dolorem & emendationis propositum concipere, & sic beneficium absolutionis recipere.

3. Quæres quando peccata venialia extra Sacramentum Pœnitentiæ remittantur. Respondetur juxta doctrinam S. Th. q. 87. a. 1. ad peccatorum venialium remissionem extra Sacramentum Pœnitentiæ non sufficere habitualem displicentiam, quæ in habitu charitatis includitur; alias nullus justus peccati venialis reatum haberet; sed displicentiam de illis formalem, quæ in actu perfectæ contritionis reperitur, aut saltem virtualem contentam in eo actu dilectionis Dei, quo quis ipsum sic diligit, ut si peccata venialia quæ commisit, menti occurrerent, perfectum de illis dolorem conciperet. Ita Alensis in 4. p.q. 15. memb. 3. a. Paludanus in q. 87. dist. 16. quæst. 1. art. 2. & plures alii Theologi: Quamvis etiam probabilis videatur sententia Dominici Soti in 4. distinct. 15. quæst. 2. art. 1. Suares disp. 11. sect. 3. & quorumdam aliorum Doctorum, qui docent non modò per contritionem formalem & virtualem; sed etiam per attritionem de illis ex motivo supernaturali excitam, ejusmodi peccata remitti. Certè S. Bernardus sermone 1. in Cœna Domini de peccatis illis venialibus loquens dicit Necesse non esse de illis nos nimis sollicitos. Deum facile illa ignoscere, imò & libenter si tantummodo nos agnoscamus: in ejusmodi namque quasi inevitabilibus,

libus, & negligentiam culpabilem esse, & timorem inordinatum.

Respondetur 2. remitti quoque peccata venialia; tùm per aliorum Sacramentorum susceptionem, dummodò suscipiens verè de peccatis illis doleat, tùm etiam per usum Sacramentalium, ut docet S. Thomas quæst. 87. art. 3. Nomine autem Sacramentalium Theologi communiter intelligunt res quasdam vel actiones Sacras ab Ecclesia eo fine institutas, ut per illarum usum peccatorum venialium remissio obtineatur.

4. Variè autem à Theologis Sacramentalia solent enumerari: præcipua; & de quibus apud omnes constat, sunt quinque, scilicet. Aqua benedicta, ut habetur cap. Aquam, de consec. dist. 3. Panis benedictus, c. Cùm omne crimen, de consecr. dist. 2. Benedictio Episcopalis, cap. Dictum est, dist. 1. quæst. 2. Oratio devotè ad Deum fusa in Ecclesia dedicata; ut ex ipso ritu dedicationis Ecclesiarum intelligitur: Et quælibet Sacramentalis unctio; ut docet S. Thom. cit. art. 3. id est unctio illa quæ fit in quibusdam Sacramentis ex solo Ecclesiæ instituto.

Remittuntur autem peccata venialia per Sacramentalium illorum usum, non quidem ex opere operato, ut quidam Theologi minùs probabiliter dixerunt, sed tantùm ex opere operantis: quatenus per preces Ecclesiæ, quæ in ejusmodi Sacramentalium usu nobis applicantur, actualia quædam gratiæ auxilia impetrantur; quibus excitamur ad actum aliquem formalem aut virtualem contritionis de illis peccatis venialibus concipiendum. Ita S. Thom. cit. art. 3. ad 3. ubi dicit quod per Sacramentalia tolluntur peccata venialia virtute charitatis, cujus motus per illa excitatur.

5. Quod si quæstio intelligatur de peccatis venialibus, cum quibus justus ex hac vita decedit, dicendum est cum S. Doctore q. 7. de malo art. 11. illa remitti post hanc vitam quantum ad culpam, eo modo quo remittuntur in hac vita, scilicet per actum charitatis in Deum, repugnantem venialibus in vita commissis.

Neque dicas nullum esse in altera vita merito locu nec proinde contritionem tunc peccatorum venialium missionem posse promereri : respondetur enim peccata ta non remitti vi contritionis illius, quatenùs est actus nus & meritorius, sed quatenùs est forma quædam p cato veniali repugnans, illudque ex anima expellens.

Sunt etiam alij hujus Sacramenti effectus præter d suprà explicatos, quorum præcipui sunt pax, & seren conscientiæ, cum vehementi Spiritûs Sancti consolatio ut declarat Concil. Trident. sess. 14. cap 5. quibus add possumus reviviscentiam bonorum operum per peccat mortale extinctorum, de qua sectione seq. agendum est.

SECTIO VI.

Vtrum per Pœnitentiæ Sacramentum merita bono operum reviviscant.

1. DE duplici bonorum operum genere quæstio pro sita intelligi potest primò de illis quæ in statu pecc mortalis exercentur, & vocantur mortua : secundò de i quæ in statu quidem gratiæ facta sunt ; sed statu i per peccatum mortale labefactato, vim quoque suam meritum amiserunt. De utrisque igitur quæritur, an p gratiam in Sacramento Pœnitentiæ acceptam, quoad m ritum reviviscant : pro cujus resolutione.

Dicendum 1. opera bona facta in statu peccati morta nihil unquam homini justificato ad gloriam consequen profutura esse. Ita Sanctus Thomas quæst. 89. a. 6. & co stat ex iis quæ in priore hujus operis parte tr. 6. à no dicta sunt de conditionibus operis vitæ æternæ merito quarum prima & præcipua hæc est, ut fiat ab homine statu gratiæ Sanctificantis : unde S Augustinus tr. 71. in Joan. explicans hæc Christi Domini verba ; Sine me nih potestis facere, dicit opera fidelium à Christo Domino peccatum mortale excisorum nihil illis ad vitam æterna conse-

onsequendam prodesse: quod quamvis verum sit, rectè nihilominùs monet Sanctus Doctor in responsione ad 3. non esse prorsùs inutilia ejusmodi opera in statu peccati mortalis facta, ut fusiùs explicavimus in citato tract. 6. unde S Hieronymus in c.1. Aggæi, Si quando videris, inquit, inter multa mala opera facere peccatorem quemquã alia quæ justa sunt, non est tam injustus Deus, ut propter multa mala obliviscatur paucorum bonorum.

2. Dicendum bona opera in statu gratiæ Sanctificantis facta & per peccatum mortificata, hujus Sacramenti virtute reviviscere: ita ut jus quod homo sibi ad æternã gloriam per opera illa acquisierat, eidem restituatur; proindeque etiam gratia Sanctificans per peccatum mortale deperdita, in quâ fundatur jus illud & meritum ad æternam gloriam. Ita S. Doctor quæst. 89. art. 5. & probatur 1. ex illis Apostoli verbis ad Galat cap. 3. Tanta passi estis sine causa: si tamen sine causa; quibus alloquens ipsos Galatas ob susceptam Christi fidem perpessos, & posteà in peccatum mortale lapsos; declarat quòd, quamvis in illo statu peccati mortalis bona illa opera essent ipsis inutilia, si tamen per veram pœnitentiam converterentur, non fore frustrà & inutiliter ab illis facta. Ita hunc locum explicat S. Hieronymus in illud caput, ubi sic loquitur; Qui ob Christi fidem laboraverit, & posteà lapsus fuerit in peccatum, non perdet merita sua, si ad pristinam fidem & studium revertatur.

Probatur 2. ex Concil. Trident. sess. 16. cap. 6. ubi ait, Justificatis hominibus, sive acceptam gratiam perpetuò servaverint, sive amissam recuperaverint, proponenda esse Apostoli verba: Abundate in omni opere bono, scientes quod Deus non est injustus, ut obliviscatur operis vestri, &c. quo loco notanda est distinctio gratiæ perpetuò servatæ, & gratiæ amissæ, sed recuperatæ, quæ videretur inutilis, nisi Concilium intelligeret per pœnitentiam pristina merita instaurari, ut docet Gammachæus cap 27. de Sacram. Pœnit. ubi etiam addit ex S. Doctore, gratiam il-

lam

Iam habitualem per peccatum deperditam reparari p
Pœnitentiam in majori vel minori gradu, juxta major
vel minorem devotionem ac dispositionem ipsius pœ
tentis : quod etiam priùs docuerat Hugo à S.Victore li
de Sacramentis p. 4. cap. 19 & S.Bonaventura in 4.dist.
part. 2. art. 2. quæst. 3.

3. Quæres an, sicut bona opera mortificata per Pœ
tentiam reviviscunt, sic è contrario peccata in Sacrame
Pœnitentiæ semel remissa per subsequens peccatum m
tale redeant, quoad reatum tam culpæ quàm pœnæ.
spondet S.Doctor quæst. 88. art. 1. peccata semel rem
nunquam posteà redire: quod probari potest ex variis S
pturæ locis : Ezech. 18. Impietas impii non nocebit e
quocumque die conversus fuerit ab impietate sua. Mic
Proiiciet in profundum maris omnia nostra scelera; q
bus & aliis similibus loquendi modis significatur De
absolutè & independenter ab eventu futuro pænitent
peccata remittere : quò etiam spectat illud Rom. 11. S
pœnitentia sunt dona Dei. Probari deinde potest aut
tate Gelasij Papæ cap. Divina. de Pœnit. dist. 4. ubi d
quod divina clementia peccata dimissa in ultionem ve
non sinit.

Quamvis autem peccata jam condonata, nec forma
ter nec materialiter ob sequentem lapsum non redea
redeunt tamen virtualiter, in quantum aggravatur pec
tum subsequens propter circumstantiam ingratitudinis
ga Deum, à quo tam misericorditer præcedentia pecc
condonata fuerant; & hæc ingratitudo tantò gravior
censetur, quantò plura & atrociora delicta fuerunt rem
sa: Quamvis autem hæc ingratitudo nouum peccatū n
tabiliter aggravet, non est tamen speciale peccatum ab
distinctum, ut docet S.Thomas; nisi in eo casu, in quo c
tra Deum peccaretur ex formali expressoque contemp
beneficii ab eo accepti.

SECTIO VII.

Quid sit Contritio in genere.

EXplicatis iis, quæ ad naturam effectusque hujus Sacramenti pertinent, nunc de singulis illius partibus agendum est, atque in primis de contritione, quæ in genere secundùm mentem Concilij Trid. sess. 14. cap. 4. definitur: animi dolor ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi decætero.

Dicitur Animi dolor, ut significetur contritionem, non in appetitu inferiori, sed in voluntate sedem habere: neque in dolore sensibili, sed in dolore spirituali, qui solius voluntatis proprius est, consistere.

Dicitur deinde Detestatió; ut exprimatur odium peccati commissi, ex quo dolor ille solet oriri, vel quod in ipso dolore saltem virtualiter continetur: eo ipso enim quo quis verè de peccato commisso dolet, vellet non peccasse (qui proprius est ipsius contritionis motus, ut docet Navarrus cap. 1. num. 2.) proindeque ita dispositus est, ut peccatum commissum odisse & detestari censeatur.

Dicitur præterea, de peccato commisso: ut intelligatur objectum doloris illius ac detestationis non esse quodcunque malum, nec etiam quodcunque peccatum; sed solū illud quod vel omissione vel commissione à nobis perpetratum est. Non dicitur de hoc vel illo peccato, sed indefinitè de peccato commisso: ut ostendatur contritionem de omnibus peccatis commissis esse concipiendam; qui enim erga aliquod peccatum mortale ita esset affectus, ut de illo commisso non doleret, quantumcunque de aliis sibi dolere videretur, ejus contritio vera non est.

Dicitur denique, cum proposito non peccandi de cætero; qui enim amico à se offenso vult reconciliari, ut dicit Catech. Rom. part. 2. cap. 5. oportet ut & doleat, quod in eum injuriosus atque contumeliosus fuerit, & de ejus

amicitia in posterum non ampliùs lædenda sollicitè pr videat; alias non agitur pœnitentia, sed simulatur.

2. Quamvis autem optimum sit ut propositum ill formaliter & expressè concipiatur, & nonnunquam ill exigendum sit à pœnitentibus, quorum dispositio non sat evidenter Confessario nota foret; absolute tamen loque do dicendum est sufficere ut propositum illud sit virtua & implicitum; id est, ut pœnitens de peccatis commi dolens ita sit dispositus & affectus, ut si de futuro tempo cogitaret, peccata illa in posterum devitare firmiter pr poneret. Ita Major, Medina, And. de Vega, Navarrus, alij quos citat & sequitur Suares. disp. 4. de Pœnit. sect. Ratio est, quia, ubi est vera aversio à peccato & vera co versio ad Deum, ibi etiam est vera pœnitentia & vera c tritio; potest autem cum solo virtuali proposito non pe candi, concipi vera aversio à peccato & vera conversio Deum: ex gr. si quis totus defixus sit in perpendend peccatis, quæ ex intimo cordis affectu dolet in Deum i finitè bonum & diligibilem commisisse, ita ut nullo m do de vitâ in futurum instituendâ cogitet; quis dicat i verè à peccatis non averti & ad Deum non converti? C tè ubi David Rex tantummodò dixit 2. Reg. cap. 12. Pe cavi Domino, quibus verbis detestationem & displicen peccati à se commissi declaravit, quamvis nullum propo situm peccati illius in futurum devitandi expresserit, co tinuò audivit, Dominus quoque transtulit peccatum tu

3. Quæres an sicut sufficit propositum virtuale quo includitur in verâ & formali contritione, sic etiam suffici dolor virtualis de peccatis qui censetur includi in actu ali quo amoris divini: an scilicet is qui accederet ad confessionem nihil cogitans de peccatis deflendis, sed totus divini amoris actibus eliciendis intentus, sufficienter esset dispositus ad Sacramentum Pœnitentiæ.

Respondet Suares disp. de fide sect. 4. n. 19. hunc amorem sufficere, eo quod ex se voluntatem efficaciter avertat à peccato & convertat ad Deum, & eo ipso quo qui

perfe-

erfectè diligit Deum, censeatur exhorrescere & detestari uamcumque offensam & injuriam Dei. Hæc autem opinio Suaris cui favere videtur D. Thomas part. 3. quæst. 87. rt. 1. quamvis valde probabilis sit, tamen in praxi non idetur esse consulenda; & communi doctrinæ Conciliorum & Patrum magis consentaneum est dicere dolorem xpressum seu displicentiam de peccatis ad Sacramentum benitentiæ necessariam esse; illudque Sacramentum ita sse à Christo institutum, ut habere pro materia necessaria ebeat dolorem & displicentiam de peccatis; unde etiam l nomen pœnitentiæ illi impositum est.

4. Observat autem Catech. Rom. suprà, ad significanum dolorem illum de peccatis, qui ad veram illam Pœnitentiam requiritur, nomen contritionis usurpari, ducta militudine à rebus corporeis quæ minutim confringunur: ut significetur, Corda nostra, quæ peccando obduuerunt, illius doloris vi contundi atque conteri debere: deoque dolorem illum contritionis debere esse summum ppretiativè, ut loquuntur Theologi, id est, quòd pœnitēs ebet de peccatis commissis plus dolere, eaque magis odiss & aversari, quàm alia quæcunque mala.

Porrò quæ huc usque dicta sunt, generatim intelligi ebent de contritione illa, quæ, loquitur Concil. Trident. t. cap. 4. quovis tempore necessaria fuit ad impetrādum eniam peccatorum: si enim agatur de contritione quæ delium baptizatorum propria est, quæque ad peccatoum remissionem in Sacramento Pœnitentiæ recipiendam equiritur, præter conditiones suprà explicatas unam aduc exigit Concilium, nimirùm ut dolor ille de peccatis, um fiducia misericordiæ, & voto præstandi reliqua conunctus sit, quæ ad suscipiendum Pœnitentiæ Sacramentū equiruntur: id est, ut explicitum aut saltem implicitum ropositum includat confitendi Sacramentaliter peccata nortalia commissa, & pro illis Deo satisfaciendi, seu satisactionem imponendam acceptandi & adimplendi, ut explicat Catechismus Romanus suprà.

SECTIO VIII.

Quid sit Contritio perfecta, & quo pacto ab attritione distinguatur.

1. SUpponimus ex doctrina Concilij Trid. seſſ. 14. c. 4. contritionem illam, de quâ præcedenti ſectione dictū eſt, dividi in perfectam quæ ſimpliciter contritio dici ſolet, & imperfectā quæ communiter vocatur attritio. Hoc præſuppoſito, quæritur, quid ſit illa contritio perfecta, & quomodo ab attritione diſtinguatur.

Quidam olim dixerunt contritionem in eo tantùm diſtingui ab attritione, quòd illius intenſio & duratio, hujus intenſione & duratione major eſſet. Alij quòd contritionis actus eſſet ſemper gratia Sanctificante informatus, attritionis non item. Alij, quòd contritio deteſtaretur peccatum mortale ut ſummum malum & ſuper omnia alia mala deteſtabile; attritio verò illud quidem deteſtaretur, ſed non ſuper omne deteſtabile. Alij quòd contritio ſe extenderet virtualiter ſuper omnia peccata mortalia: attritio verò ſuper omnia illa non ſe extenderet.

Omiſsâ illarum opinionum refutatione, quæ apud Iſambertum videri poteſt diſp. 12. de Sacr. Pœn. art. 1. vera ſententia & communis hodie inter Theologos eſt, contritionem in eo præſertim ab attritione diſtingui, quòd contritio ſit deteſtatio & dolor de peccato commiſſo, prout eſt offenſa Dei, ſeu propter Deum ſummè dilectum: attritio verò ſit ejuſdem peccati deteſtatio & dolor propter aliquòd aliud motiuum bonum & honeſtum à perfectæ contritionis motivo diſtinctum. Ita Iſambert. loc. cit.

2. Probatur in primis ex Concilio Tridentino citato c. 4. ubi contritionem ab attritione diſtinguit, in eo quòd contritio ſit Charitate perfecta, ſeu formata: attritio verò non ſit; quòd quidem intelligi debet de perfectione intrinſecâ per formale motiuum charitatis, à quo illic contritionis actus ſpecificatur in ratione veræ dilectionis Dei: neque

eque enim intelligi potest de intrinseca perfectione, quæ pr habitum in actum contritionis derivaretur: cùm hoc ommune sit cum omnibus aliis virtutum actibus, qui ab omine in statu gratiæ constituto eliciuntur, & etiam ipsi tritioni, si in tali casu eliceretur.

Probatur 2. ex S. Aug. serm. 7. de temp. ubi dicit Odiũ eccati & amorem Dei efficere veram & perfectam Pœnitentiam. Atqui non alia ratione amor Dei cum odio peccati conjungi potest ad veram & perfectam pœnitentiam, u contritionem efficiendam, nisi quando quis odit & destatur peccatum à se commissum, de eoque dolet, prout offensa Dei: id est, prout est malum quoddam ipsius ei: ejusdem enim charitatis est, velle Deo bonum, seu uod illi gratum & acceptum est, & aversari ac detestari alum illius, seu peccatum, de illoque dolere: At verò attritio non ex amore Dei, sed ex turpitudine peccati, vel more gehennæ, aut alio simili motivo à charitate diver- concipitur; ut docet Concilium suprà, & sectione sequẽti plicabitur.

3. De hac autem perfectâ contritione tria præsertim c à nobis observari debent. Primum est, illius tantam & m admirabilem esse vim & efficaciam ratione charitatis â informatur, & cujus motivo elicitur, ut peccata quæ- mque deleat, peccatoremque Deo perfectè reconciliet iam antequam Pœnitentiæ Sacramentum actu suscipiatur: ut expressè definitum est in Concilio Trident. suprà.

Secundum est, ad rationem perfectæ contritionis, adeò ue ut producat effectum illum remissionis peccatorum & conciliationis cum Deo, non requiri certum aliquem intensionis gradum, aut determinatum voluntatis conatum, nfrà quem non sit ad effectum illum producendũ sufficins; neque certam aliquam durationis moram, neque ut ot eliciantur contritionis actus quot peccatâ commissa int: quamvis enim optimum sit & quàm maximè optandum, ut quivis pœnitens quamplurimos eliciat perfectæ ontritionis actus, eosque quantùm poterit intensos & ex

summo voluntatis conatu: ea tamen est divinæ misericordiæ immensa largitas, ut ad peccatorum quorumcunque remissionem, & peccatoris cum Deo reconciliationem sufficiat unicus perfectæ contritionis actus, quantumvis parum intensus, & vel unico tantum momento durans: dummodò ex veræ charitatis & Dei dilectionis motivo elicitur; sitque si non intensivè certè appretiativè summus; est, talis ut per illum voluntas Deum quibuscunque rebus absolutè & sine ulla prorsùs exceptione præponat: proindeque peccatum quatenùs ipsius Dei offensa est, tanquam summum malum, & suprà omnia alia quæcunque magis detestabile auersetur. Ita Bellarm. lib. 2. de Sacr. Pœn. cap. 2. Gammachæus cap. 7. Pœn. assert. 3. & 4. & plures alii Theologi quos ibidem citat.

Ac in primis qùòd contritio, quamvis minimùm intensa, ad remissionem peccatorum sufficiat, patet ex Scriptura quæ variis in locis peccatorum condonationem promittit pœnitentibus seu contritis, nullâ proposita mensura doloris aut contritionis peccatorum, ut Ezech. 18. Convertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas: Zach. 1. Convertimini ad me, & ego convertar ad vos: Actor. 3. Convertimini & pœnitemini, ut deleantur peccata vestra. Et certè nulla est ratio, cur potiùs certus aliquis gradus intensionis in contritione requiratur ad remissionem peccatorum efficiendam, quam alius major vel minor; neque etiam dici debet quòd summus requiratur: alias quis unquam ne probabiliter quidem sibi persuadere posset, quod ad gradum illum contritionis summè intensum pervenisset? deinde ut quid pœnitentia S. Magdalenæ aliorumque Sanctorum pœnitentium tantopere celebraretur, si omnes pœnitentes ad eandem pœnitentiæ perfectionem obligarentur? Quòd verò unicus de omnibus peccatis perfectæ contritionis actus vel momento elicitus ad illorum remissionem sufficiat, patet ex multis Sanctis, ut Sanct. Magdalena, S. Matthæo, S. Paulo & aliis quos Scriptura refert

hæc.

breuissimo tempore & quasi momento unico verè conversos & justificatos fuisse.

Huic doctrinæ favent SS. Pâtres; ut S Cyprianus de serm. de cœna Domini. Sed & in eodem articulo temporis, inquit, cùm jam anima festinat ad exitum, & egrediens ad labia expirantis emerserit, Pœnitentiā clementissimi Dei benignitas non aspernatur. Et paulò inferiùs, nec quantitas criminis, nec brevitas temporis nec horæ extremitas, nec vitæ enormitas, si vera contritio, si pura fuerit voluntatum mutatio, excludit à venia. Et S. Joannes Chrysostomus in priori Epist. ad Theodorum lapsum, de bono Latrone loquens, dicit quòd in unico momento totius vitæ peccata simul abstersit.

Tertium est, certum esse dari aliquod præceptum divinum, quo peccator ad actum contritionis eliciendum obligatur aliquando: Neque enim (ut rectè dixit Augustinus lib. de duabus anim. cap. 14.) in hanc rem Scripturæ testimonia colligere necesse est: vox est etiam ista naturæ: neminem stultum rei hujus notitia deseruit, &c. potest aliquis dicere se non peccare; non autem non esse, si peccaverit, pœnitendum: nulla barbaries hoc dicere audebit.

5. Verùm difficultas est quonam tempore præceptum illud obliget: quidam enim dixerunt peccatorem statim à peccato commisso ad perfectæ contritionis actum eliciēdum obligari: & tamdiu peccare continuè, quamdiu ab ipso peccato, vel perfectæ contritionis actu, vel Sacramēti Pœnitentiæ susceptione non purgatur. Alii peccatorem ad id obligari asseruerunt, quoties peccata commissa nec remissa, memoriæ occurrunt Alii peccatorem astringunt ad id, diebus Dominicis vel festiuis, ut illos debitè Sanctificare possit. Quæ omnia quamvis optima sint & saluberrima; nullam tamen in illis casibus, ad contritionis perfectæ actum eliciendum, obligationem esse docet & probat Gammachæus cap. 8. de Sacram. Pœnit. & Isambertus 13. de eod Sacramento art. 3. & seq.

Quare cum illis dicendum est, peccatorem ex divino

præcepto in duobus tantùm casibus ad actum perfectæ contritionis eliciendum obligari. Primus est, quoties actio aliqua necessariò exercenda est, quæ statum gratiæ requirit in eo, qui hujusmodi actionem exercere debet: nec adde Sacerdos, qui eum à peccato mortali quod commisit, Sacramentaliter absolvat, tunc enim ne nouum Sacrilegij peccatum incurrat, perfectæ contritionis actum elicere tenetur.

Secundus casus est, quoties quis in periculo mortis constitutus, alicujus peccati mortalis se conscium esse deprehendit: tunc enim, si Confessarii copia non suppetat, tenetur perfectæ contritionis actum elicere. Ratio est, quia divinæ legis præscripto quilibet tenetur æternæ damnationis & separationis à Deo certum periculum devitare, mediumque ad id necessarium adhibere: atqui nullum aliud tunc suppetit damnationis evitandæ medium, quàm actus perfectæ contritionis: ergo peccator tunc ad illum eliciendum obligabitur.

SECTIO IX.

Vtrum Cōtritio perfecta necessaria sit ad Sacramentum Pœnitentiæ dignè & fructuosè recipiendum; an vero attritio ad id sufficiat

1. PRæsupponimus alterutram esse necessariam: id est ad fructuosam & dignam Sacramenti Pœnitentiæ susceptionem, requiri contritionem aliquam formalem & expressam, ita ut aliquis verus & actualis dolor à Pœnitente concipiatur de peccatis commissis, quamvis venialia tantummodò forent, cùm contritio sit pars essentialis hujus Sacramenti, quâ deficiente nullum esset Sacramentum: Quare qui tantummodò doleret quod de peccatis non doleat, careret dolore ad fructum hujus Sacramenti necessario: quia contritio est dolor de peccato commisso, ut ex Concilij Tridentini doctrinâ constat; proindeque quivis

ali us

alius dolor, qui non est de peccato cōmisso, non est contritio; quanquam si dolor ille sit absolutus & efficax, pariet necessariò verum de peccatis dolorem, id est efficiet ut voluntas peccata commissa aversetur, & doleat ea commisisse: quo sensu intelligi debent Theologi illi qui ad pœnitentiæ Sacramentum sufficere dicunt pœnitentē docere quod de peccatis non doleat.

2. Hoc præsupposito, dicendum est contritionem perfectam, quamvis sit optima & excellentissima dispositio ad Sacramentum Pœnitentiæ dignè & cum uberrimo gratiarum fructu recipiendum, non esse tamen necessariam, sed simpliciter sufficere attritionem. Ita docent Paludanus in 4. dist. 19. quæst. 1. art. 2. S. Antoninus 3. part. tit. 14. cap. 19. Sylvester verbo, Confessio, cap. 1. Roffensis art. 5. contra Lutherum, Joannes Malderus Episcopus Antuer. p. 22. q. 19. art. 4. Ruardus Tapper. art. 4. p. 185. Thomas Staplet. tom. 2. Prolegom. 1. in lib. 5. Guillelmus Estius in 3. sent. d. 34. §. 7. & in 4. d. 5. 4. §. 13. Canus. relect. de Pœnit. p. 5. ad 2. Soto lib. 2. de Nat. & grat. cap. 15. & in 4. dist. 18. quæst. 3. art. 2. & plures alij, quibus subscripserunt Isambertus disp. 4. de Pœnit. art. 4. & Gammachæus cap. 9. de Sacram. Pœnit. ubi etiam dicit esse manifestam sententiam S. Thomæ.

Probatur in primis ex Concilio Tridentino sess. 14. cap. 4. ubi, postquam declaravit contritionem imperfectam, quæ attritio dicitur, non solum non facere hominem hypocritam & magis peccatorem, verùm etiam donum Dei esse, & Spiritûs Sancti impulsum, non quidem adhuc inhabitantis, sed tantùm moventis: quo pœnitens viam sibi ad justitiam parat: hæc immediatè subjungit: Et quamvis sine Sacramento Pœnitentiæ per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat; tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit: quibus verbis apertissimè declarat attritionem illam, quam ibidem dicit communiter concipi, vel ex consideratione turpitudinis peccati, vel ex gehennæ pœnarùmque metu, si vo-

luntatem peccati excludat, cum spe veniæ, esse dispositionem sufficientem ad remissionem peccatorum in Sacramento Pœnitentiæ obtinendam: Vnde Catechismus Romanus part. 2. cap. 5. mentem Concilij adhuc apertius explicans dicit: Si quis ita animo affectus sit, ut peccata admissa doleat, simulque in posterum non peccare instituat, etsi ejusmodi dolore non afficiatur, qui ad impetrandam veniam satis esse possit, ei tamen, cùm peccata Sacerdoti ritè confessus fuerit, vi claviũ scelera omnia remitti ac condonari.

Probatur 2. ex S Augustino lib. de catechisand. rud. cap. 17. ubi dicit eos qui volunt fieri Christiani, ne eant in ignem æternum cum diabolo, &c habere aliquam dispositionem non omninò perfectam, sufficientem tamen, ut verè Christiani fiant, id est, ut Baptismi Sacramentum recipiant, ac per illud justificentur: talis autem dispositio non est alia quam attritio, ut ex ejus motivo patet: ergo si secundùm mentem S. Augustini est dispositio sufficiens ad remissionem peccatorum in Baptismo consequendam, erit etiam ad Sacramentum Pœnitentiæ dignè & fructuosè recipiendum, cum par sit utrobique ratio, ut rectè probat Gammachæus c. cap. 9.

3. Probatur ex fine ob quem Sacramentum Pœnitentiæ à Christo Domino institutum est, qui finis est spiritualis suscitatio peccatoris à morte peccati, & ejus cum Deo reconciliatio: Vnde Baptismus & Pænitentia vocantur Sacramenta mortuorum, & Concilium Trident. sess. 14 cap. 1. dicit hoc Sacramentum institutum esse ad reconciliandos Deo fideles post Baptismum lapsos: huic autem fini repugnat prærequiri ad hoc Sacramentum tanquam dispositionem necessariam, actum aliquem, vi cujus ante realem ipsius susceptionem, peccator à peccati morte suscitetur & Deo reconcilietur; quia sic Sacramentum nunquã consequeretur finem suum, proindeque ad finem illum frustra institutum fuisse diceretur.

Probatur 4. ex potestate remittendi peccata Sacerdotibus a Christo Domino collata, quam ipsi Sacerdotes hoc

oc Sacramento exercent: quæ quidem potestas frustrà illis data fuisset, si ad illius exercitium dispositio aliqua necessario præ requireretur in ipso pœnitente, quâ peccatorũ iorum remissionem antè Sacerdotis absolutionem conseui deberet. Imò, ut argumentatur Gammachæus cit. cap. . si contritio perfecta esset ad Sacramentum Pœnitentiæ ispositio necessaria, consequens foret Sacerdotes non habere propriè potestatem Clauium, nec verè peccata remittere sed solùmodò declarare peccata esse remissa; quod icit esse hæreticum.

4. Confirmatur ex eo quod inde sequeretur contra communem Ecclesiæ & SS. Patrum consensum, legem gratiæ uriorem & rigidiorem esse, quàm Mosaica lex fuerit, & ongè grauius onus Christianis impositum esse quàm Judæis ad remissionem peccatorum obtinendã; in lege Mosaica siquidem sola contritio ad id sufficiebat, in lege autem gratiæ præter contritionem, tenerentur insuper pœnitentes peccata omnia mortalia, etiam occultissima, sigillatim Sacerdotibus aperire: quod quàm grave & difficile it plerisque, experientia satis testatur.

Porrò hæc doctrina ita certa est, ut cum quidam Theologus nuper in libro à se edito scripsisset. Attritionem de peccatis insufficientem esse, pro accipienda remissione peccatorum in Sacramento Pœnitentiæ, contritionemque ex charitate perfecta esse ad id necessariam: & ex consequenti, Absolutionem Sacramentalem nihil aliud esse, quam declarationem juridicam peccati jam remissi: alma Facultas Parisiensis multis præhabitis deliberationibus tam prima Iunij, quàm prima Iulij anni 1638. totum istud hac censurâ notaverit: Qua tradit de attritionis insufficientia, & contritionis ex perfecta charitate absoluta necessitate ad recipiendum Pœnitentiæ Sacramentum: & quæ addit de absolutione, quòd nihil aliud sit quàm declaratio juridica peccati jam remissi, damnavit Facultas, & censuit has propositiones esse quietis animarum perturbativas, communi & omnino tutæ praxi Ecclesiæ contrarias, efficaciæ Sacramẽ-

ti pœni-

ri pœnitentiæ imminutivas, & insuper temerarias & e
roneas: Ita refert Isambertus disp. 14. de Sacr. Pœnit. ar
6. qui eidem censuræ interfuit & subscripsit.

Obiiciunt aliqui Concilium Trident. sess. 6. cap. 6. int
dispositiones ad justificationem adultorum requisitas ha
recensere, ut scilicet, Deum tanquam omnis justitiæ fo
tem diligere incipiant; ac proptereà moveantur advers
peccata per odium aliquod & detestationem, hoc est p
eam pœnitentiam, quam ante Baptismum agere oport

5. Respondetur vel Concilium ibi loqui de justificati
ne adulti infidelis, quæ fit ante realem Baptismi suscepti
nem per solum propositum illius suscipiendi, verba ex
lo citata explicat Isambertus; & ad hanc justificatione
certum est contritionem perfectam esse necessariam: v
si loquatur de justificatione quæ in reali Baptismi susc
ptione confertur, per dilectionem Dei non intelligi am
rem perfectæ charitatis; sed amorem imperfectum qui
virtute spei reperitur; quod satis apertè ex ejus verbis
recedentibus colligitur, ubi de infidelibus adultis loqu
Disponuntur, inquit ad ipsam justitiam, dùm excitati
vina gratiâ & adjuti, fidem ex auditu concipientes, &c.
spem eriguntur fidentes Deum sibi propter Christum p
pitium fore: illumque tanquam omnis justitiæ fontem d
ligere incipiunt: quasi dicat illos incipere Deum dilige
eo quòd ab illo tanquam à fonte totius gratiæ & justiti
se peccatorum remissionem impetraturos sperant: Nul
autem dubitat hunc amorem spei, & hanc confidentia
in Deum per Christi merita, requiri ad justificationē pe
catoris, sive in Sacramento, sive extra Sacramentum, sic
& fidem, timorem, aliasque virtutes, quas ibi enume
rat Concilium, eâ ratione quæ à nobis explicata est
in priori hujus operis parte tract. 6. de Gratia
cap. 4. de justificatione.

SE-

SECTIO X.

Qualis esse debeat attritio illa, quæ ad Sacramentum Pœnitentiæ debitè suscipiendum necessaria est.

AD faciliorem quæstionis propositæ solutionem observandum est, attritionem seu dolorem de peccatis ex ..rio & multiplici motivo concipi posse. Primum ex mo..vo malo: verbi gratia, quando quis dolet se in ebrieta..m lapsum esse, quia per illud impeditus est ne furtū com..itteret. Secundò, ex motivo indifferenti; ut si quis de ..temperantia doleat; quia sanitati obfuit. Tertiò, ex mo..vo aliquo humano: si quem latrocinij pœniteat, eo quòd ..ius causa sit apud alios infamatus. Quartò, ex motivo ..nesto, sed purè naturali; ut si quem pœniteat mendacij ..l fraudis, eo quòd rectæ rationi naturali adversetur. ..uintò denique ex aliquo motivo bono supernaturali. id ..t fidei divinæ innixo; verbi gratiâ, quando quis ex im..ulsu Spiritûs Sancti se peccatum aliquod mortale com..isisse dolet, illudque detestatur, quia æternæ damnatio..s incurrendæ, aut cælestis beatitudinis amittendæ peri..ulo illum exponit; vel quia per fidei lumen judicat turpe ..se homini Christiano tale peccatum committere, verbi ..atiâ, quod dixit Apostolus 1. Cor. 6. Tollere membra ..hristi, & facere membra meretricis.

Hac observatione supposita, dicendum est attritionem ..uinto modo sumptam, esse ad Sacramentum Pœnitentiæ ..ebitè suscipiendum sufficientem; aliis vero quatuor mo..s esse insufficientem. Ita Suares disp. 5. de Sacr. Pœnit. ..ct. 1. Isambertus disp. 14. de eodem Sacr. art. 4. & alij ..mmuniter. Atque in primis quod attritio quatuor illis ..rioribus modis sumpta, sit insufficiens, ex illorum enu..eratione constat: certum est enim dolorem de peccatis ..x motivo aliquo malo, aut indifferenti, aut humano con..eptum, non esse virtuosum: Nec proinde ad Sacramentū

Pœni-

Pœnitentiæ suscipiendum disponere posse. Certum est quoque dolorem de peccatis ex motivo naturali honesto elicitum non sufficere, ut ex communi Theologorum consensu docet Suares suprà; & apertè constat ex eo quod Concilium Trident. sess. 14. c. 4. dicit attritionem illam, quæ ad gratiam hujus Sacramenti sufficienter disponit, esse donum Dei, & Spiritûs Sancti impulsum. Quod verò sufficiat attritio quinto modo sumpta; id est quatenus per auxilium gratiæ concipitur ex motivo aliquo bono supernaturali, quodcunque illud sit, evidens est, tùm ex verbis Concilij Trident. præcedent sect. relatis, tùm ex rationibus quibus ibidem probauimus contritionem perfectam ad fructum Sacramenti Pœnitentiæ non esse necessariam; attritionem verò esse sufficientem: si quæ enim attritio sufficiens est, haud dubiè illa, quæ talis est, qualē illam quinto modo descripsimus.

Obiiciunt hæretici apud Bellarminum lib. 2. de Pœn. cap. 17. attritionem illam ex metu gehennæ conceptam non posse sufficienter ad Pœnitentiæ Sacramentum disponere, eo quòd sit vitiosa & mala, cùm non ex amore Dei sed ex amore sui oriatur: Vnde Kemnitius in examine Concilij Trident. super sess. 14. attritionem illam ex metu gehennæ conceptam vocat Iudæ Pœnitentiam.

3. Vt clarius & efficaciùs hæc objectio solvatur, & hæreticorum error refellatur, observandum est quadruplicem timorem à Theologis assignari. Primus est timor naturalis, quo naturaliter homo refugit malum naturæ suæ contrarium, & hic timor ex se neque bonus neque malus est. Secundus timor, est mundanus, quo quis inordinatè temporalia mala timet; adeò ut ad illa devitanda, in Deum peccare non vereatur, & hic timor malus est atque vitiosus, illumque S Basilius Hostilem vocat in Ps. 33. Tertius est timor filialis ex charitate perfecta originem ducens quo justus supremam Dei majestatem cum omni humilitate ac cordis devotione reveretur, & hoc præsertim metuit, ne in aliquam ejus offensam incurrat, illique quovis

modo

ıodo displiceat, aut ab eo per peccatum separetur, & hic
mor proprius est Sanctorum, deque illo dixit Psaltes re-
ius, Ps 33. Timete Dominum omnes Sancti ejus. Quar-
ıs denique est timor servilis, quo videlicet peccator Deũ
mminantem & punientem ita timet, ut ratione timoris
ius, & propter pœnam evitandam quam tunc præ ocu-
s habet, peccata commissa aversetur, & ab illis in futu-
ım cavere proponat.

Est autem in confesso dolorem de peccato ex timore
ıundano vel naturali ortum esse insufficientem: Ex ti-
ore verò filiali, optimum & saluberrimum, cùm ad per-
ctam charitatem pertineat. Tota igitur difficultas est de
more servili (ut observat Bellarminus sup.) quem hæ-
tici contendunt esse malum ac vitiosum, proindeque in-
ıfficientem ad veram Pœnitentiam: nos è contrario asse-
mus esse bonum & utilem, proindeque attritionem ex
ıus motivo elicitam, esse sufficientem dispositionem ad
acramentum Pœnitentiæ debitè ac fructuosè recipiendũ.

Probatur hæc veritas 1. ex Scriptura, quæ innumeris
ropè locis timorem vindictæ divinæ ac pœnarum æter-
arum ingerit, & ad illum peccatores vehementer exci-
ıt: quin & ipsemet Christus Dominus S. Matth. 10. No-
te, inquit, timere eos qui occidunt corpus, &c. (en timor
ıundanus quem reprobat) sed potius timete eum, qui
otest & animam & corpus perdere in gehennam; ita dico
obis hunc timete; en timor gehennæ & servilis ad quem
xcitat.

Probatur 2. ex Concilio Trident. sess. 14. cap. 4. ubi di-
it timorem illum Donum Dei esse & Spiritûs Sancti im-
ulsum, &c. eoque timore utiliter concussos Ninivitas ad
onæ prædicationem, plenam terroribus pænitentiam egis-
e, &c.

Probatur 3. ex S. Augustino in Psalm. 127. ubi super
æc verba: Beati omnes qui timent Dominum: dicit, quod
quamvis timor ille, quo quis timet pœnas, ac metuit ne
nittatur in gehennam, nondum castus sit; est tamen bo-

nus

nus ac utilis: Ex Sancto Basilio in Psalm. 33. ubi postq timorem mundanum descripsit, dixitque prorsus esse ab ciendum, subjungit: Imò verò salutaris, & qui Sancti tatis operarius est, vis enarrem qualis sit? Si quando senseris ad unum aliquod cieri ac prosilire peccatum; mentem revoca formidabile illud, nec ulli mortalium lerabile judicium Dei, &c. Vbi pergit in judicio illo u mo describendo, & exinde proponit, Inferni profundu barathrum, tenebras impermeabiles, ignem obscurũ, c sticas quidem habentem vires, luce verò destitutum, v mium innumerabilium genus venenosum ac carnivor &c. additque: Hæc tu time. Et ejusmodi timore erudi quasi fræno quodam animum reprime. Et tandem con dit, Hunc esse timorem, quem Pater cœlestis non qua cunque, sed filios de propriâ salute sollicitos promis docturum. Et ex S. Chrysostomo hom. 15. ad pop. Antio Quid gehennâ gravius? sed hujus metu nihil utilius hennæ namque timor regni nobis affert coronam, Nihil enim tam peccata consumit, & virtutem germin & crescere facit, quàm timor; propterea qui non vivi timore, rectè illum agere non est facile, sicut vicissimi possibile est illum peccare, qui cum timore vivit.

Ex S. Hieronymo, in cap. 2. Mich. Qui pudore & ve cundia non tenentur, agant pœnitentiam, saltem com natione pœnarum.

Ex S. Ambrosio ad Virg. lapf. cap. 8. Pœnitentia sic a tur, si tibi ante oculos ponas de quantâ gloria cecide & de quo libro vitæ nomen tuum deletum sit, & si te j credas propè ipsas positam tenebras exteriores.

Denique ex S. Augustino lib. de grat. & liber arbit. c 18. qui loquens de timore Dei dicit, quod illius timo Spiritus est haud dubiè magnum donum Dei, &c. n quidem ille timor quo Petrus Christum negavit, sed illi timoris Spiritum accepimus, de quo dicit ipse Domin Christus, Eum timete qui habet potestatem & animam corpus perdere in gehennam.

5. Cum

5. Cùm igitur constet timorem illum esse donum Dei, impulsum Spiritus Sancti, atque ex motivo supernatu-i divinæ fidei innixo concipi, hinc sequitur esse bonum salutarem proindeque attritionem quæ ex illo oritur, n esse vitiosam & malam sed bonam & honestam; quæ tur quidem ex amore sui, sed benè ordinato, quo nimi-n secundùm rectam rationem & diuinæ legis præscri-m refugimus damnationem & mortem æternam, & amvis amorem Dei perfectum in se non includat, illum men non excludit, nec illi ullo modo adversatur: unde uitur attritionem illam esse sufficientem dispositionem Sacramentum Pœnitentiæ debitè suscipiendum.

Instabit aliquis, attritionem ex solo gehennæ metu or-n, nec honestam, nec bonam moraliter esse posse, cùm odium non peccati, sed pœnæ, ita ut si nulla esset pœ-peccato imposita, nulla esset quoque peccati detestatio.

Ad solutionem hujus instantiæ observandum est dupli-n à Theologis distingui timorem servilem: unum quē cant serviliter seruilem in quo tota ratio tam finalis quā pulsiva dolendi de peccato, aut ab illo abstinendi, est ga & odium ipsius pœnæ: ita ut quis peccatum fugiat ùmmodò ob pœnam quam evitare cupit, finemque am quasi ultimum in illius pænæ fuga constituat: alte-m verò, quem vocant timorem simpliciter seruilem, in o pœnæ odium, illiusque fuga, homini à peccato volun-tem suam avertenti non est ultimus finis, sed tantum oximus; ita ut non sistat se in simplici fugâ pœnarum ernarum, sed hunc illarum metum, saltem virtualiter & erpretativè, ad æternæ vitæ desiderium, & amorem ei imperfectum referat; quatenùs scilicet ex tali metu ovetur ad dolendum de peccato vel ad bene operandū m ne pœnam illam æternam patiatur tùm etiam ne bo-æterno privetur, Deumque sibi iratum & infensum beat, in quo præsertim differt à timore serviliter servili, i nihil prorsùs de Deo illiusque fruitione curat. Est etiā a inter utrumque illum timorem differentia, quā tradit

Bellarminus lib. 2. de Pœnit. cap. 8. nimirum quod me
serviliter seruilis solummodò peccati executionẽ seu acti
nem impediat; timor verò simpliciter servilis voluntat
ipsam immutet, & non modò à peccato cohibeat, sed
ad Deum convertat.

6. Hâc præmissa observatione, facilis est ad instanti
responsio; conceditur enim attritionem ex timore ser
liter seruili elicitam, nec honestam nec bonam esse mo
liter; negatur verò attritionem ex timore simpliciter
uili elicitam, vitiosam esse aut insufficientem, cùm hab
omnes conditiones à Concilio Tridentino requisitas;
enim donum Dei & impulsus Spiritus Sancti, cùm gr
excitantem præsupponat, & ex motiuo supernaturali o
tur: & præterea voluntatem peccandi excludat: cum
veniæ à Deo consequendæ.

Ex dictis facilè intelligi potest, in quo conveniant i
se contritio & attritio & in quo differant. Cõveniunt
1. in eo quod utraque sit supernaturalis, id est quod
que per impulsum Spiritus Sancti ex motivo aliquo su
naturali, seu per fidem diuinam cognito oriatur: Sec
dò, quod utraque debeat esse interna & Spiritualis
dolorem aliquem sensibilem necessariò requirat. Ter
quod ad omnia peccata mortalia commissa, nullo pror
excepto, utraque debeat extendi. Quartò, quod utra
voluntatem peccati excludere, spemque veniæ adjunc
habere debeat. Quintò denique, quòd utraque sit di
sitio apta & conveniens ad Sacramentum Pœnitentiæ
gnè & fructuosè suscipiendum.

Differunt autem præsertim, tum ratione objecti for
lis seu motivi: contritio enim ex motivo perfectæ char
tis concipitur; attritio verò ex aliquo alio motivo à c
ritate diverso; bono tamen & honesto ac supernatur
lumine fidei cognito: tum ratione effectus; contriti
quidem peccatorem justistificat ac Deo reconciliat, eti
antequam Pœnitentiæ Sacramentum actu susceperit, att
sitio verò ad justificationem in Sacramento Pœnitentiæ
equendam tantummodo disponit.

7. Quòd verò aliqui Doctores dicunt attritionem debere aliqua ratione concipi propter amorem ipsius Dei, si de amore perfectæ charitatis intelligatur, negandum est: quia dolor ex illo amore quantumlibet remisso elicitus, ante Sacramenti receptionem justificaret, ut supra probatum est, proindeque dolor ille non esset attritionis, sed contritionis: si autem de amore Dei imperfecto, id est qui ex motivo à charitate diverso elicitur, qualis est ille qui in virtute spei includitur, quo diligimus Deum, non prout est in se summè bonus & propter se diligibilis sed prout est erga nos beneficus & liberalis, concedendum est, quia attritio debet saltem virtualiter spem veniæ in se includere, ut docet Concilium Trident. suprà. Videri potest super hac materia Beatus Franciscus Salesius Episcopus Gebennensis in tract. de divino amore lib. 2. cap. 17. ubi optimè explicat; quis & qualis sit amor ille imperfectus, qui in spei virtute reperitur.

8. Superest unum hic observandum quod monet Laymann. tract. 6. de Sacram. pœnit. cap. 4. nimirum ad valorem Sacramenti Pœnitentiæ requiri, ut dolor internus attritionis, seu contritionis aliquo modo antecedat aut saltem comitetur externam peccatorum confessionem tum quia contritio, cùm sit pars Sacramenti, debet aliquo signo exteriori per confessionem scilicet, fieri sensibilis; tùm etiam quia ipsa peccatorum confessio procedere debet ab internâ Pœnitentiâ; cùm non sit mera & simplex peccatorum narratio, sed sui ipsius coram Deo accusatio, quæ proinde in Spiritu humilitatis & in animo contrito facienda est. Probabilis nihilominus & tuta est sententia Suaris disp. 20. de Sacram. Pœnit. sect. 4. n. 31. (quam hic subjungimus in gratiam eorum, qui frequentiùs ad tribunal Pœnitentiæ, nec nisi cum culpis venialibus accedunt, quique interdum variis super hac re scrupulis exagitantur) qui docet actum contritionis fructuosè post confessionem peractam posse elici, dummodò antè absolutionem Sacerdotis eliciatur, ipsamque confessionem, quamvis ab inter-

nâ pœ-

nâ pœnitentiâ non processerit. tamen quatenùs postea [illegible] luti informatur per consequentem contritionem, sufficie[nter] perfici in ratione accusationis Sacramentalis : sed tu[...] necesse esse, ut interior illa contritio vel attritio exteri[ori] aliquo signo, putâ exteriori corporis demissione, hum[ili] expectatione ipsius absolutionis, pectoris tunsione, &c. prodat.

SECTIO XI.

Vtrum Confessio Sacramentalis ad peccatorum rem[is]sionem consequendam ex Christi Domini institutione sit necessaria.

1. Confessionis Sacramentalis nomine secundùm co[m]munem S. Thomæ in 4. disp. 17. q. 3. a. 2. aliorùmq[ue] Theologorum doctrinam, intelligitur Accusatio legiti[ma] in Sacramento Pœnitentiæ de propriis peccatis facta Sa[cer]doti, ad absolutionem illorum ab eo recipiendam.

Dicitur 1. Accusatio: quia confessio fieri debet per m[o]dum accusationis; Nec in ea ut loquitur Catech. Rom. pa[rt.] 2. cap. 5. peccata sunt ita enarranda, quasi rem aliqu[am] gestam otiosis auditoribus exprimamus; verum accusa[to]rio animo ita enumeranda sunt, ut ea etiam in nobis v[in]dicare cupiamus.

Dicitur 2. legitima: quia non quælibet accusatio suffi[cit,] sed ad eam conditiones quædam lege divina præscrip[tæ,] & infrà explicandæ requiruntur.

Dicitur 3. in Sacramento Pœnitentiæ: confessio eni[m] quæ fit in foro exteriori coram judicibus sive sæcularib[us] sive Ecclesiasticis, non est apta hujus Sacramenti mater[ia.]

Dicitur 4. de propiis peccatis: neque enim aliena pe[c]cata, sed propria solummodò in confessione declaran[da] sunt: in quo abusum multorum notat Toletus lib. 3. ca[p.] 6. qui, ut aliquod propriũ peccatum detegant, simul ali[o]rum peccata enarrant; vir uxoris, uxor viri, domini se[r]vorum,

orum, servi dominorum, &c. qui quidem super hac re
ipsis Confessariis admoneri debent.

2. Dicitur 5. facta Sacerdoti: quia solus Sacerdos est
gitimus hujus Sacramenti Minister ut ex ante dictis con-
it: nec proinde confessio facta laico, aut clerico non Sa-
rdoti, ullo modò Sacramentalis est. Debet autem fieri
cerdoti, presenti, non absenti, ut in Catechismo Rom.
). declaratur; & speciali Clementis VIII. constitutione,
am refert Isambertus disp. 18. a. 4. sententia illa, quæ
erit confessionem Sacramentalem per litteras aut inter-
ncium fieri posse, tanquam falsa & scandalosa prohibi-
est: tunc enim nec confessio secreta esset, nec certa ma-
ia absolutionis; contingere siquidem posset, ut pœni-
s intermedio tempore mutaret animum, aut è vivis
ederet. Potest tamen pœnitens aliquandò solis nutibus
nfiteri, ut in mutis contingit & interdùm in moribun.
Potest per interpretē verbi gratiâ cùm Sacerdoti ipsius
nitentis idioma seu linguam non intelligenti fit confes-
: ad quod tamen nullus obligatur, ut monet Toletus
rà, cùm alteri revelare confessionem suam non tenea-
. Potest in scripto, ut scilicet peccata sua scribat, & Con-
sor, annuente ipso pœnitente, legat: quod in mutis aut
s ex causa aliqua rationabili contingere posse docet
etus suprà.

Dicitur denique ad obtinendam peccatorum remissio-
: in quo, ut observat Catech. Roman. suprà, hoc ju-
um longè dissimile est à forensibus capitalium rerum
stionibus, in quibus confessioni pœna & supplicium,
verò culpæ liberatio & errati venia constituta est.

3. De confessione igitur Sacramentali eo modo intel-
a quæritur, utrum sit ex Christi Domini institutione ad
issionem peccatorum consequendam necessaria: Et re-
nsio affirmativa est de fide quam tamen negarunt olim,
modò Novatiani, sed etiam plures alii Hæretici, ut
ssaliani, Iacobitæ, & Armenii, Albigenses, Flagellantes,
denses, & alii apud Iudocum Coccium tr. 2. lib. 7. a. 3.

qui-

quibus posteà subscripserunt Lutherani & Caluinistæ;
videre est apud Bellarminum lib.3.de Pœn. c.2.qui omn
licet maximè inter se circa varia dogmata discrepantes
eo tamen conveniunt, quod negent confessionis Sacram
talis ex jure divino necessitatem.

Refellitur illorum error, & veritas opposita probatu
ex cap. 20. S. Joannis, ubi Christus Dominus alloqu
Apostolos; eorumque in Sacerdotio successores: Qu
inquit, remiseritis peccata, remittuntur eis: & quo
retinueritis, retenta sunt: ex quibus verbis perspicuum
ut docet Catechismus Rom. suprà, ipsos Apostolos &
cerdotes circa peccata remittenda aut retinenda jud
esse constitutos. Et quoniam, ut Sancta Synodus Trid
tina sapienter admonuit, de qualibet re verum judici
fieri; atque in repetendis criminum pœnis justitiæ mo
teneri non potest, nisi planè cognita & perspecta ca
fuerit; ex eo sequitur, ut pœnitentium confessione sig
tim peccata omnia Sacerdotibus sint patefacienda.

Probatur 2. authoritate plurimorum Conciliorum
neralium, ac præsertim Lateranensis sub Innocentio
cap. 12. Constant sess. 8. Florent. in decret. Eug. & T
sess. 14. c. 5. & can. 6. ubi hæc habentur: Si quis neg
rit Confessionem Sacramentalem, vel institutam vel ad
lutem necessariam esse jure divino: aut dixerit mod
secretè confitendi soli Sacerdoti, quem Ecclesia Catho
ab initio semper observavit & observat, alienum esse
institutione & mandato Christi, & inventum esse hu
num; anathema sit.

4. Probatur 3. ex SS. Patribus qui huic veritati sub
pserunt, ut S. Cyprianus serm. de lapsis, ubi laudans
qui de peccatis solâ cogitatione commissis se se apud S
cerdotem in Sacramento Pœnitentiæ accusant: Quan
inquit, & fide majores & timore meliores sunt, qui qua
vis nullo Sacrificii aut libelli facinore constricti, quon
tamen de hoc vel cogitarunt, hoc ipsum apud Sacerdo
Dei, dolentes, & simpliciter confitentes, exomologes
con-

...nſcientiæ faciunt, animi ſui pondus exponunt, ſalutarem ...edelam parvis licet & modicis vulneribus exquirentes? ...Baſilius in regulis Brevioribus num. 288. Neceſſario, ...quit, iis peccata aperiri debent, quibus credita eſt diſpē...io Myſteriorum Dei: ſi quidem rationem hanc in pœni...ntiâ etiam veteres illos cernimus ſecutos fuiſſe S. Leo ...pa Epiſt. 80. ad Epiſcopos Campaniæ, prohibens ne pec...ca ſecreta publicè recitarentur; hanc affert rationem: ...uia, inquit, reatum conſcientiarum ſufficit ſolis Sacer...tibus confeſſione ſecreta indicari.

...5. Obiiciunt Hæretici Nectarium Patriarcham Conſtā...opolitanū abrogaſſe Presbyterum Pœnitentiarium con...ſionemque ſuſtuliſſe: unde inferunt illam non eſſe ju... divini, cùm tale jus ab hominibus abrogari non poſſit. Duplex ad hanc objectionem afferri poteſt reſponſio; ...fuſiorem hujus facti enarrationē & explicationē omit...nus, quæ apud Bellarminum videri poteſt lib. 3. de pœn. ...15. Prima eſt, abrogationem illam Presbyteri pœniten...rya Nectario factam, ad ſedandum populi tumultum ...caſione alicujus ſcandali exortum, qualitercunque facta ... benè an male, hominis particularis factum fuiſſe, qui ... eruditione, nec experientiâ pollebat, in his quæ ad ...gimen Eccleſiæ pertinent, cùm jam ſenex rerumque Ec...ſiaſticarum expers ad Patriarchatum evectus fuiſſet: ...oindeque ex illo ejus facto nullum ſatis validum argu...entum duci poſſe, contra tot ſæculorum praxim univer...ſque Eccleſiæ conſenſum.

...ecunda reſponſio eſt, Nectarium nuſquam confeſſio... Sacramentalem ſecretam abrogaſſe, ſed ſolummodò ...n aliquem particularem occaſione Novatianæ hæreſis ...ductum, quo pœnitentes certa peccata Sacerdoti pœ...itiario confiteri tenebantur, qui eos (prout expedire ...bat) ad publicam illorum peccatorum confeſſionem ...gabat, quem quidem uſum ob ſcandalum inde ſecutū ...gavit Nectarius, liberumque reliquit, ut unuſquiſque ...ata ſua ſecretò poſſet cuilibet Sacerdoti aperire, ut fu... xplicat & probat Bellarminus loco citato.

SECTIO XII.

Quæ personæ, & quo tempore obligentur ad confessionem Sacramentalem faciendam.

1. QUod spectat ad primum, communis & certa Do
rum sententia est, eas omnes & solas personas ad
cramentalem confessionem obligari, quæ mortale ali
peccatum post realem Baptismi susceptionem comm
runt. Hoc enim manifestè constat, tùm ex cap. Omnis
usque sexus in Concilio Lateran. tùm etiam ex eo
Concil. Trident. sess. 14. cap. 2. dicit baptizatos, qui
mine aliquo contaminaverint, ad Pœnitentiæ tribun
Christi Domini instituto sisti debere, ut ab admisis pe
liberentur; & cap. 5. peccata omnia mortalia, etiam
cultissima sint, esse in confessione declaranda: venial
tem, quamvis rectè & utiliter in confessione dicant
ceri tamen posse citra culpam.

Quod verò spectat ad secundum, consentiunt o
Theologi præceptum divinum de confessione faciend
ligare illum qui sibi conscius est alicujus peccati mo
saltem in articulo aut probabili periculo mortis, ut
periculosa navigatio, dimicatio cum hostibus, partu
ficilis, gravis & periculosa infirmitas, &c. Ita Nav
sect. 2. punct. 4. Sotus, Angelus, Reginald. Vasque
alii apud Bonacinam disp. 5. quæst. 5. de part. Pœn
ea de causa cap. cum infirmitas, de pœnit. & remiss. i
gitur medicis, ut cum eos ad infirmos vocari contig
ipsos ante omnia moneant atque inducant, ut Medico
vocent spirituales animarum: & Cælestius Papa Ep
ad Episcopos Galliæ quæ refertur 26. q. 6. c. Agnovi
improbans pravum quendam usum denegandi Sacra
tum Pœnitentiæ damnatis ad mortem; qui tunc in G
inoleverat, Quid, hoc, inquit, aliud est, quàm mor
mortem addere, ejusque animam sua crudelitate, ne
luta esse possit, occidere? Et paucis interjectis, Sal

er

ergo homini ademit, quisquis mortis tempore speranti pœnitentiam denegavit.

2. Diximus, saltem in articulo aut probabili periculo mortis: Quidam enim Doctores non improbabiliter existimant præceptum illud divinum ad confessionem Sacramentalem obligans, etiam aliquando extra articulum seu periculum mortis obligare: Quis enim sibi persuadeat, si Ecclesia tempus confessionis faciendæ non determinasset, peccatorem in quibuslibet criminum sordibus toto vitæ tempore, remanere mediumque adeò efficax ad veniam peccatorum obtinendam sine novo peccato negligere potuisse?

Quo verò tempore præceptũ illud divinũ obliget, Christus Dominus expressè determinare noluit, sed Ecclesiæ suæ determinandum reliquit; quæ quidem in Concil. Lateran. sub Innocentio III. cap. 21. hoc decretum edidit: Omnis utriusq; sexûs fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter, saltem semel in anno, proprio Sacerdoti, & injunctã sibi Pœnitentiam studeat pro viribus adimplere: quo decreto suo velut modificavit & determinavit ipsum præceptum divinum de confessione facienda; & tempus quo implendum esset, præscripsit: Neque enim; ut loquitur Concil. Trident. per Lateranense Concilium Ecclesia statuit, ut Christi fideles confiterentur, quod jure divino necessarium, & institutum esse intellexerat, sed ut præceptũ confessionis saltem semel in anno ab omnibus & singulis, cum ad annos discretionis pervenissent, impleretur.

Sunt autem quædam hic circa præceptum illud confessionis annuæ observanda.

3. Primum est, illud propriè & per se obligare tantùm semel in anno ad confessionem Sacramentalem instituendam; quamvis ratione Paschalis communionis, ad quam fideles tenentur, ipso tempore Paschali præsertim obligare censeatur. Ita Sotus in 4. dist. 18. quæst. 1. art. 4. Valentia quæ-

tia quæst. 9. de pœn. punct. 4. Vasques quæst. 90. art. & plures alij quos ibidem citat.

Secundum est, nullam certam ætatem determinari po se, in qua pueri primùm confessionis faciendæ præcep teneantur; cum aliis citiùs, aliis tardiùs oriatur usus ratio nis ad peccatum mortale committendum sufficiens: quar id Confessarius non ex sola ætate, sed multò magis ex in genii & educationis qualitate discernere debet. Ita Lay mannus tract. 6. de Sacrament. Pœnitentiæ cap. 5 ubi etia monet Confessarium, postquam consideratis circumsta tiis judicauit puerum verè ac deliberatè peccatum mortal quod confitetur commisisse, illum curâ peculiari ad con cipiendum dolorem de peccatis ex motivo aliquo super naturali excitare & juvare debere; cùm in eo dolore con cipiendo frequenter pueri deficere soleant. Quod si ut ibi dem subjungit, omnibus perpensis de judicio & discretio ne pueri dubius permaneat, num sufficiens extiterit ad ali quod peccatum deliberatè committendum, tunc illum sul conditione absolvere poterit.

4. Tertium est, præcepto confessionis annuæ non obli gari nisi eos qui peccatum aliquod mortale commiserun ut constat ex Conc. Trid. suprà; & docuit Sanctus Tho mas, Sotus, Major, & alii apud Suarem disp. 22. sect. 8 quod tamen non obstat quin consultissimum sit iis, qu nullius peccati mortalis sibi conscij sunt, ad Pœnitentiæ tribunal tempore Paschali accedere & venialia confiteri: imò fieri potest ut is, qui tantùm habet venialia, ad con fessionem Paschali tempore obligetur, non quidem per se, sed per accidens: Primò, ratione scandali quod oriri pos set, si tempore Paschali ad confessionem non accederet: Secundò, ad evitandum peccatum præsumptionis: Tertio, ne seipsum decipiat sibi nimium blandiendo, putans se tan tummodò habere venialia, cum fortassis habeat etiã mor talia, quorum non recordetur: quæ tamen tunc ei remit terentur indirectè simul cum venialibus quæ confiteretur. Quod potiori adhuc ràtione obseruandum esse in articulo mortis, rectè docuit Isambertus disp. 14. art. 14.

Quartum est, præter confessionis annuæ præceptū, dari etiam quosdam alios casus, in quibus confessionis faciendæ obligatio incumbit; v. g. cum quis suscepturus est Sacram Eucharistiam, estque sibi peccati alicujus mortalis conscius: tunc enim, ut decaravit Concil. Trident. sess. 15. cap. 7. quantumcunque sibi contritus videatur, absque præmissa confessione Sacramentali ad Sacram Eucharistiam accedere non debet. Præterea, ut ibidem habetur, quando urgẽte necessitate Sacerdos lethalis alicujus culpæ sibi conscius absque prævia confessione celebravit, postea debet quàm primùm confiteri. Alium adhuc casum adjungit Suares disp. 31. q. 31. n. 1. part. 2. cap. 5. cùm scilicet quis sæpius in peccatum aliquod mortale relabitur, nec se illud aliter evitare posse putat, nisi confessionis Sacramentalis auxilio tunc enim medium illud amplecti tenetur. Addimus ex Catech. Rom. Nullam rem fidelibus adeo curæ esse debere, quam ut frequenti peccatorum confessione animum studeant expiare, &c. ac turpe esse, cum in eluendis corporis aut vestium sordibus tam diligentes simus, non eadẽ diligentia curare, ne animæ splendor turpissimis peccati maculis obsolescat.

SECTIO XIII.

Quænam sint conditiones ad confessionem debitè faciendam requisita.

1. QUidam Doctores sexdecim ejusmodi cōditiones enumerant, quæ licet alioquin omnes bonæ sint ac utiles, plerasque tamen illarum minimè necessarias esse monet Tolet. lib. 3. cap. 7. qui eodem cap. & seq. quinque præsertim conditiones ad confessionem debitè faciendam requiri docet.

Prima est, ut sit Diligens: id est, ut pœnitens ad confessionem non accedat, quin prius peccata sua diligenti præmisso examine in memoriam sibi revocare conetur: alias qui nullam ejusmodi diligentiam adhibere vellet, ad

confessionem admittendus non esset: imò qui ex culpabili negligentiâ peccatorum aliquorum mortalium oblivisceretur, quæ idcirco in confessione declarare omitteret; ipsã confessionem ex integro repetere teneretur, ut asserit idẽ Toletus cap. 9. ubi rectè observat diligentiam illam non æqualiter in omnibus requiri, sed pro diversâ ratione personarum, & statûs, nec non temporis ex quo ultima confessio facta est determinandum esse; illumque qui multis & variis negotiis implicatus est, teneri ad majorem diligentiam adhibendam, quàm is qui ab ejusmodi negotiis vacuus & liber est: similiter qui tempore diuturniori expers confessionis fuit; quàm qui breviori.

2. Secunda est, ut sit fidelis & vera: id est, ut pœnitens veraciter & sincerè Sacerdoti conscientiæ suæ statum aperiat, neque negando quæ commisit, neque scienter sibi imponendo quæ non commisit, neque item dubia pro certis, aut certa pro dubiis proponendo: mentiri enim in confessione, ut ibidem docet, grave peccatum est, quandò scilicet hoc fit deliberatè & in materiâ aliquâ gravi.

Tertia est, ut sit Secreta: id est, ut pœnitens non coram aliis & publicè, sed secretò & ad aurem ipsius Sacerdotis peccata explicet: hanc enim esse confessionis Sacramentalis conditionem ex ipsius Christi Domini institutione rectè docet & probat Isambertus disp. 15. de pœn. art. 6. Vnde Conc. Trid. sess. 14 can. 6. expressè asserit Ecclesiam semper observavisse & observare modum illum secretè confitendi: & cap. 5. ejusdem sess. dicit, Quod, quamvis Christus Dominus non vetuerit quin aliquis in vindictam suorum scelerum & sui humiliationem, ob aliorum exemplũ & Ecclesiæ offensæ ædificationem, delicta sua publicè cõfiteri possit, id tamen non esse divino præcepto mandatũ; nec satis consultè humanâ aliqua lege præcipi posse, ut delicta præsertim secreta, publica essent cõfessione aperiẽda.

Quarta confessionis conditio est, ut sit Obedire parata: id est, ut pœnitens habeat voluntatem & propositum exequendi ea, quæ Confessarius ipsi tanquam necessaria præscri-

scripserit: v.g. fugiendi proximas peccati occasiones, alie-
na restituendi, pœnitentiam impositam adimplendi, &c.

Quinta denique conditio est, ut sit Integra, quæ quidē conditio, quoniam gravioris alicujus momenti est, seq. sect. commodius explicabitur.

SECTIO XIV.

Quæ sit integritas Confessionis ad validitatem & fructum ejus requisita.

CErtum est integritatem Confessionis non Ecclesiastico solùm, sed Diuino etiam jure necessariam esse, pœnitentésque ad peccata omnia in Confessione declaranda ex Christi Domini institutione obligari. Hoc expressè docuit Concilium Trid. sess. 14. cap. 5. cujus quidem verba, quoniam doctrinam pro hujus Sacramenti praxi maximè necessariam continent, paulò fusius hic attexere non erit inutile. Dicit igitur: Sacerdotes à Christo Domino Præsides & Judices in Sacramento Pœnitentiæ constitutos, judicium hoc incognita causa exercere non posse, neque æquitatem in injungendis pœnis servare posse, si in genere duntaxat, & non potiùs in specie ac sigillatim sua ipsi pœnitentes peccata declarent: unde colligitur oportere à pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in confessione recenseri, etiamsi occultissima illa sint, & tantum adversus duo ultima Decalogi præcepta, commissa, quæ nōnunquam animum grauius sauciant, & periculosiora sunt illis, quæ in manifesto admittuntur, &c. cùm enim universa mortalia peccata etiam cogitationis, homines iræ filios & Dei inimicos reddant, necessum est omnium etiam veniam cum aperta & verecunda confessione à Deo quærere. Itaque dum omnia, quæ memoriæ occurrunt, peccata Christi fideles confiteri student, proculdubio omnia divinæ misericordiæ ignoscenda exponunt: si enim erubescat ægrotus vulnus Medico detegere, quod ignorat medi-

cina, non curat. Colligitur præterea etiam eas circumsta-
tias in confessione explicandas esse, quæ speciem pecc-
mutant: quod sine illis peccata ipsa, neque à pœniten-
bus integrè exponantur, nec judicibus innotescant, &c r
liqua autem peccata quæ diligenter cogitanti non occ
runt, in universum eadem confessione inclusa esse intel
guntur, pro quibus fidenter cum Propheta dicimus: A
occultis meis munda me Domine.

Ex qua Concilij doctrina intelligi potest non modò n
cessitas integritatis in confessione servandæ; sed etiam q
sit illius modus, seu quænam requirantur, ut confessio
tegra esse censeatur: quæ hic paulò distinctiùs, brevi
tamen majoris facilitatis gratia subjungimus.

2. Ad integritatē igitur confessionis secundùm ment
Concilij, requiritur primò ut pœnitens peccata om
mortalia, vel quæ mortalia esse dubitat, etiam solius c
gitationis, quæ post diligentem sui discussionem memo
occurrent, in confessione explicet, adeò ut confessio nu
sit & denuo iteranda, si vel unum ejusmodi mortale p
catum in confessione deliberatè reticeat. Et de pecca
quidem mortalibus, quæ à se commissa esse recordat
evidenter constat ex suprà citatis Concilij verbis: de ill
verò peccatis; de quibus pœnitens dubitat utrum mort
lia sint, vel utrùm sint à se commissa, communis Doct
rum sententia & in praxi tenenda est, pœnitentem ad c
sub dubio confitenda obligari. Ita S. Th. Bonavent. Ale
sis, Adrianus, Sylvester, Navarrus, Suares & alij, quo
citat & sequitur Layman, lib. 1. tr. 1. c. 5. paragr. 3. Quò
si post diligentiam sufficientem judicio viri prudentis i
examine conscientiæ adhibitam peccata aliqua mortali
memoriam effugiant, tunc nihilominùs virtute Sacramen-
ti simul cum aliis remittuntur, cum onere tamen & obli-
gatione eadem confitendi & clavibus subiiciendi, si fortè
posteà memoriæ occurrant.

Observat autem Pet. de Ledesma tract. de Sacr. Pœn.
cap. 16. ex communi Ecclesiæ doctrina & praxi, omnia
illa

la peccata mortalia uni & eidem Sacerdoti esse confitenda, neque sine Sacrilegio dividi aut dimidiari posse confessionem: ita ut quædam peccata uni, reliqua verò alteri Sacerdoti declarentur: cùm hæc divisio & dimidiatio confessionis integritati ejus repugnet, nec possit unum peccatum mortale sine alio remitti.

3. Requiritur 2. ut pœnitens numerum peccatorũ suorum exprimat; neque enim satis est ut quis, verbi gratia, dicat se multoties tale peccatum commisisse, nisi quoties commiserit explicet quod tamen (ut rectè monet Gammachæus cap. 20. de Sacram. pœn. part. 1.) non mathematicè, sed moraliter intelligendum est, seu quantum ab ipso pœnitente fieri potest, unde sufficit ut pœnitens numerũ illum peccatorum exponat, qui post sufficiens examen memoriæ occurrit: imò si præcisè non recordetur quoties peccatum aliquod commisit, satis est ut dicat se circiter toties plus minusve peccatum illud commisisse: quod si frequentissimè in illud lapsus sit, saltem tempus exprimat; dicatque v. g. se ab anno fere quotidie vel pluries in unoquoque die blasphemias protulisse, aut per mensem inimicitias cum aliquo gessisse, cujus quoties recordabatur (quod sæpissimè & quacunque data occasione fiebat) toties se illius occidendi, aut aliquod aliud malum illi inferendi voluntatem renovasse. Ita idem Gammachæus sup. Toletus l. 3. c. 7. & alii communiter.

4. Requiritur 3. ut pœnitens circumstantias, quæ speciem peccati mutant, in confessione declaret: id est, quæ novam aliquam deformitatem specie differentem in actũ peccati inducunt, seu quæ specialem oppositionem habent cum aliquibus aliis præceptis aut virtutibus, v. g. si quis furatus fuerit rem Sacram, seu Sacris usibus consecratam, ut calicem: si fornicatus fuerit in loco Sacro; si hominem occiderit qui esset Sacerdos in primo enim casu circumstantia rei furto ablatæ; in secundo circumstantia loci; in tertio circumstantia personæ inducit novam deformitatem spe-

cie differentem in ipsam actionem furti, fornicationis homicidii, proinde in confessione declaranda est.

Sufficit autem (quod rectè monet Gammachæus lo cit.) ad evitandas perplexitates, in quas personæ laic aliquando incurrunt nescientes, quænam sint illæ circu stantiæ quæ species peccati mutant, aut quomodò exp cari debeant sufficit, inquam, ut ejusmodi personæ ad P nitentiæ Sacramentum accedentes nihil omninò retic velint eorum, quæ ab ipsis debent declarari, utque circu stantias notabiliores, quæ per se statim memoriæ occu runt, & se ipsas satis evidenter produnt, in confessio explicent, parati sincere ac humiliter respondere ad inte rogata Sacerdotis, cujus est dignoscere circumstantias ill necessario explicandas, de iisque pœnitentem interroga ut posteà suo loco dicetur.

Quæres an pœnitens teneatur etiam declarare in co fessione circumstantias illas, quæ speciem peccati non m tant, sed illud notabiliter aggravant. Duæ sunt super h re oppositæ inter se Theologorum sententiæ alij siquide quamvis existiment optimum & saluberrimum esse circ stantias illas notabiliter aggravantes in confessione decl rare, negant tamen pœnitentes ad id obligari. Ita Palud nus, Adrianus, Navarrus, Medina, Pesantius, Reginald Vasques & plures alii apud Bonacinam disp. 5. qu. 4. sec 4. pun. 3. qui etiam pro illa citat S. Doctorem. Alij è co tra asserunt circumstantias notabiliter aggravantes esse i confessione declarandas. Ita Marcillus, Major, Sotus, C nus, Suares, & alii quos refert & sequitur Gammachæus cap. 10. de Pœn. §. 1. cui sententiæ subscribit etiam Isam bert. disp. 18. a. 11. eamque pluribus rationibus propu gnat. Quamvis autem priorem sententiam maximè proba bilem existimemus, tùm propter authoritatem Doctorū qui eam tuentur, tùm etiam quia Concilium Tridentinū sess. 14. cap. 5. circumstantias tantummodò speciem pec cati mutantes in confessione declarandas esse dicit, nulla facta mentione circumstantiarum illarum quæ tantummo-

dò no-

ò notabiliter aggravant, quod tamen dicere non omisis-
t, si necessarium esse judicasset: contrariam nihilominùs
ntentiam adhuc probabiliorem, in praxi quantùm fieri
pterit tenendam arbitramur, pœnitentesque circumstan-
s notabiliter aggravantes debere confiteri, & à Confessa-
s, prout spiritus & prudentia suggesserit de iisdem inter-
gandos esse, ob eam præsertim rationem, quod sine il-
rum circumstantiarum notitia vix possint Confessarij di-
noscere, quales & quantas satisfactiones aut restitutio-
es injungere, quæ remedia proponere, aut consilia pœ-
itentibus suggerere debeant, aliter enim haud dubie se
erere debet Confessarius cum eo, qui brevi, aut qui diu-
rno tempore in peccati alicujus cœno hæsit; aliter cum
lo, qui ex gravi & inveterato odio, aut qui ex repentina
â, deliberata tamen, malum aliquod intulit aut optavit:
ùm hæ nihilominùs circumstantiæ peccati speciem non
nutent, sed tantummodò aggravent.

SECTIO XV.

An integritas confessionis ita necessaria sit, ut in nullo casu licitum sit peccatum aliquod mortale in confessione reticere.

1. DUO sunt præcipui casus, in quibus pœnitens licitè & fructuosè absolutionem Sacramentalem recipere potest; quamvis peccata omnia mortalia, quæ à se commissa recordatur, non declaraverit; quod tamen non obstat quin cessante ratione ob quam illa reticuit, eadem posteà in confessione declarare teneatur.

Primus casus est, quando reperitur impossibilitas quædam moralis ex parte ipsius pœnitentis ad declaranda omnia mortalia à se commissa, v. g. quando ægrotus inter confitendum vocis usum repente amittit, nec potest reliqua peccata explicare, vel etiamsi nullum peccatum declarare potuerit: tunc enim dummodò contriti animi signa-

quædam exteriora Confessarius in ipso deprehendat, potest, imò debet illum Sacramentaliter absolvere. Ita Medina, Sylvester, Navarrus, Bellarminus, Suares, & alij apud Bonacinam disp. 5. quæst. 5 de Pœnit. punct. 1. Imò quamvis ante Confessarij adventum non modò vocis, sed etiam rationis ac judicij usum amiserit; si tamen aut Sacramentalem absolutionem verbis aut signis petiverit, declaraveritque se velle confiteri, idque fide digno testimonio ipsi Confessario innotescat, tunc etiam potest, imò debet illum Sacramentaliter absolvere, saltem sub conditione. Ita Suares & alij plures apud eundem Bonacinam supra quibus subscripsit Gammachæus cap. 20. §. 1. & Isambertus disp. 18. art. 10. Et probatur ex Concilio Arausicano 1. can. 12. ubi dicitur, quod subitò obmutescens, prout statutum est, baptizari; aut Pænitentiam accipere potest, si voluntatis præteritæ testimonium verbis aliorum habeatur, aut præsentis in suo nutu. Et ex Concilio Carthag. 4. cap. 76. ei qui Pœnitentiam in infirmitate petit, si casu dum ad eum Sacerdos invitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrænesim versus fuerit, dent testimonium qui eum audierunt, sicque accipiat Pœnitentiam; & si continuò creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur Eucharistia ori ejus. Item ex S. Leone Papa Epist. 91. ad Theodorum Forolulienſiū Episcopum, ubi de infirmis loquens; Si, inquit, aliqua vi ægritudinis ita fuerint aggrauati, ut quod paulo ante poscebant, sub præsentia Sacerdotis significare non valeant; testimonia eis fidelium circumstantium prodesse debebūt, ut simul & pœnitentiæ & reconciliationis beneficium consequantur. Accedit etiam praxis totius Ecclesiæ, quam discimus ex Rituali Romano tit. de ordine administrandi Sacramentum Eucharistiæ, in quo dicitur, infirmum absolvendum esse, si confitendi desiderium vel per se vel per alios ostenderit.

2. Quod si moribundus vi morbi de repente ita oppressus fuerit, ut nec Confessarium postulaverit, nec ullū con-

fite-

tendi desideriũ verbis aut nutibus aliisue similibus signis, præsente vel absente Confessario ostenderit, tunc Sacramentaliter absolvi non poterit, cùm nulla sit ibi materia idonea & sufficiens Sacramenti pœnitentiæ, nulla contritio aut confessio quæ signo aliquo exteriori se prodat, cùm tamen sint partes essentiales ipsius Sacramenti, sine quibus forma illius applicari nec licitè nec validè potest. Ità Suares disp. 23. sect. 1. & plurimi alii Theologi, quos citat & sequitur Laymannus tractatu 6. de Pœnitent. cap. 8. quibus subscribit Isambertus disp. 17. art. 9. Certè Concilia & Patres non aliter permittunt pœnitentiæ Sacramentum morituro obmutescenti aut phrenetico ministrari, nisi Sacerdoti constet illum anteà Sacramentum ipsum expetiisse, desideriũq; suũ verbis aut nutibus, aliisve signis declarasse.

3. Secundus casus est, quandò ex confessionis integritate sequeretur aliquod grave damnum spirituale vel corporale alterius, aut ipsiusmet confitentis? v.g. quandò urgente prælio aut instante naufragio, plurium militũ aut navigantium confessio excipienda est tunc enim ne dũ unius confessio integra excipitur, aliorum quibus confitendi spatium deerit, salus periclitetur, sufficit ut quisque peccatum aliquod mortale à se commissum fateatur: imò, si tempus ad id non suppetat, & iamiam naufragium immineat, aut prælium ineatur, satis erit tunc, ut omnes navigantes aut milites signis aliquibus exterioribus se peccasse generatim, & de peccatis verè dolere demonstrent: quæ quidem signa visu vel auditu à Confessario percipiantur, sicque à Confessario absolvantur. Ità Isambertus disp. 17. art. 8.

Item quandò infirmus laborat morbo contagioso, si nõ possit Confessarius absque manifesto vitæ periculo in peccatis illius sigillatim audiendis diutius immorari, tunc aliquibus tantùm peccatis in confessione auditis, si alias sufficienter dispositus sit illum Sacramentaliter absolvere poterit. Ita Vasques, Koninch. & alii apud Bonacinam loco proximè citato. In hoc tamen casu debet Confessarius admone-

monere infirmum, confessionem illius eo modo factam e se validam & sufficientem, & quantùm fieri poterit, an mo pacatum & tranquillum dimittere.

4. Simili modo, si quis v. g. patrem aut matrem conf sarij sui occidisset, aut domui ejus ignem subjecisset, n alteri tunc confiteri posset, non teneretur incendium ill & homicidium ei in confessione declarare: quia hoc e exponere confessarium ipsum peccato vindictæ & odij fo te etiam periculo revelandæ confessionis, & multa hi mala moraliter sequi possent, cùm Sacerdotes sint quoq homines circumdati infirmitate, & inter illos alij aliis i firmiores quare tunc posset licitè pœnitens peccatum ill in confessione reticere. Ita Navarrus cap. 7. num. 5. Ga machæus cap. 20. §. 1. & alij.

Quæres an similiter liceat pœni reticere in conf sione peccatum aliquod mortale aut illius circumstantia quod vel quam declarare non potest nisi cum manife festatione complicis. Navarrus suprà numero 1. & seque tibus, affirmat id non modò licitum esse, sed etiam pœ tentem tunc ad peccati illius aut circumstantiæ reticen obligari, illique subscripsit Gammachæus suprà: quoru sententia quamvis sit probabilis & tuta, verior tamen tutior videtur sententia negans, quæ est S. Doctoris in dist. 16. quæst. 3. art. 2. quæst. 5 ad 5. quem sequunt Bonaventura, Alexander, Paludanus, Major, Almainu & plures alii apud Suarem d.34. de Pœnit. sect 1. cum qu bus proinde dicimus, pœnitentem in casu suprà declara debere in primis confessorem quærere, cui persona, cu qua peccavit, non sit nota; vel si commodè & absque s lutis periculo fieri possit, confessionem in aliud tempu differre: quod si neutrum possit, tenetur tunc peccatum suum tale quale commissum fuit, declarare. Id manifest innuit S. Bernardus opusculo de formula honestæ vitæ, versus finem, ubi hoc documentum tradit: De nullo pror sus sinistre loquaris, quantumcunque sit verum vel mani festum, nisi in confessione; & hoc, ubi non potes alite manifestare peccatum tuum.

Ex quâ S. Bernardi, & aliorum qui suprà citati sunt, doctrina, colligitur 1. quòd obligatio integrè confitendi à Christo Domino cuique pœnitenti imposita, est ratio sufficiens ad peccatum alterius sub sigillo huius Sacramenti Confessario manifestandum; ac proinde quòd illa manifestatio sic facta, charitati proximi non adversetur, sicut eidem charitati minimè repugnat, si extra confessionem peccatum alterius occultum ex aliqua justa & rationabili causa manifestetur.

Colligitur 2. extra hunc casum necessitatis nullatenùs licere alterius peccatum in confessione declarare, ideòque quando Confessarius prævidet pœnitentem sine ulla causa rationabili velle nominare personas peccati sui complices, vel à quibus ad peccandum inductus est, debet id prohibere, ipsumque admonere, ne detractionis peccatum incurrat, ut rectè observat Navarrus suprà n. 2.

SECTIO XVI.

Quis sit legitimus Sacramenti Pœnitentiæ minister.

1. CErtum est solum Sacerdotem esse legitimum Sacramenti pœnitentiæ ministrum solis siquidem Apostolis & eorum in Sacerdotio successoribus dictum est à Christo Domino S. Joan. 20. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, ut unanimiter verba illa Christi Domini intellexerunt SS. Patres, ac nominatim S. Ambr. lib. 1. de Pœnit. cap. 2. S. Augustinus lib. 2. contr. Epist. Parmeniani cap. 12. & S. Leo Epist. 91. ad Theodorum. Eadem quoque veritas tanquam fide credenda, definita est in Concilio Constantien. in Bulla Martini 5. in Concil. Florent. in decr. Eug. & in Concil. Trid. sess. 14. cap. 6. & can. 10.

Quod quamvis verum sit, non tamen quilibet Sacerdos quoslibet pœnitentes validè absolvere potest; sed præter potestatem illam, quam ex ordinatione accepit, requiritur in eo prætereà potestas jurisdictionis; id est quòd, quamvis Sacerdos vi ordinationis suæ accipiat immediatè à

Christo Domino potestatem remittendi peccata, non t
men accipit materiam cui potestatem illam applicet, n
habet vi ordinationis suæ illos subditos, in quos judicia
illam potestatem validè exerceat. Hoc patet ex Conci
Tridentino sess. 14. cap. 7. ubi expressè dicit: Nullius m
menti absolutionem eam esse debere, quam Sacerdos
eum profert, in quem ordinariam aut subdegatam n
habet jurisdictionem. Idem antea fuerat quoque decla
tum in Concilio Florent. in decret. Eugen. in quo dicit
Ministrum Sacramenti pœnitentiæ esse Sacerdotem hab
tem authoritatem absolvendi, vel ordinariam, vel ex co
missione.

2. Porro in Sacerdotibus, qui parochiale benefici
non obtinent, præter jurisdictionem & potestatē quæ ip
demandari potest, requiritur quoque approbatio Episco
id est testimonium juridicum de illorum capacitate & su
ficientia ad excipiendas fidelium confessiones, eosque S
cramentaliter absolvendos. Ita speciatim constitutum h
betur in Concil. Trident. sess. 23. c. 15. de reform, ubi de
cernit Sancta Synodus, nullum etiam regularem posse c
fessiones sæcularium, etiam Sacerdotum audire, nec ad
idoneum reputari, nisi aut parochiale beneficium, aut a
Episcopis per examen, si illis videtur esse necessariū, ali
idoneus judicetur, & approbationem quæ gratis detur, ob
tineat. Unde sequitur Sacerdotem illum, qui neque paro
chiale beneficium obtinet neque ab Episcopo approbatu
est, idoneum non esse ad Sacramentum pœnitentiæ mini
strandum; ac proinde neque licitè neque validè absoluti
nem Sacramentalem conferre posse, ut fusius probat Isam
bert. disp. 21. de Pœnit. art. 2. ubi etiam refert ex obser
vationibus Joannis Galmart. ad citatum caput 15. sess. 23
congregationem Cardinalium declarasse, Absolutionem à
Sacerdote datam vigore facultatis generaliter à summo
Pontifice, vel specialiter à parocho concessæ, si ab Episco
pis Sacerdos examinatus & approbatus non fuerit, censer
nullam, etiam quoad eos, qui tali Sacerdoti bona fide cō
fessi sunt.

3. Ex

3. Ex hoc autem Concilij decreto rectè infertur, Sacerdotes quoscunque, sæculares aut regulares, quamvis doctissimos & in Theologia versatissimos, imò & laurea doctoratûs insignitos, si parochiale beneficium non obtinent, indigere Episcopi approbatione; ut validè confessiones excipere & pœnitentes absolvere possint: & è contra superiores Religiosorum posse dare suis licentiam eligendi sibi in Confessarium aliquem è Sacerdotibus per Episcopum non approbatis: quia Concilium approbationem illam ad confessiones tantum sæcularium exigit. Ita Isambertus sup. art. 2. qui etiam articulis sequentibus quædam observat scitu dignissima, & ad praxim maximè necessaria, quæ hic non omittenda duximus.

Primum est juxta probabiliorem & magis in praxi tutam Doctorum sententiam, ab illo Episcopo accipiendam esse approbationem, in cuius Diœcesi Sacerdos Pœnitentiæ Sacramentum est administraturus. Ratio est, quia Sacerdos ab eo Episcopo accipere debet, qui ab illo Sacramenti, quod administravit, rationem exigere potest; & hujus præsertim interest; ut debitè & eo quo decet modo administretur.

4. Secundum est. approbationem illam posse pro arbitrio Episcopi, esse vel universalem & illimitatam, vel specialem & determinatam ad tempus aliquod certum, vel ad certa quædam loca; exempli gratia, posse Episcopum Sacerdotem aliquem approbare ad confessiones audiendas tantummodò per annum, ita ut anno illo elapso, nec licitè, nec validè nisi nova approbatione obtenta, hujus Sacramenti administrationi incumbere possit: quod in multis Diœcesibus, ac etiam Romæ in usu comperitur, ad segnitiem quorumdam Confessariorum excutiendam, eorumque sedulitatem in conservanda & excolenda scientia ipsis necessaria excitandam. Similiter posse Episcopum approbare Sacerdotem ea conditione, ut in certo tantùm loco; v. g. in aliqua parochia rurali confessiones excipere possit; idque non sine ratione, cùm non raro contingat

Sacer-

Sacerdotem aliquem idoneum ab Episcopo judicari,qui i
pagis pœnitentiam administret, non verò in urbibus i
quibus ut plurimum reperiuntur personæ variis & diffic
libus negotiis implicatæ, pro quibus in hoc Sacramen
dirigendis doctrina uberior & major ingenij vis requiritu

Tertium est, approbationẽ ab Episcopo concessam p
se ab eodem revocari, e. g. si Confessarius ex negligen
evadat imperitior, aut fiat moribus deterior; ita ut exp
diat pro bono Ecclesiæ illum à tali officio amovere. In
existimat idem Isambertus posse Episcopum sine ulla ca
sa approbationem, quamvis docto & pio viro concessa
prout libuerit, revocare quamvis enim id contra ration
faciendo peccet, ejus tamen revocatio vim suam & rob
obtinet; ita ut Sacerdos sic revocatus nec licitè, nec va
dè possit pœnitentiæ Sacramentum ministrare.

5. Quartum est, quòd quamvis ex suprà relato Con
lij decreto approbatio requiratur ad audiendas confess
nes sæcularium, etiam Sacerdotum, nihilominus in p
risque Galliæ locis solere Sacerdotes etiam minimè appr
batos aliorum Sacerdotum confessiones excipere; qu
quidem validè ac licite ab ipsis fieri docet & probat Isa
bertus suprà, non vi alicujus consuetudinis cui expre
derogat Concilium; sed ex tacito consensu Episcoporu
qui, cùm probè noverint Sacerdotes invicem, sibi hoc S
cramentum, nulla obtenta approbatione, ministrare, n
tamen id prohibeant, censentur tacitè illos quoad hoc a
probare.

Quintum est, quemcumque Sacerdotem, quamvis n
approbatus sit, nec ullam obtineat jurisdictionem, im
etiamsi excommunicatus, suspensus, degradatus, aut ha
reticus sit; posse tamen quemlibet pœnitentem à quibu
vis peccatis & censuris in articulo mortis absoluere, qu
expresse declarauit Concilium Tridentinum sess. 14. c.
per articulum verò mortis, etiam illius probabile peric
lum communiter Theologi intelligunt, quale est corum
qui prælium aut periculosam navigationem proximè su
initu-

:uri, ut videre est apud Suarem tom. 3. disp. 69. sect. 3.
tom. 4. disp. 26. sect. 4. & 5. disp. 30. sect. 3. & patet ex
. Eos, de sent. excomm. Hæc est. autem in tali casu dif-
:ntia observanda, quod Sacerdos ille tunc à quibusvis
:catis, etiam reservatis directè absolvat; à censuris verò
nisi sub ea conditione ut elapso mortis periculo, pœ-
ens se coram Superiore sistat, id quod sibi ab illo injun-
ur, præstiturus, ut citato cap. declaratur.

Potest etiam Sacerdos non approbatus à peccatis mor-
ibus alias confessis & remissis, & à quibusvis venialibus,
emlibet Sacramentaliter absolvere, dummodò tamen
n sit excommunicatus, aut alio impedimento canonico
torie obstrictus, ut docent Vivaldus, Pesantius, Suares,
:nriques, Reginaldus & alij apud Bonacinā disp. 5. quæst.
de Sacram: Pœnitent. punct. 1. Verùm licet potestas
solvendi à venialibns communiter tribuatur omni Sa-
:doti, nuper tamen sublata est per Decretum Innocentij
. editum, Anno 1679, 12. Febr: respectu quorum, requi-
etiam approbationem Ordinarij.

Addimus ex Toleto lib. 3. cap. 13. posse quoque Episco-
m vel Curatum etiam in aliena Diœcesi vel parochiâ,
os subditos confitentes audire & absolvere; quod tamē
e scandalo aut aliorum offensione fieri debet.

SECTIO XVII.

De casuum reservatione.

CErtum est & in Concilio Trident. sess. 14. c. 7. expres-
sè definitum, Pontifices maximos, pro suprema pote-
ate sibi in universa Ecclesia tradita; causas aliquas crimi-
um graviores suo peculiari judicio reservare potuisse: ne-
ue dubitandum est, quandò omnia quæ à Deo sunt, ordi-
ata sunt, quin hoc idem Episcopis omnibus in sua cuique
)iœcesi, in ædificationem tamen & non in destructionem
iceat, pro illis in subditos tradita suprà reliquos Sacerdo-
es inferiores authoritate, præsertim quoad illa quibus ex-

com-

communicationis censura annexa est. Hanc autem deli-
rum reservationem consonum est divinæ authoritati, n
tantùm in externa politia, sed etiam coram Deo vim h
re. Ex qua Concilij definitione, sequitur Sacerdotes i
riores etiam approbatos, nec licitè, nec validè posse à c
bus illis reservatis sine speciali facultate absolvere, p
terquã in articulo mortis: ut præcedenti sectione dictũ

Quæres quinam casus Summo Pontifici, quinam i
Episcopis sunt reservati. Respondetur primò, venialia p
cata nec mortalia purè interna, sed sola peccata mort
externo opere consummata reservari solere, ut do
Major, Medina, Henriques, Suares, & plures alij a
Laymannum tract. 6. de Sacram. Pœnitent cap. 12.

Respondetur 2. Non convenire inter Doctores q
nam casus Episcopis ex jure sint reservati: quidam e
existimant nullos casus eis esse jure reservatos: alij qu
cunque peccatũ enorme, publicum, scandalosum: ob q
olim publica pœnitentia imposita fuisset, censent Epi
pis reservatum esse, ut adulterium notorium, homi
dium alij aliter sentiunt. Tutissimum in re dubiâ est,
quilibet Confessarius attendat consuetudinem & stat
Synodalia & Episcopalia, ac reservationes speciales Di
cesis illius in qua versatur; & administrandæ pœnite
incumbit, iisque in praxi se conformet, ut rectè monet La
man. suprà.

2. Quod verò spectat ad Summum Pontificem, Nava
rus cap. 27. num. 261. Suares disp. 29. de pœnit sect. 2. T
let. lib 3. cap. 14. & communiter alii docent nullum a
illo peccatum reservari consuevisse, nisi ratione ex com
municationis seu censuræ adjunctæ: ita ut si Papa ejus
Pœnitentiarius à censura illa absolvat, quilibet Confess
rius posteà possit à peccato illo in conscientiæ foro absol
vere; imò, observat Henriques & alij apud eundem Lay
mann. suprà, si quis committat peccatum aliquod Papæ re
servatum, sed ex ignorantia invincibili nesciat censurã ta
peccato esse annexam; sicut ignorantia illa juris eum ab

excom-

excommunicatione incurrenda excusat, ut infrà suo loco dicetur; sic etiam facit ut ejus peccatum minimè reservatum censeatur.

Quod si rursùs quæras, quinam sint casus illi ob annexam censuram Summo Pontifici reservati: Respondetur plurimos & varios esse, qui in toto jure Canonico passim legi possunt, & à Toleto fusè explicantur lib. 1. cap. 19. sequentibus. In Rituali Parisiensi adnotantur præsertim sequentes, qui ut ibidem dicitur, frequentiùs in his Regionibus possunt accidere.

1. Exustio Templorum; nec non & domorum prophanarum procurata, dum incendiarius est publicè denunciatus: quod etiam de effractione & spoliatione ædium Sacrarum similiter intelligi debet.

2. Simonia realis in ordinibus & beneficiis, & confidentiaria, dummodò sit publica.

3. Occisio seu mutilatio membrorum & quæcunque atrocior percussio Religiosi vel Clerici in Sacris constituti.

4. Percussio Episcopi seu alterius Prælati.

5. Delatio armorum ad partes infidelium.

6. Falsificatio Bullarum seu Litterarum summi Pontificis.

7. Invasio, deprædatio, occupatio, aut devastatio terrarum Romanæ Ecclesiæ.

8. Violatio interdicti ab eadem Sancta Sede impositi. Quibus additur crimen hæresis, à quo tamen in plerisque Galliarum & aliarum Provinciarum locis solent Episcopi, sive ex consuetudine immemorabili, sive ex tacita vel expressa licentia Summi Pontificis absolvere.

3. Observat autem Laymann. tra. 5. p.2. de exom. cap. 4. reservationem illam à Summis Pontificibus factam, nō ideò strictam esse, quin ob plures causas relaxetur, & ad Episcopalem jurisdictionem devolvatur: quæ causæ in jure Canonico exprimuntur, ut videre est in cap. De cætero: & cap. Ea noscitur, de sent. exmm. Prima causa est ætatis infirmitas; si nimirum impuberes in casum aliquem Papæ reser-

reservatum incidant, ij etiam post pubertatem ab Episcopo absolvi possunt, ut habetur cap. Pueris, de senten. commun.

Secunda est, sexûs infirmitas: mulieres enim in excommunicationem Papalē lapsæ ab Episcopo absolvi possunt, ut habetur cap. Mulieres, & cap. Quamvis, eodem tit.

Tertia denique causa, est quodvis legitimum impedimentum Sedem Apostolicam adeundi quâ ratione excusantur pauperes, senes valetudinarij: Item ij qui sui juris non sunt, aut qui ob curam administrandi familiam, gerendi officium publicum; vel ob periculum vitæ, infamiæ, scandali, aut aliam similem causam impediuntur, ne Romam ad absolutionem recipiendam proficisci possint, ut toto illo titulo variis capitibus explicatur, unde conc. quod juxta regulam communiter receptam, casus Papæ superveniente impedimēto adeundi Papam, sit Episcop.

SECTIO XVIII.

Quis possit à casibus reservatis absolvere.

I. CErtum est 1. omnem Superiorem in foro conscientiæ posse absolvere à casibus illis qui ab inferiore reservati sunt. Ratio est; quia tota potestas inferioris continetur eminenter in Superiore, ratione subordinationis potestatis inferioris ad superiorem.

Diximus Superiorem in foro conscientiæ ad distinctionem aliorum, qui tantummodò sunt superiores in foro exteriori, quales sunt v.g. Archiepiscopi respectu Episcoporum suæ Provinciæ, illi enim cum non sint Superiores Episcoporum in foro conscientiæ, à casibus quæ ipsi Episcopi sibi reservāt, eorum subditos non possunt absolvere. Aliter tamen loquendum est de Romano Pontifice, cum enim sit summus Ecclesiæ Pastor, & ipsius Christi Domini in universo orbe Vicarius, habeatque supremam potestatem in foro tàm interno quàm externo, respectu quorum

mcumque fidelium, ac etiam ipsorum Episcoporũ (ut frà suo loco dicetur) hinc sequitur illum posse quoscun- ſe fideles à casibus quibuscumque & à quocumque re- vatis validè in utroque foro absolvere.

Certum est 2. nullum Sacerdotem inferiorem posse ab- lvere à casibus ab Ordinario suo reservatis, nisi ab ipso rdinario, vel ab ejus Superiore, in foro conscientiæ pote- tem acceperit. Ratio est, quia per ejusmodi reservatio- m Superior Ordinarius censetur veluti revocare pote- tem & jurisdictionem inferioribus Sacerdotibus collatã spectu casuum illorum reservatorum: Fuit autem sem- r in Ecclesia persuasum (ut habetur in Concilio Trident. T. 14. cap. 7.) & verissimum esse Synodus hæc confir- at, nullius momenti absolutionem illam esse debere, am Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam, aut bdelegatam non habet jurisdictionem.

Certum est 3. omnes & quoscunque Sacerdotes etiam communicatos, suspensos, interdictos, imò & degrada- s, posse validè & licitè omnes & quoscumque fideles à ibuscumque non modo casibus reservatis, sed etiam nsuris tam à jure quam ab homine latis, in articulo mor- s absolvere. Ratio est, quia voluit Ecclesia in illo casu ssare omnem reservationem ut declaravit Concil. Tri- ent. sess. 14. cap. 7. his verbis: Verumtamen piè admodũ, e hac ipsa occasione aliquis pereat, in eadem Ecclesia Dei stoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo ortis: atque ideò omnes Sacerdotes quoslibet pœniten- s, à quibusuis casibus & censuris tunc absolvere possunt.

Cum hæc tria certa sint, quæres an præter articulum ortis possit aliquando inferior à casibus reservatis absol- ere, etsi nullam à superiore ad id potestatem acceperit. espondetur plures esse causas in jure expressas, quibus à asibus & censuris summo Pontifici reservatis possint Epi- copi absolvere, de quibus in sect. præced. dictum est, ut ætatis infirmitas, cap. de cætero: & cap. ea noscitur, de sentent. excom. Sexus imbecillitas, cap. Mulieres eod. tit.

Gra-

Gravis aliqua necessitas, cap. quamvis, eod. tit. & ali
miles causæ, quæ fusius expositæ reperiuntur apud L
man, tract. de censur. p 2 c.6.n.3. Vnde Theologi com
niter concludunt à pari, Sacerdotes etiam inferiores oc
rente aliqua gravi & urgente necessitate, quæ juncta s
morali aliqua impotentia adeundi Episcopum, vel
pœnitentiarum, posse à casibus Episcopo reservatis, a
vere pœnitentem, maximè imposito onere adeundi
stea ipsum Episcopum quando fieri poterit, & parendi
mandatis. Exempli gratia si urgeat necessitas suscipi
aliquod Sacramentum, puta Matrimonium, vel San
simum Eucharistiæ Sacramentum, à quo quis sine g
suspicione, aut scandalo se retrahere non possit, & ali
longè distet Episcopus, nec nisi cum summa difficul
fortè cùm gravi periculo adiri non possit. Ita Richar
Navarrus, Sotus, Philiarchus, Suares, & alii apud
Laymann, sup.

SECTIO XIX.

Quaenam conditiones requirantur in Confess[ario] ut debitè ministerio suo fungatur.

1. EX ijs quæ præcedentibus sectionibus dicta sunt, c
stat tres præcipuas conditiones in Sacramenti h
Ministro requiri, ad hoc, ut validè illud administrare p
sit; nimirum ut sit Sacerdos, ut sit ab Episcopo appro
tus, utque jurisdictionem ordinariam vel delegatam, n
la reservatione censura aut, quavis alia ratione impedit
in foro interiori habeat. Vt autem non modo validè,
etiam licitè ac debitè suo fungatur officio, tres adhuc c
ditiones ipsi necessariæ sunt; probitas scilicet, doctrina,
prudentia. De duabus primis hac sectione breviter aliq
dicemus; tertiam verò in proximè sequenti explicabim

Atque in primis quod spectat ad probitatem, certum
Sancta non nisi Sanctè esse tractanda; nec Sacramenta

statu

statu peccati mortalis administrari posse, quin novũ mor-
le peccatum incurratur, ut suprà cap. 1. à nobis dictum
& habetur cap. illud; dist. 95. & c. Per Isaiam 1. q. 1.
oindeque Confessario ad Pœnitentiæ Tribunal acceden-
attendendum esse, num alicujus lethalis noxæ sibi sit cō-
us: & si fortè ita esse deprehendat vel dubitet, maculã
am humili Confessione, vel, si commodè non possit, ur-
atque aliqua necessitas, saltem vera & perfecta contri-
ne debet eluere: imò quamvis nihil sibi conscius sit,
n ideò tamen se justificatum credet; sed consultissimũ
semper erit, huic divinæ functioni aliquem cordis con-
i & humiliati affectum præmittere nec nisi suppliciter
ocato numine, in illo Sacro Tribunali sedere.

2. Quod spectat ad doctrinam; cum in hoc Sacramento
nfessarius Judicis ac Medici personam sustineat, certum
ut duplici illo officio debitè perfungatur, scientiã ali-
am in eo requiri, proindeque Sacerdotem illum gravi-
peccare, qui huic ministerio sine sufficienti doctrina se
erit; quantumvis alias fuerit ab Episcopo approbatus,
ex communi Theologorum consensu docet Suares disp.
sect. 2.

Vt igitur Confessarius suo muneri debitè satisfacere pos-
debet probè tenere saltem ea quæ sequuntur: nimirum
æ sit materia necessaria aut sufficiens, & quæ forma hu-
Sacramenti: quæ illius partes essentiales & integrantes;
alis contritio requiratur in pœnitente ad fructum hujus
cramenti percipiendum; quæ sint conditiones in Confes-
ne servandæ; quæ peccata saltem ex genere suo sint mor-
ia aut venialia; quæ circumstantiæ peccati speciem mu-
nt, aut notabiliter aggravent; quæ peccata secum affe-
nt aliquam restituendi obligationem, aut censuram ali-
am annexam habeant: quæ quidem omnia & alia simi-
tam ex antè dictis, quam ex postea dicendis in hac po-
riori hujus operis parte, cuivis perspecta esse poterunt.
m quæ peccata summo Pontifici aut Episcopo sint reser-
ta, quæ quivis discere poterit ex Rituali sive Romano,

sive

sive cujusque Diœcesis proprio. In casibus verò difficil-
ribus circa censuras, obligationem restitutionis, &c. de-
saltem scire dubitare, ut absolutionem differat quoad-
que doctiores consulerit, Monet autē rectè Bonacina di-
5. quæst. 7. de pœn. p. 4. specialem notitiam irregulari-
tum & aliarum obligationum, quæ Clericos & benefi-
tos spectant; requiri in eo Confessario, qui ipsorum Cl-
ricorum, & Beneficiatorum Confessionibus excipiendis
cumbit.

3. Quæret aliquis, an Confessarius teneatur, audi-
quolibet peccato, apud se determinare an sit veniale
mortale. Respondetur non teneri: sed satis esse ut intel-
gat peccatū esse commissum, quod ex genere suo est mo-
tale vel veniale, quamvis in particulari diiudicare n-
possit certò, an sit mortale vel veniale Ita Suares, Nav-
rus, & alii apud Bonacinam suprà: quando tamen Conf-
sarius dubitat an pœnitens peccaverit mortaliter, debet
lum de peccato in futurum cavendo monere, & ad id fi-
miter proponendum inducere, aptaque remedia ipsi su-
gerere; quia in ejusmodi dubiis tutior pars est eligend-

SECTIO XX.

Quæ sit prudentia in Confessario requisita.

1. Certum est, ipsamet experientia teste, Confessari-
præ cæteris virtutibus prudentia præsertim indige-
ad omnes ministerij sui partes debite ac fructuosè obeu-
das: ita ut quantavis doctrina & pietate præditus sit si t-
men hæc virtus in eo desideretur, in gravissimos & per-
ciosissimos defectus aliquando incidere possit; quod lib-
integro super hac materia edito fusè demonstravit Val-
rius Reginaldus.

Hæc autem prudentia primùm requiritur in interroga-
do pœnitente, quoties Confessarius videt eum ex ignora-
tia aut oblivione, aut inconsideratione, aut pudore, a-
alia quavis de causa aliquid culpabiliter omittere, quo-
ad inte-

ad integritatem confessionis requiritur: quamvis enim per se loquendo Confessarij officium non sit interrogare, sed audire confitentem: quando tamen pœnitens in confessione deficit, tenetur ipsum juvare Confessarius; ne, si absolutionem conferat indisposito, simul cum ipso sacrilegij reatum incurrat. Ita Navarr. cap. 5. num. 2. & Reginaldus cap. 2. unde etiam cap. Qui vult confiteri, de pœnit. dist. 6. dicitur. quòd diligens inquisitor sapienter interroget à peccatore, quod forsitan ignorat, vel verecundia velit occultare.

2. Interrogatio verò illa, debet esse prudens; ita ut à pœnitente exquirat ea, quæ habita ratione statûs, conditionis, ætatis, &c. probabiliter conjicit eum commisisse, eaque ratione se in illis interrogationibus gerat, ut neque vano aliquo respectu, aut timore aliquid necessarium omittat, neque etiam inquirendo, pœnitentem doceat ea peccata, quæ nescit, & quæ nescire illi maximè expedit; quod in juniorum confessionibus præsertim debet attendere. Super qua re observari poterit monitum Cani in relect. de Pœnitent. part. 6. ubi sic loquitur: Nolo ego Confessarios importunos esse; & intolerabile negotium facessere pœnitentibus. Quemadmodùm nec eos quidem probo, qui imprudenter interrogando, pœnitentibus scandalum injiciunt, atque adeo eos peccare docent. Qua in re confidenter etiam reprobo summas istas confessionum interrogationibus plenas, quæ idiomate vulgari eduntur. Legi potest Reginald. toto cap. 3. libri supra citati, de prudentia Confessoris.

Requiritur etiam Confessarij prudentia in juvando pœnitente ad hoc, ut veram & sufficientem de peccatis commissis contritionem concipiat, firmumque propositum de ijsdem in futurum evitandis: & in expendendo illo pœnitentis proposito, an ex vera cordis conversione procedat.

Item in erudiendo pœnitente, quem mysteriorum Fidei, & aliarum rerum ad salutem necessariarum ignarum esse deprehendet; eoque in eliciendis fidei actibus juvando.

Eadem prudentia Confessarij similiter requiritur in tranquillando pœnitentis animo, si fortè scrupulis agitatum esse percipiat; eoque per spem & confidentiam in Deum erigendo, si timore nimio, aut aliqua desperationis tentatione depressum esse cognoscat; vel è contra.

Necessaria est quoque eadem prudentia in remedijs consilijsque aptis & convenientibus ipsi pœnitenti suggerendis: ut peccata devitare, vitamq; nomine Christiano dignam ducere queat, nec non in salutaribus pœnitentijs & satisfactionibus pro qualitate delictorum injungendis & etiam restitutionibus tùm honoris & famæ, tùm bonorum alienorum, si casus aliquis id exigat, præcipiendis.

Item in expendendis dispositionibus ipsius pœnitentis, num ad absolutionem recipiendam sufficientes sint, num etiam expediat diebus aliquot differre: an omninò illi denegare.

5. Circa has autem dispositiones expendendas, non levis aliquandò difficultas occurrit quomodò se gerere debeat Confessarius erga eos qui sæpius in eadem peccata relabuntur. Atque in primis certum est denegandam esse absolutionem ijs, qui statum peccati mortalis relinquere nolunt, quales sunt, qui nolunt inimicis reconciliari restituere alienum cùm possint, &c. Similiter etiam ijs, qui nolunt occasiones proximas peccandi relinquere, cùm possint & debeant: tales siquidem non censentur veram contritionem dè peccatis commissis, aut verum propositum de ijsdem in futurum non cõmittendis habere.

Quod verò spectat ad eos, qui ex mera fragilitate in eadem peccata sæpè relabuntur, certum est etiam præcisè loquendo absolutionem illis dari posse toties, quoties in ipsa peccata relabuntur, dummodò cum vera de illis contritione; & firmo non amplius peccandi proposito ad pœnitentiam accedant: declaratur enim in Concilio Tridentino, sess. 14. cap. 2. Pœnitentes per Sacerdotum sententiam non semel, sed quoties ad Pœnitentiæ Tribunal confugerint, posse ab admissis peccatis liberari.

Unde

Unde Sanctus Hieronymus Epistola 46. ad Rusticum: Non solum, inquit, septies, sed septuagies septies delinquenti si convertatur ad pœnitentiam peccata condonantur: & Navarrus in Manuali cap. 3. loquens de personis illis, quæ sunt in proxima peccati occasione, quam tamen ob aliquam causam rationabilem relinquere non possunt; quam quidem causam, utrùm talis re vera sit, seriò expendere debet Confessarius, dicit personas illas posse, si reciderint, absolvi, non tantùm semel, bis, vel septies, sed etiam septuagies septies, dummodò veram in illis contritionem, & firmum non amplius peccandi propositum Confessarius deprehendat: quia, ut ibidem observat frequens peccati recidiva non est semper argumentum necessarium, quo judicari possit pœnitentiam seu contritionem non esse veram: sed est tantummodò signum maximæ fragilitatis & inconstantiæ: neque ad recipiendam absolutionem requiritur, ut pœnitens non ampliùs in futurum peccet, sed ut amplius peccare nolit.

4. Quamvis autem hæc ita se habeant; nihilominùs debet Confessarius prudenter attendere, non tantùm quid absolutè loquendo possit, sed potiùs quid ipsi pœnitenti sit magis conveniens & aptum; multa enim licent, quæ aliquando non expediunt. Debet igitur coram Deo attentè considerare num frequens usus Confessionis talibus personis utiliter suaderi possit, ut earum fragilitati consulatur, & voluntatis infirmitas, ac ægritudo, crebrâ hujus Sacramenti susceptione quasi remedio sæpiùs iterato sanetur: num è contra frequens Confessionis usus illis nocivus sit, v. g. si inde sumant occasionem peccandi liberiùs: si potiùs ex consuetudine quàm ex vero contritionis motivo, aut emendationis proposito ad Pœnitentiæ Tribunal accedant: pro raione enim dispositionum illarum pœnitentes ipsos utiliter interdum poterit privare beneficio absolutionis: vel illos in aliquot dies differre, & interim pia & religiosa quædam opera & pœnitentiæ exercitia ipsis injungere: quæ omnia potiùs ex interiori

Spiritûs sancti illustratione, & diuturna in administratione hujus Sacramenti experientiâ; quàm ex certis regulis, aut præceptis dignosci possunt.

Denique hæc prudentia Confessarij præsertim requiritur in sigillo seu secreto Confessionis inviolabiliter servando, de quo sectione sequenti agetur.

Huic prudentiæ jungere meritò possumus charitatem seu misericordiam, quæ in Confessario maximè desideratur, ut quoslibet pœnitentes ad se venientes affectu planè paterno excipiat, illorum ignorantiam, tarditatem, duritiem, pervicaciam; & alias similes imperfectiones non patienter modò, sed etiam amanter sustineat, nulli labori parcat, nullam molestiam refugiat, ut illorum spirituale bonum quovis modo procuret, ac novum semper zelum divinæ gloriæ salutisque animarum in corde suo concipiat & foveat, diemque illum fortunatum arbitretur in quo peccatoris alicujus conversioni ac sanctificationi, divinâ aspirante gratiâ, cooperatus fuerit, memor illius summæ charitatis, qua Christus optimus Pastor peccatores & peccatrices quæsivit, vocavit, allexit, & ad se venientes misericordiæ sinu excepit, fovit, amplexus est, hancque divinam vocem ineffabilis prorsùs benignitatis suæ testem in sacris Evangeliis reliquit: S. Matth. cap. 71. Venite ad me o. mnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde.

SECTIO XXI.

Quæ sit obligatio sigilli seu secreti in Confessione servandi.

1. Dicendum 1. hujus sigilli seu secreti obligationem esse strictissimam, adeò ut nunquam liceat Confessario peccatum aliquod in Confessione auditum etiam post mortem ipsius pœnitentis ullo modo revelare: quæ ita cer-

ita certum est, ut S. Doctor in 4. dist. 21. quæst. 3. art. 1. quæst. 1. ad 1. sententiam contrariam erroneam appellet : & cap. Sacerdos, dist. 6. de pœnit: & etiam cap. Omnis utriusque, de pœnit. & remiss. depositionis pœna, & detrusionis in arctum monasterium decernitur in huius sigilli violatorem.

Hæc autem tam stricta sigilli servandi obligatio, ut fusè probat Isambertus disp. 23. art. 1 oritur tum ex jure naturali, quo tenemur sub secreto nobis commissa celare : tum ex virtute justitiæ, quæ vetat proximi famam lædere : tùm ex virtute religionis, quæ reverentiam Sacramento Pœnitentiæ debitam servare jubet ; tùm maximè ex ipso jure divino positivo : quia, ut rectè argumentatur Gamachæus cap. 22 de Pœn. eo ipso quo Christus Dominus pænitentem obligavit ad integram omnium peccatorum suorum Confessionem Sacerdoti faciendam, censetur etiam ipsum Sacerdotem obligâsse ad secretum inviolabiliter servandum: aliàs Confessio maximè odiosa fieret, nullaque ex ea oriretur pax & conscientiæ serenitas, quæ tamen sunt præcipui Pœnitentiæ fructus, ut à Concil. Trid. dictum est sess. 14. cap. 3. sed potiùs inquietudo mentis in ipso pœnitente, ac timor continuus ; ne Confessarius ad declaranda peccata quæ per eius Confessionem novit ratione aliquâ inducatur. Imò si Confessarius licitè posset peccata aliqua sibi confessa revelare ; non teneretur pœnitens ea ipsi in confessione declarare : cùm ex institutione Christi Domini, ut supra dictum est, nonnisi ad Confessionem secretam obligetur, quæ tamen secreta non foret, si Sacerdoti peccata per eam cognita evulgare liceret. Unde patet tantùm abesse, ut hæc obligatiò sigilli in quocunque casu servandi, bono publico obstet, quia potiùs maximè ad illud conferat : supponamus enim perditum aliquem hominem moliri proditionem, aut simile quidpiam facinus in Reipublicæ perniciem ; si credat Confessarium teneri vel posse licitè peccatum illud suum revelare, nunquam hoc illi in Con-

fessione declarabit; neq; enim ad id obligatur; & sic in perversa voluntate perseverabit: ubi è contra, si de Confessionis sigillo inviolabiliter servando securus existeret, pondus conscientiæ suæ in eius sinum libentiùs exoneraret, piisque illius monitis ac consiliis ab impio illo facinore deterreri posset.

2. Dicendum hanc sigilli servandi obligationem sequi ex quavis Confessione Sacramentali, licet absolutio, sive ex defectu potestatis in Confessario, aut dispositionis in pœnitente, sive ex aliqua quacunque causâ non conferatur; dummodò pœnitens eo animo faciat Confessionem illam, ut peccata sua Ecclesiæ clavibus subiiciat. Ita S. Thomas in 4. dist. 21. quæst. 3 art. 1. cui subscribunt, S. Bonaventura, Richardus, Gabriel, Sotus, & alii, quos refert & sequitur Gamachæus supra. Si verò Confessio non fiat animo subiiciendi peccata clavibus Ecclesiæ, sed, v. g. alliciendi Confessarium ad aliquod peccatum aut ei illudendi, ex tali Confessione nulla oritur sigilli servandi obligatio, ut docent Adrianus, Alensis, Vivald. Sylvest. & alii apud eundem Gamachæum: qui tamen rectè monet Sacerdotem in eo casu non debere leviter, & sine gravi causa, ea quæ per eiusmodi Confessionem novit declarare, ne inde scandalum oriatur: sed adhibito prudentis alicuius viri consilio, id facere, quod magis expedire videbitur.

Est autem observandum in citato decreto Concilij Lateranensis, dici Confessarium omnino cavere debere, ne verbo, aut signo, aut alio quovis modo prodat peccatorem; quæ verba diligenter à quolibet Confessario perpendenda sunt non modò ne ex verbis suis licet generatim dictis; aut quibuscunque signis vel nutibus; sed etiam ne ex pœnitentiâ aliqua & satisfactione pro peccatis occultis minùs considerate imposita, alii conijcere possint pœnitentem hoc vel illud peccatum speciatim, aut generatim grave aliquod delictum perpetrasse. Imò tanta huic Confessionis sigillo debetur reverentia, ut ne qui-

dem

im cum ipso pœnitente extra Confessionem loqui liceat
l peccatis aut negotiis eius per solam Confessionē cogni-
, nisi ipsemet pœnitens de iis Confessarium interroget.
uod si Confessarius aliquid in Confessione omisit, quod
enitenti indicare debebat. v, g. restitutionem aliquam
ciendam, id supplere debet non ex abrupto. sed pruden-
r, ac privatim, & petitâ priùs ab ipso pœnitente venia:
æ omnia fusè explicat Gamachæus supra, ubi insuper
dit nec ipsum Sacerdotem posse uti notitiâ per Con-
ssionem Sacramentalem, acquisitâ ad suam aut alio-
m directionem, vel ad arcendum aliquod malum, si ex
o usu & applicatione sequatur fractio sigilli, aut pro-
bile fractionis periculum: si tamen nihil tale impen-
at, & prudenter se gerat Confessarius; ita ut omnem
moveat temerati Sacramenti suspicionem, potest tunc
adem notitiam ad pios usus convertere, præsertimque
malum aliquod impediendum.

3. Dicendum. Sub sigillo Confessionis cadere, primò
nnia & singula peccata mortalia, sive pœnitentis, sive
mplicis, tam in particulari, quàm in generali: omnia
tam peccata venialia in particulari, eorumque circum-
ntias, quæ nonnisi per Confessionem cognoscuntur;
m ea omnia, quæ licet peccata non sint, talem nihi-
minùs cum peccatis in Confessione declaratis, conne-
onem habent, ut de illis cognitionem aut suspicionem
generare possint. Ita ex S. Thomæ & aliorum Theolo-
rum communi doctrina Isambertus disp. 23. art. 4. ubi
jungit etiam defectus sive naturales, sive acquisitos
ius pœnitentis, qui non aliter quàm per Confessionem
notescunt, sub illius sigillum cadere: aliàs odiosa red-
retur Confessio, & pœnitenti probrosa, si defectus ejus-
odi per illam cognitos manifestare liceret: opera verò
na & virtutes ipsius pœnitentis sub illius sigillum pro-
iè non cadunt, quamvis aliunde Confessarius juxta in-
ntionem pænitentis secretum ipsi servare teneatur.

4. Dicendum, non modo Confessarium, sed etiam in-

terpretem, si fortè pœnitens aliquem ad explicanda peccata adhibuerit: alios denique omnes, qui quocunque modo licito, vel illicito, sive datâ operâ, sive casu fortuito peccata illa cognoverunt, quæ per solam Confessionem Sacramentalem innotuerunt, pari obligatione sigilli servandi teneri. Ita docet S. Thom. Paludanus, Scotus, Medina, Sylvester, Navarrus, & alij apud Laymann. tract. de Pœnit: Ratio est, quiâ secundùm regulam juris, res ad quemcunque perveniat, cum onere suo transit, ut habetur cap. Pastoralis, de decimis. Ac proinde ad quoscunque peccatorum alienorum notitia per solam Confessionem perveniat, ad illos etiam servandi sigilli eadem obligatio transibit.

De consensu tamen pœnitentis, potest Confessarius ex aliqua causâ rationabili, & propter ipsius pœnitentis majorem utilitatem, peccatum illius in Confessione auditum alteri declarare, ut docet S. Thom. in 4. dist. 21. quæst. art. 2. & cum eo communiter Theologi, ut videre est apud Isambertum disp. 23. a. 6. qui tamen art. seq. recte admonet, consensum illum pœnitentis debere esse plenè voluntarium, liberum, formalem, & expressum: nec sufficere tacitum seu virtualem, aut interpretativum.

5. Quæres, an etiam pœnitens ad sigillum teneatur respectu eorum, quæ Confessarius in huius Sacramenti administratione ipsi vel dixit, vel injunxit. Communis Theologorum responsio est negans, ut docent Major, Sot. & alij apud Suar. disp. 13. sect. 4, Canones siquidem sigilli obligationem præcipientes nullam pœnitentis faciunt mentionem. Quamvis autem sigillo Sacramentali non obligetur, lege tamen naturali tenetur ad secretum servandum, quando ex illius revelatione aliquod damnum in ipsum Confessarium derivaretur; aut quamvis nullum inde ipsi immineret damnum, aliquid tamen contra eius voluntatem in illius manifestatione sine ullâ rationabili causâ fieret. Quòd si Confessarius eo impietatis delaberetur, ut in ipso Pœnitentiæ Tribunali pœnitentem ad

pecca-

peccatum aliquod solicitare, vel ad errores inducere conaretur, tunc posset poenitens illum ad Superiorem deferre; imò aliquando teneretur: si nimirùm ex silentio suo plurium aliorum ruinam sequi videret, quos ipse Confessarius ad peccandum aut errandum induceret.

SECTIO XXII.

In quibus casibus Confessio nulla sit; & ideò iteranda.

1. EX ante dictis facilè colligi potest, quænam ad confessionis Sacramentalis & subsequentis absolutionis validitatem necessariò requirantur; tam ex parte poenitentis, quàm ipsius Confessarii; quorum si vel unum desit, confessio illa & absolutio irrita sit, atquê adeò iteranda. Quæ quidem majoris facilitatis gratiâ breviter hîc subjiciemus.

Atque in primis ex parte poenitentis quinque præsertim requiruntur. Primum est, ut diligentiam rationabilē & sufficientem adhibeat in discutiendâ conscientiâ, præsertim quando ad Poenitentiæ Tribunal rariùs accedit, & se alicuius peccati mortalis reum esse deprehendit, aut dubitat: unde si in illa discussione ita negligens sit, ut exinde sequatur oblivio peccati alicuius mortalis, quod sibi in memoriam facile reducere potuisset ac debuisset, tunc confessio nulla erit, & proinde iteranda.

Secundum est, ut poenitens veram de peccatis commissis contritionem, aut saltem attritionem actualem concipiat, idque ante confessionem, aut in ipsa confessione, aut saltem ante absolutionem; prout superiùs à nobis explicatum est: quæ quidem actualis contritio vel attritio si desit. confessio irrita erit, & proinde iteranda.

2. Tertium est, ut firmum concipiat propositum, non ampliùs peccata illa committendi, de quibus se accusat, idque uel actuale, vel saltem virtuale, ut supra declaratum est: quod etiam intelligi debet, quando quis de so-

lis venialibus confitetur: si enim nullum ne quidem virtuale propositum haberet pro viribus peccata illa devitandi, obicem huius Sacramenti effectui poneret, & quamvis, si sola peccata venialia confessus fuisset. non teneatur eadem iterùm in confessione declarare: tenetur tamen de propositi illius defectu, & indignâ Sacramentalis absolutionis perceptione se denuò in Pœnitentiæ tribunali accusare.

Quartum est, ut pœnitens omnia peccata mortalia etiam purè interna, quæ post diligens examen memoriæ occurrunt, eorumque numerum & circumstantias speciem immutantes, aut notabiliter aggravantes, quando illas ut tales agnoscit, vel de iis à Confessario interrogatur in confessione, explicet: unde si scienter & datâ operâ peccatum mortale omittat, aut peccatorum à se commissorum numerum, vel circumstantiam aliquam necessariò declarandam reticeat, confessio nulla erit, tenebiturque non modò peccatum illud scienter omissum, sed & omnia alia & singula mortalia in illa confessione explicata iterùm Clavibus Ecclesiæ subijcere; imò & omnes confessiones subsequentes iterare; in quibus confessionis illius sacrilegæ sibi conscius, ejus defectum supplere non curaverat: si tamen eidem Sacerdoti confiteretur, & ille saltem in genere peccatorum ipsius pœnitentis sibi declaratorum recordaretur; tunc pœnitenti sufficeret omissum peccatum declarare, & se de illarum confessionum defectibus accusare.

Quintum denique, ut satisfactionem rationabilem à Confessario sibi injunctam ex animo acceptet; & suo tempore adimplere proponat: si enim nullam omninò satisfactionem acceptare vellet, absolutionis recipiendæ capax non esset.

3. Ex parte autem Confessarij ad validitatem huius Sacramenti tria requiruntur, quorum si vel unum desit, Sacramentum etiam irritum erit. Primum est, debita verborum formæ seu absolutionis prolatio; quod attendere maximè debent illi, qui Pœnitentiæ administrandæ, frequenter incumbunt, ut non quodam usu & consuetudine

neque

neque nimis festinanter, sed distinctè Sacramentalis absolutionis uerba proferant: aliàs propter vel unicam syllabam omissam, grave sacrilegium incurrere posset Confessarius; ipsumque pœnitentem, licet ritè dispositum huius Sacramenti effectu privare.

Secundum est, debita intentio actualis, aut saltem virtualis, ut suprà cap. 1. explicatum est: hâc siquidem deficiente, eius absolutio, quamvis ore prolata, nulla & irrita foret. Idcircò consultissimum est, ut Sacerdos hoc Sacramentum administraturus, priùs mentem in Deum elevet, & intentionem suam pro hoc Sacramento debitè omnibus pœnitentibus eius Tribunali adstantibus administrando dirigat: eamque quantùm poterit. quoties absolutio cuique illorum conferenda erit, renovet.

4. Tertium denique est, legitima potestas & jurisdictio sive ordinaria, sive delegata, cum debita Episcopi approbatione: non enim est major defectus quàm potestatis, quâ deficiente, nullius momenti erit absolutio; ut loquitur Conc. Trid. sess. 14. cap. 7. ac proinde irrita & nulla: quare attendere debet Confessarius, an potestatem sufficientem habeat, an pœnitens eius jurisdictioni subsit, an peccatum aliquod reservatum commiserit, vel censuram incurrerit, à qua illum absolvere non possit: quo tamen in casu non statim pœnitentem à se abijcere, sed benignè ac misericorditer illũ admonere & excitare debet, ut ad Superiorem recurrat: imò interdum præstaret, ut ipse Confessarius, ex charitate, in se susciperet onus adeundi Superiorem, & facultatem illum absolvendi postularet, ut sic ipse pœnitens majori animo satisfactionem injunctam adimpleret, & remedia peccatis in futurum devitandis, apta & à Confessario proposita, libentiùs amplecteretur

SECTIO XXIII.

Quid sit Satisfactio Sacramentalis.

1. SAtisfactionis nomine intelligitur actio illa, quâ is qui alterum læsit, tantùm facit, quantùm satis est ad inju-

ad injuriam compensandam, vel quantùm is, qui læsus est, justè exigit, ut docet Bellarm: lib. 4. de Pœn. cap. 2.

Quamvis autem nullus homo, ut in priori huius operis parte tract. 5. & 6. dictum est, possit Deo pro peccatis satisfacere, nisi condonatio aliqua gratuita interveniat ex parte ipsius Dei; supposito tamen gratiæ dono per Christi Domini merita collato, certum est satisfactionem aliquam Deo exhiberi posse ab homine, eiusque opera quædam esse satisfactoria, ut ex infrà dicendis patebit.

Est autem hæc satisfactio duplex: alia siquidem extra Sacramentum fit, alia Pœnitentiæ Sacramento conjungitur, estque illius pars integrans, ut suprà dictum est: quæ quidem, quoniam non solum ex opere operantis, sed etiam ex opere operato sortitur suum effectum, ideò perfectior est, & majorem vim habet.

2. Rursùs hæc satisfactio Sacramentalis duplex distingui potest; una minùs propriè dicta, quæ reperitur in ipsa contritione & confessione, aliisque pœnitentis actibus, qui absolutionem antecedunt, per illos enim actus satisfactionem aliquam Deo exhiberi docuit S. Thom. in 4. dist. 16. q. 1. art. 1, q. 1. ubi dicit, quod Pœna, quam Pœnitens patitur in contritione & in confessione, in partem satisfactionis cadit; quod olim etiam docuerat Aut hor libri de verâ & falsâ pœnitentiâ cap. 1. Ubi de Confessione Sacramentali loquens; Multùm, inquit, satisfactionis obtulit, qui erubescentiæ dominans, nihil eorum quæ commisit, nuncio Dei denegavit. Certè non pauci sunt, qui pudorem illum in quorumdam peccatorum confessione subeundum, multis jejuniis, orationibus, & eleemosynis vellent redimere. Hi autem actus, quatenus ab homine peccatore eliciuntur, nonnisi impropriè dicuntur satisfactorij, cùm neque pro culpa, neque pro pœna æterna, peccato nondum remisso debita, aut ulla illius parte per illos satisfiat, sed convenientiùs tantùm disponatur pœnitens ad justificationis gratiam uberiùs & certiùs in Pœnitentiæ Sacramento recipiendam.

Altera

Altera est satisfactio Sacramentalis propriè dicta, quæ consistit in piis quibusdam operibus à Confessario injunctis, quibus pœnitens pro pœnâ temporali peccato quoad maculam, remisso debitâ, Deo satisfacit; quod expressè docuit Concilium Trident. sess. 6. cap. 14. ubi de satisfactione Sacramentali loquens, dicit illam Deo exhiberi. Non quidem pro poena æterna, quæ vel Sacramento, vel Sacramenti voto unà cum culpa remittitur; sed pro pœna temporali, quæ (ut sacræ literæ docent) non tota semper, ut in Baptismo fit, dimittitur.

Hæc autem vera & propriè dicta satisfactio vocatur, quia per illam pro pœnâ illâ temporali peccato quoad maculam remisso debita verè & propriè Deo satisfit: Quod ut evidentiùs constet, duo breviter hîc explicanda sunt. Primum est, utrum remissâ per absolutionem Sacramentalem peccati culpâ, remaneat aliquando pœna aliqua temporalis luenda; Secundum est, utrum per aliqua bona opera in statu gratiæ facta, pro pœnâ illâ temporali satisfieri Deo possit. Utrumque negant hæretici hujus temporis: utrumque tamen Catholica veritas affirmat, quæ quoad priorem partem probatur, & simul oppositus error refellitur.

3. Primò ex Scriptura 2. Reg. 12. ubi refertur Davidi de peccato suo perfectè pœnitenti, Deum illius culpam condonasse, (ut hunc locum explicat S. Ambrosius in priore Davidis Apolog. cap. 2.) & tamen eum temporali pœna, morte scilicet filii, ob peccatum illud, quàmvis remissum, plecti voluisse.

Secundò, ex Concilio Tridentino suprà citato, & præterea sess. 14. cap. 8. ubi declarat, Falsum omnino esse & à verbo Dei alienum, culpam à Domino nunquam remitti, quin universa etiam pœna condonetur.

Tertiò, ex S. Augustino in Psalm. 50. Veritatem, inquit, dilexisti; hoc est impunita peccata eorum, etiam quibus ignoscis, non dimisisti: sic prorogasti misericordiam, ut servares & veritatem. Item ex S. Gregorio lib. 9. Moral. cap.

ral. cap. 27. ubi dicit Davidem punitum fuisse ob peccatum præteritum quamvis remissum; quia Dominus delictum sine ultione non deserit.

4. Quartò ex iis, quæ ad probandam veritatem Purgatorij suo loço infra proferentur.

Secunda pars ejusdem Catholicæ veritatis, nimirùm quòd per bona quædam opera in statu gratiæ facta pro pœnâ illâ temporali, aut aliqua eius parte Deo satisfieri possit, probatur.

Primò ex Scriptura Tobiæ 4. Eleëmosyna ab omni peccato & à morte liberat: ut loquitur Tobias senior de Eleemosyna à filio in statu gratiæ facienda, ut ex ipso contextu patet; quam tamen dicit à peccato, id est à pœnâ peccati liberare.

Secundò ex Concilio Trident. sess. 14. can. 13. ubi profert anathema in eum, qui dixerit, pro peccatis, quoad pœnam temporalem, minimè Deo per Christi merita, satisfieri pœnis ab eo inflictis & patienter toleratis, vel à Sacerdote injunctis, aut sponte susceptis, ut jeiuniis, orationibus, eleemosynis, aut aliis etiam pietatis operibus.

Tertiò ex S. Cypriano lib. 3. Epist. 10. ubi dicit: Peccatores Deo patri misericordi, precibus & operibus suis satisfacere posse; & ex S. Ambrosio lib. 2. de Elia, & jeiunio cap. 22. ubi dicit: Nos habere plura subsidia, quibus peccata redimamus: Pecuniam habes, redime peccatum tuum.

Quòd verò illis & similibus locis loquantur SS. Patres de redimendis peccatis quoad culpam jam remissis, rectè colligit Gamachæus cap. 23. de satisfact. Pœnit. sess. 14. cap. 8. ex eo quòd, quamdiù homo hæret in statu peccati mortalis, nihil ad redemptionem peccati quibusvis operibus suis conferre possit; Unde Concil. Trident. dicit: Omnem satisfactionem, quam pro peccatis nostris exolvimus, esse per Jesum Christum, &c. in quo vivimus, in quo meremur, in quo satisfacimus facientes fructus dignos pœnitentiæ, qui ex illo vim habent, &c. ubi monet Gamachæus

thæus notandas esse has voces; Per Christum, & in quo vivimus: iis enim apertè significatur satisfactionem suppo- nere gratiæ vitam, & unionem cum Christo per ipsam gratiam sanctificantem.

5. Objiciunt hæretici 1. S. Petr. 1. dici: Nos redemptos esse, non corruptibilibus auro vel argento, sed pretioso Sanguine Christi: Unde sequitur solâ virtute satisfactoriâ Passionis Christi, non verò eleemosynis, aut aliis operibus peccata nostra, aut pœnas illis debitas posse redimi.

Respondetur, verissimum esse nos solâ virtute meritorum Christi à peccatis, pœnisque illis debitis redemptos fuisse; quia Christus solus condignam pro nobis satisfactionem Deo Patri obtulit, & merito suæ Passionis gratias omnes promeruit, ex quibus oritur vis omnis satisfactiva, sicut & meritoria, quæ operibus nostris bonis inesse potest: unde fit ut omnis satisfactio, quam pro peccatis nostris exolvimus, fit per Christum Jesum, & ex illo vim habeat, proindèque omnis gloriatio nostra, non in nobis, sed in ipso Christo esse debeat.

SECTIO XXIV.

Quibus operibus Deo satisfieri possit.

TRes sunt super hâc quæstione Theologorum sententiæ; quidam enim existimant virtutem satisfactivam nesse solis operibus, quæ non sunt præcepti, sed solũ consilij: alij verò solis operibus bonis pœnalibus, id est, molestiam aliquam, & afflictionem inferentibus; alij deniq; omnium probabilissimè asserunt omnibus, & quibuscunq; bonis operibus æternæ gloriæ de condigno meritoriis, ab homine justo elicitis, pro pœnâ temporali peccato debita satisfieri Deo posse. Ita Scot. in 4. dist. 15. quæst. 1. Gabriel ibidem, art. 1. Dominicus Sotus dist. 19. quæst. 2. art. 1. Henricus quodlibeto 8. quæst. 4. Petrus de Ledesma tract. de Sacramento Pœnit. cap. 22. quibus subscribit Lambertus disp. 28. de Sacram. Pœnit. art. 1. Præcipua

illorum

illorum ratio hæc est, quòd opera illa, quæ sunt æternæ gloriæ de condigno meritoria, sunt etiam meritoria remotionis cujuscunque impedimenti gloriæ illius consequendæ, cùm sit utriusque par ratio, proindeque, cùm pœna temporalis peccato debita, sit quoddam impedimentum illius consecutionis; sequitur quòd justus per opera bona, remotionem illius impedimenti merebitur; & ex consequenti opera illa erunt pro peccatis satisfactoria. Quod quamvis verum sit, nihilominùs fatendum opera bona hominis justi cæteris paribus eò magis esse satisfactoria, quo sunt magis pœnalia & afflictiva; quia, ut sic, majorem ex naturâ rei aptitudinem habent ad pœnam redimendam.

2. Inter opera verò satisfactoria, præsertim tria enumerantur à Concilio Trid. sess. 6. cap. 24. Jejunium scilicet, oratio, & eleemosyna: ubi per jejunium intelliguntur omnes & quascunque corporis afflictiones voluntariè susceptas; per orationem quoscunque religionis actus interiores, aut exteriores in Dei cultum & honorem elicitos; per eleemosynam autem quæcunque charitatis & misericordiæ opera erga proximum exhibita, ad miseriam seu necessitatem ejus corporalem, aut spiritualem sublevandam: & sess. 14. cap. 9. adjungit: Tantam esse divinæ munificentiæ largitatem, ut nec solùm pœnis à nobis pro vindicando peccato susceptis, aut Sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositis; sed etiam (quod maximum amoris argumentum est,) temporalibus flagellis à Deo inflictis, & à nobis patienter toleratis, apud Deum Patrem per Christum Jesum satisfacere valeamus: circa quę flagella tamen & alia incommoda, quæ necessariò patimur, observandum est, nos eo solùm tempore satisfacere, quo illa patienter toleramus per actum positivum patientiæ, vel alterius virtutis, cùm satisfactionis virtus, non tam in passione & sufferentia, quàm in libera & virtuosâ flagellorum illorum & incõmodorũ acceptatione consistat.

SECTIO XXV.

Quomodo se gerere debeat Confessarius in imponendâ satisfactione.

1. SUpponimus Confessarium non modo posse, sed etiam debere satisfactionem aliquam pœnitenti injungere, ut constat tùm ex Concilio Lateranensi c. Omnis utriusque, & ex Conc. Trid. sess. 14, c. 8. tum etiam ex eo, quòd tenetur Confessarius id præstare, quod ex eius parte ad integritatem Sacramenti requiritur: pars autem integrans Sacramenti Pœnitentiæ est satisfactio, non quæcumque; sed illa solummodò, quæ ex præcepto Sacerdotis imponitur, ut ex antedictis constat, & habetur in Catech. Rom. part. 8. cap. 5. excipitur tamen quandò pœnitens ita morti proximus est, ut nihil supersit vitæ, nisi quantùm satis est ad absolutionẽ recipiendam: tunc enim sicut moribundus nullam pœnitentiam implere potest, sic Confessarius nullam imponere tenetur: si tamen ita morti vicinus sit, præstat semper aliquam vel levissimam imponere. v. g. invocationem Nominis JESU, deoscumtionem Imaginis Crucifixi, &c. ut eâ ratione Sacramentũ habeat debitam integritatem, & infirmus fructum aliquem ex illa satisfactione Sacramentali percipiat.

Hoc præsupposito, ut noverit Confessarius quomodò se in injungendis pœnitentiis, seu satisfactionibus gerere debeat, Conc. Trident. doctrina ipsi antentè consideranda est; præsertim sess. 14. cap. 8. ubi dicit, Debere Sacerdotes Domini, quantum spiritus & prudentia suggesserit, pro qualitate criminum & pœnitentium facultate salutares & convenientes satisfactiones injungere, &c.

Quæ quidem Concilij verba, si attentè considerentur & perpendantur, plurimum lucis cuilibet Confessario afferre poterunt, ut hâc in parte officio suo ritè fungatur.

2. Dicit igitur in primis: Quantùm spiritus & prudentia suggesserit: ut ostendat Ecclesiam pro injungendis satisfa-

ſatisfactionibus in foro interiori & ſecreto Pœnitentiæ, nullam certam regulam in particulari præſcribere voluiſſe, ſed id Confeſſariis determinandum reliquiſſe: & quamvis olim plures Canones pœnitentiales ad vigorem Eccleſiaſticæ diſciplinæ conſervandum ſanctiſſimè ediderit, ac pro exigentiâ temporum, locorum, & perſonarum variè commutaverit; illos tamen, cùm jam aliquibus ſæculis in deſuetudinem abierint, in uſum ob juſtiſſimas cauſas revocare noluiſſe, ſed ſatisfactionem quidem privatam & Sacramentalem Confeſſariorum diſcretioni & prudentiæ reliquiſſe, publicam autem ob publica peccata exolvendam, Epiſcoporum arbitrio permiſiſſe, ut conſtat ex variis ipſius Conc. Trid. decretis, ac præſertim ex ſeſſ. 24. cap. 8, de reform. ubi declarat Epiſcopum poſſe pœnitentiam publicam ob publica peccata impoſitam, in aliam ſecretam pœnitentiam commutare, quandò ita magis expedire judicaverit.

Dicit 2. Pro qualitate criminum, ut noverit Confeſſarius, quid potiſſimum attendere debeat in imponenda ſatisfactione; cuius menſuram ac modum non pro libito determinare debet, ſed pro qualitate criminum, in quorum vindictam ſimul & medelam imponitur, ideòq; peccatorum non modò numerum ac ſpeciem, ſed & alias circumſtantias debet perpendere, ex quibus illorum gravitas augeri vel minui poteſt; v. g. an ex infirmitate, ignorantia, vel malitia fuerint commiſſa; an ex repentino animi motu, an verò ex pravo aliquo & inveterato habitu ortum ducant: ut juxta divinæ juſtitiæ regulam: Pro menſura delicti ſit & plagarum modus.

3. Dicit: Et Pœnitentium facultate: non enim ſola peccatorum gravitas aut levitas, ſed & ipſorum pœnitentium facultas conſideranda eſt: quod Rituale Romanum optimè declaravit, tit. de ordine adminiſtrandi Sacramentum Pænitentiæ, ubi dicit in injungendis ſatisfactionibus, habendam eſſe rationem ſtatus, conditionis, ſexûs, ætatis, & item diſpoſitionis pœnitentium. Status, v. g. ſitne

pœni-

pœnitens Clericus an laicus, &c. Conditionis, infimæ an eminentis, superior an inferior, dives an pauper. Sexûs: aliqua enim in sexu fragiliori tolerari utcunque possunt, quæ in perfectiori nullam excusationem admittunt. Ætatis: est enim longè dispar ratio peccatorum, quæ in ætate puerili, & quæ in perfectâ, & maturâ committuntur. Dispositionis, corporis scilicet, vel animi, aliqui enim sunt imbecilles & infirmi, quos si oneraveris opprimes, alii contra valentes & robusti, item alii conscientiæ scrupulis & dubiis inquietantur; alii scrupulis acribus exagitantur, Quæ omnia & alia similia Confessario perpendenda sunt, ut (sicut loquitur Catechismus Rom. supra) cum justitia, prudentia & pietate in sententia erga pœnitentes ferenda se gerat.

Post considerationem qualitatis criminum, & facultatis pœnitentium, satisfactiones ipsæ imponendæ attendi debent, quas Concilium dicit esse debere salutares & convenientes.

Salutares quidem, id est utiles & aptas ad salutem pœnitentium: quod ut præstet Confessarius, debet in illis imponendis hoc solum ob oculos habere, nimirùm ut pœnitentis saluti consulat, ideòque duo extrema huic fini opposita, sunt devitanda.

4. Primum est, Ne (ut loquitur Concilium suprà) peccatis conniveat, & indulgentiùs cum pœnitentibus agat, neve levissima quædam opera pro gravissimis delictis injungendo, alienorum peccatorum particeps efficiatur; sed tales injungat satisfactiones, quæ tam ad novæ vitæ custodiam & infirmitatis medicamentum, tùm ad præteritorum peccatorum vindictam & castigationem conferre possint. Hoc fiet, si ut monet Rituale Romanum sup. Confessarius, quantum poterit, contrarias peccatis pœnitentias injungat, veluti avaris, eleëmosynas: libidinosis, jejunia, vel alias carnis afflictiones; superbis, humilitatis officia: desidiosis, devotionis studia; rariùs autem vel serius confitentibus, vel in peccata facilè recidentibus, utilissi-

tilissimum fuerit consulere, ut sæpè, puta semel in mense, vel certis diebus solemnibus confiteantur, & si expediat, communicent.

Alud quoque extremum ipsi Confessario devitandum est, ne scilicet durum se & rigidum ultrà quam satis est pœnitenti exhibeat, illique acerbas nimis & molestas pœnitentias imponat, eo prætextu quòd conscientiam suam exonerare velit, nihil curans an ipse pœnitens eas adimpleat nec-ne: quod esset maximè à charitate alienum, & fini huiùs Sacramenti prorsùs repugnaret; unde sapientissimè monet Rituale Parisiense titul. de Sacramento Pœnitentiœ, ut satisfactione injunctâ, interroget pœnitentem: An possit, anne dubitet pœnitentiam sibi injunctam peragere: alioquin eam immutet aut minuat. Neque repudiandum est axioma Joannis Gersonis p. 2. operum in regulis moralibus: ubi dicit: Tutiùs esse cum parva Pœnitentia, quæ spontè suscipitur, & verisimiliter adimpletur, ducere confessos ad Purgatorium, quàm cum magna non implenda præcipitare in infernum. Certè multi graves Theologi, quibus subscribit Gamachæus, existimant Confessarium aliquandò pro satisfactione pœnitenti salubriter imponere posse opera etiam ab ipso aliàs debita, & ex præcepto implenda, verbi gratiâ; ut audiat Missam singulis Dominicis diebus, & Festivis per annum, ut per totam Quadragesimam jeiunet, &c. Observat prætereà Laymanus tract. 6. de Pœnit. cap. 15, ex S. Thoma, & aliis Doctoribus, aliquas esse causas, quarum intuitu Confessarius legitimè possit satisfactionis imponendæ rigorem minuere, quales sunt, magnitudo contritionis, infirmitas corporis, imbecillitas animi, Jubilæi aut Indulgentiarum tempus, aut similes.

5. Denique, Concilium dicit satisfactiones esse debere convenientes statui, conditioni, sexui, &c. Scilicet, ut nihil in illis Confessarius à pœnitente, nisi juxta prudentiæ regulas exigat: e. g. ut filio familias non injungat eleemosynas erogandas, operariis, vel debilibus personis jeiunia, mu-

nia, mulieribus peregrinationes, valdè occupatis multas preces; ſed præcipuo ſtudio Confeſſarius cavere debet, ut rectè monet S. Antoninus, Navarrus, & alii apud Laymann. ſuprà, ne tales imponat ſatisfactiones, ex quibus alii, v.g. maritus, parentes, vel domeſtici in ſuſpicionem peccati alicuius in Confeſſione declarati, venire poſſint; aut ex quibus conjiciant grave aliquod peccatum à pœnitente commiſſum fuiſſe; quod etiam habetur in Rituali Romano ſupra, ubi expreſsè prohibent, ne unquam pro peccatis occultis, quantumvis gravibus, manifeſta imponatur pœnitentia.

SECTIO XXXI.

Quæ ſit obligatio pœnitentis circa pœnitentiam acceptandam & adimplendam

CErtum eſt pœnitentem obligari ad acceptandam & adimplendam pœnitentiam ſibi rationabiliter à Confeſſario impoſitam, nec poſſe licitè illam repudiare, & ſatisfactionem in Purgatorio implendam reſervare. Ita enim docet S. Thom. & poſt illum Sotus, Paludanus, Major, & alii plures, quos citat & ſequitur Suares diſp. 38. ſect. 7. Ratio eſt; tum quia integritas Sacramenti à pœnitente ſervanda id requirit, tùm etiam quia poteſtas ligandi, quæ Sacerdotibus à Chriſto Domino conceſſa eſt, in eo præſertim conſiſtit, ut declarat Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 8. & can. 15. quod Sacerdotes ex judiciariâ quàm habent poteſtate, ligare poſſint pœnitentes ad pœnam; ad quam profectò eos ligare non poſſent, ſi ad ſatisfactionem implendam non poſſent eos obligare.

2. Unde ſequitur illum peccare, qui pœnitentiam rationabiliter impoſitam acceptare non vult, aut acceptatam implere non curat, mortaliter quidem; ſi pœnitentia illa ſit gravis, venialiter tantùm, ſi levis ſit; ut docet Valentia q. 4. de Pœnit. punct. 4. Imò Suares ſuprà exiſtimat pœnitentiæ cuiuſcunque ob venialia peccata impoſitæ omiſſio-

missionem, si contemptus absit, esse tantùm venialem, tamen Confessarius, nimis duram aut difficilem pœnitentiam imponat, poterit pœnitens ab eo postulare, ut illa minuat aut mutet, cui tunc Confessarius quantùm lic potest, annuere debet; ut docet Navar. cap. 26. n. 20. scilicet Confessionis & pœnitentiæ jugum nimis onerosum & exosum reddatur: quodsi Confessarius nollet minuere, vel mutare; poterit pœnitens antequàm recip absolutionem petitâ humiliter veniâ, Sacerdotem alteru adire, eique peccata omnia rursùs confiteri, & ab eo pœnitentiam mitiorem, & à se faciliùs implendam accipere,, ut docet Suares sup. Imò si pœnitentiam quam acceptavit implere nonnisi cum maximâ difficultate poss poterit Confessarius qui eam imposuit, aut quivis aliu etiam illi inferior, audita iterum Confessione peccatorum pœnitentiâm illam ex causa aliqua justâ & rationabi mutare. Ita Sylvester, Henriques, Suares, Valentia, alii quos citat & sequitur Laymann. tract. 6. de Sacram Pœnit. cap. 15. qui etiam ibidem subdit probabilem, in praxi tutam esse, eorum sententiam qui asserunt alte Confessarium ex causâ aliquâ justâ pœnitentiam muta posse, etiam non repetita Confessione peccatorum, ob qu imposita fuerat; sic enim docent Vivaldus, Navarrus Victoria, Toletus, & alij quos ibidem citat.

* Quæ tamen sententia limitanda videtur; adjectio unius conditionis, nimirùm ut ille Confessarius à quo postulatur, ut pœnitentiam impositam immutet, id faciat in ipso tribunali pœnitentiæ, seu in actu Sacramenti ad tribunal illud pertinente. Ratio est, quia impositio pœnitentiæ Sacramentalis, ut pars integralis pertinet ad sententiam tribunalis Sacramentalis, ideòque neque primò imponi, neque postea immutari potest, nisi in ipso tribunali, aut in actu aliquo ad illud pertinente.

Quæres, quo tempore pœnitentia à Confessario injuncta impleri debeat: Respondetur cum distinctione, vel enim illius implendæ tempus à Confessario præfixum fuit, vel

vel non: si primum, v.g. si certis diebus jeiuniū servandum injunctum sit, tempore illo præfixo, implendum est: si secundum, pœnitens, quam primùm commodè poterit, satisfactionem implere tenetur. Ita Suares loco citato, ubi docet illum mortaliter peccare, qui pœnitentiam gravem sine ullâ rationabili causâ tempore valdè diuturno ex solâ desidiâ, aut incuriâ differret.

Est autem hîc obiter observandum, damnatam olim fuisse à Sixto Summo Pontifice in Bulla speciali data anno 1478. sententiam Petri de Osma, qui asserebat non nisi peractâ pœnitentiâ confitentes debere absolvi: quam quidem sententiam, falsam, scandalosam, & SS. Patrum decretis. Apostolicisque Constitutionibus contrariam, & hæreticam declaravit, cujus Bullæ mentio fit in censura Facultatis Parisiensis, data anno 1644. die 23. Junij, in quâ eandem, ut temerariam & hæreticam proscripsit.

APPENDIX
De Indulgentiis, & Purgatorio.

QVoniam suprà diximus posse Confessarium injungendarum satisfactionum rigorem minuere occasione Indulgentiarum, pœnasq; temporales peccatis quoad maculam remissis debitas, quibus in hac vita satisfactū minimè fuerit, post hanc vitam in Purgatorio esse luendas, ut utrumq; meliùs & certiùs intelligatur: Appendicem hunc de Indulgentiis & Purgatorio apposuimus, in quo quid de utroque secundùm Catholicæ fidei normam sentiendum sit, breviter explicabimus.

§ I.

Quid sit, & quotuplex Indulgentia?

INdulgentiæ nomen secundùm communem. & receptum Ecclesiæ usum, significat pœnæ temporalis pecca-

peccato quoad culpam remisso debitæ condonationem quæ fit ab Ecclesia ex justa aliquâ & rationabili causâ p applicationem satisfactionum Christi Domini, ut fusè do cet & explicat Bellarm. lib. 1. de Ind. cap. 1. & 2. Quo ut evidentiùs fiat, duo nobis hîc breviter demonstrand sunt.

Primum est, extare in Ecclesia Thesaurum quendam unde applicandæ fidelibus Indulgentiæ proferuntur: q Thesaurus constat in primis ex satisfactionibus ipsius Chri sti Domini, quarum valor, cùm infinitus fuerit, ut d dictis 1. p. tr. 5. constat, quantacumq; fiat illarum applica tio, thesaurus ille nunquam exhauriri potest. Constat et am ex satisfactionibus superabundantibus Sanctorum quorum aliquos certùm est longè plura passos esse; qua ob peccata commissa promeriti fuerint (quod de Sanct Joanne Baptista, multisque aliis pietas facilè suadebit quibus passionibus voluntariè ab iis, & ex perfecta cha ritate acceptatis, vis quædam inerat, non modò meri ritoria, cujus fructum in cœlo percipiunt; sed etiam sa tisfactoria, quam licet ipsis minimè necessariam, ut su ponimus, aliis tamen maximè utilem & salutarem e posse Ecclesia semper agnovit; ut ex communione San ctorum, quam in Symbolo profitemur, aliisque Scriptura locis fusè probat Isambertus tractat. 1. de Indulgent. disp 1. art. 3. & Gamachæus disp. unica de Indulg. cap. 2 ubi etiam ex communi Doctorum sententia, variis argu mentis ostendunt Justum in hac vita non solùm pro suis sed etiam pro alterius Justi peccatis ob charitatis unio nem, Deo satisfacere posse.

Porrò has Sanctorum satisfactiones Christi Domini sa tisfactionibus conjungit Ecclesia, non ut ullum harum de fectum suppleat, cùm perfectissimæ sint; neque ut earun dem valori infinito quidquã superaddat: sed tùm ut ipsi us Christi virtutem in Sanctis ejus veneretur, tùm ut eo rum perfectam cum Christo capite unionem, & membro rum ejusdem capitis in utraque Ecclesia triumphante, a militante communionem demonstret. 2. Secun-

2. Secunda est, supradicti Thesauri dispensationem à Christo Domino Ecclesiæ creditam fuisse, ut habetur in Extravag. Unigenitus, de pœnit. & remiss. & in Concilio Trident. sess. 25. decret. de Indulg. Et probari potest tùm ex illis Christi Domini verbis, Matt. 16. Quodcunque solveris super terram, erit solutum & in cœlis: quibus potestas generalis & amplissima conceditur vincula quæcumque solvendi, quibus à consecutione salutis homines præpediri possent; tùm etiã ex continua & universali praxi Ecclesiæ, quæ jam inde à tempore Apostolorum & consequentibus sæculis, ad hæc usque tempora perseveravit. Paulus siquidem Indulgentiam Corinthio incestuoso pœnitenti concessit, ad instantiam aliorum fidelium, qui pro illo intercesserant, ut docent S. Thomas, & Theodoretus in commentariis super cap. 2. Epist, 2. ad Corinth. Similiter Indulgentias ad postulationem Martyrum, qui in carceribus ob Christi Confessionem detinebantur, pœnitentibus concessas fuisse, constat ex variis testimoniis Tertulliani, S. Cypriani, & aliorum, qui apud Bellarminum cap. 3. referuntur. De earundem postea Indulgentiarum usu mentio fit in Concilio Nicœno 1. can. 11. Ancyrano can. 5. Laodiceno can. 2. & aliis passim usque ad Gregorium Magnum, à cujus temporibus usus Indulgentiarum notior adhuc & frequentior in universa Ecclesia fuit, ut fusè ostendit idem Bellarminus suprà.

Ex quibus constat quàm falsò & temerariè hodierni Hæretici Indulgentias ab Ecclesia concedi posse denegent, quorum error vel eo solo nomine proscribi deberet, quod non alios Patronos agnoscat quam Valdenses, qui primi Indulgentias impugnarunt, ut observat idem Bellarminus suprà. apud quem fusior Hæreticorum illorum refutatio, & veritatis nostræ fidei probatio videri potest.

3. Quæres quis sit Indulgentiarum effectus? seu à quibus pœnis per Indulgentias liberemur. Respondetur per concessionem Indulgentiarum nos minimè liberari à pœnis naturalibus, quæ peccatum originale consequuntur,

neque etiam à pœnis ob delicta in foro externo, sive Ecclesiastico, sive politico subeundis. sed à pœnis illis temporalibus, quæ ob peccata post Baptismum commissa, & quoad culpam remissa debentur in foro interiori divinæ justitiæ. seu, ut loquuntur Theologi, in foro animæ: quæque vel in hac vita, vel post illam in Purgatorio luendæ forent, si homo priùs moreretur, quàm condignam pro illis offerret satisfactionem: ita ut per Indulgentiarum concessionem à pœnarum illarum reatu liberemur, non modò coram Ecclesia, ut olim nonnulli dixerunt; quod refellit S. Doctor in dist. 20. quæst. 1. art. 3. sed etiam verè coram Deo, ut fusè ex eodem S. Doctore, & aliis probat idem Bellarminus suprà, & post illum Gamachæus disput unic. de Indulg. cap. 5.

4. Sunt autem variæ & multiplices Indulgentiæ pro varia & multiplici concessionum formâ & concedentium voluntate: Interdùm enim conceduntur Indulgentiæ aliquot dierum, vel annorum, vel quadragenarum, interdùm tertia, vel quarta, aut alia pars peccatorum per Indulgentiam condonatur; aliquando plenaria Indulgentia conceditur; aliquandò plenissima & in forma Jubilæi. Et quidem quando conceditur Indulgentia tot dierum vel annorum, vel quadragenarum; sensus est per illam Indulgentiam remitti tantùm pœnæ temporalis, pro peccatis commissis, & quoad culpam deletis, in hac vita aut in altera luendæ, quantum redimeretur per pœnitentiam tot diebus, uel annis, vel quadragenis secundùm antiquos Ecclesiæ Canones imponi solitam; ut explicant Paludanus, Major, S. Antoninus, Sotus, Suares, & alij apud Laymannum tract. 7. de Indulg, cap. 3. Similiter quando per Indulgentiam condonatur tertia vel quarta pars peccatorum; nihil aliud significatur quàm remitti tertiam vel quartam partem pœnæ illius temporalis pro peccatis luendæ. Plenaria verò Indulgentia totam pœnam temporalem peccato quoad culpam remisso debitam tollit; quod similiter facit illa, quæ dicitur plenissima, & in forma Jubilæi

bilæi; nec à plenaria differt, nisi in quantùm simul cum Indulgentia Facultate aliquæ conceduntur ad eligendum Confessarium, qui à casibus quibuslibet & Censuris absolvat, & in votis aut irregularitatibus dispenset, ut fieri solet in Jubilæis: quæ omnia fusius explicata, & probata reperiuntur apud eundem Bellarm. suprà cap. 9. ubi monet Indulgentias illas, in quibus, mille & plurium annorum remissio conceditur, suspectas, & à quæstuarijs confictas nonnullis videri, cùm non soleant Pontifices concedere Indulgentias, nisi tot annorum, quot solebant Pœnitentiæ injungi, quæ quidem non extendebantur ultrà septem, aut decem, aut viginti annos, aut certè ad totam vitam, quæ ultrà centum annos prorogari non solet: quanquam Toletus libro 6. cap. 13. Indulgentias ejusmodi rectè concedi posse contendit; si per illas intelligatur tantum pœnæ remitti, quantum redimere deberet peccator per Pœnitentiam, quæ tot millibus annorum duraret; cujus quidem pœnæ reatum non est creditu difficile à multis incurri, qui, ut Scriptura loquitur: Bibunt tanquàm aquam, iniquitatem.

§ II.

Quis possit concedere Indulgentias, & quænam causa ad ea requirantur.

SUpponimus ex Bellarmino lib. de Indulg. cap. 5. & Suares disp. 69. de Pœnit. sect. 4. Indulgentiæ concessionem respectu vivorum fieri per modum cujusdam absolutionis, quæ annexam habet solutionem ex thesauro Ecclesiæ; ut constat ex variis Summorum Pontificum diplomatibus, quæ ibidem refert Bellarminus. Diximus, respectu vivorum; quia si quæstio sit de defunctis in Purgatorio existentibus, Indulgentiæ ipsis applicantur non per modum absolutionis, cum nullam in eos Ecclesia jurisdictionem obtineat; sed tantummodò per modum solutionis seu suffragii; sicut captivum apud Turcas detentum Rex Galliæ non per viam authoritatis, ut in pro-

prio regno, sed tantùm per viam solutionis ac reden-ptionis liberare potest. Quovis autem modo concedatu Indulgentia, sive per modum absolutionis, quæ annexa habeat solutionem, sive per modum simplicis solutioni certum est in concedente requiri jurisdictionem in fo exteriori Ecclesiæ; quia sine illa, neque absolutione concedere, neque bona Ecclesiæ communia, & in ei thesauro deposita legitimè dispensare potest.

Dicendum 1. Summum Pontificem ex jure divino h bere plenissimam potestatem concedendi quaslibet Indu gentias omnibus & singulis Christi fidelibus. Quod co stat tùm ex potestate illimitatâ, à Christo Domino, p mariò & præ reliquis Apostolis concessa S. Petro, c succedit Romanus Pontifex: S. Matth. 16. Tibi dabo cl ves regni cælorum, &c. & quodcunque solveris sup terram, erit solutum & in cœlis, &c. Tum etiam ex quòd ad conferendas Indulgentias duplex ex parte co cedentis requiritur potestas; una in eos quibus conferu tur, altera in thesaurum Ecclesiæ. ex quo desumuntu utramque autem illam potestatem in Romano Pontifi plenissimam reperiri apud omnes Catholicos constat, plenius adhuc constabit ex ijs, quæ infrà dicentur tract tu 2. cap. 3. de Legibus. Addit Toletus libro 6. cap. Concilium Generale similem habere potestatem conc dendi quascunque Indulgentias etiam plenarias, quod Concilio Lateranensi factum fuisse dicit.

2. Dicendum. Episcopos etiam habere potestatem co ferendi aliquas Indulgentias, ut patet ex capite Nostro de Pœniten: & remiss. & ex ipsius Ecclesiæ praxi sat constat: possunt enim Episcopi conferre Indulgentias uni us anni in Dedicatiane Ecclesiæ, & quadraginta dierum in Anniversario Dedicationis: quam ultimam Indulgen tiam possunt quandocunque ipsis libuerit, ex causâ aliqu legitimâ concedere, ut habetur ex capite Cum eo, de Pœnit. & remiss.

Quærunt Theologi, an Episcopi potestatem illam con-

feren-

rendi Indulgentias habeant tantum ex jure humano, seu ex concessione Summi Pontificis, an uerò ex iure divino; &, si ex jure divino, cur adeò restricta & limitata sit? Omissis variis Doctorum responsionibus, probabilissimè loqui videntur ij, qui asserunt Episcopos hanc potestatem ex jure divino habere, cùm sint, ut dicit Apostolus: Dispensatores Mysteriorum Dei; & à Spiritu sancto regimini Ecclesiæ præpositi sint. Actor. 20. Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei: quia tamen hoc regimen & illa dispensatio subordinatur regimini & dispensationi generali, quam Summus Pontifex in universam Ecclesiam obtinet, ideo penes illum est ejusmodi potestatem in Episcopis, ob causas aliquas justas & rationabiles extendere vel restringere, ut docet & fusè probat Isambertus disp. 3. de Indulgent. art. 1. qui ibidem ex Navarro & aliis observat. Cardinales etiam posse concedere Indulgentias centum dierum, idque non tam à jure quàm à consuetudine & concessione Summi Pontificis.

3. Quod verò spectat ad Abbates, Parochos, &c. rectè docet Bellarminus lib. 1, de Indulg. cap. 11. nullos Clericos aut Sacerdotes Episcopis inferiores ex jure posse concedere Indulgentias, sed ut habetur cap. Accedentibus: de excessibus Prælatorum, solummodò ex commissione Pontificis Maximi, vel Episcoporum: Ubi etiam observat ex S. Doctore in 4. dist. 20. quæst. 1. art. 4. quæst. 1. nullos propriè loquendo in Ecclesia esse aut dici debere Prælatos. nisi solos Episcopos, cùm sint integri alicujus populi Rectores, & quasi in quodam Ecclesiastico regno præsint hominibus omnium ætatum, sexuum, ordinum, & conditionum; Abbates verò & Parochi sint quasi unius familiæ patres: unde, cùm Indulgentiarum concessio nonnisi ad Ecclesiæ Prælatos spectet, sequitur illam esse Episcoporum propriam, non verò aliorum, qui ipsis sunt in Ecclesia inferiores.

Dicendum 3. non solùm legitimam authoritatem, sed etiam justam aliquam & rationabilem causam requiri ad

hoc, ut licitè & validè Indulgentiæ conferantur. Ita S. Thomas, S. Bonaventura, & alii, quos citat & sequitur Bellarminus sup. cap. 12. & constat ex Extravag Unigenitus, ubi Clemens VI. dicit Christum Dominum Ecclesiæ thesaurum per suos Vicarios reliquisse fidelibus dispensandum, Salubriter, & ex rationabilibus & justis causis: & ex Concilio Constantiensi sess. ultimâ, ubi dicitur suspectos de hæresi interrogandos esse, an credant Summum Pontificem concedere posse Indulgentias ex causa rationabili.

4. Quæres, quænam causa justa & rationabilis esse censeatur ad concedendum Indulgentias. Respondetur juxta probabiliorem Doctorum sententiam, ad id requiri, non modò ut causa illa sit pia & Deo grata, sed etiam ut aliquam habeat cum ipsa Indulgentia prorogationem. Ita S. Bonaventura, Richardus, Major, Sotus, Navarrus, & alii plures, quos citat & sequitur Bellarminus cit. cap. 12. Ad hanc autem proportionem duo præsertim requiruntur. Primum est, ut concedatur Indulgentia ob pium aliquem finem, cujus assecutio sit magis Deo honorifica & Ecclesiæ utilis, quàm pœnitentialis satisfactio, quæ per Indulgentiam relaxatur. Secundum est, ut ad Indulgentiam illam percipiendam opus aliquod faciendum præscribatur, quod sit aptum & utile ad finem hujusmodi consequendum: ex gr. quandò Summus Pontifex Indulgentias concedit ijs, qui verè pœnitentes & confessi, ac Sacra Communione refecti, preces & alia pietatis opera, pro hæreseon extirpatione, & Christianorum pace, &c. Deo obtulerint; finis quem sibi proponit Pontifex, scilicet hæreseon extirpatio, & Christianorum pax, est haud dubiè maximè Deo honorificus, & Ecclesiæ proficuus; opera item ad finem illum obtinendum injuncta ad id aptissima sunt, ut per se patet, & sic proportio debita reperitur.

5. De hâc verò causa, ejusque justa proportione penes ipsum concedentem Indulgentias judicium esse debet, ut rectè monet Bellarminus suprà cap. 12. nec subditorum

est temerè de ejusmodi rebus judicare: imò (ut docet Isambertus disp. 3. art. 4.) periculosum est quascunque Indulgentias quibuslibet ex causis concessas parvi facere: unde ibidem observat Indulgentias illas, quæ conceduntur usui granorum benedictorum, rosariorum, piarum imaginum, & similium rerum, quæ minimi momenti videntur, ex causâ maximè justâ ac rationabili à Summis Pontificibus interdum posse concedi.

Rectè tamen observat Laymannus cap. 4. de Indulg. post Navarrum & alios, quòd quamvis causa sufficiens & justa in concessione Indulgentiæ alicuius, v. g. plenariæ reperiatur: fieri tamen posse ut non omnes integram consequantur; si videlicet illorum aliqui, ad maximam pro peccatis commissis temporalem pœnam obeundam obligati, opus injunctum tepidè peragant, quia, quamvis causa Indulgentiæ in se justa sit, illorum tamen respectu aliquo pacto defecit, ob imperfectam dispositionem; quod etiam constat Extravaganti 1. Bonifacij 8. de pœnit. & remiss. & ex S. Bonavent. in 4. dist. 20. part. 2. art. 7. quæst. 6. ubi dicit: Homines plus vel minus participare de Indulgentia, prout plus vel minus ad illius causam accedunt.

§. III.

Quænam conditiones requirantur in eo, qui Indulgentiarum fructum percipere intendit.

I. PRima conditio est. ut sit homo baptizatus, ut ex communi & certâ Theologorum sententiâ, docet Suarez disp. 53. sect. 4. thesaurus siquidem Ecclesiæ validè dispensari non potest, nisi filiis Ecclesiæ: nec absolvi possunt ab Ecclesia, qui eius jurisdictioni non subsunt: Navarrus tamen & alii apud Laymannum cap. 6. de Indulgentiis, existimant probabile esse Catechumenis tùm vivis, tùm defunctis Indulgentias per modum suffragii prodesse posse.

Secunda conditio est, ut is qui percipit Indulgentias,

subditus sit illius, qui eas concessit: neque enim nisi subditis Indulgentiæ concedi possunt, ut habetur ex c. Quod autem, & ex dictis paragrapho præcedenti constat.

Tertia conditio est, ut non sit excōmunicatione aliqua majori ligatus: hæc enim privat hominem paticipatione bonorum spiritualium communium, ut supponimus ex dicendis infrà suo loco.

Quarta conditio est, ut sit in statu gratiæ sanctificantis eo tempore, quo Indulgentiæ fructum percipit: pœnæ siquidem temporalis remissio. culpæ remissionem præsupponit, ut ex S. Thomæ & Theologorum communi sententia docet Bellarminus cap. 13. & ex ante dictis satis constat.

2. Verùm circa hanc quartam conditionem difficultas est: an status gratiæ requiratur in suscipiente Indulgentiam non solùm quando eius fructum percipit, sed etiam cùm exequitur opera ad illius perceptionem injuncta Paludanus, S. Antoninus,& alii apud Bellarminum suprà, existimant satis esse, ut is qui lucratur Indulgentiam, sit in statu gratiæ eo tempore, quo eius fructum percipit. Caietanus tamen, Sotus, & alii apud eundem Bellarminum asserunt requiri gratiæ statum etiam tunc. quando injunctum opus perficitur, quorum sententiam Bellarminus censet esse tutiorem, & in quibusdam etiam casibus omninō certam, cùm videlicet præscribitur, ut opera injuncta in statu gratiæ fiant, quod in plurimis Summorum Pontificum diplomatibus præscribitur, in quibus Indulgentia conceditur iis, qui verè contriti & confessi, Ecclesias aliquas visitaverint ibique oraverint pro pace, &c. Imò Bellarminus existimat id semper subintelligi, quamvis non exprimatur, quandò injunctum opus tale est, ut minimè conferat ad finem, ad quem Indulgentia confertur, v. g. ad placandum Deum, & impetrandam pacem, nisi fiat in statu gratiæ: peccatores enim Deus non exaudit, nec per opera mortua justitia ejus placari aut misericordia exorari potest: quare consultissimum

est, ut

est, ut quandò quis Indulgentiam percipere cupit, primum peccata sua vel Sacramentali confessione, vel saltem perfectæ Contritionis actu eluere curet: quæ quidem contritio ad omnia peccata non solùm mortalia, sed etiam venialia extendi debet, ut ad remissionem pœnarum illis debitarum Indulgentia quoque extendatur.

5. Quinta denique conditio est, ut is, qui Indulgentiam percipere cupit; id omne perficiat, quo ad illam consequendam injunctum fuerit, unde si ex ignorantia, aut oblivione, aut etiam justo aliquo impedimento, partem aliquam operis injuncti quamvis inculpabiliter omittat: effectum Indulgentiæ non consequitur, ut ex S. Thomæ & aliis docet Bellarminus, quia secundùm cõmune Theologorum axioma, Indulgentiæ tantùm valent, quantùm sonant.

Quæres utrùm, quandò in Pontificiis diplomatibus habetur Indulgentiam concedi pœnitentibus verè contritis & confessis, confessio Sacramentalis necessaria sit ad eam lucrandam: Respondetur secundùm probabiliorem & tutiorem sententiam; in eo. qui peccati alicuius mortalis sibi conscius est, requiri actualem confessionem, quandò illius mentio expressa habetur in Pontificiis literis; nec sufficere solam contritionem, quamvis veram & perfectam, ut asserunt [S. Antoninus, Adrianus. Navarrus, & plures alii apud Bellarminum suprà. In eo autem qui nullius peccati mortalis conscientiam habet, actualem confessionem minimè esse necessariam, ut docent idem S. Antoninus, Suares, & alii apud Layman. c. 6. de Indulgentiis.

Quod spectat ad Indulgentias, quæ defunctis fidelibus in Purgatorio existentibus applicantur, certum est id ab Ecclesia validè & fructuosè fieri posse; fideles siquidem defuncti cum fidelibus viventibus ita conjuncti sunt, ut unam cum illis Ecclesiam efficiant: proindéque si particularibus suffragiis & orationibus viventium juvari possunt, à fortiori poterunt per applicationem satisfactionum Christi & Sanctorum sublevari. Et hæc est communis &

certa doctrina S. Thomæ, S. Bonaventuræ, & aliorum Doctorum, quos citat Bellarminus cap. 14. Quæ etiam ex communi Ecclesiæ praxi satis constat, in quâ (ut ibidem refert) Paschalis 1. qui ante septingentos annos Apostolicam Sedem obtinebat, & plures alii Summi Pontifices Indulgentias defunctis applicandas concesserunt.

4. Quærunt aliqui, utrùm Indulgentiæ pro defunctis concessæ certò ac infallibiliter illis prosint. Affirmant Sotus, Navarrus, Suares & alii, quos citat Laymannus, cap. 7. de Indulg. quorum sententia, licet sit probabilis, contraria tamen, quæ est, S. Bonaventuræ, Richardi, Durandi, Cordubensis, Cani, & aliorum quos citat & sequitur ibid. & quæ est hunc Indulgentiarum pro defunctis effectum pendere ex liberali Dei acceptantis voluntate, probabilior videtur : cùm neque ex ullo scripturæ loco, neque ex ullâ certâ traditione constet, Deum illas satisfactiones ex Ecclesiæ thesauro depromptas, & ab eâdem Ecclesia sibi oblatas pro defunctorum liberatione acceptaturum promisisse, præsertim cùm ipsâ Ecclesia Indulgentias illas pro defunctis concedat, non per modum absolutionis, sed per modum suffragii, tamquam ipsum Deum supplicans, ut eiusmodi satisfactionem seu solutionem pro defunctorum sublevatione misericorditer acceptare dignetur.

Quod tiam ex ipsius Ecclesiæ praxi confirmari potest, quæ post applicatam alicui defuncto in particulari plenariam Indulgentiam, v. g. per Sacrificium in altari privilegiato pro ipso oblatum, nihilominùs pro eodem orare & sacrificare non desinit :quo facto tacitè declarare videtur. Indulgentias quamvis maximè salutares, non tamen semper infallibilem effectum pro ipsis defunctis habere, sed pendere ex divina misericordia : quod tamen non debet fideles viventes reddere segniores, imò potiùs excitare, ut majori affectu & charitate ipsis fidelibus defunctis per orationes, aut Sacrificia, aut Indulgentiarum applicationem, aut alium quemcunque modum opitulentur.

§. IV.

Quid de Purgatorio sentiendum sit.

1. CAtholica veritas, cui firmiter adhærendum est, docet esse Purgatorium, id est locum quendam, in quo tanquam in carcere post hanc vitam usque ad certum & definitum tempus detinentur ac purgantur animæ fideles, quæ in statu quidem gratiæ, sed tamen nondum plenè à peccatis purgatæ, e corporibus exierunt, ubi fidelium vivorum orationibus & suffragiis, ac præsertim sanctissimo Missæ Sacrificio possunt sublevari. Hanc veritatem olim Valdenses, Albigenses, Apostolici, & plures alii Catholicæ fidei hostes impugnarunt, ut videre est apud Bellarminum lib. 1. de Purg. cap. 2. quibus adjunxerunt se hodierni hæretici, tam Lutherani quàm Calvinistæ, qui omnes nullum esse post hanc vitam Purgatorium contendunt; sed animas statim ut à corporibus separantur, vel in cœlum evehi, vel in infernum detrudi.

Refellitur hic error, & nostræ fidei veritas, probatur 1. ex Scriptura: 2. Mach. 12. ubi dicitur, quod sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur: quæ verba, cum neque de beatis. neque de damnatis intelligi possint, sequitur ut de quodam tertio hominum genere sint intelligenda, qui habeant adhuc aliqua vincula, à quibus post mortem solvi queant, proindeq; de illis, qui in Purgatorio detinentur. Hunc autem librum Machabæorum esse Canonicum (quicquid hæretici in contrarium dicant) constat non modo ex Concilio Trident. sess. 4. in decr. de Canonicis scripturis, sed etiam ex Concilio Carthaginensi 3. cui interfuit ac subscripsit S. Augustinus cap. 47. item ex S. Innocentio I. Epist. ad Exuperium cap. ultimo, & ex Gelasio I. in Concilio Septuaginta Episcoporum, ut refertur dist. 15. cap. Sancta Romana. Probatur etiam ex Isaiæ 4. Purgabit Dominus sordes filiarum Sion in spiritu judicii, & spiritu ardoris: quem locum de pœna Purgatorii explicat S.

Augustinus lib. 20. de civit. cap. 25. Item ex Matth. 12. ubi dicit Dominus quædam peccata esse, quæ non remittur, neque in hoc sæculo. neque in futuro? unde colligunt SS. Patres quædam peccata remitti in futuro sæculo, id est post hanc vitam, per orationes & suffragia Ecclesiæ. Ita S. Augustinus lib. 21. de civit. cap. 24. & lib. 6. in Julianum cap. 5. Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 39. & S. Bernardus Homil. 66. in Cantica.

2. Probatur ex variis Conciliis, in quibus præscribitur, ut orationes & suffragia pro defunctis fidelibus offerantur: ut in Concilio Carthag. 3. cap. 29. Bracarensi cap. 39. & Aurelian. 2. cap. 34. unde sequitur aliquos fideles defunctos in tali loco esse, ubi orationibus & suffragiis viventium juvari possint. Proindeq; esse in Purgatorio.

Probatur 3. ex SS. Patribus, qui Purgatorium apertissimè asserunt, ut S. Gregorius Nyssenus oratione pro mortuis circa medium; ubi de justo ex hac vita excedente loquens dicit; quod non poterit à corpore egressus divinitatis particeps fieri, nisi maculas animo immixtas Purgatorius ignis abstulerit: & S. Augustinus lib. 21. de Civit. cap. 24. loquens de justis, qui cum levibus peccatis decedunt: Tales, inquit, constat ante Judicij diem per pœnas temporales, quas eorum spiritus patiuntur, purgatos, æternis suppliciis non tradendos. Item ex aliis SS. Patribus, qui pro fidelibus defunctis orandum, ac Missæ Sacrificium offerendum esse dixerunt, ut S. Cyrillus Hierosolym. Catech. 5. Mystag. Pro omnibus, inquit, oramus, qui inter nos vita functi sunt, maximum credentes esse animarum juvamen. S. Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 55. Multum, inquit, solet animas etiam post mortem sacra oblatio Hostiæ salutaris adjuvare, ita ut hanc nonnunquam ipsæ defunctorum animæ expetere videantur.

3. Porrò cùm tantummodò fidelium Justorum animæ in Purgatorio detineantur, quæ ab omni peccati mortalis reatu immunes ex hac vita decedunt, sequitur ut ob duas tantum causas ibi purgari debeant, nimirùm vel pro pecca-

peccatis venialibus, cum quibus nondum quoad culpam remissis è corporibus exierunt, vel pœnis temporalibus, quæ peccatis mortalibus, aut venialibus quoad culpam remissis debentur, pro quibus plenè non satisfecerunt.

Hæ autem animæ in Purgatorio existentes pro peccatorum illorum expiatione gravissimas, haud dubiè pœnas patiuntur; adeò ut SS. Patres doceant pœnas illas Purgatorii quibuscumque huius vitæ pœnis esse longè graviores, ut S. Augustinus in Psal. 37. S. Gregorius in Psal. 3 Pœnitentialem, & alii, quos citat Gamachæus cap. 5. de Purgatorio.

Quamvis autem Doctores quidam Catholici, ut Dionysius Carthusianus lib. de quatuor novissimis art. 47. & Michael Bajus lib. 2. de meritis operum cap. 8. existiment gravissimam animarum illarum pœnam in eo consistere, quod nullam suæ salutis habeant certitudinem, sed quasi suspensæ & dubiæ occulta quadam judicii divini dispositione teneantur; communis tamen Theologorum doctrina est, animas fideles in Purgatorio detentas, de salute sua æterna certas ac securas esse; tùm quia (ut docet S. Thomas) spes Theologica in illis manet, ac proinde etiam fides, ex qua certissimè scire possunt animas in Purgatorio detentas esse salvandas: aliundè verò satis certò sciunt se esse in Purgatorio, non verò in inferno: tum ex dictamine propriæ conscientiæ; norunt enim se Deum super omnia amare, nec ullo adversus eum odio moveri neque etiam ab aliis animabus secum detentis vident illum blasphemari, ut fit à reprobis in inferno, sed potius laudari: quæ omnia fusiùs explicata & probata habentur apud Gamachæum cap. 3. & ult. de Purgatorio, & Bellarminum lib. 2. de eod. Purg. cap. 4. qui etiam cap. 7. observat ex Beda & aliis probatis authoribus diversos esse in Purgatorio pœnarum gradus, disparemque animarum statum, quarum aliæ aliis longè minùs torquentur; imò earum aliquæ nullum alium nisi tantummodò dilatæ felicitatis dolorem sustinent.

4. Quæ-

4. Quæres 1. ubinam ſit Purgatorii locus. Reſpondetur locum Purgatorii ordinarium eſſe in ipſis terræ viſceribus, ut docet S. Thomas: S Bonaventura, Sotus, & alii apud Gamachæum citato c. 5.

Diximus ordinarium, quia interdum ex aliqua divina diſpenſatione purgantur animæ in aliis quibuſdam locis, vel quia in iis peccaverunt, vel etiam ad inſtructionem & terrorem vivorum, ut ex S. Gregorio, S. Thomá, Petro Damiano, & aliis obſervat idem Gamachæus.

Quæres 2. quanto tempore animæ in Purgatorio detineri debeant? Reſpondetur id ab eo ſolo cognoſci, cujus judicio juſto detinētur; certū nihilominùs eſſe, aliquas illic animas pluribus annis' imò etiam ſæculis detineri; cùm Eccleſia probet conſuetudinem illam anniverſaria celebrandi pro aliquibus defunctis; etiam ſi conſtet illos ante ducentos vel etiam plures annos ex hac vita migraſſe, quod minimè probaret, ſi tamdiu eas illic non detineri poſſe certum eſſet.

Quæres 3. an animæ ex Purgatorio aliquando egredi poſſint, & hominibus appareant. Reſpondetur, non modò ex Purgatorio, ſed & ex ipſo inferno, imò etiam ex cœlo animas, Deo ita volente egredi poſſe: & de facto interdùm egreſſas fuiſſe, aliiſque viventibus apparuiſſe, ut docet S Auguſtinus lib. de cura pro mortuis agenda cap. 15. & 16. & idipſum variis exemplis & hiſtoriis ex probatiſſimis & fide digniſſimis authoribus probat Bellarminus cit lib. 3. cap. 8.

* Quæres 4. quibus modis animæ in Purgatorio exiſtentes juvari & ſublevari poſſint? Reſpondetur communionem, quam animæ illæ cum Eccleſia in terris militante ſervant; per gratiam & charitatem, in qua deceſſerunt, & ratione cujus inter membra viva corporis myſtici, cujus Chriſtus caput eſt, connumerantur, reddere illas capaces participandi piis ejuſdem Eccleſiæ operibus, & inde varia & ſaluberrima ſolatia recipiendi; quando ſcilicet pia illa opera in quantum ſatisfactoria ſunt, ipſis animabus

bus

bus applicantur, & eâ intentione Deo offeruntur : ex quo patet animas Purgatorii à nobis juvari & sublevari posse orationibus, jejuniis, eleemosynis, sed præsertim Sanctissimo Missæ Sacrificio, quod quidem propitiatorium est (ut definitum est in Concilio Trident. sess. 22. cap. 2.) non modò pro vivis, sed etiam pro defunctis, in Christo nondùm ad plenum purgatis. Et sess. 25. in decreto de Purgatorio dicitur: Animas in Purgatorio detentas, fidelium suffragiis, potissimùm verò acceptabili altaris Sacrificio juvari, Unde & S. Augustinus ser. 34. de verbis Apostoli, postquam admonuit sumptuosam diligentiam sepulturæ, monumentorum opulentam constructionem, esse potiùs potius vivorum qualiacunque solatia, quàm adjutoria mortuorum, rectè subjungit : Orationibus verò sanctæ Ecclesiæ, & Sacrificio salutari, & eleemosynis, quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adjuvari, ut cum eis misericordius agatur à Domino, quam eorum peccata meruerunt. Hoc enim à Patribus traditum, universa observat Ecclesia, ut pro eis qui in corporis & sanguinis Christi cõmunione defuncti sunt, cùm ad ipsum Sacrificium loco suo commemorantur, ac pro illis quoque id offerri commemoretur, cùm verò eorum commendandorum causâ opera misericordiæ celebrantur, quis eis dubitet suffragari, pro quibus orationes Deo non inaniter allegantur.

CAPUT SEXTUM,

De Sacramento Extremæ Unctionis.

SECTIO I.

Utrùm Extrema-Unctio sit Sacramentum, & quis sit ejus Minister.

I. EXtrema-Unctionis nomine intelligimus unctionem Olei benedicti, quæ infirmo in extremis posito co-

confertur à Sacerdote, adjunctis certis precibus. Hanc autem esse verum & proprium novæ legis Sacramentum à Christo Domino institutum, negaverunt olim Valdenses & Albigenses, & nunc etiam negant Lutherani & Calvinistæ: affirmat verò Ecclesia Catholica, & tanquam dogma fide credendum proponit: cuius quidem veritas simul & erroris oppositi falsitas demonstratur.

Primo ex his S Jacobi verbis: Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum Oleo in nomine Domini: & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei: quibus verbis exprimuntur omnia quæ ad Sacramenti rationem requiruntur; scilicet ritus aliquis externus, nempè Olei unctio; deinde promissio gratiæ illi adjuncta, quatenùs per illum ritum peccata remitti dicuntur, ac demum institutio divina; neque enim Apostolus adeò constanter & absolutè gratiam illam promitteret, nisi Christus Dominus hoc ita instituisset, ac fieri præcepisset.

Secundò ex Concilio Cabilonensi, (quod temporibus Caroli Magni celebratum est) cap. 48. ubi dicitur, Infirmos secundum beati Jacobi documentum, Oleo quod ab Episcopo benedicitur, debere à Presbyteris ungi: & paulò post allegatis ipsius S. Jacobi verbis subdit: Non esse parvi pendendam eiusmodi medicinam, quæ animæ corporisque medetur languoribus. Item ex Concil Florentino, in decreto Eugenii, & Trid. sess. 14. cap. 1. de Extrema Unctione, ubi habetur: Hoc Sacramentum institutum à Christo Domino, apud Marcum quidem insinuatum, per Jacobum autem Apostolum, ac Domini fratrem fidelibus commendatum ac promulgatum.

Tertio ex SS. Patribus, qui huic sacræ Unctioni vim sanctificandi & peccata remittendi tribuunt. ut S. Joannes Chrisostomus lib. 3. de Sacerdotio, ubi dicit: Sacerdotes non modò cùm nos regenerant, sed etiã cùm infirmos oleo ungunt, indulgere peccata, quod ex citatis S. Jacobi verbis confir-

onfirmat: & S. Augustinus serm. 215. de temp. in quo docet, superveniente infirmitate ægrotum accipere debere Christi Domini Corpus, & exinde proprium eius corpus ungendum esse, ut impleatur in eo illud, quod scriptum est; Infirmatur quis in vobis, &c. additque hoc modo corporis sanitatem & peccatorum indulgentiam obtineri.

3. Quod autem spectat ad ministrum huius Sacramenti, certum est solum Sacerdotem ritè ordinatum posse Sacramentum hoc validè administrare. Ita S. Thomas in 4. dist. 23. q. 21. art. 1, & alii communiter: estque de fide, ut constat ex supra relatis S. Jacobi verbis: Inducat Presbyteros Ecclesiæ, tùm ex Concilio Trid. sup. cap. 3. ubi verba illa S. Jacobi explicans dicit, Proprios huius Sacramenti ministros esse Ecclesiæ Presbyteros: quo nomine eo loco non ætate seniores aut primores in populo intelligendi veniunt; sed aut Episcopi, aut Sacerdotes ab ipsis ritè ordinati.

Quāvis autem quilibet Sacerdos Sacramentum hoc validè administrare possit, cùm eius administratio, quæ modo deprecatorio fit, ut infra dicetur, non sit proprius actus jurisdictionis, ut ex communi Theologorum sententia docet Isambertus disp. 5 de Sacr. Extr. unct. nullus tamen Sacerdos id licitè potest, nisi sit proprius Sacerdos illius, cui hoc Sacramentum confertur, vel ab eo facultatem habeat: unde in Clementina de privilegiis prohibetur religiosis Sacerdotibus sub pœna excommunicationis Sedi Apostolicæ reservatæ, & ipso facto incurrendæ, ne hoc Sacramentum laicis, aut clericis administrent sine licentia proprii Sacerdotis, ut refert Laymannus cap. 6. de Extrema unctione.

Excipiunt tamen Doctores casum necessitatis; quando scilicet à proprio Sacerdote Sacramentum illud recipi non potest, v. g. si absit, nec ab illo licentia possit obtineri; tunc enim quilibet Sacerdos etiam Religiosus, potest validè ac licitè Sacramentum illud moribundo administrare,

nec

nec ullam ideò incurrit excommunicationem, ut docent S Antoninus, Sylvester, Cajetanus, Henriques, & alii apud Laymanum suprà.

4. Quærunt aliqui occasione illorum verborum S. Jacobi: Inducat Presbyteros Ecclesiæ, utrùm huius Sacramenti minister debeat esse unus an plures. Respondetur 1. Unum sufficere, ut constat tum ex cap. Quæsivit, extra de verborum significatione, tum ex communi Ecclesiæ praxi, quæ nonnisi unum Sacerdotem ad Sacramentum hoc ministrandum adhibere solet. Respondetur 2. plures Sacerdotes posse Sacramentum hoc administrare, sive successivè; quandò unctione unâ aut alterâ, ab aliquo Sacerdote factâ, & formâ simul prolatâ, alius reliquas unctiones facit, & verba formæ profert; sive conjunctim, ita ut uno Sacerdote unam unctionem faciente, & verba formæ proferente, alii Sacerdotes eodem tempore unctiones reliquas faciant, ac simul verba formæ proferant: & hic modus administrationis semper quidem validus est, non tamen licitus, nisi in duobus casibus: Primus est, si Sacerdos post aliquas unctiones factas subitò moriatur, aut in talem infirmitatem decidat, ut reliquas peragere non possit; tunc enim alius Sacerdos eius defectum supplere debet, non repetendo quæ facta sunt; sed ea, quæ desunt perficiendo. Secundus est, quando subest aliqua ratio timendi, ne infirmus moriatur, priusquam unicus Minister unctiones omnes perficere possit: tunc enim si adsint alii Sacerdotes, poterunt simul unus oculos, alter aures, &c. perungere, ac unusquisque illorum formam proferre, unctioni illi quam peragit convenientem. Ita Suares disp. 43. sect 2. num. 8. Isambertus disp. 5. de Extrema unct. art. 2. & 3. & plures alii.

SECTIO II.

Quæ sit materia & forma huius Sacramenti.

1. DIcendum. Materiam remotam Extremæ-unctionis esse Oleum olivarum ab Episcopo benedictum. Ac

primis quòd sit Oleum olivarum, constat ex decreto
genii, ubi expressè dicitur materiam huius Sacramen-
esse Oleum Olivæ; & in Catech. Rom. part. cap. 6.
claratur olei nomine intelligi liquorem, non ex quâvis
igui & crassa materia, sed ex olearum baccis tantum-
odò expressum. Quòd autem oleum istud, ut sit apta
sufficiens huius Sacramenti materia, debeat esse ab Epi-
opo benedictum, docet S. Thomas in 4. dist. 23. quæst.
art. 3. & constat tum ex citato decret. Eugen. & Conc.
id. sess. 14. cap. 1. tùm ex ipsius Ecclesiæ praxi, quæ
nnisi oleum ab Episcopo benedictum in huius Sacra-
enti administratione adhibere consuevit.

Quæres, an deficiente Oleo benedicto, possit, urgente
cessitate, ad Sacramentum hoc administrandum adhiberi
eum non benedictum, vel illius loco sacrum Chrisma.
espondetur 1. Oleum benedictum esse de necessitate hu-
s Sacramenti, ut docent S. Thomas, S. Bonaventura,
brandus, & alii, quos refert & sequitur Isambertus disp.
art. 2. proindéque nec licitè, nec validè cum oleo non
nedicto administrari posse; si tamen oleum benedictum
on sufficeret, posset illi non benedictum in minori ta-
en quantitate licitè admisceri: ut intelligitur ex cap.
uod in dubiis, extra de Consecratione Ecclesiæ. Respon-
tur 2. Controversum esse apud Theologos, an hoc Sa-
amentum validè conferri possit in oleo balsamato, seu
risмâte, quibusdam affirmantibus, aliis verò id negan-
bus, quos fusè refert Laymann. cap. 2. de Extr. unct.
ui rectè concludit, quidquid sit de utraque illa senten-
a: quarum neutra expressè ab Ecclesia definita est,
uantùm ad praxim attinet, nunquam licitum esse Sacer-
oti in Extremæ unctionis administratione uti chrismate,
ò quòd saltem id consuetudini & praxi Ecclesiæ repu-
net, quæ nonnisi oleum simplex & benedictum pro
ugendis infirmis adhibere solet.

Addit, quod quamvis secundùm ipsius Ecclesiæ praxim
leum istud infirmorum quotannis renovari debeat, ve-
tusque

tusque, novo accepto, comburi: si tamen Parochus oleum ab Episcopo benedictum nondum recepisset, urgente necessitate veteri benedicto ad conferendam Extremam unctionem uti licitè posset.

2. Dicendum materiam proximam huius Sacramenti esse unctionem, quæ fit per modum crucis, juxta Rituale Romanum, in oculis, auribus, naribus, labiis, manibus, pedibus, & renibus, (quam tamen ultimam unctionem in fœminis omittendam esse dicit) vel in pectore loco renum, ut in Rituali Parisiensi, & in quibusdam aliis habetur. Hæc autem unctio in partibus illis quæ natura geminæ sunt, duplex fieri debet, v. g. una super oculum dextrum, altera super sinistrum; & unica interim forma proferri; ita ut formæ prolatio incipiat, antequam prior unctio finiatur, nec desinat quin posterior saltem inchoetur, ut annotatur in eodem Rituali: ubi etiam dicitur, quòd si quis in aliqua illarum partium mutilatus sit, unctio in proxima fieri debeat cum eadem formæ prolatione.

* Porrò, hæc unctio, non adhibito aliquo instrumento, sed pollice manus ipsius Sacerdotis ministrantis fieri debet, ut habetur in Rituali Romano; Sacerdotis siquidem manus instrumentum est vivum divinæ potestatis & gratiæ, speciali unctione ad usus mysticos in ipsa ordinatione consecratum.

Cùm igitur hæc ex ipsius Ecclesiæ praxi constent, quæritur an unctio illarum omnium partium sit de essentia huius Sacramenti, ita ut validè conferri non possit, nisi omnes illæ partes ungantur. Respondetur 1. certum esse ex communi Theologorum consensu ad validitatem huius Sacramenti non requiri, ut unctio fiat in modum crucis, nec etiam ut pedes, aut renes, aut pectus ungantur, nec ut fiat duplex unctio in geminis partibus cuiusque sensus: quamvis enim ex præcepto Ecclesiæ ista fieri & servari debeant, nec proinde (ulla urgente necessitate) omitti possunt sine peccato; non sunt tamen de essentia huius Sacramenti, nec ad eius validitatem requiruntur, ut de-

ut docent Sotus, Henriques, Suares, Toletus, & alii apud Layman. citat. cap. 2.

3. Respondetur 2. Controversum esse apud Theologos utrùm ad Sacramenti huius validitatem necessarium sit ut omnes quinque sensus corporis ungantur; an verò unctio in uno illorum sufficiat: quidam enim Doctores, quos recenset & quibus subscribit Isambertus disp. 2. art. 5. unius tantummodò sensûs unctionem ad Sacramenti validitatem sufficere existimant: alii verò è contra unctionem quinque sensuum ad validitatem illam requiri affirmant. Ita S. Thomas, S. Bonaventura, Richardus, Scotus, Paludanus, & plures alii, quos citat & sequitur Suares in 4. dist. 2. quæst. 2, art. 3. quorum sententia videtur probabilior; propter authoritatem ipsius S. Doctoris, proindeque in praxi tenenda.

Dicendum 3, Formam huius Sacramenti hanc esse: Per istam unctionem, & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quidquid per visum deliquisti, &c. & similiter de aliis membris. Ita declaratum est in decreto Eugenii, & in Concilio Tridentino sess. 14. cap. 1. de Extrema-Unctione, & expresse habetur in Rituali Romano.

Sunt autem quædam observanda. Primum est, formam huius Sacramenti per modum deprecationis esse conferendam, ut docent S. Thomas, S. Bonaventura, & communiter alii apud Suarem suprà, sect. 3. quod constat tùm ex his S. Jacobi verbis: Orent super eum, & oratio fidei salvabit infirmum; tùm ex universali Ecclesiæ praxi, quæ ubique in huius Sacramenti administratione forma deprecatoria utitur.

4. Secundum est, quòd quamvis omnes particulæ præfatæ, quæ in forma huius Sacramenti communiter proferuntur, ad eius essentiam non pertineant, sitque probabilissimum solas has quæ sequuntur: Per istam unctionem indulgeat tibi Dominus quidquid peccasti, ad istius validitatem esse necessarias, ut docet & probat Isambertus

disp.

disp. 3. art. 2. debet tamen Sacerdos omnia illa verba in huius Sacramenti forma ex Ecclesiæ præscripto apposita prout in Rituali Romano habentur, vel secundùm peculiarem cuiuscunque Diœcesis usum, distinctè proferre, nec aliquid ab eo in illa prolatione omitti, aut mutari sine peccato potest.

Tertium est, probalissimum esse (quod asserunt Henriques, Medina, Paludanus, & alii, quos citat & sequitur Isambertus suprà art. 4. quinariam formæ huius Sacramenti repetitionē non esse de eius essentia ; sed sufficere unicam : secundùm quam sententiam, si infirmus jam jam moriturus credatur, poterit Sacerdos partes magis obvias quinque sensuum ungere, v. g unum oculum, aurem, narem, labium, & aliquam aliam partem pro sensu tactûs, qui ubique diffusus est, ut genam, idque celeriter nullo facto signo crucis, & simul ac semel verba proferre: Per istam unctionem indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti, vel quidquid peccasti per visum, auditum, odoratum, gustum & tactum.

SECTIO III.

Quinam sint huius Sacramenti effectus.

I. EXtremæ-Unctionis effectus duplicis sunt generis: quidam enim animam, & alii corpus attingunt. Quod spectat ad animam, quinque sunt præcipui effectus quos Sacramentum hoc in ea operatur.

Primus effectus illi cum aliis Sacramentis communis est gratia sanctificans: ut expresè definitum est in Concilio Tridentino sess. 14. can. 2. de Extrema Unctione his verbis: Si quis dixerit Sacram infirmorum Unctionem non conferre gratiam, &c. anathema sit.

Secundus est, speciale gratiæ auxilium, tùm ad superandas tentationes in articulo mortis occurrentes, tum ad spem & confidentiam faciliùs & firmiùs in Deum erigendam, tùm etiam ad morbi & mortis molestias cum maiori pa-

iori patientia tolerandas: quod expressè declarat Concilium Trident. cap. 2. ubi dicit, quod hoc Sacramentum ægroti animam alleviat & confirmat, magnam in eo divinæ misericordiæ fiduciam excitando, quâ infirmus sublevatus, & morbi incommoda ac labores levius fert & tentationibus dæmonis calcaneo insidiantis faciliùs resistit.

2. Tertius effectus, est remissio peccatorum mortaliū, quæ fortè habet infirmus, quæ habere se bonâ fide & invincibiliter ignoret: quamvis enim, ut rectè observat Gamachæus cap. 6 de Extrema Unction Sacramentum hoc ex primaria Christi institutione secundam tantummodó gratiam, id est gratiæ sanctificantis augmentum conferat, supponatque hominem à peccato mortali per Sacramentum Pœnitentiæ, aut perfectam contritionem jam purgatum; nihilominùs secundario etiam primam internum gratiam conferre potest, & peccata mortalia delere, si fortè Confessio Sacramentalis nulla & invalida fuit, & aliàs infirmus se in statu peccati mortalis esse invincibiliter ignoret; & de illis saltem in genere attritus sit, ut docent Paludanus, Suares, & alii apud Laymann. sup 5. de Extrem. Unct. & satis apertè colligitur tùm ex his S. Jacobi verbis: Si in peccatis sit, remittuntur ei: tùm ex his Concil. Trident. cap. 2. *Delicta si quæ sint adhuc expianda abstergit*: tùm denique ex his formæ verbis: Indulgeat tibi Dominus quidquid peccasti: quæ quidem verba, sicut & alia ex Apostolo & Concilio relata, cum sint indefinita, ac sine ulla restrictione, de quibuscunque peccatis etiam mortalibus intelligi debent.

Quartus effectus, est remissio peccatorum venialium, ut à fortiori ex suprà citatis Apostoli, & Concilii verbis, & ex ipsa Sacramenti forma colligitur.

Quintus denique, est abstersio reliquiarum peccati, ut expressè docet Concil. Trident. cit. cap. 2. quarum quidem peccati reliquiarum nomine, S. Thom. in 4. dist. 13. quæst. 1. art. 2. qu. 1. Ferrariensis lib. 4. contra Gentes cap. 73. & plures alii Theologi intelligunt animi languorem,

rem, torporem. mœrorem, tristitiam, fastidium, anxietatem, & alias similes pravas affectiones, quæ ut plurimùm ex peccatis præteritis, eorumque recordatione oriuntur, varia incommoda spiritualia causant, vel etiam in extremam desperationem propellunt.

3. Quod verò spectat ad corpus, unus est Extremæ Unctionis effectus, scilicet ipsius corporis sanitas: ut colligitur ex Apostoli verbis: Oratio fidei salvabit infirmum: quæ verba de corporis salute intelligenda esse docet Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis part. 15. cap. 2. & post illum S. Thomas in 4. dist. 23. qu. 2. art. 2. quem etiam Extremæ Unctionis effectum tradit Concil. Trid. cit. cap. 2. adiectâ tamen hâc conditione: ubi saluti animæ expedierit: quo sensu citata Apostoli verba docet esse intelligenda.

Quæres, quis sit præcipuus horum effectuum, seu ob quem primariò Extrema-Unctio instituta sit. Respondetur cum S. Doctore suprà, & pluribus aliis Theologis, quos citat & sequitur Suares disp. 41. hoc Sacramentum principaliter institutum esse ad conferendum infirmo speciale quoddam gratiæ actualis auxilium, quo juvetur & roboretur contra occurrentes in extremo vitæ discrimine difficultates, quibus à negotio suæ salutis strenuè procurando & promovendo retardari potest; secundariò verò tum ad sanitatem corporis, si animæ saluti conducat, restituendam; tùm ad alios suprà explicatos effectus conferendos.

SECTIO IV.

Quis suscipere possit aut debeat Sacramentum Extremæ Unctionis, & quæ in eo dispositiones requirantur.

1. Dicendum. Subiectum capax huius Sacramenti esse hominem baptizatum, qui rationis usum adeptus sit, & propter morbum de vitâ periclitetur. Est communis sententia Doctorum in 4. dist. 23.

Requi-

Requiritur 1. ut sit baptizatus: cùm Baptismus, ut habetur in decreto Eugenii, sit janua vitæ spiritualis, nec sine illo Sacramenta reliqua validè suscipi possint.

Requiritur 2. Ut rationis usum adeptus sit, cùm enim huius Sacramenti effectus, sit remissio peccatorum actualium, & robur adversùs tentationes; pueri ante usum rationis horum effectuum capaces non sunt; ut per se patet, nec proinde Sacramenti illius suscipiendi; unde Navarrus cap. 22. num. 1. Suares disp. 70. sect. 1. & plures alii Theologi rectè docent Sacramentum Extremæ Unctionis validè conferri posse, imò & negari non debere pueris, qui ad eam ætatem, & rationis discretionem pervenerunt, ut Sacramenti Pœnitentiæ sint capaces; quamvis sanctam Eucharistiam nondum receperint, nec adhuc idonei ad illam recipiendam judicentur: Quod etiam in Rituali Parisiensis tit. de Extrema Unctione præscribitur. Diximus requiri, ut hoc Sacramentum suscipiens rationis usum adeptus sit; sive usum illum adhuc retineat, sive postea in amentiam aut phrenesim lapsus sit: licet enim maximè deceat, & quantùm fieri potest procurandum sit, ut infirmo ministretur, dum sana mente & integris sensibus est; non est tamen illi denegandum, quamvis in amentiam inciderit, aut rationis usum amiserit, si anteà illud petiit, aut saltem interpretativè desideravit; si nimirùm Christianè vixit, & salutis suæ memor fuit: quod quidem præsumendum est, nisi contrarium appareat, ut docent Paludanus, Sylvester, Henriques, & plures alii apud Layman. cap. 4. de Extr. Unct. & expresse declaratur in Rituali Romano, in quo etiam præscribitur, impœnitentibus, qui in manifesto peccato mortali moriuntur, & excommunicatis omninò denegandum esse hoc Sacramentum.

2. Requiritur 3. Ut nonnisi infirmo de vitâ periclitanti conferatur Extrema Unctio, ut docet S. Thomas in 4. dist. 23. quæst. 2. art. 2. & cum eo communiter omnes, & habetur in Concilio Trident. cap 3. unde neque reis

ultimo supplicio mox afficiendis, neque prælium inituris, aut aliis violentiâ aliquâ extrinsecâ morituris hoc Sacramentum conferri debet, ut in præfato Rituali Romano expressè declaratur.

Observat etiam S. Doctor suprà articulo 4. & cum illo communiter omnes, Extremam-Unctionem morbi periculo eodem durante, iterum conferri non posse; secùs verò si eodem morbo durante, infirmus novum aliquod mortis periculum incurrat: ut, si postquam inunctus fuerat, Medicorum judicio meliùs habere cœpit, evasitque periculum mortis, in quo nihilominùs posteà mutata corporis constitutione iterum recidit, ut docent Paludanus, Suares, & alii apud Laymann.

Dicendum 2. Infirmum sui compotem Sacramentum Pœnitentiæ & Eucharistiæ debere recipere, priusquam Extrema-Unctio ipsi conferatur, si tempus & ipsius infirmi conditio seu dispositio id permittat. Ita docet Isambertus disp. 7. art. 1. & expressè declaratur in Rituali Romano, & etiam in Catechismo Romano, part. 2. cap. 6. ubi vocat hanc consuetudinem Ecclesiæ, perpetuam, atque esse servandam, quod obligationem denotat: si tamen posteà in mortale peccatum lapsus sit, aut alicujus peccati mortalis nondum confessi recordetur. debet huius Sacramenti susceptioni Sacramentalem Confessionem præmittere, aut si extrema morbi vi oppressus id non possit, debet actum contritionis, aut saltem attritionis elicere, ut Sacramenti huius virtute, peccatorum remissionem percipiat, ut docet Isambertus suprà: & antè illum docuerunt Suares disp. 42. sect. 1. Navarrus cap. 22. num. 13. & plures alii.

3. Quæres, an sit aliqua obligatio Extremæ-Unctionis recipiendæ. Respondetur juxta doctrinam S. Thomæ in 4. dist. 23. quæst. 1. art. 1. quæst. 3. ad 1. nullam esse hujus Sacramenti recipiendi sub peccato mortali obligationem, si secundùm se præcisè consideretur; licet enim utilissimum sit ac saluberrimum, nullam tamen nec medii, nec præcepti necessitatem secum invehit, ut probat Isambertus

bertus disp. 8. art. 1. qui tamen rectè subjungit fieri interdùm posse, ut infirmus illud non suscipiendo, mortaliter peccet: si verbi gratia, illud ex contemptu omittat, vel quamvis absit contemptus, si ex neglectu illius scandalum sequatur, aut infirmus probabile aliquod periculum salutis incurrat; quia nullum aliud Sacramentum suscipere potest.

Non est tamen par ratio illius, cui Sacramenti huius administratio ex officio incumbit: is enim, ut rectè docet & probat Isambertus ibid. per se, vel per alium Sacerdotem tenetur hoc Sacramentum subditis suis extremè & periculosè ægrotantibus administrare, ita ut peccet mortaliter, si cognito alicuius infirmi periculo, illi conferre sine ullâ justâ ratione omittat aut differat cum probabili periculo, ne interim ægrotus, illo non suscepto, moriatur. Additque, quòd quamvis infirmus morbo contagioso laboraret, nec posset illi Sacramentum hoc, nisi cum vitæ periculo administrari, si tamen proprius eius Sacerdos aliter ei subvenire non possit quàm Extremam-Unctionem illi conferendo, teneretur etiam cum certissimo vitæ periculo hanc illi administrare, nisi alius Sacerdos eius vices suppleat. Docet nihilominùs, quòd si moraliter certus sit de bonâ illius dispositione: quoad ea quæ salutem animæ respiciunt; puta quia nuperrimè Pœnitentiæ & Eucharistiæ Sacramenta illi administravit, tunc non teneri, saltem sub peccato mortali, Extremam Unctionem illi administrare cum tali periculo.

CAPUT SEPTIMUM.

De Sacramento Ordinis.

SECTIO I.

Utrùm Ordo sit Sacramentum.

1. NOmen Ordinis, quod ex se latissimam habet significationem, ab Ecclesia usurpatum est, ut observat

Catechismus Romanus part. 2. cap. 7. tum ad designandum Ecclesiasticæ Hierarchiæ statum, in quâ reperiuntur varij Ministrorum superiorum & inferiorum gradus, optimè dispositi ad ea perficienda, quæ cultum divinum, præsertimque Sanctissimum Dominici Corporis Sacrificium spectant: tum ad significandum ritum illum sacrum, quo quisque Ministrorum illorum solemni religione consecratur, ac divino cultui sacrisque Altaribus mancipatur: in quo posteriori sensu de illo quæritur, utrum sit Sacramentum. Quæ quidē quæstio dupliciter intelligi potest: Primò in genere: utrùm in Ecclesia sit Sacramentū Ordinis: Secundò in particulari; utrum quilibet Ordinum Ecclesiasticorum sit Sacramentum. Pro cuius resolutione.

Dicendum 1. Ordinem esse Sacramentum novæ legis à Christo Domino institutum. Hanc veritatem quæ de fide est, negaverunt olim Messaliani, ut refert Coccius tom. 2. lib. 8. art. 1. & hodie similiter negant Lutherani, & Calvinistæ, quorum error refellitur, & veritas nostræ fidei probatur.

Primò ex Apostolo 2. ad Timoth. 1. Admoneo te, ut resuscites gratiam, quæ est in te per impositionem manuum mearum; ex quo loco, ubi loquitur Apostolus de Sacrâ Ordinatione ipsius Timothæi, habetur ritus aliquis sensibilis, & collatio gratiæ per hunc ritum: unde sequitur veram rationem Sacramenti in sacra Ordinatione reperiri.

2. Secundò, ex Concilio Calced. can. 2. ubi damnantur illi, qui pecunias pro ordinatione recipiunt, eò quod gratiam Dei vendere censeantur, quæ tamen vendi nec debet, nec potest: & ex Concil. Trident. sess. 23. cap. 3 his verbis: Cum Scripturæ testimonio, Apostolica Tradione, & Patrum unanimi consensu perspicuum sit per Sacram Ordinationem, quæ verbis & signis exterioribus perficitur, gratiam conferri; dubitate nemo debet Ordinem esse verè & propriè unum ex septem Sanctæ Ecclesiæ Sacramentis.

Tertiò

Tertiò, ex S. Leone Epistola 87. ad Episcopos Mauritaniæ cap. 1. ubi postquam dixit Ordinem Sacerdotii nonnisi benè probatis & exercitatis esse conferendũ, subjungit: Quis dissimulare audeat, quod in tanti Sacramenti perperpetratur injuriam? si nimirùm indignus ordinetur: & S. Ambrosio lib. de dignitate Sacerdot. cap. 5. Quis dat Episcopalem gratiam? Deus, an homo? respondet: sine dubio Deus; sed per hominem dat Deus: homo imponit manus; Deus largitur gratiam.

Dicendum 4. non modò Ordinem in genere, sed etiam in particulari unumquemque Ordinem Ecclesiasticorum esse Sacramentum. Antequàm hæc assertio probetur, supponendum est septem esse Ordines: tres qui dicuntur majores: scilicet Presbyteratum, Diaconatum, & Subdiaconatum, quatuor verò minores, nimirùm Ordinem Acolytorum, Exorcistarum, Lectorum, & Ostiariorum. Quod constat ex variis Conciliis, septem illos Ordines enumerantibus; ut ex Concilio Romano sub S. Sylvestro cap. 4. Carthag. 4. cap. 2 Florent. in decret Eugenii, & Trident. sess. 23. cap. 2. ubi expressè dicitur non solùm nomina illorum Ordinum, sed etiam singulorum propria ministeria, fuisse in usu ab ipso Ecclesiæ initio. Item ex Epistola Cornelii Papæ ad Fabianum Episcopum Antiochenum, in qua totius Cleri Romani, enumerationem faciens, dicit: In Ecclesia Catholica, id est Romana, Presbyteros esse quadraginta sex, Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolytos quadraginta, duos Exorcistas, Lectores unà cum Ostiariis quinquaginta duos.

3. Hoc præsupposito, probatùr assertio, primò de illis omnibus Ordinibus in genere ex eo quod postquam Concilium Trident. cap. 2. septem illos Ordines enumeravit, eosdemque in Ecclesia semper fuisse dixit, capite tertio absolutè definit Ordinem esse Sacramentum, absque ulla restrictione ad majores Ordines, aut minorum exclusione: unde sequitur secundùm eius mentem in omnibus & singulis Ordinibus, majoribus & minoribus, veram Sacramenti rationem reperiri.

Probatur 2. de singulis Ordinibus in particulari. De Presbyteratu quidem tam ex Conciliis Florent. in decr. Eug. & Trident. suprà, in quibus Presbyteratus tanquam aliorum Ordinum primus & præcipuus enumeratur, cui proinde ratio Sacramenti præ aliis competere debet: tum etiam ex SS. Patribus, qui Presbyteratum annumerant aliis Sacramentis, vel Ordinationem Presbyterorum expressè vocant Sacramentum, ut S. Cyprianus serm. de ablut. pedum. S. Augustinus lib. 1. contra Donatist. cap. 1. & S. Leo Epist. 81. ad Dioscorum cap. 1.

De Diaconatu similiter probatur, tum ex eo quòd Concilium Trident. sess. 23. can. 6. definivit Hierarchiam Ecclesiæ divina Ordinatione institutam, constare ex Episcopis, Presbyteris & Ministris, ubi per Ministros saltem Diaconos intelligit, quorum proinde Ordinem divinitùs institutum esse declarat tùm etiam ex ritu quem servat Episcopus Diaconos ordinans, cum singulis illorum imponens manus dicit: Accipe Spiritum Sanctum: quibus verbis se gratiam illis conferre declarat.

4. Quamvis autem Durandus & Cajetanus negaverint Ordinationem Diaconi esse Sacramentum; monet tamen Isambertus disp. 2. de ord. art. 7. sententiam illorum, licet ante Conc. Trid. utcumque probabiliter defendi potuerit: post illud tamen sine aliquâ censuræ notâ sustineri ampliùs non posse.

Dices, Diaconos fuisse ab Apostolis institutos Act. 6. idque eo fine, ut pauperum curam gererent; unde sequitur illorum Ordinationem non esse Sacramentum, cùm ex Christi institutione non sit.

Respondetur, verum esse Diaconos ab Apostolis ordinatos fuisse; falsum verò Diaconatûs Ordinem fuisse ab illis institutum: constat enim ex ipsius Ecclesiæ traditione, ut docet & probat Isambertus suprà, Sacramentum Ordinis fuisse à Christo Domino in ultimâ cœnâ institutum. Quod autem dicitur Diaconos ab Apostolis ordinatos fuisse, ut pauperum curam gererent, id fuit quidem

unum ex illorum officiis, non verò primarium & præcipuum, ut docet idem Isambertus suprà art. 8. & pleniùs constabit ex iis, quæ de singulorum Ordinum officiis infrà dicentur.

De Subdiaconatu denique, & aliis minoribus Ordinibus constat, tùm ex authoritate Concil. Trid. suprà, tùm etiam ex eo quòd hæc est plurimorum Doctorum, tam antiquorum, quàm recentiorum sententia, ut S. Thomæ in 4. dist. 24. qu. 2. art. 1. qu. 3. S. Bonaventuræ, Richardi, Scoti, Paludani, Majoris, Almaini, Ferrariensis. Eckij, & aliorum quos citat & sequitur Valentia quæst. 1. de Sacr. Ord. pun. 4. quibus etiam subscribit Isambertus disp. 2. de Ord. art. 11.

Nec obstat quòd tres tantùm majores Ordines dicantur sacri: non enim sic vocantur, quasi solis illis ratio Sacramenti competat: sed quia solis illis votum continentiæ annexum est, ut docet idem Isambertus disp. 1. de Ord. art. 6.

5. Verum est quidem S. Ignatium Antiochenum Episcopum Epist. 11. ad Antiochenos supradictis Ordinibus annumerare Cantores seu Psalmistas, & laboratores, qui defunctorum corpora curabant; sed (ut rectè observat Baronius ad an. 44. propè finem) non fuerunt hi Ordines, sed officia merè Ecclesiastica; quod apertè etiam colligi potest ex Concil. Carth. 4. c. 10. ubi dicitur quod Psalmista potest absque scientiâ Episcopi, sola Presbyteri, jussione suscipere canendi officium; & ex consequenti illud non conferebatur per Ordinationem seu consecrationem; sed per meram deputationem seu commissionem.

Objicies ex doctrinâ superiùs explicata consequens fore plura esse Sacramenta quàm septem.

Respondetur, quòd quamvis singuli Ordines habeant rationem Sacramenti, unum tamen in genere Sacramentum simul constituunt, quod sufficit ut Ordo dicatur unum genericè Sacramentum, quod sub se diversas species continet, ut fusiùs explicat Bellarminus lib. 1. de Sacram. Ord. cap. 8.

6. Porrò supradictis Ordinibus annumerari meritò debet Episcopatus, tanquam ipsius Ordinis Sacerdotalis vertex & summitas, quod expressè declaravit Concil. Trid. sess. 23 cap. 4. ubi definit Episcopos, qui in Apostolorum locum successerunt, ad hunc ordinem Hierarchicum præcipuè pertinere, & positos esse; sicut ait Apostolus, à Spiritu Sancto, regere Ecclesiam Dei, eosque Presbyteris superiores esse, ac Sacramentum Confirmationis conferre, ministros Ecclesiæ ordinare, atque alia pleraque peragere ipsos posse: quarum functionum potestatem reliqui inferioris Ordinis nullam habent. Cui veritati suffragantur SS. Patres, qui Episcopatum vocant, Ordinem, ut S. Anacletus Epist. 3. cap. 1. S. Cajus Epist. ad Felicem Episcopum, & S. Ambrosius l. 3. de Sacr. cap. 1 Neque solùm est Ordo, sed etiam Sacramentum nobilissimum & perfectissimum; quamvis enim nonnulli Theologi olim id in dubium revocaverint, communiter tamen asserunt alij omnes, qui fusè citantur apud Bellarm. lib. 1. de Clericis cap. 5. & Valentiam disp. 9. de Sacris Ordin. qu. 1. pun. 2. apud quem videri potest fusior probatio hujus sententiæ; quam adeò certam esse dicit Isambertus disp. 2. de Ord. art. 3. ut contrariam tanquam erroneam prorsùs repudiandam existimet.

Quòd verò spectat ad tonsuram Clericalem, quamvis quidam Juris Canonici Doctores aliis Ordinibus illam annumerandam esse arbitrentur; communis tamen & vera Theologorum sententia est; non esse Ordinem, sed solummodò cæremoniam Ecclesiasticam, ut S. Thom. in 4. dist. 24. qu. 3. art. 1. S. Bonaventura ibid. & alii communiter docent: & constat etiam ex Concil. Trid. sess. 23. c. 2. de reform. cap. 6. & 10. ubi Tonsura semper ab Ordinibus expressè distinguitur: & in Catech. Rom. part. 1. cap. 7. dicitur Tonsuram tantummodò esse præparationem quandam ad Ordines suscipiendos, sicut Exorcismus est præparatio ad Baptismum, & Sponsalia ad Matrimonium.

Quod

7. Quod quamvis ita se habeat, certum est nihilominus cæremoniam illam Tonsuræ accipiendæ ab iis, qui in Clerum cooptatur, & ab ipsis deferendæ, esse antiquissimam, & ab ipsis Apostolis derivatam, ut videri potest apud Bedam lib. 4. hist. Anglorum, cap. 22. & apud Baronium ad ann. Christi 58. habeturque de illa speciale decretum S. Aniceti Summi Pontificis in Epist. decret. ad Episcopos Galliæ, quo prohibentur Clerici comam nutrite, jubenturque Tonsuram in summitate capitis, in modum spheræ gestare: cujus rei hanc ibi rationem reddit: Quod sicut Clerici discerni debent à laicis in conversatione, sic etiam ab ijsdem in Tonsura, & in omni habitu discreti esse debent. Quod etiam plures alij Summi Pontifices, & plurima Concilia variis subinde temporibus sanxerunt, & novissimè in Conc. Trid. sess. 23. cap. 6. decretum illud renovatum est, sicut & in pluribus aliis recentioribus Italiæ, Hispaniæ, Germaniæ, ac præsertim Galliæ nostræ Goncilis, ut Remensi anno 1583. Turonensi eod. anno. Bituricensi anno 1584. Aquensi an. 1585 Tholosano an. 1590. Burdigalensi an. 1614 &c ex quibus apparet universam Ecclesiam his novissimis temporibus veluti conspirare voluisse ad religiosam illam Tonsuræ Clericalis traditionem & praxim communibus suffragiis denuò stabiliendam; unde infertur non sine gravi peccato à Clericis, præsertim majoribus Ordinibus initiatis, aut beneficium aliquod Ecclesiasticum obtinentibus, hanc Tonsuræ deferendæ legem contemni vel negligi posse, ut infra in appendice peculiari ad calcem hujus operis fusiùs explicabitur.

SECTIO II.

Quæ sit materia & forma Sacramenti Ordinis.

1. QVæstionis propositæ duplex sensus esse potest. Primus, quæ sit materia & forma Sacramenti Ordinis in generali. Secundus, quæ sit specialis materia & forma

cuiuscunque Ordinis in particulari. Pro cuius in utroque sensu resolutione.

Dicendum 1. Materiam remoram Sacramenti Ordinis in generali, esse rem illam, quæ ab Episcopo traditur illi, qui Ordinē aliquē suscipit: proximā esse huius rei traditionem: formam denique in verbis illis consistere, quæ ab Episcopo proferuntur modo imperativo, cum expressione potestatis quæ confertur. Ita Sotus, Victoria, Bellarm. & plures alii, quos citat & sequitur Bonacina disp. 8. de Sacram. Ord. quæst. unic. punct. 3. Constatque tùm ex Concil. Carthag. 4. & ex Florent. in decr. Eug. ubi dicitur Sacramenti Ordinis materiam esse illud, per cuius traditionem confertur Ordo; formam verò esse verba ab Episcopo in eiusmodi traditione prolata: tùm ex iis, quæ de materia & forma singulorum Ordinum in particulari dicentur.

Dicendum 2. Materiam Ordinationis Ostiarij esse traditionem Clavium per Episcopum factam: Lectoris, traditionem Codicis, de quo Ordinandi legere debent: Exorcistæ, traditionem libri Exorcismorum; Acolyti, traditionem ceroferarij & urceoli vacui. Formam verò esse verba cuique materiæ correspondentia, quæ ab Episcopo, dum eiusmodi instrumentum Ordinandis tradit, proferuntur; quæ quidem habentur in Pontificali. Ita citati DD. apud Bonacinam supra. Et constat tùm ex præfato Concil. Carthag. 4. can, 6. 7. 8. & 9. & Flor. in decr. Eugenii. tùm ex Catech. Rom, part. 1. cap. 7. ubi hæc omnia distinctè explicantur.

Dicendū 3. duplicem esse materiam partialem, duplicemque formam Subdiaconatûs, Diaconatûs & Presbyteratûs. Prior materia partialis Subdiaconatûs est traditio calicis vacui cum patena vacua, cui partialis hæc forma respondet; Videte cuiusmodi ministerium vobis traditur: posterior eiusdem materia partialis, est traditio libri Epistolarum, cui respondet altera partialis forma: Accipe librum Epistolarum, & habe potestatem legendi

in Ecle-

in Ecclesia Dei, tam pro vivis, quàm pro defunctis. Similiter prior partialis materia Diaconatûs est manuum Episcopi impositio, quæ fit super ordinandum: forma ei correspondens sunt hæb verba: Accipe Spiritum Sanctum ad robur ad resistendum Diabolo & tentationibus eius, in nomine Domini: posterior partialis materia est traditio libri Evangeliorum, forma ei respondens: Accipite potestatem legendi Evangeliũ in Ecclesia Dei, tam pro vivis, quàm pro defunctis, in nomine Domini. Denique prior partialis materia Presbyteratûs est traditio calicis cum vino, & patenæ cum pane superposito; forma correspondens super hæc verba: Accipe potestatem offerendi Sacrificium Dei, Missasque celebrandi, tam pro vivis, quàm pro defunctis, in nomine Domini: posterior partialis materia eiusdem est impositio manuum Episcopi super Ordinandum; partialis item forma ei respondens sunt hæc verba: Quorum remiseritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

3. Hæc autem doctrina circa prædictorum Ordinum materiam & formam desumpta est tùm ex citato Concil. Carthagin. & Florent. tùm etiam ex Pontificali, & Catechismo Romano, ubi hæc omnia fusè declarata habentur; pro cuius confirmatione non requiritur alia probatio quàm ipsius Ecclesiæ auctoritas. Quamvis autem non planè constet inter Theologos, utrum Subdiaconatûs & Diaconatûs materia & forma sit duplex (de Presbyteratu enim nullus est ambigendi locus) quibùsdam hanc, aliis illam tanquam solam & sufficientem assignantibus, sententia tamen illorum, qui duplicem illam materiam & formam partialem in utroque illo Ordine agnoscunt, videtur esse non solùm probabilior, ob rationes, quæ apud Isambertum disp. 3. art. 2. & 3. videri possunt, sed etiam in praxi tenenda; cùm in iis quæ ad Sacramentorum validitatem spectant, tutior semper pars amplectenda sit.

4. Dicendum, triplicem esse materiam partialem Episcopa-

ſcopatûs, triplicem item formam partialem. Prima illius materia partialis eſt impoſitio manuum à tribus Epiſcopis facta ſuper caput illius, qui in Epiſcopum ordinatur; forma ei correſpondens ſunt hæc verba ab illis tribus ſimul prolata: Accipe Spiritum Sanctum. Secunda materia partialis eſt unctio capitis & manuum ipſius electi in Epiſcopum, facta per conſecratorem Epiſcopum: forma ei reſpondens ſunt verba, quæ in ipſa unctione ab Epiſcopo conſecratore proferuntur. Tertia denique partialis materia eſt traditio Baculi Paſtoralis, Annuli & libri Evangeliorum: forma ei reſpondens, ſunt verba, quæ in ipsâ traditione conſecrator Epiſcopus profert.

Vaſqueſius quidem cum quibuſdam aliis Theologis, quos citat diſp. 240. cap. 5. exiſtimat materiam Epiſcopalis Ordinationis in ſola manuum impoſitione à 3. Epiſcopis factâ, conſiſtere; formam item in ſolis verbis, quæ tunc ab illis proferuntur; obſervatque paucos admodùm Theologos ſcripſiſſe de materiâ & formâ Epiſcopalis ordinationis: nihilominùs probabilior eſt, & in praxi tenenda ſententia in aſſertione noſtrâ explicata, ob varias auctoritates & argumenta, quibus fusè illam propugnat Iſambertus art. 4. quæ apud illum videri poſſunt.

5. Cæterùm ad ſolvendas plures difficultates, quæ circa materias illas & formas ſingulorum Ordinum poſſent occurrere, obſervandum eſt id, quod docet Bellarminus cap. 9. de Ord. credibile eſſe Chriſtum Dominum iſtas omnes materias Ordinum inſtituiſſe; non quidem in particulari, ſed generatim præcipiendo Apoſtolis, & per illos Epiſcopis eorum ſucceſſoribus, ut Ordines conferrent per traditionem inſtrumentorum illorum, quibus ſignificaretur eorum poteſtas. & verbis conceptis eandem illam traditionem exprimerent: quod etiam pluribus probat Iſambertus art. 6. idemque art. 8. rectè monet non ſolùm præcepti, ſed etiam Sacramenti neceſſitate requiri, ut qui Ordinem aliquem ſuſcipiunt, quòd maximè notandum eſt; illius materiam ab Epiſcopo porrectam phyſicè

tangant: quod variis argumentis probat, ac præfertim authoritate Clementis VIII. Summi Pontificis, qui speciali diplomate decrevit reordinari saltem sub conditione eos, qui tunc temporis fuerant ab Episcopo Sagiensi ordinati, eò quòd nec Episcopus ille per seipsum tradidisset instrumenta ordinandis, nec ordinandi physicè instrumenta illa tetigissent.

SECTIO III.

Quis Sacramentum Ordinis conferre, quis item illud suscipere possit.

I. CErtum est ex fide, ordinarium huius Sacramenti Ministrum esse solum Episcopum, ut constat ex Concilio Florent. in decret. Eug. & Trident. sess. 13. cap. 4. & etiam ex perpetuâ Ecclesiæ traditione manifestum est, ut ex variis Conciliorum & SS. Patrum testimoniis probat Bellarm. cap. 11. de Ord. Sed difficultas est, utrùm omnis & quilibet Episcopus possit validè ordinare; item utrùm ex commissione Sum. Pont. possit aliquis alius ab Episcopo conferre Ordines. Pro cuius resolutione,

Dicendum 1. quemlibet Episcopum, etiam hæreticum aut degradatum, Ordines validè conferre posse, dummodò materiam & formam legitimam cum debitâ intentione adhibeat. Ita S. Thomas in 4. dist. 25. quæst. 1. art. 2. S. Bonavent. ibid, art. 1. quæst. 2. Scotus, Richardus, Durandus, Paludanus, & alii communiter in eandem distinctionem. Ratio est, quia potestas ordinandi pendet fundamentaliter & essentialiter à charactere Episcopali, sicut potestas consecrandi pendet à charactere Sacerdotali, cùm ipsa Ordinatio fiat per modum cuiusdam consecrationis; character autem ille æquè in Episcopis ac in Sacerdotibus est indelebilis.

Neque obstat cap. Nullum 9. quæst. 2. in quo vacua & inania dicuntur omnia, quæ gesserat Episcopus, functiones aliquas in aliena Diœcesi, & super alienum Clerum

exer-

exercens: hæc enim, ut rectè observat & probat Isambertus disp. 6. art. 1. intelligenda sunt non de sacrâ Ordinatione, sed de aliis ad Ecclesiasticam disciplinam spectantibus: unde etiam in Concil. Trident. sess. 24. cap. 1. & sess. 23. cap. 8. non dicitur esse reordinandus ille, qui ab alieno Episcopo sine proprij licentiâ Ordines accepit; sed tantùm decernitur, ut à susceptorum Ordinum executione, quandiu proprio Episcopo visum fuerit, maneat suspensus.]

Quamvis autem valida sit Ordinatio ab Episcopo alieno, vel etiam hæretico aut degradato facta; est tamen illicita; ut enim Episcopus non modò validè, sed etiam licitè Ordines conferat, nonnisi subditis suis illos conferre debet, aut alienis ex licentiâ proprij Episcopi, & insuper ab omni censurâ & impedimento Canonico debet esse immunis. Concedit tamen idem Concilium sess. 23. cap. 9. ut Episcopus familiarem suum, seu domesticum, licet sibi non subditum, ordinare possit, dummodò fuerit cum eo per triennium commoratus.

2. Dicendum, ex dispensatione Summi Pontificis simplicem Sacerdotem conferre posse quatuor minores Ordines, Subdiaconatum, & Diaconatum. De minoribus constat ex eo quòd Abbates regulares possint ex concessione Summi Pontificis Tonsuram & quatuor minores Ordines Regularibus sibi subditis conferre, ut habetur ex cap. Quoniam, dist. 69. & cap. Cùm contingat, extra de ætate & qualitatibus Ordinand. & etiam ex Concil. Trident. sess. 23. cap. 21. de reform. De Diaconatu & Subdiaconatu similiter constat ex privilegio per Innocentium VIII. anno Domini 1488. Abbatibus Cistertij concesso, ut quibuscunque Monachis sui Ordinis Subdiaconatum & conferre possint.

De Presbyteratu verò, cùm nullum extet similis privilegij exemplum, nec ulli simplici Sacerdoti, quamvis in eminentissimâ dignitate constituto Summus Pontifex unquam concesserit facultatem ordinandi Sacerdotes meritò

meritò infertur ejusmodi facultatem ita soli Episcopo competere, ut nullis aliis delegari aut committi possit.

Quod autem spectat ad Episcopatum; quamvis jure communi tres Episcopi ad ordinandum seu consecrandum Episcopum requirantur, ut habetur ex Pontificali Romano, & variis argumentis probat Isambertus disp. 6. art. 1. potest tamen Summus Pontifex dispensare, ut unus Episcopus alium Episcopum ordinare solus possit; quod probari solet ex facto S. Gregorij Papæ, qui cum Augustino Episcopo in Angliam misso dispensavit, ut quando ibi solus esset Episcopus, solus etiam posset alios Episcopos ordinare, donec plures essent, qui cum illo Episcopalem ordinationem facerent.

3. Dicendum. Divino jure omnem & solum masculum baptizatum sacræ Ordinationis esse capacem. Ita S. Thomas in 4. dist. 5. qu. 2. art. 1. estque de fide contra Collyridianos & Cataphrygas hæreticos, qui mulieres sacris Ordinibus initiabant, ut testatur S. Epiphanius hæresi 79. & probatur ex Apostolo 1. Timoth. 2. ubi prohibet mulierem dominari in virum; & 1. Cor. 12. jubet esse subditam, nec permitti ei in Ecclesia loqui vel docere: qui verò ad Ordines promoventur, accipiunt præeminentiam & potestatem in alios: & cap. Nova quædam, de pœnit. & remiss. dicitur mulierem sacræ Ordinationis esse adeò incapacem, ut ne quidem Sanctissimæ Virgini Deiparæ, quæ tamen universis Apostolis longè dignior & eminentior fuit, Claves Regni Cœlorum traditæ fuerint.

Objicies, ex antiquis Canonibus constare, mulieres quasdam olim ordinatas fuisse Presbyteras, Diaconissas, & Ostiarias; &c.

Respondetur, Diaconissas & Ostiarias non fuisse ullo Ordine insignitas, sed tantum deputatas ad quædam officia & munia exteriora, præsertim erga alias mulieres obeunda: Presbyteras verò fuisse, vel viduas longè aliis seniores ob ætatem sic dictas, ut patet ex capit. Mulieres, distinct. vel sic vocatas fuisse mulieres conjugatas, qua-

rum

rum mariti ad Presbyteratum seu sacerdotium promoti fuerant, quæ tamen in perpetuâ continentiâ cælibes permanebant; sicut etiam illæ, quarum conjuges ad Episcopalem Ordinem evecti fuerant, quæ tamen similiter in perpetuo cælibatu vivebant, dicebantur Episcopæ, ut patet ex Concilio 2. Turonensi Canon. 20. & Altissiodorensi can. 21.

4. Dicendum, ut quis licitè Ordines suscipiat, requiri in primis, ut nullâ lethali culpâ sit inquinatus: Qui enim, ut loquitur Cathechismus Romanus, mortiferi alicujus peccati sibi conscius initiari se curaret vel pateretur, novo se & maximo scelere obstringeret: quare ibidem monet, ut, qui sacris initiandi sunt, priùs Pœnitentiæ Sacramento conscientiam purgare diligenter studeant.

Præterea requiritur, ut nullo Censuræ vinculo innodatus, nullâ etiam irregularite impeditus sit: quod infrà suo loco explicabitur. Item ut legitimo tempore & idoneâ ætate ordinetur, habeatque alias qualitates seu dispositiones jure divino vel Ecclesiastico præscriptas.

Atque in primis quod spectat ad tempus, prima Tonsura Clericalis quâcunque die & horâ conferri potest, ut habetur in Pont Rom. Quatuor minores Ordines, quando seorsim à majoribus conferuntur, in Dominicis tantùm & Festivis diebus, idque manè, ut ibidem præscribitur; tres verò majores Ordines, nonnisi in Sabbatis quatuor temporum, & in Sabbato ante Dominicam Passionis, & ante Dominicam Resurrectionis, ut constat ex universali Ecclesiæ praxi, & habetur cap. De eo, de temporibus Ordinat. & cap. ult. dist. 75. Ordinatio verò Episcopi, nonnisi die Dominica fieri debet, idque ex antiqua Ecclesiæ consuetudine, docet S. Leo Epist. 79. ad Dioscorum cap. 1. & habetur cap. Quotidie, dist. 75.

5. Ad legitimum tempus Ordinationis pertinet etiam observatio interstitiorum: id est, ut post aliquem Ordinem susceptum, nonnisi anno elapso superior Ordo conferatur; quod non solum in majoribus Ordinibus, sed

ſed etiam in minoribus locum habere, teſtantur Navarrus, Reginaldus, Menochius, & alii apud Bonacinam diſp. 8. quæſt. un. de Ord. pun. 1. Poteſt tamen Epiſcopus in illis temporum interſtiis ex cauſa rationabili diſpenſare, & omnes etiam minores Ordines ſimul & eodem die conferre: non verò duos majores, neque etiam ipſos minores ſimul cum aliquo majori, niſi fortè ex aliqua particulari conſuetudine minores Ordines cum Subdiaconatu eodem die conferri ſoleant; quam quidem conſuetudinem damnari non debere aſſerunt S. Antoninus, Henriques, Navarrus, & alij apud Laymannum cap. 28. de Ord. cùm à Concilio Trident. damnata non fuerit.

6. Quod verò ſpectat ad ætatem, Concilium Trident. decrevit ſeſſ. 21. cap. 12. de reform. Ut nullus in poſterum ad Subdiaconatûs Ordinem ante vigeſimum ſecundum, ad Diaconatum ante vigeſimum tertium, ad Presbyteratum ante vigeſimum quintum ætatis ſuæ annum promoveatur: quod tamen intelligendum eſſe de annis inchoatis conſtat, tùm ex Bulla Pij Secundi, quam refert Quaranta verbo, Ordinatis, tùm ex communi Eccleſiæ praxi: ad Epiſcopatum verò requiruntur juxta juris antiqui diſpoſitionem triginta anni completi, ut habetur cap. Cùm in cunctis, de Electione; ad Tonſuram denique & minores Ordines nulla in Concil. Trident. certa præſcribitur ætas; ſed id Epiſcopi judicio relinquitur; dummodò tamen ſervetur Conſtitutio Bonifacij VIII. c. Nullus, de temporibus in Ordin. 6. ubi prohibitum eſt, ne Clericalis Tonſura infanti, id eſt minori ſeptem annis, ut explicat Gloſſa, conferatur. Certè ex diſpoſitionibus illis, quas ad Clericatum aut minores Ordines Concilium exigit, de quibus agetur ſectione ſequenti, ſatis apertè colligitur, ſecundùm mentem Concilij, requiri ætatem non modò rationis, ſed etiam paulò maturioris judicij capacē.

SECTI-

SECTIO IV.

Quænam qualitates seu dispositiones requirantur in illis, qui ad Ordines sunt promovendi.

I. VT nihil nisi certum, & ab Ecclesia non modò probatum, aut prioribus sæculis usitatum; sed etiam pro tempore præsenti præscriptum, proindéque ab omnibus servandum proponamus. ipsius Concilij Trident. decreta paulò fusiùs attexemus; ut ex iis attentè consideratis ac perpensis, quivis intelligat quæ sit Ecclesiæ mens, quodve super hoc Ordinationis sacræ negotio consilium.

Atque in primis quod spectat ad primam Tonsuram, sic de illa Concilium loquitur sess. 23. cap. 4. de reform. Prima Tonsura non initientur, qui Sacramentum Confirmationis non susceperint, & fidei rudimenta edocti non fuerint, quique legere & scribere nesciant, & de quibus probabilis conjunctura non sit. secularis judicij fugiendi fraude, sed ut Deo fidelem cultum præstent, hoc vitæ genus elegisse: quibus verbis quatuor dispositiones requirit in eo, qui Clericali militiæ cupit ascribi. Prima est, ut Sacramentum Confirmationis jam receperit: quod quidem jam strictè præceptnm esse docet Bonacina disp. 8. quæst. un. de Ord. pun. 5. ut existimet eum peccare mortaliter, qui Tonsura Clericali ante susceptum Confirmationis Sacramentum initiatus fuerit. Secunda est, ut fidei rudimenta fuerit edoctus, id est ut non modò Catechismum memoriter didicerit, quod pueris familiare est, sed præsertim ut ipsius doctrinæ Christianæ sensum perceperit; ita ut de præcipuis ejus Mysteriis interrogatus aptè respondere possit. Tertia, ut legere ac scribere sciat. Quarta denique, ut non alicuius temporalis commodi causâ, sed solummodò, ut Deo fidelem cultum præstet, hoc vitæ genus elegerit: quæ verba maximè perpendi debent: illis siquidem declarat Ecclesia, in eo qui Tonsuram Clericalem suscepturus est, prærequiri, ut attentè consideret, quale sit.

sit illud vitæ Clericalis genus, quod amplecti cupit: neq; sit alienâ inductione, aut præcipitanter, sed sponte & præmissâ maturâ deliberatione, adhibitoque (quod maximè conducit) viri alicuius pij & prudentis consilio illud eligat, non ullo humano respectu, neque beneficij alicuius captandi gratiâ, aut commodiùs vivendi spe, sed fidelis & sinceri obsequij Deo præstandi causâ unicè ad id inductus; de quibus omnibus & singulis ad primam Tonsuram initiandos seriò examinari debere, constituit S Carolus Borromæus in Concilio 4. Mediolanensi, titul. de iis quæ pertinent ad sacras Ordinationes.

2. De minoribus autem Ordinibus Concil. Trident. sess. 23. cap. 12. de refor. Minores Ordines ijs, qui saltem linguam latinam intelligunt, per temporum interstitia, nisi aliud Episcopo expedire videretur, conferantur: ut eo accuratius, quantùm sit huius disciplinæ pondus possint edoceri, ac in uno quoque munere, juxta præscriptum Episcopi se exerceant, idque in ea, cui ascripti sunt Ecclesia, nisi fortè ex causa studiorum absint: atque ita de gradu in gradum ascendant, ut in eis cum ætate, vitæ meritum & doctrina major accrescat: quod & bonorum morum exemplum, & assiduum in Ecclesia ministerium, atque major erga Presbyteros & superiores Ordines reverentia, & crebrior quàm anteà Corporis Christi communio maximè comprobabunt. Quibus verbis sex præsertim dispositiones exigit in iis, qui ad minores Ordines promoventur. Prima est, ut saltem linguam latinam intelligant. Secunda, ut accuratè edoceantur, quæ sit illorum Ordinum ratio, & quæ singulorum propriæ functiones. Tertia, ut alicui Ecclesiæ ascribantur, ibique in suscepti Ordinis munere, juxta Episcopi præscriptum, se exerceant, antequam ad altiorem gradum evehantur. Quarta, ut Presbyteris, aliisque Superioribus Ecclesiasticis, & potiori adhuc ratione ipsi Episcopo, reverentiam & observantiam debitam exhibeant. Quinta, ut modestiâ & bonorum morum exemplo cæteris præfulgeant. Sexta denique, ut

ad ſacram Corporis Chriſti communionem frequenter accedant, adeòque ut vitam ducant tanti Sacramenti frequenti ſuſceptione dignam. De quibus teſtimonium à Parocho & Scholæ Magiſtro habere debent, ut ab eodem Concilio præſcribitur eiuſdem ſeſſ. cap. 5.

3. Jam quod ſpectat ad Subdiaconatum, Diaconatum, & Presbyteratum, Concilium in primis declarat c. 11. ad Ordines illos aſſumi debere, Dignos dumtaxat, quorum probata vita ſenectus ſit. Subjungit deinde cap. 13. Subdiaconos & Diaconos ordinandos eſſe, habentes bonum teſtimonium, & in minoribus Ordinibus jam probatos, ac literis, & iis, quæ ad Ordinem exercendum pertinent, inſtructos: qui ſperant Deo authore ſe continere poſſe: qui etiam Eccleſiis quibus adſcribentur, inſerviant; ſciantque maximè dicere, ſi ſaltem diebus Dominicis, & Solemnibus, Altari cum miniſtraverint, ſacram Communionem percipiant. Demum de Presbyteratu ſic loquitur c. 14. Qui piè & fideliter in miniſteriis ante actis ſe geſſerint, & ad Presbyteratus Ordinem aſſumuntur, bonum habeant teſtimonium: ij ſint qui non modò in Diaconatu ad minùs annum integrum, niſi ob Eccleſiæ utilitatem ac neceſſitatem, aliud Epiſcopo videatur, miniſtraverint; ſed etiam ad populum docendum ea quæ ſcire omnibus neceſſarium eſt ad ſalutem, ac adminiſtranda Sacramenta, diligenti examine præcedente, idonei comprobentur, atque ita pietate ac caſtis moribus conſpicui, ut præclarum bonorum operum exemplum, vitæ monita ab eis poſſint expectari.

4. Ex quâ Concilii doctrina intelligitur ſex præſertim diſpoſitiones in illis requiri, qui ad ſacros illos Ordines promoveri cupiunt. Prima eſt, ut probata fuerit, & exemplaris eorum vita, idque teſtimonio fide digno conſtet. Secunda, ui in ſuſceptis Ordinibus debitè miniſtraverint, & in ſuſcipiendis miniſtrare ac inſervire ex animo velint, præſertim in eâ Eccleſia, cui vel ratione beneficij quod obtinent, vel ex Epiſcopi præſcripto fuerint adſcripti. Ter-

ia, ut erga Sacram Euchariſtiam impensè affecti, illius
articipationem frequenter, ac ſaltem diebus Dominicis
c ſolemnibus expetiverint. Quarta, ut tales ſint, qui Deo
ene juvante perpetuam & illibatam caſtitatem tam cor-
oris, quàm animi ſervare ſe poſſe ſperent. Quinta, ut
robè teneant ea, quæ ad ſuſceptorum Ordinum functio-
es aptè ac debitè exercendas pertinent, v. g. cæremoni-
s, cantum Eccleſiaſticum, Officii divini recitandi ordi-
em; &c. Sexta denique, ut ea ſcientia polleant, ij præ-
rtim, qui ad Presbyteratum promovendi ſunt, quæ ipſis
ufficiat, tùm ad Sacramenta debitè adminiſtranda, tùm
d populum docendum ea, quæ ſcire omnibus neceſſari-
m eſt ad ſalutem: unde manifeſtum eſt pleroſque de-
pi, exiſtimantes ſufficere ſimplici (ut loquuntur) Sacer-
oti, qui neque curam animarum ſuſcipere, neque divi-
um verbum prædicare, neque audiendis Confeſſionibus,
ut aliis Sacramentis adminiſtrandis vacare intendit: ſi
nguam Latinam utcumque intelligat, & ea quæ ad
Miſſam celebrandam, officiumque divinum recitandum
pectant, didicerit; cùm tamen Concilium abſolutè nul-
os ad Sacerdotium velit promoveri, niſi qui ad popu-
um docendum ea, quæ ſcire omnibus neceſſarium eſt ad
alutem, & adminiſtranda Sacramenta idonei comproben-
ur. Eſto enim, nunquam velit Sacerdos ille Sacramen-
um ullum miniſtrare, aut fidei Chriſtianæ rudimentis
eminem imbuere (de quo quid coram ſupremo Judice
eſpondeat ipſe viderit) certè occaſiones non infrequen-
er occurrere poſſunt, in quibus urgente aliqua neceſſita-
e, vel puerum, vel aut quemvis alium de præcipuis fidei
Myſteriis erudire, vel Baptiſmum infanti de vitâ pericli-
anti miniſtrare, aut abſolutionem Sacramentalem ali-
ui ſubitaneâ ægritudine, aut alio repentino caſu, in ex-
remis vitæ conſtituto conferre tenebitur, quandò nullus
lius Sacerdos advocari poterit: quid tunc ille doctrinæ
idei & diſciplinæ Sacramentalis inſcius, acturus eſt, in
uas anguſtias redactum ſe deprehendet: quandò dubius

& an-

& anceps animi, fortaſſis abſolutionem Sacramentalem indigno & indiſpoſito ſacrilegè impertietur, vel denegabit ei quem abſolvere deberet: ſicque illum manifeſto æternæ ſalutis amittendæ periculo exponet.

5. Porrò de ijs omnibus diligens examen ab Epiſcopo præmittendum eſſe decrevit Concilium, ne manus citò minuſque conſideratè aliis imponens, ipſorum peccatis communicet. Hujus quidem examtnis forma exactiſſima à S. Carolo Borromæo in praxim redacta, videri poteſt in Concilio V. Mediolanenſi, ubi plurima reperientur, quæ ſuprà relatis Concilij Tridentini decretis majorem adhuc afferent lucem.

Supradictis diſpoſitionibus ad ſacros Ordines requiſitis addenda eſt adhuc una, quæ non aliis quàm ipſimet Concilij verbis meliùs aut efficaciùs exprimi poteſt. Si igitur Concilium ſeſſ. 22. c. 2. de reform. Cùm non deceat eos, qui divino miniſterio aſcripti ſunt, cum ordinis dedecore mendicare, aut ſordidum aliquem quæſtum exercere, cōpertumque ſit complures pleriſque in locis ad ſacros Ordines nullo ferè delectu admitti, qui variis artibus ac fallaciis confingunt ſe beneficium Eccleſiaſticum, aut etiam facultates idoneas obtinere: ſtatuit ſancta Synodus, ne quis deinceps Clericus ſecularis, quamvis aliàs ſit idoneus moribus, ſcientiâ & ætate, ad ſacros Ordines promoveatur, niſi priùs legitime conſtet eum beneficium Eccleſiaſticum, quod ſibi ad victum honeſtè ſufficiat, pacificè poſſidere. id verò beneficium reſignare non poſſit, niſi factâ mentione quod ad illius beneficii titulum ſit promotus: neque ea reſignatio admittatur, niſi conſtito quod aliunde commodè vivere poſſit, & aliter facta reſignatio nulla ſit: Patrimonium verò, vel penſionem obtinentes ordinari poſthac non poſſint, niſi quos Epiſcopus judicaverit aſſumendos pro neceſſitate vel commoditate Eccleſiarum ſuarum; eo quoque priùs perſpecto, patrimonium illud vel penſionem vere ab eis obtineri, taliaque eſſe, quæ ijs ad vitam ſuſtentandam ſatis ſint; atque illa de-

anceps sine licentiâ Episcopi alienari, aut extingui, vel remitti nullatenùs possint, donec beneficium Ecclesiasticum sufficiens sint adepti; vel aliunde habeant unde vivere possint, antiquorum Canonum pœnas super his innovando. Ex hoc autem Concilii decreto colligi potest quàm graviter peccent illi, qui ficto interdum & emento patrimonii titulo, se Ordinibus sacris ingerunt: aut stipulationes aliquas de retrocedendo titulo illo, aut fructibus eius nunquam exigendis, contra Concilii mentem faciunt, neque verentur Spiritui Sancto mentiri: qui haud dubiè maledictionem pro benedictione expectare debent, & meritò formidare, ne tam indigna & sacrilega tanti sacramenti susceptio, ipsis in animæ perniciem, æternamque ruinam vertatur.

SECTIO V.

Quinam sint huius Sacramenti effectus.

Dicendum, per dignam cujusque Ordinis majoris vel minoris susceptionem conferri gratiam, tùm sanctificantem (quod omnibus Sacramentis commune est, ut ex antè dictis constat) tùm specialem & cuiusque Ordinis propriam, id est, jus quoddam ad accipienda specialia quædam auxilia proportionata functionibus & officiis, uniuscujusque illorum Ordinum propriis, per quæ, is qui Ordine aliquo initiatus est, peculiari modo juvatur, & idoneus efficitur ad officia illa debitè exercenda: quæ quidem auxilia non solùm tunc cùm Ordo suscipitur; sed præsertim quoties susceptus Ordo exercendus est, ipsi ordinato speciali Dei providentiâ conferuntur, ut fusiùs explicat & probat Isambertus disp. 4. de Ord. art. 1.

Dicendum 2. Per Sacramentum Ordinis imprimi characterem indebilem, proindéque ordinationem iterari non posse: quod expresse definitum est in Concil. Trid. sess. 23. can. 4. unde quando contingit, propter quædam crimina, ordinatos interdùm deponi, vel degradari, non

aufer-

aufertur ab eis character Ordinis, sed tantùm gradus, honor & locus Ordini debitus: ita ut quoad hunc gradum, honorem, & locum, cum laicis reputentur.

Dicendum 3. Per Ordinum susceptionem acquiri jus quoddam ad sacras aliquas & religiosas functiones cuiusque Ordinis proprias legitimè exercendas; cum eo præsertim fine unusquisque Ordo conferatur, ut patet tum ex verbis formæ cuiusque Ordinis propriæ: tum ex aliis monitis, quæ ab Episcopo ad ipsos ordinandos diriguntur.

2. Quæres, quænam sint functiones illæ cuiusque Ordinis propriæ. Respondetur præcipuas has esse, prout ex Pontificali & Catechismo Romano habetur.

Ostiariorum functiones propriæ sunt, Templi & Sacrarij claves ac ianuam custodire, & aditu templi arcere eos, quibus ingredi vetitum est; item curare, ne quis dùm Sanctissimum Missæ Sacrificium peragitur, propiùs quàm par est, ad Sacram Aram accedat, aut Sacerdotem rem divinam facientem interpellat: campanas etiam pulsare, & librum aperire ei qui prædicat. Magnam olim in Ecclesia huius Ordinis, licet inter omnes Ordines minimi, dignitatem fuisse vel ex eo colligitur, ut rectè observat Catechismus Romanus parte 2. cap. 7. quod nunc etiam Thesaurij officiū qui Sacrarij custos est, proindeq; ad ostiariatûs Ordinem propriè pertinet, inter honestiora Ecclesiæ munera recensetur.

Lectorum officium est, in Ecclesia novi & veteris testamenti libros clarâ & distinctâ voce recitare, præsertim eos, qui inter nocturnam legi solent psalmodiam: item prima Christianæ religionis rudimenta fidelibus tradere, nec-non panem & fructus novos benedicere.

Ad Exorcistas pertinet, imponere manus energumenis, seu iis, qui ab immundis spiritibus obsidentur; & ab ipsis corporibus obsessis per Exorcismi verba spiritus immundos depellere: item à Communione indignos excludere, nec non aquam ad ministerium Baptismi requisitam Sacerdoti ministrare.

Acolytorum partes sunt, Subdiaconum & Diaconũ in Altari ministerio assectari, eisque inservire; vinum & aquam ipsis ad Eucharistiam porrigere; luminaria Ecclesiæ accendere, eademque accensa, cùm Missæ Sacrificium celebrandum est, ac præsertim cùm Evangelium legitur deferre.

3. Subdiaconorum munus est, ut nomen ipsum declarat, Diacono ad Altare inservire, sacra item linteamina, id est, corporalia & pallas Altaris abluere; panem & vinum aliaque ad Sacrificij usum necessaria præparare: aquam Sacerdoti manus in Altari abluenti præbere; Epistolam altâ voce in Missa legere; & Sacerdoti sacris operanti tanquam testem assistere; illumque custodire, ne à quoquam interturbari possit.

Ad Diaconos spectat, Sacerdoti ministranti proximè ministrare, in ipso Missæ Sacrificio Evangelium publicè legere; item ex commissione Superiorum Baptismi Sacramentum conferre, verbumq; divinum fidelibus prædicare: est etiam illorum, vi Ordinationis suæ Episcopum sequi, quando id ab illis exigit, eum concionantem aut celebrantem custodire; & instar oculorum eius pervestigare, nùm omnia in urbe vel Diœcesi rectè se habeant & si quæ secùs deprehenderint: de his Episcopum commonefacere; quod hodie ad Archidiaconos præsertim devolutum est.

Sacerdotum denique functiones propriæ sunt, Sanctissimum Missæ Sacrificium offerre: Baptismum, aliaque Sacramenta (si Confirmatio & Ordo excipiatur) conferre; verbum divinum prædicare; & alia omnia ad salutem animarum, cultumque divinum spectantia, quæ Episcopo jure divino aut Ecclesiastico, minimè reservantur, secundùm Ecclesiasticas leges peragere.

4. Quod autem spectat ad Episcopos, nostræ tenuitatis non est verticem illum Ecclesiasticæ dignitatis attingere; sufficiat hîc nobis cum debita reverentia suspicere culmen illud, & munus ipsis etiam humeris Angelicis formidan-

dum: illosque ut Cleri ac populi Patres & Pastores debitâ observantiâ prosequi: ipsorum est, si libuerit, in sacris Scripturarum, Conciliorumque codicibus, quid Spiritus Sanctus ad optimum Ecclesiarum regimen ab ipsis exigat perquirere, ac præsertim in Concil. Trident. sess. 2. in decr. de modo benè vivendi, item sess. 5. cap. 1. de refor. sess. 22. in decr. de observandis & vitandis in celebr. Miss. sess. 23. cap. 1. 2. 3. 4. 5. &c. de refor. sess. 24. cap. 3. & 4. de ref. sess. 25. cap. 2. 3. &c.

Nec illud omittendum, quod habetur sess. 23. cap. 17 de ref. ubi Concilium varias Ordinum Ecclesiasticorum functiones pluribus in locis intermissas esse, & in desuetudinem abiisse conqueritur: Hortaturque omnes & singulos Prælatos Ecclesiarum, ac illis præcipit, ut quantùm fieri commodè poterit, in Ecclesiis Cathedralibus, Collegiatis & Parochialibus suæ Diœcesis, si populus frequens & Ecclesiæ proventus id ferre queant, huiusmodi functiones curent restituendas, &c.

CAPUT OCTAVUM,

De Sacramento Matrimonij.

SECTIO I.

Utrùm Matrimonium sit Sacramentum.

I. MAtrimonij nomine, ut docet Catechismus Rom. part. 2 cap. 8. intelligitur legitima viri & mulieris conjunctio individuam vitæ societatem continens. Dicitur autem Matrimonium, vel quia fœmina eo præsertim fine nubit, ut mater fiat; vel quia prolem concipere, parere, educare, ad matrem præsertim spectet. Vocatur etiam conjugium, eò quòd virum ac mulierem sub uno eodemque quasi mutuo jugo, ad fidem servan-

dam &

dam, & onera Matrimonij sustinenda constituat. Nuptiarum quoque nomine nuncupatur: quia, ut observat S. Ambrosius lib. 1. de Abraham, cap. 9. virgines tradendæ in matrimonium velo se operirè & quasi obnubere solebant, idque in signum tùm pudoris, tum etiam subjectionis erga virum.

Est autem triplex Matrimonium, scilicet legitimum, ratum & consummatum. Legitimum dicitur illud, quod legitimo consensu inter personas non impeditas contractum est; quale olim erat ante Christi Domini adventum, & etiam nunc inter Ethnicos & infideles esse solet. Ratum includit in se legitimum, addit verò rationem Sacramenti, per quod majorem firmitatem, & indissolubilitatem acquirit: unde Innocentius III. in cap. Quanto, de divortijs: Et si, inquit, Matrimonium verum inter infideles exiſtat, non tamen est ratum; quia, ut ait Glossa, potest dissolvi; inter fideles autem non tantùm legitimùm, sed & ratum existit, ac proinde indissolubile. Deniq; Matrimonium dicitur consummatum, quod reali corporis usu, & legitimâ copulâ perficitur & completur.

2. In primâ quidem mundi conditione Matrimonium à Deo institutum est, tanquam officium naturæ, ut docet Catech. Rom. suprà at verò in ipsius mundi instauratione per Christum facta, Sacramenti dignitas illi adjuncta est; ita ut Matrimonium quod inter fideles legitimè contrahitur, sit ex ipsius Christi Domini institutione verum ac propriè dictum novæ legis Sacramentum. Hæc veritas quæ de fide est.

Probatur contra Lutheranos & Calvinistas illam negantes: 1. authoritate Scripturæ; Ephes. 5. ubi Apostolus de Matrimonio loquens, Sacramentum, inquit, hoc magnum est; ego autem dico in Christo, & in Ecclesia: quæ Apostoli verba explicans S. Augustinus lib. 1. de Nuptiis & Concu. cap. 21. Hoc Sacramentum, inquit, in Christo, & in Ecclesiâ magnum; in singulis quibusque viris, atque uxoribus minimum; sed tamen conjunctionis inseparabi-

lis Sacramentum; quibus verbis docet Matrimonium esse Sacramentum; magnum quidem, quatenùs Christi cum Ecclesia conjunctionem significat; minimum verò in dignitate, si conferatur cum aliis Sacramentis: unde & ultimo loco numeratur.

Probatur 2. ex Conc. Flor. in decret. Eug. & Trident. sess. 24. cap. 1. ubi eadem veritas definita est.

Probatur 3. ex SS. Patribus, qui Matrimonium Sacramenti nomine vocant; eique proprium Sacramenti effectum, gratiam scilicet tribuunt: ut S. Ambrosius lib. 1. de Abraham, cap. 7. ubi dicit Deum esse veluti Præsulem, custodemque conjugij, &c. eumque qui conjugij thorum polluit, peccare in Deum, ejusque gratiam solvere, ac Sacramenti cælestis amittere consortium. S. Augustinus lib. de bono conjugali cap. 18. In nostratis, inquit, nuptiis plus valet sanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas uteri. Et lib. de fide & operibus cap. 7. In Ecclesiâ, inquit nuptiarum non solùm vinculum, verum etiam Sacramentum ita commendatur; ut non liceat viro uxorem suam alteri tradere.

Cùm igitur ex fide constet Matrimonium esse Sacramentum; & aliunde habeatur ut supra dictum est, Sacramenta novæ legis constare materiâ & formâ:

3. Quæritur 1. Quæ sit hujus Sacramenti materia & forma. Omissis variis Theologorum super hâc quæstione sententiis, probabilissima omniũ videtur ea, quæ asserit materiam remotam Matrimonij esse corpora ipsorum contrahentium: proximam veró, mutuam eorumdem corporum traditionem verbis, seu nutibus consensum interiorem exprimentibus factam: formam denique mutuam ipsorummet corporum acceptationem à contrahentibus similiter factam. Huic sententiæ, quam variis argumentis propugnat Isambertus disp. 4. de Matrim. art. 2. apertè favet S. Doctor in supplem. quæst. 45. art. 2. ubi docet mutuam corporum traditionem ita se habere ad Matrimonium, sicut se habet ablutio ad Baptismum. Quod si secun-

si secundùm illius mentem mutua traditio corporum est materia ipsius Matrimonij, sequitur quòd eorumdem corporum mutua acceptatio sit ejusdem Matrimonij forma: sicut in contractu donationis traditio rei censetur quasi materia contractus; acceptatio verò quasi forma: cùm præsertim ab acceptatione contractûs ipsius validitas & firmitas pendeat.

Quæritur 2. Quis sit huius Sacramenti Minister. Respondetur esse ipsosmet contrahentes sibi mutuò materiam & formam applicantes. Ita Sotus & alij, quos citat & sequitur Vivaldus in Candelabro aureo tit. 17. de Sacram. Matrim. Bellarminus lib. 1 de Matrim. cap. 6. & Petrus de Ledes. tract. de matr. cap. 2. ubi hanc sententiam post Conc. Trid. communem esse Theologorum asserit: unde sequitur Parochum, aut alium Sacerdotem eius nomine, Matrimonio assistentem, non esse Ministrum; sed solummodò testem principalem; proindèque verba quæ profert, non pertinere ad formam huius Sacramenti; sed ex Ecclesiæ instituto adhiberi ad consensum mutuum ipsorum contrahentium comprobandum.

4. Quæritur 3. an Matrimonium per procuratorem contractum sit verè Sacramentum. Respondetur affirmativè; quamvis enim aliqui Theologi id negent, probabilior tamen est sententia eorum, qui affirmant: quam sententiam post Dominicum Sotum, Navarrum, & plures alios tuetur & pluribus probat Isambert. disp. 3. art. 4. & Petrus de Ledesma cap. 2. de Matrim. Et constat ex cap. finali de procuratoribus in 6. ubi Bonifacius VIII. quasdam conditiones apponens, ut procurator idoneus sit ad Matrimonium contrahendum, ex consequenti satis apertè declarat Matrimonium per Procuratorem contrahi posse.

Neq; dicas fieri posse ut is, qui per procuratorem contrahit sit in statu peccati mortalis eo tempore, quo procurator eius consensum per verba de præsenti exprimit; hoc enim non obstat, quin Matrimonium illius sit verè

Sacramentum; quamvis nullam ex eo gratiam ob dispositionis defectum recipiat.

Est autem hîc observandum, quod docet Isambert. sup. ad hoc ut Matrimonium per procuratorem validè contrahatur, adeòque verum sit Sacramentum, quinque præsertim requiri conditiones. Prima est, ut procurator habeat speciale mandatum ad Matrimonium nomine alterius contrahendum. Secunda, ut id exequatur per seipsum & non per alterum à se substitutum. Tertia, ut eo tempore, quo Matrimonium per procuratorem contrahitur, is, cuius nomine contrahitur, potestatem procuratori datam non revocaverit, etiamsi tam procurator quàm persona cum quâ contraxit, revocationem eiusmodi penitùs ignorent. Quarta, ut mandatum illud procuratoris sit ad contrahendum cum certâ & determinata personâ. Quinta denique, ut procurator conditiones & clausulas in mandato appositas servet, nec illius fines excedat. Quæ quidem conditiones habentur expressæ in citato capite finali, & apud eundem Isambertum fusiùs explicantur.

5. Quæritur 4. quid de Matrimonio infidelium sentiendum sit. Respondetur Matrimonium illud, quod contrahitur inter infideles non baptizatos, non esse Sacramentum, sicut nec illud quod contraheretur inter personam baptizatam, & alteram non baptizatam, ut docet Toletus lib. 7. cap. 9. & pluribus probat Isambertus art. 3. Quod si ipsi infideles ad fidem converterentur & baptizarentur, tunc eo ipso, quòd post susceptum Baptismū consentirent inter se cohabitare, & signo aliquo declararent, eorum Matrimonium fieret omninò ratum & indissolubile, ac proinde Sacramentum, ut docent Ecchius, Henriques, Bellarminus, Petrus de Ledesma, & alij apud Laymannum parte 2. cap. 3. de Matrim. Si verò altero conjugum in infidelitate remanente, alter ad fidem converteretur & baptizaretur; quamvis olim primis Ecclesiæ temporibus indultum fuisset, ut conjux fidelis cum infideli cohabitare posset, ut constat ex 1. Cor. 7. postea

tamen

tamen crescente fide & numero fidelium, Ecclesiæ visum est, ad cavenda perversionis pericula, aliâque mala, universim prohibere cohabitationem conjugis fidelis cum infideli, ut constat ex cap. Judæi sæpè, causa 28. quæst. 1. Imò si alter infidelium conjugum, ut edixit Innocentius III. cap. Quanto. de divortiis, ad fidem convertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare nolente; qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit. Addit Laymannus suprà ex Scoto, Henriques, & alijs, cùm hodie cohabitatio conjugis fidelis cum infideli omninò sit prohibita, probabile esse, conjugem ex infidelitate ad fidem conversum & baptizatum, posse transire ad alias nuptias: quamvis alter conjux in infidelitate remanens pacificè ac sine injuriâ cohabitare velit

SECTIO II.

Quænam requirantur ad hoc, ut Matrimonium validè contrahatur.

I. AD Matrimonij validitatem quatuor præsertim requiruntur. Primum est, ut contrahentes liberum consensum præbeant, illumque de præsenti per verba aliqua aut signa exteriora exprimant. Ita expresè habetur in Catech. Rom. part. 1. cap. 8. Atque in primis requiri consensum liberum, ita ut, si ex parte alicuius contrahentium liber ille consensus desit, Matrimonium nullum fit, patet ex cap. Cùm locum, & cap. Tuæ fraternitati, de sponsalibus; item ex cap. Sufficiat, & cap. Si quippè, 27. quæst. 2.

Ex quo sequitur, Matrimonium contractum ex gravi aliquo metu injustè incusso, esse invalidum, ut constat ex capite Veniens; de sponsalibus: & cap. 2. de eo qui duxit in Matrimonium: sive tale Matrimonium irritum sit ex divino jure naturali, existimant Scotus, Navarrus, & alij apud Lessium in prælectionibus Theologicis de

Matrimonio capite 4, dubio 8. sive saltem jure Ecclesiastico, ut Joannes Major, Paludanus, Sotus, & alij apud eundem asserunt. Debet autem esse metus gravis; seu cadens in constantem virum, ut dicitur citato capite Veniens, & capite Cùm locum, suprà: Qualis autem metus gravis censeri debeat, id prudentis viri judicio dignoscendum est, ut rectè monet Lessius suprà; multa enim gravem metum v. g. puellæ incutere possent, quæ à robusto & magnanimo viro nihili fierent. Debet etiam metus ille esse injustè incussus ad extorquendum consensum, ut patet ex citato capite Cùm locum; si enim justè incutiatur à lege vel à judice præcipiente: v. g. ut virginis stuprator eam in Matrimonium ducat. Matrimonium tali metu non redditur invalidum, ut habetur capite Ex literis, de sponsalibus.

Dubitant Doctores de metu reverentiali; quando v. g. puella jubenti patri, ut cum tali viro nubat, contradicere non est ausa, an scilicet metus ille debeat censeri gravis, adeòque Matrimonium irritum reddat. Navarrus & quidam alij, quos citat Laymannus parte 2. de Sacramento Matrimonij capite 5. existimant Matrimonium ex tali metu contractum esse irritum. Meliùs Henriques, Lessius, & alij apud eundem docent, metum illum reverentialem tunc solummodò censeri gravem, ac proinde validitæti Matrimonij contrarium, quando voluntati & imperio patris, aut alterius superioris, conjunctæ sunt minæ graves, aut aliqua sævitia, idemque dicendum, si timeatur gravis, & diu duratura indignatio patris.

Prætereà consensus ille debet esse de præsenti, ut docent S. Thomas, Sotus, Paludanus, & plures, quos citat & sequitur Petrus de Ledesma cap. 5. de Matrimonio, & constat tùm ex cap. Tuæ fraternitati, & capite Licet, de sponsalibus, tùm ex decreto Eugenii, ubi dicitur quòd causa efficiens Matrimonij est mutuus consensus per verba de præsenti regulariter expressus: ex quibus verbis habetur etiam consensum illum per verba aut signa aliqua

exterio-

exteriora exprimendum esse: cùm enim Matrimonium sit Sacramentum, in signo aliquo exteriori consistere debet. Diximus per verba aut signa aliqua exteriora, quæ verborum defectum supplere possunt; ut in multis contingit, qui licet eloqui non valeant, Matrimonium tamen per signa & nutus validè contrahere possunt, ut habetur capite Tuæ fraternitati, suprà.

3. Secundum quod requiritur ad Matrimonij validitatem est, ut consensûs illius expressio fiat corā Parocho, & duobus vel tribus testibus; quamvis enim Matrimonia clandestinè contracta essent olim solummodò illicita; novo tamen jure, ut in Concilio Trident. sess. 24. cap. de reform: Matrimonij constitutum est: Qui aliter quàm præsente Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi, seu Ordinarij licentiâ, & duobus vel tribus testibus Matrimonium contrahere attentaverint; eos sancta Synodus ad sic contrahendum omninò inhabiles reddit; & huiusmodi contractus irritos facit & annullat. Ubi Parochi nomine, ut rectè observat Isambertus disp. 7. de Matrimonio, art. 9. intelligitur ille, qui ordinariam in contrahentes habet jurisdictionem, quales sunt Papa, Episcopus, & proprius ipsorum contrahentium Parochus, qui saltem titulum coloratum & præsumptum in foro exteriori habeat, ut constat ex capite Infamis, quæst. 7. Quod si contrahentes diversarum sint Parochiarum, non requiritur ut ambo Parochi assistant: sed sufficit ille. in cuius Parochiâ Matrimonium Celebratur, ut ex praxi Ecclesiæ constat, & habetur in Rituali Romano, titul. de Sacramento Matrimonij.

Porrò tam Parochi, quàm testium præsentia, non tantùm physica, sed etiam moralis requiritur; ut intelligant quid agatur, & de eo testati possint, ut observat Laymannus parte 2. de Matrimonio, cap 4. & Petrus de Ledesma cap. 6. de Matrimonio, unde & testes à Concilio vocantur.

3. Quòd si post Matrimonium coram Parocho & testi-

bus contractum, deprehendatur occultum aliquod impedimentum dirimens, tunc obtentâ dispensatione, satis erit, ut vir & mulier de novo consentiant in Matrimonium inter se mutuo contrahendum, & consensum illum signo aliquo exteriori sibi invicem manifestent: nec ad id Parochi aut testium præsentia requiritur, ut docet Navarrus cap. 22, num. 70. & Petrus de Ledesma suprà cap. 6. ubi etiam refert à Pio V. Summo Pontifice ita declaratum fuisse.

Contra doctrinam superiùs traditam objicere posset aliquis, consensum clandestinum olim ad validitatem Matrimonij suffecisse, ac proinde etiam nunc & sufficere; cùm ea, quæ àd Sacramentorum substantiam validitatem pertinent, ab Ecclesia mutari non possint.

Respondetur, ad substantiam & validitatem Sacramenti Matrimonij requiri contractum validum seu mutuum contrahentium consensum validè expressum; quamvis autem Ecclesia efficere non possit ut validus contractus non sit ad rationem huius Sacramenti sufficiens; potest tamen ad hoc, ut contractus validus existat, certas conditiones apponere, quæ, si desint, censebitur invalidus, nec proinde ad Sacramenti huius substantiam seu validatem erit sufficiens.

4. Tertium, quod ad Matrimonij validitatem requiritur est ætas pubertatis in utroque contrahentium, in mare quidem quatuordecim annorum completorum in feminâ autem duodecim annorum item completorum. Ita habetur ex capite (Continebatur, cap. Attestatione, & cap. ultim. de dispensatione impuberum: ubi pueri & puellæ ante dictam ætatem ad Matrimonium contrahendum declarantur inhabiles, nisi malitia suppleat ætatem, & ob justam aliquam causam cum illis dispensetur, juxta cap. Ubi, eodem titulo.

Quartum denique ad validitatem Matrimonij requisitum, est ut nullum in contrahentibus subsit impedimentum canonicum, quod Matrimonium contrahendum impediat,

pediat, contractumque dirimat; de his autem impedimentis agetur infrà suo loco.

SECTIO III.

Quænam requirantur, ut Matrimonium non modò validè, sed etiam licitè contrahatur.

I. AD debitam & licitam Matrimonij celebrationem, quatuor præsertim necessaria sunt. Primum est, ut ipsi contrahentes nullius peccati mortalis sibi conscij sint; cùm enim Matrimonium sit Sacramentum vivorum, ab ijs, qui per peccatum mortui sunt, nec utiliter, nec licitè suscipi potest: Unde Concil: Trident. sess. 24. in decreto de refor: Matrimonij, monet conjuges, ut antequam contrahant, sua peccata diligenter confiteantur. Addit Catech. Rom. part. 2. cap. 8. eos, qui Matrimoniū contrahunt, non humanam aliquam rem aggredi, sed divinam; in eaq; proinde singularem mentis integritatem, & pietatem adhibendam esse. Requirit præterea Romanū Rituale in ipsis contrahentibus, talem præcipuorum fidei mysteriorum notitiam, ut de illis filios suos erudire possint. Quibus omnibus adjungi meritò potest voluntatis rectitudo, ac intentionis puritas; ut scilicet Matrimonium, non intuitu divitiarum, voluptatis aut alterius similis rei, sed ob finem aliquem Deo gratum & honorificum contrahatur: si enim in alijs actionibus humanis, ut rectè fiant, illud requiritur; multò magis in actione sacrâ & religiosa, qualis est ipsius Matrimonij contractus, Sacramenti dignitate illi annexâ veluti consecratus.

2. Secundum est, ut antequam Matrimoniū contrahatur, à proprio contrahentium Parocho tribus continuis diebus festivis in Ecclesiâ inter Missarum solemnia, publicè denuncietur; inter quos Matrimonium sit contrahendum. Ita enim præscribitur in citato decreto Concil. Tridentini,

quod & antea in Concil. Lateran. sub Innoc. III. constitutum fuerat, ut refertur cap. ult. de clandestinis desponsationibus. Hæ autem denunciationes ab utriusque contrahentium Parochis fieri debent, si fortè ad diversas Parochias pertinent, ut impedimenta, si quæ subsint, ex utraque possint detegi, ut docent Henriques, Sanches, & alij apud Laymannum part. 2. de Matrim. cap. 4. à quibus denunciationibus aut ab aliquibus illarum potest ex justâ causâ dispensare Episcopus, quod quidem illius prudentiæ & judicio relinquitur, ut in præfato decreto declaratum est.

Cæterùm, quantùm temporis requiratur ad hoc, ut quis censeatur esse alicuius Parochiæ: quid idem facto opus sit, cùm quis à paucis diebus aut hebdomadibus Parochiam aliquam incolere cæpit, aut quando factis denunciationibus notabile aliquod tempus elapsum est, antequam Matrimonium contraheretur, consulere quisque debet particularem consuetudinem, aut Rituale proprium cuiusque Diœcesis; sicut & in alijs similibus difficultatibus, quarum resolutio à constitutionibus aut moribus localibus petenda est, illisque deficientibus, judicium Episcopi exquirendum.

3. Tertium est, ut tempore apto & convenienti celebretur Matrimonium, serveturque interdictum Ecclesiæ prohibentis celebrationem nuptiarum à prima Dominica Adventûs usque in diem Epiphaniæ, & à Feriâ quartâ Cinerum usque ad Octavam Paschatis inclusivè, ut habetur in Concil. Trident. sess. 24. cap. 10. de reform.

Quartum denique est, ut Matrimonium à filiis familias cum consensu parentum contrahatur; quamvis enim Matrimonium invitis parentibus contractum, si aliæ conditiones necessariæ observentur, validum sit, ut definitum est, in Concil Trident. in decreto de refor. Matrim. cap. 1. certum est tamen graviter peccare filios familias, si invitis rationabiliter parentibus, vel eorum consensu non requisito, contrahant Matrimonium, ut ex communi Theologo-

ologorum consensu probat Petr. de Ledesma cap. 8. de Matrim. & Gamachæus cap. 11. de eod. ubi rectè observat quod si pater aut mater inducere vellent ad nuptias illicitas. vel contra rectam rationem; v. g. si juberent filium ducere uxorem hæreticam, aut infamem, vel malis moribus præditam, vel quam ipse filius nullo modo tanquam conjugem amare posset, & è contrariò, si parentes nollent permittere filiis, ut contrahant, sed domi suæ retinere perpetuò vellent ut servos in his & similibus casibus, in quibus parentes honestam & Christianam libertatem in Matrimonio contrahendo impedire vellent, filij obedire non tenerentur. Quæ autem de parentibus, eadem similiter intelligi debent de tutoribus, & aliis, quorum potestati filij-familias subsunt.

SECTIO IV.

Quinam sint Matrimonij effectus.

I. PRæter gratiam sanctificantem, quæ per hoc Sacramentum confertur, quod illi cum aliis Sacramentis commune est; & gratiam Sacramentalem quæ illius propria est & peculiairs, consistitque in quibusdam specialibus gratiæ actualis auxiliis, quæ huius Sacramenti intuitu conjugibus opportuno tempore conferuntur, ad ipsius Matrimonij officia debitè ac rectè obeunda, ut fusiùs explicat Petrus de Ledesma cap. 1. de Matrim. tres sunt prætereâ huius Sacrementi effectus, quos alio nomine bona Matrimonij vocare Theologi solent, scilicet Sacramenti indissolubilitas, prolis legitima susceptio ac pia educatio, & thori conjugalis fides. De singulis breviter hîc aliquid ad notandum est.

Atque in primis certum est Matrimonium inter Christianos legitimè contractum, & ab ipsis consummatum, esse omninò indissolubile quoad vinculum. Id enim constat tùm ex Scriptura, S. Matth. 10. & S. Luc. 16. ubi

Chri-

Christus Dominus hanc de Matrimonio Christianorum legem tulit: Quicunque dimiserit uxorem suam, & alteram duxerit, adulterium committit: tùm ex Concilio Trident. sess. 24. c. 5. &. 7. de reform. Matrim. ubi anathema profertur in eos, qui duxerint propter adulterium, hæresim, aut aliam quamlibet causam, Christianorum Matrimonia dissolvi posse.

2. Dicet aliquis: S. Matth. 19. Christum Dominum dixisse uxorem dimitti posse ob fornicationem.

Respondetur cum S. Augustino lib. de adult. conjug. cap. 11. posse dimitti quoad thorum & cohabitationem, non verò separari quoad ipsius Matrimonij vinculum.

Certum est quoque Matrimonium, ratum quidem, sed non adhuc consummatum, quamvis sit verum Sacramentum, solvi tamen posse etiam quoad vinculum; si alter conjugum emittat solemne votum religionis, ut definitum est in Concilio Trident. sess. 14. & can. 6. & eâ de causâ cap. Ex publico, de conversione conjugatorum; secundùm communem Doctorum interpretationem, injungitur judici, ut conjugi de religionis ingressu ante Matrimonij consummationem deliberanti bimestre spatium definiat, intrà quod vel propositum religionis exequatur, vel conjugi debitum reddat.

Quod spectat ad bonum prolis, certum est Matrimonium à Deo institutum esse ad generis humani conservationem & multiplicationem; imò ad ipsius Ecclesiæ propagationem, & ad complendum numerum Electorum; proindèque graviter peccare conjuges, qui in ipsius Matrimonij usu aliquid faciunt, quo generatio prolis impeditur: si tamen ex amore virtutis, & ad liberiùs perfectiùsque Deo inserviendum pari consensu continentiam servare vellent, haud dubiè excellentiorem adhuc viam sequerentur; quod fusè docet S. Augustinus Epist. 45. quæ est ad Armentarium & Paulinam conjuges, quos ad servandam continentiam, quam pari consensu voverant, efficaciter hortatur; & lib. 2. de consensu Evang. c. 1. id-

ipsum

ipsum probat ex castissimo conjugio, quod inter Sanctissimam Virginem Deiparam & S. Joseph, dignissimum eius Sponsum intercessit, sine ullo virginitatis detrimento, cuius flos in utroque illibatus permansit; quorum deinde exemplo, dicit: Magnificè insinuari fidelibus conjugatis etiam servata pari consensu continentia, posse permanere, vocarique conjugium; non permixto corporis sexu, sed custodito mentis affectu.

3. Quod denique ad thori conjugalis fidem pertinet, tria præsertim ab ipsis conjugibus exiguntur. Primum est, ut conjuge vivente, alter conjux cum aliâ personâ non contrahat, nec ullo modo permisceatur; imò nec ullum illegitimum affectum deliberatè admittat: & quantumvis alter conjugum diutissimè absit, nec sciri queat, utrùm adhuc vivat, an verò è vita migraverit; nunquam licet ad alias transire nuptias, donec de illius morte certò constet; ut habetur cap. Dominus, de secundis nuptiis.

Secundum est, ut ambo conjuges mutuò cohabitent, & mutua sibi obsequia in administrandâ re familiari & filiorum educatione præstent. ad quod quidem reciprocè obligantur, & etiam cogi possunt tum ab Ecclesiastico Judice, tum à sæculari, juxta cap. Literas, de restitut. spoliatorum. Cum autem vir sit caput uxoris & familiæ, ut dicitur Ephes. 5. tenetur uxor ad obediendum viro in his, quæ ad familiæ administrationem pertinent; & vicissim obligatur vir ad alimenta, & alia vitæ subsidia uxori ac reliquæ familiæ præbenda; cùmque ad virum pertineat pro arbitratu suo domicilium eligere ac mutare, uxor eum sequi tenetur, ut habetur ex cap. Unaquæque 13. quæst. 2. & ex communi Theologorum consensu docet Navarrus cap. 14. num. 20. ubi tamen rectè monet uxorem non teneri cum gravi corporis aut animi incommodo sequi virum, v. g. si ad bellum proficiscatur, &c. cui subscribunt Sotus, Sanches, & alij apud Laymannum parte 3. de Matrimonio cap. 2.

4. Sunt etiam aliqui casus, in quibus possunt conjuges licitè ab

citè ab invicem quoad thorum & cohabitationem separari, remanente tamen semper vinculi conjugalis indissolubilitate, ut quando uterque conjux pari consensu religionem ingreditur. Item diversâ ratione, si alter conjugum adulterium committat, conjux innocens potest ab eo quoad thorum & cohabitationem separari; quoad thorum quidem propria authoritate; quoad habitationē verò nonnisi authoritate judicis, ut docent S. Thom. S. Bonaventura, & alij quos citat Sanches lib. 10. disp. 12. si tamen coniux innocens alteri offensam remittat, ipsumque ad thori societatem recipiat, non poterit ampliùs ab eo separari, ut ex communi Theologorum consensu docet idē Sanches. Præterea si coniux coniugi sine gravi periculo corporis vel animi cohabitare non possit, v. g. ob nimiam sævitiam, ob perditos profligatosque mores, & alias similes causas, quæ judicis arbitrio relinquuntur, sine cuius authoritate hæc separatio fieri non debet, ut fusè docet idem Sanches eodem lib. disp. 17. & 18.

5. Tertium denique est, ut vir & uxor sibi mutuò debitum coniugale reddant: nam, ut loquitur Apostolus 1. Cor. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter autem vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Unde idem præcipit, ut uxori vir debitum reddat, similiter & uxor viro, idque sive debitum illud coniugale expresfè petatur, sive tacitè, ut docet S. Thom. in 4. dist. 32 quæst. unic. art. 2. quæst. 1. Hæc autem obligatio mutua reddendi coniugale debitum, est sub peccato mortali, si alter coniugum seriò, instanter, & rationabiliter illud petat, ut ex communi Theologorum consensu docet, & fusè probat Sanches lib. 9. disp. 2.

Sunt tamen aliqui casus, in quibus coniux ab obligatione reddendi debiti eximi censetur: ut quando unus coniugum adulterium commisit; tunc enim coniux innocens debitum ipsi negare potest: item si ex redditione debiti timeatur gravissimum aliquod corporis incommodum, aut si uxor prægnans sit, & proli conceptæ timeatur pro-

tur probabile mortis periculum: quæ omnia fusiùs explicata apud eundem Sanches toto libro nono citato videri possunt.

SECTIO V.

Quænam sint Matrimonij impedimenta.

1. SUpponimus Ecclesiam pro datâ sibi à Christo Domino in omnes fideles authoritate, potuisse ex causis rationabilibus certa quædam impedimenta Matrimonij constituere, ut expresse definitum est in Concil. Trident. sess. 24. can. 4. & constat ex antiqua Traditione ipsius Ecclesiæ. Olim siquidem, teste S. Augustino, lib. 15. de civit. cap. 16. legibus Ecclesiasticis prohibita erant Matr. inter consobrinos, & temporibus S. Gregorii Papæ eodem jure matrimonia irrita erant usque ad septimum gradum inclusivè, ut habetur ex cap. Nulli, & cap. de Consanguinitate, 35. quæst. 2. & 3. cùm tamen hodie nec affinitas, nec consanguinitas matrimoninm impediat, nisi usque ad quartum gradum, ut infrà explicabitur;

Hæc autem impedimenta duplicis sunt generis: quædam enim Matrimonium solummodò contrahendum impediunt, alia etiam contractum dirimunt.

2. Impedimenta prioris generis quinque communiter à Theologis numerantur, ut videre est apud Bonacinam quæst. 3, pun. 24. de imped. matrim. Primum est, Ecclesiæ interdictum seu prohibitio, ut habetur ex capite Non uxorem. 33. quæst. 1. & capite Capellanus, de feriis. Secundum est, conttactus sponsaliorum initus cum persona aliqua, ut ex infrà dicendis pleniùs intelligetur. Tertium est, votum simplex cast tatis, aut religiosi statûs amplectendi; vel suscipiendi sacros Ordines, vel non nubendi, ut constat ex captie Si quis votum, 27. quæst. 1. & capite unico. de voto in sexto, & qui cum huiusmodi voto matrimonium contrahit, dispensatione illius minimè obtentâ peccat mortaliter, & quamvis reddere pos-

sit coniugale debitum, illud tamen licitè petere non potest, ut ex cõmuni Theologorum consensu docet Bonacina suprà. Quartum est, cognatio spiritualis. quæ contrahitur per Baptismum, quæ tamen per Concilium Tridentinũ sublata est, ut docent Henriques, Reginaldus, Sanches, & alii apud eundem Bonacinam. Quintum denique est, crimen. ut uxoricidium, Presbyteri cidium, incestus, & quædam alia quæ ab eodem Bonacina enumerantur, ob quæ olim quasi Pœnitentiæ loco Matrimonium interdictum erat: verùm Sotus, Corduba, Henriques, Navarrus, & plures alii, quos citat Laymannus part. 4. de matr. cap. 5. existimant hæc criminum impedimenta fuisse per diuturnam consuetudinem penitùs sublata; adeò ut Navarrus dicat se non meminisse totâ ætate suâ super eiusmodi impedimento petitam fuisse dispensationem.

3. Impedimenta dirimentia duodecim communiter à Theologis numerantur, quæ memoriæ juvandæ causâ, his tribus versibus comprehensa sunt.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus, disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si consummare nequibis.

Primum impedimentum est, Error, qui dupliciter contingere potest; vel circa substantiam personæ, ut si quis ducat Annam existimans esse Catharinam, vel circa ipsius personæ qualitatem, ut si quis ducat Annam credens esse nobilem, divitem, &c. quam postea comperit esse ignobilem, pauperem, &c. Et priori quidem modo reddit Matrimonium invalidum, non item posteriori, ut ex communi Theologorum consensu docet Bonacina suprà pun. 1.

Secundum est, Conditio, quando quis contrahit cum persona aliqua servilis conditionis, existimans esse liberã: tale enim Matrimonium Ecclesiastico jure irritum est, ut habetur ex cap. 2. & ult. de coniugis servorum. Verùm huiusmodi impedimentum hodie inter Christianos rarissimè contingit, nisi fortè respectu eorum, qui sententia Judicis per totum vitæ tempus ad remos damnati sunt, aut

carceri perpetuo mancipati: tales enim, cum sint servi pœnæ, ut jura loquuntur, servilis conditionis leges subire debent.

Tertium est, Votum, solemne scilicet, quod emittitur in professione statûs religiosi: tale siquidem votum non modò impedit Matrimonium contrahendum, quod etiam facit votum simplex castitatis; sed etiam contractum dirimit, ut habetur ex Clement. unic. de consanguinitate, & ex Concil. Trident. sess. 24. can. 9.

4. Quartum est, Cognatio, quæ triplex à Theologis distinguitur: naturalis scilicet, spiritualis, & legalis. Cognatio naturalis, quæ etiam consanguinitas vocatur, est vinculum personarum; quæ ab eodem proximo stipite per carnalem propagationem descendunt. Solent autem Theologi in consanguinitate considerare lineas & gradus. Nomine lineæ intelligunt seriem seu ordinem personarum consanguinitatem inter se habentium; sive linea illa sit recta, qualis reperitur inter ascendentes & descendentes, sive sit transversa seu collateralis, qualis est inter personas, quæ quamvis ab eodem stipite procedant, à se tamen invicem non descendunt. Nomine verò gradus exprimunt distantiam maiorem vel minorem unius personæ ab altera secundum lineam consanguinitatis. Porrò ad distantiam illam dignoscendam, & computandos ipsius consanguinitatis gradus, tres regulæ à S. Doctore in 4. dist. 40. quæst. 1. art. 2. aliis communiter Theologis assignantur.

5. Prima regula hæc est: In linea recta ascendentium & descendētiū tot numerantur gradus, quot personæ, una adempta; unde pater & filius in primo consanguinitatis gradu coniuncti esse dicuntur; avus & nepos, in secundo, & sic de aliis.

Secunda regula: In linea collaterali, quot gradibus personæ distant à communi stipite, totidem etiam inter se distant: quare cùm frater & soror uno tantum gradu distent à Patre, censetur etiam uno tantùm gradu inter se distare, patrueles verò duobus gradibus, & sic de aliis.

Tertia

Tertia regula: Si consanguinei à communi stipite inæqualiter distent, tunc quot gradibus is, qui magis remotus est, distat à communi stipite, tot etiam gradibus inter se distant: Juxta quam regulam patruus censetur esse in secundo gradu consanguinitatis cum liberis fratris sui; quia liberi illi duobus gradibus à communi stipite distant. Quamvis autem jure antiquo impedimentum cognationis naturalis extenderetur usque ad septimum gradum, ut supra dictum est. Hodie tamen nonnisi ad quartum gradum inclusivè extenditur, ut habetur ex capite Non debet, de consanguinitate & affinitate.

Cognatio spiritualis est propinquitas secundùm juris Ecclesiastici dispositionem, orta ex administratione, vel susceptione Baptismi, inter susceptores & Baptizatum, illiusque patrem ac matrem, nec non inter baptizantem, & baptizatum, eiusque patrem ac matrem, ut in Concil. Trident. sess. 24. c. 2. de refor. matrim. constitutum est: quod etiam similiter intelligendum est de Confirmatione, ut ibidem declaratur: ex quo sequitur (quod hîc obiter advertendum est) nullam inter ipsos susceptores contrahi cognationem, proindèque patrinum posse validè ac licitè ducere illam in matrimonium, cum quâ simul alienum filium à Sacro Fonte suscepit, ut constat ex Bullâ Pij Quinti, quæ incipit: Cùm illius vicem. Observat etiam Bonacina quæst 3. de impe. matr. pun. 5. ex Suare, Sanche, & aliis, illum qui suscipit puerum, quando privatim & sine solemnitate baptizatur, nullam cognationem contrahere; licet is, qui Baptismum eiusmodi confert, contrahat cognationem spiritualem cum baptizato, & patre ac matre illius, Excipitur casus ille, in quo maritus coniugis suæ prolem in necessitate baptizat: tunc enim nullam cum eâ contrahit cognationem, ut habetur capite Ad limina, 20. quæst. 1.

6. Cognatio denique legalis, est propinquitas personarum ex adoptione proveniens; adoptio verò est extraneæ personæ in filium aut filiam legitima assumptio. Et hæc

cogna-

cognatio legalis contrahitur primò inter ipsum adoptantem & adoptatum, adoptatique descendentes usque ad quartum gradum: secundò inter uxorem adoptantis & adoptatum: tertiò inter filios adoptantis & adoptatum, ut constat ex cap. Per adoptionem, 3. qu. 3. & cap. unic. de cognat. leg. Hæc autem cognatio non provenit nisi ex eâ adoptione, quæ fit secundùm leges, quæ proinde super hác re consuli debent.

Quintum est, Crimen; quod quidem est duplex, ut habetur ex capite; Si quis vivente; 31. quæst. 1. & capite Significavit, & capite Super hoc. de eo qui duxit. Primum est, homicidium coniugis, quandò scilicet maritus uxorem per se, vel per alium ferro vel veneno occidit, eo fine ut cum alia muliere cædis illius consciâ & in illam consentiente, matrimonium contrahere possit: quod etiam similiter de uxore intelligi debet. Aliud crimen est adulterium, quandò alter coniux committit adulterium, & pollicetur ei cum quo adulteratur, se contracturum cum eo post obitum coniugis, & hæc promissio ab eo acceptatur: vel quandò post matrimonium de præsenti contractum cum uno, cum altero etiam per verba de præsenti contrahitur, & ab utroque criminis illius conscio adulterium committitur: vel etiam quandò alter coniux adulterium cum alio commisit, & postea interfecit coniugem, quamvis illius cædis minimè conscio, contrahere possit.

Sextum est, Cultûs disparitas: quando baptizatus contrahit matrimonium cum fœminâ nondum baptizata, aut mulier baptizata cum viro non baptizato. Hoc impedimentum colligitur tùm ex Concil. Toletano 3. cap. 14. tum ex ipsius Ecclesiæ usu communi, qui sufficiens est ad impedimentum inducendum, quamvis non sit in iure expressum, ut observat Bonacina supra pun. 7.

7. Quod autem spectat ad matrimonium Catholicæ personæ cum hæretica, quamvis validum sit, est tamen illicitum, ut pluribus probat Laymannus cap. 14. de impedimen-

dimentis matrimonii: ubi etiam monet experientiâ compertum esse, ex eiusmodi matrimonio tot & tanta sequi spiritualia incommoda, tùm ipsi coniugi Catholico, tùm liberis ac Christianæ Reipublicæ, ut plerumque charitati omninò adversetur: in quo casu (ut idem Author dicit) ne quidem Summus Pontifex id dispensativè permittere potest; nisi probabilis aliqua spes subsit ex eiusmodi matrimonio longè maiores fructus spirituales obventuros esse, quorum intuitu incommoda illa tanquam minora utcumque tolerari possint.

Septimum est Vis, seu metus gravis injustè incussus: quando quis vi aut metu eiusmodi adigitur ad contrahendum Matrimonium, quod nullo modo contraxisset, nisi ad id eo modo compulsus fuisset, de quo dictum est supra sect. 2.

Octavum est Ordo, quando quis scilicet initiatus est sacris Ordinibus, vel aliquo illorum: tales enim Ordines ob votum solemne castitatis, quod annexum habent, Matrimonium contrahendum impediunt, & dirimunt contractum, ut habetur ex cap. unic. de voto in 6. & ex Concil. Trident. sess. 24. can. 9.

Nonum est Ligamen, id est obligatio seu vinculum alterius Matrimonij rati cum coniuge adhuc vivente; quandiu enim hoc vinculum durat, Matrimonium cum quovis alio contrahendum impedit ac dirimit, idque non modò jure Ecclesiastico, ut patet ex cap. 1. & ult. de sponsa duorum; sed etiam jure divino, ut expresse definitum habetur in Concil. Trident. sess. 24, can. 2. & satis constat ex prohibitione Christi Domini, S. Matthæi cap. 19.

8. Decimum est Honestas, publica scilicet, ratione cuius oritur impedimentum tùm ex sponsalibus validè contractis, tùm ex Matrimonio rato & nondum consummato, ut habetur ex cap. Sponsam, & cap. Juvenis. & cap. Ad Audientiam, de sponsalibus. Quamvis autem jure antiquo impedimentum istud protenderetur usque ad quartum gradum, jure tamen novo in Concilio Trident. sess. 24. cap. 3.

cap. 3. de refor. Matr. constitutum est, ut impedimentum publicæ honestatis ex sponsalibus ortum nonnisi ad primum gradum extendatur: illud autem, quòd ex Matrimonio rato provenit, secundùm juris antiqui dispositionem relictum est; proindèque ad quartum gradum extenditur, ut constat ex decr. Pij V. quod incipit, Ad Romanũ.

Undecimum est affinitas, quæ est attinentia, seu propinquitas quarundam personarum ex copulâ carnali proveniens, ratione cuius fit, ut mulier coniugata per consummationem Matrimonij affinis fiat consanguineis mariti, & vicissim maritus consanguineis uxoris. Hæc autem affinitas, si oriatur ex copulâ licita, usque ad quartum gradum extenditur, ut constat ex cap. Non debet, de consanguinitate & affinitate; si ex copula illicita, secundùm gradum non excedit, ut à Concilio Trident. constitutum est sess. 14. cap. 4. de refor. Matrim.

9. Docent autem Theologi affinitatem non parere affinitatem, proindèque duos fratres, v. g. validè ac licitè posse duas sorores in Matrimonium ducere, filiumque similiter posse Matrimonium cum illâ contrahere, cuius matrem pater sibi coniugio copulavit - quod pater ex cap. Super his, de consanguinitate & affinitate. Quod si affinitas Matrimonio jam contracto superveniat, ut si maritus adulterium committat cum uxoris consanguineâ in primo vel secundo gradu; tunc illius ratione maritus con-conjugale debitum ab uxore petere licitè non potest: quamvis eidem reddere teneatur, ut ex communi Doctorum consensu docet Bonacina sup. punct. 12.

Duodecimum est, Impotentia, id est inhabilitas perpetua ad consummandum Matrimonium, sive illa se teneat ex parte viri, sive ex parte mulieris, dummodò fuerit eo tempore, quo Matrimonium contractum est, non verò postea subsecuta sit. Et hoc impedimentum dirimit Matrimonium non modò jure Ecclesiastico, ut patet ex capite: Quod sedem, de frigidis & maleficiatis; sed etiam ipso jure naturæ, ut ex communi Theologorum doctrina pro-

bat

bat Bonacina sup. punct. 13. Quod si, ut ibidem Author subdit, dubitetur num impotentia sit perpetua, permittuntur coniuges simul habitare per triennium, ut Matrimonium consumment: quo tempore, si nequeant consummare, non ampliùs permittuntur cohabitare ad consummandum Matrimonium; quia judicatur adesse impotentia perpetua, & consequenter invalidum esse Matrimonium. Ideòque separationem esse faciendam propter periculum incontinentiæ: secluso tamen illo periculo jura permittunt, ut vir habeat tantùm pro sorore quam non potest habere vxorem, ut constat ex capite Laudabilem, & cap. Requisivisti 33. quæst. 1.

Concilium Trident. sess. 24. cap. 6. de reform. Matrim. adiungit decimum tertium impedimentum, scilicet Raptum, decrevitque Inter raptorem & raptam, quandiu ipsa est in potestate raptoris, nullum posse consistere Matrimonium: Quod quidem decretum etiam locum habere existimant Henriques, Rebellus, Zerola, Petrus de Ledesma, & alij apud Augustinum Barbosam in remissionibus ad citatæ sess. 24. cap. 6. quando puella consensit quidem in raptum, sed invitis parentibus; quamvis id negent Reginaldus, Sanches, Lessius, & alij apud eundem.

Quæres quis in supradictis impedimentis dispensare possit. Respondetur primò, Romanum Pontificem pro summâ quam obtinet in Ecclesiâ potestate, dispensare posse in omnibus impedimentis, quæ jure Ecclesiastico Matrimonium impediunt aut dirimunt, ut ex communi Theologorum omnium consensu docet Bonacina supra punct. 13. Respondetur secundò, Episcopum dispensare posse in impedimentis non dirimentibus, excepto voto castitatis perpetuæ & religionis: imò etiam aliquando in impedimentis dirimentibus, quæ post contractum bonâ fide Matrimonium deprehendũtur, quandò scilicet impedimentum est occultum, & Matrimonium manifestum; ipsique coniuges non possunt absque magno scandalo separari, nec ad Summum Pontificem patet recursus pro-

pter paupertatem, aut alias maximas difficultates. Ita Petrus de Ledesma, Peres, Sanches, Valentia, Riccius, & alij apud eundem Bonacinam, qui etiam censent, non modò post contractum matrimonium, sed antequam contrahatur, Episcopum posse ob urgentissimam aliquam necessitatem, ex præsumptâ Summi Pontificis tacita facultate, in ijsdem impedimentis dirimentibus interdum dispensare.

SECTIO VI.

De Sponsalibus.

I. Sponsalia, quæ à spondendo seu spontè promittendo dicta sunt, significant spontaneam promissionem mutuam inter virum & fœminam de Matrimonio in futurum contrahendo: Sponsaliorum enim obligatio non contrahitur per solum desiderium aut propositum contrahendi Matrimonij, nisi intercedat promissio, eaque mutua & reciproca, ut docet & probat Sanches lib. 1. præsentia Parochi aut testium, ut observat idem Sanches; quamvis servari debeat laudabilis illa consuetudo, quæ in universâ propemodum Ecclesiâ vim legis obtinuit, ut antequam Matrimonium per verba de præsenti contrahatur, sponsalia in facie Ecclesiæ seu coram Parocho, & testibus celebrentur: super quâ re consuli debent cujusque Diœcesis consuetudines & leges particulares.

Ad validitatem autem sponsaliorum requiritur in primis, ut contrahentes saltem ætatis annum septimum expleverint: ante quam ætatem, ad sponsalia contrahenda censensentur inhabiles, ut constat ex cap. Literas, & cap. Accessit, de desponsatione impuberum. Requiritur præterea, ut usum rationis habeant, & cum eâ deliberatione operentur, quæ ad plenum & perfectum consensum necessaria est, ut docet Toletus lib. 7. cap 20. Requiritur denique ut verè & ex animo promittant, atque se obli-

gare intendant: qui enim fictè tantùm promitteret, graviter quidem peccaret, & ad compensanda damna ex promissionis illius fictione provenientia teneretur, nulla tamen in foro conscientiæ contraheret sponsalia, ut fusè docet & probat Sanches suprà disp. 9. & sequ.

2. Quæres primò, quænam sit obligatio sponsaliorum? Respondetur ex veris sponsalibus, id est ex promissione illâ mutuâ inter virum & mulierem, sive privatim, sive in facie Ecclesiæ facta, oriri obligationem sub peccato mortali ad illam ex parte utriusque adimplendam. Ita Sanctus Thomas, Paludanus, Sotus, Henriques, & alij, quibus subscribit Sanches disp. 27. unde si alter sponsorum promissis stare non velit, per Judicem Ecclesiasticum etiam adhibitis censuris ad illorum executionem compelli potest, ut habetur capite Ex literis, de sponsalibus: nisi fortè attentis circumstantiis, & propter dissensiones perpetuas, aliaque gravia mala & scandala quæ ex invitis & coactis nuptiis meritò timeri possunt aliter faciendum esse judex prudenter arbitretur: unde etiam capite Requisivit, de Sposalibus & Matrimonio, dicitur in tali casu monitione potiùs quàm coactione opus esse

3. Quæres secundò, quibus modis sponsalia dissolvantur? Respondetur id variis & multis modis fieri posse praecipuos hic & magis ordinarios subijcimus.

Solvuntur igitur Sponsalia, primò per mutuum consensum, & mutuam ipsorum Sponsorum remissionem liberè factam, ut ex communi Theologorum consensu docet Bonacina quæst. 1. de spon. pun. 10. Secundò, per ingressum religionis alterutrius sponsorum, etiam si professionem non emittat, ut habetur capite, Ex publico, de conversione coniugatorum, & docet Tolet. lib. 7. cap 21 & Bonacina supra punct. 5. qui rectè ibidem subdit, quòd si quis post sponsalia contracta virginem spe nuptiarum defloravit, tunc illam ducere tenetur, nec religiosum statum amplecti cum tanto illius damno licitè potest. Tertiò, solvuntur sponsalia per Ordinis majoris susceptionem

ut habe-

ut habetur ex cap. Scripsit, 27. quæst. 2. Quartò, per Matrimonium de præsenti cum altera contractum, quamvis peccet mortaliter qui sic contrahit, ut habetur cap. Sicut ex literis, de sponsalibus. Quintò, per fornicationem unius sponsorum post sponsalia contracta, ut habetur ex capite, Quemadmodum, de jure jurando: quamvis enim qui fornicationem commisit, ex parte suâ obligatus remaneat ad sponsalia implenda, alter tamen innocens potest ab illis resistere si velit. Sextò denique, per notabilem aliquam mutationem post sponsalia contracta supervenientem, quæ si ab initio extitisset, aut prævisa fuisset, viri prudentis judicio à sponsalibus contrahendis meritò absterruisset, ut si alter sponsorum in lepram, aut alium morbum incurabilem incidat, si notabilem famæ aut bonorum jacturam patiatur; si graves inter sponsos, aut parentes illorum inimicitiæ oriantur, si sponsa dotem promissam afferre nequeat, si sponsus patrium solum mutare, vel vagari cum gravi sponsæ incommodo constituat; imò, etiamsi aliqua eiusmodi causa extiterit tempore sponsaliorum, nec nisi post illa contracta deprehendatur: in his enim & similibus casibus, qui judicio viri prudentis dignosci debent, sponsalia dissolvi possunt. Ita Petrus de Ledesma, Reginaldus, Riccius, & alij apud Bonacinam sup. pun. 8.

4. Quæres tertiò, utrùm ad solvenda sponsalia judicis Ecclesiastici anthoritate opus sit. Respondetur ex Navarro, Sylvestro, & alijs apud Laymannum part. 1. de sponf. cap. 2. si causa solvendi Matrimonij moraliter certa sit, nulla judicis Ecclesiastici authoritate opus esse; nisi ratione vitandi scandali, quando sponsalia publicè contracta sunt: unde etiam in multis Diœcesibus observatur, ut non liceat à sponsalibus publicè notis resilire, nisi causâ priùs ad Ordinatium delatâ & ab ipso probatâ.

Atque hactenùs de Sacramentis ad maiorem authoris illorum gloriam.

TRACTATUS II.
DE
ACTIBUS HUMANIS
Juxta Divinæ Legis normam dirigendis.

QUoniam gratiarum cælestium fontes in Sacramentis, eâ potissimùm ratione per Christi merita nobis recclusi sunt, ut earum auxilio excitati & subnixi, ad propositum nobis finem, beatitudinem scilicet æternam perveniamus; nec aliter (ut docet S. Thomas 1. 2. in prooem. qu. 6. quam per actus aliquot nobis proprios ad illam tendere queamus; eundumque sit de virtute in virtutem, juxta propheticum dictum Psal. 83. & ascensiones in corde nostro disponendæ, ut videatur Deus Deorum in Sion; idcirco doctrinæ Theologicæ ordo postulat, ut nunc ipsos humanos actus cosideremus. perspiciamusque quinam actus ad beatitudinem illam æternam consequendam apti sint & idonei, & è contra quibusdam actibus ab ipsâ beatitudine consequenda præpediamur.

CAPUT PRIMUM.
De Actibus humanis in genere.

SECTIO I.
Quis sit actus humanus propriè dictus.

I. OBservandum est ex S. Thomâ 1. 2. qu. 1. art. 1. actus illos, qui ab homine eliciuntur, dupliciter spectari posse; scilicet in genere naturæ, quoad suam en-

ſitatem præciſè; & in genere moris, quoad libertatem cum quâ exercentur, & quoad ea, quæ fundantur in ipsâ libertate, ut eſſe capaces laudis vel vituperij, meriti vel demeriti. Priori modo dicuntur actus hominis, poſteriori verò actus humani: unde fit ut per actum hominis intelligatur actus ille, qui ab homine fit, quocunque tandem modo fiat; actus verò humanus ille dicatur, qui fit ab homine, in quantùm homo, ſeu in quantùm eſt dominus actuum ſuorum, quandò ſcilicet per rationem & voluntatem operatur: ac proinde ſecundùm S. Doctoris & communem Theologorum doctrinam, ad propriam actûs humani rationem duo requiruntur: primò, ut ſit voluntarius, ſecundò, ut ſit liber. Illum hîc conſiderabimus, prout voluntarius eſt; de eodem verò prout liber eſt, in ſequenti ſectione agemus.

Actus igitur voluntarius, is eſt, ut ex Ariſtotele 3. Ethic. cap. 1. docet S. Damaſcenus lib. 2. de fide cap. 14. cuius principium eſt in ipſo agente cognoſcente ſingula. Unde ſequitur ad rationem voluntarii duo requiri. Primum eſt, ut procedat à principio intrinſeco, ſi enim quis invitus ac renitens ab extrinſeco moveatur, motus ille non eſt voluntarius. Secundum eſt, ut procedat à principio cognoſcente ſingula, * id eſt, ut agens ea omnia cognoſcat, ex quibus actionis ſuæ ſubſtantia tanquam ex obiecto ſuo dependet, v. g. ſi Petrus patrem ſuum occidit, ut homicidium illud cenſeatur ipſi voluntarium. oportet primò, ut manus eius ab alio non impellatur, ipſo renitente, aut ſaltem nihil ad motum illum conferente. Deinde requiritur, ut ſciat eſſe hominem, quem cædit, & non invincibilier arbitretur eſſe feram; ſciat quoque gladium, aut aliud inſtrumentum quo utitur, poſſe vulnus lethale infligere; ut verò homidicium illud in quantùm eſt parricidium, voluntarium exiſtat, neceſſe eſt inſuper, ut patrem ſuum eſſe agnoſcat hominem illum quem cædit, & non invincibiliter & inculpabiliter exiſtimet eſſe alium hominem.

Huius conditionis defectu motus lapidis; quo fertur deorsùm quamvis si naturalis, non est tamen voluntarius: quia licet sit à principio intrinseco; propriâ enim gravitate movetur; non movetur tamen cum cognitione; motus autem animalis, cùm ex aliqua cognitione imperfecta procedat, nonnisi imperfectè voluntarius, seu potius spontaneus dicitur; proindèque ratio voluntarij solis actibus hominis propriè & perfectè convenit, & à fortiori actibus Angelorum & ipsius Dei.

2. Porrò ipsius humanæ voluntatis actus duplicis sunt generis; alii siquidem sunt eliciti, alii imperati. Actus eliciti sunt illi, qui primò & per se exercentur, seu eliciuntur ab ipsâ voluntate, tanquam à proximâ potentiâ. Actus verò imperati exercentur imperio ipsius voluntatis & vi alicuius volitionis præcedentis; sive ab ipsâ voluntate, quæ sibi aliquos actus imperat, sive ab aliis potentiis ab ipsâ voluntate distinctis, quæ per illam ad agendum moventur & applicantur.

Cùm autem voluntas, ut communiter docent Theologi cum cum S. Thomâ quæst. 8. art. 2. sit tantùm vel finis, vel mediorum, tres enumerantur actus illius eliciti circa finem, scilicet volitio, intentio, fruitio; qui actus sunt iidem cum amore, desiderio, & gaudio. Gaudium seu fruitio versatur circa finem obtentum, seu circa bonum præsens: desiderium, seu intentio circa finem obtinendum seu bonum absens: amor & volitio circa finem & bonum abstrahendo ab eius absentiâ vel præsentiâ: Quibus ex adverso respondent odium, timor & tristitia circa malum. Tres item sunt actus voluntatis eliciti circa media; scilicet electio, consensus, & usus: electione voluntas præfert & amplectitur unum medium præ aliis, consensu approbat judicium intellectus circa illud medium: usu applicat potentias ad executionem.

Quærunt Theologi, utrùm electio, & intẽtio sint semper actus inter se realiter distincti, seu an volũtas uno & eodem actu possit velle finem & media. Respondetur juxta probabili-

babiliorem sententiam, quæ est etiam S Doctoris quaest. 10. art. 4. quòd, quamvis hi duo voluntatis actus, ut plurimùm inter se distinguantur, absolutè tamen loquendo, potest voluntas uno & eodem actu velle finem ac media, sicut potest intellectus principium & conclusionem eodem actu cognoscere.

Quod verò spectat ad actus imperatos, tot sunt & tam multiplices & varij, quot & quam multipliciter ab ipsâ voluntate, aut aliis potentiis, ad eiusdem voluntatis imperium exerceri possunt: de quibus omnibus pleniùs agunt Philosophi in Ethicis, & videri potest S. Doctor tota q. 17.

5. Cæterùm docet idem S. Thomas quæst. 1. art. 3. omnes actus qui à voluntate humanâ procedunt, sive elicitos, sive imperatos, essentialem suam differentiam ac speciem desumere à fine proximo, quem agens spectat & intendit, hoc est, ratione seu motivo, quo movetur voluntas ad aliquid appetendum & volendum, & è contra; qui motivus vocatur etiam obiectum formale ipsius voluntatis. Unde sequitur actus illos, qui habent eundem finem proximum, seu idem obiectum formale, esse eiusdem speciei; tametsi habeant diversa obiecta materialia: v. g. si quis ieiunet & eleemosynam largiatur purè ob amorem Dei, ut illi placeat, ut gloriam illi deferat, ieiunium illud & eleemosyna erunt formaliter actus charitatis, quamvis materialiter ad virtutes specie diversas abstinentiæ scilicet & misericordiæ pertineant: & è contra illos actus distingui specie, qui, licet habeant idem obiectum materiale, à motivis specie distinctis oriuntur: e.g. oratio, quæ materialiter considerata, est actus virtutis religionis, si fiat ex motivo satisfaciendi Deo pro peccatis erit actus Pœnitentiæ; si ex motivo alicuius alterius virtutis, ad virtutem illam pertinebit.

SECTIO II.

* *Quis actus verè & propriè sit liber.*

I. AD faciliorem eorum, quæ dicenda sunt, intelligentiam observandum est, libertatem actûs humani aliam esse, quæ à Theologis vocatur libertas (contradictionis,) seu quoad exercitium actus, aliam quæ (contrarietatis) seu quoad specificationem. Aliam item à coactione, aliam à necessitate.

Libertas contradictionis, seu quoad exercitium actûs, est potestas seu indifferentia ad agendum, vel non agendū.

Libertas contrarietatis, seu quoad specificationem, est potestas sive indifferentia ad hoc, vel illud agendum, seu ad actionem aliquam, aut aliam ipsi contrariam exercendam, circa idem objectum, v. g. ad eliciendum assensum vel dissensum circa articulum aliquem divinæ fidei.

Hac observatione præsuppositâ;

Dicendum est actûs humani libertatem in eo consistere, ut eliciatur vel imperetur à liberâ voluntate, ut sic; seu quatenùs libera est & liberè operatur: Illam verò voluntatem dici liberam & liberè operari, quæ nullam in agendo neque coactionem, neque necessitatem patitur: sed positis omnibus ad agendum prærequisitis, libera semper manet & indifferens, sive quoad exercitium, sive quoad specificationem actûs, seu ad agendum, vel non agendum, & ad hoc vel illud agendum.

Hæc assertio duas habet partes; in primâ dicimus actum illum liberum esse, qui elicitur vel imperatur à liberâ voluntate, libertas enim propriè & primò ipsi voluntati competit, & ex illâ in actum derivatur, quod per se patet.

2. In secundâ parte dicimus libertatem voluntatis in eo consistere, quòd voluntas nullam neque coactionem, neque necessitatem patiatur; sed positis omnibus ad agendum prærequisitis, libera maneat, & indifferens ad agendum vel non agendum, ad hoc vel illud agendum. Hæc propositio (quam de fide esse asserit Isambertus disp. 1 de libero arbitr. art. 2.) Probatur 1. ex script. Deut. 30 Testes invoco cœlum, & terram, quod proposuerim vobis vitam & mortem, &c. elige ergo utram: 2. Reg. 24

Hæc

Hæc dicit Dominus: Trium tibi datur optio, elige quod volueris, &c.

Probatur 2. ex S. Athanasio orat. ad Gentes, Anima, inquit: cognoscens liberum sui arbitrium, videt se posse uti corporis partibus ad utraque, ad bona & mala. S. Cyril. Alexand. lib. in S. Joannem: Liberum est, inquit, & propriæ electionis, in hominibus in utrumque deflectere: aut in dextram partem, aut in sinistram: in virtutem dico vel vitium. S. Cypr. Epist. 55. Homo, inquit, libertati suæ relictus, & in arbitrio proprio constitutus, sibimet ipsi vel mortem appetit vel salutem. Ex S. Anselmo in priori parte libri de concord. liberi arbitrij cum præscientiâ Dei & prædestinatione, ubi expressè dicit: Deum velle hominis voluntatem nulla necessitate cogi, aut prohiberi ad volendum, vel non volendum: Ibidemque fusè explicat, & probat necessitatem antecedentem, quâ voluntas ad unum quid determinatur, libero arbitrio adversari; docetque voluntatem indifferentem esse ad oppositorum alterum eligendum; quamvis postquam unum re ipsa delegit, necessitatem quandam ipsa sibi faciat, quam consequentem vocant Theologi, quæ ex ipsâ positione effectûs sequitur.

5. Ad faciliorem verò intelligentiam eorum quæ de libertate voluntatis humanæ in actibus suis dicta sunt, vel postea dicentur, duo sunt hîc observandâ. Primum est; ad hoc, ut voluntas liberè operetur, requiri præviam rationis advertentiam & deliberationem; id est, ut voluntas applicet intellectum ad considerationem convenientiæ, quæ in quolibet obiecto appetibili creato reperitur: hæc enim consideratio & deliberatio intellectûs, quamvis non sit causa libertatis, quam voluntas humana ex se, & ex innatâ sibi indifferentiâ obtinet; est tamen conditio sine quâ voluntas libertate illâ in actibus suis uti non posset: per illam enim obiectum proponitur voluntati cum variarum rationum oppositione & quâdam veluti indifferentiâ: nullum siquidem obiectum creatum, in quo in-

tellectus humanus varias & oppositas rationes convenientiæ & disconvenientiæ non depræhendat; unde proposito sic quovis obiecto creato, voluntas semper manet indifferens ad illud appetendum vel repudiandum: Quod si advertentia illa, aut deliberatio intellectûs secundùm quid impediatur, actus à voluntate elicitus vel imperatus, erit tantùm secundùm quid liber: si omninò & totaliter impediatur, ut contingere potest aliqua vehementi passione aut distractione, actus ille omni prorsùs libertate carebit, proindeque omni ratione meriti vel demeriti: quod fusiùs explicabitur infra, cùm agetur de peccatis.

4. Secundum est: actum primum intellectûs, seu primam cogitationem, quæ in quovis negotio deliberationem & voluntatis imperium præcedit esse quidem actum hominis, non verò actum humanum, cùm non sit liber; omnis enim actus liber à voluntate debet elici, aut imperari: sed primus ille actus intellectûs, seu prima cogitatio, non est à voluntate, quæ in incognitum ferri non potest; sed vel ab obiecto aliquo sensibus externis occurrente, vel immediatè ab ipso Deo intellectum excitante, interdùm etiam ab Angelo bono vel malo species imaginativas commovente: unde tamen non sequitur hominem ab eiusmodi prima cogitatione determinari, aut necessitari ad aliquid volendum, quando advertit se illud velle, licet nullam adhuc rationem disconvenientiæ deprehendat in obiecto illo, quod per primam cogitationem proponitur: potest enim tunc illius voluntas ob summum quod obtinet tam in se, quàm in alias potentias dominium, positâ quacunque præviâ cogitatione, & quocunque judicio practico ipsius intellectûs, vel actum suum suspendere, vel intellectum applicare ad considerationem magis attentam eiusdem obiecti & circumstantiarum eius, & sic cum pleniori deliberatione rationis, ad illud appetendum vel repudiandum se ipsam determinare.

* Tertium est, apud Patres & Scriptores Theologos voluntarium sæpè sumi pro libero, ut apud S. August. lib.

de vera

de vera Religione cap. 14. Usque adeò, inquit, peccatum voluntarium est malum, ut nullo modo sit peccatum nisi sit voluntarium: & in lib. de duabus animabus cap. 11. Si liberum non sit, non est volunras.

5. Quartum est, voluntarium sumptum pro libero multipliciter à Theologis dividi: aliud enim est voluntarium expressum, aliud tacitum. Expressum illud est, quod verbis, nutibus, aut aliis signis significatur. Tacitum quod absque verbis, &c. ex facto aliquo, aut omissione facti colligitur, ut ex silentio, cùm quis loqui deberet: unde juxta regulam juris, qui tacet consentire videtur. in 6. reg. 44.

Quæ quidem regula locum habet, præsertim quando de alicuius commodo agitur, non item quando de incommodo seu præiudicio, quod fusius explicatum videri potest apud Laymann. lib. 1. tract. 2. cap. 3.

Aliud item est voluntarium actu, aliud voluntarium virtute. Voluntarium actu est, quod vel elicitur vel imperatur actualiter ab ipsa voluntate. Voluntarium virtute est id quod ininitio imperatum fuit ab interno actu liberæ voluntatis, eiusque imperij ac motionis virtute adhuc durat. Ut si quis proponat & actu velit eleemosynam aliquam erogare, dum illam postea erogat, quamvis cessaverit actus ille voluntatis, censetur tamen voluntaria virtute illius.

Aliud denique est voluntarium directè & voluntarium indirectè. Voluntarium directè est id, quod per se voluntarium est, ut quivis actus elicitus vel imperatus voluntatis. Voluntarium indirectè est id, quod ex alio directè voluntario sequitur, v. g. si aliquis voluntariè exerceat actionem, ex qua scit vel suspicatur consecuturum aliquem effectum, quamvis per se & directè non intendat effectum illum, censetur tamen indirectè voluntarius, vel quod in alio continetur ut Sacrilegium, quod in furto Calicis continetur, & voluntarium indirectum.

SECTIO III.

Undenam actus humanus bonitatem suam, vel malitiam desumat.

1. DUplex bonitas in quolibet humano actu spectari potest, naturalis scilicet & moralis. Bonitas naturalis ea est, quæ consistit in integritate, seu aggregatione eorum omnium, quæ naturaliter ad ipsius actûs entitatem requiruntur: bonitas verò moralis in integritate seu aggregatione eorum omnium, quæ cuilibet actui humano secundùm rectam rationem conveniunt. Ex quo sequitur, moralem actûs humani malitiam in defectu illius integritatis, seu in privatione bonitatis illius moralis, consistere. Et de hac bonitate vel malitia morali quæstio proposita intelligi debet, undenam scilicet hæc bonitas, seu rectitudo moralis, vel malitia moralis illis opposita in quemlibet actum humanum derivetur. Pro cuius resolutione.

Dicendum 1. Bonitatem, vel malitiam actûs humani ab illius obiecto desumi Ita S. Thomas, & constat ex Scriptura, Oseæ 9. Facti sunt abominabiles sicut ea, quæ dilexerunt: ex quibus verbis patet malitiam humanorum actuum, ob quam fit homo Deo abominabilis, provenire ex obiectis malis quæ diligit, & quibus adhæret: Unde S. Augustinus Epist. 52. ad Maced. dicit quòd Mores nostri, ex eo quod unusquisque diligit, dijudicari solent. Et probari præterea potest inductione: ideò enim velle orare censetur esse bonum: quia oratio (quæ est obiectum illius volitionis) est ex se moraliter bona; & è contra velle furari est malum, quia furtum, quod est illius obiectum, malum est.

2. * Porrò ad clariorem huius assertionis intelligentiam duo hîc observanda sunt. Primum est, bonitatem moralem, quam obiectum actui tribuit, esse in ipso obie-

cto sun-

cto fundamentaliter seu causaliter tantùm: in actione verò formaliter, ad eum modum proportionalem, sicut veritas & falsitas sunt formaliter in actu intellectûs, fundamentaliter verò seu causaliter in obiecto cognito. Ideò enim cognitio vera est, quia res cognita se habet, ut cognoscitur.

Secundum est, hanc esse differentiam inter bonitatem & malitiam moralem, quæ ex obiecto in actum humanum derivatur; quod quamvis ad hoc ut actus humanus malitiam ab obiecto accipiat, satis sit quod feratur in obiectum malum nec referre, sive sub ratione mali feratur in illud, sive sub ratione boni (ut expresse docet S. Thomas 12. quæst. 19. art. 7. ad 3.) ad hoc tamen ut actus humanus bonitatem moralem desumat ex obiecto, non sufficere ut simpliciter feratur in obiectum bonum materialiter, sed requiri ut feratur in obiectum bonum formaliter quatenus bonus est, seu sub ratione boni, quia scilicet obiectum quamvis in se bonũ, est tamen indifferẽs, ut benè vel malè appetatur, ex bono vel malo motivo.

3. Dicendum 2. Bonitatem vel malitiam actûs humani desumi ex illius circumstantiis. Ita S. Thomas; & satis constat ex eo quod passim in Scripturis actiones plurimæ propter circumstantias aliquas bonas vel malas laudantur, vel vituperantur, ut S. Matth. 5. Laudatur eleemosyna & oratio facta in abscondito; & S. Luc. 21. cõmendatur eleemosyna duorum minutorum, & aliis maioribus donis præfertur, ob circumstantiam personæ viduæ & pauperis, & eiusdem S. Luc. 16. omissio eleëmosynæ ex variis circumstantiis in personâ divitis epulonis culpabilior esse demonstratur.

4. Ut autem assertio hæc faciliùs intelligi possit, quædam hic observanda sunt. Primum est circumstantiarum nomine à Theologis significari accidentia quædam actûs humani sic dicta, quòd illum veluti circumstent, ipsique jam per obiectum suum in aliquâ specie boni vel mali constituto adveniant.

* Secundum est, inter circumstantias quasdam esse, quæ nihil conferunt ad bonitatem vel malitiam moralem actûs, ut si quis manu dexterâ vel sinistrâ percutiat. Alias verò quæ ad illam bonitatem vel malitiam conferunt, ut si quis percutiat hominem laicum, vel hominem in sacris ordinibus constitutum.

Tertium est, ex istis circumstantiis, quæ ad bonitatem vel malitiam moralem conferunt, alias augere vel minuere bonitatem illam vel malitiam intra eandem speciem; alias verò ipsam actûs speciem mutare; quod dupliciter fieri potest, scilicet vel novam speciem bonitatis vel malitiæ dando actui; seu ut alij loquuntur, ipsum in novam speciem transferendo: ut si quis eleemosynam det ex motivo inanis gloriæ, mutatur actus virtutis misericordiæ in actum vitiosum inanis gloriæ. Vel addendo novam speciem bonitatis aut malitiæ actui retinenti propriam, quã habet ex obiecto, ut si quis eleëmosynam det ex motivo pœnitentiæ, aut alicuius virtutis, quæ ab ipsa misericordia cuius eleëmosyna opus est. differat.

5. Quartũ est, septem præcipuas actûs hamani circumstantias à S. Doctore quæst. 3. art. 3. numerari, quæ hoc versiculo comprehenduntur.

Quis, quid, ubi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando,

* Quis, personæ agentis qualitatem designat: Quid, obiecti conditionem: Ubi, locum: Quibus auxiliis, actionis adiumenta: Cur, eiusdem actionis finem: Quomodo, magnitudinem seu intentionem affectus, advertentiæ rationis, &c. Quando, tempus quo actio peracta, eiusque actionis durationem. Quæ quidem circumstantiæ non omnes & singulæ simul, sed modò hæ, modò illæ, quemlibet actum humanum afficiunt, ad illiusque proinde bonitatem vel malitiam conferre possunt.

Quintum est, ex suprà enumeratis circumstantiis quasdam augere vel minuere bonitatem vel malitiam actûs, intra eandem speciem. ut supra dictum est, e. g. malum est percutere iniustè quemvis hominem, peius est percu-

iere

tere benefactorem; alias verò addere actui bonitatem vel malitiam specie distinctam; e.g. percutere Sacerdotem: in illa enim percussione præter malitiam, quæ illi propria est, quatenùs iustitiæ repugnat, circumstantia personæ sacræ percussæ inducit in ipsum actum novam & specie distinctam sacrilegii malitiam & deformitatem.

Dicendum 3. Bonitatem vel malitiam actûs humani desumi quoque ex fine, in quem actus dirigitur ab operante. Ita S. Thomas art. 4. & constat ex his Christi Domini verbis S. Matth. 6. Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis; alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum: quæ verba explicans S. Ambrosius, in ca. 1. S. Luc. Bona est, inquit, misericordia, bona est oratio; sed potest iniustè fieri; si iactantiæ causa aliquis pauperi largiatur, ut videatur ab hominibus; in Ps. 31. Non valde, inquit, attendas quid homo faciat: sed quid, cùm facit, aspiciat.

5. * Est autem observandum duplicem à Theologis distingui actionis finem, unum ipsi intrinsecum & veluti connaturalem, qui vocatur finis operis, à quo ipse actus moralem speciem & essentiam desumit; ut eleemosynam facere indigentiæ sublevandæ causa. Alterum extrinsecum, qui dicitur finis operantis, quem nimirùm ipse operans suo arbitratu sibi præstituit, ut dare eleemosynam ad satisfaciendum pro peccatis; & ex hoc etiam fine intrinseco actus speciem suam moralem desumit, unde Philosophus 5. Ethicor cap. 2. & ex eo S. Thomas quæst. 18. art. 6. dicit eum, qui furatur adulterandi causa, magis esse adulterum quàm furem.

Porrò septem potissimùm modis contingere potest, ut actus ex operantis arbitratu ad finem aliquem extrinsecum referatur. Vel enim actus ex obiecto bonus refertur ad finem extrinsecum bonum, vel actus ex obiecto bonus refertur ad finem malum, vel actus ex obiecto bonus refertur ad finem indifferentem. Vel actus ex obiecto indifferens refertur ad finem bonum; vel actus ex obiecto

indifferens refertur ad finem malum; vel actus ex obiecto malus refertur ad finem bonum; vel denique actus ex obiecto malus, refertur ad finem malum.

Primo casu circumstantia finis boni novam specie bonitatem addit actioni ex obiecto bono. Secundo casu, circumstantia finis mali destruit bonitatem, quam actus habet ex obiecto, eumque simpliciter malum efficit. Tertio casu. totus actus indifferens est. Quarto casu, circumstantia finis boni tribuit actui ex obiecto indifferenti primam & unicam essentialem bonitatis speciem, ideòque in genere moris non tam circumstantiæ, quàm obiecti rationem habet. Quinto casu, circumstantia finis mali, eadem ratione tribuit actui primam & unicam essentialem speciem malitiæ. Sexto casu, circumstantia finis boni nihil confert actui ex obiecto malo, sed relinquit simpliciter malum. Septimo denique casu, circumstantia finis mali confert actui malo novam malitiam, sive specie distinctam, sive non, ut ex antedictis satis intelligi potest.

Ex his colligitur secundùm mentem S. Doctoris, bonitatem vel malitiam actûs humani ex his tribus præsertim pendere, scilicet ex obiecto, circumstantiis, & fine; cum hâc tamen differentia, quòd, ut actus aliquis censeatur malus, sufficiat quicumque defectus moralis; sive ex parte obiecti, sive ex parte finis aut circumstantiæ alicuius; ut vero bonus sit, requiratur obiectum moraliter bonum, finis bonus, & honestus, & præterea ut eiusmodi actus nulla pravâ circumstantia vitietur: bonum siquidem (ut docet S. Dionysius cap. 4. de divi. nomi.) pendet ex integra causâ, malum ex quocumque defectu.

Dicet aliquis, frustra & superfluè dici actum humanum bonitatem vel malitiam desumere ex fine, cùm ipse finis inter circumstantias numeretur.

Respondetur, ideò speciatim considerari bonitatem vel malitiam, quæ ex fine in actum humanum derivatur quia finis præ aliis circumstantiis hoc habet peculiare quod non modò actum humanum circumstet, sed etiam

in illum

in illum speciali modo influat; habeatq; rationem non solùm crcumstantiæ, sed etiam causæ moralis.

6. Quæres, quænam relatio actûs humani in finem sit necessaria, ut ex ipso fine bonitatem vel malitiam recipiat? Respondetur relationem illam esse debere vel actualem, vel saltem virtualem, id est necessarium esse, ut operans actualiter referat, aut saltem antea retulerit actionem suam in eum finem: ita ut virtute illius relationis, actio ab eo exerceatur, quia necesse est ut finis influat in actionem; influere autem non potest, nisi uno ex his duobus modis moveat operantem ad agendum; quod ut clariùs adhuc fiat, observandum est finem alium esse operis, alium operantis: finis operis est ipsimet actioni intrinsecus, ideòque illi moralem essentiam seu speciem tribuit, e. g. ut quis ex misericordiæ motivo pauperi det eleemosynam, non est opus ullâ explicitâ relatione ad talem finem; sufficit enim ut largiens eleëmosynam, cognoscat se misericordiæ opus exercere, illudque liberè exercere velit. Alter est finis operantis, qui & extrinsecus dicitur, quem ipse operans suo arbitratu sibi præstituit, veluti si detur eleëmosyna ut satisfiat pro peccatis; ad hoc autem ut huiusmodi finis bonitatem suam actui communicet, debet in illum influere; quod præstare non potest, nisi operans actualiter, aut saltem virtualiter actionem suam in illum referat.

SECTIO IV.

An detur aliquis actus indifferens, seu qui nec bonus, nec malus sit.

1. Duplex quæstionis propositæ sensus esse potest. Primò, an detur actus aliquis humanus indifferens secundùm speciem: seu qui ex parte obiecti sui nec bonitatem habeat, nec malitiam moralem: Secundò, an detur etiam talis actus indifferens secundùm individuum,

id est

id est qui prout à nobis hic & nunc advertente ratione liberè exercetur, nullo ex capite bonus sit vel malus moraliter. Pro cuius resolutione.

Dicendum 1. Dari aliquem actum humanum, qui sit indifferens secundùm speciem. Ita S. Thomas qu. 18. art. 8. & cum eo communiter omnes Theologi. Id etiam expreßè docet S. Augustinus lib. 3. de serm. Domini in monte cap. 28. ubi explicans illud Domini: Nolite judicare, ut non judicemini, & concilians cum aliis eiusdem Christi Domini verbis: Ex fructibus eorum cognoscetis eos, ait hoc posterius dictum intelligendum esse de manifestis operibus, quæ non possunt bono animo fieri, cuiusmodi sunt blasphemiæ, furta: priùs verò de operibus indifferentibus, cuiusmodi est ciborum sumptio, &c. unde hoc modo concludit ibid. Sunt ergo quædam facta media, quæ ignoramus, quo animo fiant, quia & bono & malo fieri possunt, de quibus temerarium est judicare, maximè ut condemnemus.

1. Dicendum 2. quòd quamvis probabile sit nullos dari actus humanos indifferentes in individuo, propter plurium Theologorum, præsertimque S. Doctoris art. 9. authoritatem, qui eiusmodi actus negant; probabilius tamen videri dari aliquos eiusmodi actus in individuo, qui nec boni sunt nec mali moraliter. Ita S. Bonaventura in 2. dist. 41. art. 1. quæst. 4. & plures alij, quos citat & sequitur Lessius in quæst. 11, art. 9. dub. 10. Et probatur authoritate S. Hieronymi Epist. ad S. Augustinum, quæ est 15. inter Augustinianas, ubi sic loquitur: Inter utrumque (bonum scilicet & malum) indifferens est ambulare, manibus capitis purgamenta projicere, &c. hoc nec bonum nec malum est; sive enim feceris, sive non feceris, nec justitiam habebis, nec injustitiam. Item S. Gregorij hom. 7. in Evang. ubi loquens de dilectione priximorum quæ procedit non ex charitate: sed ex affectu cognationis & carnis, ex unâ parte negat talem dilectionem esse actum virtutis, ex altera verò affirmat malam non esse,

nec

nec ei sacra eloquia contradicere: unde sequitur esse indifferentem, cùm nec bona, nec mala sit.

Probatur præterea ex eo, quod appetitio commodi & fuga incommodi naturalis non est mala ex obiecto ut per se patet, neque etiam bona moraliter, cùm non pertineat ad ullam virtutem moralem; ergo quando quis simpliciter appetit commodum, aut refugit incommodum aliquod naturale, eius actio nec bona nec mala est, ac proindè indifferens.

3. Dices, illam appetitionem esse malam; eò quòd non referatur in finem aliquem bonum & honestum; cùm teneatur homo actiones suas semper in aliquem finem bonum & honestum referre.

Respondetur 1. Negando teneri hominem ad actiones suas in finem bonum & honestum referendas, ut sint bonæ & honestæ moraliter: quod etiam negant S. Bonaventura suprà. & plures alii graves Authores, quos citat Isambertus disp. 7. in 1. 2. ad quæst. 18. art. 2. asseruntque ad hoc, ut actus humanus sit bonus moraliter, satis esse ut eius obiectum in quod voluntas liberè fertur, sit moraliter bonum & honestum: nec ulterius requiri, ut ab operante in bonum & aliquem finem referatur.

Respondetur 2. quamvis concedatur teneri hominem ad actiones suas in finem bonum & honestum referendas, ut sint bonæ & honestæ moraliter, inde tamen non sequi defectu huiusmodi relationis actiones illas esse malas, sed tantùm non esse bonas & honestas, quod ultrò fatemur, ac proindè indifferentes.

Instabis actiones illas fore otiosas, ac proinde malas.

Respondetur negando actiones illas, quæ in finem moraliter bonum non referuntur esse otiosas; quia ut docet S. Bonavent. suprà, possunt ipsæ naturâ esse necessariæ vel utiles; quod sufficit ut otiosæ minimè censeantur.

Quámvis autem hæc sententia, quæ asserit dari posse actus aliquos in individuo indifferentes, probabilis sit & tuta, & etiam in praxi conducere videatur ad evitanda

multa

multa peccata, quæ secundùm oppositam sententiam frequentissimè committi possent: hoc tamen obstare non debet, quin unusquisque peculiari studio curet omnes & singulos actus suos in finem aliquem optimum & Deo acceptissimum referre, juxta consilium Apostoli 1. Corint. 10. Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite: quod explicans S. Basilius hom: in Sanctam Julitam martyrem, sic loquitur: Accumbens mensæ, ora, esitans panem, largitori gratiam rependito; bibis vinum? memento eius qui illud tibi dedit ad lætitiam, & infirmitatum solamen: tunicam indueris? & gratias agito benigno datori; suspicis in cœlum & siderum pulchritudinem intueris? procide Deo, & cole eum qui omnia hæc in sapientia condidit, &c.

SECTIO V.

Utrùm ad hoc ut quis bene operetur, teneatur sequi conscientiæ dictamen.

QVoniam ex huius quæstionis rectâ intelligentiâ, tanquam ex certo aliquo principio pendet resolutio plurimarum difficultatum ipsius Theologiæ moralis: idcircò paulò fusiorem illius explicationem proponemus, eamque maioris facilitatis gratiâ in aliquot Paragraphos distinguemus.

§ I.

Quid sit conscientia & quotuplex.

I. OBservandum est juxta doctrinam S. Thomæ 1. part. quæst. 79. art. 12. & 13. hanc esse differentiam inter conscientiam & synderesim; quòd synderesis sit habitus naturaliter nobis insitus principiorum practicorum: principia autem practica sunt quædam regulæ universales per se notæ circa directionem actionum humanarum, & quasi quædam lumina virtutum, ut loquitur S. Augustinus

stinus lib. 2. de lib. arb. cap. 10. cuiusmodi sunt: Justè esse vivendum: sua cuique esse reddenda, &c.

Conscientia autem est actus illius synderesis, quo applicamus cognitionem illam universalem practicam actioni alicui singulari & judicamus hîc & nunc aliquid agendum tanquam bonum, vel devitandum tanquam malum: e. g. ex illo principio universali; quòd malum & peccatum omne devitandum sit, conscientia hanc deducit conclusionem: ergo hoc furtum, quod est malum & peccatum, devitandum est. Hinc S. Basilius hom. in principium Prov. dicit in nobis esse Judicium quoddam naturale, quo ab iniquis bona facilè discernimus.

2. Hæc verò conscientia judicat tùm de actionibus præteritis, eas vel accusando tanquam male factas, vel tanquam rectè factas commendando, juxta illud Apostoli Rom. 1. Testimonium reddente illis conscientia eorum: & & inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus: tùm de actionibus futuris, dictando scilicet ea quæ agenda sunt, tanquam bona, aut quæ fugienda sunt tanquam mala: unde idem S. Basilius suprà, dicit intra cordis arcana tribunal quoddam esse constitutum. in quo quælibet agenda, velut in trutina & lance suspenduntur & librantur.

Sicut autem judicium illud practicum multipliciter se habere potest circa actiones particulares; sic à Theologis conscientia multiplex esse dicitur; alia siquidem est conscientia recta, alia errans, alia scrupulosa, alia dubia.

Conscientia recta dicitur; quando judicium practicum intellectûs verum est, ac rectæ rationi consentaneum: errans, quando falsum est: scrupulosa, quando inani & frivola ratione suspicatur aut formidat illic malum & peccatum esse, ubi re vera non est: dubia denique est, cùm neutri parti determinatum assensum præbet, sed inter utramque fluctuat. De singulis breviter agendum est, & videndum quâ ratione quivis obligetur quocumque in casu conscientiæ dictamen sequi.

§. II.

§. II.

Quæ sit obligatio conscientiæ rectæ

1. QVæstionis sensus est, an semper quivis obligetur se-qui dictamen conscientiæ aliquid rectè præcipientis, aut prohibentis, seu iudicantis hic & nunc incumbere obligationem ad aliquid faciendum vel omittendum. Pro cuius resolutione.

Dicendum est judicium & dictamen illud conscientiæ rectæ ita obligare hominem, ut delinquat & peccet, nisi illud in operando sequatur. Ratio est, quia conscientia seu judicium illud intellectûs practici rectè aliquid præcipientis, aut prohibentis, est proxima regula voluntatis operantis, vel moventis alias potentias ad operandum, ut docet S. Thomas 1. 2. qu. 17. art. 3. & 9. per illud si quidem judicium voluntati innotescit, & quasi intimatur bonitas moralis, vel pravitas obiecti, circumstantiarum, & finis: unde sequitur voluntatem à regulâ suâ deviare, ac proinde peccare, nisi conscientiam rectè præcipientem in operando sequatur.

2. Diximus conscientiam seu judicium rationis esse proximam regulam humanæ voluntatis & operationum eius: alia est enim regula remota: quæ tamen primaria est & principalis, nempè lex æterna & divina. seu judicium illud infallibile, quo Deus ab æterno vidit & determinavit quid in actibus humanis esset bonum aut malum; justum aut iniustum; quidve in quocunque casu particulari faciendum esse aut omittendum: quod quidem judicium divinum unicuique hominum innotescit per ipsius rationis lumen, quod ab illo veluti quidam radius derivatur juxta illud Psalmistæ Psl 4. Signatum est super nos lumen vultûs tui Domine: proindèque huic divino judicio humanum judicium seu ipsius conscientiæ dictamen, ut rectum sit, debet conformari.

§. III.

Quæ sit obligatio conscientiæ errantis.

I. SUpponimus duplicem esse ignorantiam, ex quâ error conscientiæ provenire potest; alia enim est ignorantia vincibilis, alia invincibilis. Ignorantia invincibilis illa est, quæ nullâ morali diligentiâ vinci aut superari potuit; vel quia nusquam venit in mentem dubitare quod ignoratur; vel licet in mentem venerit, adhibita tamen sufficienti inquisitione, ignorantia illa depelli non potuit, nec proinde debuit, cùm nemo ad impossibile obligatur: ignorantia verò vincibilis illa est, quæ adhibitâ diligentiâ, vinci ac superari potuit, ac proinde debuit. Hac distinctione suppositâ.

Dicendum primò conscientiam errantem ex ignorantiâ invincibili obligare voluntatem, ita ut peccet, nisi dictamen illius in operando sequatur. Ita S. Thomas qu. 18. art. 5. & probatur ex Apostolo Roman. 14. Scio & confido in Domino Jesu: quia nihil commune per ipsum, nisi ei, qui existimat quid commune esse, illi commune est: quibus verbis declarat Apostolus, quod per gratiam Christi Domini fideles nullo cibo velut communi, hoc est immundo, inquinentur, nisi quis existimet escam aliquam, v. g. carnem suillam etiam nunc, communem, id est immundam & vetitam esse: quia tunc eiusmod esca illi foret illicita propter conscientiam errantem, unde subiungit paulò post: Qui autem discernit (inter cibos scilicet, existimans aliquos secundùm legem Moysis vetitos esse,) si manducaverit, damnatus est: quia non ex fide; id est, quia non agit secundùm persuasionem seu dictamen conscientiæ) omne autem quod non est ex fide) id est, ut explicat S. Doctor, art. 5. quod fit contra persuasionem & dictamen conscientiæ) peccatum est.

Ratio autem huius doctrinæ ex eodem S. Doctore est; quia cùm obiectum voluntatis sit bonum vel malum moraliter, prout ab operante tale judicatur; ideò si ex ignorantiâ invincibili judicet illud esse malum, quod tamen re vera malum non est, voluntas illi adhærendo consentit in malum, & proinde peccatum: è contra verò, si ex

eâdem

eâdem ignorantiâ judicat esse bonum, quod re vera malum est, voluntas illud amplectendo non peccabit: imò poterit benè operari.

2. Dicendum. Si error conscientiæ ex ignorantiâ vincibili procedat, tunc voluntatem neque ad operandum, neque ad non operandum obligari; sed illum errorem deponendum. Ita S. Thomas art. 6. & S. Bonavent. in 2. dist. 39. art. 1. qu. 3. Ac in primis quod neque ad operandum, neque ad non operandum obligetur, constat ex eo quòd utrobique peccaret, ad quod tamen nullus obligari potest: operando quidem secundùm dictamen conscientiæ; quia ad malum impellit; nec illius mali ignorantia excusat, quia vincibilis & proinde voluntaria est; non operando verò; quia si conscientiam illam non deponat, agit contra illam, quæ qualiscunque sit, est semper proxima voluntatis operantis regula, contra quam nullatenùs agere licitum est: unde Apostolus ad Galat. 5. Testificor, inquit, omni homini circumcidenti se, quia debitor est universæ legis faciendæ: in quantùm scilicet judicat ex conscientia erronea vincibili Mosaicæ legis observationem esse necessariam; unde sequitur, quod ad evitandum peccatum, conscientiam illam erroneam deponere teneatur: cùm, ut supponimus, id possit, vel applicando intellectum ad id attentiùs considerandum, in quo se falli suspicatur, vel pij alicuius & prudentis viri consilium exquirendo propriumque judicium, quod sibi aliqualiter suspectum est, illius monitis humiliter submittendo.

§. IV.

Quid de conscientia scrupulosa sentiendum sit.

1. PEr conscientiam scrupulosam nihil aliud intelligimus, ut supra dictum est, nisi judicium quoddam imperfectum ex inani aliqua frivola ratione ortum, quo quis suspicatur, vel timet ibi esse peccatum, ubi revera non est: ex quo patet judicium illud falsum esse, & sic

consci-

conscientiam scrupulosam esse quandam veluti speciem conscientiæ errantis: proindeque de ipsâ conscientiâ scrupulosa idem dicendum esse, quod de conscientia erronea vincibili: scilicet illam esse deponendam, alias instare periculum peccandi, si quis eâ non depositâ operetur, vel non operetur secundùm dictamen illius.

Ut autem conscientia illa scrupulosa deponatur, attendere quisque debet, quæ sit præcipua & magis ordinaria scrupulorum sibi in animo suboriri solitorum causâ: in quibusdam enim scrupuli ex ignorantiâ procedunt: in aliis ex quâdam mentis inconstantiâ & fluctuatione in aliis ex ipsius cerebri debilitate vel frigidâ & timidâ complexione, aut etiam ex melancholiâ, seu atræbilis redundantiâ: in aliis ex occulta superbia, quæ aliorum judicio subiici tenuit; in aliis ex consortio personarum scrupulosarum, aut lectione librorum, in quibus Theologiæ moralis axiomata quædam rigidiora proponuntur: in aliis deniquè ex ipsius dæmonis suggestionibus, Deo ob causas æquissimas, licet minus notas, ita permittente.

2. Perspecta verò illorum scrupulorum causâ & origine, propria & apta remedia adhibenda erunt: & siquidem ex infirmitate aliquâ corporis proveniant: ex medici consilio solatia & subsidia quærere opportebit: si ex ignorantia, doctrinam sanam & rectam opponere conveniet: si ex superbia, humilitas erit sectanda, maximè in deponendo proprio judicio, illudque piis ac salutaribus monitis alterius, quantum expedit submittendo: si ex dæmonis suggestione, animi fluctuatione, aut alia simili causâ oriatur, auxilium divinum humili prece postulandum erit, sed præcipuum & saluberrimum contra omnia scrupulorum genera remedium, est Confessario aut alteri cuipiam viro pio, prudenti, docto, scrupulos illos, statumque animi interiorem, fideliter ac sincerè aperire, eius consiliis humiliter acquiescere, illiusque judicium reclamante licet conscientia scrupulosa, quæ nusquam audienda, sed semper deponenda est, constanter sequi. Ita S. Antoninus,

Navarrus, Valentia, & alij apud Laymannum tract. 1. de de conscientia cap. 6.

3. Quod si quis aliquandò ita scrupulis urgeatur, ut nec apud se quid facto sit statuere, nec adire Confessarium, aut à quoquam consilium requirere possit: tunc vel ipsamet ad scrupulos inaniter concipiendos proclivitas, sufficiens ratio esse potest ipsam conscientiam scrupulosam deponendi & penitùs abiiciendi: imò persona timoratæ conscientiæ, quæ citiùs mori eligeret, quàm datâ operâ Deo displicere, in his casibus, in quibus dignoscere non potest an peccaverit necne, v. g. an consensum plenum & deliberatum tentationi alicui præbuerit; tutò sibi persuadere potest se non consisse deliberatè, nec peccatum ullum saltem mortale commisisse; cùm fieri non possit quin consensum illum plenè advertisset, si deliberatè tentationi illi consensisset: secùs verò dicendum de iis, qui in varia pecata mortalia crebrò incurrunt, illis siquidem tutiùs est in scrupulis rigidiorem partem amplecti, seque peccati reos agnoscere & confiteri quàm sibi periculosè adulari; cùm tales ut plurimùm ob peccandi assuetudinem peccatorum stimulum vix persentiant.

§. V.

Quid sit conscientia dubia, & in dubiis quid agendum.

1. OBservandum est aliud esse dubium juris, aliud verò dubium facti. Dubium juris dicitur illud, quod est de obligatione, vel de legitimâ facultate agendi, aut de legitimo actûs valore: dividiturque in dubium speculativum, & dubium practicum. Dubium speculativum illud est, quo dubitatur de re aliquâ utrùm licita sit aut illicita, valida aut invalida. an talis contractus sit licitus, an Matrimonium tali modo contractum sit validum. Dubium practicum est, cùm in particulari dubitatur utrum hic & nunc liceat talem contractum inire, tali cogitationi consentire.

Dubium

Dubium verò facti est illud, quo ambigitur utrùm aliquid factum sit, necne, v. g. Utrùm votum emissum sit, aut si emissum est, utrùm impletum fuerit. His observatis,

Dicendum 1. aliquid facere vel omittere cum conscientiâ practicè dubia, seu cum dubio juris practico, semper esse peccatum. Id constat tùm ex cap. Dominus, de secundis nuptiis, ubi Lucius III. Summus Pontifex declarat illum, qui post secundum matrimonium bonâ fide contractum dubitare incipit de morte prioris coniugis, & utrùm licitè possit à secundâ coniuge debitum exigere, quamdiu in illo dubio hæret, peccare, si debitum exigat: tum etiam ex eo quod exponens se deliberatè peccandi periculo, peccat, ut docet S. Thomas quodlib. 8. art. 13. atqui operans cum tali dubio practico, exponit se periculo peccandi: ergo peccat.

2. Dicendum. Non esse peccatum facere aliquid vel omittere cum dubio speculativo, dummodò practicè judicet operans hîc & nunc tale opus sibi esse licitum: v. g. quamvis subditus speculativè dubitet an bellum illud quod à Principe suo geritur, sit justum, tamen in particulari practicè judicare potest, licitum sibi esse in tali bello pugnare, quandiu ipsi non constat quod sit injustum, ut expresè docet S. Augustinus lib. 22. contra Faust. cap. 7. nihil enim obstat quin cum dubio speculativo simul consistere possit judicium practicum verum & certum, quia judicij speculativi & practici veritas & certitudo ex diversis principiis & rationibus pendet: aliæ siquidem sunt rationes, ob quas aliquis de justitiâ belli à Principe suscepti dubitare potest: aliæ verò, ob quas judicare potest licitum sibi esse in tali bello pugnare.

Dicendum 3. in dubijs facti, quoties urget necessitas, in quâ de salute animæ agitur, tutiorem partem esse semper eligendam. Id constat ex cap. Si quis autem, de Pœnitentia quæst. 7. & ex cap. Juvenis, de sponsalibus: unde sequitur quòd in collatione Sacramentorum, quæ ad salutem necessaria sunt, quando dubium aliquod emergit,

sententia tutior pro salute illius cui conferuntur, amplectenda sit: e. g. si dubitetur, an puer Baptismum susceperit, necne? tutior pro illius salute sententia sumi debet, quæ est Baptismum illi sub conditione esse conferendum; quod etiam similiter dici debet, quandò salus corporalis alicuius periclitatur; tunc enim medicus succurrere tenetur eo medicamento, quod tutius esse judicat: aliàs graviter peccaret, si eo posthabito, experiendi gratiâ, medicamentum minùs certum adhiberet.

In aliis verò dubiis, in quibus non est adeò urgens necessitas, neque etiam tam arcta intercedit obligatio ad tutiorem partem amplectendam, præfertim si grave aliquod incommodum inde sequatur; e. g. qui de natalibus suis dubitat, utrûm legitimus sit an illegitimus, non tenetur semper sequi partem rigidiorem & tutiorem: sed mitiorem & benigniorem, dummodò probabilis & tuta sit, amplecti potest. Ita Navarrus cap. 27. num. 281. Sylvester verbo, Filij, quæst. 12. ubi Panormitanum & alios Doctores citat.

3. Dicendum 4. in dubio meliorem semper esse conditionem possidentis. Ita habetur regul. 65. in 6. ex quo sequitur, quòd si quis dubitare incipiat utrùm res, quam hactenùs bonâ fide possedit, sua sit an aliena, nec diligenti inquisitione adhibitâ, id cognoscere possit, tunc illam sibi tutò potest retinere. Ita Joannes Medina quæst. 17. de restitutione, Sylvester verbo, Præscriptio, num. 3. ubi citat Glossam & Panormitanum, qui hanc sententiam dicit esse communem.

Dicendum 5. in dubio factum non præsumi, sed demonstrari debere. Ita Sotus, Suares, Azor, & plures alij, quos citat & sequitur Laymannus tract. 1. de conscientiâ cap. 5. parag. 3. & colligitur ex L. In bello, parag. facta, ff. de captivis: e. g. in dubio utrum quis votum emiserit, non debet censeri obligatus: si autem constet illi de voto emisso, dubitet autem num illud impleverit, tunc ad illud implendum tenebitur. Ita præter citatos

Docto-

Doctores, Suares lib. 4. de voto cap. 5. Item dubitans, an lex aliqua lata sit vel promulgata; si post diligentem inquisitionem nihil certi deprehendere possit, sed semper æquè dubius remaneat, tunc præsumere potest non esse; si verò post legem latam & promulgatam, dubitet an sit revocata, vel usu contrario abrogata, tunc præsumptio stat pro lege, proindèque ad illam servandam obligatio est. Ita Lessius in prælect. Theolog. ad qu. 19. dubio 10.

4. Superest una difficultas circa conscientiam dubiam, nimirùm quando quis in eas angustias redigitur, ut quicquid faciat, peccatum devitare non posse videatur; & sic dubius & anceps apud se est: quid potissimùm agere debeat: v. g. interrogatus quis in privata conversatione de peccato occulto alterius sibi cognito, dubitat quid sibi agendum sit, & utrùmque peccandi periculum sibi imminere videt: si enim negaverit ab illo commissum esse, aut à se cognitum, mentietur: si verò illud declaraverit, vel aliis loquendi modis usus fuerit. unde astantes veritatem facti conijcere possint, famam proximi lædet & detractionis peccatum incurret.

Respondetur in tali casu & aliis similibus, si nullum aliud pateat effugium, neque ullo modo se quis ex eiusmodi angustijs liberare possit, tunc id eligere debet, quod minus malum sibi uidetur, & illud agendo, conscientiam peccati deponere, quia juxta regulam juris, Ad impossibile nemo potest obligari: quis enim (ut dicit S. Augustinus lib. 3 de lib. arb. cap. 18.) peccat in eo quod nullo modo caveri potest? Neque refert utrùm quis se ipsum sua culpa in hanc perplexitatem conieccerit, quia quidquid sit de præterito quod in eius potestate ampliùs non est, certè ad evitandum novum peccatum sufficit, ut quis tunc faciat id quod in se est: Nihil enim quovis tempore (ut rectè monet Gerson in regulis moralibus part. 2. tract. 1. ampliùs ab homine requirit Deus, qui, ut declarat Concil. Trident. sess. 6. cap. 11. Impossibilia non jubet.

SECTIO VI.

* De opinione probabili.

QVoniam ea quæ tractantur à Theologis circa probabilitatem opinionum, maximè conferre possunt ad rectam & sanam dictorum au dicendorum intelligentiam, nec non ad quarumcumque actionum directionem, ideò utilissimum existimavimus de hoc subiecto paulò accuratiùs agere, ac præcipuis super eo difficultatibus quantam poterimus lucem afferre, servatâ in omnibus tamen brevitate, quam compendij ratio exigit.

§. I.

Quid opinionis probabilis nomine intelligendum sit.

DUo hîc nobis explicanda sunt. 1. quid sit opinio. 2. quænam opinio censeri debeat probabilis.

Quod ad primum spectat. nomine opinionis nihil aliud à Theologis intelligitur, quàm assensus rationis. alteri ex duabus propositionibus contrariis, vel contra dictoriis datus, cum aliqua formidine oppositi coniunctus.

Dicitur (assensus) ut à dubitatione distinguatur, quæ animum veluti suspensum tenet, nec in alterutram partem inclinare sinit.

(Rationis) quia ad opinionem non sufficit prima mentis operatio, seu simplex adprehensio. sed requiritur judicium aliquod, vel discursus rationis.

(Datus alteri ex duabus propositionibus contrariis) quia opinio facit semper propendere animum in alterutram partem; aliàs si supensus maneret inter utramque, jam non opinans, sed dubitans diceretur.

(Cum formidine oppositi coniunctus) qnia si nulla formido inesset, sed omnimoda certitudo, tunc non esset opinio, & si quidem certitudo illa oriretur ex principiis veris, ac certa & evidenti demonstratione, tunc esset sci-

entia; si ex principiis falsis, error vel obstinatio diceretur.

Quod spectat ad secundum, duæ sunt præcipuæ conditiones, quæ ad conciliandam opinioni alicui probabilitatem requiruntur.

Prima est; ut non repugnet aut veritatibus ab Ecclesia receptis aut evidenti rationi; neque etiam temerè contradicat communi & receptæ Theologorum doctrinæ.

Secunda, ut firmo aliquo fundamento innitatur: neque enim sufficit ad hoc ut probabilis judicetur, quod veritati minimè adversetur, sed præterea necessarium est, ut principiis quibusdam veritati consentaneis fulciatur, quod fiet si solidâ aliquâ ratione, aut authoritate gravi & fide digna innixa sit.

Quæres, quænam authoritas ita gravis & fide digna censeri debeat, ut opinionem aliquam efficere possit probabilem? Sunt qui certum quendam Doctorum numerum exigunt, ut illorum authoritas talis queat existimari: & alij quidem plures requirunt, alij pauciores: quòd quidem definire quamvis sit difficillimum, nullus tamen inficiabitur, quin varij casus interdum occurrere possint, in quibus etiam unius Doctoris authoritas sufficiens censebitur; ut quis probabiliter & tuto possit operari. Exempli gratia. Laicus aliquis dubitans an sibi licitum sit tale negotium aggredi, vel talem contractum inire, proprium consulit Parochum, aut proprij Episcopi Pœnitentiarium, vel etiam ipsummet Episcopum, & ab alterutro illorum edocetur eiusmodi negotium, vel contractum licitum esse: Quis post hæc dicere auderet talis consulentis, (de cuius eruditione vel pietate ut supponimus, nulla subest ratio dubitandi) authoritatem non sufficere, ut probabiliter & tuto operetur,; quamvis authoritas illa, quam in operando sequitur, non sit nisi unius Doctoris? Neque pœnitentes arguuntur, qui in communibus conscientiæ difficultabus, in quibus non satis exploratum habent quid licitum sit vel illicitum, unius Confessarij, quem virum pium & eruditum existimant, consiliis acquiescunt; &

illius solius authoritatem sibi sufficere arbitrantur.

Ex quibus infertur authorittem illam, de qua nunc quæstio est, ex variis circumstantiis æstimandam esse, videlicet, vel ex conditione personarum, quarum consilium in agendo sequimur; nullus est enim qui non fateatur, proprij Episcopi, aut Parochi authoritatem maximi momenti apud unumquemque esse debere: vel ex eorum, de quibus consilium exquiritur, maiori vel minori momento, vel difficultate: quia nulli dubium est, quin casuum illorum, qui maioris momenti censentur, & pluribus, ac maioribus difficultatibus implexi sunt, resolutio à pluribus & doctioribus petenda sit, nec unius aut alterius Doctoris levioris notæ authoritas sufficere æstimetur. Nullus est etiam præterea qui non fateatur authoritatem illam, quæ Doctorem aliquem, aut Pastorem seu Confessarium permovere debet, ut rationabiliter opinionem aliquam probabilem existimet, maiorem & graviorem esse debere illâ, quæ, in simili casu, laico alicui dubitanti vel consulenti sufficiens esset.

Porrò ut aliquis dicatur operari ex opinione probabili non est satis ut principia illa per quæ probabilis efficitur sint alteri cognita, sed etiam ut ipsi innotescant, hoc est ut sciat se agere, vel ex aliquâ solida ratione, vel ex authoritate gravi & fide digna: cùm enim opinio illa sit directiva operationis, quæ ut recta sit debet esse iusta & prudens, talis haud dubiè non esset, si operans nulla eiusmodi ratione, authoritate in operando duceretur.

Debet præterea ratio eiusmodi vel authoritas illi esse nota, cùm operatur vel antequam operetur, non autem solummodò postquam operari desiit, alias eiusmodi ratio vel authoritas operationis illius directiva non esset. Unde falluntur ij, qui post actum aliquem commissum vel omissum, evolvunt Doctorum libros, ut sibi faventem aliquem reperiant, quia ratio illa vel authoritas subsequens nihil confert ad rectitudinem actus, qui bonitatem suam vel malitiam desumit ex dispositione operantis cum opera-

operatur, non verò ex cognitione, quàm post operationem acquirere potest.

§ II.

An licitum sit operari ex quâcunq; opinione probabili.

Supponimus certum esse generaliter loquendo, & abstrahendo à quibuscunque opinionibus probabilibus in particulari, non modò licitum, sed & aliquando necessarium esse operari ex opinione probabili, cùm plerumque homines aliter operari non possint: neque enim intellectu Angelico præditi sunt, quo intuitivè, & infallibiliter omnia perspicere queant; & experientiâ compertum est, seclusis iis, quæ fide divinâ nobis perspecta sunt, per paucas res esse, quæ certâ & evidenti demonstratione à nobis cognoscantur, præsertim in agilibilibus, in quibus vix ulla ratio moralis agendorum afferri potest, quin aliqua alia in contrarium afferri queat.

Porrò ad clariorem & certiorem quæstionis propositæ resolutionem, observandum est formidinem illam, quam Paragrapho præcedenti diximus remanere simul cum assensu opinantis, ex opinione probabili, aliam esse intrinsecam & practicam, aliam extrinsecam, & veluti speculativam.

Per formidinem quam vocamus intrinsecam & practicam, eam intelligimus, quæ ipsum operantem reddit anxium & irresolutum in judicio practico rationis, eo tempore, quo operatur: ita ut nequaquam apud se statuat, quod hîc & nunc, hoc vel illud agere vel omittere licitè possit.

Per formidinem verò quam dicimus extrinsecam & speculativam, intelligimus eam quâ etsi operans intrinsecè, seu judicio practico sit sufficienter resolutus, quod hîc & nunc, hoc vel illud agere vel omittere licitè possit, ab extrinseco tamen timet ne judicio suo speculativo de tali re vel actione, subesse possit aliqua falsitas.

Hâc obſervatione ſuppoſitâ, dicimus licitum quidem eſſe operari ex quacunque opinione probabili, cum formidine extrinſeca & ſpeculativa; nuſquam verò cum formidine intrinſeca & practica. Ratio primæ partis huius aſſertionis eſt, quia formido illa extrinſeca, quæ cuicunque opinioni quamtumvis probabili ſemper conjuncta eſt, aliàs non eſſet ampliùs opinio; ſed ſcientia vel aliqua alia ſpecies cognitionis, non impedit quin operans ex opinione probabili ſecundum rectam rationem operetur, quia ut ex dictis paragrapho præcedenti conſtat, ſequitur in operando vel ſolidam aliquam rationem, vel authoritatem gravem & fide dignam, quod cenſetur ſufficere ut dicatur rectè operari. Ratio ſecundæ partis eiuſdem aſſertionis eſt, quia ut quis rectè operetur, debet eſſe moraliter certus, & apud ſe judicio intrinſeco ſtatuere quod hîc & nunc hoc vel illud agere vel omittere ſine peccato poſſit, quod quidem ſtatuere poteſt quamvis certus non ſit, imò formidinem aliquam habeat, quod in judicio ſpeculativo ſuper tali re vel actione falli poſſit Quia judicium illud practicum eſt proxima regula actionum humanarum, Judicium autem ſpeculativum eſt tantùm remota: eſt autem neceſſarium ad rectitudinem moralem cuiuſcunque actionis ut proximæ regulæ dirigenti ſit conformis: erit autem conformis, ſi operans certus ſit moraliter ſe rectè operari; quamvis ſpeculativè non ita ſit certus, ſed formidinem aliquam habeat de oppoſito.

Dicet aliquis, eſſe certum & non eſſe certum videri inter ſe contradictoria, nec proinde in eodem operante ſimul reperiri poſſe.

Reſpondetur illa non eſſe contradictoria, quia licet de eodem non tamen eodem modo dicuntur: operans enim certus eſt quod licitè tunc operari poteſt, ex opinione probabili, quamvis aliunde non ſit omnino certus de validitate rationis vel authoritatis, quâ opinio illa nititur, ſed habeat formidinem aliquam de oppoſito. Quod enim

certum-

certitudo practica moralis non excludat omnem formidinem speculativam, sed cum illa in eodem operante reperiri possit, clarum est Scriptura. Proverb. 28. Beatus homo qui semper est pavidus. Philipp. 2. Cum timore & tremore salutem vestram operamini. Ex quibus & similibus locis patet, quod quamvis certa sit fiducia adipiscendæ salutis in quolibet fideli per virtutem supernaturalem spei, quæ divina misericordia & Christi meritis certè innititur, hoc tamen non obstat, quin simul in eodem fideli reperiatur timor & formido eiusdem salutis non adipiscendæ, propter voluntatis propriæ infirmitatem & instabilitatem.

§. III.

Utrùm ex duabus opinionibus probabilibus, licitum sit sequi minus tutam, & minus probabilem.

AD faciliorem & certiorem propositæ quæstionis resolutionem, Observandum est primò probabilioris opinionis nomine nos intelligere eam, quæ conditiones in Paragrapho primo propositas perfectius possidet; seu quæ nullam habens cum veritatibus fidei, aut cum communi & recepta Doctorum sententia repugnantiam, validiori aliqua ratione, aut graviori authoritate innixa est. Tutioris verò opinionis nomine eam intelligere, quæ nos ab omni peccati specie longiùs removet. Quamobrem ex duabus opinionibus, quarum altera affirmat, altera negat peccatum esse aliquid facere aut omittere. illa quæ affirmat semper est tutior, cùm hominem se illi accommodantem, & ab eo quod damnat abstinentem, nulli planè, ac ne materialiter quidem peccandi periculo exponat. At verò eiusmodi opinio licet sit tutior, non est tamen semper probabilior, cum debilioribus plerumque fundamentis seu rationibus innitatur. Jampridem istud, animadvertit S. Antoninus 1. part. tit. 3 cap. 10. § 10. ubi explicatis opinionibus S. Thomæ negantis. & S. Bonaventuræ affirmantis peccatorem post lapsum in peccatum

mortale teneri ex præcepto divino statim cũfiteri, si subsit copia confessarij, declarat opinionem S. Thomæ esse probabiliorem, & ideo magis communem in praxi.

Observandum 2. Quæstionem hîc non esse de consilio, sed de præcepto: hoc est non hîc quæri an meliùs sit, & magis expediat sequi opinionem tutiorem vel probabiliorem; est enim in confesso apud omnes meliùs esse per se loquendo sequi tutiorem opinionem, vel ex duabus opinionibus æquè tutis sequi probabiliorem: sed quæritur an sit obligatio aliqua ex præcepto divino sequi semper opinionem illam, quæ sit tutior, vel probalior.

Observandum 3. Cùm quæritur inter Theologos an liceat ex duabus opionibus probabilibus sequi minus probabilem intelligi etiam minus tutam, nam si minus probabilis esset magis tuta, nullus in dubium revocat quin licitum foret eam amplecti; si quidem eo ipso quo esset magis tuta, magis etiam ab omni specie peccati removere, adeòque non modo licitum esset, sed etiam laudabile illam tanquam normam in operando sequi.

His observationibus præsuppositis, dicendum est licitum esse ex duabus opinionibus probabilibus, relictâ probabiliori, sequi minus probabilem, dummodò tamen illa sit verè probabilis eo sensu, quo in paragrapho primo explicatum est. Ita docent quàm plurimi & perinsignes Theologij, ac præ cæteris, Joannes Malderus Episcopus Antuerpiensis in 1. 2. quæst. 19. disp. 86. Didacus Alvares Episcopus Tranensis, in commentar. ad 1. 2. disp. 80. num. 9. Bartholomæus Ledesma, Episcopus Guaxaguensis in tract de Sacramento Pœnitentiæ, difficult. 14. Josephus Angle Episcopus Bozanus in floribus quæstionum Theologicarum, quæst. de confess. difficult. 8. Thoma Zerola Episcopus Minorensis in praxi pœnitentiæ cap. 22 quæst. 5. Toletus lib. 5. cap. 2. Dominicus Bannes in 1. 2. quæst. 10. art. 1. dub. 5. conclus. 4. Navarrus in Manuali cap. 27: num. 288. Alexander Pezantius in 1. 2 quæst. 19. art. 6. disp. 2. num. 3. Franciscus Sylvius in

1. 2. qu.

1. 2. quæst. 19. art. 5. quæst. 9. Philippus Gammachæus in 1. 2. quæst. 19. cap. 2. Andreas Du Vallius in tractatu de Actibus Humanis, quæst. 4. art. 12. Nicolaus Isambertus in 1. 2. disp. 9. art. 4.

Et probatur 1. ex eo quod dixit S. Leo Papa Epist. 92. ad Rusticum Narbon. ubi sic loquitur: In ijs, quæ vel dubia fuerint vel obscura, id noverimus sequendum quod nec præceptis Evangelicis, nec decretis Sanctorum Patrũ invenitur adversum. Ex quibus verbis sic argumentari possumus: Quælibet opinio quæ verè est probabilis, quamvis minus sit probabilis, quam alia quæ censetur probabilior, tamen nec præceptis Evangelicis contraria, nec decretis Sanctorum Patrum invenitur adversa: ergo secundùm mentem illius Sancti Pontificis illam sequi licitum est. Consequentia clara est; antecedens patet, quia si opinio illa præceptis Evangelicis, aut decretis Sanctorum Patrum adversaretur, jam non esset probabilis, ut constat ex ijs quæ §. 1. dicta sunt.

Probatur 2. Ille actus censetur bonus & honestus, ac proinde licitus, qui rectæ rationi conformis est; atque actus ille, qui fit ex opinione probabili, seu secundum dictamen conscientiæ quæ opinionem probabilem sequitur est conformis rectæ rationi, quæ non obligat præcisè ad sequendam opinionem probabiliorem, sed ad sequendam opinionem, quæ verè sit probabilis. Neque verò ex eo quod aliquis in operando sequitur probabilem opinionem, relictâ probabiliori, inferri potest quod malè operetur, seu quod regulæ alicui falsæ aut illicitæ adhæreat; sed tantùm quod in operando regulam perfectiorem non sequatur, quam sequi non tenetur: alioquin si teneremur in omnibus sequi id quod perfectius est, dicendum esset illum, qui v. g. neglecto religioso statu, quem judicat perfectiorem & tutiorem, statum coniugalem amplectitur, operari ex judicio pravo & peccare, quod sine errore affirmari non potest.

Sunt tamen circa hanc nostram assertionem aliquæ Limita-

mitationes necessariæ. Prima est in materia Sacramentorum: quando enim de alicuius Sacramenti administratione agitur: tenetur semper is qui administrat, sequi opinionem probabiliorem & tutiorem in illius materia & forma, quando illam sequi potest: v. g. quamvis aliqui Doctores existimént probabile esse quod validus sit Baptismus cum brodio vel aliqua alia aqua minus pura & simplici collatus. Item quòd valida sit consecratio in pane siligineo, vel speltaceo, ille tamen graviter peccaret, qui eo modo baptizaret vel consecraret, neglectâ aquâ naturali purâ & simplici, quam ad manum haberet & cum qua posset baptizare, vel neglecto pane triticeo azimo cum quo posset consecrare. Ita Suares tom. 3 in 3. part. disp. 16. sect. 2 Vasques ad 1. 2. disp. 64. cap. 3. Sanches lib. 1. in Decalog cap. 9 & alij.

Secunda Limitatio necessaria, est respectu Judicum & Medicorum; Illi enim in ferendis sententijs tenentur sequi partem probabiliorem, & litem adjudicare illi, cuius causa rationibus probabilioribus nixa est: isti verò in remedijs assignandis, debent sequi id quod tutius est: & quod probabilius ad sanitatem conferre videtur, cùm id justitia & charitas ab utrisque exigat. Ita Suares, Vasques, Sanches, supra citati, & plures alij.

Addunt etiam aliqui tertiam Limitationem, respectu Magistrorum & Præceptorum, in ijs præsertim quæ fidem & mores spectant asseruntque illos teneri sententias illas discipulos edocere, quas saniores & probabiliores existimant; imò & moralem adhibere diligentiam, ut quantùm poterunt in doctrinâ quam tradunt, veritatem assequantur: quia alioquin videntur discipulis iniuriam facere, & bono publico non leve præjudicium afferre. Ita Filliuci. tract. 21. in Decalog. cap 4. Bresserus lib. 3. de conscientia cap. 18. & alij.

Quæres an Doctor seu Confessarius aliquis dare possit consilium juxta sententiam probabilem, relictá probabiliori, quam ipse sequitur. Respondetur cum Hamberto

sup. art.

ſup. art. 5. cum diſtinctione: vel enim per talem conſultationem, rogatur eius mens & ſententia, circa caſum propoſitum: vel tantùm quæritur quid liceat: vel denique quid expediat in tali caſu: ſi primo modo petatur conſilium, debet conſultus reſpondere juxta propriam ſententiam, aliàs non aget bonâ fide, & videbitur mentiri, quod nunquam licet: Si ſecundo modo, poteſt reſpondere, illud de quo conſulitur; ſecundùm aliquam probabilem opinionem, eſſe licitum: Si denique tertio modo petatur conſilium; debet prudenter omnia conſiderare, perſonam ipſam quæ conſilium petit, & omnes circumſtantias ipſius rei de qua conſilium petitur, & etiam temporis quo eiuſmodi conſilium petitur, & omnibus prudenter perpenſis, id quod expedire videbitur, conſulere. Imò aliquando expedit, & oportet conſulere id quod eſt tantum probabile, relicto probabiliori: quia contingere poteſt, ut qui petit conſilium, ſit ita diſpoſitus, ut non ſit facturus quod ei dictabitur ſecudùm probabiliorem ſententiam, unde ſequetur eum periculo peccandi expoſitum iri, quod evitare poſſet, ſi daretur ei conſilium ſecundùm ſententiam probabilem, quæ ei fortaſſe magis arrideret, & cui ſe libentius ſubmitteret. Debet tamen is à quo conſilium petitur, ita ſe gerere, ut alij non ſcandalizentur videntes eum aliter conſulere quam ſentiat vel faciat.

CAPUT SECUNDUM,

De Peccatis.

SECTIO I.

Quid ſit Peccatum.

1. QVæſtio propoſita intelligenda eſt non de peccato originali, quod alienâ culpâ contrahitur, de quo in prio-

in priori huius operis parte, tract. 4. actum est; sed de peccato actuali. quod propriâ voluntate incurritur. Hoc autem peccatum definitur à S. Augustin. lib. 22. cont. Faust. cap. 2. Factum, dictum, vel concupitum contra legem Dei æternam. Et in hac definitione, cui subscribit S. Doctor 1. 2. quæst. 7. art. 6. & cum eo communiter Theologi, duo verba subaudita intelligi debent, quæ si addantur, plenior erit definitio in hunc modum.

Peccatum est voluntarium factum, dictum, concupitum, aut omissio contra legem Dei æternam.

Dicitur 1. (factum, dictum, vel concupitum,) quia ut docet S. Thom. sup. omne opus malum vel est à voluntate elicitum, & sic est (concupitum) vel est imperatum, & sic ad exteriores actus locutionis, aut operationis pertinet; & est (factum vel dictum.)

2. Dicitur (voluntarium) quia necesse est ad rationem peccati ut sit voluntarium, seu ut à libero voluntatis consensu procedat, ita ut (juxta doctrinam S. Augustini lib. de vera Relig. cap. 14. quæ etiam Theologorum omnium communis est:) Nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium.

Dicitur 3. (aut omissio) quia cum affirmatio & negatio (ut docet S. Thom. sup. in resp. ad 1.) reducantur ad idem genus, æquè peccat, qui non facit id quod præcipitur, atque is qui facit id quod prohibetur.

Dicitur 4. (contra legem Dei æternam,) quia ut supponimus ex dicendis c. sequent. cùm lex æterna Dei sit prima & summa regula rectitudinis omnis quæ in actibus humanis reperiri potest, hinc sequitur omnem actum, qui à rectitudine debita aberrat, etiam ab illâ primâ æternæ legis regulâ deflectere, & proindè æternæ legi Dei adversari. Quod quidem ita verum est, ut etiam transgressionis illæ, quæ contra leges Ecclesiasticas, aut Civiles committuntur, catenùs sint peccata, quatenùs leges illæ à lege æternâ derivantur, vel cum eâ concordant, vel ex eâ vim obligandi accipiunt, ut sic transgressiones illæ con-

tra legem Dei æternam fieri aliquo sensu intelligantur.

Porrò ad faciliorem eorum, quæ dicta sunt vel dicenda sunt intelligentiam, observandum est ad rationem peccati duo præsertim requiri: nimirùm, ut talis actus sit humanus, id est, voluntarius & liber; deinde ut sit malus & pravus, id est, ut careat debita commensuratione ad suam regulam: regula autem actûs humani proxima est recta ratio, ut supra dictum est; remota verò & principalis ac primaria. est ipsa lex æterna, quæ per naturalis rationis lumen cuique manifestatur, dicente Apostolo Rom. 2. quosvis homines gestare Opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientiâ ipsorum: Atque ideò S. August. & S. Thomas in supra dictis definitionibus, primò posuerunt id quod pertinet ad substantiam actûs humani, tanquam ipsius peccati materiale: deinde id quod pertinet ad rationem mali, ut eiusdē peccati formale. Ratio enim formalis peccati, ut communiter docent Theologi, nihil est aliud quam privatio rectitudinis illius, quam homo ex præscripto legis æternæ, & dictamine rectæ rationis, inducere tenetur in actum suum: unde idem S. Augustinus tract. 1. in S. Joan. dicit: Peccatum esse nihil, quia per Verbum factum non est; & lib: 2. de civit. cap. 7. Nemo, inquit, quærat causam efficientem humanæ pravitatis; non enim est efficiens, sed deficiens, quia nec illa effectio est, sed defectio. S. Ambrosius lib. de Isaac & animâ cap. 7. Quid est, inquit, malitia nisi boni indigentia? Et S. Anselmus lib. de concordiâ præscientiæ cum lib. aib. cap. 1. Non est, inquit, injustitia, qualitas, aut actio, aut aliqua essentia, sed tantùm absentia debitæ justitiæ.

Observandum præterea ex eodem S. Doctore in resp. ad 5. peccatum aliâ ratione considerari à Philosophis, aliâ verò à Theologis; Philosophi siquidem peccatum considerant solummodò, prout rectæ rationi adversatur; Theologi verò ulterius progrediuntur. & in peccato attendunt, quod sit contra Dei voluntetem ac legem,

adeò-

adeòque ipsius Dei offensa quædam & injuria; unde in peccati definitione S. Augustinus rectè dixit, illud esse contra legem Dei æternam, ut præcipuam & maximam ipsius peccati deformitatem ob oculos poneret.

SECTIO II.

Utrùm dentur quædam peccata mortalia & venialia.

I. * MUltiplex divisio peccati à Theologis fieri solet. In primis enim dividitur peccatum in actuale, & habituale. Actuale est illud quod actu perpetratur, habituale verò quod post actuale commissum, per modum habitualis defectûs permanet.

Rursùm ipsum peccatum actuale dividitur, ex parte præcepti in peccatum commissionis, & omissionis. Ex parte obiecti in peccatum contra Deum, seipsum, & proximum. Ex parte subiecti in peccatum carnale & spirituale. Ex parte modi, in peccatum cordis, oris, & operis. Ex parte causæ efficientis, in peccatum ex passione, ex ignorantia, & ex malitia. Deniq; ex parte malitiæ; in peccatum mortale & veniale, de quâ ultimâ divisione nunc agendum nobis est. De cæteris suo loco.

Nomine peccati mortalis intelligitur illud, ratione cuius homo gratiâ sanctificante privatur, & æternâ damnatione puniri meretur: nomine verò venialis illud, quod quamvis peccatum sit, nihilominùs neque gratiâ sanctificante privat hominem, neque damnatione æterna dignum reddit.

Est autem certum ex fide, dari quædam peccata mortalia, quædam item peccata venialia. Atque in primis, quod dentur peccata aliqua mortalia, in confesso est apud omnes, & manifestè constat ex Scriptura, quæ variis in locis testatur damnationem seu mortem æternam pro quibùsdam peccatis incurri; ut Ephes. 5. Omnis fornicator aut immundus, &c. non habet hereditatem in regno

Dei: Apoc. 21. Homicidis & fornicatoribus, &c. pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure.

Quod verò etiam quædam peccata fiat tantùm venialia. Probatur 1. ex eadem Scriptura, Proverb. 20. Septies in die cadit justus: 1. S. Joan. 1. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est: quo loco S. Joannes loquitur de peccatis justorum, ob quæ justi esse non desinunt. & quæ proinde cum gratiâ sanctificante stare possunt. ut asserit S. Augustinus lib. de nat, & grat. ca. 36.

Probatur 2. ex Concilio Milevitano can. 7. ubi dicitur non solum peccatoribus, sed etiam justis hanc Orationis Dominicæ petitionem convenire; *Dimitte nobis debita nostra*: & ex Conc. Trident sess. 6. cap. 11. ubi expressè declaratur: Justos & Sanctos in levia & quotidiana, quæ etiam dicuntur venialia, peccata quandoque cadere.

Certum est præterea discrimen peccati mortalis & venialis desumendum esse, non ex eo quod, ut asserunt Lutherani & Calvinistæ. peccata omnia prædestinatorum, aut fidelium venialis fint, reproborum verò, aut infidelium mortalia, sed ex propria ratione & natura ipsorummet peccatorum.

Id probari potest 1. ex Scriptura, quæ, ut supra dictum est, declarat peccata quædam æternâ morte dignâ esse, ac proinde mortalia: quædam verò venialia, sine ullâ relatione ad prædestinationem aut reprobationem, vel ad fidem sive infidelitatem peccantium: imò expressè testatur quosdam prædestinatos & fideles peccasse mortaliter, v. g. Davidem cùm perpetravit adulterium, quod haud dubiè peccatum mortale fuit, ut docet S. Ambrosius lib. 2. de Apolog. David. cap. 16. S. Petrum cùm ter Christum negavit, in quo peccavit mortaliter, teste S. August tract. 66. in S. Joan. ubi dicit illum in ista negatione timendo corporis mortem; animæ mortem incurrisse.

Probatur 2. ex Bullâ Pij V. & Gregorij XIII. quæ per Urbanum VIII. renovata est, in quâ damnata est hæc

propo-

propositio Michaëlis Baii: Nullum est peccatum ex naturâ sua veniale, sed omne meretur pœnam æternam.

3. Probatur 3. ex eo quòd si peccata omnia prædestinatorum essent venialia, sequeretur prædestinatum gratiam justificationis amittere non posse, cùm per solum peccatum mortale amittatur: quod tanquam falsum & hæreticum damnatum est in Concilio Trident. sess. 6. can. 33

Quæres, quænam sit propria & formalis ratio, per quam peccatum mortale à veniali differat. Respondetur varias esse super hâc quæstione Theologorum sententias. Quidam enim existimant in eo differre, quòd peccatum mortale sit contra præceptum, veniale verò contra consilium. Alij, quòd mortale sit contra legem, veniale verò præter legem. Alij probabiliùs, quòd peccatum mortale tollat ordinem ad ultimum finem, quia tollit charitatem & gratiam, quâ homo ad Deum ordinatur, & illi tanquam ultimo fini conjungitur; veniale verò non tollat ordinem ad finem, cùm non tollat charitatem; sed tantùm ad media, quia ponit inordinationem in actione humanâ, quæ ad Deum referri deberet tanquam ad ultimum finem, nec tamen potest, cùm peccatum non possit in Deum referri. Alij denique probabilissimè asserunt rationem formalem distinctivam peccati mortalis à veniali, in eo consistere, quòd in quolibet peccato mortali reperiatur contemptus Dei, vel expressus vel tacitus, seu interpretativus, quod ex plerisque scripturæ locis colligitur, in quibus conqueritur Deus se â peccatoribus sperni & contemni, ex quo sequitur dissolutio charitatis & amicitiæ, quæ inter Deum & hominem intercedit; in peccato autem vaniali non reperiatur, nec proinde ipsius charitatis & amicitiæ divinæ dissolutio: sicut in amicitiâ humanâ leves amici offensæ, licet ipsi displiceant, non tamen usque ad eius contemptum procedunt, nec proinde amicitiæ vinculum & unionem dissolvunt.

SECTI-

SECTIO III.

Quâ ratione peccata mortalia & venialia inter se dignosci possint

I. QUamvis, ut sectione præcedenti diximus, certissimũ sit, & ex scripturis apertissimè constet, peccata mortalia & venialia inter se differre: quænam tamen peccata specie aut individuo mortalia sunt, & à regno cœlorum per totam æternitatem excludant: quænam sint venialia & perventionem ad illud pro determinato tantùm tempore impediant; ex solo proprio & particulari judicio difficillimum est invenire: ut cum S. Augustino lib. 21 de civit. cap. 27. loquamur, & periculosissimum definire.

Quia tamen ad Sacerdotis officium spectat distinguere lepram à leprâ, nec justam in Pœnitentiæ Tribunali sententiam ferre potest, nisi gravitatem aut levitatem peccatorum dignoscat; idcircò, ut in re obscurissima lucem aliquam afferamus, quasdam hîc observationes communiter à Doctoribus receptas & SS. Patribus approbatas proponemus, quibus in quolibet casu peccatum mortale a veniali dignoscere quivis probabiliter & tutò poterit. Ad illam igitur distinctionem peccati mortalis & venialis faciendam.

Observandum 1. quædam peccata ex genere suo mortalia esse: & gravem habere cum recta ratione & lege Dei repugnantiam, ut perjurium, homicidium, &c. quædam verò repugnantiam illam gravem cum rectâ ratione & lege Dei non habere, proindèque ex genere suo non esse mortalia, sed tantùm venialia; cujusmodi sunt illa, de quibus loquitur S. Augustinus serm. 4. de ani. def. Quoties aliquis in cibo & potu plus accipit quàm necesse sit, quoties plus loquitur quam oportet, aut plus tacet quàm expediat, quoties pauperem importunè petentem exasperat: & similia quamplurima, quæ ibidem enumerat. Quoniam verò in dignoscendis hujusmodi pec-

catis,

catis, quæ ex genere suo mortalia & venialia sunt, quivis plerumque proprio sensu falli & decipi posset, duæ regulæ communiter à Doctoribus assignantur, secundùm quas certum & tutum judicium de qualitate cuiuscumq; peccati ferri potest.

2. Prima regula ex Scripturis habetur: quando scilicet sacræ litteræ tradunt peccatum aliquod à regno Dei excludere æternâ morte peccatorem dignum efficere, inimicum Dei constituere: ex his & similibus loquendi modis rectè infertur peccatum eiusmodi ex genere suo esse mortale. Et hâc regulâ utitur S. Augustinus in Enchiridio cap. 78. ubi dicit, quòd quædam peccata levissima putarentur, nisi in Scripturis demonstrarentur opinione graviora.

Secunda regula ex cōmuni Ecclesiæ, & Doctorum consensu desumitur: quando enim ex scripturæ terminis non satis liquet, utrùm peccatum aliquod ex genere suo mortale vel veniale sit, videndum quid sentiant Ecclesiæ Doctores: si enim unanimi consensu doceant peccatum aliquod ex genere suo esse mortale, pro mortali habendum est; si veniale, pro veniali: quod si in aliquo inter se dissentiant, pars probabilior & tutior, aut saltem probabilis & tuta eligenda est.

Observandum secundò, peccata quædam ex genere suo mortalia, posse duobus modis fieri venialia. scilicet vel ob levitatem materiæ, vel ob imperfectionem actûs. Ita ex communi Doctorum sententia Navarrus prælud. 9. num. 12. Utrumque hunc modum attingit S. Augustinus lib. de nat. & grat. cap. 38. ubi de justis venialiter peccantibus loquens dicit: Sæpè in levissimis & aliquādo incautis ipsis obrepere peccatum. Hinc infertur furtum. v. g. quod ex genere suo mortale est, ratione levitatis materiæ fieri veniale, si res furto ablata sit vilissima & perexigui pretij: similiter iram, quæ ex genere suo mortalis est, propter imperfectionem actûs fieri venialem; si aliquis v. g. ex imperfecta rationis advertentia & deliberatione vindictam aliquam gravem appetat. Quod ut clariùs intelligatur.

3. Ob-

3. Observandum. Motus voluntatis & aliarum potentiarum in triplici esse differentia. Alij enim sequuntur plenam & perfectam rationis adververtentiam & deliberationem: cum scilicet homo plenè advertit se aliquid cogitare, appetere aut exteriùs operari, quod est malum atque illicitum, & nihilominùs in illa cogitatione, appetitione, aut actione persistit; tunc enim dubium non est quin peccet mortaliter, si materia sit ad mortale peccatum sufficiens.

Alij ante omnem rationis advertentiam oriuntur, qui vocantur primò primi: cùm scilicet vel ex dæmonis suggestione, vel ex re aliqua in sensus exteriores incurrente, vel ex alia quavis dispositione naturali exoritur, v. g. prava aliqua cogitatio, unde voluntas vel appetitus sensitivus naturaliter in propositum obiectum movetur. Et hi motus omni culpâ carent cùm in hominis potestate non sint: quis enim, ut loquitur S. Augustinus lib. 3 de liber. arb. cap. 38. Peccat in eo, quod caveri nullo modo potest? unde S. Gregorius Papa responsione decimâ ad Augustinum Anglorum Episcopum, & habetur cap. Sed pensandum, dist. 6. expressè dicit: Peccatum perfici cùm in delectationis motum ex deliberatione fit consensio: cùm igitur in illis motibus primò primis nullus sit deliberationi locus, nullus etiam erit consensioni, nec proinde peccato. Et idem S Augustinus lib. 1. de civit. cap. 25. de motibus illicitis appetitus inferioris loquens, dicit illos absque culpâ esse, quando nullus eis præbetur consensus: atqui motibus eiusmodi primò primis nullus præbetur consensus, cùm deliberationem omnem præcedant, quæ tamen juxta doctrinam S. Thomæ 1. 2. quæst. 74. art. 7. ad 1. ad consensum necessariò prærequiritur: ergo secundùm mentem S. Augustini eiusmodi motus omni culpâ vacant.

4. Alij denique motus, quamvis perfectam rationis advertentiam & deliberationem antecedant, sequuntur tamen advertentiam aliquam, & considerationem imperfectam,

ctam, adeòque fiunt cum consensu imperfecto (ut ita loquamur) semiplenè deliberato: qualis consensus esse solet in semidormientibus, vel etiam in vigilantibus; sed animum passione aliquâ iræ, timoris, &c. perturbatum aut aliquibus alijs cogitationibus implicatum habentibus: ita ut ad illius motus, v. g. delectationis, quâ afficiuntur, malitiam plenè non advertant: & sic nonnisi imperfectè & leviter, id est venialiter, delinquant. Ita Major in 3. dist. 73. qu. 14. Navarrus prælud. 9. n. 11. & alij communiter. Quibus accedit authoritas S. August. lib. 6 cont. Julianum. cap. 9 & 10. ubi loquens de moribus inordinatis concupiscentiæ, Sine peccato, inquit, semper essemus, donec sanaretur hoc malum (concupiscentiæ scilicet) si ei nunquam consentiremus ad malum: sed in quibus ab ipso rebellante, etsi non lethaliter, sed venialiter tamen vincimur, in his contrahimus. unde quotidie dicamus, dimitte nobis debita nostra. Ex quibus verbis habetur, hominem erga motus concupiscentiæ insurgentes tripliciter se habere posse; sine peccato, si nullo modo consentiat: cum peccato lethali, si deliberatè consentiat; cum veniali, si consentiat quidem, sed imperfectè & cum semiplenâ deliberatione.

5. Observandum 4. peccatum ex genere suo veniale quinque præsertim modis posse fieri mortale, ut ex iis quæ capite præcedenti dicta sunt, colligi potest. Primò si fiat ex conscientia erronea arbitrante peccatum esse mortale, quamvis reverâ non sit. Secundò, si ordinetur ad aliquod mortale: exempli gratiâ, si quis verbum otiosum dicat, ut alium inducat ad peccandum mortaliter. Tertiò, si in ipso peccato veniali, v. g. amore inordinato alicuius, rei finem ultimum constituat, quod fit, ut docet Toletus lib. 3. cap. 1. 2. cum quis ita venialem aliquem actum exequitur, ut paratus esset, si mortalis esset, illum exequi. Quartò, si ex commissione deliberata alicuius peccati venialis sequatur aliquod grave scandalum, quod peccator secuturum prævidit, aut prævidere potuit

& debu-

& debuit. Quintò denique, si transgressio aliqua vel inobedientia ex se venialis committatur ex formali contemptu legis vel legislatoris.

Quæres, an ex pluribus peccatis venialibus constari possit unum mortale? Respondetur cum S. Doctore q. 88. art. 4. id fieri non posse, aliàs inde sequeretur contra expressam Concil. Trid. doctrinam sess. 14. cap. 5. nos per venialia peccata excludi posse à gratia sanctificante.

6. Objicies ex multis venialibus furtis posse constitui furtum mortale: ex: g. ponamus furtum viginti assium esse quantitatem ad peccatum mortale sufficientem: si quis singulis diebus unum assem accipiat, primâ & secunda vice, aliisque sequentibus, peccabit solùm venialiter; vigesima autem mortaliter peccabit.

Respondetur, furtum illud ultimum esse peccatū mortale, non quod ex illo & aliis præcedentibus coalescat & confletur mortale illud peccatum; sed quia in hoc ultimo furto continetur expressa vel tacita volitio simul injustè retinendi hunc ultimum assem cum novemdecim præcedentibus: quæ quantitas cùm ex hypothesi sufficiat ad mortale, hinc fit ut ultimum furtum censeatur esse mortale.

Cæterùm, quamvis peccata venialia quantalibet unico peccato mortali æquiponderare nunquam possint, est tamen verissimum, quod docet S Thomas art. 3. venialia peccata, illa præsertim quæ ex deliberatâ voluntate committuntur, eatenùs disponere ad peccatum mortale, quatenùs assuescit humana voluntas illa committendo, divinæ legi in minoribus non subijci: unde paulatim ad ipsius divinæ legis jugum in maioribus & gravioribus excutiendum propensior fit, juxta illud Eccl. 19. Qui spernit modica, paulatim decidet: quo sensu rectè dixit S. Augustinus serm. 244. de temp. Noli despicere peccata tua, quia parva sunt: nam & pluvjarum guttæ parvæ sunt, sed flumina implent, & arbores cum suis radicibus tollunt: Tu qui dicis quia parvum peccatum est, velim

ſcire quoties tale peccatum admittis, ſi tot parvulas plagas in corpore, & maculas aut ſciſſuras in veſtibus tuis fieri velis? cùm ergò nec in corpore plagas, nec in veſte ſciſſuras vel maculas fieri acquieſcis, quâ conſcientia hoc facere in animâ tuâ non metuis?

SECTIO IV.

Undenam ſpecifica vel numerica peccatorum diſtinctio petenda ſit.

I. QUoniam in Concilio Tridentino ſeſſ. 14. cap. 5. & can. 7. definitum eſt omnia & ſingula peccata mortalia poſt Baptiſmum commiſſa, quorum memoria poſt diligentem ſui diſcuſſionem haberi poteſt, eſſe in Confeſſione declaranda; ſimul etiam circumſtantias, quæ peccatorum ſpeciem mutant: ut pœnitens hoc præſtare, vel illum ad id præſtandum Confeſſarius juvare poſſit, neceſſarium eſt inquirere, undenam ſpecifica vel numerica peccatorum diſtinctio oriatur.

Atque in primis quod ſpectat ad ſpecificam peccatorum diſtinctionem, dicendum eſt, illam præſertim ex obiecto formali cuiuſque peccati deſumendam eſſe, ut docet S. Thom. quæſt. 72. art. 1. ita ut peccata illa ſpecie inter ſe diſtincta cenſeantur, quorum obiecta formalia oppoſitionem habent cum perfectionibus moralibus ſpecie diverſis, quibus ipſa peccata privant; cùm enim peccatum formaliter conſiſtat in privatione rectitudinis, ſeu perfectionis alicuius moralis, ut ſect. 1. dictum eſt. ſequitur cuiuſque peccati formalem & ſpecificam ab altero diſtinctionem deſumendam eſſe ex ratione ſpecificâ rectitudinis illius & perfectionis quâ privat: privationum enim ſpecifica diſtinctio, ut docent Philoloſophi, non aliunde petitur, quàm ex diſtinctione ſpecifica formarum quibus privant.

2. Hinc colliges 1. peccata illa eſſe inter ſe ſpecie diverſa,

versa, non modo quæ virtutibus specie diversis adversantur, sed etiam quæ eidem virtuti sub diversa tamen formali ratione repugnant: ex. gr. perjurium & voti prævaricatio specie inter se differunt, quia eidem virtuti religionis, sub diversâ tamen formali ratione opponuntur, ut plenius intelligetur ex iis, quæ in explicatione primi & secundi præcepti Decalogi dicenda sunt.

Colliges 2. circumstantias illas speciem peccati mutare, aut peccata specie distincta multiplicare, quæ novam & specie distinctam deformitatem in actum peccati inducunt: ex. gr. ille qui vovit se singulis diebus veneris jejunaturum, si jejunium illud tempore quadragesimæ infringat, duplex specie peccatum, licet numero unicum, committit: quia in illo actu duplex deformitas specie distincta reperitur, una quidem contra obedientiam Ecclesiæ legibus debitam: altera verò contra virtutem religionis, cujus est vota edere, ac edita fideliter adimplere; ideòque circumstantia illa voti in Confessione declaranda est.

3. Quod spectat ad distinctionem numericam ipsorum peccatorum, dicendum est tot esse numero distincta peccata, quot sunt actus voluntatis moraliter interrupti & repetiti. Ita S. Thomas in 2. dist. 42. quæst. 1. art. 1. & post illum Suares part. 3. tract. 4. disp. 22. sect. 5. Navarr. cap. 6. num 16. Azor. Tabiena, & alij. Cùm enim voluntas sit principium actuum voluntariorum bonorum & malorum, nec ullum sit peccatum, nisi in quantùm ab ipsa voluntate deliberatè procedit, hinc sequitur peccatorum numerum in tantùm multiplicari, in quantùm ipsius voluntatis actus moraliter interrupti repetūtur.

Quæres quandonam voluntatis actus censeantur moraliter interrumpi: ita ut per illorum repetitionem peccata numero multiplicentur. Respondetur actus voluntatis tunc moraliter interrumpi, quoties nec formaliter, nec virtualiter perseverant; unde qui proficiscitur ad furandum, vel occidendum inimicum: quamvis in via fu-

randi vel occidendi propositum sæpiùs repetat, non censetur nisi unum numero peccatum committere: secùs verò si hæc prior voluntas furandi somno interrumpatur, & postea renovetur & reparatur: tunc enim aliud peccatum numero distinctum committitur, ut docent supra citati Authores. Quòd si numerus actuum illorum voluntatis interruptorum & repetitorum tantus sit, ut ullum definire moraliter impossibile sit; tunc satis erit in Confessione temporis moram declarare, eo modo quo dictum est, tract. 1. huius posterioris partis cap. 5. sect. 14.

SECTIO V.

De peccatis commissionis & omissionis, eorumque varijs gradibus.

I. DOcet S. Thom. quæst. 72. art. 6. & ante illum docuerat S. August. lib. de perfectione justitiæ cap. 11 peccatum omne duobus modis admitti: si nimirùm aut illa fiant quæ prohibentur, & hoc est peccatum commissionis; aut non fiant quæ jubentur, & istud est omissionis. Hæc est autem præcipua inter utrumque differentia; quod peccatum commissionis opponatur præcepto negativo, cujus est ea conditio juxta doctrinam S. Thomæ 1. 2. qu. 33 art. 2. ut omni tempore obliget; peccatum verò omissionis opponatur præcepto affirmativo, quod non omni, sed certo tantùm & determinato tempore obligat ut pleniùs & distinctiùs infrà in explicatione Decalogi declarabitur.

Jam circa peccatum omissionis observandum est, illud incurri non solùm quando quis advertenter vult omittere id ad quod faciendum obligatur, juxta illud S. Jacob. 4. Scienti bonum, & non facienti, peccatum est illi; sed etiam quando vult aliquid facere, ex quo secuturam esse omissionem advertit, aut advertere potest & debet, quæ quidem actio, quatenùs est causa peccati omissionis, est peccatum, non tamen ab omissionis peccato distinctum, juxta probabiliorem sententiam Theologorum; quam fusè pro-

sè probat Isambertus ad qu. 71. disp. art. 4. & 5. unde sequitur in Confessione satis esse ut quis, v. g. declaret se die festo Missam omisisse, nec ulterius teneri ad explicandum quænam actio illius omissionis causa fuerit, si actio illa ex se mala non non sit.

Quod verò spectat ad peccatum commissionis, tres sunt præcui illius gradus; aliud enim committitur corde, aliud ore, aliud opere, ut docet S. Thomas art. 7. & apertè constat ex Scriptura: S. Matth. 15. De corde exeunt cogitationes malæ, &c. quæ coinquinant hominem: Psalm. 14. Qui non egit dolum in linguâ suâ. nec fecit proximo suo malum. Rursùs peccata cordis, seu purè nterna, tribus præsertim modis committuntur, cogitatione scilicet. delectatione, & consensu in opus malum. Quòd enim solâ cogitatione peccati possit; v. g. cùm quis advertenter & liberè opinioni alicui ab Ecclesia proscriptæ & damnatæ adhæret; per se patet, juxta illud Sap. 1. Perversæ cogitationes separant à Deo. Quòd item non modò consensus in opus aliquod malum, de quo nullus ambigit; sed etiam quod sola delectatio de ipso opere malo, quam Theologi morosam vocant, sit peccatum, docet Thom. quæst. 74. art. 8. & cum illo Theologi omnes: & olim expresè S. Augustinus 12. de Trinitate cap. 12. ubi sic loquitur: Totus homo damnabitur, nisi hæc quæ sine voluntate operandi, sed cum voluntate animum talibus oblectandi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per mediatoris gratiam remittantur.

Ratio quâ S. Doctor id probat, hæc est: quod talis est delectatio, quale est eius obiectum: atqui quando quis delectatur de opere aliquo malo, pro ut malum est, obiectum delectationis illius est malum: ergo delectatio illa erit mala: mortaliter quidem, si de re aliqua mortaliter mala delectetur, ut cùm quis cogitat de fornicatione. & ratione advertente de illa sic cogitata delectatur: venialiter autem, si res illa sit solùm venialiter mala, ut cùm quis cogitat, & cogitando delectatur de re aliqua otiosa.

Ex quo sequitur, quod si quis non de opere malo, ut malum est, sed de aliqua illius circumstantia, quæ per se mala non est, delectaretur; v. g. si cogitans de homicidio alicuius hominis delectaretur, non quidem de morte illius, sed de modo quo mors ei illata est, seu de dexteritate homicidæ in homicidio perpetrando, non peccaret mortaliter, ut docet S. Thomas suprà.

3. Est autem hîc observandum 1. ad hoc ut delectatio de re aliqua mala sit peccatum mortale, duo requiri, quod rectè docet & probat Isambertus ad quæst. 74. disp. 5. Primum est, ut homo advertat non solùm se de tali re delectari; sed etiam delectationem illam malam esse & illicitam; vel saltem id advertat, quando delectationi causam culpabiliter dedit. Secundum est, ut illam rationis advertentiam sequatur consensus vel expressus vel tacitus; ut enim rectè docet S. Augustinus suprà, illicitæ delectationes non solùm per consensum expressum admittendæ non sunt; sed etiam, ut attigerunt animum, respui debent: unde secundùm illius mentem peccat is, non modò qui delectationi alicui de re mala positivè seu expressè consentit, sed etiam is qui tacitè, id est, qui delectationem illam, cùm possit reprimere, negligit, quod etiam docent S. Antoninus & plures alij, quos citat & sequitur Vasques disputatione 108. cap. 2.

4. Observandum 2. delectationes illas de opere aliquo malo, si coniungantur cum voluntate operis illius perpetrandi, eiusdem esse speciei cum ipsomet opere si perpetraretur, juxta dictum Christi Domini S. Matth. cap. 6. Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mœchatus est eam: proindèque in tali casu declarandas esse in Confessione circumstantias illas, quæ speciem peccati mutarent, si actu commissum fuisset: v. g. an de simplici fornicatione aut adulterio, &c. delectatus fuerit. Quod si nulla omninò subsit voluntas committendi tale peccatum, sed in solam delectationem feratur consensus, tunc probabile est, quod docent Vasques, Azorius, & alij apud

Layman-

Laymannum lib. 1. tract. 3. cap. 7. omnes huiusmodi delectationes eiusdem esse speciei, quando ex eodem & simili motivo oriuntur; proindéque illum qui sola cogitatione delectaretur turpiter, v. g. de fornicatione, adulterio, &c. ex solo delectationis eiusmodi percipiendæ motivo, ac sine ullo consensu in actionem ipsius peccati, non teneri ad declarandas in Confessione circumstantias persònarum, & alias similes, quæ peccati illius, si actu committeretur, speciem mutarent: sed satis esse. si tantummodò ipsum in turpem cogitationem consensum explicet.

SECTIO VI.

Quænam sint causæ peccatorum.

I. CErtum est causam primam & præcipuam peccati esse voluntatem, quæ à divinæ legis regula liberè deflectit: ut enim rectè dixit S. August. lib. de duab. anim. contra Manich. cap. 11. Peccatum sine voluntate esse non posse. omnis mens apud se divinitùs conscriptum legit: sed præter ipsam voluntatem, sunt etiam aliæ quædam causæ ad peccatum moventes & inducentes, tùm externæ, tùm internæ: de quibus quæritur quænam illæ sint. Pro cuius quæstionis resolutione.

Dicendum 1. duas esse causas externas ad peccatum moventes & inducentes: diabolum scilicet & mundum. Atque in primis quod diabolus per suggestiones suas & tentationes ad peccandum moveat & inducat, ex Scriptura manifestum est: Sap. 2. Invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum. 1. Petr. 5. Adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret: ex qua tamen diaboli tentatione nulla sequitur in voluntate peccandi necessitas, sed remanet semper libertas & potestas illi resistendi, ut docet S. Thom. quæst. 75. art. 3. iuxta illud S. Jacob. 4. Resistite diabolo, & fugiat à vobis.

Quod ſpectat ad mundum, ſi illius nomine iuxta mentem S. Auguſtini in Pſalm: 54. intelligamus homines impios & iniquos, certum eſt etiam illos ſive pravo exemplo, ſive ſuaſionibus nefarijs aliquando ad peccandum alios inducere; Eccl: 20. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea; & qui communicaverit ſuperbo induet ſuperbiam.

Dicendum 2. repudiandam, imò execrandam eſſe blaſphemiam Calviniſtarum dicentium Deum eſſe cauſam & authorem peccati. Præter ea quæ contra hanc impietatem diximus in priori huius operis parte tract. 2. cap. 4. ſect. 2. illam denuò refellimus ex Scriptura: Pſalm. 5. Non Deus volens iniquitatem tu es: S. Jacobi 1. Deus intentator malorum: ipſe autem neminem tentat. Item ex S. Baſilio qui hanc hæreſim refutavit homiliâ integrâ. cui titulus eſt: Quòd Deus non ſit author malorum; ubi probat æquè impium eſſe dicere Deum eſſe authorem peccati, ac Deum non eſſe.

2. Obijcitur 1. Hæretici illud Epheſ. 1. Deum operari omnia ſecundùm conſilium voluntatis ſuæ, ergo etiam peccata.

Reſpondet S. Hieronymus ſuper illum locum, id intelligendum eſſe: Non quod omnia quæ in mundo fiunt, Dei voluntate & conſilio peragantur, alioquin & mala Deo poſſent imputari: ſed quod univerſa quæ facit, conſilio faciat & voluntate.

Obijcitur 2. in pluribus Scripturæ locis dici: Deum peccatores indurare: excæcare, &c.

Reſpondet S, Auguſt. lib. 1. ad Simplic: Deum indurare & excæcare: Non impertiendo malitiam, ſed non impertiendo gratiam, ſpecialem ſcilicet & efficacem, ut conſtat ex dictis in tract. de Gratia.

Obijcitur 3. Scripturam varijs in locis affirmare quædam peccata committi ex Dei voluntate & ordinatione, præcepto, &c.

Reſpondetur his & ſimilibus loquendi modis ſolummodò in-

dò intelligi, Deum permittere peccata & pravis impiorum voluntatibus tanquam instrumentis uti ad exercendos Justos, vel ad infligendas pœnas, quas ab æterno infligere decrevit. Ita enim S. Augustinus, & plures alij SS. Patres, quos fusè citat Bellarminus, loca illa Scripturæ interpretantur.

3. Obiicitur 4. Deum positivè concurrere ad actum peccati simul cum peccatore; unde sequitur simul cum eo esse causam illius.

Respondetur Deum positivè concurrere ad actum, non verò ad ipsius actûs defectum, seu ad privationem rectitudinis, quæ in ipso actu reperitur. in qua sola privatione consistit ratio formalis ipsius peccati, ut ex antè dictis constat: ac proindè. licet sit causa ipsius actûs, non est tamen causa defectûs qui in illo reperitur: sicut facultas motrix est quidem causa ambulationis, non verò claudicationis, quæ ex solo tibiæ defectu provenit: unde S. Thomas quæst. 79. art. 2. dicit peccatum tribuendum esse causæ non efficienti, sed deficienti, qualis est solus homo peccans.

4. Quod spectat ad internas causas peccati, tres à Theologis communiter numerantur, scilicet ex parte appetitûs inferioris, infirmitas seu passio; ex parte verò appetitûs superioris, seu voluntatis, malitia; ex parte denique intellectûs, ignorantia. Ita S. Doct. quæst. 76. 77. & 78. De duabus prioribus hîc aliquid dicemus, de tertia, de quâ graviores aliquot difficultates occurrunt, in sequenti sectione agemus.

Ac in primis quòd peccatum aliquandò causetur ex motibus & passionibus appetitûs inferioris, testatur Scriptura: Dan. 13. Concupiscentia subvertit cor tuum. Rom. 7. Sentio legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati

Causatur autem peccatum ab ipsâ concupiscentiâ, seu passione appetitûs sensitivi, duobus præsertim modis, ut docet S. Thomas quæst. 77. primùm quantùm distrahit

ac divertit ipsius rationis advertentiam: secundò, in quantùm voluntatem ipsam allicit, facitque ut obiectum magis conveniens & appetibile videatur. Utrùmque modum expressit S. Jacobus cùm dixit cap. 8. Unusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Et tale peccatum quod ex passione oritur, dicitur etiam ex infirmitate procedere, eò quòd passiones, ut asserit S. Doctor art. 3. sint quædam veluti animæ ægritudines & infirmitates: quæ quidem duplici modo, ut idem docet art. 6. se habere possunt. Primò antecedenter ad ipsum rationis judicium cùm scilicet homo. antequam attendat ad malitiam actûs sui, passione aliquâ præoccupatur: & tunc, si adeò vehemens illa sit, ut ipsius rationis judicium prorsùs obnubilet, ita ut homo ad malitiam sui actûs propter vehementiam passionis attendere non possit, nullum erit peccatum, cum nulla sit rationis deliberatio, sine quâ consensus liber esse non potest, unde S. Augustinus Epist. 200. quanvis insint (inquit) dum sumus in corpore mortis huius, desideria peccati: si nulli eorum adhiberemus assensum, non esset unde diceremus Patri nostro qui est in cœlis, Dimitte nobis debita nostra. Et lib. de civit. Dei cap. 25. Illa concupiscientia inobedientia, tantò magis absque culpa est in corpore non consentientis sicut absque culpa est in corpore dormientis: si verò passio non tollat iudicium rationis, sed illud tantùm ex parte distrahat aut impediat: ita ut ratio sufficienter advertat malitiam ipsius actûs, tunc non excusat à peccato, illius tamen gravitatem minuit: unde S. Aug. lib. 14. de civit. cap. 2. asserit peccatum Primorum Parentum ideò gravius fuisse, quia nondum voluntatis cupiditas resistebat, quasi diceret peccatum illud futurum fuisse minùs grave, si ex antecedenti cupiditate commissum fuisset.

Secundò, passiones habere se possunt consequenter; id est, quando homo deliberatè seipsum ad malum aliquod excitat, unde sequitur passio aliqua in appetitu inferiori: tunc enim passio illa neque excusat à peccato, neque illius gravi-

gravitatem minuit, sed potiùs auget; ut asserit S. Thom. supra, estque signum maximæ propensionis, quæ est in ipsâ voluntate, ad actum peccati perpetrandum.

Jam etiam quòd peccatum causetur ab ipsâ malitiâ, seu pravitate voluntatis, ita ut homo aliquando ex certâ & deliberatâ malitiâ peccet, constat ex Scriptura: Job 34. Quasi de industria recesserunt à Deo, & omnes vias eius intelligere noluerunt. Docet autem S. Thom. quæst. 78. art. 7. peccatum illud, quod ex certa & deliberata malitia committitur, illo gravius esse quod oritur ex infirmitate & passione; quia scilicet ex maiori voluntatis libertate procedit.

SECTIO XVII.

Qua ratione ignorantia sit causa peccati, vel ab illo excuset.

I. VT quæstioni propositæ satisfiat, supponimus ex cõmuni Theologorum doctrina, ignorantiam aliam esse juris, aliam facti. Ignorantia juris est, cùm ignoratur legem vel consuetudinem, vim legis obtinentem, aliquid præcipere vel prohibere: v. g. Si quis nesciat legem Ecclesiasticam prohibere carnium comestionem die Veneris. Ignorantia facti est, cùm ignoratur res aliqua particularis, quæ præcepta vel prohibita est: & ex quâ velut ex obiecto dependet actio aliqua mortalis, v. g. si quis nesciat carnem esse quam comedit: vel non advertat esse diem Veneris: ut enim rectè monet Isambertus ad qu. 76. disp. unic. art. 9. ea quæ de ignorantia dicuntur, de inadvertentia quoque & oblivione intelligi debent.

Rursùs, alia est ignorantia antecedens, alia concomitans, alia subsequens. Ignorantia antecedens ea est, quæ nec directè nec indirectè voluntaria est, ideòque antecedens appellatur, quia omnem voluntatis actum antecedit;

& eadem dicitur invincibilis & probabilis seu justa: invincibilis, quando nulla diligentia vinci potuit: probabilis seu justa, quando etsi absolutè loquendo, omni adhibita diligentia, quæ adhiberi potest, vinci potuerit, non tamen debuit, quia nulla fuit obligatio adhibendi majorem diligentiam eâ quæ adhibita est, cum qua tamen superari non potuit; ideòque dicitur moraliter invincibilis.

2. Ignorantia concomitans est, quando ignoratur aliquid, quod tamen si sciretur, nihilominùs ageretur, ut quando quis existimans se occidere feram, inimicum occidit, ita dispositus tamen ut si inimicum esse cognovisset, nihilominùs occidisset.

Ignorantia denique consequens, ea est, quæ aliquo modo voluntaria est, & voluntatem directè vel indirectè consequitur,; quæ etiam dicitur vincibilis, quia diligentia aliqua adhibita vinci potuit ac debuit, dividiturque in affectatam. & eam quæ affectata non est, Affectata est directè volita, v. g. cùm quis expresè vult aliquid ignorare, ut liberiùs peccet: ea verò quæ non est affectata, indirectè tantùm volita est, v. g. quando quis refugit laborem alicuius studij, unde ignorantia rei alicuius sequitur. Hac distinctione supposita.

Dicendum 1. Ignorantiam aliquando esse causam peccati. Id patet ex Scriptura: Act. 3. Scio, fratres, quia per ignorantiam fecistis: Tim: 1. Ignorans feci in incredulitate. Quod etiam docet S Thomas quæst. 76. art. 1. ubi docet non quamlibet ignorantiam esse causam peccati; sed illam tantùmmodò quæ vincibilis est, & nihilominùs tollit notitiam aliquam, quæ si adesset, actum peccati prohiberet, juxta quod dixit Apostolus loquens de Judæis, 2. Corinth. 1. Si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.

Dicendum 2. Ignorantiam vincibilem non solùm esse causam peccati: sed etiam esse peccatum, ratione negligentiæ adjunctæ, qua quis negligit ea scire, quæ scire tenetur & potest. Ita S. Doctor art. 2. Et constat ex Scriptura;

ptura: Pſalm. 24. Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris, &c. & ex S. Auguſtino lib. 1. lib. arb. cap. Non tibi imputatur ad culpam quod invitus ignoras: ſed quòd negligis quærere quod ignoras.

3. Dicendum. Ignorantiam antecedentem invincibilem tam juris, quam omninò à peccato excuſare. Ita S. Thom. art. 1. & cum illo communiter omnes: probatur primò ex his Chriſti Dñi verbis, Joan. 15. Si non veniſſem, & eis locutus non fuiſſem, peccatum non haberent: Super quæ verba S. Auguſt. tract. 80. in Joan. dicit: Illos ad quos Chriſtus non venit, & quibus non eſt locutus, excuſationem habere, non de omni peccato ſuo, ſed de peccato illo, quo in Chriſtum non crediderint. Et S. Bernardus Epiſt. 77. ad Hugonem de S. Victore eadem Chriſti verba explicans, Si, inquit, locutus fuiſſet, ſed non eis, inobedientiæ culpam ignorantia excuſaret.

Probatur 2. Hâc ratione ignorantia illa à peccato excuſat, quæ ab actione peccati quatenus talis eſt, tollit rationem voluntarij; peccatum enim nullum eſt, quin ſit voluntarium: atqui ignorantia antecedens tollit rationem voluntarij ab actione peccati, redditque illum ſimpliciter involuntarium, ut docet S. Thomas 1. 2. quæſt. 6. art. 8. & cum illo Theologi omnes, ergo à peccato excuſat.

Dicendum 4. Ignorantiam concomitantem quando invincibilis eſt, à peccato excuſare. Ita Iſambertus ad qu. 79. diſp. unic. art. 8. & plures alij, quos ibidem citat. Ratio eſt, quia ignorantia illa, ut docet S. Thomas citat. art. 8. etſi non faciat actum involuntarium, facit tamen non voluntarium: & ſic in eiuſmodi actu non reperitur ratio voluntarij; ſine qua peccatum nullum eſſe poteſt.

Dicendum 5. Ignorantiam conſequentem ſive affectatam, ſive minimè affectatam, nunquam excuſare à peccato opus malum quod ex illa fit, quia ſcilicet non impedit quin tale opus ſit voluntarium: hæc eſt tamen inter utramque differentia, quòd ignorantia illa quæ non eſt affectata, minuit peccatum, quia minus voluntarium

reddit; ea verò quæ sunt affectata, peccum non minuit, sed potiùs auget, ut observat S. Doctor qu. 76. art. 4.

4. Quæres, an possit esse ignorantia aliqua invincibilis juris naturalis. Respondetur 1. Universalissima ipsius juris naturalis principia à quovis homine adulto neque invincibiliter, neque vincibiliter ignorari posse. Eiusmodi sunt hæc; Bonum esse faciendum, malum fugiendum, nemini iniuriam esse inferendam. Ita S. Thomas quæst. 94. art. 6. sunt enim hæ universales & per se notæ humanarum actionum regulæ, unicuique hominum naturaliter insitæ; unde S. August. lib. 2. de lib. arb. cap. 10. Justè, inquit, esse vivendum, propria suis quibusque esse reddenda, &c. nonne fateberis esse verissimum, & tam mihi, quàm tibi, atque omnibus id videntibus præstò esse communiter?

Respondetur 2. Juris naturalis, quoad alia quædam principia minùs universalia, ignorantiam invincibilem esse posse in quibusdam hominibus etiam toto vitæ tempore: manifestum est enim multa esse juri naturali repugnantia, quæ non solùm ab indoctis & rudibus, sed etiam à doctis & ingenij acumine præcellentibus viris talia esse ignorantur: nam & Cassianus olim, alijque S. viri, ut in eius collationibus habetur, existimaverunt mendacium aliquando esse licitum ad bonum aliquod promovendum, aut malum impediendum: multique nunc etiam doctissimi viri, & in Theologia versatissimi dissentiunt inter se de re aliqua ad jus naturæ pertinente; v. g. de contractu aliquo, vtrùm sit usurarius aut aliàs iniustus, nec ne, abeuntque in partes contradictoriè oppositas; alijs negantibus, alijs è contrario affirmantibus: unde sequitur quosdam illorum ignorantiâ aliquâ invincibili juris naturalis laborare.

SECTIO XVIII.

Quinam sint effectus Peccati.

I. Tres

1. TRes præcipui communiter à Theologis numerantur. Primus est, quòd lædat hominis naturam eiusque bonum minuat. Ita S. Thomas quæst. 85. art. 1. & 2. ubi docet bonum naturæ in homine triplex esse: primum bonum consistit in ijs, quæ ad ipsius naturæ humanæ essentiam spectant: ut sunt principia quibus ipsa natura constituitur, & proprietates quæ ab illis oriuntur; ut sunt esse rationabile, esse liberum, &c. Secundùm bonum est inclinatio illa & propensio, quam homo ex natura sua, quatenùs rationabilis est, habet ad virtutem. Tertium denique bonum est donum originalis justitiæ, quod in persona primi hominis universæ humanæ naturæ collatum fuit, & eo sensu bonum ipsius naturæ vocatur. Ex his autem tribus naturæ bonis docet S. Doctor primum nec tolli, nec minui per ullum peccatum: tertium per peccatum originale penitùs ablatum fuisse; secundum verò, inclinationem scilicet illam naturæ humanæ ad virtutem, imminui quidem per peccatum, cùm eius actus virtuti opponatur; nunquam tamen penitùs auferri.

2. Secundus effectus peccati est macula quædam & deformitas, quam anima per peccatum contrahit, & quæ transacto ipsius peccati actu, in ea remanet. Ita S. Thom. quæst. 86. art. 1. & 2. & constat ex Scriptura: Josue 22. Peccastis in Belphegor, & usque in præsentem diem macula huius sceleris in vobis permanet: Jerem. 2. Maculata es in iniquitate tua coram me, dicit Dominus: Item ex alijs Scripturæ locis, in quibus peccatores dicuntur inquinati, immundi, &c.

Hæc autem peccati macula secundùm probabiliorem Theologorum sententiam, nihil est aliud quàm ipsamet peccati malitia, quatenùs etiam transacto actu peccati censetur durare ac perseverare, quamdiu per pœnitentiam non deletur; quæ quidem macula vocatur etiam peccatum habituale, eo quòd veluti habitualiter post peccatum actu commissum remaneat in animâ.

Est tamen hic observandum, peccatum illud habituale distin-

distinguendum esse à vitioso habitu, seu à prava illa inclinatione & propensione, quæ per repetitos peccati actus ingeneratur in anima, in eâque remanet, etiam postquam ipsa peccati macula per gratiæ infusionem deleta est: nec nisi per contrarios & sæpè repetitos virtutis actus tollitur.

3. Tertius denique peccati effectus est reatus pœnæ, certum est enim pœnam aliquam peccatis hominum divinitùs esse decretam: S. Matth. 5. Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis: Rom. 2. Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum. Hæc autem pœna, cùm justè à Deo decernatur, supponit peccatorem illa dignum esse, illiusque reatum per peccatum incurrere.

Porrò circa hunc tertium peccati effectum, observandum 1. non omnem pœnam esse propter aliquod peccatum; cùm constet quasdam interdum huius vitæ pœnalitates justis & sanctis à Deo infligi, non in punitionem peccatorum, sed ad probationem & exercitamentum virtutis, quod de Sanctissima Virgine Deiparâ nullus negare potest, & de plurimis alijs Sanctis pietas facile suadebit.

Observandum 2. quòd quamvis peccatum per se & formaliter consideratum, non possit esse pœna peccati alterius: ut docet S. Thomas qu. 87. potest tamen esse per accidens eo modo, quem ibidem explicat, ratione scilicet substractionis gratiarum aliquarum actualium, quarum auxilio Deus interdùm peccatorem privat in punitionem præcedentis peccati: unde sequitur lapsus in aliud peccatum.

Quæres, quanta pœna cuique peccato actuali divinitùs decreta sit. Respondetur cum distinctione: si enim id quæratur de peccato mortali, certum est ex fide, pœnam æternam sive damni, sive sensûs, unicuique peccato mortali esse constitutam. De pœna damni quæ consistit in privatione visionis beatificæ, constat ex S. Matth. 8. ubi dicitur quod reprobi eijcientur in tenebras exteriores. De pæna verò sensus ex eodem S. Matth. 25. Ite maledicti

in ignem

in ignem æternum. Cùm autem dicitur pœna æterna cuique peccato mortali constituta, id intelligendum est, ut rectè docet Isambertus ad qu. 87. disp. 2. art. 3. non solùm de perpetuitate ipsarum pœnarum quantùm ad durationem; sed etiam de earum pœnarum immutabilitate; ita ut nullam earum imminutionem, nullumve in suppliciis solatium unquam experturi sint damnati: unde etiam Isai. ultimo dicitur quòd vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur.

5. Quam verò justè Deus ob unicum peccatum mortale, quod aliquando brevissimum & quasi momentnneum est, pœnam æternam decreverit, jam à nobis dictum est 1. part. tract. 4. cap. 3. sect. 4. quod insuper etiam hâc ratione demonstrari potest; quia scilicet actio peccati, quamvis secundùm se spectata, brevissimo tempore duret, nihilominùs secundùm affectum peccantis, quasi in totam æternitatem protenditur; qui enim, ut rectè dixit S. Doct. lib. 3. contr. gent. cap. 144. propter frùitionem temporalem boni alicuius temporalis relinquit æternam summi & æterni boni fruitionem, quod facit quicunque mortaliter peccat, rectè ac justè censetur bono illo temporali in æternum frui velle, proindèque peccatum suum, quod in boni illius temporalis inordinata fruitione consistit, in totam æternitatem velle prorogare: ex quo fit, ut cùm illud peccatum sit in affectu æternum, justo Dei jùdicio pœna æterna dignum censeatur.

Si verò quæstio intelligatur de peccato veniali, certum est ex fide peccata venialia in omnibus justis, sive in hâc vita, sive in futurâ non esse punienda pœna æterna, sed solummodò temporali; sicut ex eadem fide certum est, homines justos in acceptâ justitiâ usque ad mortem perseverantes, æterna beatitudine in æternum non esse privandos.

Est tamen difficultas de peccatis illis venialibus, cum quibus peccatores & reprobi ex hac vita decedunt: Scotus enim in 4. dist. 11. & quidam alij Theologi existimant

mant pœnam illis venialibus peccatis debitam, futuram esse tantummodò temporalem. Probabiliùs tamen alij cum S. Doctore quæst. 87. art. 5. ad 3. asserunt, pœnam illam fore æternam, non tam ratione gravitatis. quàm irremissibilitatis ipsius peccati venialis; cum in inferno nullus neque remissioni, neque redemptioni locus est.

DIGRESSIO.

De loco inferni, & damnatorum supplicijs:

I. CUm inter cæteros effectus peccati, acerbissimus & maximè formidandus sit æternæ pœnæ reatus, ut hæc illius acerbitas melius perspiciatur, non erit abs te de loco & qualitate pœnarum illarum æternarum hic paucis agere, ac quid de illis secundùm fidei Catholicæ regulam sentiendum sit: declarare.

Dicendum igitur 1. Infernum seu carcerem damnatorum pœnis deputatum, esse locum aliquem realem, & corporeum in ipsis terræ visceribus situm. Ita S. Thomas supra quæst. 97 art.

Hæc veritas constat ex Scriptura. Num. 16. Dirupta est terra sub pedibus eorum, &c. descenderunt vivi in infernum operti humo. Job. 10. Infernus vocatur terra tenebrosa, & operta mortis caligine.

Constat etiam eadem veritas ex antiquis Patribus qui id asserverunt, ut Tertullianus lib. de an. cap. 55. Nobis, inquit, inferi, non nuda cavositas, nec subdivalis aliqua mundi sentina creduntur; sed in fossa terræ & in alto vastitas, & in ipsis visceribus eius abstrusa profunditas. S. Athanasius in quæstionibus: Peccatorum, inquit, animæ in inferno positæ sunt subter omnem terram & mare, ut Psalmista dicit: Posuerunt me in lacu inferni, in tenebrosis. & in umbra mortis. Et S. Cyrillus Alexandr. de exitu animæ: Tunc inquit, animam invadunt dæmones, eamque in terrarum opaca deducunt, & solidissimis compedibus

bus revinctam in infimas infernorum carcerum partes ac erebi custodias deijciunt.

2. Porrò quantæ & quàm amplæ regiones, quàm vasti recessus in ipsius terræ sinu reperiantur, ex Cosmographorum demonstrationibus satis apertè dignosci potest: cùm secundùm communem & probabiliorem illorum sententiam ab extima terræ superficie ad illius centrum, mille ac quingentæ & ampliùs leücæ numerentur, quæ totius ambitûs illius semidiametrum efficiunt; unde secundùm Arithmeticorum numerorū rationem colligitur, immensa propè esse spatia quaqua versum in terræ visceribus protensa, in quibus proinde varia receptacula, eaque amplissima constitui possunt, sive pro Justis ad tempus determinatum purgandis, sive pro reprobis in æternum puniendis, sive pro Limbo puerorum ex hac vita cum solo originali peccato decedentium.

Dicendum 2. Ignem verum & corporeum in inferno reperiri, eoque tum corpora, tum animas ipsorum reproborum in æternum cruciari. Ita S. Thomas sup. quæst. 97. art. 5. & constat ex Scriptura Isai. 66. Conterriti sunt in Sion peccatores; possedit tremor hypocritas: quis poterit habitare de vobis cum igne devorante? quis habitabit de vobis cum ardoribus sempiternis: & Apoc. 19. vocatur infernus, stagnum ardens igne.

Idipsum docent SS. Patres, ut Cyprianus serm. de Ascensione Christi: Immortales, inquit, miseri vivent inter incendia, & inconsumptibiles flammæ nudum corpus allambent: ardebit purpuratus dives: non erit qui estuanti linguæ stillam aquæ infundat; in proprio adipe frixæ libidines bullient, & inter sartagines flammeas miserabilia corpora cremabuntur. S. Gregorius Magnus, lib. 4. Dialog. cap. 28. Sicut, inquit, electos beatitudo lætificat, ita credi necesse est, quod à die exitus sui ignis reprobos exurat.

3. Dicendum. Præter ipsius ignis sensibile tormentum, plures alias varias pœnas ipsis damnatis infligi. Psal. 10.

Ignis,

Ignis, sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum. Job. 24. Ad nimium calorem transibit ab aquis nivium: id est, (ut explicat Hugo Cardinalis) quòd impij in inferno de pœna ad pœnam transibunt. Apoc. 18. In illa die venient plagæ eius, mors, luctus, fames, &c.

Id ipsum quoque affirmant SS. Patres: ut S. Basil. in Psal. 33. ubi dicit, in inferno post judicium ultimum fore vermium innumerabilium genus venenosum ac carninorum, esitans quidem semper, nec tamen se exsatians, intolerabiles dolores morsibus infigens. S. Cyrillus cit. orat. de exitu animæ: Illic, in inferno scilicet, in humani ergastuli tenebricosus carcer, insolubilia vincula: vi nulla refringendæ catenæ, feri & intractabiles ministri, graves illæ quæ ad supplicium adhibentur scuticæ, firmi ungues & infracti, prædura flagella, pix nebulosa & strepitans, sulphur graveolens, atra cubilia, pyra semper ardens, fœdus & olens vermis, &c. S. August. Epist. 211. ad Julianum: Væ ijs, quibus præparatur dolor vermium, ardor flammæ, sitis inextinguibilis, fletus ac stridor dentium, oculorum lacrymæ, tenebræ exteriores, &c.

Quare eundem S. Patrem audiamus serm. 81. de temp. in Vigil. Pentecost. cap. 18. sic concludentem: Hæc recordare, & ignem illum gehennæ his quæ te nunc exagitant, flammis libidinis & cupiditatis oppone: ignis hic, qui in præsenti est vita, absumit cuncta quæ recipit: ille verò quos susceperit, semper integros servat: propterea enim & inextinguibilis dicitur, non solùm quia ipse non extinguitur, sed quia nec eos quos susceperit, extinguet aut perimet.

CAPVT TERTIVM,

De Legibus.

QVoniam, ut dictum est capite præcedenti, peccatum nihil aliud est, quàm legis transgressio, idcircò

circò ad perfectam ipsius peccati notitiam, requiritur cognitio legis, unde dixit Apostolus Rom. 3. Per legem cognitio peccati.

SECTIO I.

Quid nomine Legis intelligatur, & quotuplex sit lex

I. Legem à ligando dictam esse docet S. Thomas 1. 2. quæst. 90. art. 1. quod ad sui observationem legislatoris subditos liget. Isidorus verò lib. 5. Etymol. cap. 3. à legendo derivatam esse arbitratur, quod lex scribi & publicè proponi soleat, ut ab omnibus legatur. Verùm quicquid sit de etymologia, legis nomen latè, & impropriè sumptum, regulam quamcumque sive normam agendorum significat: quo sensu Grammaticæ aliarumque artium regulæ leges vocantur: & tyranni leges, quamvis injustas ferre dicuntur, juxta illud Isai. 10. Væ qui condunt leges iniquas. Si verò propriè & strictè sumatur, secundùm menten S. Doctoris quæst. 98. art. 1. nihil est aliud quàm recta regula, seu mensura humanorum actuum, secundùm quam vel ad benè agendum dirigimur, vel à male agendo retrahimur.

Lex autem eo sensu intellecta dividitur à S. Doctore quæst. 91. art. 1. & sequent. in legem æternam, naturalem, & positivam: & hæc lex positiva subdividitur in legem positivam divinam, & legem positivam humanam quæ quidem lex positiva humana rursùs duplex est; Ecclesiastica scilicet, & Civilis: sicut etiam lex positiva divina alia est vetus, seu Mosaica: alia nova, quæ lex Evangelica seu Christi vocatur, quoniam ab illo tanquam supremo Legislatore in Evangelio lata & promulgata. De lege æterna & naturali agendum nobis est in hac sectione: de positivâ verò tùm divinâ, tùm humanâ, sequentibus.

Lex æterna, ut docet S. Thomas quæst. 91. art. 1. nihil est

hil est aliud quàm ratio divinæ sapientiæ, quatenùs omnium actionum & motuum directiva est: sicut enim in quolibet artifice præexistit ratio eorum quæ per artem fiunt; ita etiam in quolibet gubernante præexistere debet ratio directiva eorum, quæ ab iis, qui eius gubernationi subduntur, agenda vel omittenda sunt: Deus autem, sicut per suam Sapientiam rerum omnium conditor est, sic est etiam gubernator: unde sapientia illa, in quantùm per eam cuncta creata sunt, rationem habet exemplaris & ideæ, in quantùm verò per eandem cuncta diriguntur in finem debitum, legis æternæ rationem obtinet.

2. Cùm verò hæc æterna lex, creaturas quascunque secundùm modum illis convenientem dirigat, idcircò aliter ratione carentibus, aliter ratione præditis intimatur & proponitur: illis quidem per executionem, &, ut ita loquamur, per impressionem ordinis ipsius, qui ab æterna lege dimanat; istis verò per quandam velut irradiationem divinæ sapientiæ, quæ mentem rationalem illustrat, & in operationibus suis dirigit, juxta illud Psal. 4. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine: unde S. Augustinus dicit lib. 1. de lib. arb. cap. 6. Notionem legis æternæ quibuscunque hominibus impressam.

Quanta autem sit vis & potestas illius æternæ legis, vel hinc patet, quod omnes & quæcunque creaturæ, nullâ prorsùs exceptâ, illi omnimodè subdantur: & de illis quidem quæ ratione carent, constat ex Psal. 148. Ignis, grando, nix, glacies, &c. quæ faciunt verbum eius: & Psal. 118. Ordinatione tua perseverat dies, quoniam omnia serviunt tibi. De creaturis autem ratione præditis similiter constat: vel enim secundùm rectam rationem agunt, & tunc æternæ legis ductum sequuntur: vel à recta ratione aberrant, & tunc quantum deficiunt à lege æterna ex parte actionis, ut loquitur S. Thomas quæst. 9. art. 1. tantùm suppletur ex parte passionis; prout scilicet in tantum patiuntur quod lex æterna dictat de eis in quantùm deficiunt facere, quod ipsi legi æternæ convenit. Quo sensu rectè

sit rectè dixit S. Augustinus lib. 1. conf. cap. 12. Jussisti Domine, & sic est, ut pœna sua sibi sit omnis animus in ordinatus.

3. Lex naturalis, ut docet idem S. Thomas quæst. 91. art. 2. est ipsummet naturale judicium, seu rationis dictamen, quo per lumen nobis à Deo, tanquam authore naturæ inditum, & ab æternâ eius lege derivatum, cognoscimus ea esse facieuda, quæ recta & justa sunt, & è contra vitanda esse ea, quæ à iustitia & rectitudine deflectunt.

Ad pleniorem verò huius legis naturalis notitiam observandū primò, naturale illud judicium rationem legis habere. non pro ut à nobis est, sed quatenùs est in nobis ex divinæ legis impressione: unde patet ratio, cur eiusmodi lex naturalis à Regio Psalte vocetur Psal. 4. Lumen divini vultûs, id est divinæ sapientiæ, signatum super nos, quia scilicet vim omnem suam & lucem ab ipsis divinæ sapientiæ, seu legis æternæ veluti radiis accepit.

Observandum secundò legem naturalem (ut docet S. Thomas quæst. 94. art. 4.) unam & eandem esse apud omnes homines quoad prima & generalia principia, tam secundùm notitiam, quàm secundùm rectitudinem : id est omnes homines eo ipso quod ratione præditi sunt, generalia illa legis naturalis principia cognoscere, & tanquam iusta & recta approbare: v. g. bonum esse faciendum, malum fugiendum; rationi obtemperandum, &c. Quoad conclusiones verò quæ ex illis deducuntur, sæpè contingit multos à rectâ ratione deficere propter pravam peccandi consuetudinem, & inde exortam intellectûs obscurationem, & sic ab ipsâ lege naturali aberrare : unde videmus apud multas gentes olim idololatriam, & alia flagitia legi naturali contraria, approbata tamen & usu recepta fuisse. de quibus loquens Apostolus dicit Rom. 1. quod, Obscuratum est insipiens cor eorum, & mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum & serpentium, &c

4. Obser-

4. Obſervandum tertiò legem naturalem omnes homines obligare ab eo tempore, quo rationis uſum accipiunt, & per illam inter bonum & malum diſcernere incipiunt: hic enim rationis uſus eſt veluti ipſius legis naturalis notificatio: & eo ſenſu intelligenda ſunt hæc Apoſtoli verba, Rom. 7. Ego autem vivebam ſine lege aliquando; ſed cùm veniſſet mandatum, peccatum revixit: Ita enim verba illa explicat S. Baſilius in Pſal. 1. & S. Hieronym. Epiſt. ad Algaſiam quæſt. 8. ubi ſic loquitur: Cùm mandatum venerit, hoc eſt tempus intelligentiæ appetentis bona & vitantis mala, tunc peccatum reviviſcere incipit, & homo reus eſſe peccati.

Obſervandum quartò, legem naturalem ita omnes homines obligare, ut in nullo caſu ab illius ſervandæ obligatione poſſint eximi: atque in primis certum eſt, exemptionem illam humanâ authoritate dari non poſſe, cùm ipſa lex naturalis ab æternâ Dei lege derivetur, vimque ſuam omnem accipiat, ut ſupra dictum eſt: unde Lactantius lib. 6. de divin. inſt. cap. 8. Huic, inquit, legi (naturali ſcilicet) nec ptorogari fas eſt, nec derogari ex hac aliquid licet, neque tota abrogari poteſt: nec verò aut per Senatum, aut per populum hac lege liberari poſſumus.

5. Quod verò ſpectat ad authoritatem divinam, licet quidam Theologi exiſtiment per illam poſſe in lege naturali diſpenſari: probabilior tamen eſt eorum ſententia, qui aſſerunt id ſapientiæ divinæ omninò repugnare, proindeque fieri non poſſe. Ita S. Thomas quæſt. 100. art. 8. & ratio eſt, quia lex naturalis, nihil eſt aliud, ut docet S. Auguſt. lib. 83. quæſt. 53. quàm ipſius æternæ legis, atque adeò ſummæ & incommutabilis rationis ipſius divinæ ſapientiæ in mentibus hominum facta tranſcriptio: atqui Deus, ut ait Apoſtolus 2. Tim. 2. Seipſum negare non poteſt.

Dices, Deum Exod. 12. Iſraëlitis præcepiſſe ut res aliquas ab Ægyptiis mutuo acceptas invitis illis retinerent, ac ſecum auferrent; ac proinde in lege naturali, quæ furtum prohibet diſpenſaſſe. Reſpon-

Respondetur in illo casu Deum nihil contra legem naturalem præcepisse; illa siquidem lex prohibet injustam rei alienæ ablationem: res autem illæ ab Israelitis ablatæ, eo ipso quod id ab illis (Deo jubente) fiebat, non erant ampliùs alienæ, sed ipsorum: *Deo* scilicet, ratione supremi dominij quod in omnes creaturas obtinet, proprietatem & possessionem rerum illarum in Israelitas transferente: sicque dicendum est Deum in præcepto legis naturalis non dispensasse, sed actionis illius quam imperavit, obiectum mutasse, & eâ ratione licitam & honestam reddidisse.

SECTIO II.

Quid sit Lex humana, & circa quam materiam versari possit.

I. LEx humana, secundùm doctrinam S. Thomæ quæst. 90. art. 8. nihil aliud quam quædam rationis ordinatio, ad commune bonum, ab eo qui communitati præest, promulgata, cum intentione obligandi.

Dicitur primò (Rationis ordinatio) quia lex positiva fertur per modum imperij, at imperare: ut docet idem S. Thomas quæst. 17. art. 1. est actus rationis præsupposito tamen actu voluntatis.

Dicitur secundò (ad commune bonum) quia ad rationem legis requiritur, ut non uni tantùm aut alteri personæ, sed toti communitati imponatur: Lex enim, ut habetur distinct. 4, cap. 4. Nullo privato commodo, sed pro communi utilitate conscripta esse debet. unde, ut ait idem S. Thomas quæst. 90. art. 3. ad 3. Paterfamilias potest quidem præcepta vel statuta facere, non verò leges condere.

Dicitur tertiò: (Legem humanam ferendam esse ab eo qui commutati præest, (juxta id quod dicit Apostolus Roman. 13. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit:

ta sit: non enim est potestas nisi à Deo: ex quibus verbis, sicut constat, subditos ad obedientiam Superioribus præstandam obligari; sic etiam ex iisdem rectè colligitur, penes ipsos Superiores inesse ferendarum legum potestatem.

Dicitur quartò: Legem humanam promulgari debere. Tunc enim, ut dicitur in decret. cap. In istis, distinct. 4. Leges instituuntur, cùm promulgantur. Quod confirmari potest ex capite; Ad hæc, extra de postulatione Prælatorum, & ex capite Cognoscentes, de Constitutionibus. Cujus quidem conditionis rationem hanc affert S. Doctor, quæst. 90. art. 4. quia Lex imponitur per modum regulæ & mensuræ: regula autem & mensura imponitur per hoc quod applicatur his quæ regulantur & mensurantur: unde ad hoc quod ea virtutem obligandi habeat, oportet quod applicetur hominibus, qui secundum eam regulari debent: talis autem applicatio fit per hoc, quod in notitiam eorum deducitur ex ipsa promulgatione.

2. Dicitur quintò: (Legem ferendam esse cum intentione obligandi.) Atque in primis, quòd communitatis Superiores potestatem habeant sibi subditos obligandi, constat tùm ex ante dictis, tum ex Concil. Constant. sess. ult. in qua opinio contraria quæ fuit Wiclefi & Joannis Hus, tanquam hæretica damnata est. Quòd verò etiam requiratur ex parte Legislatoris intentio obligandi, inde infertur, quòd si lex non obligaret, lex dici non posset, sed potiùs consilium: lex enim à ligando dicta est, ut docet S. Thomas art. 1. & in eo præsertim à consilio differt, quod consilium liberam relinquat potestatem faciendi id quod consulitur; lex verò ad id, quod per illam præscribitur, exequendum obliget: unde S. Hieronymus lib. 1. contra Jovin. Res, inquit, quæ consulitur est in arbitrio offerentis, res quæ præcipitur, in necessitate servientis.

Addit S. Thomas quæst, 95. art, 3. ex Isid. lib. 5. etymol. cap. 21. alias quasdam legis humanæ conditiones; scilicet, ut sit justa, honesta, possibilis, loco, tempori conveniens, pro communitatis utilitate scripta, &c. quæ ex in-

ſra dicendis pleniùs intelligentur.

3. Quod ſpectat ad materiam ipſius legis, certum eſt in primis, humanam legem nullum poſſe præcipere actum qui ſit lege naturali vel poſitivâ divinâ prohibitus; nullum item poſſe prohibere, qui ſit hâc vel illâ præceptus, lex enim humana legi naturali contradicere non debet, nec prævalere poteſt, cùm ipſa lex naturalis ſit indiſpenſabilis, ut ex antè dictis conſtat; & multò minùs legi divinæ; quia ſicut Princeps Apoſtolorum edixit Actor. 5. Obedire oportet Deo, magis quàm hominibus: unde S. Auguſt. dicit lib. 1. de lib. arbitrio cap. 6. In iſta temporali lege nihil eſſe juſtum atque legitimum, quod non ex hac æterna lege ſibi homines derivarint.

Certum eſt deinde lege humanâ prohiberi poſſe actum externum quemcunque, lege divinâ vel naturali minimè præceptum: poſſe item præcipi actum externum quemcunque hâc vel illâ lege minimè prohibitum: unde Chriſtus Dominus S. Matth. 23. Omnia, inquit, quæcunque dixerint vobis, ſervate & facite: quod tamen ſic intelligi debet, dummodò prohibitio illa vel præceptio ſit honeſta, juſta, poſſibilis, bono communi utilis. aliaſque habeat conditiones ſupra relatas: poteſtas enim legiſlativa hominibus à Deo conceſſa eſt, 2. Cor. 10. Ad ædificationem, non verò ad deſtructionem.

4. Cùm hæc duo certa ſint; unum eſt, de quo apud Theologos controvertitur: an ſcilicet lex humana poſſit quoque actus internos præcipere vel prohibere. Quidam Doctores id ſimpliciter affirmant: alij probabilius cum S. Thoma quæſt 91. art. 4. negant, aſſeruntque nullâ humanâ lege, etiam Eccleſiaſtica, prohiberi poſſe vel præcipi actus purè internos, niſi quatenus exterioribus quibuſdam actibus præceptis, vel prohibitis neceſſariò conjunguntur. Ratio eſt, quia (ut ibidem dicit S. Doctor) de his poteſt homo legem facere, de quibus poteſt judicare: judicium autem hominis eſſe non poteſt de interioribus motibus qui latent, ſed ſolùm de exterioribus acti-

bus qui apparent: unde Inncentius III. cap. 33. de simonia versùs finem: Nobis, inquit, datum est de manifestis tantummodò judicare.

Diximus actus internos lege humana præcipi aut prohiberi non posse, nisi quatenùs exterioribus actibus necessariò conjunguntur; ita ut sine illis humana lex moraliter loquendo impleri non possit; tunc enim actus illi interni simul cum externis præcepti vel prohibiti esse censentur: e. g. Ecclesiastica lex de officij divini recitatione Clericis beneficiatis, aut in majoribus Ordinibus constitutis facienda, non tantùm præcipit externam ipsius officij recitatonem ore tenùs factam, sed etiam interiorem mentis attentionem, ut habetur cap. Dolentes extra de celebr. Missam, in quo Innocentius III. præcipit, ut officium divinum studiosè, & devotè à Clericis persolvantur: quia si attentio illa desit ex deliberatâ recitantis voluntate, oratio vocalis quæ lege illâ præcipitur, jam non erit erit oratio; & sic lex non implebitur.

5. Quod si actus internus non sit absolutè necessarius ad hoc ut lex servetur, sed tantùm ut perfectiùs & meliùs servetur, tunc sub legem cadere non censetur: unde S. Thomas quæst. 100. art. 9. dicit modum præcepti non cadere sub præcepto, e. g. quòd quis jeiunet in Quadragesima ex motivo temperantiæ vel pœnitentiæ; quod Missam diebus Festis audiat ex motivo religionis vel obedientiæ: quocumque enim ex motivo humana lex impletur, dummodò motivum illud sit honestum & bonum, lex ipsa sufficienter impleri censetur.

Porrò circa materiam legis humanæ observandum est, illam posse pro varijs hominum temporumque conditionibus subinde mutari: unde S. Augustin. lib. 1. de lib. arbitr. cap. 6. Lex temporalis, inquit, quamvis justa sit commutari tamen per tempora justè potest: & Innoc: III. in Concil. Lateran. (ut refer. cap. Non debet, extra, de consanguinit. & affinit.) Non debet reprehensibile judicari, si secundum varietatem temporum, statuta quoque

varien-

varientur humana; præsertim cùm urgens necessitas, vel evidens utilitas id exposcit.

SECTIO III.

Utrùm Lex humana in conscientia obliget?

I. PRoposita quæstio tam de lege civili, quàm de canonicâ seu Ecclesiasticâ intelligi debet: & quamvis quidam Theologi inter utramque illam legem, distinguendum esse existiment; communis tamen & verior sententia est, quæ universim affirmat legem humanam, sive canonicam sive civilem, in conscientiâ obligare: Ita ut huic vel illi legi repugnando, peccati etiam mortalis reatus incurri possit. Ita S. Thomas quæst. 96. art. 4. Et de lege quidem civili probatur ex Apost. Rom. 13. ubi loquens de Regibus, Ducibus, & alijs Superioribus Laicis: Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit: qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt: & aliquibus interiectis concludit: Ideò subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam. In quem locum S. Ambr. Rectè, inquit, Apostolus dicit subiectos esse debere, non solùm propter iram, id est ultionem præsentem, parit enim ira vindictam: sed & propter futurum judicium, ubi accusante conscientia ipsa punientur.

Quod si Superioribus Laicis etiam infidelibus cùm justa decernunt, obediendum est. juxta id quod docet Apostolus, longè potiori jure de Superioribus Ecclesiasticis idem dici debet: unde etiam Christus Dominus S. Math. 23. de illis loquens: Quæ dixerint vobis, inquit, servate & facite: & Apostolus Hebr. 13. Obedite, inquit, Præpositis vestris, & subjacete eis, &c.

2. Est autem hic observanda doctrina S. Thomæ citât, art. 4. ubi dicit leges humanas vim illam obligandi in foro conscientiæ habere, non à se, sed à lege æternâ; à quâ

derivantur: unde infert eatenùs eas obligare, quatenùs ipsi legi æternæ conformes sunt; quod quidem ex triplici capite dignoscendum esse docet. Primò, ex fine ipsarum legum, quando scilicet ad bonum commune ordinantur. Secundò, ex illarum authore, quando Legislatoris potestatem non excedunt. Tertiò, ex earumdem formâ, quando secundùm justam proportionem imponuntur subditis onera, in ordine ad bonum commune: & his tribus conditionibus concurrentibus, dicit leges humanas obligare in foro conscientiæ. è contra verò, quando leges illæ injustæ sunt; ut quando ad utilitatem communem minimè pertinent, aut quando ab eo feruntur, qui legitimam non habet authoritatem: vel cùm per illas, onera multitudinis, proportione minimè servatâ dispensantur; tales asserit non leges, sed violentias dici debere, nec proinde in foro conscientiæ obligare, nisi fortè propter vitandum scandalum, vel turbationem aliquam; quâ ratione quisque particularis juri suo cedere debet. Si tamen leges illæ injustæ essent, ac legi divinæ contrariæ: tunc non modò in conscientia non obligarent; sed ne quidem illas observare ullo modo liceret, ut per se satis manifestum est.

Cùm igitur ex dictis constet legem humanam in foro conscientiæ obligare, quæritur 1. quasnam personas obliget: Respondetur cum S. Doctore qu. 93. art. 5. legem humanam eos omnes obligare, qui subduntur potestati, à quâ lex illa dimanat, juxta illud Apostoli Rom: 13. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: ex quibus verbis refellitur error Begardorum & Beguinarum qui asserebant eos qui perfectionem justitiæ consecuti essent; humanæ obedientiæ non esse subiectos: nec ad observationem ullius legis Ecclesiasticæ aut civilis obligari, quorum error damnatus est in Concilio Viennensi, ut refertur in Clementinâ Ad nostram, de hæreticis, & in Concilio Triden. sess. 6. cap. 20.

Neque hæreticis illis favet illud 1. ad Tim. 1. Justo non est lex posita: sensus enim verborum illorum est, ut

rectè

rectè observat S. Thomas art. 5. ad 1. Justos non esse subiectos legi quoad vim coactivam, cùm spontè illi subdantur; quamvis quoad vim directivam, illi absolutè subditi sint.

4. Quæritur 2. An Clerici legibus civilibus teneantur. Respondetur teneri, dummodò Ecclesiasticis Canonibus, vel officio Clericali non repugnent, ut fusè docet Bellarminus lib. 1. de Cler. cap. 28. probatque præsertim ex eo quòd Clerici præter quam quod Clerici sunt; sunt etiam cives & partes quædam Communitatis ac Reipublicæ: proindèque ut tales civilibus legibus subdi debent: unde etiam, ut ibidem observat, in publicis precibus Clerici pro Regibus orantes dicunt se orare, Pro Rege nostro, &c. quibus verbis se illius subditos esse profitentur.

Quæritur 3. Utrùm pueri ante usum rationis legibus teneantur? Communis & certa Theologorum sententia est non teneri, ut docent Paludanus, Sotus, Azorius, & alij apud Laymann. art. 4. de legib. cap. 10. eademque est ratio de perpetuo amentibus, ut ibidem dicitur: Lex enim est præceptum rationale, cuius proinde capaces non sunt qui ratione carent.

Quæritur 4. Utrùm Legislator propriâ lege teneatur. Respondet S. Thomas sup. tra. 5. ad 3. Legislatorem non obligari lege sua quoad vim coactivam; cùm nullus propriè à seipso cogatur: Lex autem non habet vim coactivam nisi ex potestate Legislatoris; & eo sensu Princeps in jure civili dicitur solutus à lege, eo quòd nullus in ipsum possit condemnationis sententiam ferre, si contra legem agat: obligari tamen lege à se latâ quoad vim directivam; unde S. Matth. 23. reprehenduntur à Christo Domino illi, qui dicunt, & non faciunt; & imponunt onera gravia & importabilia; digito autem suo nolunt ea movere. Quod tamen intelligi debet, ut rectè observat Gammachæus ad quæst. 96. cap. 5, de legibus illis, quæ nihil continent Legislatoris seu Principis dignitati contrarium aut repugnans; alioqui enim, si versetur lex in tali materia, quæ

sit contra dignitatem Principis, certum est illum eiusmodi lege nullatenùs obligari: e. g. si feratur lex ne quis Palatium ingrediatur cum ense, manifestum est hanc legē non obstringere Principem, cuius proprium est gladium portare, ut dicit Apostolus Rom. 13 quod similiter etiam dici debet, si lege aliquâ prohibeatur, ne quis audeat venari cervos in sylva: ne quis aurum vel sericum in vestibus habeat, &c. ut per se patet.

5. Quæritur. Quandonam lex obligare incipiat. Respondetur cum distinctione: vel enim quæstio est de obligatione generali, quam secum lex humana semper invehit, eo ipso quod lex est, ut ex antè dictis constat; vel de obligatione particulari, quâ subditus quisque ad illius legis observationem tenetur, ita ut si contra illam faciat, peccet: si primum, dicendum est legem obligare incipere, cùm sufficienter ac debitè promulgata est: tunc autem sufficienter ac debitè promulgata censetur secundùm probabiliorem Theologorum sententiam: cùm in ipsius Principis Curiâ promulgatâ est, ut docent Sylvester, Sotus, Navarrus, Acor, Suares, & alij apud Layman. tract. 4. de leg. cap. 2. quod tamen intelligendum est, salvis Regnorum ac Provinciarum consuetudinibus, seu juribus aut privilegijs specialibus, quæ interdum requirunt non in uno solo, sed in multis & varijs locis legum promulgationem fieri, ut rectè monet Sotus lib. 1. de justitia jure, quæst. 7. art. 4.

Si verò secundum; id est, si quæstio sit de obligatione cuiusq; particularis ad legem servandam; dicendum est, ad hoc requiri ut lex ad illius notitiam venerit, aut venire potuerit, alioqui, quamdiu talem legē latam esse invincibiliter ignoraverit ad illam servandā minimè tenebitur, neque eam transgrediendo peccabit, ut docent Navarrus, Sotus, Vasques, & pluret alij apud Layman, supra: quod etiam declaratur in sext. cap. 1. de concess. præbend. ubi dicitur, quod Lex seu constitutio & mandatum nullos astringunt, nisi postquàm ad notitiam pervenerint eorundem,

dem, aut nisi post tempus, infra quod ignorare minimè debuissent.

6. Quæritur, an præter ipsius legis promulgationem, necessaria sit eiusdem acceptatio à subditis facta, ad hoc ut obligandi vim habeat. Duæ sunt super hâc quæstione Theologorum sententiæ: quidam enim, ut Maior, Navarrus & alij apud Laymann, sup. cap. 3. affirmativā partē amplectuntur, asseruntque ad hoc, ut lex vim & robur suum habeat, requiri ut à maiori parte communitatis acceptetur, vel saltem ut non improbetur vel repudietur. Alij contra negant legem à populo acceptatione pendere, sed vim & robur suum accipere à legitimâ authoritate Legislatoris. Ita Joan. Medina, Valentia, Suarès, & alij apud Leymann. supra, quorum sententia probabilior videtur esse, & in praxi tenenda: & quamvis priori sententiæ tanquam probabili vellet quis adhærere, fateri nihilominùs deberet, peccare subditos legem Principis justam acceptare nolentes, eamque ausu temerario improbantes & abijcientes, quando præsertim nullâ ratione legitimâ ad id inducuntur; cùm lex divina obedientiam subditorum erga Principes apertè præscribat.

SECTIO IV.

Undenam dignosci possit, utrùm Lex humana sub mortali culpa obliget.

1. TRia sunt præcipua capita, ex quibus communiter Doctores inferunt, legem aliquam humanam sub morrali culpâ obligare.

Primum petitur, ut docet Navarrus cap. 21. Mannum 50. ex ipsius legis verbis, quibus plerumque obligatio sub gravi peccato disertè exprimitur, ut cùm aliquid præcipitur vel prohibetur, sub interminatione divini judicij, vel maledictionis æternæ, aut sub indignatione omnipotentis Dei, aliave simili formulâ. Observat tamen idem

Navarrus supra, non omnia verba præceptiva, qualia sunt ista, teneatur, obligetur; item præcipimus, mandamus, prohibemus, & similia, satis exprimere, an lex obliget sub mortali; cùm interdum reperiantur adhibita in legibus illis, quæ tantùm sub veniali obligant; proindèque id dignoscendum esse, vel ex alijs verbis adjunctis; vel ex materiâ ipsius legis, ut mox dicetur.

Secundùm petitur, ut docet Azorius tom. 1. lib. 5. cap. 6. qu. 5. ex gravitate pœnæ, quam lex comminatur & transgressoribus infligit; cuiusmodi est in legibus Ecclesiasticis, excommunicatio maior, degradatio, &c. in legibus item civilibus pœna capitis, aut perpetui carceris, vel publicationis bonorum, &c. Hæ siquidem pœnæ, cùm justè infligi non possint, nisi ob grave aliquod delictum, hinc sequitur quotiescumque lex humana, quam justam esse supponimus, eiusmodi pœnas comminatur & transgressoribus infligit, transgressionem illius esse peccatum mortale.

2. Tertium desumitur, ut tradit idem Azorius supra ex qualitate materiæ, circa quam lex versatur; si enim materia legis gravis sit, censebitur obligare sub peccato mortali: si levis, sub veniali. materia autem illa censetur esse gravis, non modò quæ per se & absolutè spectata, semper & in omni eventu talis est; sed etiam illa, quæ licet secundùm se præcisè considerata levis sit, ratione tamen circumstantiarum temporis, loci, &c. judicio viri prudentis gravis esse censetur: quia scilicet in talibus circumstantijs plurimùm conducit ad commune bonum: e. g. urgenti fame & penuriâ publica, legis illius materia gravis esse censetur, quâ vetitum foret, ne quis triticum in alienas Provincias exportaret.

Cùm igitur de his tribus conveniat inter Doctores, controversum est inter illos, utrùm sola Legislatoris intentio sufficiat ad hoc, ut lex ab eo lata sub mortali obliget, quamvis eius materia levis sit. Omissis variis Theologorum sententijs, probabilissimè loqui videntur ij, qui

docent

docent legem in materia levi non posse obligare ad mortale peccatum, quantumvis Legislator hoc intendat. intentionemque suam verbis disertis exprimat. Ita Dominicus Sotus, lib. 1. de Justitia, quæst. 6. art. 4. Alphonsus à Castro lib. 1. de lege pœnali cap. 5. Bellarm. lib. 3. de membris Ecclesiæ cap. 11. & plures alij. Quorum præcipua ratio est, quòd lex injusta nullam inducat obligationem ex ea parte quâ injusta est: unde S. Augustinus lib. 1. de liber. arbit. cap. 5. Lex illa, inquit, quæ justa non fuerit, lex non sit; atqui lex illa in qua licet eius materia levis esset, Legislator intenderet obligare ad peccatum mortale, proindèque ad pœnam æiernam, ex illa parte non esset justa, sicut lex illa justa non censeretur, quæ pœnam mortis temporalis ob leve aliquod delictum decerneret; ergo ad peccatum mortale non obligaret; quantumvis Legislator obligare intenderet.

3. Quæres, an sicut lex in materia levi sub peccato mortali non obligat, licet Legislator obligare intendat: sic è contra in materia gravi obliget sub mortali, quamvis Legislator intendat solùm obligare sub veniali. Navarrus cap. 23. num. 49. Joannes Medina cod. de jeiunio quæst. 7. & quidam alij existimant obligare tunc solummodò sub veniali: quorum sententia, quamvis probabilis sit, probabilior tamen & magis in praxi tuta est contraria, quæ asserit legem in materia gravi obligare sub mortali peccato, quamvis Legislator intendat solùm obligare sub veniali. Ita Driedo de libert. Christiana cap. 3. ad 5. Franciscus à Victoria relectione de potestate civili, num. 19. Bartholomæus Medina ad quæst. 96. art. 4. & Bellarm. supra: ubi rectè observat in resp. ad 7. argumentum, ex intentione quidem Legislatoris pendere, an velit reipsa imperare, & veram legem condere: an verò solùm ostendere quid agendum sit sine alio imperio: sed si velit seriò imperare, & veram legem condere, non esse in eius potestate impedire quin lex obliget ad mortale vel veniale pro rei magnitudine, vel parvitate.

4. Supersunt adhuc duæ circa præsentem materiam difficultates. Prima est, an lex humana sub peccato mortali obligans, obliget etiam cum periculo vitæ. Quidam Theologi absolutè negant: & alij longè probabiliùs distinctione utendum esse existimant. Vel enim lex humana talis est, ut illius observatio bono communi tuendo sit necessaria, ita ut ex illius transgressione grave aliquod detrimentum in totam communitatem derivetur: ex. gr. Legem fert Episcopus tempore pestis grassantis, ne Sacerdotes ex locis peste infectis discedant, in quibus pastoribus defunctis nulli alij aderunt, qui pereuntibus Sacramenta ministrent: Item Imperator in bello lege lata prohibet, ne milites in excubijs stationes suas deserant, ne scilicet ex desertione stationis strages & profligatio totius exercitûs sequatur: in illis enim casibus Sacerdotes ac milites etiam cum periculo vitæ obedire tenentur; cùm bonum privatum secundùm rectam rationem bono communi postponi debeat.

Vel talis est illa lex, ut illius observatio solùm particulare bonum respiciat, ut jejunium, auditio Missæ, &c. tunc enim, quamvis lex illa sub mortali obliget, non tamen obligat cum vitæ aut etiam sanitatis amittendæ, vel gravis alicuius damni, aut incommodi subeundi periculo: cùm nulla tunc superat ratio, cur Legislator cum tanto damno vel periculo ad legum suarum observationem obliget. Ita Sotus in 4. dist. 22. quæst. 1. art. 4. Valentia disp. 7. de lege humana Vasques, Suares, & alij apud Laymannum cap. 14. de legibus, qui tamen id limitat, dummodò nullus adsit legis vel Legislatoris contemptus, nullum item ex violatione legis immineat grave scandalum: unde S. August. dicit lib. de bono coniug. cap. 16. Satiùs esse fame mori, quàm idolothytis vesci, cum scandalo scilicet, vel religionis contemptu.

5. Secunda difficultas est, an sint aliquæ leges purè pœnales; id est, quæ ad solam pœnam obligent, & ex quarum transgressione nullus peccati reatus incurratur. Quidam

dam Theologi affirmant; alij tamen probabiliùs negant, quorum plures citat & ſequitur Bellarminus lib. 3. de memb Eccl. cap. 11. dicitque implicare contradictionem; Legiſlatorem obligare ad pœnam & non ad culpam; cùm culpa & pœna ſint correlativa, nec illa lex juſta videatur, quæ pœnam adversùs inſontes decerneret: unde aſſerit regulas illas quorundam Religioſorum quæ ad ſolam pœnam obligant, non per modum legis obligare; ſed per modum cuiuſdam conventionis & pacti: & S. Doctor rectè obſervat 2. 2. quæſt. 186. art. 9. ad 2. Non omnia, quæ in lege humana continentur, tradi per modum præcepti; ſed quædam proponi per modum ordinationis cuiuſdam obligantis ad ſolam pœnam: quod in quibuſdam legibus civilibus locum habere cenſet Navarrus cap. 23. num. 55. quando ſcilicet neque ex Legiſlatoris declaratione, neque ex qualitate pœnæ, neque ex detrimenti publici gravitate dignoſci clarè poteſt, an lex aliqua civilis pœnalis obliget ſub culpa; tunc enim ut ibidem docet, quivis poterit id in favorabiliorem partem interpretari, ac ſibi perſuadere hanc non tam legem eſſe, quàm ordinationem quandam, quæ proinde ad nullam culpam obliget, ſed pœnam tantùm veluti conditionem quandam proponat, ut diligentiùs & fideliùs obſervetur.

SECTIO V.

In quibus Perſonis reſideat Legum ferendarum poteſtas.

1. CUm Leges humanæ duplicis ſint generis, Eccleſiaſticæ ſcilicet, & civiles: duplex etiam eſt Legiſlatrix poteſtas, Eccleſiaſtica nimirùm & civilis. De utraque breviter hîc agendum eſt.

Ac in primis obſervandum eſt primam & præcipuam conditionem in Legiſlatore ſive Eccleſiaſtico, ſive Laico requiſitam, eſſe legitimam in foro exteriori juriſdictionem, id eſt legitimam authoritatem ac poteſtatem publicam

blicam ad regimen & gubernationem communitatis alicuius. Hæc autem jurisdictio duplex est : alia ordinaria, quam quis ratione proprij muneris & officij obtinet : alia delegata, quam non ex munere vel officio, sed ex commissione & facultate sibi concessa exercet.

Rursùm alia est jurisdictio contentiosa, alia voluntaria : ad illam pertinet leges condere, prohibere, punire. causas seu lites tum civiles, tum criminales dirimere, &c. quamobrem proprium tribunal postulat, quod contentiosum dicitur à partium contentione. Voluntaria autem jurisdictio versatur circa alios publicæ potestatis actus, quales sunt legitimare, dispensare, conferre beneficia, &c. Differunt verò inter se, quòd illa etiam in invitos exerceri possit, hæc nonnisi in volentes : unde etiam nomen accepit : Deinde quòd jurisdictio contentiosa extra proprium territorium non extendatur : ut enim dicitur cap. 2. de constit. 5. Extra territorium jus dicenti, impunè non paretur : ex quo fit, ut nec Synodales Constitutiones, nec aliæ leges alicuius Diœcesis particulares extra illius territorium obligent ; nec Diœcesani quando illinc absunt ad earum observationem, v.g. ad celebrationem Festorum illius Diœcesis particularium teneantur: sicut è contra peregrini & advenæ dum in illâ diœcesi commorantur, vel per illam iter faciunt, leges illius & consuetudines particulares servare tenentur : Voluntaria autem jurisdictio extra proprium territorium exerceri validè & plerumque licitè possit : quando scilicet nulla inde oritur cuiusquam offensio, nullumve scandalum. Ita Suares, Navarrus, Sylvester, & alij plures apud Laymann. tract. 4. de leg. cap. 5. & 11.

2. Observandum. Hanc utramque potestatem legislativam inter se differre ratione originis : Ecclesiastica enim potestas immediatè à Deo instituta est ; civilis verò, quamvis à Deo sit : Non enim est potestas nisi à Deo, inquit Apostolus Rom. 13. non tamen immediatè ex institutione illius, sed ex ipsorum hominum institutione : ratio

enim

enim naturalis ipsis hominibus devinitùs indita, sicut homines ad vitæ societatem adigit, sic etiam dictat societatem humanam diu constare non posse, nisi publicâ aliquâ potestate gubernetur: juxta illud Sapientis: Ubi non est gubernator populus corruet. Unde providentiæ divinæ suavi moderamine factum est, ut homines ubique terrarum aliquam regiminis formam inter se constituerent: & alij quidem communi consilio se ipsos regerent; alij verò penes aliquos Optimates, vel penes unum Principem seu Regem aut Imperatorem, authoritatem omnem ac jurisdictionem transferrent: unde Reiumpublicarum, Regnorumque ac Imperiorum variæ formæ exortæ sunt, factum est, ut ad regimen communitatis, alij Democratiam, alij Aristocratiam, alij verò Monarchiam amplecterentur: quæ quidem Monarchia, ut id obiter dicamus, hoc præ cæteris habet, quod proximè ad totius mundi sub uno summo moderatore Deo, regimen accedat, primamq; illam & æternam divini imperij formam perfectiùs imitetur.

3. Differt præterea hæc utraque potestas ratione obiecti: potestas enim Ecclesiastica per se ac directè versatur circa res spirituales, ad cultum divinum & salutem animarum pertinentes: potestas verò civilis per se ac directè temporalem solùm commoditatem ac pacem spectat, ut colligitur ex 1. ad Thimoth 2. ubi Apostolus orare jubet: Pro Regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt; ut quietam & tranquillam vitam agamus.

His prænotatis videndum est, in quibus personis resideat potestas ferendarum legum, præsertim Ecclesiasticarum, quæ nostrum institutum magis spectant: quod in sequentibus paragraphis investigabimus.

§. I.

De Romano Pontifice.

1. DIcendum. Inter Legislatores Ecclesiasticos Romanum Pontificem, tanquam S. Petri Successorem, ipsum-

ipſumque Chriſti Domini Vicarium, ac Summum totiu
Eccleſiæ Paſtorem primum ac præcipuum locum tenere

Probatur primò ex Scripturâ: S. Mat. 16. ubi Chriſtu
Dominus S. Petrum alloquens: Tu es Petrus. inquit, &
ſuper hanc petram ædificabo Ecclcam meam. & S. Joan
nis 21. eidem dicit: Paſce agnos meos, paſce oves meas
quæ verba expēdens S. Bern. lib. 1. cap. 2. de conſid. No
modo. inquit, ovium, ſed & Paſtorum ut unus omnium
Paſtor: unde id probem, quæris? ex verbo Domini: cu
enim non dico Epiſcoporum, ſed Apoſtolorum, ſic abſo
lutè & indiſcretè totæ commiſſæ ſunt oves? Si me amas
Petre, paſce oves meas; quas? illius ve illius populos ci
vitatis, aut regionis, aut certè regni? oves meas, inquit
Cui non planum, non deſignaſſe aliquas, ſed aſſignaſſe o
mnes? nihil excipitur, ubi diſtinguitur nihil.

Probatur 2. ex Concil. Calced. act. 2. & 3. ubi paſſim
S. Leo Papa vocatur: Univerſalis Eccleſiæ Pontifex: &
in Synodo 7. generali, act. 2. in Epiſt. Adriani ibidem
lectâ & receptâ dicitur: Romanam Sedem per totum
terrarum orbem primatum obtinere, omniumque Eccle
ſiarum Dei caput exiſtere.

Probatur 3. ex S. Ambroſio in cap. 3. 1. ad Timoth
Cùm totus (inquit) mundus Dei ſit, tamen domus eiu
Eccleſia dicitur, cuius hodie rector Damaſus: & ex S
Hieron. Epiſt. ad eundem Damaſum: Ego. inquit, nullum
primum niſi Chriſtum ſequens, Beatitudini tuæ, id eſt
cathedræ Petri conſocior: ſuper illam petram ædificatam
Eccleſiam ſcio, &c. quicunque tecum non colligit, diſper
git: & S. Proſpero, carmine de ingratis: Sedes Roma
Petri, quæ Paſtoralis honoris facta caput mundo, &c.

2. Dicendum. In materia fidei aliiſque rebus, quæ ad
mores & diſciplinam Eccleſiaſticam pertinent, Romanum
Pontificem eſſe Summum Legiſlatorem & Judicem.

Hæc veritas, quæ indubitanter ab omnibus tenenda eſt,
evidentiùs ac meliùs demonſtrari non poteſt, quàm ex
continuâ praxi totius Eccleſiæ, in quâ id conſtanter & re-
ligio-

ligiosè servatum est: ut, quoties oriretur controversia aliqua vel difficultas in materia fidei, aut in rebus ad mores & disciplinam Ecclesiasticam spectantibus, toties Apostolica Sedes consuleretur: cuius rei fidem faciunt innumera propè responsa, statuta, decreta Romanorum Pontificum; ex quibus totum fermè Juris Canonici corpus conflatum est. Unde summâ cum ratione Innocentius Papa in Epist. ad Patres Concil. Carthag. quæ inter Augustinianas numeratur 41. dicit: Non humana, sed divina decretum esse sententia: ut quidquid de disiunctis remotisque provincijs ageretur, non priùs (alij Episcopi & Ecclesiæ Præsules) ducerent esse finiendum, quàm ad Romanæ Sedis notitiam perveniret, cuius authoritate, justa qua fuerit pronuntiatio, firmaretur: & Epist. 93. ad Patres Concilij Milevitani: Diligenter, inquit, & congruè Apostolico consulitis honori: honori, inquam, illius, quem præter illa quæ sunt extrinsecùs, sollicitudo manet omnium Ecclesiarum, super anxijs rebus quæ sit tenenda sententia; antiquæ scilicet regulæ formam secuti, quam toto semper orbe mecum nostis esse servatam, &c. scientes, quod per omnes Provincias de Apostolico fonte petentibus responsa semper emanent, præsertim quoties fidei ratio ventilatur. Quod etiam optimè explicavit S. Bernardus Epist. 90. ad Innocentium II. ubi sic Pontificem alloquitur: Oportet ad vestrum referri Apostolatum pericula quæque & scandala emergentia in regno Dei, & præsertim quæ de fide contingunt: dignum namque arbitror ibi potissimùm resarciri damna fidei, ubi non possit fides sentire defectum; hæc quippè est huius prærogativa sedis: cui enim alteri aliquando dictum est; ego pro te rogavi, ut non deficiat fides tua? Quare meritò unusquisque fidelium S. Petri Chrysologi monitum in Epist. ad Euticbem auscultare, illudque animo inscribere deberet: Hortrmur te, inquit, frater, ut his, quæ à Beatissimo Papa Romanæ civitatis scripta sunt, obedienter attendas; quoniam Beatus Petrus, qui in propria sede vivit, præstat

quærea-

quærentibus fidei veritatem.

§. II.
De Conciliis.

1. CONcilia quæ in Ecclesiâ celebrari solent, alia sunt Oecumenica seu generalia, quæ Summi Pontificis authoritate, convocatis ex orbe universo Episcopis congregata sunt; Alia non Oecumenica, seu particularia, quæ inferiorum Prælatorum authoritate, ex aliqua Provincia particulari, vel natione convocantur. De utrisque breviter hîc agendum est:. Atque in primis quod spectat ad Concilia generalia.

Dicendum 1. Concilia generalia plenissimam habere potestatem condendi leges pro totius Ecclesiæ regimine? ad earumque observationem omnes & quoscunque fideles obligandi. Hæc veritas in confesso est apud omnes: cùm generalia Concilia legitimè congregata universalem Ecclesiam repræsentent, Christusq; Dominus expressis verbis dixerit S. Matth. 18. ut Si quis Ecclesiam non audierit, sit tanquam ethnicus & publicanus. Sed difficultas est, quænam sint illa Concilia generalia, quæ pro legitimis haberi debeant. Pro cuius resolutione.

2. Dicendum. Concilia generalia legitima illa esse. quæ Romani Pontificis authoritate congregantur, & in quibus vel per se, vel per legatos præsidet. Prior huius assertionis pars probatur ex antiquissimo Canone, in quo statuitur; Præter sententiam Romani Pontificis Concilia celebrari non posse: quem Canonem Apostolicum esse testatur S. Marcellus Papa in Epist. ad Episcopos Antiochenæ Provinciæ; illumque renovavit Concilium Nicænum: ut habetur in Epist. Synodi Alexandrinæ ad Fœlicem, & in Epist. Julij I. ad Episcopos orientales. Probatur item ex Concil. Calced. act. 1. ubi Dioscorus Patriarcha Alexandrinus prohibetur sedere inter Episcopos. eo quòd Synodum generalem sonvocare ausus fuisset sine authoritate Apostolicæ Sedis: Quod, ut ubi dicitur, nunquam

quam licuit; nunquam factum est. Et ex Concilio 7. generali act. 6. ubi reprobatur Conciliũ quoddam Constantinopolitanum, eo quòd sine consensu Romani Pontificis ab Imperatore convocatum fuisset.

3. Secunda pars assertionis, nimirùm Concilia illa generalia solummodò pro legitimis habenda esse. in quibus Summus Pontifex per se, vel per Legatos præsidet; melius probari non potest, quam inductione breviter facta per antiquissima Concilia generalia (de recentioribus enim Concilijs id planum & evidens est) in quibus Romanus Pontifex per se vel per Legatos suos præsedisse refertur. In Concilio enim Apostolico, de quo mentio fit Actor. 15. præsidet S. Petrus, ut docet & probat S. Hieronymus Epist. ad S. August. quæ est inter Augustinianas 11. In Concilio Nicæno 1. anno 327. Hosius Episcopus nomine S. Sylvestri Romani Pontificis præfuit, ut patet ex illius subscriptione quæ omnium Prælatorum etiam Patriarcharum, qui Synodo interfuerunt, subscriptiones præcedit, ideòque à S. Athanasio Epist. ad solit. vir agentes, Princeps illius Concilij vocatur. In Concilio Ephesino 431. præsedit. S. Cyrillus Alexandr. nomine Cœlestini Romani Pontificis, ut testatur Evagrius lib. 1. hist. cap. 4. & S. Prosper in Chronico, & apertè constat ex Epist. ipsius Cœlestini ad præfatum S. Cyrillum, in qua vices suas illi demandat. In Concilio etiam Chalcedonensi anno 451. Paschasinus & Lucensis Episcopi præfuerunt nomine S. Leonis Papæ, ut constat ex actis ipsius Synodi, præsertimque ex Epist. illius ad S. Leonem, quæ habetur act. 3. ubi idem S. Leo dicitur Episcopis ipsius Synodi tanquam membris caput præfuisse, in his qui eius tenebant ordinem.

4. Dicendum 3. Sicut Summi Pontificis est Concilia generalia convocare, ijsdem præsidere, sic etiam ad Episcopos jure proprio & ordinario pertinere, ut in illis sedeant, non solùm ut consiliarij, sed etiam tanquam legitimi judices in rebus ad fidem & disciplinam Christianam spectantibus. Id apertè constat ex perpetuâ ipsius Ecclesiæ

praxi,

praxi, & ex actis Conciliorum generalium, in quibus Episcopi sententiam tanquam judices dixerunt, & illorum decretis subscripserunt.

Quamvis autem jure ordinario soli Episcopi in generalibus Concilijs tanquam judices interesse possint, ex privilegio tamen & consuetudine id alijs etiam quibusdam personis Ecclesiasticis competere posse, tradit Bellarminus lib. 1. de Concil. can. 15. ut Cardinalibus, &c.

Quod spectat ad alia Concilia, quæ universalia non sunt, observandum est illa triplicis esse generis: alia siquidem sunt Nationalia. quæ convocatis alicuius regni, seu nationis Episcopis à Primate vel Patriarchâ indicuntur: alia Provincialia, quæ ab Archiepiscopo convocatis Provinciæ sibi subditæ Episcopis, alia denique Diœcesana, quæ Episcopi, authoritate celebrantur.

Porrò ad hoc ut Concilia eiusmodi particularia leges in propriis territoriis obligantes condere possint, consensus vel approbatio Summi Pontificis minimè requiritur, ut docet Laymannus Tract. 4. de leg. c. 7. dummodò nihil in ijs contra universales Ecclesiæ leges decernatur. Quòd autem aliqui Doctores existimant statuta eiusmodi Conciliorum particularium, si à Summo Pontifice approbentur & confirmentur, totius Ecclesiæ fideles obligare; id intelligendum est, si ab illo approbata sint & confirmata eo animo, ut ad eiusmodi statutorum observationem velit omnes ubique terrarum fideles obligare: (quod ex verbis approbationis seu confirmationis dignosci potest:) secùs si approbatio illa seu confirmatio ad majorem tantùm vim & stabilitatem eiusmodi statutorum à Summo Pontifice concedatur, tunc enim extra proprium territorium obligare minimè censentur.

§. III.

De Episcopis, alijsq; Ecclesiæ Prælatis.

I. CErtum est in primis Episcopos ex divinâ institutione in Ecclesia positos fuisse ad illius regimen &

gubernationem, ut manifestè constat ex his Apostoli verbis Act. 20. Posuit vos Spiritus Sanctus Episcopos regere Ecclesiam Dei: proindeque legum ferendarum potestatem penes illos esse respectu sibi subditorum.

Certum est etiam ex eadem institutione divina, Episcopos superiores esse Presbyteris: non solùm quoad Ordinis dignitatem, ut in tractatu præcedenti dictum est, cap. 7. sed etiam quoad regiminis authoritatem, seu jurisdictionem. Id apertè colligitur ex Epist. 1. ad Timoth. cap. 5. ubi Apostolus formam subscribit, sub qua Episcopus accusationem adversus Presbyterum recipere debet, ex quo sequitur Episcopum esse Presbyteri judicem, ac proinde superiorem: unde in Concilio Neocæsariensi can. 13. dicitur Episcopos Apostolis, Pretbyteros verò discipulis Christi in Ecclesiastica Hierarchia successisse; quod etiam docet S. Augustinus in Psal. 44. & in Concil. Trident. sess. 23. can. 7. anathema profertur in eum qui dixerit Episcopos non esse Presbyteris superiores.

4. Certum est prætcrea unumquemque Episcopum in propria tantummodò Diœcesi, non verò in tota Ecclesia authoritatem & jurisdictionem obtinere: unde Concilium Constantinop. 1. can. 3. declarat, quod Episcopi non invitati ultra Diœcesim accedere non debent super ordinandis aliquibus, vel disponendis Ecclesiasticis causis: quod etiam decretum est cap. Nullus primas, 9. qu. 7.

Certum est denique quòd sicut authoritas & jurisdictio respectu subditorum, Episcopo competit: sic etiam ipsi Episcopo à subditis honor & obedientia deferri debet, juxta illud Apostoli Hebr. 16. Obedite Præpositis vestris, & subiacete eis, &c. Unde S. Ignatius Martyr in Epist. ad Trallianos, Episcopo, inquit, subditi estote, sicut Domino: & in Concilio Chalcedonensi act. 15. can. 8. statutum est, ut Clerici Basilicis, Monasteriis & aliis Ecclesiis adscripti, secundùm Sanctorum Patrum traditiones sub Episcopi potestate permaneant; nec per contumaciam ab Episcopo suo desileant: qui verò audent everte:e eiusmodi for-

di formam, & quocunque modo, nec proprio subijciuntur Episcopo, Canonum correctionibus subiacebunt.

3. Quod spectat ad alios Ecclesiæ Prælatos, breviter dicimus, præter Romanum Pontificem, aliosque Episcopos quasdam alias dignitates in Ecclesia reperiri ad maiorem ipsius tùm utilitatem: tùm decorem, ac in primis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales Summo Pontifici assistere ipsumque in regenda Ecclesia consilio & opera juvare, de quibus plura videri possunt apud Bellarm. lib. 1. de Clericis cap. 16. Patriarchas item ac Primates, Archiepiscopis seu Metropolitanis supereminere, & istos alijs Episcopis, ita ut (sicut habetur cap. Si inter, 6. quæst. 4.) a Episcoporum judicio ad Archiepiscopos & Metropolitanos appellari possit, & ab istis ad Primates & Patriarchas ac demùm ad Romanum Pontificem, cuius judicio, controversiam quamcunque ad res aut personas Ecclesiasticas spectantem, dirimi ac definiri oportet.

Ubi tamen observandum est adversùs Episcopos propter eminentiam dignitatis, in causis criminalibus gravioribus, nec sententiam ferri, nec etiam juridicè inquiri aut procedi posse, absque Sedis Apostolicæ authoritate ut in pluribus Canonibus sancitum habetur, ac novissimè in Concil. Trident. sess. 24. cap. 1.

SECTIO IV.

Quibus modis cessare possit obligatio servandæ legis humanæ.

DIcendum 1. Legis humanæ servandæ obligationem cessare posse per abrogationem illius: ac proinde legem ipsam humanam, ob causas aliquas justas & rationabiles, posse aliquando abrogari: Nec enim (ut loquitur Innocentius in Concilio Lateranensi generali & refertur cap. 8. de consang. & affinit. debet reprehensibile judicari, si secundùm varietatem temporum statuta quan-

ta quandoque varientur humana, præsertim cum urgens necessitas, vel evidens utilitas id exposcit: quoniam ipse Deus ex his quæ veteri testamento statuerat, nonnulla mutavit in novo.

Dicendum 2. Legem humanam abrogari posse tùm illius desuetudine, vel contraria consuetudine, ut sectione sequenti dicetur, tùm etiam voluntate Principis qui legem tulit, aut Successoris, vel Superioris illius: certum est enim Principem qui legem tulit, posse illam revocare & abrogare: eadem enim potestas quæ ad legem ferendam requiritur, sufficit ad illam abrogandam: cùm juxta regulam juris, res omnis per quascunque causas nascitur, per easdem dissolvi potest.

Certum est etiam idipsum ab eius successore posse fieri, cum tanta sit potestas successoris, quanta fuit illius qui legem tulit, sicut ergo potest hic legem à se latam revocare, sic & ille poterit: & cùm par in parem non habeat imperium, non potest huic ille validè præcipere ne legem à se latam revocet. Certum est denique superiorem inferioris legem posse abrogare, sicut enim inferior subditur Superiori, sic eius potestas Superioris potestati subdita est: unde per quandam eminentiam potest quidquid inferior, qui sicut legem à se latam revocare potest, sic etiam poterit ei s Superior.

2. Dicendum 3. Cessare quoque obligationem servandæ legis, quando illius causa & ratio cessat. Ita S. Doctor 1. quæst. 103. art. 4. quia, ut habetur cap. Cùm cessante, de appellationibus, cessante causa cessat effectus: & sicut lex ab initio non subsisteret, si absque causa & ratione, ob quam lata esset, ita desinente causa & ratione ob quam lata est, ipsa etiam esse ac proinde obligare desinit: quod tamen intelligi debet in praxi, quando certum est & evidens causam eiusmodi legis cessare: aliàs, si aliqua dubitandi ratio subsit, tutius adire Superiorem, nihilque inconsulto illo contra legis tenorem attentare.

Quod

Quod si lex plures in se partes contineat, quæ ab invicem disiungi possint, tunc, ut rectè monet Suares lib. 6. de leg. cap. 9. quamvis cesset causa & ratio alicuius partis; potest tamen alterius ratio & causa perseverare, sicq; lex censebitur secundùm illam partem semper obligare: ut enim habetur in regulis juris, utile per inutile non debet vitiari.

Dicendum 4. Legis servandæ obligationem cessare, præterea per legitimam Superioris dispensationem. Ita S. Thomas variis in locis; sed præsertim 2. 2. qu. 88. art. 1. ad 2. ubi quid sit dispensare, explicat his verbis: Cùm dispensatur in lege humana, non fit ut legi humanæ non obediatur, quod est contra legem naturæ, & mandatum divinum; sed fit ut hoc, quod erat lex, non sit lex in eo casu: respectu scilicet illius cum quo dispensatur: sicut enim ex causa rationabili potest Legislator aut eius Successor vel Superior legem revocare & abrogare, ut supra dictum est, sicque omnes subditos ab observatione illius eximere, poterit à fortiori ex rationabili causa aliquem particularem sibi subditum ab illius servandæ obligatione eximere, & sic cum illo super eâ lege dispensare.

3. Quæres, an dispensatio concessa sine causâ justa & rationabili, valida sit & licita. Respondetur validam quidem esse, ut docent Innocentius, Navarrus, & plures alij quos citat & sequitur Sanches lib. 8. de dispens. disp. 17 num, 27. sed tamen illicitam, respectu tùm Superioris dispensantis, tùm subditi dispensationem illam postulantis & acceptantis, ut docet S. Thomas 1. 2. qu. 97. art. 4 unde Concilium Tridentinum sess. 25. cap. 18. dicit dispensationes nonnisi urgenti & justâ ratione causa cognitâ, & summâ cum maturitate concedendas esse.

Quale autem peccatum sit absque justâ causâ dispensare, non consentiunt inter se Doctores: quidam enim, ut Navarrus prælud. 9. num. 14. & Sotus lib. 1. de justitiâ qu. 7. ar. 3. arbitrantur Superiorem sine justa causa in propria lege dispensantem peccare tantum venialiter: alij

ut Suares

ut Suares lib. 6. de lib. cap. 17. & Valentia tom. 2. disp. 7. qu. 5. punct. 9. asserunt peccare mortaliter: probabilius tamen loqui videntur illi, qui id ex qualitate legis ác dispensationis judicandum esse asserunt: si enim ex illa dispensatione scandalum aliquod, aut damnum temporale aut spirituale oriatur, tunc peccatum erit mortale: si verò nullum eiusmodi scandalum aut damnum subsit, erit tantùm veniale.

4. Quæres 2. an inferior aliquando dispensare possit in lege superioris. Respondetur id neque licitè, neque validè fieri posse, nisi quando gravis aliqua urget necessitas. nec nisi valdè difficilis ad superiorem pateat recursus: excipitur tamen casus, in quo dispensandi facultas inferiori generali aliqua lege, vel speciali privilegio concessa sit, vel aliqua legitimè præscripta consuetudine comparata: quæ quidem fusiùs explicata videri possunt apud Laymann. tractat. 4. de leg. cap. 22.

Quæres 3. an Prælati & Superiores possunt secum dispensare in iisdem casibus, in quibus cum aliis dispensare possent. Respondetur posse non modò validè, sed etiam licitè, tùm committendo alteri, v. g. Confessario aut Vicario, facultatem ut secum dispensare possit in iis, in quibus possent cum subditis dispensare: tùm etiam directè secum dispensando ob easdem causas, ob quas justè & rationabiliter cum subditis dispensare possent, ut fusius explicat & probat Sanches: lib. 8. de dispens. disp. 3. num. 3. & sequ.

5. Dicendum. Legis servandæ obligationem in aliquo casu particulari cessare posse per ipsius legis interpretationem, quæ fit per virtutem illam, quam Theologi epiikiam seu æquitatem vocant, cuius proprium est (ut docet S. Thomas 2. 2. qu. 120. art. 1.) legem humanam universim aliquid præcipientem in aliquo particulari casu, in quo cessat illius obligatio, vel interpretari, vel emendare: cum enim (ut idem declarat) actus humani, de quibus lex fertur, in singularibus contingentibus con-

fiſtant, quæ variari poſſunt infinitis propè modis, quos Legiſlator prævidere nequit, qui cùm in ferenda lege communem ſpectet utilitatem, ad id præſertim attendit quod in pluribus accidere ſolet: hinc fit ut aliqui caſus occurrere poſſint, in quibus lex ipſa deficiat; ita ut non ſolùm tunc nulla ſit ad illam ſervandam obligatio, ſed ne quidem eius obſervatio licita ſit: ex. g. lex quæ jubet ut depoſita reſtituantur, juſta eſt: & tamen contingere poteſt aliquando, ut proditor, vel furioſus arma depoſita repoſcat, ille ad patriæ impugnationem, hic ad ſui vel alterius necem, in quibus caſibus manifeſtum eſt reſtitutionem depoſiti, quamvis lege præſcriptam, nihilominùs eſſe contra rationem, ac proinde illicitam: quare neceſſe eſt tunc legem illam vel interpretari, vel emendare Legiſlatoris potiùs mentem quam verba ſequendo; hinc Cœleſtinus Papa cap. Humanæ aures 22. qu. 5. Non debet, inquit, aliquis verba conſiderare, ſed intentionem ac voluntatem: quia non debet intentio verbis deſervire, ſed verba intentioni. Porrò intentio & voluntas Legiſlatoris, tùm ex materiâ legis. tùm ex eiuſdem circumſtantiis, tum præſertim ex illius fine & causâ, ſeu ratione, ob quam lex ipſa lata eſt, intelligi poterit.

SECTIO VII.

An, & quâ ratione conſuetudo vim Legis obtineat.

1. NOmine conſuetudinis (ut explicat S. Doctor) intelligitur frequentia liberè operandi eodem modo & alio nomine appellatur (mos populi) id eſt actus palam & publicè frequentatus. De conſuetudine autem eo modo intellecta.

Dicendum 1. Conſuetudinem aliquando vim legis obtinere poſſe. Ita S. Doctor 1. 2. quæſt. 97. art. 3. & patet ex uſu communi tùm rerum publicarum, tùm etiam ipſius Eccleſiæ: conſtat enim in variis Regnis & Provinciis, imò & in ipſa Eccleſia plurima recepta eſſe, & tanquam obli-

gantia

gantia observari, quæ tamen nullâ lege positivâ, sed solâ consuetudine introducta sunt: unde S. Augustinus Epist. 86. ad Casulanum: Mos, inquit, populi Dei, & instituta Majorum pro lege tenenda: & sicut prævaricatores legũ divinarum, ita & contemptores consuetudinum Ecclesiasticarum coercendi sunt.

Dicendum 2. Ad hoc ut consuetudo aliqua vim legis obtineat, quatuor præsertim conditiones requiri. Prima est. ut consuetudo illa sit rationabilis, & bono communi utilis. Ita cap. Erit autem lex, dist. 4. & per se patet: ut enim vim legis habeat, præcipuas & magis necessarias legis qualitates habere debet: lex autem, ut supra dictum est, debet esse rationabilis & bono communi utilis. Secunda est, ut tempore aliquo diuturno duraverit, ut infra explicabitur. Tertia, ut consensus saltem tacitus Lgislatoris seu Principis interveniat: tunc autem tacitè consentire censetur, si sciens talem populi morem, illum cum posset, impedire noluerit. Ita S. Doctor suprà in resp. ad 3. Quarta denique, ut consuetudo illa servetur à populo, aut majore illius parte, quasi ex obligatione, seu ex animo introducendæ obligationis, ut observat Suares lib. 7. de leg. c. 5. unde consuetudo illa quæ vim legis obtinere censetur definitur ab Isidoro cap. 3. Jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cùm deficit lex.

2. Ex quo intelligitur, quare plurimæ consuetudines rationabiles ac piæ, & jam à diuturno tempore usitatæ, Superioribus non modò non contradicentibus, sed etiam approbantibus, vim tamen legis non obtineant, ut ad campanæ pulsum, Sanctissimam Virginem salutare, in Ecclesiæ ingressu Aquâ lustrali frontem aspergere, &c. quia scilicet hæ & aliæ similes consuetudines ex liberali tantummodò affectu & devotione, non verò ex ullâ inducendæ obligationis voluntate inchoatæ sunt ac continuantur.

Cæterum rectè monet Suares lib. 7. de leg. cap. 5. in

dubio, an obligatio per consuetudinem aliqua inducta sit, cæteris paribus inclinandum potius esse in eam partem, quod consuetudo sit devotionis, quam quod sit obligationis; quia juxta regulam communem Doctorum, in dubio nemo præsumitur velle obligari; neque expedit multiplicari præcepta, ubi moraliter certa non sunt.

3. Dicendum. Consuetudinem non modo constituendæ legis; sed etiam abrogandæ vim habere, ut docet S. Thomas supra art. 3. quod probari potest ex cap. ult. de consuetudine, in quo Gregorius IX. declarat posse consuetudinem aliquam Juri positivo (humano scilicet) præjudicium generare, si rationabilis fuerit & legitimè præscripta: ex quibus verbis intelligitur duo requiri, ut consuetudo legem aliquam abroget. Primò, ut sit rationabilis; quod per se patet. Secundò, ut sit legitimè præscripta; id est, ut tanto tempore duraverit, quam ad legitimam præscriptionem adversùs legem opus est.

Quæres, quanto tempore opus sit ad præscriptionem illam complendam adversùs legem. Communior & magis recepta Theologorum responsio est, ordinariè requiri decennium ad præscribendum contra legem civilem; quadraginta verò annos adversùs Ecclesiasticam. Ita S. Sylvester, Azor, Corduba, Suares, & alij apud Laymann. tra. 4. de leg. cap. 24. Ratio est, quia ad præscribendum adversùs legem requiritur tempus longum; tale autem in jure civili censetur esse decennium, ut constat ex L. Super longi Cod. de præscriptione longi temporis: in jure autem Ecclesiastico ordinarium præscriptionis tempus censetur esse quadraginta annorum, ut constat ex cap. De quarta. & cap. Ad aures. de præscript. Tutissimum autem in praxi, est nihil temere super hac re definiri, sed Doctorum & sapientum virorum consilium perquirere, aut etiam Superiorum seu Legislatorum mentem ac voluntatem explorare.

SECTI-

SECTIO VIII.

De Lege Divina positiva.

I. NOmine Legis divinæ positivæ intelligimus eam, quæ Deo authore condita, & literis consignata, hominibus ad observandum imposita est. Ea autem duplex est, vetus quæ per Moysem Dei nomine lata & promulgata est, & nova quæ à Christo Domino condita in Evangeliis, alijsque novi testamenti libris consignata est: & circa utramque.

Dicendum 1. Legem veterem fuisse in se bonam & sanctam; licet lex nova longè illâ melior & perfectior.

Quod fuerit bona & sancta. constat tùm ex his Apostoli verbis Rom. 7. ubi de lege veteri loquens: Lex. inquit, sancta, & mandatum justum, & sanctum, & bonum: tùm ex eo quòd à Deo condita, à Christo Domino approbata est, qui S. Matth. 5. dicit se venisse, non ut solveret legem, sed ut ad adimpleret, quare olim Marcionistæ, Manichæi, & alij, ab Ecclesia tanquam hæretici proscripti sunt, eo quod inter alia dogmata erronea, veterem legem tanquam inutilem & malam reprobarent: contra quos agit S. Epiphanius hæresi 33. 41. & 66. & S. August. variis in locis, & præsertim lib. 19. & 22. contra Faustum Manichæum.

Quòd verò lex nova melior & perfectior sit lege veteri, constat ex varijs Apostoli locis passim in Epist. ad Rom. & ad Galat. & ad Hebr. 7. eâ de causâ Christus Dominus vocatur, Melioris Testamenti sponsor: & fusè id docet & probat S. Thomas quæst. 106. art. 1. & 2.

2. Dicendum. Veteri legi solos Judæos obstrictos fuisse, legem verò novam omnes omninò homines ubivis terrarum ad sui observationem obligare.

Quod lege veteri Judæi soli obstricti fuerint, patet tùm ex eo quòd solis Judæis promulgata fuit, Exod. 19. & 20.

tùm etiam ex eo quòd multi ex gentilibus, absque illius observatione salutem sunt consecuti, ut docet S. Dionysius cap. 9. Cœlestis Hierarchiæ.

Quod verò lex nova omnes homines ubivis terrarum obligat, constat ex cap. ult. & S. Matth. & Marci ubi Christus Dominus Apostolis iniungit, ut doceant omnes gentes, & Evangelium prædicent omni creaturæ: edicitque condemnandos esse, qui credere, ac legem illam recipere noluerint.

Dicendum 3. Legem veterem desijsse, legem verò novam usq; ad consummationem sæculi esse perseveraturam.

Quod lex vetus desierit, constat ex variis Apostoli testimoniis. Hebr. 7. ubi dicit: translato Sacerdotio, legis translationem factam esse: Ephes. 1. ubi loquens de Christo dicit illum legem mandatorum decretis evacuasse.

Quod autem lex nova usque ad finem sæculi perseveratura sit, firma fide tenendum esse docet S. Thomas quæst. 107. art. 4.

3. Quæres 1. an lex vetus tota desierit? Bellarminus lib. 4. de justificatione cap. 6. existimat desijsse tantùm quoad ceremonialia & judicialia præcepta, non verò quoad moralia; Suares verò lib. 9. de legib. cap. 11. & plures alij Theologi, quos ibidem citat, totam desiisse asserunt, etiam quoad græcepta moralia: ita ut obligatio ad illa servanda penitùs cessaverit, in quantum illa lege veteri præcipiebantur; licet alioquin ad eadem illa præcepta servanda tam lege naturæ, quàm lege Evangelica teneamur: quæ posterior sententia ideò videtur probabilior, quod magis consonet testimoniis supra citatis, quibus universim lex vetus desiisse dicitur.

4. Quæres 2. quonam tempore lex vetus cessaverit, & obligare ad sui observationem desierit? Respondetur, juxta communem Theologorum sententiam, cessavisse & obligare desiisse in morte Christi Domini. Ita Hugo à S. Victore lib. 2. de Sacramentis, parte 6. cap. 4. S. Bonaventura in 4. dist. 3. qu. 3. & S. Thomas qu. 103. art. 3.

ad 3.

ad 3. & art. 4. ad 1. ubi distinguit tria tempora : Unum quidem ante Christi Passionem, in quo legalia neque erant mortua neque mortifera : aliud autem post tempus Evangelij divulgati, in quo legalia sunt mortua & mortifera : tertium autem est tempus medium, scilicet à Passione Christi, usque ad divulgationem Evangelij, in quo legalia quidem fuerunt mortua ; quia neque vim aliquam habebant, neque aliquis ea observare tenebatur : non tamen fuerunt mortifera. Quibus quidem verbis S. Doctor mentem suam aperit super gravi controversiâ, quæ olim inter SS. Hieronymum & Augustinum exorta est, ut constat ex variis illorum Epistolis ultrò citròque datis, quæ habentur inter Augustinianas ab 8. ad 19. S. Hieronymus siquidem docebat ab instanti mortis Christi Domini veterem legem non modò mortuam, sed & mortiferam esse cœpisse, neque solùm illius servandæ obligationem cessavisse, sed neque servari absque peccato potuisse, & quoniam satis constabat Apostolos multis annis post Christi Passionem legalia quædam observasse, dicebat id ab illis simulatè factum, quo faciliùs Judæos legis suæ zelatores ad Christi fidem allicerent. E contra verò S. August. cui communiter Theologi subscribunt, asserebat Apostolos nullâ simulatione fuisse usos : sed licitè & honestè cæremonias quasdam veteris legis post Christi Domini mortem usurpasse : licet enim lex illa tunc esset mortua, nondum tamen erat mortifera ; & quamquis ad sui observationem ampliùs non obligaret, observatores tamen suos nullius peccati reos efficiebat : quod ibidem dicit suavi Dei providentia fuisse dispositum ; tùm ût Judæi legis suæ cæremoniis mirificè addicti, faciliùs ad Christi fidem converterentur ; tùm etiam ne lex illa vetus tanquam mala & superstitiosa, reprobata per Christum fuisse videretur, & ut aliquo cum honore sepeliretur.

5. Quo verò præcisè tempore non solùm mortua, sed & mortifera esse cœperit lex vetus, non satis exploratum habetur : illud certum est jam à multis sæculis mortiferâ

& illicitam esse veteris legis observationem, cùm præfati SS. Hieronymus & Augustinus citatis Epistolis, sed præsertim 11. & 19. id multò ante tempora sua fuisse doceant: imò verò S. Iguatius Apostolorum discipulus Epist. 8. Si quis, inquit, cum Judæis celebrat Pascha, aut Symbola festivitatis eorum recipit, particeps est eorum, qui Dominum occiderun. & Apostolos eius. Unde colligitur probabile esse id quod docet Suarez lib 9. de leg. cap. 18. viventibus adhuc Apostolorum Principibus, Mosaicæ legis observationem mortiferam esse cœpisse; cùm una quidem ex parte lex Evangelica orbi penè universo, ac nominatim Judæis omnibus, diversas orbis regiones incolentibus tunc innotuisset; ex alterâ verò plurimùm referret hoc Christianæ religionis & fidei dogma, quo lex vetus mortifera creditur, ab ijsdem tradi & confirmari.

CAPVT QVARTVM.

De Legis Divinæ, seu Decalogi Præceptis.

1. NOmine Decalogi significatur lex divina positiva decem Præcepta complectens: quorum tria priora Deum spectant, septem verò posteriora respiciunt proximum: cuius quidem Decalogi antequam explicationem aggrediamur, duo hîc nobis observanda sunt Primum est omnia præcepta moralia (ut docet S. Thomas 1. 2. quæst. 100. articulo 3.) contineri in Decalogo, aut ut principia in suis conclusionibus: quâ ratione in eo continentur prima fidei principia, prima item principia legis naturæ, ut Deum esse, Deum & proximum esse diligendum. Item illud: Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris; Aut ut conclusiones ex primis principiis clarè & proximè promanantes, ut sunt omnia formalia præcepta in Decalogo contenta; Aut ut conclusiones secundarias ex præmissis illis conclusionibus deductas,

ut sunt

ut sunt omnia, quæ ex ipsis decalogi præceptis deducuntur, vel quæ ad illa referuntur. De quibus infra erit agendum in cuiusque præcepti explicatione. Quare meritò dici potest ipsum Decalogum esse omnium legum epitomen absolutissimum, ut loquitur S. August. quæst. 140. super Exod. summamque omnium quæ, quantùm ad mores spectat, cuilibet Christiano agenda sunt, in illo esse expressam, ut declarat Concilium Coloniense in Enchiridio Christianæ institutionis: ita ut si eius præcepta probè intelligantur, sufficientissima sint ad actùs humanos sive exteriores, sive interiores rectè ordinandos.

2. Secundum est, præcepta illa Decalogi fuisse à Christo Domino, tanquam summo Legislatore, non solùm innovata & promulgata (quod ex variis Evangelij locis constat, ac præsertim S. Matth. 7. & 19. S. Mar. 10 & S. Luc. 18.) sed etiam explicata, imò & ampliata, prout legis Evangelicæ maior perfectio requirebat: quod passim in Evangeliis videri potest: sed præsertim in eo sermone, quem coram discipulis in monte habuit, S. Matth. 5. 6. & 7. in quo quidem, ut docet S. Augustinus lib. 1. de sermone Domini in monte, initio & lib. 2. cap. 40. & post illum S. Thomas qu. 108. art. 3. ea omnia complexus est, quæ ad perfectam vitæ Christianæ formam, quoad actus tam exteriores, quàm interiores requiri possunt: quod fusiùs explicat Gregorius Valentia disp. 7. de leg. quæst. 8. punct. 2.

In hoc igitur capite propositum nobis est de singulis ipsius Decalogi præceptis agere, prout à Christo Domino in Evangeliis explicata & ampliata sunt, secundùm communem & magis receptam SS Patrum & aliorum probatissimorum Authorum doctrinam, in omnibus tamen servatâ eâ brevitate quam compendij ratio exigit: quod ut faciliùs exequamur, duo præsertim circa unumquodque præceptum investigabimus. Primò, quid illo præcipiatur aut prohibeatur. Secundò, quot modis in illud peccetur: & ideo unamquamque sectionem in plures paragraphos subdividemus.

SECTIO I.

Explicatur primum Decalogi Praeceptum.

Ego ſum Dominus Deus tuus, &c.
Non habebis Deos alienos coram me.

I. HOc primum Decalogi Præceptum duplex eſt, ut obſervat Catechiſmus Romanus parte 3. cap. 2. ex una enim parte aliquid jubet, ex altera verò aliquid prohibet, eſtque illius ſenſus, ut ibidem habetur (Me verum Deum coles, & Dijs alienis cultum non adhibebis : ex quo patet illud partim affirmativum eſſe, partim negativum. Ea eſt autem ratio præceptorum affirmativorum, ut obligent quidem ſemper, ſed non pro ſemper, ut loquuntur Theologi : negativa verò utroque modo obligant : id eſt, ut explicat S. Thom: 2. 2. qu. 3. art 3. quod quamvis præcepta affirmativa ſemper habeant vim obligandi, non obligant tamen ad continuè exercendos actus illos, qui per ea imperantur, ſed pro loco & tempore, & ſecundùm alias circumſtantias, ſecundùm quas oportet actum humanum limitari. ut ſit actus virtutis : at verò præcepta negativa quovis loco & tempore obligant. Quamvis autem hoc primum Decalogi præceptum, quatenùs affirmativum, præſertim ſpectet religionis actus, quibus cultus Deo debitus exhibetur : ad illud tamen virtutum Theologicarum actus reduci debent, ut dicitur in Catechiſmo Rom. quo ſenſu S. Auguſt. in Enchir. cap. 3. dixit: Fide, ſpe ac charitate Deum eſſe colendum : unde ſequitur ad rectam primi huius præcepti intelligentiam requiri, ut explicemus quid circa fidem, ſpem & charitatem ; quid item circa religionem in illo præcipiatur, aut prohibeatur.

§ I.

Quid circa fidem primo Decalogi præcepto præcipiatur, aut prohibeatur.

De virtu-

I. DE virtute fidei illiusque propriis actibus ac obligatione quæ ad illos exercendos unicuique incumbit, egimus in priori huius operis parte, tra. 1. cap. 1. ubi diximus adultos quoscunque ad credendas omnes & singulas Christianæ religionis veritates fide implicita, obligari; fide verò explicita teneri credere unum esse Deum in essentia, trinum in personis, Filium Dei incarnatum esse. aliaque mysteria in Symbolo contenta; nec non & ea, quæ pertinent ad rationem Sacramentorum, quæ ab ipsis suscipiuntur aut suscipi debent: ac reliqua denique omnia, quæ secundùm exigentiam statûs aut conditionis cuiusque ad salutem æternam consequendam sunt necessaria.

Sed difficultas est quandonam affirmativum istud fidei præceptum obliget: seu quonam tempore teneatur quis ad actum aliquem fidei exercendum. Respondetur ex probabiliori & in praxi tenenda Theologorum sententia, tribus præsertim casibus teneri unumquemque ad actum fidei eliciendum.

Primus est, cùm alicui mysteria fidei primò sufficienter ad credendum proponuntur. Ita Azorius Malderus, Turianus, Sanches, & alij, quos citat & sequitur Bonacina tom. 2. dist. 2. qu. 2. pun. 2. Secundùm quam doctrinam pueri, ubi primùm rationis usum adepti sunt, cùm ipsis fidei mysteria sufficienter proponuntur, ad illa actu credenda obligantur, præsertim si ad id se obligatos esse ex dictamine conscientiæ persentiant: quod simili ratione de infidelibus dici debet.

2. Secundus casus est, quoties quis ad actum aliquem virtutis exercendum obligatur, qui sine fide exerceri nequit; ut cum quis tenetur de peccato pœnitere & conteri, Sacramentum aliquod suscipere, &c. Ita Doctores proximè citati. Rectè tamen monet Laymannus tract. 1. de fide, cap. 10. in hoc casu præceptum fidei per se. & directè non obligare, sed solùm indirectè & per accidens: unde fit ut v. g. si quis Sacramentum aliquod suscipere

omittat quando ad illud suscipiendum obligatur, sufficiat si in confessione declaret se eiusmodi Sacramenti receptionem omisisse; nec opus sit ut fidei actualis omissionem exprimat, cùm huius omissio non sit peccatum distinctum ab omissione illius. Ad hunc casum reducitur, quando quis videt se tentationem aliquam superare aliter non posse, nisi actum fidei aliquem eliciendo; tunc enim illum elicere tenetur, ut fusiùs explicat & probat Valentia tom. 3. disp. 2. qu. 2. punct. 5.

Tertius denique casus est, quando quis juridicè & publica authoritate de fide interrogatur: tunc enim ad fidem tùm interiùs eliciendam, tùm exteriùs profitendam obligatur, licet ex tali professione mors illi immineat: imò qui ab aliquo privato de fide interrogaretur, illam non modó non negare, sed etiam exteriùs profiteri teneretur: si ex illius professionis omissione divinus honor læderetur notabiliter, vel grave aliquod scandalum in proximum redundaret. Ita Authores citati post Sanctum Doctorem 2. 2. quæst. 3. art. 2.

3. Ex dictis facilè colligi potest quid circa fidem hoc primo Decalogi præcepto prohibeatur; scilicet peccatum quodcunque fidei oppositum, quod generaliter ab eodem S. Doctore vocatur infidelitas supr. qu. 10. art. 1. quæ quidem, ut idem docet, duplex est: alia negativa, qualis est in illis, qui nihil unquam de fide audire potuerunt, quam dicit non esse peccatum, sed potiùs pœnam peccati ex primi parentis peccato provenientem. Additque illos, qui eo solùm modo infideles sunt, propter eiusmodi infidelitatem non damnari: quamvis damnentur propter alia peccata, quæ sine fide remitti non possunt.

Alia est infidelitas ipsi fidei, ut loquitur S. Doctor art. 5. secundùm contrarietatem opposita, quæ à quibusdam privativa vocatur, qualis est in illis, qui veritatibus fidei sufficienter propositis assentiri nolunt: & hæc ab eodem S. Doctore in tres species dividitur, Paganismum scilicet, Judaismum, & hæresim, quibus quæstione 12. addit apo-

stasiam:

ſtaſiam: aut enim quis renititur fidei nondum ſuſceptæ & talis infidelitas eſt paganorum, aut renititur fidei ſuſceptæ in figura, & ſic eſt infidelitas Judæorum; vel fidei ſuſceptæ in manifeſtatione veritatis, & ſic eſt infidelttas, apoſtatarum quidem, ſi fides ſuſcepta in totum abjiciatur; hæreticorum verò, ſi tantùm ex parte.

4. Eſt autem obſervandum id quod fuſiùs in primâ parte explicatum eſt, ſcilicet ad rationem hæreſis duo requiri, ut docet S. Thomas quæſt. 11. art. 5. ad 3. Primum eſt, ut ſit error contra aliquam fidei veritatem à Deo revelatam, & ab Eccleſia propoſitam: Secundum, ut ejuſmodi error cum pertinaciâ & contumaciâ junctus ſit: unde, Si qui ſententiam ſuam, ut loquitur S. Auguſt. Epiſt. 162. & refertur cap. Dixit Apoſtolus 42. quæſt. 3. quamvis falſam atque perverſam nulla pertinaci animoſitate defendunt; quærunt autem cauta ſollicitudine veritatem, corrigi parati cum invenerint, nequaquam ſunt inter hæreticos deputandi.

Ad hæreſim quoque pertinet peccatum illorum, qui de articulo aliquo fidei deliberatè dubitant; ut enim dicitur cap. 1. de hæreticis: Dubius in fide infidelis eſt. Item ſi quis exponat ſe periculo errandi in fide, ut ſi ex curioſitate aut aliâ pravâ intententione libros hæreticorum legat, eorum conciones audiat, cum illis temerè diſputet, aut frequenti & periculoſâ illorum converſatione utatur.

§. II.

De virtute Spei & peccatis illi oppoſitis.

I. SPes eſt virtus ſupernaturalis Theologica, quâ homo fidelis in præſenti quidem ſæculo, bona ſalutaria, in futuro verò ipſam æternam ſalutem, à Deo, cum fiducia expectat, per Chriſti merita.

Dicitur 1. Virtus ſupernaturalis, quia ſicut nullus in Deum credere, ſic nec in illum ſperare poteſt ut oportet, niſi adjutus auxilio aliquo ſupernaturali: unde S. Bernardus in Pſalm. 90. dicit hæc Pſalmiſtæ verba: Quoni-

am tu es Domine spes mea, à nullo verè proferri posse, nisi cui intùs persuasum sit à Spiritu Sancto.

Dicitur 2. Theologica, quia Deum immediatè respicit pro obiecto primario, & præcipuo: Neque enim, ut ait S. Thomas 2. 2. quæst. 17. art. 2. aliquid minus sperandum est ab ipso Deo, quam ipsemet Deus.

2. Dicitur 3. per illam expectari à Deo non modò salutem æternam, quæ in ipsius Dei fruitione consistit, sed etiam omnia alia quæcumque bona salutaria, id est ad salutem consequendam necessaria aut utilia, sive corporalia, sive spiritualia sint; quod constat ex ijs, quæ Christus Dominus nos à Deo postulare, & proinde sperare docuit in oratione Dominica: Ea siquidem, ut loquitur S. Augustinus cap. 114. Ench. ad spem pertinent, quæ in oratione Dominica continentur.

* Dicitur 4. (bona illa expectari & sperari ab homine fideli) quia juxta communem S. Thomæ & aliorum Theologorum doctrinam, fides spem necessariò antecedit, cùm non nisi per fidem innotescat, id quod spes à Deo expectare debet.

Dicitur 5. (bona illa expectari cum fiducia) spes enim omnipotentiâ & fidelitate Dei promittentis innititur: unde Hebr. 6. vocat spem, Anchoram animæ firmam ac tutam. Quamvis autem fiducia illa quatenùs Deum respicit, certissima esse debeat: quia tamen ex parte nostræ cooperationis multi defectus accidere possunt, quibus promissionum divinarum effectus impediatur, ideò monet Apostolus ad Philip. 2. Ut cum metu & tremore salutem nostram operemur, qui enim sperat (ut dicit S. August. Serm. 15. ad Fratres in eremo) & non timet, negligens est: qui autem timet & non sperat, depressus est, & descendit in profundum quasi lapis.

3. Dicitur denique per Christi merita: quamvis enim ex parte quoque nostrâ ad assecutionem vitæ æternæ merita requirantur, quia tamen sine divina gratia, quæ per Christi merita nobis confertur, nihil possumus; & in ijs,

quæ

quæ possumus & volumus longè potiores sunt partes gratiæ divinæ quàm voluntatis humanæ, ideò Absit ut Christianus in se ipso vel confidat, vel glorietur, inquit Conc. Trid. sess. 6. c. 16. & non in Domino, cuius tanta est erga homines bonitas, ut eorum velit esse merita, quæ sunt ipsius dona.

Ex hâc definitione spei sic explicatâ intelligi potest quodnam sit obiectum illius virtutis, sive materiale sive formale. Obiectum enim materiale spei continet ea omnia bona, quæ nobis à Deo sunt promissa, qui est summum & præcipuum bonum nobis promissum. Obiectum verò formale eiusdem spei, est summa Dei erga nos bonitas, ac in promissis adimplendis fidelitas.

Quæres an licitum sit spem in homine aut alia creatura collocare. Respondetur cum S, Doctore, 2. 2. qu. 17. art. 4. quanquam in Deo solo ut principali causâ totius boni spes collocanda sit, licitum tamen quoque esse sperare ac confidere in homine, aut aliâ creaturâ, tanquam causâ secunda & instrumentali, per quam secundùm divinæ providentiæ ordinem adjuvari possumus ad consequendum aliquod bonum, quod ad ultimum & summum bonum ordinetur.

4. His breviter explicatis, videndum est quid circa virtutem spei, hoc primo Decalogi mandato præcipiatur aut prohibeatur. Ac in primis certum est, extare divinum Præceptum de spe in Deum concipienda, ut docet S. Thomas quæst. 22. art. quod quidem præceptum in quantùm negativum est & desperationem prohibet, obligat semper, ut ex antè dictis constat; in quantum verò affimativum, tribus præsertim casibus secundum probabiliorem Theologorum sententiam obligare censendum est. Primus est, quando primum homini adulto sufficienter innotescit se à Deo creatum esse ad vitam æternam consequendam, seque teneri vitam illam æternam, & media necessaria ad illam consequendam à Deo sperare. Secundus est, quando ad aliquid faciendum obligatur.

gatur, quod actum ſpei velut diſpoſitionem neceſſariam prærequirit; e. g. quando tenetur de peccatis pœnitere: ad illorum ſi quidem remiſſionem divinæ miſericordiæ ſpem requiri, docet Concilium Tridentin. ſeſſ. 6. cap. 6. Tertius eſt, quando gravis aliqua tentatio deſperationis urget, quam aliter homo ſuperare non poteſt, niſi actum ſpei eliciendo.

5. Rectè autem monet Iſambertus tract. de Spe, diſp. 6. art. 5. ad ſatisfaciendum eiuſmodi præcepto non eſſe ſemper neceſſarium, ut formaliter eliciatur actus ipſius ſpei; ſed ſatis eſſe ut virtualiter, quatenùs ſcilicet cenſetur includi virtualiter in alicuius alterius virtutis actu, v. g. perfectæ contritionis, qui tunc formaliter eliceretur.

Quod ſpectat ad peccata, quæ ſpei adverſantur, ac proindè hoc primò præcepto prohibentur, Theologi docent duobus præſertim modis contra ſpem peccari poſſe, præſumptione ſcilicet & deſperatione.

Rursùs præſumptio dupliciter committi poteſt, ut docet S. Thomas quæſt. 21. art. 1. Primò, cùm quis præſumit ſe divinam gratiam aut gloriam æternam ex ſeipſo, & naturæ ſuæ viribus adipiſci poſſe. Secundò, cùm præſumit ſe ex ſola divina miſericordia conſecuturum remiſſionem peccatorum ſine ulla pœnitentia, aut æternam beatitudinem ſine ullis operibus meritoriis.

Deſperatio verò committitur, cùm quis deliberatè de miſericordia divina diffidit, nec peccatorum remiſſionem, aut beatitudinem æternam, mediàque ad illam neceſſaria ampliùs à Deo expectat, ideòque omnem conatum ex parte ſua requiſitum intermittit. Rectè autem obſervat Toletus lib. 4. cap. 7. deſperationem aliquando eſſe hæreſi coniunctam, ſi quis v. g. exiſtimaret, ac pertinaciter ſibi perſuaderet, Deum aut nolle, aut non poſſe peccata à ſe commiſſa remittere, eiuſque miſericordiam talem non eſſe, quæ tot & tam gravia peccata toties iterata condonare velit aut poſſit; quod in Confeſſione ſpecialiùs declarandum foret.

Paragr. II.

§. III.

* De Oratione.

QVamvis oratio propriè loquendo sit actus virtutis Religionis; de qua inferius agendum erit, quia tamen etiam ad virtutem spei reducitur, & arctissimam cum ea connexionem habere videtur, idcircò hic breviter adornabimus ea, quæ circa orationem à Theologis observari solent.

Ac in primis nomine orationis intelligitur elevatio, sive (ut loquitur S. Damascenus lib. 3. de fide orthod. cap. 24.) ascensus mentis in Deum, tum ad laudem ipsi gratiasque deferendas, tum ad postulationes eidem offerendas, sive pro se, sive pro alijs. Eo sensu accepta oratio dividitur 1. in particularem. quæ fit ab unoquoque, pro se, vel pro alijs; & generalem seu communem, quæ fit ab Ecclesiæ Ministro nomine totius fidelis populi de qua Gennadius lib de Ecclesiastic. dignitatibus, cap. 30. sic loquitur: Cùm sanctarum plebium Præsules demandata sibi legatione funguntur, apud divinam clementiam, humani generis causam agunt, & totâ secum Ecclesia congemiscente, postulant & precantur.

Dividitur oratio in mentalem, quæ solo interiori mentis actu fit; & vocalem, quæ interiorem illum actum voce ac verbis exprimit. Utriusque fit mentio in scripturis. Mentalis quidem Psalm. 26. Tibi dixit cor meum. Vocalis verò, Psal. 141. Voce mea ad Dominum clamavi. Et de utraque loquens Isidorus lib. 3. de sum. bon. cap. 7. Bonum est, inquit, corde orare, bonum est etiam & sono vocis, Deum spiritualibus hymnis glorificare.

Cùm verò plurima sint, quæ à Theologis circa orationem observari solent, nos ea solummodò hîc attingemus, quæ magis necessaria visa sunt, & majoris facilitatis gratia per diversas quæstiunculas, responsionesque illis annexas explicabimus.

Quæri.

Quæritur ergo in primis, an oratio necessaria sit ad salutem necessitate præcepti, seu an homines teneantur orare Deum ex præcepto aliquo divino?

Respondetur affirmativè & colligitur apertè ex scriptura. Matth. 7. Petite & accipietis, quærite & invenietis, pulsate & aperietur vobis. Et cap. 26. Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem. Et Luc. 18. Oportet semper orare. Et appositè S. Chrisostomus lib. 1. de orando Deum: Quemadmodùm, inquit, corpus hoc nostrum, si non adsit anima, profectò mortuum est ac fætidum: sic anima nisi se ipsam incitet ad orandum, mortua est ac misera, & graviter olens. S. etiam Augustinus in Psalm. 118. enarrat. 17. Ille cui donatur, inquit, à Deo charitas Dei, & propter Deum charitas proximi, profectò instanter orare debet, quò sibi augeatur hoc donum.

Id etiam probari potest hâc ratione: Nemo potest mandata divina servare, & in illa observantia perseverare, ac tentationes irruentes superare, nec proinde salutem consequi, sine specialibus & continuis divinæ gratiæ auxilijs: quamvis autem prima gratia quæ homini datur, omnia eius & qualiacumque merita, & proinde orationes antecedat, certum est tamen quod unum ex medijs divinitùs institutis, ad gratiæ illius continuationem & incrementum impetrandum esse orationem, ut ex citatis Scripturæ testimonijs constat; unde sequitur ipsam orationem ex præcepto divino esse necessariam ad salutem consequendam?

Quæritur 2. quo tempore quis orare teneatur.?

Respondetur: si de præcepto Ecclesiastico quæstio proposita intelligatur, certa tempora singulis partibus officij divini esse ex instituto Ecclesiæ assignata, de quibus agetur infra in appendice de Statu Clericali. Si verò de præcepto divino quæstio sit, cùm illud orandi præceptum sit affirmativum, obligat quidem semper, sed non pro semper, ut loquuntur Theologi: ac proinde determinationem temporis, in quo præceptum illud divinum ita

obliget,

obliget, ut orationis omiſſio ſit peccatum, ex varijs occurrentium tentationum, periculorum, & neceſſitatum prudenti æſtimatione dignoſcendam eſſe; v.g. ſi tentatio aliqua gravis urgeat. ſi occaſio periculoſa peccandi immineat, ſi difficultas graviſſima in obſervatione alicuius præcepti occurrat, tunc haud dubiè cenſent Theologi hominem ad Deum per orationem debere recurrere, & eius auxilium ſuppliciter poſtulare. Addit etiam Navarrus apud Leſſium lib. 2. cap. 37. de oratione, dub. 3. illum quoque teneri ad orandum, qui advertit ſe alterius exitium impedire non poſſe, niſi per orationem. Obſervat autem rectè idem Leſſius, præter illos & alios ſimiles caſus obligari etiam unumquemque ad orationem Deo referendam, ita ut per diuturnum aliquod tempus puta per unum menſem, ab omni prorsùs oratione ceſſare ſine peccato non poſſit. Quia exercitij adeò ſalubris & neceſſarij omiſſio, nonniſi cum maxima & valdè culpabili ſalutis incuria contingere cenſetur.

Quæritur 3. quis poſſit & debeat orare?

Reſpondetur, omnem hominem quamdiu eſt in ſtatu viæ, poſſe & debere orare. Nam omnis homo vel juſtus eſt, vel peccator; ſi juſtus eſt, oratione indiget ad perſeverandum, & poſtulare debet ne inducatur in tentationem: ſi peccator eſt, magis adhuc oratione indiget, ut pœnitentiæ gratiam & peccatorū remiſſionē poſtulet; unde omnibus hanc petitionem faciendam propoſuit Chriſtus, Dimitte nobis debita noſtra: hoc enim & peccatores pro remiſſione venialium debent poſtulare. Rectè autem obſervat D. Thomas 22. qu. 83. art. 16. non modo juſtos, ſed & ipſos etiam peccatores cùm orant, ſperare debere ſe à Deo ſe exaudiendos; ſi nimirùm orent ac petant non in quantum peccatores, ſed cum pio & recto affectu, idque adjunctis ijs conditionibus, quas idem S. Doctor explicat art. 15. in reſponſ. ad 2. nimirùm ſi pro ſe ea poſtulent, quæ ad ſalutem ſunt conducibilia: ſi cum fide, ſpe, ac vero deſiderio pœnitendi & placendi Deo, ſi de-

nique perseveranter postulent: & tunc (ut docet S. Aug. tract. 102. in Joan.) exaudiuntur, & indubitanter accipiunt quod petunt, sed quando debent accipere: quædam enim non negantur, sed ut congruo dentur tempore differuntur.

Quæritur 4. ad quem debeat dirigi oratio, seu quis orandus sit?

Respondetur duo certa esse. Primum est, Deum tanquam summum authorem, & causam principalem omnium donorum & bonorum naturæ, gratiæ & gloriæ, quæ per orationem postulari & obtineri possunt, orari debere. 2. est, Sanctos etiam in cœlo beatos orari & invocari posse, ut pro nobis apud ipsum Deum intercedant: ut explicatum & probatum est in tract. de Incarnat. cap. 8. sect. 2.

Certum est quoque, ab alijs etiam hominibus adhuc in præsenti vita degentibus posse peti opem sive auxilium intercessionis apud Deum. Hoc enim ipse Deus præcepit olim amicis Sancti Patriarchæ Job. Et S. Paulus passim in Epistolis sese fidelium orationibus commendat.

Sed difficultas est, an oratio etiam dirigi possit ad animas in Purgatorio detentas? Respondetur, quod quamvis Joannes Medina quæst. 5. de oratione, & alij quidam Theologi existiment animas in Purgatorio existentes orare non modò generatim pro fidelibus, sed etiam speciatim pro ijs, qui particulariter ipsis in hac vita chari fuerunt, D. Thomas tamen cit. quæst. 85. art. 11. id negat: Quoniam (inquit) licet sint nobis superiores, quantum ad impeccabilitatem, sunt tamen inferiores quantum ad pœnas quas patiuntur; & secundùm hoc non sunt in statu orandi pro alijs, sed ut magis oretur pro eis. Quod si secundùm mentem illius Doctoris non sunt in statu orandi pro nobis, ergò non sunt in statu in quo debeant orari à nobis. Imò licet animæ illæ pro nobis orarent, frustra tamen à nobis invocarentur, cum non sint in eo statu, in quo nostras orationes possint cognoscere, sicut Sancti in

cœlo

cœlo, quorum status ex omni parte beatus, requirit ut cognoscant orationes ad se directas, cùm hoc maximè ad gloriam illorum accidentalem conferre possit.

Quæritur 5. Pro quibus sit orandum?

Respondetur, non modò pro nobis nos orare debere, sed etiam pro quibuscumque aliis, quos tenemur ex charitate diligere, & quibus per nostras orationes possumus prodesse. Quod quidem constat vel ex ipsa Orationis Dominicæ forma. nam ut ait D. Cyprianus in eius expositione: Noluit pacis Doctor, ut quis pro se tantum precetur. Non enim dicemus Pater meus, nec panem meum da mihi, &c. sed Pater noster, panem nostrum da nobis, &c. Id præterea constat ex eo quod, ut rectè argumentatur S. Doctor, illud debemus orando petere, quod debemus ex charitate optare: atqui non solùm nobis, sed etiam aliis debemus ex charitate multa bona optare, ergo debemus etiam pro illis bona illa orando postulare.

Ex quo sequitur, primò nos nullum hominem viventem in terris quantumvis peccatorem, aut nobis infensum debere ab orationibus nostris generalibus excipere, quia nullum quantumvis peccatorem, aut infensum debemus à charitate excludere; & ut loquitur D. Augustinus lib. de correptione & gratia cap. 15. Sicut nulli quandiu hic vivit, subtrahendum est correctionis beneficium, ita nulli denegandum est orationis suffragium.

Sequitur 2. Nos pro illis omnibus defunctis orare debere, quibus per orationes nostras possumus prodesse. ac proinde nec pro damnatis orandum esse, cùm non sint ullius gratiæ aut veniæ recipiendæ capaces: neque etiam pro beatis aut pro sanctis in cœlo degentibus, cum sint in termino gloriæ, neque ampliùs à nobis juvari indigeant. Unde illud S. Augustini, iniuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre: quod tamen non obstat quin de illorum fœlicitate, & de omnibus donis gratia & gloriæ, quæ ipsis collata, Deum laudare, & ipsi gratias agere possimus: imò & etiam postulare ut ad maiorem ipsius

Dei gloriam eorum Sanctitas magis innotescat, quo plures excitentur eorum intercessionem expetere, & virtutes imitari.

Quæritur 6. quomodo sit orandum?

Respondetur duas præsertim conditiones in oratione requiri, attentionem scilicet, & devotionem: ac in primis quod attentio requiratur, docet D. Thomas citatæ quæstionis 83. art. 13. & cum eo Theologi; ita nimirùm ut initio saltem orationis is qui orat, vel ad ipsius orationis sensum, & ad verba si vocaliter orat; neque id animi propositum in orationis progressu mutet, aut ullo modo mentem ad quævis alia voluntariè convertat, quæ attentionem impedire queant. Unde S. Cyprianus serm. de orat. Dom. Cùm astamus, inquit, ad orationem. vigilare & incumbere ad preces toto corde debemus: cogitatio tunc omnis carnalis & secularis abscedat, nec quidquam tunc animus, quàm id solum cogitet, quod precatur. Quæ autem segnitia est alienari, & capi ineptis cogitationibus & profanis, cùm Dominum deprecaris? quasi sit aliud, quod magis debeas cogitare, quàm quod cum Deo loqueris? & quomodò te à Deo audiri postulas, cùm te ipse non audias? vis esse Deum memorem tui, quando tu ipse memor tui non sis?

Devotio etiam requiritur, ut scilicet oratio ex pio quodam affectu procèdat, ut fiat cum maximâ sui demissione, & summâ erga Deum reverentiâ, cum firmâ fide, & vera in Deum confidentia, aliisque similibus dispositionibus, quas sacræ Scripturæ frequentiùs ingerunt, & quæ à Sanctis Patribus maximè commendantur. Certè nullus est, qui non seipsum tanquam peccati alicuius reum accuset, si minus reverenter, aut cum aliqua fidei vel spei vacillatione Deum oraverit, ex quo satis patet, vel ipsa conscientia judice, eiusmodi pium affectum ad orationem debitè faciendam requiri.

Quæritùr 7. & ultimo, quænam in oratione sint postulanda?

Respon-

Respondetur, ea omnia licitè & meritoriè posse à Deo postulari, quæ ad salutem sunt conducibilia, cuiusmodi sunt in primis bona æterna, in quibus ipsa beatitudo consistit: tum media ad illam consequendam utilia, quales sunt gratiæ & virtutes; possunt etiam postulari temporalia bona & exteriora, quatenùs tamen ad beatitudinem illam assequendam aliquo pacto conducere possunt, & hoc manifestè patet ex formula illa precandi, quam ipse Christus Dominus nos edocere dignatus est, Matth. 5. in qua complexus est quidquid à Deo postulamus aut debemus petere, unde S. Augustinus Epist. 121. ad Probam de illa Oratione Dominica loquens: Si per omnia, inquit, sanctarum precationum verba dscurras, quantum existimo nihil invenies, quod non ista contineat & concludat oratio. Quare utilissimum fore existimavimus, si adiungamus hîc brevem ipsius Dominicæ Orationis explicationem secundùm mentem SS. Patrum, qui singula illius verba cum præcipuo quodam pietatis affectu expenderunt.

DIGRESSIUNCULA.

** Brevem Dominicæ Orationis explicationem continens juxtà mentem Sanctorum Patrum.*

PRima Orationis Dominicæ verba (Pater noster, qui es in cœlis,) veluti quoddam ipsius precationis exordium continent, quo beneficam erga nos voluntatem Dei, utpotè Patris nostri commemoramus: Non est autem meritorum nostrorum (ut rectè monet D. Augustinus lib. 2. de sermone Domini in monte cap. 8.) sed gratiæ, cùm dicimus, Pater noster: nec hoc ideò dicimus ut Deum suâ sponte in nos beneficentissimum, & qui prior dilexit nos, ad exaudiendum & benefaciendum commoneamus, perinde ac si cum homine res ageretur, cuius captanda esset benevolentia, sed ut in nobis, per illius denomina-

tionis

tionis considerationrm, ipsi filialem erga illum confidentiam excitemus. Quid enim (ut ibidem subdit idem D. Augustinus) jam non det filiis petentibus, cùm hoc ipsum jam dederit ut essent filij?

Sequuntur deinde petitiones septem, quarum tres primæ spectant ipsum ultimum finem qui est Deus, alia verò quatuor, media conducibilia ad illum finem. Prima est, (Sanctificetur nomen tuum:) Quod non sic petitur (inquit S. Augustinus sup. cap. 10.) quasi non sit sanctum Dei nomen, sed ut sanctum habeatur ab hominibus, id est, ita innotescat Deus, ut non æstimetur aliquid sanctius. Vel (ut ait D. Chrysostomus homil. in hunc Matth. locum: Rogamus ut Deus per nostram vitam glorificetur: quasi unusquisque dicat: Ita fac nos vivere, ut per nos te universa glorificent; sanctificetur enim idem est ac glorificetur: digna est autem Deum deprecantis oratio, nihil petere ante Patris gloriam, sed omnia eius laudi postponere.

2. (Adveniat Regnum tuum.) Quod non ita dictum est (inquit S. August. sup.) quasi Deus nunc non regnet in terra, aut non semper in ea regnaverit. (Adveniat) ergo accipiendum est, ut regnum Dei manifestetur hominibus. (Et juxta mentem S. Hieronimi in hunc Matthæi locum;) Ut diabolus in mundo regnare desinat, & non regnet per peccatum in corpore nostro mortali, sed ut in unoquoque nostrum regnet Deus. Vel denique per hæc verba (ut S. Cyprianus explicat in tract. de orat. dominic.) Petimus regnum illud nobis advenire à Deo nobis repromissum, & Christi sanguine acquisitum: ut qui in sæculo ante servivimus, postmodum Christo dominante regnemus. Regnum namque Dei (inquit D. August. sup.) veniet sive velimus sive nolimus, sed desiderium nostrum ad illud excitamus, ut nobis veniat atque in eo regnemus.

3. (Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra.) His verbis (inquit S. Cyprianus sup.) non petimus ut Deus faciat quod vult, sed ut nos facere possimus quod Deus vult:

vult: quod ut fiat, nobis opus est Dei voluntate, id est opera eius & protectione; quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei misericordia tutus.

Vel (ut explicat D. August. sup.) Fiat voluntas tua, id est obediatur præceptis tuis: sicut in Cœlo & in terra, id est sicut ab Angelis, ita ab hominibus. Observat autem rectè D. Chrysostomus sup. quòd non dicitur, fiat voluntas tua in me, vel in nobis, sed ubique terrarum; ut solvatur error, & plantetur veritas, & expellatur malitia: & revertatur virtus, & jam non differat cœlum à terra.

4. (Panem nostrum quotidianum da nobis hodie:) Hæc ergo tria (inquit S. August. in Enchiridio cap. 115.) quæ in præmissis petitionibus postulantur, hîc inchoantur, & quantumcumque proficimus, augentur in nobis: perfectè verò. quod in alia vita sperandum est, semper possidebuntur. Reliquis verò quatuor quæ sequuntur. petuntur temporalia, quæ propter æterna consequenda sunt necessaria. Monet autem sapientes S. Chrysostomus sup. quod Dominus pro pane jussit orationem facere, non pro pecunia, neque pro lascivia, sed solùm pro pane quotidiano: & insuper apposuit, da nobis hodie, ut non conteramus nos ipsos sollicitudine supervenientis diei. Non solùm autem dicimus, panem nostrum quotidianum da nobis hodie, ut habeamus quid manducemus, quod commune est inter justos & peccatores, sed ut quod manducemus, de manu Domini accipiamus, quod est tantum Sanctorum.

Vel (ut explicat S. Hieronymus in hunc locum.) Petimus ut Dominus præcipuum nobis tribuat panem illum scilicet qui dicit in Evangelio: Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi. Panis enim vitæ Christus est (ut loquitur D. Cyprian. sup.) & panis hic omnium non est, sed noster est. Hunc autem panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie accipimus, intermittente aliquo graviori delicto, à

cœlesti pane prohibemur, & à Christi corpore separemur. Petimus ergo, ut qui in Christo manemus, à sanctificatione eius, & corpore non recedamus.

5. (Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.) Post subsidium cibi (inquit S. Cyprian. sup.) petitur & venia delicti, ut qui à Deo pascitur, in Deo vivat, nec tantùm præsenti vitæ, sed æternæ consulatur, ad quam veniri potest, si peccata condonentur, quæ debita nostra Dominus appellat, &c. Qui ergo pro peccatis orare docuit, paternam misericordiam promisit. Sed planè addidit legem certâ conditione nos constringens; ut sic debitum nobis dimitti postulemus, secundùm quod & ipsi debitoribus nostris dimittimus. Cum qua ergo spe orat (inquit D. Chrysost. homil. 14. oper. imperf.) qui inimicitiam servat adversus alterum, à quo forsan læsus est? sicut enim ipse orans mentitur, dicit enim remitto, & non remittit: sic & à Deo petit indulgentiam, & non indulgetur.

6. (Et ne nos inducas in tentationem,) id est, explicat Tertullianus lib. de orat. Ne patiaris nos in tentationem induci, ab eo utique qui tentat. Quod itaque dicimus Deo, (inquit S. August. lib. de bono perseverantiæ, cap. 6. ne nos inducas in tentationem, quid dicimus, nisi, ne nos inferri sinas in tentationem? qua in parte ostenditur, ut rectè monet S. Cyprianus sup. contra nos nihil adversarium posse, nisi Deus antè permiserit, ut omnis timor noster & devotio convertatur ad Deum, &c. quando autem rogamus ne in tentationē veniamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis nostræ: dum sic rogamus ne quis se insolenter extollat; ne quis superbè sibi atque arroganter [illegible] assumat; ne quis aut confessionis, aut passionis gloriam [illegible] ducat: cum Dominus ipse humilitatem docens dixerit: Vigilate & orate ne veniatis in tentationem.

7. Et ultima petitio est, (Sed libera nos à malo, Amen. Orandum est enim, (inquit S. August. sup) non solùm

ut non

ut non inducamur in malum quo caremus, quod sexto loco ponitur, sed etiam ut ab illo liberemur, in quod jam inducti sumus. Hæc autem ultima petitio, ut observat S. Cyprianus sup. comprehendit omnia mala & adversa quæ contra nos in hoc mundo molitur inimicus, à quibus potest esse fida & firma tutela, si nos Deus liberet, si deprecantibus atque implorantibus opem suam præstet. Vel, ut ait S. Chrysostomus in hunc locum, postulamus liberari à malo, hoc est à Diabolo, qui malus vocatur propter insignem malitiam, non quæ natura illi inest, sed quæ ex electione: & quia contra nos implacabile bellum gerit. Hoc tamen ultimum, inquit S. August. Epist. 121. quod in oratione Dominica positum est, tam latè patet, ut homo Christianus in qualibet tribulatione constitutus, & in hoc gemitus edat, & in hoc lachrymas fundat: hinc exordiatur, & in hoc terminet orationem; unde sequitur, Amen, quo desiderium orantis exprimitur.

§. IV.

De virtute charitatis, peccatisq; illi oppositis.

I. CHaritas est virtus supernaturalis Theologica, qua Deus summè super omnia diligitur propter seipsum, & proximus propter Deum.

Dicitur 1. (Virtùs supernaturalis) quia solis naturæ viribus acquiri non potest, sed necesse est, ut divinitus infundatur: unde dixit Apostolus ad Rom. 5. quòd Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, &c. Et S. Augustinus lib. de spiritu & littera cap. 32. Charitas Dei, (inquit,) dicta est diffundi in cordibus nostris, non quâ nos ipse diligit, sed quâ nos dilectores suos facit.

Dicitur 2. (Theologica) quia Deum habet pro objecto immediato, primario quidem, prout est in se summè & infinitè bonus; secundariò autem, prout suam bonitatem in creatura rationabili manifestat.

Dicitur 3. (quâ Deus summè & super omnia diligitur propter seipsum) quia ut rectè dixit S. Bernard. in tract. de diligendo Deo, causa diligendi Deum, Deus est, modus, diligere sine modo. Quod quidem fusiùs infrà explicabitur.

Dicitur 4. (& proximus propter Deum) id est propter bonum divinum quod in proximo elucet, vel ad quod proximus creatus est.

Cùm autem de hâc nobilissima virtute plurima disputari soleant à Theologis, nos hîc præcipua tantummodò & scitu magis necessaria, ex eorum communi & receptâ doctrinâ, præsertimque ex ijs, quæ apud S. Doctorem quæst. 23. 24. & sequ. fusius explicantur, seligemus.

2. Primum est, charitatem non modò esse virtutem supernaturalem Theologicam, cæteris omnibus quibuscunque virtutibus perfectiorem, ut fusè demonstrat S. Doctor; sed etiam esse ipsarum virtutum veluti formam: in quantum scilicet illis ultimam & completam perfectionem, earum actus ad ultimum finem perfectè ordinando, tribuit.

Secundum est, charitatem esse amorem, non concupiscentiæ aut desiderij, sed veræ ac perfectæ amicitiæ, quâ priùs à Deo, licet sine ullis nostris meritis, amati, eiusq; beneficijs præventi, ipsum vicissim redamamus ac summè diligimus propter bonitatem ipsius, non quâ nobis bonus est ac beneficus, sed quâ in se infinitè bonus ac perfectus, ac proinde infinitè diligibilis est: cum, (ut in priori parte tract. 2. cap. 2. dictum est,) quidquid in creaturis bonum aut perfectum est, vel esse potest, id omne in Deo: imò aliquid infinities meliùs ac perfectius reperiatur, quod illum omni amore dignissimum efficit.

3. Tertium est, charitatis actus alios esse imperatos, quales sunt illi, qui per ipsius charitatis imperium exercentur, ut cùm quis dat eleemosynam pauperi, non modò ut eius indigentiam sublevet; sed præsertim ut Deo placeat, illique opus gratum exhibeat: alios verò elicitos, qui

tos, qui illius proprij sunt, & ex eius formali motivo concipiuntur, & quibus homo fertur erga Deum ut summè dilectum: sive per unionem affectuum, idem volendo quod vult Deus; eius præcepta, consilia & alia quæcumque illi placent, appetendo & exequendo, non alia ratione, nisi ut voluntatem suam divinæ voluntati quàm perfectissimè uniat & conformet: sive per viam benevolentiæ, quâ Deo omnia bona velit, quæ ipsi velle potest, bona quidem intrinseca & essentialia ipsi Deo, per veram & perfectam in illis complacentiam; bona verò ipsi extrinseca (puta gloriam, honorem, amorem, observantiam, & alia religionis reliquarumque virtutum officia, ipsi Deo tam à se quàm ab aliis creaturis exhibenda) per ardentissimum desiderium, quo hæc omnia non solùm velit & optet Deo; sed etiam quibuscumque modis potest, ut re ipsa exhibeantur, efficiat.

4. Quartum est, verissimum esse, quod S. Bernardus dicit, lib 2. de diligendo Deo, Modum diligendi Deum esse, diligere sine modo: siue enim charitas consideratur obiectivè secundùm illud bonum quod volumus Deo: sive appretativè, secundùm æstimationem, quam de Deo ipso concipimus; sive intensivè, secundùm fervorem & conatum quo in Deum per amorem ferimur, nullus modus ipsi præscriptus est: Certum est enim quod Deum obiectivè & appretativè tenemur diligere præ aliâ quâvis creaturâ, unde Christus Dominus: Qui amat, inquit, Patrem & Matrem plus quàm me, non est me dignus. Quamvis autem iuxta communem Theologorum sententiam, intensio charitatis sub obligationem non cadat, possimusque actu charitatis etiam valdè remisso satisfacere divino præcepto, quo jubemur Deum ex toto corde diligere, ut docent Almainus, Maior, Vega, & alij, quos citat & sequitur Isambertus Tract. de Char. disp. certum est tamen nullum intensionis modum in amore Dei esse definitum, nosque nullo affectu adeo ferventi & intenso posse Deum diligere; quin ad illum adhuc ferventius &

intensiùs diligendum, si non ex præcepto tenemur, saltem per gratiam ipsius invitemur & excitemur.

5. Quintum est, habitum charitatis, quod etiam de aliarum virtutum Theologicarum habitibus similiter dicendum est, non produci physicè per actus, sicut de habitibus virtutum moralium docent Philosophi: sed à Deo infundi, juxtà id quod dixit Apost. Rom. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis: & ex consequenti secundum communiorem & probabiliorem Theologorum sententiam ab ipsomet Deo augeri, non verò per actus aliquos, nisi tantùm dispositivè & meritoriè, ut in priore parte dictum est Tract. 6. cap. 4. sect. 6. unde Concilium Trident. observat sess. 6. cap. 10. Ecclesiam illud augmentum à Deo postulare in quadam collecta, cùm dicit: Da nobis fidei, spei & charitatis augmentum.

Cæterùm per quosnam actus homo ipsius charitatis augmentum promereri possit, non planè constat inter Theologos: quidam enim existimant nonnisi per actus ipso habitu intensiores fieri posse: alij etiam per actus æqualiter intensos; imò quidam asserunt hominem in charitate constitutum, per actus quoque aliarum virtutum promereri posse augmentum ipsius charitatis: quod inter alios docet beatæ memoriæ Franciscus Salesius Episcopus Gebennensis lib. 3. de amore Dei, cap. 2. probatq; ex canone 24. sess. 8. Concil. Trident. ubi indefinitè, & sine ullâ exceptione dicitur, justitiâ acceptam augeri per bona opera: ubi autem (inquit ille ex S. Bernardo) nihil excipitur, nihil distinguendum est.

Quamvis autem propter tanti viri authoritatem & plures optimas rationes, quas ibidem profert, hæc ultima sententia probabilissima meritò videatur: tutissimum tamen est & consultissimum unicuique, actus quam perfectissimos charitatis crebrò elicere, & alia pietatis opera ex eiusdem virtutis motivo, cum ingenti animi affectu producere; eâ siquidem ratione, non augmentum modo, sed

do, sed cumulum divinæ illius virtutis accipere merebitur.

6. Porrò thesaurum adeò pretiosum unico mortali peccato totum deperdi, ex fide certum est, & à Concilio Tridentino definitum sess. 6. cap. 15. sicut è contra per peccata venialia charitatem non amitti declaratur eadem sess. cap. 11. ubi expresse dicitur, justos quantumvis in peccata venialia quandoque cadant, non propterea desinere esse justos: ex quibus verbis rectè colligitur non modò charitatem non amitti, sed ne quidem minui per quælibet peccata venialia: quod etiam docet S. Thom. qu. 24. art. 10. & cum eo communiter omnes; si enim charitas minueretur per peccatum veniale, sequeretur quòd per plura venialia tandem omninò amitteretur; omne siquidem finitum, ablatione sæpius iteratâ alicuius finiti, tandem consumitur.

Quod quamvis ita se habeat, fatendum est tamen charitatis fervorem minui per peccata venialia, quæ licet charitati contraria non sint, eius tamen operationibus opponuntur, pravosq; paulatim habitus in animâ ingenerant, quibus ad maiora & etiam mortalia peccata perpetranda disponitur.

Sextum denique est, dari speciale præceptum de diligendo Deo; non solum negativum, quo prohibeatur quidquid contra dilectionem illi debitam committi potest; sed etiam affirmativum, quo Deum actu aliquo interno diligere obligamur. Ita S. Thom. quæst. 44. art. 1. & evidenter constat ex his Christi Dñi verbis S. Matth. 22. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. quibus cùm adjungit hæc alia, hoc est primum & maximum mandatum, illud ab alijs mandatis distinctum esse ostendit.

7. Quæres quo tempore præceptum illud obliget. Respondetur 1. Certum est & in confesso apud omnes, tunc nos ad actum charitatis eliciendum teneri, cum ad actum perfectæ contritionis eliciendum obligamur; sive in articulo mortis, cùm aliter Deo reconciliari non possumus;

sive cùm in statu peccati mortalis Sacramentum aliquod suscepturi vel administraturi sumus, deestque copia Confessarij: actus enim perfectæ contritionis charitate formari debet ut habetur in Concilio Trident. sess. 14. cap. 4.

Respondetur 2. Probabile esse quod Navarrus cap. 11. num. 8 & quidam alij docent, hominem ad actum charitatis exercendum obligari, ubi primum rationis usum adeptus est, ipsique sufficienter innotescit Deum esse summum bonum & ultimum finem, ad quem se suaq: omnia per charitatis actum ordinare tenetur; quamvis Bonacina disp. 3. de charit. quæst. 4. punct. 2. & alij Theologi negent ad actum charitatis tunc eliciendum obligatum esse sub reatu peccati mortalis. Quidquid sit autem de illa Navarri sententiâ, indubitatum est apud omnes, omissionem illam non fore peccatum mortale in eo, qui de illa obligatione nihil unquam audivisset, aut nusquam cogitaret se ad actum charitatis eliciendum obligari, vel qui Doctorum illorum sententiæ subscribere nollet, & contrariam saltem ut probabilem amplecteretur.

8. Jam quod spectat ad peccata charitati opposita quamvis mortalia omnia, quatenùs sunt quædam Dei offensæ, huic virtuti maximè adversentur; duo tamen sunt quæ illi ex propriâ & peculiari ratione opponuntur.

Primum est, odium Dei, quod peccator concipere potest, ut docet S. Thomas quæst. 34. art. ex consideratione quorumdam effectuum divinæ voluntatis, qui depravatæ voluntati suæ repugnant, qualis est inflictio pœnæ peccati debitæ; Deum enim propter se præcisè odisse nullus potest, cùm in eius naturâ nihil nisi infinitè diligibile occurrat: Et hoc peccatum haud dubiè peccatorum omnium gravissimum est, ut asserit idem S. Doctor art. 2. cùm per illud homo maximè à Deo avertatur.

Alterum peccatum, est acedia, quæ, ut docet S. Thom. quæst. 35. art. 1. & sequent. nihil est aliud, quàm tristitia & tædium quoddam voluntarium & deliberatum de bono spirituali, in quantùm est bonum divinum, id est

quate-

quatenùs per illud bonū spirituale, puta per Sacramentorum susceptionem, aliaque bona opera, homo tendit in Deum, illi obsequitur, illum glorificat, &c. & ut sic opponitur directè charitati, cuius proprius effectus est gaudium de bono divino.

Explicatis ijs, quæ ad charitatem pertinent, in quantùm Deum respicit, doctrinæ ordo postulare videbatur, ut de charitate proximi aliquid diceremus; verùm cùm plurima quæ ad virtutem illam spectant, in præceptis secundæ Tabulæ contineantur, commodius existimavimus, quod etiam præstitit Navarr. cap. 14. num. 5. & ante illum S. Bonavent. in 3. dist. 37. agere de ijs, quæ ad charitatem proximi spectant, cùm quarti præcepti & sequentium explicationem aggrediemur.

§. V.

De virtute Religionis, peccatisq́ illi oppositis.

I. RElìgionis nomine secundùm mentem S. Doctoris qu. 81. art. 1. intelligitur virtus illa, per quam homines Deo debitum cultum & honorem exhibent; quæ quidem non est Theologica; sed prima & præcipua inter morales: cùm pro immediato obiecto, non ipsum Deum, sed cultum & honorem illi exhibendum respiciat.

Illius actus, sicut & aliarum virtutum, sunt duplicis generis: alij siquidem sunt eliciti, quibus homo subijcitur Deo, illique debitum honorem & cultum exhibet, cuiusmodi sunt adoratio, sacrificium, oblatio, oratio, votum, &c. Per adorationem, supremam Dei Majestatem reveremur, nosque illi quantâ possumus animi ac corporis demissione subijcimus: Per Sacrificium, D[illegible]m ipsum colimus, tanquam Supremum vitæ ac [illegible]itrum: Per oblationem, eiusdem Dei absolutu[illegible]mum in res omnes Dominium profitemur: Per o[illegible]nem, ad illum recurrimus, ut ad fontem & principium totius boni quod speramus: Per votum denique, eundem agno[illegible]cimus tanquam

quam ultimum finem, in quem nos & nostra omnia speciali affectu referre volumus, de quibus omnibus & singulis pleniùs agit S. Doctor quæst. 84. & sequent.

Alij autem sunt actus religionis imperati, cuiusmodi sunt omnes aliarum virtutum actus, qui ad Dei cultum referri possunt, quo sensu dicit S. Jacobus cap. 1. Religio munda & immaculata hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, &c.

2. Quod spectat ad peccata virtuti religionis opposita, varia sunt & multiplicia, de quibus non solùm hic, sed etiam in duabus sectionibus sequentibus agendum erit.

Primum & præcipuum ac veluti radix cæterorum, est superstitio, quâ (vt docet S. Thomas quæst. 92. art. 1. vel Deo cultus illegitimus, vel creaturæ cultus indebitu exhibetur. Prior illa subdividitur in duas species: quarum altera est, cum Deo exhibetur cultus falsus, ut si quis nunc veteris legis sacrificia offerret: hic enim cultus ut observat S. Doctor quæst. 95. art. 1. falsus esset, cùm fuerit institutus ad significanda vitæ ac mortis Christi Domini mysteria tanquam futura, quæ tamen jam peracta sunt: ad quod peccatum. ut monet Toletus lib. 4. ca 14. reducitur illud, quo quis falsas Reliquias pro veri supponeret, vel falsa miracula fingeret, ut ementito il religionis nomine, eleëmosynas hinc inde corrogaret.

Altera species est cùm exhibetur Deo cultus superfluus; id est, ut explicat S. Doctor art. 2. cùm aliquid fi quod neque confert ad Dei gloriam, neque ad hoc mens hominis in Deum feratur, aut carnis concupiscenti inordinatæ refrenentur; aut etiam quod est præter D institutionem, vel contra legitimam & approbatam E clesiæ consuetudinem: Hoc enim totum, inquit S. D ctor supr. rep[illegible]um est superfluum & superstitiosum

3. Superstitio autem illa, qua cultus indebitus creat ræ tribuitur, quinque sub se includit species: scilicet Idololatriam, Magiam, Divinationem, vanam Observantia & Maleficium.

Idololatria est, cùm cultus divinus alicui creaturæ tanquam Deo exhibetur. Observat autem rectè Toletus lib. 4. cap. 24. Idololatriam, non modo religioni sed etiam fidei esse oppositam: sicut enim vera adoratio non est nisi præcedat in intellectu fides, quâ illius excellentiam agnoscimus, cui nos subijcimus: sic adoratio falsa, qualis est Idololatria, supponit errorem in intellectu, quo æstimamus creaturam aliquam honore divino dignam.

Magia est potestas quædam inordinata collata per dæmones, pacto cum illis inito, quâ medijs pravis & superstitiosis fit aliquid, quod est suprà naturæ humanæ vires, non tamen ipsius dæmonis naturales vires excedit. Pactum autem illud magi cum dæmone fit, vel expressè cum ipso dæmone visibiliter apparente, aut cum alio Mago vices dæmonis supplente: vel tacitè per dæmonis invocationem, quæ non solùm fieri censetur, cùm homo conceptis verbis auxilium dæmonis invocat; sed etiam ut rectè monet Martinus Delrio lib. 6. disqu. magic. quoties homo intentat aliquid facere per ea, quæ neque ex se, nec virtute aliquâ supernaturali divinitùs inditâ, talem effectum producere possunt, ut cum certa verba vel caracteres ad morbos depellendos adhibentur.

4. Observat etiam Toletus suprà, magiam hæresi sæpè coniunctam esse: ut si magus cum pertinacia credat dæmones posse patrare miracula, aut aliquid citra permissionem divinam propriâ virtute facere. Certissimè enim tenendum est, ut ait S. August. lib. 18 de civit. cap. 18. solum Deum posse omnia facere quæ voluerit, nec dæmones aliquid operari secundum naturæ suæ potentiam, nisi Deus permiserit.

Observat etiam idem Toletus contingere aliquando posse personas quasdam simplices, modis suprà explicatis, quibus tacitè dæmon invocatur, utentes, invincibiliter ignorare se invocare dæmonem: & tunc non peccare saltem mortaliter, propter ignorantiam illam invincibilem, quæ tamen amplius illos non excusat, quando vel

ab alijs monentur, vel per ſeipſos advertunt id quod faciunt illicitum eſſe, aut de illo dubitare incipiunt.

Divinatio eſt inordinata & ſuperſtitioſa inquiſitio rerum aliquarum, vel futurarum vel occultarum, quas homo hic & nunc naturaliter cognoſcere non poteſt.

Docet autem S. Thomas quæſt. 95. art. 5. ſemper in divinatione expreſſam vel tacitam dæmonis invocationem reperiri, ut illius ope notitia rerum illarum acquiratur: unde fit ut divinatio, ſicut & magia, propter illud commercium cum dæmone, graviſſimum contra virtutem religionis cenſeatur eſſe peccatum: Apoſtolus ſiquidem Cor. 10. prohibet fideles fieri ſocios dæmoniorum: & S. Auguſt. lib. 2. de doct. Chriſt. cap. 13. dicit: Omnem ſocietatem dæmonum tanquam peſtiferam eſſe fugiendam.

5. Expreſſa autem dæmonis invocatio in divinatione multipliciter fieri ſolet, ut fuse explicat S. Doctor qu. 65. a. juxta varios modos, quibus ſolet dæmon futura vel occulta manifeſtare. Aliquandò enim id præſtat per fictas quaſdam apparitiones, quibus oculis hominum illudit: & hæc divinationis ſpecies vocatur præſtigium. Aliquando per ſomnia: quando quis per ſomnia reſponſum expectat à dæmone, & vocatur divinatio per ſomnia. Aliquando per mortuorum fictam apparentiam vel locutionem, & vocatur Necromantia. Aliquando per ſtatuas & aliqua corpora terreſtria; & dicitur Geomantia. Aliquando per figuras apparentes in aquis; & vocatur Hydromantia. Aliquando per figuras aëreas vel igneas: & vocatur Æromantia vel Pyromantia. Aliquando per inſpectionem viſcerum animalium, quæ dæmonibus immolantur: & dicitur Aruſpicium.

Quæ quidem omnes divinationis ſpecies ſunt peccata mortalia graviſſima, divinâ lege reprobata, ut patet Deut. cap. 18. & etiam ſanctionibus Eccleſiaſticis ſub anathematis interminatione prohibita, ut habetur capite. Si quis 26. quæſt. 5.

Divinatio, quæ fit per tacitam dæmonum invocationem, ut docet S. Thomas supr. in duo genera subdividitur. Quorum primum est, quando ad cognoscendas res futuras vel occultas, superstitiosè consideratur aliquid in dispositionibus quarundam rerum, quod ex se nullam habet naturalem connexionem cum rebus illis futuris & occultis: ut enim rectè dixit S. August. lib. 2. de doctr. Christ. cap. 2. Istæ opiniones quibusdam rerum signis humana præsumptione institutis, ad eadem illa, quasi quædam cum dæmonibus pacta, referenda sunt,

Quod si ad hunc divinandi finem motus vel situs siderum consideretur, hæc divinatio dicitur Astrologia: si garritus animalium aut avium, dicitur Augurium: si earundem avium volatus, Auspicium: si verba quædam hominum casu prolata retorqueantur ad prænotionem aliquam futurorum, dicitur Omen; si lineamenta quædam manus superstiosè observentur, vocatur Chiromantia.

6 Porrò circa Astrologiam observandum est ex S. Doctore quæst. 95. art. 5. quod, quamvis per illam scientiam aliqui effectus naturales præcognosci possint, ut Eclypses, aeris immutationes, &c. item inclinationes, complexiones, & aliæ similes corporis humani dispositiones (quòd, licet validè incertum sit in particulari, nihilominùs in generali ex Philosophiâ compertum est, astra & cœlos in humana corpora aliquo pacto influere) certum est tamen duobus præsertim in casibus mortale peccatum esse Astrologicâ ejusmodi scientiâ uti. Primò, ad ea cognoscenda, quæ à solâ divinâ voluntate pendent, puta ad cognoscendam prædestinationem, salutem, damnationem, &c. alicuius hominis. Secundò, ad ea præcognoscenda tanquam certè eventura, quæ ex libera hominis voluntate pendent: unde S. August. lib 4. Confess. cap. 3. dicit, ejusmodi astrorum consultores, quos vocat Planetarios, à Christiana pietate repelli & damnari: & lib. 2. de doctr. Christ. cap. 20. vocat Astrologiam illam judiciariam genethliacorum, perniciosam superstitionem; dicitque

dicitque illius sectatores nimis errare, & vendere imperitis hominibus miserabilem servitutem. Diximus, tanquã certò eventura; quia, si quis per illam scientiam ex cognitione complexionis & habitudinis naturalis alicuius hominis, conijceret tantùm evenire posse, ut hoc vel illud ageret; tunc licet alioqui vanum & valdè incertum esset tale judicium, non esset tamen peccatum mortale; nisi in eo casu, quo quis ita addictus esset eiusmodi Astrologicis observationibus, ut illis tanquam primâ & præcipuâ regulâ in suis actionibus uteretur: ita ut nisi priùs consultis astris, neque ullum negotium aggredi, neque quidquam alicuius momenti agere vellet.

Est præterea genus alterum divinationis per sortes, circa quod advertendum est ex S. Thoma, alias esse sortes divinatorias, quæ adhibentur ad aliquid occultum vel futurum sciendum; alias consultorias ad cognoscendum quid in aliquo casu agendum sit; alias divisorias ad determinandum quid in alicuius rei partitione cuique eveniat; & in sortibus quidem divinatorijs est semper peccatum mortale; quia in illis semper tacita dæmonis invocatio reperitur, cum neque ex divina institutione, neque ex aliquâ virtute naturali sortes illæ connexionem ullam necessariam habeant cum eo; quod per illas inquiritur.

7. In sortibus autem consultoriis est etiam peccatum mortale, quando resolutio expectatur à dæmone, non verò quandò per illas Deus consulitur, quod tamen fieri non debet nisi cum triplici conditione. Prima est, ut non ex curiositate, sed ex gravi necessitate id fiat; ex. gra. Si inter Dei Ministros, ut id verbis & authoritate S. Augustini Epist. 180. ad Honorat explicemus: Sit disceptatio, qui eorum persecutionis tempore maneant, ne fuga fiat omnium & qui eorum fugiant, ne morte omnium deseratur Ecclesia: si hæc disceptatio aliter non potuerit terminari, quantum mihi videtur, qui maneant, & qui fugiant, sorte legendi sunt: & lib. 1. de doctr. Christ. aliud præ-

ad profert exemplum; Si, inquit cap. 28. abundaret aliquid, quod oportet dari ei qui non haberet, nec duobus dare posset: si tibi occurrerent duo, quorum neuter alium vel indigentia, vel aliqua erga te necessitudine superaret, nihil justiùs faceres, quàm ut sorte eligeres, cui dandum esset quod duobus dari non posset.

8. Secunda conditio est, ut fiat cum reverentia; unde observat Beda super caput 3 Acto. Apostolos nonnisi collecto fidelium cœtu, & precibus ad Deum fusis sortes dedisse, ut in locum Judæ alium Apostolum substituerent.

Tertia denique conditio est, ut verba sacræ Scripturæ, quæ in sortibus consultorijs adhiberentur, ad negotia terrena non convertantur: unde S. August. Epist. 119. ad Ianua. His, inquit, qui de paginis Evangelicis sortes legunt: etsi optandum sit ut id potiùs faciãt, quàm ad dæmonia consulenda concurrant. tamen etiam ista mihi displicet consuetudo, ad negotia sæcularia, & ad vitæ hujus vanitatem divina oracula velle convertere.

Divisoriæ autem sortes licitæ sunt, dummodò triplex adsit conditio. ut docet Toletus lib. 4. cap. 15. Prima est, ut nihil in illis fiat contra bonum publicum, ut si dignitates sorti committerentur inter eos, quorum aliqui essent ad illas inepti. Secunda, ut nihil etiam fiat contra justitiam. Tertia denique, ne fiant eiusmodi sortes in beneficijs, & dignitatibus Ecclesiasticis, in quibus sortitione uti non licet. His stantibus conditionibus, sorte divisoria uti licitum est, dummodò eventus illius non expectetur à dæmone, sed sit purè fortuitus.

9. Vana observatio in eo differt à divinatione, quod hæc præsertim spectet cognitionem rerum quarumdam occultarum modo indebito consequendam; illa verò referatur ad commoditates aliquas corporis vel animi, per media quædam inutilia & superstitiosa obtinendas, quod si id fiat ad nocumenta inferenda, vocatur maleficium. Certum est autem eiusmodi vanam & superstitiosam observationem esse ex genere suo peccatum mortale: in eã

siqui-

ſiquidem vel expreſſa vel tacita dæmonis invocatio ſemper reperitur, ut docet S. Auguſtinus lib. de doctr. Chriſtiana cap. 20.

Illius verò tres ſunt præſertim ſpecies. Prima eſt ars notoria, quæ orationes quaſdam & jeiunia, tanquam media certa & infallibilia, adhibet ad acquirendas ſcientias ſine ullo labore & ſtudio, ad modum ſcientiarum infuſarum: quod quidem fieri ſine mortali peccato non poteſt, ut docet S. Thomas quæſt. 96. art. 1. Secunda eſt obſervatio ſanitatum: cùm quis nimirùm ad ſanitatem recuperandam, aut alteri conferendam, media quædam inutilia & ſuperſtitioſa adhibet: ut quaſdam orationes certis quibuſdam verbis, & non aliis conceptas, certos characteres brachio colligatos, &c. Et hæc vana obſervatio, niſi invincibilis ignorantia excuſet, mortale peccatum eſt, cùm, ut docet S. Thomas art. 2. in eâ ſubſit ſemper tacita aliqua dæmonis invocatio: unde S. Auguſt. ſupra dicit, quòd ad ſuperſtitionem pertinent ligaturæ & remedia, quæ Medicorum quoque diſciplina condemnat, &c.

10. Neque dicas orationes eſſe media optima & religioni valdè conſentanea: id enim verum eſt, ſi adhibeantur ſolùm ad poſtulandùm à Deo ſanitatem, non verò ſi illis ex ſuperſtitioſâ perſuaſione ineſſe credatur vis ad conferendam ſanitatem; vel ſi exiſtimetur per illas orationes ſanitatem infallibiliter eſſe impetrandam, dummodò talibus verbis & non aliis conſtent, &c. quis enim non videat obſervationes eiuſmodi vanas & inutiles eſſe, proindeque & rationi & religioni repugnantes.

Idem judicium ferendum eſt de ijs, qui collo appenſas geſtant Reliquias Sanctorum aut verba quædam Evangelica; ſi enim id fiat ex vero & ſincero religionis affectu ad colendum Deum, & Sanctos eius honorandos licitum eſt & pium, ſi verò vana aliquâ circumſtantia obſervetur: ut quod vas Reliquiarum debeat eſſe talis formæ; quòd verba Evangelica in charta virgine ſint ſcri-

pta: ut

pta : aut quòd certò credatur Reliquiis illis & verbis ineſſe vim infallibilem efficiendi ; ut quis v. g. in bello, aut in ſtatu peccati mortalis non moriatur : id haud dubiè ſuperſtitioſum eſt, ac proinde illicitum, ut docet Toletus lib. 4. cap. 16. poſt S. Thomam ſup. art. 3. ad 3.

11. Tertia deniq; eſt, vana obſervatio futurorum eventuum : ut cùm quis ex quarumdam rerum impertinentium occurſu, mala aliqua: vel bona ſibi vel aliis eventura ominatur. Varia illius vanæ obſervationis exempla profert S. Auguſt. cap. 20. ſupra, ubi dicit : quod Ad pacta cum dæmonibus inita pertinent millia inanium obſervationum : puta ſi membrum aliquod ſalierit ? ſi junctim ambulantibus amicis, lapis, aut canis, aut puer medius intervenit ; ſi quis cum ſe calceat ſternutaverit ; ſi veſtis à ſoricibus rodatur, & plus timeatur ſuſpicio mali futuri quàm præſens damnum doleatur.

Quod ſpectat ad maleficium, breviter dicimus ſpeciem quandam eſſe vanæ obſervationis, quâ quis dæmonis ope alijs ſive in corpore, ſive in anima, ſive in bonis exterioribus nocet vel nocere intendit. Unde patet quæ ſit differentia inter Magum & Maleficum, obſervat Tolet. lib. 4. cap. 16. Magus enim ope dæmonis utitur præſertim ad propriam oſtentationem & admirationem ſui excitandam ; Maleficus verò ad nocumentum alijs inferendum.

Eſt autem duplex maleficium : amatorium ſcilicet, aut veneficum : maleficium amatorium illud eſt, quo utuntur malefici ad amorem carnalem excitandum, vel è contra ad odia, vel divortia inter perſonas coniugatas excitanda : circa quod obſervandum eſt, ut rectè monet idem Toletus ſupr. dæmonem nullam poſſe voluntati humanæ neceſſitatem inferre, ſed eam tantummodò allicere, vel immutando phantaſiam & imaginationem, & rem amatam exhibendo tanquam amabiliorem, vel carnis appetitum inflammando & excitando : quibus non obſtantibus voluntas libera ſemper manet, poteſtque homo,

ſi velit,

si velit, gratiæ divinæ auxilio adjutus, illecebras omnes eiusmodi abijcere.

Maleficium veneficum illud est, quo utuntur malefici ut alicui noceant. vel in corpore dolores & infirmitates quasdam inducendo, vel in bonis exterioribus ventos, grandines & tempestates ope dæmonis excitando, quibus animalia interimantur, arbores eradicentur, domus subvertantur, &c. certum est enim dæmonem ista & alia similia, Deo ita permittente, posse efficere, ut manifestum est ex capite 1. & 2. libri Job.

12. Porrò advertendum est maleficos, præter peccatum maleficij initi, multis insuper alijs horrendis peccatis esse irretitos: quapropter ab illis in Confessione inquiri debet, num aliquod pactum expressum vel tacitum cum dæmone inierint? num Christi Domini fidem & Baptismum ejuraverint; num aliquid erroneum contra fidem crediderint; num dæmonem invocaverint, vel ipsi adorationem aut alios divinos honores detulerint; vel ab ipso aliquid in hâc vitâ vel in futurâ speraverint: num sacrilegium aliquod commiserint, & an rebus aliquibus sacris, puta Oleo sanctó, aqua benedicta, ad impia & nefanda facinora patranda abusi fuerint? Perpendenda item damna, quæ eorum maleficijs fuerint subsecuta, ut reparatio eorum iujungatur: quæ omnia & plura alia videri possunt apud Martinum Delrio lib. 6. sect. 3. & Toletum loco supra cit. ubi etiam rectè monet maleficos peccare non solùm quando utuntur maleficijs ad nocendum, sed etiam cùm eandem artem adhibent ad solvendum maleficium quod intulerunt; imò nec licitum esse petere à malefico, ut maleficium altero maleficio dissolvat: sed orationibus, exorcismis, Sacramentorum digna susceptione, & alijs pijs operibus id à Deo postulandum & expectandum esse.

13. Præter quinque supradictas superstitionis species, duo sunt adhuc peccata religionis virtuti speciatim opposita, scilicet tentatio Dei, & sacrilegium.

Tenta-

Tentatio Dei est cùm quis dubitans de aliqua perfectione Dei, aliquid agit ut experiatur utrùm Deus talem perfectionem habeat nec ne? v. g. Utrùm Deus sciat vel possit aliquid. Hoc autem peccatum ex genere suo mortale est, ut docet Tolet. cap. 10. ubi etiam observat duobus modis illud committi posse; uno modo expressè, cum quis aliquid facit hâc intentione, ut experiatur, utrùm Deus aliquid facere possit: altero modo tacitè: quando quis, licet non habeat expressam intentionem Deum tentandi, id tamen agit, quod ex se in illam Dei tentationem tendit; ut cùm quis neglectis mediis à divinâ providentiâ constitutis expectat effectum aliquem à solo Deo, nulla necessitate aut causa rationabili ad id movente: unde S Augustinus lib. 2. contra Faust. cap. 39. dicit, quod Christus Dominus, fugiendo & latendo, hominis instruebat infirmitatem, ne Deum tentare audeat, quando habet quod faciat, ut quod cavere oportet, evadat.

Quod si necessitas aliqua vel rationabilis causa subsit; tunc, ut docet S. Thomas, quæst. 97. art. non tentaret Deum, qui auxilium aliquod extraordinarium ab eo postularet, aut expectaret, juxta illud 2. Paralip. 20. Cùm ignoramus quid agere debeamus, hoc solùm habemus residui, ut oculos nostros ad te dirigamus.

14. Sacrilegium, ut docet S. Thomas quæst 99. art. 1. & sequ. est violatiò rei sacræ, seu cultui divino destinatæ: quæ violatio contingit, cùm aliquid circa eam fit, quod repugnat cum eo cultu, ad quem destinata est, ut rectè observat Gregorius Valentia disp. 6. qu. 15. de sac. pun. 2 Tres autem sacrilegij species distinguit S. Doctor supra; prima spectat personas sacras; secunda loca sacra: tertia res sacras, prout à personis & locis distinguuntur.

Ad primam speciem pertinet quidquid fit contra personam sacram, (qualis est Clericus, vel persona Religiosa) quo reverentia eius conditioni debita, aut immunitas eidem; quatenùs Deo sacra est, concessa violatur, aut læditur;

ditur; ut si quis manus violentas in Clericum injiciat, a
cum personâ sacrâ fornicetur.

Ad secundam speciem spectant actiones illæ, quæ sp
cialiter repugnant cultui divino, ad quem sacer locus e
destinatus; qualia sunt effusio injusta sanguinis huma
in Ecclesia, item fornicatio, & quævis alia illicita semin
effusio in eodẽ loco; furtũ item, non modo rei sacræ, quo
ad tertiam speciem pertinet, sed & cuiuscumque alteri
in loco sacro perpetratum; ut ex communi Theologoru
sententia docet Valentia supra.

Ad tertiam denique sacrilegij speciem pertinet abus
Sacramentorum aliarumque rerum sacrarum, vel olei s
cri, aquæ benedictæ, &c. item profanatio vasorum & o
namentorum sacrorum, violatio imaginum sacraru
Addit Cajeranus apud eundem Valentiam suprà, ad ha
quoque sacrilegij speciem pertinere sacrarum scriptur
rum abusum, ut si ad superstitiones inducendas, vel hær
ses confirmandas, vel etiam ad res ludicras adhibeantu
Cæterùm rectè observat idem Valentia suprà p. 1. 2. s
crilegium quodcunque èx formali intentione & cum d
vini cultûs contemptu perpetratum, esse peccatum mo
tale; nec ullam materiæ levitatem excusare, eo quo
ratione contemptûs, si non materia, certè malitia gra
semper in eo reperiatur: secùs autem, si quis absque u
lo divini cultûs contemptu, re aliquâ sacrâ utatur, pr
ter eum finem ad quem destinata est; aut enim tantu
modò erit peccatum veniale, si prudentis viri judicio m
teria levis esse censeatur; si verò gravis sit, erit mortal

§. VI.

Quot modis peccetur in primum Decalogi præcepti

1. CONtra hoc primum Decalogi præceptum pecca
in primis, qui Idololatriam ac Judaismum prof
tentur, aut à fide, vel religione Catholicâ per apostasia
recedunt.

Qui

Qui dogmatibus hæreticorum, alijsque erroribus ab Ecclesiâ damnatis & proscriptis pertinaciter adhærent: qui hæreticos in causa hæresis fovent & protegunt: cum illis temerè de fidè disputant, eorum libros legunt, aut concionibus vel ceremonijs intersunt.

Qui de alicuius articuli fidei veritate dubitant; qui fidem negant vel dissimulant, cùm illam exteriùs profiteri tenentur: qui Fidei mysteria præcipua, aliaque ad salutem scitu necessaria, ut Symbolum Fidei, Orationem Dominicam, Decalogum, & Sacramenta culpabiliter ignorant.

Qui de misericordia & gratiâ Dei præsumunt: vel de illâ desperant, qui Deum propter flagella sibi inflicta oderunt: de eius providentia obmurmurant: vel eius obsequium animo deliberato fastidiunt.

Qui Deo cultum superstitiosum & indebitum, vel creaturæ cultum soli Deo debitum impendunt: qui dæmonem expresè vel tacitè invocant; vel pactum expressum vel tacitum cum eo incunt.

2. Qui rerum futurarum vel occultarum cognitionem, per modos superstitiosos & indebitos inquirunt, ut per præstigia, somnia, necromantiam geomantiam, &c. item per Astrologiam iudiciariam ab Ecclesiâ reprobatam, augurium, auspicium, omen, chiromantiam, sortes, & alios similes modos à dæmonibus in perniciem hominum inventos.

Qui divinos & ariolos de rebus illis futuris vel occultis consulunt: ab ijsque, quid sibi prosperum adversumve eventurum sit, perquirunt; qui, ut communiter dicitur, cribrum farinaceum aut annulum vertunt, ut v. g. furti alicuius authorem detegant.

Qui reliquias vel imagines Sanctorum cum quibusdam observationibus superstitiosis còllo vel brachio appensas ferunt, qui orationes quasdam & ieiunia adhibent, tanquam media infallibilia ad scientias aliquas, sine ullo studio comparandas.

Qui ad sanitatem recuperandam, vel alijs conferendam cer-

dam certis verbis, orationibus, characteribus, & alijs superstitiosis modis nullam ex natura sua ad talem effectum producendum vim habentibus, utuntur: qui vani & frivolis quibusdam observationibus eventura sibi bon[a] ominantur.

3. Qui maleficijs amatoriis, aut veneficis utuntur; quibus quærendum, num damnum aliquod intulerint, u[t] illius restitutio injungatur: qui per quasdam ligatura[s] Matrimonij usum & consummationem impediunt.

Qui Deum tentant, neglectisque medijs ab eius providentia ordinatis, effectum aliquem sine ulla necessitate aut ratione ab eo expectant.

Qui sacrilegium aliquod perpetrant, personas Deo sacras polluunt, vel injuriosè percutiunt, aut immunitate[m] illarum injustè violant, qui templa vanis immodestis, ve[l] obscænis colloquiis, aut peioribus adhuc actibus, pu[ta] furto, fornicatione, aut simili aliqua fœditate, aut injustâ sanguinis effusione polluere ac profanare non verentur.

Qui Sacramenta indignè suscipiunt vel ministrant, vasa & ornamenta Ecclesiæ, aliasque res sacras ad usu[s] prophanos vel superstitiosos adhibent, Imagines Sanctorum contumeliosè tractant, Sacræ Scripturæ verbis ad re[s] superstitiosas, ridiculas, vel falsas abutuntur.

SECTIO II.

Explicatur secundum Decalogi Præceptum.

Non assumes Nomen Domini Dei tui in vanum.

HUjus secundi Præcepti verbis ex una quidem parte prohibetur abusus divini Nominis, & irreverentia, quæ committitur à blasphemis, perjuris, aut temerè jurantibus: & ex altera præcipitur, ut summa reverentia Nomini divino exhibeatur, juramenta serventur, & vota

Deo

Deo facta fideliter adimpleantur. Quapropter ad illius faciliorem & pleniorem explicationem de tribus præser. tim hîc agendum est, scilicet de Juramento, de blasphemia, & de voto.

§. I.

De Juramento.

OBservandum est, secundùm doctrinam S. Thomæ qu. 89. art. 1. & sequenti, juramenti nomine significari actum religionis, quo quis Deum in testem adhibet, eiusque testimonium invocat, in confirmationem eorum quæ asserit vel promittit: eâque ratione profitetur divinam veritatem esse indefectibilem.

Fit autem juramentum vel expressè, cùm quis jurat per Deum, aut per Christum, &c. vel tacitè, ut cùm quis iurat per creaturas aliquas, quatenùs in illis divina bonitas vel potentia elucet; ut quando quis jurat per Sanctos, per animam suam, per solem, per ignem, &c. in his enim & similibus juramentis censetur creatura in testem adduci, non per se, sed quatenùs dicit ordinem ad Deum, præsertim si addatur nomen ipsius Dei, v. g. si juretur per ignem Dei: quod si quis creaturas illas nominaret sine ullo ad Deum respectu, ille non censeretur jurare: unde etiam Navarrus cap. 12. & alij Doctores existimant ipsos loquendi modos, per fidem meam, in fide probi viri. in conscientia, non sufficere ad veram & propriam juramenti rationem; qui enim ijs utuntur, si nihil aliud intendant, significare tantùm videntur se aliquid asseverare ex veracitate & virtute quæ virum probum decet.

Est etiam alius jurandi modus, quem S. Thomas art. 6. dicit fieri per execrationem; quando quis sibi vel suis malum aliquod imprecatur, sicque Deum non modo in testem, sed etiam in vindicem invocat, nisi dicta sua veritati consonent.

Quocunque autem modo juretur, ut id licitè fiat, tres

in juramento conditiones requiri doce. idem S. Thomas art. 3. ut scilicet juretur in veritate, in justitiâ & in judicio: juxtà id quod habetur Hierem. 4. Jurabis, vivit Dominus, in veritate, in justitia. & in judicio. Veritas juramenti in eo consistit, prout explicat S. Doctor, ut id quod juramento asseritur, existimetur, esse verum ab eo qui jurat: justitia, ut juramentum fiat de re licitâ & honestâ: judicium, ut non fiat nisi ex gravi & necessariâ causâ.

Cùm autem juramenta, ut supra insinuatum est, alia sint assertoria, alia promissoria; hoc istorum proprium est, qvód is, qui sub iuramento promisit se aliquid facturum, illud adimplere sub peccato mortali teneatur, etiam si illud quod promissum est, leve sit & parvi momenti, ut docet Tolet. lib. 4. cap. 22. & cum illo communiter omnes.

3. Sunt tamen aliqui casus. ut monet idem Author, in quibus nulla est, vel cessat juramenti promissorij obligatio; ut si quis juret de re aliquâ malâ faciendâ: tunc enim jurans peccat, nec tenetur; imò nec licitè potest illam exequi. Similiter cessat obligatio juramenti: si res per illud promissa fiat impossibilis, vel si absque peccato impleri non possit. Tollitur etiam eadem obligatio dispensatione Episcopi, & alijs modis, quibus voti obligationem cessare infra dicetur. Spectanda etiam est in multis casibus intentio jurantis, ut ex illâ juramenti interpretatio petatur: exempli gratiâ, qui jurat se filium aut servum castigaturum, non ita intendit se ad id obligare, quin sibi reservet facultatem, si ita expedire videatur, pœnam illam remittendi: similiter qui volens alteri honoris causâ primum locum cedere, se præ illo non sessurum jurat, non intendit ita se obligare, quin si alius acceptare nolit, possit locum illum sibi retinere. In ijs tamen & similibus casibus longè consultius est, à juramentis eiusmodi abstinere, cùm nulla sit tunc jurandi necessitas: unde juramenta illa à peccato saltem veniali excusari non possunt.

Quamvis

4. Quamvis verò juramentum licitum sit, non est tamen de genere bonorum, ut rectè monet S. Doctor art. 5. quæ sunt per se bona & appetenda, ut oratio, eleemosyna, &c. sed illorum quæ tantùm bona sunt & appetenda, positâ aliquâ necessitate, sicut medicina, quæ non nisi premente ægritudine prodest: unde similiter juramentum, cum sit veluti remedium quod in fidei humanæ defectum assumitur, nonnisi raro & urgente necessitate usurpandum est, quo sensu dixit Christus Dominus S. Matth. 5. Ego autem dico vobis, non iurare omninò, neque per cœlum. &c. quæ verba explicans S. August. lib. 1. de serm. Dom. in monte cap. 17. Ita ergo, inquit, intelligitur, præcepisse Dominum: ne juretur, ne quisquam sicut bonum appetat jusjurandum, & assiduitate jurandi ad perjurium per consuetudinem dilabatur: quapropter qui intelligit non in bonis, sed in necessariis jurationem habendam, refrenet se, quantùm potest, ut non eâ utatur, nisi in necessitate, &c.

Porrò quàm perniciosa sit jurandi consuetudo, variis in locis Scriptura divina testatur, ac præsertim Eccl. 23. Jurationi non assuescat os tuum: multi enim casus in illa, &c. vir multùm jurans implebitur iniquitate, & non discedet à domo illius plaga. Quâ verò ratione prava hæc consuetudo tolli & evelli possit, docet S. Chrysost. hom. 5. ad pop. Antioch. his verbis: Vis discere quomodo ab hâc impia consuetudine jurandi liberari possis? ego te quendam docebo modum, quem, si tenueris, superabis omninò; cùm videris te ipsum vel alium quemque servorum vel filiorum, vel uxorem hoc malo captos, & sæpiùs commonefactos, nec tamen correctos, jube incœnatos cubare & hanc tibi illisque damnationem impone: damnationem inquam, non damnum, sed lucrum ferentem. Item in hom. ad baptizandos hoc aliud remedium proponit: Ab omnibus conjunctis hoc postula, hoc pete beneficium, ut te jurantem arguant, & confundant. Optimè S. Hieron. Epist. 14. ad Celantiam; Mentiri, inquit,

& jurare lingua tua prorsùs ignoret; tantusque in te sit amor veri, ut quidquid dixeris, juratum putes.

§ II.

De Blasphemiâ.

1. Blasphemia secundùm doctrinam S. Thomæ 2. 2. qu. 13. art. 1. est peccatum, quo quis ex pravo cordis affectu de excellentiâ divinæ bonitatis detrahit, illique contumeliam infert, vel negando aliquid quod ipsi proprium est, vel aliquid imponendo, quod minimè ei convenit, sive id ore fiat, sive solùm mente concipiatur.

Alia est autem blasphemia simplex, alia hæresi coniuncta: illa dicitur hæresi coniuncta, quæ aliquid de Deo asserit, vel de illo negat, quod est fidei contrarium; ut si quis dicat Deum esse crudelem non esse providum, &c. quod observare debent Confessarij, ac pœnitentes, qui se de talibus accusant, interrogare, num ita esse crediderint.

Blasphemia verò simplex, est ea, quæ non tam fit per modum assertionis seu enunciationis, quàm per modum detestationis, ac veluti cuiusdam imprecationis in Deum; ut si quis Deo maledicat. aut verba probrosa in Deum proferat; item si contumeliosè partes quasdam corporis Christi nominet, ut Caput, Sanguinem, Mortem Dei, quasi ob ista Dei Filium contemptibilem æstimet, illique quasi ob ista Dei Filium contemptibilem æstimet, illique quasi ob ista Dei Filium contemptibilem æstimet, illique quasi impietate exprobret, quod propter astupenda prorsùs impietate exprobret, quod propter animiam in nos charitatem carni & sanguini communicare voluerit, & in carne assumptâ pro nobis mori.

2. Quamvis autem is, qui cum debitâ reverentiâ, in re maximi momenti, ad confirmandam dictorum suorum veritatem, Christi Domini nomen interponeret: eiusque Corpus, Sanguinem vel Mortem pro nobis perpessam honoris causâ nominaret, nullum blasphemiæ reatum incurreret, ut rectè observat Bonacina disp. 3. quæst. 8. de blasphemia pun. 2. nihilominus supradicti loquendi modi, quâ ratione proferri solent, vix à peccato blasphemiæ excusari

cusari possunt; cùm semper in illis reperiatur formalis aliquis aut saltem tacitus Dei contemptus; nisi fortè, ut docet Navarrus cap. 13. 1. linguæ ac mentis præcipitatio, ùt accidit in ijs, qui subitâ aliquâ irâ corripiuntur, ob indeliberationem & inadvertentiam à peccato mortali excuset: quæ tamen excusatio locum non habet in ijs, qui pravam illam blasphemandi consuetudinem deliberatè contraxerunt, nec ullo modo illam corrigere aut emendare curant.

3. Docet autem S. Thomas sup. art. 1. ad 2. blasphemiam non modo in Deum, sed etiam in Sanctos committi posse; ut enim laudare Sanctos, quatenùs ad Deum pertinent, eiusque amici ac filij charissimi sunt, ipsi per charitatem & gloriam coniuncti, est actus virtutis religionis: sic illis maledicere, aut contumeliam aliquam irrogare, est peccatum blasphemiæ.

Ad eandem blasphemiam reducitur peccatum illud, quod committitur maledicendo creaturas: quod quatuor modis fieri potest, ut observat Tolet. lib. 4. cap 13. Primò, eas considerando quatenus sunt creaturæ Dei. & hâc de causâ illis maledicendo: & hoc est peccatum blasphemiæ. Secundò, ratione alicuius creaturæ rationalis, cuius illæ sunt; v. g. maledicere aut imprecationem aliquam facere contra armenta, vineas, &c. quia huius vel illius sunt: & hoc est peccatum contra charitatem proximi. Tertiò, creaturæ irrationales aut inanimatæ possunt considerari secundùm se præcisè: & ea ratione illis maledicere, est actus otiosus. & peccatum veniale. Quartò denique, considerari possunt ratione alicuius mali vel incommodi quod inferunt, & eâ ratione illis maledicere, non est peccatum: est enim hoc potius ipsi malo quàm creaturæ maledicere; sic Job maledixit diei, in quo natus est; David montibus Gelboe, in quibus Saul occisus est.

§ III.

De Voto.

I. QVatuor præsertim circa votum investiganda sunt. 1. Quid sit votum, & quotuplex. 2. Quænam personæ votum emittere possint. 3. Quanta sit ipsius voti obligatio. 4. denique, Quibus modis hæc voti obligatio cessare possit.

Quod ad primum spectat, votum, ut docet S. Thom. qu. 88. art. 1. & 2. est Promissio deliberata, Deo facta de aliquo meliori bono.

Dicitur Promissio; quia non est nudum & simplex propositum, ut constat ex c. Literaturam de voto; sed ad illius rationem requiritur promissio cum verâ voluntate se obligandi.

Dicitur Deliberata: Promissio enim subita & inconsiderata non sufficeret ad rationem voti, ut ex communi Theologorum consensu docet Navarr. qui etiam rectè observat tantam ad votum faciendum deliberationem requiri & sufficere, quanta requiritur & sufficit ad peccatum aliquod mortale committendum.

2. Dicitur, Deo facta: quia votum cùm sit actus religionis & latriæ, ut docet S. Thomas, soli Deo fieri debet: quòd si interdum apud quosdam Authores, ut apud Eusebium lib. 13. de præpar. cap. 7. vota Sanctis Martyribus & aliis in cœlo Beatis nuncupari dicuntur, id intelligi debet ad eum modum quo Templa, & Altaria Sanctis dicari dicuntur, quia Deo in honorem Sanctorum dedicantur; vel in quantum censetur homo vovere ipsi Deo id, quod Sanctis se impleturum promittit. Quod si promissio alicuius pij operis fiat alicui Sancto præcisè ad honorem eius & sanctitatis ac gloriæ testificationem, tunc eiusmodi promissio sacra quidem est, & ad Dei cultum mediatè ordinata; sed non est propriè votum, neque actus latriæ, sed solùm duliæ sive observantiæ, ut fusius explicat Suares.

Dicitur denique, De bono meliori; quibus verbis significatur materiam voti duplicem habere conditionem. Prima est, ut sit opus bonum, sive sit tantùm in consilio, sive in præcepto. Secunda, ut opus illud bonum quod

vovetur, melius sit quàm eius oppositum; id est ut non sit ex se alicuius operis excellentioris & perfectioris impeditivum.

3. Aliud est autem votum personale. aliud votum reale; aliud item absolutum, aliud conditionale: aliud simplex, aliud solenne: aliud expressum, aliud tacitum.

Votum personale est. quo promittitur aliquid quod personam voventis spectat, ut cùm quis vovet peregrinationem: reale, cùm res aliqua Deo promittitur, ut eleëmosyna. Et hæc est utriusque differentia, quod etiam ad hæredes transeat obligatio voti realis, non item personalis, ut communiter Theologi docent, & colligitur ex cap. Parte, de censibus.

Votum absolutum est, quod independenter à quavis conditione emittitur: conditionale verò quod non fit nisi sub aliqua conditione: ut si quis peregrinationem voveat; si à tali morbo liberetur; & eiusmodi vota non obligant, nisi posita illa conditione; quæ tamen conditio contraria esse non debet vel substantiæ, vel honestati ipsius voti, ; ut si quis voveat eâ conditione, ut ad implendum id quod vovit non obligetur; vel si quis voveat sub eâ conditione, quod in lite injustâ, victor evadat: hæ si quidem conditiones votum irritum & invalidum reddunt, ut docet Bonacina disp. 4. qu. 2. de voto, pun. 2.

Votum simplex consistit in nudâ & simplici promissione Deo factâ: solenne verò illud est, quod vel susceptioni ordinis sacri, vel professioni religionis approbatæ conjunctum est, ut habetur cap. unico de voto in 6.

4. Quod spectat ad personas voti emittendi capaces, docet S. Thomas sup art. 8. & 9. duo præsertim ex parte illarum requiri. Primum est, ut qui vovet, usum rationis sufficienter adeptus sit, illiusque compos existat: unde pueri ante usum rationis. & amentes ac furiosi votum emittere non possunt Quoniam verò difficile est discernere quo præcisè temporis puncto sufficients illud rationis lumen in pueris exoriatur, ideò ex communi Doctorum

ctorum consensu, ut docet Laymann. tract. 4. de voto cap. 7. Vota ante septennium edita censentur irrita & invalida esse, nisi probabilissimæ conjecturæ suadeant sufficientem rationis usum in tenera illa ætate adfuisse, & è contra vota post septennium emissa, valida esse, & obligatoria, nisi certa indicia ostendant sufficientem rationis usum defuisse.

Secundum est, ut persona quæ vovet, sui juris sit quoad illud quod vovet: nullus enim subditus, ut asserit S. Doct. qu. 88. ar. 8. firmiter voto se obligare potest in iis, in quibus potestati alterius subjacet, nisi consensus eius accedat.

Observat autem rectè Gregorius à Valentia disp. 6. quæst. 6 de voto pun. 6. S. Doctorem non dixisse votum subditi esse nullum, sed solummodò non esse firmum, nisi accedat consensus Superioris: votum si quidem à persona subdita emissum, est verum votum, pendens tamen ex Superioris consensu tanquam ex conditione, quæ si accedat, tunc censetur validum; si verò Superior contradicat, fit irritum.

5. Hinc colliges 1. Vota omnia sive personalia, sive realia impuberum irritari posse à Patre, tutore, aut alijs personis, quorum potestati subsunt, quod & de Religiosis professis similiter intelligendum est respectu Superiorum: ad quam irritationem, ut docet Navarrus cap. 12. n. 69. sola Superioris voluntas sufficit, nec ulla alia causa aut ratio requiritur.

Colliges 2. quod quamvis vota realia puberum, antequàm ætatem lege præscriptam attingerint ad plenam & liberam bonorum dispositionem, ab eorum parentibus irritari possint, illorum nihilominùs vota personalia, quæ patriæ potestati nullum afferunt præiudicium, valida sunt, nec ab eorum parentibus possunt irritari. Ita S. Thom. art. 9. ubi docet pueros vel puellas post annos pubertatis, scilicet in pueris post 14. in puellis verò post post 12. posse quocunque voto simplici, vel etiam solemni reli-

mni religionis se obligare; jure tamen novo Concilij Tridentini sess. 25. art. 15. ad votum solemne professionis religiosæ requiritur ætas 16. annorum completorum, ante quam ætatem, sicut ante tempus annuæ probationis exactum, professio illa irrita esse censetur.

6. Colliges 3. Uxoris vota quæ ab ea fiunt, de ijs, in quibus marito subest, posse ab illo irritari, ut habetur cap. Scriptura, de voto: sed difficultas est inter Theologos, quænam sint ea, in quibus uxor marito ita subest, ut sine illius consensu de ijs vovere non possit. Quidam enim, ut Sotus. Paludanus, & alij aqud Laymann. tract. 4. de voto cap. 7. existimant uxorem æquè viro subditam esse, ac Religiosum Prælato vel Superiori: unde inferunt: quælibet illius vota posse à marito irritari: alij tamen probabiliùs & veriùs existimant, muliere tantùm subesse marito quoad coniugij usum & familiæ gubernationem, eaque proinde tantummodò vota, quæ vel usui coniugij, vel familiæ gubernationi præiudicium aliquod afferunt, posse ab eius marito irritari. Ita Sylvester verb. votum, Navarr. cap. 12. n. 64. Azor. cap. 17. quæst. 12. Suares lib. 6. de voto cap. 4. alijque multi.

Addit etiam Laymann. suprà, uxorem similiter posse mariti sui vota rescindere, quæ derogant juri quod habet in corpus eius: c. g. si voveret immoderatam aliquam abstinentiam, aut longinquam aliquam & diuturnam peregrinationem: imò & existimat vota quoque realia mariti posse ab uxore rescindi, si cedant in detrimentum notabile dotis, vel aliorum bonorum, quæ ipsi cum marito communia sunt, & quorum administratio penes ipsum est.

§. IV.

Quanta sit voti obligatio, & quibus modis cessare possit.

QVod ad primum spectat, certum est votum esse obligatorium; ita ut qui illud implere omittit, pec-

cati reatum incurrat: ut docet S. Thomas, & constat ex Scriptura, Deut. 23. Cùm votum voveris Deo tuo, non tardabis reddere. &c. quod si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum: & ad Timoth: Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt: quæ Apostoli verba in Concilio Carthag. 4. cap. 104. & Toletano 4. cap. 55. intelliguntur de viduis; quæ votum castitatis violaverant.

Quamvis autem voti transgressio sit peccatum ex genere suo mortale, nihilominùs ob materiæ levitatem, potest esse tantùm veniale, ut docet Navarrus cap. 12. num. 65. Toletus lib. 4. cap. 17 & alij communiter: votum enim se habet per modum cuiusdam privatæ legis, quam vovens sibi imponit; unde non videtur maiorem inferre obligationem, quàm lex divina vel Ecclesiastica, cuius transgressio in materia levi nonnisi peccatum veniale esse censetur.

2. Verùm super hâc voti obligatione, quæres 1. quo tempore incumbat obligatio voti adimplendi, seu quamdiu citrà peccatum, illius executio differri possit? Respondetur cum distinctione, vel enim vovens ipse tempus determinavit, vel non: si primum, executio voti ultrà illud sine peccato differri non potest, & eo maior erit culpa quo diuturnior erit mora, ut docet Suares & alii apud Laymann. supra cap. 3. si verò vovens tempus illud non determinavit. debet votum suum adimplere, cùm primùm commodè poterit, aliàs si absque causa & ratione differat, peccabit, ut docet S. Thomas art. 3. ad 3. sup.

Rectè autem observat Laymann. irrationabilem dilationem voti, quo quis se obligavit ad Ordinem sacrum suscipiendum, aut religiosum statum amplectendum, citiùs ad mortalem culpam pertingere, quia cùm ex vi talis voti, obligatus sit homo ad perpetuum & speciale obsequium Deo præstandum, quantò magis eius executionem differt, tantò maiorem obsequij Deo promissi veluti partem aufert: quod non eodem modo in alijs votis, v. g. peregri-

peregrinandi, jeiunandi, &c. hæc enim tametsi differantur, integrè tamen impleri possunt.

Quæres 2. An quis possit voto suo alterum obligare; v. g. an parentes qui vovent filios statum religiosum amplexuros, voto suo filios ad statum illum amplectendum obligent? Respondetur negativè: quia obligatio voti, sicut & cuiuscunq; promissionis, ex propriæ voluntatis consensu nasci debet: unde sequitur quod non alium quàm ipsum voventem obliget: si tamen filij votum illud parentum approbent & ratum habeant, tunc ad illud implendum tenebuntur. Ita Suares lib. 4. de voto, cap. 9. Bonacina disp. 4 qu. 2. de voto, punct. 5. & alij.

3. Quæres. Quando in voti executione suboritur aliqua difficultas, qua ratione illius voti obligatio sit interpretanda? Respondetur spectandam in primis esse voventis intentionem, ex quâ vis omnis & modus obligationis nascitur. Quod si de illius intentione satis constet, verba quibus votum suum explicavit, erunt expendenda, & secundùm magis communem significationem erunt accipienda, juxta illud Deut. 23. Facies sicut promisisti Domino Deo tuo, & propria voluntate & ore locutus es. Quod si neque intentio voventis. neque illius verba rationem voti satis explicent. spectanda erit ipsius voti materia, & secundùm eius naturam ac conditionem votum erit exequendum: exem. gr. qui vovit certa die se jeiunaturum, votum exequi debet secundùm formam jeiunij Ecclesiastici: ita ut abstineat à carnibus, & unicâ refectione contentus sit: qui vovit se recitaturũ Rosarium, debet illud piè & attentè recitare: quia scilicet talis est ratio & conditio jeiunij & orationis. Ita Suares supr. cap. 7. Valentia disp. 6. qu. 6. de voto, puncto 4. & alij.

Quod spectat ad secundùm. quatuor præsertim modis obligationem voti cessare Doctores asserunt.

4. Primus est, quando talis & tanta rerum mutatio accidit, quæ si ab initio prævisa fuisset, votum illud in tali casu emissum non fuisset. Ita Navarrus, Suares & alij,

quos citat & sequitur Bonacina disp. 4. quæst. 2. de voto pun. 7. c. g. si quis voveat se jeiunaturum omnibus diebus Veneris, illique superveniat ægritudo talis, quæ ab observatione jeiunii Ecclesiastici excusaret; tunc non censebitur ad ieiunium illud servandum obligari.

Secundus est, quandò votum irritatur & rescinditur, ut quando Superior irritat votum Religiosi sibi subditi, tutor pupilli, vir uxoris: tunc enim cessat obligatio, eiusmodi voti adimplendi, ut paragrapho præcedenti explicatum est.

Tertius. quando Superioris authoritate cum vovente super voto dispensatur. Quod ut faciliùs intelligatur, observandum èst ex Navarro cap. 12. n. 65. hanc esse differentiam inter dispensationem & irritationem voti, quod dispensatio propriè spectet ad potestatem spiritualem, & ut valida sit, causam aliquam legitimam requirat; irritatio verò pertineat ad potestatem dominativam, sive spiritualis illa sit, sive naturalis vel politica; neque ad hoc ut valida sit, ullam aliam causam requiri, præter voluntatem Superioris.

5. Hâc observatione suppositâ, certum est extare in Ecclesia veram & legitimam potestatem dispensandi in votis, & aliis obligationibus, quibus homo erga Deum obstrictus tenetur, ut docet S. Thomas art. 10. & 12. & constat tùm ex illimitata potestate solvendi à Christo Domino Ecclesiæ concessâ, S. Matth. 16. tùm ex eiusdem Ecclesiæ perpetuâ praxi.

Neque dicas obligationem ad vota servanda esse juris divini, proindèque Ecclesiam dispensare non posse; ut vota non impleantur; sicut nec dispensare potest ut aliæ legis divinæ præcepta non serventur. Respondetur enim cum S. Doctore art. 10. ad 2. per dispensationem non dari licentiam, ut quis votum suum transgrediatur: sed authoritate legitimâ Superioris dispensantis fieri, ut hoc quod continebatur sub voto, ampliùs sub illo non contineatur; in quantum determinatur non esse congruam materiam voti.

Certum est præterea ex eodem S. Doctore sup. & aliis communiter Theologis, potestatem dispensandi in votis jure ordinario, competere solis Ecclesiæ Prælatis, jurisdictionem in foro exteriori habentibus; proindeque Romanum Pontificem, utpotè supremum Ecclesiæ Rectorem, in quibuslibet fidelium votis, sive simplicibus, sive solemnibus, dispensare posse, ut docent S. Antoninus 3. part. tit. 22. cap. 7. Henricus Gandavensis quodlib. 5. qu. 28. Richardus in 4. dist. 38. art. 9. quæst. 1. Durandus eâdem dist. quæst. 2. Maior ibid. quæst. 3. Navarr cap. 12. n. 65. & plures alij, quos citat & sequitur Lessius lib. 2. cap. 40. dub. 19.

6. Quod spectat ad Episcopos, certum est etiam illos in omnibus votis subditorum suorum dispensare posse, si quinque tantummodò excipiantur, nimirùm perpetuæ continentiæ, religionis, peregrinationis Hierosolymitanæ, vel ad limina Apostolorum Romam, vel ad S. Jacobum Compostellam, ut observat Navarrus suprà: unde patet Episcopum dispensare posse in voto castitatis non perpetuæ, & in voto non nubendi, quod differt à voto perpetuæ castitatis, cùm per fornicationem non violetur: item in voto suscipiendi sacros Ordines, quod differt etiam à voto perpetuæ castitatis. quod est illi tantummodò annexum. Addit Lessius sup. dub. 18. & plurimorum Theologorum authoritate probat Episcopum dispensare posse in quibusdam voti reservati conditionibus: exempli gra. si quis vovit ingredi religionem strictam. potest dispensare ut ingrediatur laxiorem: item ut professus in arctiore, transeat ad laxiorem, nisi fortasse obstet statutum aliquod peculiare a Summo Pontifice confirmatum: similiter posse dispensare cum eo, qui emisso perpetuæ castitatis voto matrimonium contraxit & consummavit, ut stante tali matrimonio petere possit debitum. Toletus lib. 4. cap. 18. etiam existimat quinque illa vota tunc solùm censeri Summo Pontifici reservata, cùm absoluta sunt; quando verò sub conditione aliqua edita sunt Episcopum

ab illis dispensare posse: ubi etiam rectè observat, neq; Summum Pontificem, neque Episcopos, aut quosvis alios Superiores posse sine justâ & rationabili causâ in votis dispensare, aliàs dispensatio non modò illicita: sed etiam invalida foret, quod etiam docet Navarrus & plures alij apud Laymann. tract. 4. de voto cap. 8. potestas enim spiritualis non in destructionẽ, sed in ædificationem à Christo Domino Ecclesiæ Prælatis collata est.

7. Cæterùm justæ causæ dispensandi in votis ex quadruplici præsertim capite repeti debent, ut observat idem Laymannus ibidem. Primò ex ipso actu vovendi: ut si quis absque perfectâ deliberatione ex quadam præcipitatione, vel animi levitate aliquid voverit, ut habetur ex cap. 2. de voto. Secundò, ex materiâ voti; si nimirùm spectatâ corporis constitutione, animi imbecillitate, & alijs similibus dispositionibus, dispensatio voti in maiorem ipsius voventis utilitatem spiritualem (quæ præsertim hic spectanda est,) cessura videatur. Tertiò, ex difficultate voti adimplendi postea superveniente. vel ante non prævisâ. Quartò denique, ex aliqua necessitate notabili, vel utilitate magna Reipublicæ, aut etiam familiæ, ut si quis longam vovisset peregrinationem, cùm præstaret illum Reipublicæ regendæ aut gubernandæ familiæ potiùs interesse. Quo verò maius seu dignius est votum, eo etiam maior & gravior causa requiritur, ut licitè & validè super illo dispensari possit: & ut plurimum ad maiorem cautelam consultum est, pium aliquod opus per modum cuiusdam compensationis iniungere illi, cum quo dispensatur.

Quæres, an sicut Prælatus cum subditis. sic etiam possit secum in propriis votis dispensare. Respondetur posse indirectè, dando alicui ex subditis potestatem secum dispensandi; sicut Sacerdoti sibi subdito dare potest facultatẽ quâ ipsum à peccatis sibi reservatis absolvat. Addit Lessius sup. dub. 17. posse illum etiam directè secum in votis ex causâ justâ dispensare, probatque ex eo, quod secundùm doctrinam S. Thomæ, quam ibidem citat, possit sibi ipsi dare Indulgentias.

Quartus

8. Quartus denique modus, quo cessare potest vel obligatio, est per ipsius voti commutationem: circa quam dicimus primò posse voventem propriâ suâ authoritate votum suum commutare in id quod spectatis omnibus melius est & Deo acceptius, dummodò tamen votum illud non sit Summo Pontifici reservatum. Ita Sotus, Suares, Azorius, & alij, quos citat & sequitur Laymannus supr. cap. 8. & constat ex capite primo de voto, & ex cap. Pervenit, de jureiurando; ubi dicitur quod Promissum non infringit qui illud in melius commutat. Imò docet S. Thomas vota quæcumque, etiam Summo Pontifici reservata, propriâ cuiusque authoritate commutari posse in vota illa, quæ in professione religiosa emittuntur: quod expresse declaravit Alexander III. capite Scriptura, de voto, ubi dicit quod, Reus fracti voti non habetur qui temporale obsequium in perpetuam Religionis observantiam noscitur commutare. Rationem hanc affert S. Doctor art. 12. ad 1. quod alia omnia vota sunt quarumdam particularium operum; sed per Religiosam professionem homo totam vitam suam Dei obsequio deputat, particulare autem in universali includitur.

Dicimus 2. Commutationem voti in aliud opus æquale propriæ voventis arbitrio fieri non posse. Ita Suares & alij apud Laymannum supr. cap. 8, Ratio est, quia non potest alius pro alio solvi, nòn consentiente promissario: atqui Deus non videtur consentire, ut ab obsequio sibi per votum promisso ad libitum voventis recedatur, nisi causa aliqua justa urgeat, cuius cognitio ad Superiorem pertinet: vel nisi obsequium aliquod evidenter melius ipsi exhibeatur: tunc enim promissionem non violat, sed auctiorem reddit.

Dicimus 3. Illi, cui jure ordinario, vel per delegationem competit facultas dispensandi in votis, cōpetere etiam facultatem eadem vota commutandi; quia juxta regulam juris, reg. 53. in 6. Cui licet quod est plus, licet utique quod est minus: et plus est posse dispensare in voto, quàm illud commutare.

Quæ-

9. Quæres, utrùm ad commutationem votorum validè & licitè faciendam, causa aliqua requiratur, sicut supra requiri diximus ad dispensationem. Respondetur nullam requiri quando commutatio fit in aliquid melius. ut docet Navarrus capite 12. num. 63. Si verò fiat in æquale vel minus, existimat Suares lib 6. de voto, cap. 19. causam aliquam rationabilem requiri, non tantùm ut licita: sed etiam ut valida sit comutatio: sufficere autem arbitratur Laymannus, si is qui vovit, voti sui commutationem instanter petat: tùm enim idonea ratio adesse videtur, ut eius fragilitati condescendatur: quo maiore cum solatio & animi alacritate voti sui debitum in alia materia, ad quam magis affectus sit, exolvat.

Cæterùm quæ de voti irritatione, dispensatione, &c. hactenùs dicta sunt, similiter de iuramenti irritatione, dispensatione, &c. intelligenda esse docet & fusè explicat Laymannus 11. & iur. cap. 11.

§ V.

Quot modis peccetur in secundum Decalogi Præceptum.

I. Contra secundum Decalogi præceptum peccant illi, qui iuramento falsum asseverant, scientes aut existimantes esse falsum, aut dubitantes num sit verum, sive id contingat in re levi aut gravi, sive iocandi, aut se excusandi gratiâ id faciant: & qui se periculo falsum iurandi exponunt: aut qui advertentes ex prava iurandi consuetudine se frequenter iurare falsum, de emendatione non curant.

Item qui iuramento pollicentur se aliquid facturos, quod tamen non intendunt; aut qui, postquam se iuramento obstrinxerunt ad aliquid faciendum, illud adimplere nolunt, vel qui iurant de re aliqua mala facienda.

Peccant etiam contra hoc præceptum, qui verùm quidem iurant, sed absque necessitate, vel in re levis momenti,

menti, & hoc peccatum, ut docet Toletus plerumque contingere potest in illis, qui quacunque datâ occasione adorandum Dei nomen irreverenter, & non sine aliquo contemptu rebus ludicris & frivolis interponunt, vel se ob res levissimas dæmoni devovent, aut alia juramento execratorio utuntur.

2. Peccant præterea illi, qui blasphemias in Deum vel Sanctos proferunt, illos injuriosè & contumeliosè nominant: illis detrahunt, maledicunt, aut imprecantur: qui non minùs impiè quàm irreverenter quibuslibet rebus, etiam aliquando turpibus aut nefarijs, corpus, caput & sanguinem Dei interponunt.

Peccant denique, qui vovent aliquod malum, vel aliquod bonum, sed malo & perverso fine, item qui verum adimplere omittunt. aut illius executionem sine ulla necessitate vel causa differunt: qui vota realia illius, cuius exceperunt hæreditatem, adimplere non curant; qui alios ad vovendum vi, metu, vel dolo inducunt: qui voti dispensationem obtentu causæ alicuius falsæ impetrare nituntur.

SECTIO III.

Explicatur tertium Decalogi Præceptum.

Memento ut diem Sabbati sanctifices.

1. HOc tertium Decalogi Præceptum, ut asserit S. Doctor qu. 121. art. 4. ad 2. partim morale est, partim cæremoniale: morale quidem, quatenùs per illud præcipitur, ut homo, sepositis aliis temporalibus negotiis aliquod vitæ suæ tempus divino cultui religiosisque exercitiis deputet: cæremoniale verò, quatenùs dies Sabbati designatur, in quo corporalia opera intermittere, & soli Deo eiusque cultui vacare jubetur: idque tùm in memoriam beneficij creationis, Deus enim universum mundum sex diebus perfecit, & septimo die ab operibus quievit: tùm

tùm etiam in figuram Christi Domini, peracto Redemptionis opere, toto æternitatis beatæ Sabbato quieturi.

Inquantum morale est, omnes semper & eodem modo obligat, cùm ut ait S. Doctor sup. ab ipsa lege divinâ naturali derivetur: in quantum verò cæremoniale, morte Christi Domini antiquatum est, ut declaratur in Catechismo Romano part. 3. cap. 4. ubi dicitur Apostolos ex septem Hebdomadæ diebus, illum, qui primus est, loco septimi subrogasse: & divino cultui in memoriam Dominicæ Resurrectionis consecrasse, illumque diem idcircò Dominicum vocatum fuisse. præter quem, aliæ pari observatione ac cultu observandæ Festivitates in honorem Christi Domini, & Sanctorum eius institutæ sunt, partim Summorum Pontificum decretis. de quibus speciatim agit Suares lib. 1. de Festis cap. 5. & sequ. partim Episcoporum statutis populos sibi subditos obligantibus, ut habetur cap. ult. de Feriis, & in Concilio Trident. sess. 25. cap. 12. de reformat. partim etiam consuetudine, Episcoporum consensu expresso vel tacito approbatâ.

§ I.

Quænam requirantur ad Festorum dierum sanctificationem.

I. DUo præsertim requiruntur ad sanctificationem dierum Festorum. Primum est, ut ab operibus servilibus abstineatur: id est ab illis operibus ignobilioribus, quæ ipsius corporis commoditatibus inserviunt, qualia sunt arare, fabricare, sutoriam, vel tonsoriam, aut alias eiusmodi artes mechanicas exercere. Id constat ex variis Conciliorum, Pontificumque decretis, quorum unum aut alterum hîc apponemus. In Concil. Rom. sub Eugenio II. apud Antonium Augustinum lib. 20. tit. 19. cap. 1. hæc habentur: Constat omnes omninò observare, ut die Dominico nullas audeant operationes, mercationesque

nesque peragere, præterquam in cibarijs rebus; ita ut liberè possint, ac debitè, in eo, secundùm possibilitatem omnes ad Ecclesiam concurrere, &c. qui verò rustica opera die Dominico agere præsumpserit, contra divina præcepta egisse non dubitet. Et apud S. Gregorium lib. 11. Epist. 3. Dominico verò die à labore terreno cessandum est, atque omnimodò orationibus insistendum; ut quod negligenter per sex dies agitur, per diem Resurrectionis Dominicæ precibus expietur.

Operibus servilibus junguntur duo alia operum genera, quæ licet minimè servilia sint, diebus tamen Dominicis & Festivis Ecclesiastico jure prohibentur, eo quod animum temporalibus rebus magnoperè applicent, nimiumque à divino cultu abstrahant; mercatus scilicet, id est mercium emptiones & forenses ac judiciales actus. Id similiter constat ex variis Conciliorum Pontificumque sanctionibus, ac nominatim ex Concilio parisiensi sub Gregorio IV. circa annum Domini 829. celebrato, cap. 50. ubi hæc habentur: Imperialis celsitudo flagitanda, ut ejus à Deo ordinata potestas cunctis metum incutiat, ne in hac sacrâ & venerabili die (Dominicâ scilicet) mercatus, & placita, & ruralia quæcunque opera facere præsumant: Et in Concilio Arelatino sub Carolo Magno cap. 16. prohibetur: Ne in Dominicis diebus publica mercata, neq; causationes disceptationesque exerceantur.

2. Dubitatur autem apud Theologos de quibusdam operibus, an servilia sint, proindeque an diebus Festivis sint prohibita: de quibus breviter dicimus secundùm Navarrum cap. 13. & sequenti; Azorium cap. 27. qu. 4. Suarem lib. 2. de Festis cap. 24. & alios, non esse opus servile, nec prohibitum diebus Festivis iter facere, scribere, venari recreationis causa: quod & de piscatione & pictura similiter dici potest: quamvis quidam Doctores, ut Sylvester verb. Dominica, Angelus V. Feriæ, & quidam alij meritò dubitent, an transcribere aut pingere lucri & quæstûs causa, eademque ratione piscationi aut venationi vaca-

ni vacare diebus Festivis licitum sit: cùm eiusmodi opera mercenariorum & servorum propria sint, quando principaliter fiunt ob quæstum: ac proinde servilia censeri possint: quare tutius est ab illis abstinere.

Docet autem Navarrus supra ex S. Doctore sup. art. 4. ad 3. sex operum genera licitè diebus Festivis exerceri posse. Primò, ea, quibus in divino cultu obsequium aliquod exhibetur. Secundò, illa, quibus spiritualia exercentur, qualia sunt docere verbo vel scripto. Tertiò, quæ sunt necessaria ad salutem propriam, sive animæ, sive corporis. Quartò, quæ ad salutem proximi spiritualem vel corporalem similiter necessaria sunt. Quintò, quæ ad vitandum damnum sibi, vel proximo imminens, sunt necessaria. Sextò, denique, quæ ad ciborum præparationem requiruntur.

3. Et generatim loquendo, quæcumque opera etiam servilia, licita redduntur ratione alicuius urgentis necessitatis, sive publicæ, ut dicitur capite Licet de Feriis, sive privatæ, ut cùm tempore messis segetes ob pluviam superventuram exportantur, vel simile opus fit ad grave aliquod damnum evitandum: quâ etiam ratione pauperes artifices interdum licitè diebus Festis laborare possunt, dummodò absit scandalum, si aliter familiæ suæ ea, quæ ad victum necessaria sunt, nullatenùs subministrare queant; quanquam in ijs casibus tutius semper sit adire Superiorem, putâ Episcopum, aut in eius absentiâ Parochum, & ab illo licentiam postulare. Similiter opera servilia licita fiunt, quando pietatis aut religionis causâ exercentur, ut si Altaria ornanda sint, aut præparanda ea, quæ ad exequias requiruntur: quæ tamen, si antecedente die commodè peragi possent, in diem Festum non essent differenda. Consvetudo etiam legitimè præscripta, & à Superioribus minimè improbata in quibusdam operibus aliàs prohibitis, à peccato excusat: v. g. nundinis publicis, aliisque similibus casibus, ut observat Toletus libro 4. cap. 4. 25.

Porrò

Porrò in huius præcepti transgressione materiæ levitas à peccato saltem mortali excusare potest, v. g. si quis servili alicui operi brevi spatio incumbat, putâ unius horæ non censebitur, secluso tamen scandalo, peccati mortalis reatum incurrere, ut docet Suares lib. 2. de Festis cap. 21.

4 Observandum est tamen multa esse opera, quæ quamvis servilia non sint, diebus tamen Festis illicita censentur propter temporis excessum, quod in illis impenditur: quâ ratione dierum illorum sanstificationi omninò videntur opposita: quis enim à peccato excusare possit eos, qui ludis, choreis, comessationibus, venationibus, negotiis sæcularibus, aliisque similibus rebus totos dies Festos transigunt? unde meritò conqueritur S. Cyrillus Alexandrinus lib. 8 in S. Joan. cap. 5. Quam plurimos Christianorum diebus Festis aut ludis illiberalibus, aut crapulæ. choreis, aut aliis mundi vanitatibus deditos, cùm Deo obsequium diligentius exhibere, cùm Templa Dei frequentare, orationibus insistere, atque Ecclesiastico officio interesse deberent; tunc maximè Deum suis dissolutissimis moribus irritare. Idne est, ô Christiani, celebrare diem festum. indulgere ventri, & inconcessis voluptatibus habenas laxare? &c. Diebus ad exercenda servilia opera concessis unusquisque suo intentus est operi, & abstinet à crapula, ludis, & vanitatibus: diebus autem festis passim concurritur ad cauponam, ad ludos: ad spectacula, & choreas, in irrisionem divini nominis; & dici prævaricationem.

Quamvis autem honesta aliqua & moderata recreatio Festis diebus post persoluta religionis officia minimè prohibeatur; ita tamen, inquit S. Chrysostomus hom: 8. de resur. Sanctorum dierum festivitas agi debet, ut relaxatione corporum puritas non corrumpatur animorum, sed potiùs abstinentes ab omni luxu, ebrietate, lascivia, dantes operam sobriæ remissioni & sanctæ sinceritati, id efficere tentemus; ut quidquid tunc corporali abstinentia non adipiscimur. mentium puritate quæramus.

5. Secundum, quod ad sanctificationem Festorum dierum requiritur, est ut dies illi cultui divino, aliisque piis operibus impendantur. Præ cæteris autem religionis & pietatis exercitiis, quæ ad debitam Festorum celebrationem pertinent, unum præsertim iniungitur, nimirùm ut diebus Dominicis & Festivis, omnes & singuli fideles usum rationis habentes Sanctissimo Missæ Sacrificio intersint, cùm ea devotione & attentione quæ tantum mysterium decet. Hoc præceptum Ecclesiasticum expressum habetur cap Si quis etiam, & cap. Omnes fideles, & cap. Missas de consecr & satis constat ex universali & continuâ Ecclesiæ praxi.

Ad hoc verò ut quis huic præcepto satisfaciat duo præsertim requiruntur. Primum est, ut corpore sit præsens & mente in Deum attentus: qui enim sciens in aliquâ Ecclesiâ Missam celebrari, domi se contineret, mentemque solam circa mysteria Missæ applicaret, huic præcepto non satisfaceret: sicut nec ille, qui corpore quidem præsens esset; sed animo vanis cogitationibus per notabilem aliquam Missæ partem deliberatè distraheretur. Non est verò necessarium (ut rectè observat Tolet. lib. 6. cap 6.) auribus audire, vel intellectu percipere ea quæ in Missa dicuntur, vel Sacerdotem celebranem oculis videre; sed moralis præsentia corporis, & virtualis saltem attentio mentis sufficit.

Potest etiam quis, ut docet idem Toletus & alij plures Theologi, eo tempore, quo Missæ interesse tenetur, simul recitare horas canonicas, precesque aliquas ad quas obligatur & utrique obligationi simul satisfacere; dūmodò, ut monet Navarrus cap. 12. nu 8. ita preces illas recitet; ut attentionem auditioni Missæ necessariam non omittat, sciatque & velit Missam audire, & saltem virtualiter huius Sacrificij oblatione Deum colere.

6. Quæres, an qui, dum Missa celebratur, peccata sua cōfitetur, illius audiendi præcepto satisfaciat? Respondetur quòd, quamvis Suares & Azorius, quos citat Bonacina

Qu. de

Qu. de Missa pun. 11. existiment non satisfacere, nihilominus probabilissimè dici potest eos, qui tempore Missæ, præsertim solemnioris, parochialis v. g. per aliquod breve temporis intervallum confessioni faciendæ incumbunt, præcepto Missæ audiendæ satisfacere; tum quia in illo pœnitentiæ actu plurium aliarum virtutum actus, puta contritionis, humilitatis, boni propositi, &c. exercentur, qui ex se nihil obstant, imò plurimum conferunt ad hoc, ut quis devotè Sacrificio Missæ intersit? tum etiam quia communis usus & praxis ita obtinuisse videtur; in Ecclesijs siquidem parochialibus, illis præsertim, in quibus una tantùm aut altera Missa celebrari solet, (quod in vicis & pagis frequens est) solent ut plurimum confiteri pœnitentes, interim dum Missa cui intersunt celebratur: nec ullus adhuc Episcopus aut Superior id prohibuit.

Secundum, quod requiritur, est ut Missa integra audiatur, saltem usque ad Sacerdotis benedictionem, juxta Canonem 47. Concilij Agathensis, & cap. Cùm ad celebrandas; de consecr. dist. 1. qui enim partem aliquam Missæ prætermitit absque justâ causâ, peccat; venialiter quidem, si pars sit exigua; mortaliter verò, si sit notabilis, ut docet Navarrus cap. 21. nu. 1. & 2. disp. quæst. ult. de Missa pen. 11.

7. Quænam autem sit notabilis pars Missæ, quam proinde omittere sit peccatum mortale; Navarrus, Suares, Toletus, quos citat & sequitur Bonacina, existimant illam Missæ partem, quæ à principio usque ad Epistolam inclusivè protendit, esse notabilem. nec sine peccato mortali omitti posse: Sylvester tamen: Koninchus & Azorius ab eodem citati, partem illam notabilem extendunt usque ad initium Evangelij. Addit Toletus lib. 6. cap. 9. ex Navarro, & aliis, posse utcùnque huic præcepto satisfieri, si quis partem aliquam Missæ ab uno Sacerdote deinde partem alteram audiat ab alio; quod quamvis ipsi probabile videatur, rectè tamen monet consultiùs esse & tutius integram unius Sacerdotis Missam audire. Observat eti-

vat etiam ibidem, nullam esse obligationem, ne quidem in die Natalis Domini plures Missas audire, sed unam sufficere ad hoc ut præcepto satisfaciat.

Porrò à præcepto Ecclesiastico Missam diebus Festis audiendi excusat impotentia sive physica, sive moralis. Impotentiam physicam dicimus, cùm quis nullo modo id potest: puta cum est in carcere detentus, vel lecto per ægritudinem affixus, aut navigat in mari, &c. nam iuxta regulam juris 9. Ad impossibile nemo potest obligari. Per impotentiam verò moralem intelligimus, quando quis nonnisi cum summâ difficultate aut gravi detrimento spirituali aut temporali, proprio vel alieno, Missam audire potest: ut si quis timeat, ne adeundo Ecclesiam ab hostibus in via occidatur, vel si domum deserat, ne à furibus expiletur: vel si infirmum solum relinquat, ne grave aliquod incommodum patiatur. Ita Navarrus, Suares, & alii apud Bonacinam disp. 44. quæst. ult. de Missæ Sacrificio punct. ult. apud quem plurimi alii similes casus videri possunt.

§. II.

Quot modis peccetur in tertium Decalogi præceptum.

I. PEccant in primis, qui diebus Festis contra Ecclesiæ prohibitionem opera servilia absque ullâ causa legitimâ exercent, qui alios ad id cogunt vel inducunt: peccant etiam Superiores politici, qui diebus festis sibi subditos operibus illis servilibus vacare permittunt.

Item qui diebus festis, citra necessitatem, vendunt aliquid aut emunt, præsertim si in emptione illâ aut venditione tempus aliquod notabile insumatur: qui diebus illis officinas apertas tenent, aut merces vendendas exponunt.

Peccant Judices & illorum Officiales, si nullâ urgente necessitate, diebus festis, citationes, testium juridicas auditiones, & alias judiciales actiones exercent: Item qui totos dies festos, aut maximam & præcipuam illorum partem, aleis, choreis, comessationibus, & aliis vanis ac profanis actionibus impendant.

2. Pec-

2. Peccant, qui diebus festis Missam audire omittunt, vel illam integram non audiunt, vel qui audiunt quidem, sed sine attentione ac per illius partem aliquam notabilem vanis confabulationibus aut superfluis cogitationibus deliberatè distrahuntur.

Peccant denique Patres familias, aliique Superiores, qui à filiis & subditis Missam diebus festis audiri non curant, aut eos talibus occupationibus detinent, ex quibus fit ut Missam audire non possint.

SECTIO IV.

Explicatur quartum Decalogi Præceptum.

Honora Patrem tuum, & Matrem tuam, &c.

1. CUm iuxta doctrinam S. Thomæ 2. 2. qu. 33. art. 2. ad 2. præcepta quæ pertinent ad officia charitatis proximo impendenda ad hoc quartum Decalogi præceptum reducantur: idcirco, antequam explicemus particularia illa officia, quibus erga Parentes & alios Superiores obstringimur, videtur doctrinæ ordo, quem etiam Navarrus secutus est, postulare, ut prius de ipsa charitate Proximi, illiusque generalibus præceptis & obligationibus tractemus; quod ut distinctius exequamur, tria præsertim hic explicanda sunt. Primò, quænam personæ sint ex charitate diligendæ. Secundò, quis ordo sit in illa dilectione servandus. Tertiò, quinam sint actus charitatis. & quo tempore ad illos exercendos obligemur. Exinde ipsius quarti præcepti specialem obligationem aggrediemur: & investigabimus quænam personæ, patris ac matris nomine designentur, & quem honorem illis impendere debeamus.

§ I.

Quænam personæ sint ex charitate diligendæ.

1. DOcet S. Thomas qu. 23. art. 22. quatuor præsertim esse ex charitate diligenda, iuxta mentem S. Augustini

stini lib. 1. de doctr. Christ. cap. Unum, quod supra nos est, scilicet Deum: alterum, quod nos sumus: tertium, quod iuxta nos est, scilicet proximum: quartum, quod infra nos est, scilicet proprium corpus. Atqui in primis de dilectione ipsius Dei, sectione 1. egimus. Quod verò spectat ad dilectionem illam, quâ nos ipsos ex charitate diligere tenemur, docet S. Thomas art. 4. quòd cùm charitas, quâ Deum diligimus, etiam ad ea, quæ ipsius Dei sunt, debeat extendi: cùmque iuxta Apostolum ad Rom. 14. Nemo nostrum sibi vivat, nemo sibi moriatur: sed sive vivimus, sive morimur, Domini sumus: & quidem tot titulis, quot in eius divinitate perfectiones fulgent, quot ab eius bonitate beneficia in nos effluunt: Ideò unusquisque se ipsum; non propter se, sed propter Deum, ut aliquid ipsius Dei, debet ex charitate diligere.

2. Quod spectat ad corpus nostrum, idem S. Doctor art. 5. dicit illud duobus modis considerari posse, vel secundùm eius naturam, vel secundùm infectionem culpæ, & corruptionem pœnæ. Cùm igitur natura eius à Deo sit, possimusque uti corpore nostro ad ipsius Dei obsequium, & ut loquitur Apostolus Rom. 5. Exhibere membra nostra, arma iustitiæ Deo; eâ ratione debemus etiàm corpus nostrum diligere. Sed infectionem culpæ, aut corruptionem pœnæ in corpore nostro nullatenùs diligere aut fovere debemus, imò potiùs ex verò charitatis affectu amovere: unde intelligitur quo sensu dixit Apostolus Coloss. 3. Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, &c.

Quod denique spectat ad proximum, quem ex charitate diligere debemus, S. Doctor ab illâ proximi denominatione excludit in primis creaturas rationis expertes quia sunt incapaces beatudinis supernaturalis, in cuius communicatione charitas fundari debet: Excludit deinde damnatos & dæmones; quia ipsis bonum æternæ vitæ velle non possumus, cùm ipsis illud Deus nos velit, imò contrarium pro totâ æternitate decreverit.

Nomi-

Nomine igitur proximi S. Doctor art. 6. 8. & 10. asserit significari Sanctos Angelos & homines, sive beatos, sive viatores, sive peccatores, sive iustos, amicos, sive inimicos: quos quidem ita ex charitate diligendos esse dicit, ut eos nunquam actu ipsi charitati contrario, odio scilicet, prosequamur; neque ullum eorum ab illâ generalitate dilectionis proximi excludamus, & præterea ut secundùm animi dispositionem semper parati simus, charitatis actus, sive internos elicere, sive externos exercere erga quoscunque, etiam peccatores aut inimicos quotiescunque id ex divinæ legis præscripto faciendum esse nobis innotescet.

3. Quod autem spectat ad inimicos, in quibus est specialis difficultas, certum est illos ex charitate propter Deum esse diligendos: quod expresse præcepit Christus Dominus S. Matth. 5. Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros: illisque dilectionis signa generalia exhibenda, quæ communiter alijs eiusdem conditionis hominibus, nos æquè attingentibus, exhibere solemus, & in casu extremæ vel gravis necessitatis illis æquè ac alijs auxilia & beneficia præstanda: quod etiam jussit Christus Dominus, cùm dixit: Benefacite ijs, qui oderunt vos. Imò etiam injuria ab eis accepta propter Deum ipsis est condonanda. SS. Mat. 6. si enim (ut dixit Christus Dominus:) Non dimiseritis hominibus, nec Pater vester cælestis dimittet vobis peccata vestra, &c. 18. dicit condonationem illam, non solùm exteriùs, sed ex interiori cordis affectu esse præstandam. Quod si actio iniuriarum civilis aut criminalis ab eo, qui damnum aut læsionem passus est, instituatur, sicut id jure potest, sic ex odio & vindictæ appetitu facere non debet: sed civilem quidem, eo tantùm fine, ut damnum illatum compensetur: criminalem verò, ex amore justitiæ, aut alicuius alterius virtutis motivo, ut Richardus, Gabriel, Navarrus, & alij apud Laymann. tract. 3. de char. cap. 4. non verò ex motu odij, aut appetitu vindictæ.

Quamvis autem hæc ita se habeant, certum est nihilominùs licitum esse & honestum, in peccatoribus & inimicis odisse ac detestari peccatum, illudque per emendationem tollere; si id jure possumus; vel optare ut à Deo aut à Superioribus puniatur, unde Apostolus dicebat Gal. 5. Utinam abscindantur qui vos conturbant. Quin & de eiusmodi punitione lætari possumus, quatenùs per illam tollitur malum peccati; & è contrario tristari, si peccatorum pravos conatus prosperare videamus: quod optimè explicat Sanctus Greg. lib. 22. Mor cap. 11. his verbis: Evenire plerumque solet, ut non amissa charitate & inimici nos ruina lætificet, & rursus gloria sine invidiæ culpa contristet: cùm & ruente eo, quosdam benè erigi credimus, & eo proficiente, quosdam iniustè opprimi formidamus.

§ II.

Quis ordo in charitate servandus sit.

I. CErtum est ordinem aliquem in dilectione charitatis esse servandum, ut docet & probat S. Thomas qu. 26. art. 1. 2. & 3. Hic autem ordo, ut idem explicat, exigit à nobis ut Deum amore appretiativo plusquam res alias quascunque, absque ulla comparatione aut exceptione, diligamus: tùm ut post Deum nos ipsos, exinde proximos nostros; ac ultimo loco corpus nostrum eâdem charitatis dilectione complectamur.

Cùm autem diligere nihil aliud sit quam bonum velle, sintque tria præcipua bonorum genera, quæ nobis ipsis vel proximis velle possumus: spiritualia scilicet, ut gratiam, virtutes, gloriam, &c. corporalia, ut vitam & sanitatem corporis, &c. exteriora denique, ut famam, divitias, &c. ordo charitatis supra relatus postulat, ut post Deum (de cuius dilectione iam supra egimus) quisque primò seipsum diligat, quoad bona spiritualia; deinde proximum quoad eadem bona spiritualia: postea seipsum,

quoad

quoad bona corporalia, & exinde proximum quoad eadem bona corporalia, & sic deinceps seipsum & proximum, quoad alia bona exteriora. Ita S. Thomas per totam quæst. 26. ubi id fusè explicat.

2. Unde sequitur 1. nunquam licitum esse, cuiusvis boni alijs procurandi prætextu, spiritualem aliquam animæ jacturam per peccatum quantumvis exiguum deliberatè incurrere. Quid enim prodest homini: ait Christus Dominus S. Matth. 8. Si universum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? & cap. 22, ponit dilectionem suiipsius, tanquam regulam & normam dilectionis proximi: Diliges proximum tuum sicut teipsum. regula autem. ut docet S. Thomas art. 4. prior & potior est quàm regulatum.

Sequitur 2. quoad alia bona corporalia & exteriora, cæteris paribus, unumquemque debere magis seipsum diligere quâm proximum: unde, ut ait S. August. lib. de mendacio cap. 6. Si quis exponat vitam corporalem propriam pro vita corporali alterius, iam non diligit proximum sicut seipsum, sed plusquàm seipsum: quod, ut postea subjungit, Sanæ doctrinæ regulam excedit. Non est tamen contra hunc charitatis ordinem, si quis ex motivo alicuius virtutis, vitam propriam pro tuenda amici vita exponeret, quod à S. Hieronymo in cap. 7. Mich. & S. Ambrosio lib. 3. de Officijs cap. 12. tanquam honestæ & perfectæ amicitiæ officium commendatur: & à fortiori posset, imò aliquandò deberet quis pro salute temporali communitatis suæ, puta civitatis aut patriæ, vitam, & alia bona exteriora exponere; cùm rationis ordo postulet, ut pars pro suo toto periclitetur.

Sequitur 3. Si de bonis diversi generis agatur, tunc bonum spirituale proximi, bono nostro corporali aut temporali præferendum esse, ac proinde proximo versanti in extrema necessitate spirituali etiam cum certo propriæ vitæ periculo, succurrendum esse; dummodò tamen probabilis spes juvandi proximum affulgeat, Ita S. Thomas

quæst. 44. art. ult. ad 2. unde S. Joannes Epist. 1. cap. 3. Et nos debemus, inquit, pro fratribus animas ponere.

Et in extrema quidem ac moraliter insuperabili necessitate spirituali, tenetur quilibet Christianus hunc charitatis ordinem servare, ut ex ante dictis constat, & etiam docet S. Augustinus & post illum communiter omnes Theologi: Pastores autem & ij, quibus animarum cura incumbit, subditis suis, non solùm in extrema, sed etiam in gravi necessitate constitutis succurrere debent, etiam cùm propriæ vitæ periculo, ut fusiùs docet & probat varijsque exemplis illustrat Gregorius à Valentia disp. 1 quæst. 4. de ord. char. p. 4.

3. Quod autem spectat ad ordinem charitatis in proximorum dilectione servandum, certum est in primis, quotiescunque agitur de auxilio præstando in extrema vel gravi necessitate corporali alicuius, ordinem charitatis postulare, ut personas nobis secundùm carnem magis coniunctas, alijs secundum carnem minùs coniunctis præferamus: unde sequitur patrem & matrem alijs omnibus esse præferendos, exinde uxorem, postea filios, fratres & alios consanguineos, prout quisque illorum nobis secundùm carnem coniunctior existit, ut docet S. Thomas art. 8. & sequent. & post illum Isambertus tract. de charit. disput. ult, art. 2.

Quod si fiat comparatio eorum qui secundùm carnem cum alijs qui secundùm spiritum nobis coniuncti sunt quamvis variæ sint Doctorum sententiæ, nec satis dilucidè constet quænam super hac quæstione fuerit mens S. Doctoris, probabilissima tamen nobis videtur eorum sententia, qui asserunt, quod quamvis absolutè loquendo illi qui sunt meliores & sanctiores, alijs minùs bonis & sanctis obiectivè magis diligi debeant, id est amore approbationis & complacentiæ, quo illorum virtutum & sanctitatem magis æstimemus & amemus: appretiativè tamen eos qui nobis secundùm carnē propinquiores sunt magis diligere debemus ijs qui nobis spiritualiter tantùm sunt

ſunt coniuncti. Ita Richardus, Bannes. & alij, quos citat & ſequitur Iſambertus ſuprà.

Quod tamen non obſtat quin amicum vel benefactorem inſignem præferre interdum liceat aliquibus conſanguineis, ut poſt Dominicum Bannem docet Valentia ſup. pun. 5. fieri etiam poteſt, ut aliquando cauſæ aliquæ rationi maximè conſentaneæ occurrant, ob quas ordo charitatis ſupra relatus licitè ac honeſtè inverti poſſit, ut expreſsè docet S. Thom. q. 32. a. q. e. g. in favorem perſonæ bono publico maximè utilis.

§. III.

De actibus charitatis erga proximum, ac præſertim de eleemoſyna corporali.

I. VArij ſunt & multiplices actus charitatis erga proximum, quorum præcipuos enumerat S. Doctor quæſt. 27. 28. & ſequent. ſcilicet dilectionem, qua alteri per charitatem bonum volumus: beneficentiam, quâ bonum quod ei volumus, quantùm poſſumus, re ipſa illi tribuimus: gaudium, quo de illius bono, v. g. converſione à peccatis; profectu in virtute, &c. lætamur: pacem, quâ ſimul cum proximo conſpiramus in ijs, quæ ad illius bonum ſpirituale conferunt: miſericordiam, quâ illius miſerijs tanquam noſtris condolemus, eáſque, quantùm poſſumus, ſublevamus.

Sunt autem duo præcipui actus ipſius miſericordiæ, de quibus Theologi fuſiùs diſputare ſolent, eleëmoſyna ſcilicet & correctio fraterna.

Eleëmoſyna, ut docet S. Thomas, quæſt. 32. art. 1. eſt actus charitatis, quo quis propter Deum proximo indigenti ſubvenit. Cùm autem duplex indigentia reperiri poſſit in proximo: ſpiritualis ſcilicet ac corporalis: ideò etiam duplex eleëmoſynæ ſpecies à S. Doctore art. 2. aſſignatur alia ſpiritualis, quâ indigentiæ ſpirituali ſuccurritur, de qua paragrapho ſequenti agemus: alia corporalis, quâ miſeria & indigentia corporis ſublevatur.

2. Circa hanc verò eleëmosynam corporalem, certum est illam esse, non solùm in consilio, sed etiam in præcepto, ut docet & probat S. Thomas art. 3. & apertè colligitur ex varijs Scripturæ locis. Ezech 16. Hæc fuit iniquitas Sodomæ, manum egeno & pauperi non porrigebant. Et S. Matth. 25. Christus Dominus flammis æternis adjudicat eos qui misericordiæ opera exercere omiserunt. Idipsum SS. Patres unanimiter asserunt: S. Ambrosius lib. de Nabute, loquens de eleëmosyna: Debitum, inquit, reddis, non largiris indebitum: ideòque tibi dicit Scriptura: Inclina pauperi aurem tuam, & redde debitum tuum. S Basilius concione in illud divitis: Destruam horrea mea: dicit divitem illum non cogitasse de suo superfluo pauperibus erogando, nullamque præcepti divini habuisse rationem: S. Gregorius Nazianz. orat. de pauperum amore dicit nos, Mandato divino atque exemplo ad eleëmosynam largiendam excitari.

Verùm difficultas est, cùm præceptum illud affirmativum sit, quo potissimùm tempore obliget: quod ut meliùs & certiùs dignoscatur, observandum est ex S. Doctore, obligationem faciendæ eleëmosynæ ex duplici capite oriri: Primò, ex parte dantis, si habeat bona superflua, sive ea sint superflua naturæ, id est non necessaria ad vitam suam & suorum sustentandam; sive sint superflua personæ, id est non necessaria ad personæ conditionem, dignitatemque tuendam. Secundò, ex parte accipientis, si aliquâ prematur necessitate: quæ quidem triplex esse potest: una extrema, cui nisi succurratur, hominis vita periclitabitur, altera gravis, cui nisi subveniatur, vitam ægrè ac difficulter sustentabit; tertia communis: qualis est fermè eorum qui ostiatim mendicant.

3. Hâc observatione suppositâ, in quæstione valdè perplexâ & difficili, quæ Doctores in varias distraxit sententias, breviter dicimus, probabilissimam nobis videri sententiam illorum qui asserunt unumquemque obligari sub peccato mortali ad eleëmosynam erogandam de super-

fluis

fluis naturæ. ijs qui sunt in extremâ necessitate constituti: de superfluis verò personæ, ijs qui gravi necessitate laborant. Ita Tolet. lib. 8. cap. 35. ubi pro hac sententiâ citat S. Doctorem, & plurimos alios Theologos, probatq; illam ex his Christi Domini verbis: Ite maledicti in ignem æternum: esurivi enim; & non dedistis mihi manducare, &c. Hospes eram, & non collegistis me, &c. infirmus & in carcere, & non visitastis me: manifestum est enim has necessitates non esse extremas: & tamen condemnari hominem, qui in illis proximum suum sublevare omisit.

An verò ex superfluis illis personæ unusquisque sub peccato mortali teneatur ad erogandam eleëmosynam in communibus pauperum necessitatibus; ita ut nullus licitè possit superflua sibi retinere, sed pauperibus qui nunquam & nusquam desunt, illa distribuere obligetur: idem Toletus supra asserit communiorem Doctorum sententiam esse negativam, quamvis non desint, qui affirmativam amplectantur: proindèque nullum sub peccato mortali ad eroganda pauperibus superflua teneri extra graves aut extremas necessitates; aitque se non audere ad id obligare sub mortali eos, quos tot & tanti Doctores ab illo citati excusant.

Rectè tamen monet eos, qui habent superflua, non omninò securos esse debere; sed timere ne fortè sibi, suæq; cupiditati nimis blandiantur: & seriò perpendere, quàm diversa sint judicia Dei à judicijs hominum; ideòque longè tutiùs esse, ut superflua illa statûs & dignitatis in opera charitatis aut alia Deo grata & honorifica impendant, quàm otiosa apud se retineant, præsertim cùm SS. Patres, quorum plurimos citat, sint hâc in re longè rigidiores, videanturque asserere universim homini Christiano illicitum esse superflua retinere, quandiu sunt aliqui pauperes, in quos illa erogare possit.

4. Addit prætereà idem Author, aliter hoc eleëmosynæ faciendæ præcepto teneri eos, qui aliorum curam habent, præsertim Ecclesiasticam & spiritualem: aliter eos,

qui non habent: hi enim ſatisfaciunt indigentibus illis qui occutrunt eleëmoſynam erogando, illi verò inſuper inquirere aliquo modo tenentur, num ſibi ſubditi, ſuæque curæ commiſſi gravem aliquam egeſtatem patiantur, ut eis ſuccurrant. Docet præterea perſonas Eccleſiaſticas, ſive beneficia & reditus Eccleſiaſticos obtineant, de quibus infrà ſuo loco, ſive bona tantùm patrimonialia poſſideant, eodem faciendæ eleemoſynæ præcepto arctiùs obligari eo quòd in illis ſuperfluum magis inveniri poſſit quàm in Laicis: cùm enim neque uxores, neque filios, aut filias habeant, cùmque modum ac modeſtiam in victu ac veſtitu ſervare teneantur, non tot rebus indigent, nec ad tantas expenſas faciendas obligantur.

Quæres, num omnes perſonæ eleëmoſynam erogare licitè poſſint. Reſpondet S. Doctor art. 8. illum, qui eſt ſub alicuius poteſtate conſtitutus, de re illâ, ſecundùm quam Superiori ſubijcitur, eleëmoſynam licitè facere non poſſe, niſi de conſenſu illius, cui ſubditus eſt: unde ſequitur religioſos, filiosfamilias, ac ſervos, eleëmoſynas abſque conſenſu Superiorum, Parentum, aut Dominorum erogare licitè non poſſe, niſi extrema aliqua indigentis neceſſitas eos ad id obliget: poſſunt tamen filij familias ex bonis caſtrenſibus aut quaſi caſtrenſibus, id eſt ex illis quæ vel in bello, vel in alicuius officij publici exercitio conſequuntur, erogare eleëmoſynas; ſicut & de ijs, quæ in proprias expenſas ipſis à Parentibus conceduntur. Ita Toletus lib. 8. cap. 31.

5. Quod autem ſpectat ad uxorem, quamvis de bonis communibus abſque mariti conſenſu eleemoſynas erogare non debeat: poterit tamen, ut idem Toletus docet ſuprà cap. 29. id facere, ſi ultra dotem quam attulit aliquid ſibi proprium reſervavit: aut ſi per alterius donationem vel proprium laborem & induſtriam aliquid illi obveniat: in quo tamen locorum conſuetudinem ſervandam eſſe dicit. Item ſi maritus ſit amens, aut ipſi uxori rei domeſticæ adminiſtrationem reliuquat, aut ſit ſuprà

modum

modum tenax & avarus; nec eleemosynas ullas, etiam cùm tenetur, erogare velit: tunc enim uxor id poterit exemplo Abigail 1. Reg. 25. quæ David dedit viro suo nesciente. Addit idem Author posse etiam de bonis sibi cum marito communibus facere modicam eleemosynam, propter quam maritus nullam indigentiam patietur.

§. IV.

De eleemosyna spirituali, & correctione fraternâ.

1. DOcet S. Thom. quæst. 32. art. 1. septem præsertim modis spiritualem eleëmosynam exerceri posse, scilicet docendo ignorantem, consilium dando dubitanti, afflictum consolando, corripiendo peccantem, tolerando benignè illos qui graves sunt & onerosi, condonando injurias, & pro vivis ac defunctis orando.

De hâc autem spirituali eleëmosynâ idem quod de corporali dicendum est, servatâ tamen debitâ proportione; scilicet unũquẽque teneri eo quo potest modo ad succurrendum proximo constituto in extremâ & moraliter insuperabili necessitate spirituali, ut dictum est §. 2. & etiam in gravi, id est, quando nonnisi ægrè & cum summâ difficultate necessitas illa spiritualis superari potest: quamvis hæc obligatio succurrendi in gravi necessitate spirituali, non adeò stricta sit in Laicis, ac in Sacerdotibus; illis præsertim quibus animarum cura commissa est, qui proinde ratione officij sui debent instruere ignorantes de rebus illis, quæ ad salutem necessaria sunt consilium rectum de ijsdem rebus ad salutem necessariis præbere; item afflictis quam possunt impendere consolationem, ne malorum pondere oppressi in desperationem incidant: similiter & aliorum defectus tolerare, condonare injurias, corripere peccantes, ac pro vivis & defunctis orare, quoties id ab illis charitatis ordo, aut muneris sibi impositi ratio exigit.

2. Verùm peculiaris est difficultas circa correctionem fraternam peccantium; quo nomine à Theologis intelli-

gitur qualiſcumque ſermo, quo quis vel monendo, vel reprehendendo, vel hortando, vel rogando, vel inſtruendo, aut alia ſimili ratione nititur proximum à peccato revocare, & ad officium virtutemque reducere, idque ob ipſius proximi proprium ac peculiare bonum.

De hâc autem fraternâ correctione ſupponimus tanquam certum, ineſſe obligationem ad illam faciendam, non ſolùm ex conſilio, ſed ex præcepto, ut docet S. Thomas, qu. 33. art. 2. & cum eo Theologi omnes, qui id communiter probant ex his Chriſti Domini verbis Matth. 18. Si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum, &c. id eſt, ſi te ſciente, peccavit frater tuus, ut explicat S. Auguſt. ſerm. 16. de verb. Dom. qui hæc Chriſti Domini verba tanquam de præcepto dicta intelligit.

Hoc ſuppoſito; tria præſertim de correctione fraternâ quæri poſſunt. Primum, quando facienda ſit. Secundum, à quo facienda ſit. Tertium, quis ordo in illâ ſervandus.

3. Ad primum quæſitum reſpondetur, hoc præceptum, cùm affirmativum ſit, non quovis tempore obligare ſed ſolùm concurrentibus quatuor conditionibus. Prima eſt ut noveris peccatum proximi: ſi enim illud ignores corrigere non teneris, imò nec curioſiùs inquirere debes: hoc enim ad Superiorem illius propriè pertinet, ut docet S. Thomas art. 2. ad 4. unde Proverb, 24 Ne quæras, inquit Sapiens, impietatem in domo juſti, & non vaſtes requiem eius. Secunda eſt, ut ille qui peccavit nec emendatus ſit, nec mox ſive per alium, ſive per ipſum credatur emendandus; ſi enim emendatus ſit, vel proximè emendandus exiſtimetur, correctione tuâ non indiget, nec proinde ad illam faciendam obligaris, ut docet Valentia diſput. 3. quæſt. de correct. fraterna part. 2. Imò valdè probabilis eſt ſententia Sylveſtri, Turriani, & aliorum, quos citat & ſequitur Laymannus tract. 3. cap. 1 de correct. fratern. peccatum merè præteritũ, ſi non ſubſit periculum recidendi, non cadere ſub obligationem præcepti correctionis fraternæ: unde Eccl. 19. dicitur: Corripe

ripe proximum, ne fortè iteret. Tertia est, ut speres aliquem fructum tuæ correctionis : si enim nulla sit emendationis spes, imò verearis ne is qui peccavit, correctione tuâ deterior fiat, tunc manifestum est te ad illam minimè obligari : unde S. August. dicit lib. 1. de civit. cap. 9. ad charitatem pertinere, ut quis corripiendis malè agentibus parcat, quia ipsis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur. Excipiendus est tamen casus ille, in quo ex defectu correctionis alij scandalum paterentur : tunc enim correctio facienda, ne alij inde peccandi occasionem accipiant. Quarta denique conditio est, ut locus, tempus, aliæque ad corrigendum circumstantiæ opportunæ sint : si enim alterius temporis vel loci opportunitatem ad proximum corrigendum commodiorem expectes, non teneris statim illum corrigere, sed laudabiliter id differre potes. Ita docet S. Thomas art. 1. ad 3. & S. Augustinus supra dicit esse consilium charitatis, si aliquis propterea objurgandis & corripiendis malè agentibus parcat, quia opportunum tempus requirit.

4. Quod spectat ad secundum quæsitum, quinam videlicet ad correctionem fraternam obligentur, asserit S. Doctor art. 3. omnes teneri ex virtute charitatis : quod etiam constat ex Eccl. 17. ubi dicitur quod Deus mandavit unicuique de proximo suo : & S. Matth. 18. ubi Christus indefinitè præscripsit : Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum, &c. Prælati tamen & Superiores, quibus aliorum cura incumbit, strictiùs ad correctionem faciendam obligantur ; quæ quidem, si spectetur ut est actus justitiæ vindicativæ, ad illos solos pertinet, ut observat idem S. Doctor.

Quod denique spectat ad tertium quæsitum, videlicet quis ordo in correctione fraterna servandus sit, & an ordo à Christo Domino in Evangelijs præscriptus, sit ex præcepto necessarius ; ut scilicet peccans primò privatim admoneatur ; tùm si hæc admonitio nihil prosit, unus aut duo testes adhibeantur ; ac demùm Ecclesiæ suæ Præ-

lato aut Superiori denuncietur? Respondetur secundùm mentem S. Doctoris art. 7. & 8. non modò ipsam correctionem fraternam, sed & illius faciendæ modum à Christo Domino præscriptum esse de præcepto: quod tamen præceptum cùm sit affirmativum, nec quovis loco & tempore obliget, inde sequitur tunc solùm ex præcepto modum illum correctionis servandum esse, quando ad ipsius correctionis finem assequendum necessarius esse censetur: quapropter S. Augustinus serm. 16. de verb. Dom. de ipso corripiendi modo loquens: Discernere, inquit, debemus aliquando istud, aliquando illud esse faciendum; aliquando corripiendo fratrem inter te & ipsum solum, aliquando coram omnibus.

5. Observat autem Gregorius à Valentia disp. 3. qu. 10. de correct. frater. pun. 5. varios esse casus, in quibus nulla videtur esse ad illum modum correctionis fraternæ servandum obligatio: ut si peccatum sit publicum, vel si quamvis occultum, cedat autem in damnum communitatis, & periculum sit in mora, aut si ob aliquam incurrentem circumstantiam prudenter judicetur modum illum ad emendationem proximi futurum inutilem, quod etiam docet S. Thomas art. 9. ad 1. ubi etiam in resp addit ex S. August. si post occultam admonitionem peccator minimè resipiscat, utiliùs interdum fore peccatum eius Prælato seu Superiori, non quidem ut judici, sed ut Patri priùs manifestare, quàm testes adhibeantur, eo quod paternâ charitate; & admonitione peccatori plusquam quivis alius prodesse possit. Videri potest idem Valentia loco citato, ubi fusissimè de istis agit.

6. Supersunt adhuc aliquæ difficultates circa correctionem fraternam, breviter hîc à nobis solvendæ.

Prima est. an etiam inferiores teneantur correctionem fraternam erga Superiores exercere? Respondetur affirmativè, dummodò concurrant quatuor conditiones supra explicatæ: Ita enim docet S. Thomas art. 4. & in resp ad 2. confirmat exemplo S. Pauli, qui cùm esset S. Petro

ut potè

utpotè Apostolorum Principi, subditus, (ut ibidem dicit Sanctus Doctor) erga ilum tamen correctionem fraternam exercuit. Hæc tamen correctio subditorum erga Superiores, (ut ibidem monet) cum omni mansuetudine ac reverentia facienda est, juxta illud Apostoli 1. ad Timoth. 5. Seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem.

Secunda difficultas est, an sit obligatio ad correctionem fraternam faciendam de quibuscunque peccatis etiam venialibus. Respondetur quamvis laudabile sit proximum etiam de venialibus corripere, modò prudenter & cum charitate id fiat, non esse tamen ad id obligationem saltem sub peccato mortali: imò interdum utiliùs esse leviora eiusmodi peccata dissimulare: nisi talia sint, quæ vel scandalum aliorum, vel gravioris alicuius peccati committendi occasionem præbere possint. Ita Navarr. cap. 24. n. 10. ubi addit aliquando licitum esse expectare, ut peccator rursùs incidat in peccatum, in quo deprehensus possit cum fructu corrigi.

7. Tertia difficultas est, an tenemur admonere & corripere illum, qui ex ignorantia peccat. Respondetur, nos ad id teneri, si ignorantia sit vincibilis, id est de re, quam quis scire potest & debet; si autem sit invincibilis distinguendum est: vel enim speratur fructus aliquis ex illa correctione vel minimè speratur si primum instruere tenemur ignorantem, præsertim si illius cura nobis commissa sit: si secundùm bonæ fidei relinquendus est, dummodò tamen inde alterius damnum aut scandalum non sequatur. Ita Bannes, Malderus, Azorius, Navarrus, & alij, quos citat & sequitur Bonacina disp. 3. quæst. 4. de charitate punct. 7.

Quarta & ultima difficultas est, quale peccatum sit fraternæ correctionis omissio. Respondetur illum peccare mortaliter, qui commodè ac facilè impedire vel tollere potest correctione fraternâ gravem miseriam spiritualem proximi, quale est peccatum aliquod mortale: sed non audet ob alicuius mali temporalis timorem, vel alicuius temporalis boni cupiditatem, quæ in eius animo fra-

ternæ charitati præponderat, ut constat ex dictis §. 1. illum autem, qui propter passionem aliquam timoris, verecundiæ aut pusillanimitatem non existimat se tam strictè ad hoc obligari, vel minùs se idoneum reputat ad correctionem faciendam, adeòque illam omittit, plerumque nonnisi venialem culpam incurrere, ut docet S. Thom. art. 12. ad 3. quod tamen intelligendum videtur cum exceptione, nisi is qui corrigere omittit sit Superior, aut ex illa omissione grave aliquod scandalum sequatur.

§ V.

Quænam peccata charitati proximi adversentur.

I. QUatuor sunt præsertim peccatorum genera, quæ proximi charitati opponuntur, & ad quæ reliqua possunt revocari, odium scilicet, invidia, discordia, & scandalum: de quibus agit S. Doctor quæst. 34. & sequent. ubi docet esse duplex proximi odium; abominationis scilicet, & inimicitiæ. Odium abominationis est alienatio & aversio voluntatis à proximo, propter aliquod malum, quod in eo concipimus: odium verò inimicitiæ, est illud, quo malum aliquod proximo volumus; utrumque odium ex genere suo peccatum mortale est: si quis, v. g. proximum suum aversetur & abominetur, quatenùs homo, vel quatenùs Christianus est; item si grave malum aliquod illi optet, quatenùs illi malum est iuxta illud quod dicitur 1. Joan. 3. Omnis qui odit fratrem suum, homicida est: defectus tamen deliberationis, aut materiæ levitas à peccato mortali excusare posset; imò nullum esset peccatum, si quis peccatorem odio prosequeretur, non quatenùs homo est, sed quatenùs peccator, id est, si abominaretur eius peccatum vel si optaret illi aliquod malum, non quatenùs eius malum est; sed quatenùs ad destructionem & exterminium peccati conferre potest, ut patet ex ijs, quæ paragraphis præcedentibus dicta sunt.

2. Invidia, ut docet S. Thomas quæst. 36. est depravavo-

tus voluntatis affectus, quo quis tristatur de bono proximi, quatenùs est propriæ excellentiæ imminutivum; quod ut meliùs intelligatur, observandum est ex Toleto lib. 8. cap. 62. septem potissimùm modis contingere posse, ut quis tristetur de bono proximi. Primò, quia inde aliquod malum sibi timet: ut si quis tristetur de electione alicuius in aliquam dignitatem, eo quòd sibi inde damnũ aliquod proventurum vereatur: quod si damnum illud sibi injustè inferendum rationabiliter timeat, nullum erit peccatum: si autem justè: v. g. si fur aut sicarius tristetur, eo quòd electus in judicem vir integerrimi animi, à quo scelerum suorum vindictam sibi metuit, peccabit: quia sicut non liceret illi talem virum dignitate sua, & potestate ob hunc metum privare; sic nec etiam de ea tristari licitum est.

Secundo tristari potest aliquis de alterius bono: eo quod simili bono careat: ut quando quis videns hominem doctum, tristatur non quia doctus sit: sed quia ipse pari doctrinâ non sit præditus: & hæc tristitia dicitur æmulatio, estque licita & honesta, si bona quæ quis æmulatur, ad salutem animæ divinamque gloriam conducant: ut si quis videns hominem pœnitentem, zelo ferventem tristetur, non de illius bono, sed ex eo quod se virtutibus eiusmodi destitutum videat; si autem æmulatio illa sit de temporalibus bonis, quæ non referantur in ullum honestum finem, tunc erit mala, vel indifferens ratione motivi unde orietur.

3. Tertiò tristari potest quis de bono alterius, quia eum tali bono indignum judicat: & hæc est indignatio; quæ quidem bona vel mala est pro ratione motivi, ex quo concipitur: si enim aliquis tristetur, verbi gratia quòd sceleratus aliquis & flagitiosus dignitatem aliquam consecutus sit, quia indignus est, & rationabiliter creditur abusurus non peccabit: si verò ex pravo aliquo affectu temerè judicet alium bono quod illi obvenit, indignum ideòque de illo tristetur, peccatum committit grave vel.

ve vel leve pro ratione gravitatis vel levitatis ipsius materiæ.

Quartò, potest tristari quis de bono alterius, quia est erga illum malè affectus: quando enim malo animo in aliquem sumus, bonum eius nobis displicet: & hoc pertinet ad odium, de quo supra.

Quintò, potest quis tristari de bono alterius, quia est propriæ excellentiæ diminutivum, & hòc propriè pertinet ad invidiam, quæ (ut docet S. Thomas supr.) ex genere suo est peccatum mortale, nisi defectus advertentiæ, aut materiæ levitas excuset: & sic peccavit Saül invidens gloriæ Davidis, quatenùs existimabat suam ab illâ obscurari & minui.

Sextò, potest tristari quis de bono temporali alicuius, quia est maioris boni spiritualis impeditivum: & hoc pertinet ad charitatem.

Septimò de eodem bono temporali tristari potest; quia modo aliquo injusto acquisitum est in damnum privatum vel publicum: & hoc ad zelum justitiæ pertinet.

Discordia est dissensio voluntatis à voluntate proximi, circa aliquod bonum, in quo tenetur quis consentire. Ita S. Thomas quæst. 37. dissentire enim à proximo in re aliquâ malâ, bonum est: imò etiam dissentire in re aliquâ bonâ, sed quam quis velle minimè obligatur, non est per se malum: sed tunc solummodò discordia peccatum est, quando quis in re aliquâ bonâ, quam velle tenetur,, ab aliis ex voluntatis pravitate dissentit.

4. Quod si hæc discordia sit circa veritatem, quam quis cum altercatione verborum impugnet, vocatur contentio; & si veritas illa quæ impugnatur, divinum honorem aut notabilem proximi utilitatem spectet, ut quando veritates ad fidem aut morum restitudinem spectantes impugnantur, est peccatum mortale: si eò usque procedat discordia illa & dissensio voluntatis, ut quis seipsum ab unitate Ecclesiæ sejungat, nolitque eius capiti visibili, nimirùm Romano Pontifici subesse; dicitur Schisma, estque grave peccatum mortale, ut docet S. Thomas qu. 39.

Si ad discordiam animorum accedit etiam armorum violentia, quâ proximo nocumenta aliqua in bonis fortunæ vel corporis iniustè inferantur, vocatur bellum: si tamen bellum ob causam aliquam justam suscipiatur, si ab eo, qui legitimam potestatem habet, si cum recta intentione. tunc non est peccatum: & ut docet ibidem S. Thomas quæst. 40. in eo pugnare licitum est. Aliàs, si una ex tribus ijs conditionibus desit, peccatum mortale est, & quidem eo gravius, quo graviora per illud damna proximo inferuntur. Quod quamvis ita sit; non debent tamen subditi de intentione Principis judicare: sufficit enim ut illis manifestè non constet de injustitiâ belli: imò quamvis dubitent an bellum justum sit; possunt & etiam interdùm debent, quando ipsis à Principe ita præcipitur, pro illo militare: quod optimè explicat S. August. lib. 22. cont. Faust. cap. 75. his verbis: Vir justus, si fortè sub Rege homine etiam sacrilego militet, rectè potest illo jubente bellare; si quod sibi à Principe jubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est: vel utrùm sit, certum non est, ita ut fortasse reum faciat Regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo serviendi.

Scandalum denique, ut docet S. Thomas qu. 43. art. 1. est dictum, vel factum minùs rectum; præbens alteri occasionem ruinæ. Dicitur 1. dictum vel factum; quia interiores actus, cum aliis noti non sint, illis nocere non possunt. Dicitur 2. minùs rectum, ut significetur posse aliquando scandalum oriri ex aliquo dictò vel facto, quod non sit ex se malum, sed quod habeat tantùm speciem mali: Dicitur denique, præbens alteri occasionem ruinæ, non verò casum; eo quod propriè loquendo humana voluntas à nullâ causâ efficaciter induci possit ad peccandum: sed solummodò veluti oblatâ occasione spontè in illud consentiat.

5. Docet autem S. Thomas art. 2. aliud esse scandalum activum, aliud passivum. Scandalum activum est

ipsummet

ipsummet dictum vel factum minùs rectum, quod est alteri occasio ruinæ: sive id fiat, ex certâ & directâ intentione alium inducendi ad peccandum: sive, quamvis eiusmodi intentio non adsit, id tamen quod fit, ex se & natura sua alium inducere potest ad peccandum. Scandalum passivum est ipsa spiritualis ruina eius, qui scandalizatur. Potest autem aliquando scandalum activum esse sine passivo: ut si quis aliquem inducere conetur ad peccandum; nec ille consentire velit. Potest etiam scandalum passivum esse sine activo: ut si quis ex facto vel dicto alterius, quod ex se ad peccandum nulla ratione inductivum est, occasionem ruinæ aut scandali per voluntatis pravitatem accipiat; quale fuit scandalum Pharisæorum occasione verborum Christi Domini. Et scandalum quidem passivum, mortale vel veniale peccatum est, ut declarat S. Doctor art. 4, pro qualitate criminis, in quod quis propter dictum vel factum alterius impingit: similiter scandalum activum mortale est vel veniale: secundùm rationem dicti, vel facti, quo præbetur alteri occasio ruinæ vel secundùm intentionem illius, qui eiusmodi occasionem præbet. Quamvis verò scandalum passivum non sit speciale peccatum, nec opus sit ut qui peccatum aliquod commisit, in confessione declaret se ab alio ad id inductum fuisse, scandalum activum tamen est peccatum speciale præcepto correctionis fraternæ oppositum, ac proinde in confessione declarandum, præsertim quandò quis deliberatè alterum ad peccandum inducit: quod si præter eius intentionem id accidat, quamvis Caietanus in art. 3. quæst. 42. & quidam alij Theologi negent in eo casu scandalum activum esse peccatum speciale; probabiliùs tamen alij affirmant, ut Maior, Sylvester, Navarrus, quos citat, & sequitur Valentia disp. 3. quæst. 18. de scand. punct. 8. unde is qui advertit aliquod dictum vel factum suum minùs rectum posse alium ad peccandum inducere; nec tamen ideò ab illo dicto vel facto desistit, debet secundùm illos Doctores circumstantiam

tiam illam in Confessione declarare, si mortale fuit illud peccatum, cuius occasionem præbuit.

6. Deinde monet S. Doctor art. 7. spiritualia bona ad salutem propriam vel alterius necessaria, nunquam esse dimittenda, licet inde scandali passivi occasionem aliquis accipiat, nec ad evitandum huiusmodi scandalum, illum unquam peccatum, ne quidem veniale, committi debere: imò neque ullum opus bonum, licet minimè præceptum, omittendum esse: si scandalum ex solâ alterius malitiâ oriatur: si tamen ex ignorantiâ vel infirmitate oriretur, tunc ad vitandum scandalum pusillorum, præstaret quodvis opus bonum minimè præceptum omittere, & quidvis aliud secluso peccato facere. Exemplum utriusque habemus in ipsa Christi Domini personâ, qui S. Matth. 15. ob scandalum Pharisæorum minimè ab incepto sermone destitit, & è contra cap. 17. ad vitandum populi scandalum vectigal, ad quod minimè tenebatur, solvere voluit.

§ VI.

Quænam sint obligationes filiorum erga Parentes, & Parentum erga filios

I. PRæter obligationes generales, quæ unumquemque proximorum spectant; sunt aliquæ speciales filiorum erga parentes, & vicissim parentum erga filios, quæ hoc quarto Decalogi præcepto præscribuntur.

Docet autem Catechismus Romanus par. 3. cap. 5. nomine honoris parentibus exhibendi. tria præsertim significari, amorem scilicet, reverenttam, & obedientiam; tenentur siquidem filij speciali modo ad amorem erga parentes: ita ut odium parentum longè graviùs peccatum sit, quàm cuiuscunque alterius personæ; unde Navarrus cap. 14. nu. 11. & Tolet. lib. 5. cap. 1. existimant in peccato odij circumstantiam personæ parentum esse in confessione declarandam. Neque sufficit amor inter-

nus,

nus, sed exterioribus effectibus prodere se debet, adeò ut teneantur filij parentum necessitatibus sive corporalibus, sive spiritualibus, quantùm in ipsis est, subvenire: v. g. alimenta & alia ad vitam necessaria, si ad egestatem gravem redacti sint, eis præbere; si in ægritudinem inciderint, vel in carcerem detrusi sint, illos visitare, & quo poterunt modo ipsis ad sanitatem vel libertatem recuperandam succurrere, & à fortiori curare, ne absque dignâ Sacramentorum susceptione ex hâc vitâ decedânt, neve pia opera parentum testamentis præscripta differantur, neve suffragijs Ecclesiæ & alijs subsidijs quocunque modo debitis post mortem fraudentur.

Tenentur etiam filij reverentiam parentibus exhibere: Sunt enim (ut loquitur Catechismus Rom. sup.) immortalis Dei quasi quadam simulacra: quare olim edixerat Deus Exod. 21, Qui maledixerit Patri vel Matri, morte moriatur. Unde contumeliæ, cōnvitia, irrisiones, & similia peccata, quæ plerumque ob levitatem materiæ in alijs personis nonnisi venialia forent in parentibus ob circumstantiam personæ, ut plurimùm mortalia censentur: simili ratione percutere, quantumvis leviter, parentes; imò illis solummodó interminari, gravis respectu illorum censetur injuria, proindèque peccatum mortale, ut asserunt Graffius Reginaldus, Navarrus. & alij, quos citat & sequitur Bonacina disp. 6. de 4. Decal. præc. qu. unic. punct. 2:

Tenentur denique filij obedire parentibus: unde Apostolus pluribus in locis illud inculcat: Coloss. 3. & Ephes. 6. Filij obedite Parentibus: & ipse Christus Dominus, ut huius obedientiæ in se præberet exemplum, Sanctissimæ Matri eiusque Sponso S. Josepho erat subditus. S. Lu. 2.

2. Atque in primis tenetur filius Patri obedire in ijs, quæ ad gubernationem domus pertinent; ita ut, si recuset obedire in re gravi & alicuius momenti, maximè si ex contemptu vel animi obstinatione id faciat, peccet mortaliter, ut docet Toletus lib. 5, cap. 1. Tenetur etiam obe-

am obedire in ijs, quæ ad bonos mores pertinent; ita ut peccet mortaliter, si cum pertinaciâ nolit acquiescere præceptis Patris, quibus illum à peccato mortali, aut illius occasionibus, ut à pravis conversationibus, ludis, &c. abstrahere conatur, ut docet idem Toletus, & plures alij apud Bonacinam suprà.

Quamvis autem, ut docet S. Thomas, 2. 2. qu. 189. art. 6 Filius post pubertatis annos directè parentibus non subdatur in ijs, quæ ad statum vitæ amplectendum, puta religionis vel matrimonij; pertinent; docet tamen Toletus suprà, filium peccare mortaliter, qui contra voluntatē patris uxorem conditioni suæ minimè convenientem ducit. Existimant etiam Abulensis, Sanches, & alij apud Bonacinam supr. pun. 5. filium teneri ab ingressu religionis abstinere, ut subveniat parentibus, quos ad extremam necessitatem redactos, aut aut brevi redigendos prævidet.

Sicut autem filij erga parentes; sic etiam parentes erga filios ad tria præsertim charitatis officia obligantur, ut docet idem Toletus suprà. Primum est ad alimenta, & alia vitæ adiumenta necessaria ipsis præbenda: quod intelligendum est, quandiu illis indigent, nec sibi providere possunt, ut rectè notat Bonacina supra, pun. 6. Secundum est, illorum curam gerendam, quoad ea. quæ salutem æternam & spirituale animæ bonum spectant: unde tenentur parentes procurare, ut filij addiscant rudimenta fidei, Symbolum scilicet Apostolorum, Orationem Dominicam, Præcepta Dei & Ecclesiæ. aliaq; ad salutem consequendam necessaria. Debent etiam illos verbis & exemplis ad bonos mores inducere, & à peccatorum occasionibus avertere; eosdemque, si fortè delinquant, non ex ira, sed ex charitate corripere, ut fusiùs explicat Bonacina supr. Tertium denique officium parentum erga filios est, ut illos relinquant liberos ad eligendum statum illum, ad quem ipsos à Deo vocari cognoverint, ita ut neque a bono aliquo statu amplectendo eos

invitos sine ullâ legitimâ causâ abstrahant, neque ad statum aliquem, sive Sacerdotij, sive religionis, sive Matrimonij amplectendum invitos cogant, ut docet idem Toletus suprà.

3. Quæ autem de officijs filiorum erga parentes & parentum erga filios dicta sunt, eadem etiam intelligi debent, servatâ tamen debitâ proportione, de officijs pupillorum erga tutores & alios; qui parentum vices gerunt; item de officiis servorum, subditorum. & quorumcumque inferiorum erga Dominos. vel quoscunque Superiores, & è contra; ut docet Navarr. cap. 14. num. 21. & 22. unde infert Bonacina pun. 8. suprà, Christianos omnes teneri sub mortali peccato Summo Pontifici in re gravi & justâ ad fidem vel disciplinam Christianam pertinente obedire: similiter Diœcesanos Episcopis: Parochianos Parochis; servos Dominis: subditos Superioribus; & populos Principibus, in iis quibus respectivè illis subditi sunt: Neque tantùm probis & modestis, ut loquitur S. Petrus, sed etiam discolis: illisque non modò obedientiam & reverentiam; sed etiam amorem specialem, illiusque amoris officia: quotiescumque recta ratio id ab illis postulabit, exhibere. Secundo, Superiores omnes vicissim teneri ad gerendam curam inferiorum tam in temporalibus quàm in spiritualibus; prout cuiusque officium postulat. Et quidem quod spectat ad temporalia, tenentur Domini servis alimenta præbere, mercedem debitam solvere & alia præstare, quæ justitia vel charitas ab illis exigit: quoad spiritualia verò procurare, ut in rebus ad salutem necessarijs instruantur, ut à peccatis abstineant, ut Festos dies debitè sanctificent, & alia præcepta divina & Ecclesiastica servent; neque in morbis Sacramenta, & alia spiritualia subsidia illis desint.

In ista verò spirituali curâ inferiorum, certum est longè strictiorem esse obligationem Pastorum & aliorum quibus id ex officio incumbit.

Parag.

§ VII.

Quot modis peccetur in quartum Decalogi praeceptum.

1. CVm (ut initio huius ſectionis dictum eſt) in hoc quarto Decalogi præcepto, non ſolum præſcribantur ea, quæ inferiorum & ſuperiorum mutua officia ſpectant, ſed etiam alia omnia quæ ad charitatem proximi pertinent, idcircò hic adnotare debemus peccata, quæ hac & illa ratione huic præcepto adverſantur & ut à peccatis charitati proximi oppoſitis incipiamus.

Peccant contra proximi charitatem, qui omittunt exercere opera charitatis ſive corporalia, ſive ſpiritualia, in iis caſibus, in quibus ad illa exercenda obligantur: qui in extrema neceſſitate proximum deſerunt: qui illum ad gravem neceſſitatem redactum eleemoſynis iuvare non curant: qui, cùm habeant multa ſuperflua, nec ad vitæ aut ſtatûs conſervationem honeſtam ullo modo neceſſaria, in vanos ac inutiles ſumptus illa expendunt, vel ullas, aut nonniſi raras & exiles eleemoſynas pauperibus erogant: qui proximum peccantem corripere, illumque à peccati ſtatu aut occaſione abſtrahere negligunt, cùm poſſint & debeant: qui odia & inimicitas cum aliquo exercent, illi mortem aut aliquod malum optant vel imprecantur: qui iniurias & offenſas acceptas ex corde remittere nolunt: qui fide & verbo tenùs cum inimicis reconciliantur, vel quamvis condonent offenſas, exteriora tamen charitatis officia exhibere recuſant.

2. Item qui ex invidia, aut pravo aliquo affectu triſtantur de proximi bonis, aut lætantur de eiuſdem infortuniis: qui ex prava quadam animi diſpoſitione cum proximo diſcordant in iis, quæ bona & iuſta ſunt, aut verbis cum illo contendunt, veritatemque agnitam impugnant; qui ſe ab unitate Eccleſiæ, & obedientia ſummi Pontificis ſubducunt.

Item qui militant in bello, quod iniuſtum eſſe certò ſciunt, vel in bello quidem iuſto; ſed cum prava intentione,

ne, v g. vt expleant cupiditatem, libidinem, ambitionem, &c. vel qui in bello res ſacras diripiunt; aut contra iu[s] belli opprimunt vel ſpoliant innocentes.

Item qui ſcandali occaſionem aliis præbent, illosque ad peccandum inducunt, ſive id directè & expreſsâ intentione faciant, ſive indirectè, aliquid agendo vnde ſciunt alios ad peccandum fore inducendos.

Iam quod ſpectat ad ſpecialia filiorum, parentum & ſimilium perſonarnm officia, peccant inprimis filii, qui parentibus amorem, reverentiam & obedientiam debitam denegant: qui parentes odio proſeqvuntur; mortem aut aliquod malum illis optant: qui in egeſtate illis ſubvenire aut in adverſis opem & ſolatium ferre non curant: qui morientibus ſubſidia ad ſalutem neceſſaria, aut mortuis Eccleſiæ ſuffragia debita non procurant: qui eorum teſtamenta & ultimas voluntates adimplere negligunt aut nimis diu differunt.

Item qui parentes contemnunt, aut irrident, in eos convicia aut contumelias proferunt, illos percutiunt, vel percuſſuros minantur, qui eorum iuſſa parvi pendunt, illis iuſta & rationabilia præcipientibus obedire renuunt.

3. Similiter contra hoc præceptum peccant omnes inferiores, qui Superioribus obedientiam in iis rebus, in quibus illis ſubſunt, deferre nolunt.

Et ex adverſo contra idem præceptum peccant parentes, qui infantes exponunt: qu[i] filiis indigentibus, nec ſibi providere valentibus alimenta denegant: illos in rebus ad ſalutem neceſſariis non inſtruunt, nec inſtrui curant; qui illos ad peccandum vel iuſſione, vel pravo exemplo inducunt: qui illos peccantes non corripiunt; vel nonniſi irati & furentes id præſtant: qui avertunt illos ab aliquo ſtatu perfectiori amplectendo, ad quem Deo inſpirante vocantur; aut è contra invitos cogunt ad ſtatum religioſum amplectendum, aut Matrimonium contrahendū.

Peccant item domini, qui alimenta aut mercedem ſervis debitam non tribuunt: qui illos in fidei rudimenti[s]

alisque

aliisque ad fidem necessariis instrui non curant, eos peccantes non corripiunt, imò potiùs ad peccandum imperio aut pravo exemplo inducunt.

SECTIO V.

Explicatur quintum praeceptum.

Non occides.

AD faciliorem huius quinti præcepti explicationem ea, quæ de illo dicenda nobis sunt, quinque paragraphis complectemur, in quorum primo explicabimus, quomodo præceptum hoc intelligi debeat: in secundo agemus de homicidio vel mutilatione alterius: in quarto inquiremus quot modis peccetur contra hoc præceptum: in quinto denique investigabimus, quænam restitutio propter alterius iniustam occisionem aut mutilationem facienda sit.

§ I.

Quomodo hoc quintum Decalogi praeceptum intelligi debeat.

1. HOc præcepto, secundùm explicationem & ampliationem à Christo Domino summo Legislatore appositam S. Matth: 5. tria præsertim prohibentur. Primum est quodcunque nocumentum corporale proximo iniustè illatum, vel per seipsum, vel per alium, iubendo, consulendo, consentiendo, aut aliâ quâcumque ratione cooperando, vt explicatur in Catechismo Romano part. 3. cap. 6. Secundum est quodcumque convitium aut probrosum & iniuriosum verbum, ex ira & vindictæ appetitu prolatum. Tertium est quilibet deliberatus iræ motus, & vindictæ appetitus iniustus, etiamsi neque actu, neque vllo verbo, aut signo exteriori se prodat. Hoc apertè colligitur ex his Christi Domini verbis S. Matth. 5. *Audistis quia dictum est antiquis: Non occides: Ego autem dico vobis: quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: Qui autem dixerit*

rit fratri suo, racha, reus erit consilio: qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis. Quibus verbis Christus Dominus docet, hoc Decalogi præcepto, non modò prohiberi homicidium: sed etiam quemlibet iniustum vindictæ appetitum, & quodlibet probrosum & convitiosum verbum, aut aliud iræ & malevolentiæ exterius signum, quibus veluti gradibus inter rixantes ad vltimum iræ & vindictæ effectum, homicidum scilicet, pervenitur: quæ peccata, cùm mortalia sint, digna esse censentur æterna pœnâ, quæ nomine iudicij, consilij & gehennæ, tanquam varijs gradibus distincta, significatur, prout hunc locum explicant Hugo Cardinalis, Maldonatus, & alij communiter Interpretes.

2. Si tamen plena rationis advertentia & deliberatio deesset, aut si vindicta aliqua levis duntaxat appeteretur, peccatum non esset nisi veniale: imò nullum esset peccatum, si iusta aliqua irascendi causa subesset, & si correctionis solùm gratia, verba aliqua asperiora proferrentur, dummodò tamen nec ira nec lingua vltrà præscriptos à recta ratione limites excurrant: vnde S. Chrysostom. in illa Psalm. 4. verba (*Irascimini & nolite peccare*) inquit, *iustè irasci; nam & Paulus Elimæ succensuit, & Petrus Saphiræ: sed id non iram dixerim absolute, sed Philosophiam, curam, & œconomiam: irascitur enim pater filio, sed eius curam gerens: ille est qui temere irascitur, qui seipsum vlciscitur.* Et S. Gregorius in cap. 5. Iob. *Sciendum est*, inquit, *quod alia est ira quam impatientia excitat: alia quam zelus iustitiæ format: illa ex vitio; hæc ex virtute generatur.*

Imò etiam ipsum homicidium actu perpetratum, quandoque iustum & licitum esse potest, vt in sequentibus explicabitur.

§ II.

De homicidio & mutilatione sui ipsius.

1. CVm hoc præcepto prohibeatur occisio injusta & mutilatio, aut quævis alia corporalis læsio alterius, à fortiori etiam sui ipsius iniusta occisio, mutilatio, & quælibet corpo-

corporis læsio prohibita esse censetur. Sunt tamen aliqui casus, in quibus occisio vel mutilatio sui ipsius aut alterius, iusta, proindeque licita, esse potest.

Atque in primis quod spectat ad occisionem vel mutilationem sui ipsius, certum est gravioris alicuius mali devitandi causa licitum esse seipsum mutilare, aut ab altero mutilari permittere: vt si ad mortem evitandam, quæ ex putrefactione alicuius membri sequeretur aliquis sibi eiusmodi membrum abscindat, aut abscindi permittat: vt ex communi Theologorum sententia docet Toletus lib. 5. a. 6. quod quamvis possit; ad id tamen faciendum aut permittendum sub peccato mortali non tenetur, sicut nec ad medicamenta quædam difficillima acceptanda, quamvis ex medicorum consilio ad vitæ conservationem necessaria, vt observat idem author.

Certum est præterea se ipsum interimere gravissimum esse peccatum, neque id in vllo casu licitum esse, vnico solùm excepto, si nimirum Deus ita iubeat: quod fusè explicat & probat S. Augustinus lib. 1. de civit. cap. 21. & 21. & sequent. vbi expendit factum Samsonis, qui seipsum interfecit, & sanctarum quarumdam virginum, quæ ex peculari Dei instinctu se ipsas interemerunt.

Cùm hæc duo certa sunt, vnum est de quo dubitatur inter Theologos, nimirùm an liceat seipsum permissivè occidere; id est, an licitum sit, vt quis permittat se ab alio occidi, cum prohibere possit. Respondet Toletus suprà id esse illicitum, & ex se peccatum mortale, cùm homo vitæ suæ non sit dominus, illique proinde secundùm rectam rationem, in quantùm potest, consulere teneatur.

Sunt tamen duo casus (vt idem author docet) in quibus homo, cuius vita bono publico minimè necessaria esset, illam exponere, seque ab alio occidi permittere potest. Primus est ob amici periclitantis defensionem aut liberationem, iuxta illud S. Ioannis 14. *Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm ut animam suam ponat quis pro amicis suis*; Secundus casus est ob bonum spirituale proximi; e

g. si quis ab alio invasus eò redigatur, vt fugere non possit, nec aliter mortem evadere nisi occidendo invasorem, tunc, quamvis licitè possit vim vi repellere, illumque occidere, potest etiam ex motivo charitatis permittere se ab illo occidi, ne scilicet hostis in peccato mortali moriatur.

Addit idem author tres alios casus, in quibus homo non solùm licitè potest; sed etiam tenetur vitam exponere, seque occidi permittere. Primus est in fidei vel virtutis defensionem: v.g. si quis sub interminatione mortis cogeretur fidem negare, aut peccatum aliquod committere: tunc enim mortem potiùs oppetere teneretur, quàm in vllum peccatum consentire, vt per se patet. Secundum est, quando vitam exponere necessarium est ob boni publici conservationem. e.g. si aliqua civitas obsessa non posset aliter expugnatione aut eversione liberari, nisi persona aliqua innocens ad mortem hosti traderetur; tunc enim deberet innocens ille hosti postulanti se tradere: imo Navarrus, Lessius; Valentia, & alii, quos citat & sequitur Laymannus tr. 3. de iust. part. 3. cap. 1. asserunt in tali casu Principem vel Magistratum civitatis, sicut alia virtutum officia bono publico necessaria, sic etiam istud illi præcipere posse; quod tamen negat Toletus suprà, qui asserit quod quamvis tunc innocens tradere se teneatur, ad id tamen iustè à civibus aut Magistratu compelli non possit. Tertius denique est, quando quis iurisdicè ad mortem est condemnatus; tunc enim non solùm potest; sed etiam tenetur mortem quæ illi infertur, subire, nec inferenti resistere, fugere quidem potest, si occasio se offerat: non tamen vi aut armis se ex lictorum manibus liberare, vt docet idem Toletus supra.

3. Quæres an peccent illi, qui ioco, vel lucri alicuius captandi gratia se probabili periculo mortis exponunt, v. g. funambuli, aut isti qui ad probandam theriacam hauriunt venenum Respondet Navarus cap. 5. numero 8. & post illum Toletus suprà, peccare quidem eos, qui se præcipitio aut certo mortis periculo exponerent, quod evadere neque

neque scirent, neque possent, non verò qui ex artis peritiâ vel certâ experientiâ compertum habent, se probabiliter nullum subituros mortis periculum.

Vnum hîc ex eodem Toleto superest observandum, nimirum quòd quamvis licitum sit, imò valdè laudabile, & etiam aliquandò necessarium, ieiunijs, & alijs macerationibus proprium corpus affligere, illiusque vires debilitare, sive vt promptiùs & faciliùs spiritui subijciatur, sive vt iustitiæ divinæ satisfactio aliqua exhibeatur, iuxta quod dixit Apost. 1. Corinth. 9. *Castigo corpus meum, & in servitutem redigo:* & Coloss. 1. *Adimpleo ea, quæ desunt Passionum Christi, in carne mea: &c.* si quis tamen id indiscreto fervore, & cum notabili vitæ aut virium detrimento præstaret; haud dubiè peccaret & quidem moraliter, vt asserunt Sairus Petr. de Navarra, & alij apud Laymanum suprà; nisi fortè inculpabilis ignorantia aut inadvertentia illum excusaret.

§ III.

De homicidio & mutilatione alterius.

1. CErtum est homicidium iniustum alterius esse peccatum mortale. Vnde Apocal. 22. homicidæ à cælesti gloria excluduntur. Nomine autem homicidij intelligimus cuiusvis hominis occisionem; est enim in confesso apud omnes, vt docet S. Augustinus lib. 1 de civit. cap. 20. occisionem animalium ad sustentationem humanæ vitæ non esse illicitam.

Sunt tamen aliquæ causæ, ob quas hominis occisio à peccato excusari potest, imò aliquando redditur licita & iusta. Tres communiter à Theologis numerantur, scilicet iustitia, necessitas, & inconsideratio: ex quibus duæ priores homicidium reddunt licitum; tertia verò illud à peccato saltem mortali excusat. De singulis breviter aliquid dicendum est.

Homicidium ex iustitia fieri dicitur, quando simul concurrunt quatuor conditiones: quarum prima est, vt fiat

authoritate publicâ. Principis v. g. aut Magistratûs ab eo potestatem habentis, ad quem tanquam Dei Ministrum pertinet ius gladij; vt declaratur Rom. 13. sine qua authoritate nemini privato licet alium quantumvis flagitiosissimum & nocentissimum interficere, vt docet S. Thomas 2 2. quæst. 64. art. 3. Secunda conditio est, vt fiat ex causa iusta, eaque gravi, ad bonum publicum pertinente, vt docet Toletus suprà. Tertia conditio est, vt fiat ex rectâ intentione, verbi gratia ex zelo justitiæ, amore boni publici, &c. si enim judex, v. g. ex aliquo pravo & inordinato affectu, puta iræ, invidiæ, &c. iudicium capitis proferat in aliquem sibi aliàs infensum, quantumvis legitima authoritas & causa iusta subesset: graviter tamen peccaret, vt per se manifestum est. Quarta denique conditio est. vt fiat secundùm iuris ordinem, qui (vt docet Toletus & Laymannus tractatu 6. de iudiciis capite 2. postulat inprimis, vt præcedat accusatio vel denunciatio, aut saltem inquisitio iuridica, si nullo accusante aut denunciante iudex ex officio procedere debeat. Deinde vt crimen probetur sufficientibus testimoniis aut indiciis, vel propriâ ipsius rei confessione sponte factâ. Denique vt citetur reus, locumque ac tempus se defendendi accipiat: quamvis interdum (vt rectè observat Toletus supr.) reus etiam inauditus morte plecti possit, si nimirum ob potentiam nimiam formidandum se præbeat, nec aliter iustitia possit effectum suum sortiri: in quo tamen casu crimen debet esse notorium, vel tam evidenter probatum, vt nulla subsit ratio de illo dubitandi. Plura super hâc iudiciorum formâ in octavi præcepti explicatione dicentur.

2. Secunda causa, quæ homicidium licitum reddit, est necessitas, quando scilicet quis eo redactus est, vt vitam propriam aliter tueri non possit quàm occidendo invasorem: quod quidem licitum est, dummodò fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ, vt docet S. Thom. Quod autem de propria vita, hoc etiam de vita personæ alterius, consangvinitatis aut amicitiæ vinculo coniunctæ intelligendū

esse

esse docet Toletus, suprà; & habetur Clement. vn. de homicidio. Observat autem idem Toletus quòd si invasor esset persona bono reipublicæ admodum necessaria, puta ex cuius occisione bella civilia & alia similia damna publica emergere possent, tunc licitum non esset illum occidere; sed mors potiùs oppeti deberet.

3. Quæres an sicut ad vitæ defensionem; sic etiam ad bonorum exteriorum conservationem liceat invasorem occidere, quando aliter bona illa salvari non possunt? Respondetur etiam licitum esse, dummodò bona illa sint magni alicuius valoris, nec aliter conservari possint. Id constat inprimis ex Scriptura Exod. 22. vbi dicitur: *Si effringens fur domum, sive suffodiens fuerit inventus, & accepto vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis.* Constat præterea ex cap. *Olim*, de restitutione spoliatorum; & ex cap. *Dilecto*, de censura excomm. in 6. Idque docent S. Antonius, Maior, Sylvester, Caietanus, Sotus, & alij, quos citat & sequitur Laymanus tract. 2. de iust. part. 3. cap. 2. Addit tamen Toletus suprà, id solummodò esse laicis licitū; non verò Ecclesiasticis, quos (vt habetur cap. *suscepimus* de homicidio) *satius est, post tunicam relinquere pallium, quàm pro rebus transitoriis tam acerbè in alium exardescere.*

Quod autem de bonis fortunæ, hoc etiam de fama & honore dici posse existimat idem Toletus: quod etiam docent Sotus, Navarrus, Sylvester, & plures alij, quot citat & sequitur Lessius lib. 2. de iust. & in cap. 9. dub. 8. iuxta quorum sententiam, quamvis nobilis ab alio invasus posset vitam fugiendo salvare: si tamen inde aliquam notabilem contrahat infamiam, non tenetur fugere; sed invasorem occidere potest, si aliter vitam tutari nequeat. Observat autem Toletus id non licere, nisi nobilibus & personis iis, quæ suum honorem tutari maximè obligantur, idque solummodò ad vitandam aliquam notabilem infamiam, non verò ad iniuriam acceptam ulciscendam, aut ad vanum aliquod nomen fortitudinis sibi comparandum. Addit insuper idem quoque censendum esse de ca-

stitatis & pudicitiæ defensione: potest enim mulier ob defensionem castitatis occidere invasorem, si aliter illam propugnare nequeat.

Quod autem hîc de occisione alterius dictum est, id etiam de illius mutilatione intelligi debet; scilicet ad vitæ, vel bonorum, seu honoris vel pudicitiæ iustam & necessariam defensionem licitum esse alium mutilare: imò, si illum mutilando vita vel honor, &c. propugnari potest, occidere non licet.

Quamvis verò licitum sit parentibus, dominis, & aliis Superioribus, vt docet S. Thomas, correctionis causa verberare & percutere filios, servos, & alios inferiores; non tamen licet illos mutilare: vnde peccant quando in correctione ex nimiâ irâ modum excedunt; vt inferiores mutilentur, aut notabiliter in corpore lædantur.

Tertia denique causa, quæ homicidium à peccato excusat, est inconsideratio; si v. g. aliquis inadvertenter & præter omnem intentionem alium occidat: cùm enim, vt docet S. Thomas quæst. 64. art. 8. ea, quæ ex casu & præter intentionem accidunt, sint involuntaria: hinc sequitur non esse peccata, cùm nullum sit peccatum nisi voluntarium. Rectè tamen observat S. Doctor, & post illum Lessius suprà dub. 13. contingere posse, vt id quod non est voluntarium in se, sit voluntarium in causâ; vt quando quis aliquid facit, vnde periculum est, ne sequatur mors alterius: tunc enim nisi sufficientem ad periculum illud evitandum diligentiam adhibeat, homicidium, quod inde licet casu & præter illius intentionem sequetur, censebitur voluntarium in suâ causâ: e. g. nobilis aliquis venatur, & ictu sclopeti existimans impetere feram, occidit hominem: tunc enim si sufficientem non adhibuit diligentiam, vt occisionem illam præcaveret, censebitur ei voluntaria, eritque proinde illius homicidij reus. Est autem sufficiens illa diligentia pensanda, iuxtà maius vel minus periculum quod imminet; si enim, v. g. locus illius venationis erat iuxta viam publicam, per quam multi transire solebant, maior haud

dubiè

dubiè ad vitandum homicidij periculum adhiberi debebat diligentia, quàm si fuisset desertus.

Idem quoque dici debet iuxtà S. Doctoris mentem, de illo qui omittit aliquid facere ad quod tenebatur, ex quâ omissione sequitur præter eius intentionem mors alterius: tunc enim pro ratione maioris vel minoris negligentiæ aut ignorantiæ, quæ illius omissionis causa fuit, maioris vel minoris peccati reus censebitur: e. g. si ex aliquâ Medici ignorantiâ vel negligentia mors infirmi sequatur, reus erit peccati gravioris aut levioris, prout maior vel minor fuerit illa eius ignorantia aut negligentia: quod iudicio viri prudentis perpendendum est.

Quæ autem hîc de occisione dicta sunt, eadem etiam proportionaliter de mutilatione intelligi debent.

§ IV.

Quot modis peccetur in quintum Decalogi Præceptum.

1. PEccant in primis, qui iniustum vindictæ appetitum deliberatè concipiunt: qui se motu aliquo iræ, vltrà rationis aut charitatis limites abripi sinunt: qui verba contumeliosa & convitiis plena in alios proferunt; qui sibi ipsis ex desperatione mortem optant, aut inferre conantur: qui se temerè & sine vllâ rationabili causâ periculo mortis exponunt.

Qui aliquem sibi non subditum verberant aut percutiunt; aut sibi quidem subditum, sed sine iusta causa; aut licet ex iusta causa, tamen cum notabili excessu, vnde læsio gravis aut mutilatio & etiam mors sequatur.

Item qui sine legitima authoritate alterum mutilant vel occidunt: aut cum legitima authoritate, sed sine iusta & sufficienti causa, vel ex prava intentione: qui alium occidunt ob vitæ vel honoris, aut pudicitiæ vel fortunarum defensionem sed non servato moderamine inculpatæ tutelæ: qui alium casualiter quidem & præter intentionem

occidunt: ſed non adhibita ſufficienti diligentiâ, aut qui ex ignorantiâ vel negligentiâ omittunt aliquid facere ad quod tenebantur, ex quo tamen ſequitur mors alterius.

2. Peccant etiam qui alios ad duellum provocant, aut provocationem illam acceptant: item qui in duellum aliorum conſentiunt, aut non impediunt cùm poſſint; qui duello tanquam patrini, vt loqvuntur, aut ſpectatores interſunt; qui conſilio, favore, aut quâvis aliâ ratione duello cooperantur.

Peccant etiam contra hoc præceptum, mulieres, quæ pharmacum ſumunt, aut aliquod aliud adhibent remedium directè tendens ad impediendam conceptionem fœtûs, vel ad expulſionem & abortum illius, ſive animatus ſit, ſive non: peccant matres, quæ infantes in eodem lecto ſecum ponunt, cum periculo illos opprimendi.

Sunt autem hîc obiter obſervandæ duæ circumſtantiæ homicidij in Confeſſione neceſſario declarandæ. Prima circumſtantia eſt perſonæ occiſæ aut mutilatæ: an v. g. ſit ſacra & Eccleſiaſtica, vel laica; & ſi laica eſt, an ſit pater, vel mater, aut Superior, &c. Secunda circumſtantia eſt loci nimirùm an occiſio vel percuſſio alterius facta ſit in Eccleſiâ, aut aliquo loco ſacro cum ſangvinis effuſione, vnde locus ille pollutus fuerit.

§ V.

De reſtitutione ob alterius occiſionem vel mutilationem faciendâ.

1. DVo præſertim circa reſtitutionem illam explicanda ſunt. Primò, quantum ſit ob mutilationem vel occiſionem alterius reſtituendum. Secundò, quibus ſit reſtituendum.

Quod ad primum ſpectat, certum eſt pro alterius occiſione aut mutilatione nullam præcisè loquendo condignam reſtitutionem fieri poſſe; cùm vita hominis nullo pretio pecuniario æſtimari poſſit, vt ex communi Theologorum

gorum consensu docet Lessius lib. 2. de iust. & iure, cap. 9 dub. 13. Quod quamvis verum sit, ordo tamen iustitiæ postulat, vt damna omnia ex occisione, vel mutilatione alterius secuta resarciantur ab eo, qui iniustè occidit vel mutilavit, sive aggressor fuerit, sive seipsum defendendo moderamen inculpatæ tutelæ notabiliter excesserit, vt rectè observat Navarrus cap. 25. num. 27. & Lessius suprà, dub. 21. Atque inprimis expensæ omnes factæ pro curatione mutilati vel occisi restitui debent: item restituenda sunt lucra omnia & emolumenta, quæ is qui occisus est, ex artificio, negotiatione, vel officio probabiliter consequi poterat, detractis tamen his, quæ ipse consumpsisset: quod etiam similiter dici debet de eo qui mutilatus est pro eo tempore, quo ratione læsionis acceptæ artificium, negotiationem aut officium exercere non potuit. Quæ omnia viri prudentis & docti iudicio, in casibus particularibus determinanda sunt, vt præfati Authores fusiùs docent.

2. Quæres, quomodò facienda sit æstimatio lucri futuri; cùm ignoretur quandiù victurus fuisset is qui occisus est. Respondetur non posse ad id dignoscendum regulam certiorem, & commodiorem præscribi, quam vt tantum restituatur quantum probi prudentesque viri spectatis viribus, ætate, complexione illius qui occisus est, aliisque similibus circumstantiis, & habitâ ratione lucri cessantis, vel damni ex illius occisione emergentis, æquum esse iudicaverint. Quod etiam servatâ proportione debita dici debet, si alicuius vita ex iniusta percussione, aut quavis aliâ læsione brevior effecta sit; tunc enim erit facienda similiter æstimatio temporis, quo ille vitam vlterius secundùm communem naturæ cursum fuisset producturus.

Rectè etiam monet idem Lessius supr. dub. 25. æquissimum esse, vt is, qui alium iniustè occidit, pro illius anima orationibus, eleemosynis, aliisque piis operibus Deo satisfaciat, ac præsertim sanctum Missæ sacrificium pro refrigerio illius offerri curet: idque proindè pro aliqua satisfactionis Sacramentalis parte illi convenienter iniungi posse.

3. Quod

3. Quod spectat ad secundum; quibus scilicet restitutio ob iniustam alterius occisionem facienda sit, docent communiter Doctores faciendam illam esse parentibus, filiis, & vxori. Ita Bannes Sotus, & plures alii quos citat & sequitur Lessius supr. dub. 26. Obligatio autem ad illam restitutionem (quod observandum est) oritur, non ex iure quod hæ personæ habent in bona defuncti, cùm ipse defunctus nullum ius habuerit ad illam restitutionem, cuius faciendæ obligatio non aliunde quàm ex eius morte orta est; sed ex arctissima illa coniunctione, quæ inter defunctum & eiusmodi personas intercedebat; ratione cuius censebantur quodammodò vna cum ipso defuncto persona, & competebat illis speciale quoddam ius postulandi, ab eo alimenta, & alia ad decentem vitæ sustentationem necessaria: vnde sequitur quod occisor eadem illis præstare obligetur, ad quæ occisus obligatus fuisset.

Quæres an similiter creditoribus defuncti restituere teneatur. Respondetur plures Theologos, quibus subscribit Laymannus tract. 3. de iustitia part. 3. cap. 6. existimare illum teneri; Lessius verò suprà dub. 23. contendit, neque creditoribus, neque etiam hæredibus occisi (si tamen parentes, vxor & filij excipiantur), vllam ex rigore iustitiæ restitutionem esse faciendam; cùm neque creditoribus, neque etiam hæredibus defuncti ius vllum nisi in eius bona competat; ea verò, quæ ob illius occisionem restituuntur, inter eius bona connumerari non possint. Quæ quidem sententia, tùm ob illam rationem, tùm etiam ob Bannis & Soti, quos pro illa citat, authoritatem, probabilis ac in praxi tuta videtur.

SECTIO VI.

Explicatur sextum Decalogi præceptum.

Non Mœchaberis.

MOnet Catechismus Romanus part. 1. cap. 7. specialem cautē-

cautelam ac prudentiam, nec-non delectum verborum requiri in explicandâ huius præcepti materiâ, *quæ*, vt ait, *moderationem potius desiderat, quàm orationis copiam:* quod vt præstemus, & brevitati simul ac honestati consulentes, nihil omittamus eorum quæ à Sacerdotibus sciri debent, vt lepram à lepra discernere possint: omnia quæ dicenda nobis sunt, tribus paragraphis complectentur: in quorum primo investigabimus, quid hoc sexto præcepto prohibeatur: in secundo quot modis in illud peccetur: in tertio denique restitutiones quasdam in certis casibus ob huius præcepti transgressionem faciendas explicabimus.

§ I.

Quid hoc sexto præcepto prohibeatur.

SAnctus Augustinus quæst. 17. super Exod. explicans hoc sextum præceptum, docet illo prohiberi non modò adulterium quod nomine mœchiæ designatur, sed in genere omnem illicitum concubitum, ac quemcunque luxuriæ actum, sive externum, sive internum.

Sunt autem sex luxuriæ species, vt docet S. Thom. 2. 2. quæst. 14. art. 1. & sequent. & declaratur cap. *Lex illa*, 36. quæst. 1. scilicet fornicatio, stuprum, adulterium, incestus, raptus, & peccatum contra naturam: quibus aliqui Theologi addunt sacrilegium, quandò peccatum istud committitur cum persona Deo sacra; quod tamen S. Thomas reducit ad speciem adulterij, quia personæ sacræ connubio quodam spirituali sunt Deo coniunctæ.

Fornicatio est concubitus illicitus soluti cum soluta, id est hominis nullo coniugij vinculo aut castitatis voto, aut Religiosi, vel Ecclesiastici status conditione obligati, cum fœmina, quæ nec virgo est, nec coniugio, aut aliquo voto castitatis obstricta, nec Religiosi status susceptione Deo mancipata. Hanc autem simplicem fornicationem esse peccatum mortale adeò certum est, vt oppositum pertinaciter asserere sit hæreticum, vt definitum est in Clement.

Ad

Ad nostrum, de hæreticis: & expressis verbis dicit Apostolus Ephes. 5. *quòd omnis fornicator aut immundus non habet hæreditatem in regno Christi*. Excipitur tamen casus ille in quo mulier vim ab alio pateretur; tunc enim, quamvis delectationem sentiat, si tamen impudico actui non consentiat, nullatenùs peccat, vt fusè declarat & probat S. Augustinus lib. 1. de civit. cap.

Ad hoc peccatum reducitur concubinatus: quo nomine nihil aliud intelligitur, quàm fornicatio continuata cum certâ personâ solutâ, & cohabitatio cum illâ. Est autem hoc peccatum grave & periculosum, eò quòd hominem in continuo statu peccati detineat: nec absolvi debent concubinarij, nisi prius à concubinis separentur.

8. Porrò rectè observat Lessius lib. 4. de iust. & iur. cap. 3. dub. 7. fornicationis peccatum in Christianis specialem habere deformitatem, ratione Sacramentorum Baptismi & Eucharistiæ, per quorum susceptionem singulari quodammodo vnitur Christo Domino, & membra illorum fiunt membra Christi: vnde Apostolus; *Nescitis*, inquit, *quoniam corpora vestra membra sunt Christi, tollens ergo membra Christi faciam membra meretricis? absit.*

Stuprum est virginis defloratio; estque hoc peccatum gravius simplici fornicatione, eo quòd præter illius malitiam habeat specialem deformitatem propter violationem signaculi virginalis, & maximum deinceps peccandi periculum, cui virginem sic defloratam exponit. Existimat tamen Lessius lib. 2. c. 10. probabiliter dici posse, stuprum tunc solummodò esse peccatum specie distinctum à simplici fornicatione, quando virgini vis infertur, illaque per violentiam defloratur.

Adulterium est illicitus concubitus cum personâ coniugatâ, sive vir tantùm aut mulier, sive vterque coniugio copulati sunt. Est aut gravius fornicatione & etiam stupro, tùm propter violationem fidei coniugalis, tùm etiam propter damnum filiorum legitimorum, & alia similia mala, quæ ex eo peccato consequuntur, de quo loquens

Iob

Iob cap. *Hoc nefas est,* inquit, *& iniquitas maxima, & ignis vsque ad perditionem devorans, & eradicans genimina.*

3. Sacrilegium est illicita copula cum personâ sacra, seu quæ Deo consecrata est & dicata, sive per votum castitatis, sive per ordinis sacri susceptionem. Addit etiam Toletus lib. 5. cap. 12. sacrilegium committi, si quis in Minoribus constitutus luxuriæ peccatum committat; vel si quis in loco sacro actum venereum exerceat, quamvis sit coniugalis, vt existimant Paludanus, Tabiena, & alij apud eundem Toletum: vnde circa hoc peccatum, circumstantia personæ vel loci declaranda est. Locus autem sacer dicitur, qui solemni ritu, divino cultui dicatus est, vt Ecclesia, & capellæ illi adiacentes, nec non sacristia, vt pars illius, ac etiam cœmeterium.

Incestus est copula illicita cum persona consangvinitatis aut affinitatis nexu intra quartum gradum coniuncta. Quàm verò grave sit hoc peccatum ex eo colligitur, quod in veteri lege constituta erat mortis pœna in incestuosos: & additur hæc causa Levit. 10. *Quia rem nefariam operati sunt.* Est autem eò gravius peccatum, quo maior est inter peccantes personas coniunctio; imò specie distinctum esse existimat Navarrus cap. 16. num. 15. asseritque proinde gradum consangvinitatis aut affinitatis esse declarandum.

Observat etiam Lessius violationem cognationis spiritualis per actum luxuriæ, quamvis propriè ad hanc incestûs speciem non pertineat, habere tamen specialem deformitatem: ratione cuius, circumstantiam cognationis spiritualis in Confessione declarandam esse existimat. Quod similiter dicendum est, si hoc peccatum committatur cum filiâ spirituali Confessionis, id est cum eâ cuius quis Confessionem sacramentalem excepit: quod quàm grave peccatum sit, constat ex capite *Omnes*, & capite *Non debet*, 30. quæst. 1. vbi depositio ab Ordine Sacerdotali & perpetua pœnitentia vsque ad exitum vitæ decernitur in eum, qui tale scelus perpetraverit.

Raptus,

Raptus, quantum ad ipsum actum luxuriæ, modis omnibus supradictis committi quidem potest; sed addit præterea violentiam, & iniustam personæ a domo sua, vel paterna subtractionem, & in aliena detentionem: vnde raptus cum simplici fornicatione, vel adulterio, vel sacrilegio, vel incestu simul committi potest: & hæ circumstantiæ cum illa, quæ ipsius raptus est propria, debent in Confessione declarari.

Peccatum denique contra naturam est illud (vt explicat S. Doctor quæst. 154. a. 11.) *quod repugnat naturali ordini Venerei actus, qui convenit speciei humanæ.* Additque illud quatuor præsertim modis contingere posse: *Vno quidem modo si absque omni concubitu, causa delectationis Venereæ, pollutio procuretur, & vocatur mollities: alio modo, si fiat per concubitum ad rem non eiusdem speciei; & vocatur bestialitas: tertio si fiat per concubitum ad non debitum sexum, puta masculi ad masculum, fæminæ ad fæminam, vt Apostolus dicit Rom. 1. quod dicitur Sodomiticum vitium: quarto si non servetur naturalis modus concumbendi, aut quantum ad instrumentum non debitum, aut quantum ad alios monstruosos & bestiales concumbendi modos.*

Et hi quatuor modi specie distingvuntur, vt observat Lessius lib. 4. cap. 3. dub. 1. cum vnusquisque illorum contineat specialem turpitudinem castitati repugnantem. Quàm nefandum autem & quàm detestabile sit illud peccatum, satis constat ex horrendâ punitione Sodomitarum Gen. 19. & Onam filij Iudæ Gen. 38. vbi dicitur quod *percussit eum Dominus, eo quod rem detestabilem faceret*: & Levit. 20. morti adjudicatur, qui peccatum istud commiserint: neque tantum divinis legibus, sed & humanis hæc peccatorum monstra damnantur. In Codice Theodosiano lib. 9. tit. 7. edicitur quod *huiusmodi scelus spectante populo flammæ vindices expiabunt.*

Est autem observandum circa peccatum mollitiei, pollutionem omnem directè in se voluntariam esse peccatum mortale: nec vnquam quovis prætextu, etiam tuendæ sa-

nitatis, esse licitam, vt ex communi Doctorum consensu probat & docet Lessius suprà dub. 14. imò & illam etiam, quæ indirectè tantum voluntaria est, id est quæ sequutura prævidetur ex aliquâ causâ, quæ tamen non evitatur, cum possit & debeat evitari.

6. Si tamen iusta aliqua ratio subsit eiusmodi causam non evitandi, vt si quis libros de eiusmodi rebus tractantes legat, vt alios doceat; aut confessionibus excipiendis vacet: vnde turpes imaginationes & delectationes in parte inferiori ac exinde pollutiones consequantur: tunc non erit peccatum, dummodo absit periculum consensûs, vt docent Lessius suprà, Navarrus cap. 16. n. 6. & alij communiter. Quod si pollutio nullo modo sit voluntaria: vt quandò inter dormiendum accidit, neque postquam quis plenè expergefactus est, in delectationem ex illa provenientem deliberatè consentit, tunc non est peccatum, vt iidem authores proximè citati docent.

Præter has luxuriæ species, sunt alij plurimi eiusdem peccati actus, tàm exteriores quàm interiores, ad vnamquamque illarum pertinentes, hoc sexto præcepto prohibiti. Atque in primis prohibetur morosæ delectationes, quæ ex rebus obscœnis cogitatione vel imaginatione apprehensis cum pleno & deliberato voluntatis consensu percipiuntur: & etiam ipsæ cogitationes & imaginationes turpes, quamvis nulla ex illis sequatur turpis delectatio, si tamen illius percipiendæ causa animo versentur & foveantur, æqualem cum ipsis obscœnis delectationibus censentur, habere malitiam, scilicet mortalem, quamvis nulla subsit voluntas rem illam turpem opere implendi: quod meliùs explicare simul & probare non possumus, quàm his Sancti Augustini verbis lib. 12. de Trinit. cap. 2. *Totus* inquit, *homo damnabitur, nisi hæc, quæ sine voluntate operandi, sed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per mediatoris gratiam remittantur.*

7. Prohibentur etiam à fortiori obscœna omnia desideria

deria & turpes affectus, quando quis deliberatè appetit & vult actum aliquem luxuriosum perpetrare. Et hæc desideria eandem cum ipsis actibus desideratis deformitatem induunt: vnde qui mulierem coniugatam turpiter concupiscit, *iam mœchatus est eam in corde suo*, vt ait Christus Dominus S. Matth. 6 & coram Deo adulterij reus efficitur.

Præterea oscula, tactus, quæ fiunt ob carnalem & veneream delectationem quæ ex illis percipi potest, sunt etiam peccata mortalia hoc præcepto prohibita; quamvis enim vt rectè observat S. Doctor 2. 2. quæst. 154. a. 4. hæ & similes actiones sint ex genere suo indifferentes, possintque secluso quovis libidinoso affectu licitè exerceri; e. g. si quis mulierem osculetur eam salutando, quia talis est consvetudo patriæ, vel ob aliquam aliam causam rationabilem; si tamen nulla eiusmodi causa subsit, nec aliud in osculis, tactibus, & aspectibus intendatur, quàm delectatio illa, quæ carnem afficit & ad libidinem excitat; tunc secundum mentem S. Doctoris peccati mortalis reatus incurritur.

§ II.

Quot modis peccetur in sextum Decalogi præceptum.

1. Ex dictis colligi potest quot & quam variis modis peccetur in hoc Decalogi præceptum. Atque in primis peccant contra illud qui turpium rerum cogitationibus, aut imaginationibus, deliberatè intendunt vt illis delectentur: qui delectationes illas soboriri advertunt, nec illas protinus abiiciunt, sed potiùs fovent: qui legunt libros impudicos, vnde tales cogitationes & delectationes plerumque oriri solent, qui intendunt in imagines aut picturas obscœnas & libidinem aspectu sui excitantes: aut illas domi expositas habent, vnde alii occasionem peccandi sumere possunt: qui turpes cantilenas, aut verba obscœna proferunt, aut ab aliis prolata libenter audiunt: qui

qui Comœdiis, aut aliis ſpectaculis, vel ſaltationibus & choreis delectantur, in quibus advertunt ſe graves adverſus caſtitatem tentationes experiri, iiſque vt plurimum ſuccumbere: qui notabiliter in cibo vel potu excedunt, vnde in ipſis motus impudici & aliquandò pollutiones oriri ſolent, quibus ferè ſemper conſenſum præbent.

2. Qui veſtitu, aut geſtu, aliquo immodeſto vel aſpectu, aliis huius peccati occaſionem præbent: qui ſe vel alias perſonas impudicè aſpiciunt: qui oſculis aut tactibus libidinoſis delectantur: qui voluntate ſolâ, aut etiam actu ipſo committunt peccatum fornicationis, ſtupri, adulterij, ſacrilegij, inceſtus, aut raptûs: qui in peccatum mollitiei deliberatè incidunt, pollutionibus deliberatè delectantur, aut eas ſibi tactibus impudicis vel aliis modis procurare conantur: qui infandum Sodomiæ aut beſtialitatis crimen perpetrant, aut aliis illicitis, aut infamibus concumbendi modis ſe polluunt.

§ III.

Quænam reſtitutiones ob huius præcepti transgreſſionem facienda ſint.

1. DVobus præſertim caſibus obligatio reſtitutionis alicuius faciendæ huius præcepti transgreſſoribus incumbere poteſt, nimirùm ratione ſtupri, vel adulterij.

Quod ad ſtuprum ſpectat; certum eſt in primis illum, qui virginem aliquam coniugij promiſſione decepit, & ſub eiusmodi ſpe, corporis illius vſuram impetravit, ad eam in matrimonium ducendum obligari etiamſi fictè tantùm & dolosè promiſerit. Ita Navarrus, Sotus, Adrianus, & alij apud Leſſium lib. 2. c. 10. dub. 3. ſi tamen eſſet conditionis valdè inæqualis; aut ſi promiſſionem adimplere non poſſet, puta quia eſt coniugatus: aut ſi ex illius promiſſionis impletione grave aliquod ſcandalum timeatur: tunc promiſſioni ſatisfacere cenſebitur, ſi ſufficientem illi, pro ratione conditionis & ſtatûs, dotem tribuat: vt docet Navarrus c. 16. n. 18. & poſt illum Toletus l. 5. c. 11.

2. Certum est etiam illum, qui violentiâ, aut importunis precibus, aut falsis & dolosis persvasionibus virginem ad stuprum induxit, teneri illam vel ducere, vel convenienter dotare, vt habetur ex cap. *si seduxerit*, de adulterijs. Quod si virgo nullâ vi aut promissione, nullis item importunis precibus, aut dolosis persvasionibus ad peccatum inducta est, sed ipsa sponte & liberè in illud consensit, nulla restitutionis faciendæ obligatio incumbit, vt docet Navarrus suprà, Lessius sup. dub. 2. & alij: quia iuxtà regulam 28. iuris in 6. *Scienti & consentienti non fit iniuria.* Leges que Canonicæ, vt observat Navarrus ibid non obligant ad restitutionem nisi eum, qui aut violentiam, aut dolum seu deceptionem ad stuprum perpetrandum adhibuit: quod etiam similiter dicendum existimat idem Navarrus, si virgo per stuprum deflorata æquè commodè & convenienter nupsit, ac si minimè peccasset, quia stuprum illius nemini innotuit: tunc enim, quamvis ille qui eam ad peccandum induxit, gravem & rigidam pœnitentiam coram Deo subire teneatur, ad nullam tamen restitutionem illi faciendam tenebitur: quia scilicet nullum damnum passa est, quod pecunia æstimari possit.

Quod spectat ad adulterium si mulier coniugata filium ex adulterio suscepit, tenetur omnibus modis, quibus potest, citrà famæ dispendium, aut vitæ periculum, procurare ne legitimi hæredes ratione huius illegitimæ prolis aliquid detrimenti patiantur: vnde si habet bona aliqua præter dotem sibi propria, quæ possit quibus velit tribuere, tenetur illis tantùm legitimis hæredibus applicare, quantùm satis erit, ad compensationem damni per spurium illati aut inferendi. Ita Caietanus opusc. 31. resp. 14. Navarrus cap. 16. num. 47. Toletus lib. 5. capite 11. Lessius libro 2 cap. 10. dupl. 7. & alij communiter.

3. Quod si mulier nulla eiusmodi bona possideat, neque vllo modo damnum illud compensare possit, quærunt Theologi an teneatur etiam cum periculo vitæ, vel dispendio famæ, crimen suo marito vel filio suo spurio prodere.

Respon-

Respondetur ex communi Doctorum sententia, vt videre est apud Lessium & Toletum suprà, non teneri cum periculo vitæ: quamvis autem aliqui existiment ad id obligari cum honoris & famæ dispendio, probabilis tamen & tuta in praxi est sententia Scoti, Innocentij, Panormitani, Cajetani, Navarri, & aliorum, quos refert & quibus subscribit Lessius suprà, dub. 7. qui negant mulierem cum notabili famæ honorisque dispendio ad crimen suum marito vel filio spurio revelandum obligari: quorum ratio est, quòd fama, cùm sit bonum superioris ordinis, præsertim cùm illius dictis neque maritus, neque spurius filius credere teneantur: *alleganti enim suam turpitudinem*, juxta regulam juris, *nulla debetur fides*, proindeque ex illa peccati sui declaratione nihil aliud sequeretur, nisi scandalum in familia & discordia inter filios: vnde etiam cap. *Officij*, de pœnitent. & remiss. nihil aliud præscribitur respectu mulieris, quæ filium supposuerat, nec suppositionem illam marito revelare volebat, sicut nec alterius qui prolem ex adulterio susceperat, nisi vt competens satisfactio per discretum Sacerdotem vtrique injungatur: vnde juxta illum canonem prudentis erit Confessarij, eiusmodi mulieri, præter alia opera satisfactoria, præcipere vt solitas expensas, quantùm poterit, habitâ ratione statûs, valetudinis, &c. imminuat, & majori sedulitate rem domesticam administret: & si quid lucri proprio labore captare possit, illud in compensationem filiorum aut hæredum applicet: & alia similia præstet, quibus si non totum damnum, saltem illius partem aliquam compensare conetur.

4. Quæres, vtrùm ipse adulter ad restitutionem aliquam faciendam obligetur. Respondetur, si moraliter ei certum sit filium, qui ex muliere cum quâ peccavit natus est, suum esse, obligari illum ad compensationem damnorum, quæ legitimo marito aut eius hæredibus obvenire possunt; sive ratione alimentorum quæ illi præstantur; sive ratione hæreditatis, quam cum aliis legitimis fi-

lijs tanquam vnus ex illis aditurus est. Et hæc est communis sententia Doctorum, paucis exceptis, quorum opinionem vt minùs probabilem & tutam meritò reijcit Lessius suprà dub. 6.

SECTIO VII.
Explicatur septimum Decalogi praceptum,

Non furaberis.

CVm hoc septimo præcepto, vt observat Cathechismus Rom. part. 3. cap. 8. Deus in tutelam veluti suam bona nostra exteriora suscepit: ita vt nullus ea iniustè surripere, aut invitis nobis, detinere possit, quin iniuria illa in ipsum etiam Deum refundatur, ac obedientia illi debita violetur. hinc patet, quanti facienda sit huius præcepti observatio, & quo studio illius obligationes omnes pervestigandæ sint, præsertim cum innumeris propè modis in illud peccetur. Vt igitur majori cum luce in illius explicatione procedamus, ipsius juris ac justitiæ principia breviter consideranda nobis sunt, vt ex illis postea rationes omnes, quibus erga proximi bona obstringimur, enucleatiùs cognoscamus.

§ I.
Quid iuris, quid iustitia nomine intelligendũ sit.

1. NOmen juris (vt illius varias & multiplices acceptiones omittamus) in duplici præsertim significatione sumi solet. Primò pro lege tam naturali quàm positivâ, sive divinâ sive humanâ: quo sensu dicimus e. g. parentibus honorem deferre, esse de iure naturali; Sacramentum Baptismi recipere, esse de jure divino positivo: eo etiam sensu legum & sanctionum Ecclesiasticarum collectio-

lectionem juris Canonici nomine indigitamus. Secundò sumitur pro facultate illa, seu potestate legitima quam quis habet ad rem aliquam obtinendam aut retinendam, vel ad aliquid faciendum, ita vt ab illius rei obtentione, vel ab alia actione facienda impediri licitè non possit.

Similiter justitiæ nomen duobus potissimùm modis accipitur. Primò pro virtute quâdam generali, quam Sanctus Anselmus Dial. de verit. cap. 13. vocat *Rectitudinem Voluntatis*: quo sensu virtutes omnes in se complectitur, & pro illis sive generatim sive speciatim significandis plerumque in Scriptura ponitur, vt Matth. 5. *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam*: & capite 6. *Attendite: ne Iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis.*

2. Secundò pro virtute particulari, quæ à Sancto Doctore 21. quæst. 58. art. 1, & à Iurisconsultis communiter definitur: *Constans & perpetua voluntas ius suum vnicuique tribuendi*: quorum verborum sensus est, justitiam esse virtutem, quæ inclinat & firmat voluntatem ad tribuendum vnicuique quod suum est: quâ in acceptione vna est ex quatuor illis virtutibus, quæ à Sancto Ambrosio in c. sextum Sancti Lucæ vocantur *Cardinales*, eo quòd sint aliarum virtutum tanquam cardines: ita vt sicut ostium in cardine, sic (vt loquitur S. Gregorius lib. 2. mor. cap. 26.) *omnis honesta vitæ ratio, & vniversa boni operis structura, illis inniti quodammodo videatur.*

3. Dividitur autem justitia à S. Doctore quæst. 61. art. 1. in commutativam & distributivam. Iustitia distributiva illa est, quæ dividit & distribuit munera, officia, onera, bona & alia similia communitatis alicuius propria secundùm proportionem quam vocant geometricam: id est, considerando non sólùm valorem & quantitatem bonorum illorum aut onerum, &c. sed etiam personarum conditionem idoneitatem, merita, &c. Commutativa verò illa est, quæ constituit æqualitatem inter personas particulares secundùm proportionem arithmeticam: id est considerando sólùm valorem vel quantitatem rerum sine vllo respectu

ad

ad personas: v. g. mutuatus est aliquis centum aureos qualiscunque sit, dives an pauper, nobilis aut ignobilis debet centum aureos reddere.

§ II.

Quid sit ius ad rem, & ius in re.

CElebris illa divisio juris, quæ à Theologis & Iurisperitis tractatur, lucem dabit varijs difficultatibus circa hujus præcepti violationem occurrentibus, ideòque à nobis prætermitti non debuit. Ius igitur ad rem est illud quod habetur, per alicuius contractus stipulationem, puta per donationem, emptionem, &c. antequam illius rei quæ donata vel empta est, traditio fiat. Ius in re est illud quod per ipsam rei traditionem acquiritur.

Hæc est autem vtriusque differentia, quòd jus in re illi faciat illam ptopriam eius qui acquisivit, vt quocunque in loco sit, & in cuiuscunque manus pervenerit, facultatem habeat, eam ubicunque reperit, recipiendi, & à quocunque repetendi, obligeturque ex justitia eam ei restituere, quisquis acceperit: Ius verò ad rem, non tribuat facultatem eiusmodi in ipsam rem; sed solummodò titulum justum & aptum ad habendum illius rei dominium: e. g. quis emit eqvum ab altero illiusque pretium solvit, si eqvus ille nondum ei à venditore traditus sit, habet tantum jus ad illum eqvum, non verò in illo: vnde si venditor, fraudulenter eundem eqvum alteri vendat & tradat, primus emptor non potest ab illo altero eqvum repetere, sed agere tantùm potest in venditorem, vt pretium restituat, sibique præterea persolvat quantùm sua intererat contractum illius venditionis anteà celebratum, firmum esse & ad plenum effectum perduci: è contra si eqvus ille venditus, sed nondum traditus, moriatur aut furto abducatur, venditori perit & non emptori.

2. Ex quibus intelligi potest quid sibi velint leges civiles, dum dicunt, ei qui habet jus in re, competere actionem

nem realem, quæ *vendicatio* vocatur, qua res ipsa reperi & sumi possit ubicunque reperiatur: ei verò qui habet tantummodò jus ad rem, competere actionem personalem, non quâ res ipsa in cuiuscunque manus devenerit, possit vindicari & accipi; sed quâ traditio ejus possit exigi à personâ, cum quà stipulatio de re illâ intercessit.

§ III.

Quid sit dominium, & quibus personis competat.

1. PLures sunt juris particularis species, variæque rationes, quibus competere potest alicui facultas accipiendi aut retinendi rem aliquam, vel de illâ disponendi, inter quas præcipua, & ad quam reliquæ aliquo pacto reducuntur, est dominium; ex cujus proinde explicatione, quid de aliis sentiendum sit, facilè poterit intelligi.

Ac in primis observandum est, duplex esse dominium, jurisdictionis scilicet & proprietatis. Dominium jurisdictionis est potestas gubernandi sibi subditos; illis aliquid præcipiendi, aut prohibendi, illos judicandi, puniendi, vel præmiandi.

Dominium verò proprietatis, est jus possidendi rem aliquam, & de illâ tanquam suâ disponendi: estque rursùm duplex: perfectum scilicet & imperfectum. Dominium perfectum, quod & plenum dicitur, continet proprietatem rei & commodorum ejus, extenditque se ad omnem ejus vsum & dispositionem, nisi lege aliquâ divinâ vel humanâ prohibeatur: Dominium veró imperfectum habet tantùm proprietatem absque emolumentis vel emolumenta absque proprietate. Primum vocant jurisperiti dominium directum, quale est principis, respectu feudorum, aut illius qui dedit agrum in emphiteusim: secundum vocant dominium vtile, quale habet feudatarius, emphiteuta, vsufructuarius, &c.

2. Quod autem spectat ad subjectum dominij, seu personas illius capaces, Theologi communiter docent illud

nonnisi naturæ rationali competere posse: cùm per solam rationem quisque potestatem habeat immediatè in actus suos, & per hos in alias res exteriores.

Atque in primis certum est, Deum in omnes creaturas summum quoddam & absolutissimum obtinere dominium; quod Scriptura innumeris propè in locis testatur: proindeque illum liberè, & prout ipsi placuerit, de omnibus creaturis sine cuiusquam injuria disponere posse. Certum est etiam hominem esse dominij capacem, juxta illud Genes. 1. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, vt præsit piscibus maris, bestiis terræ, &c.* vbi tribuitur homini præfectura & dominium in alias creaturas inferiores, ratione imaginis divinæ quam gerit, quæque in intellectu rationis capaci, & liberâ voluntate consistit. Sed difficultas est de quibusdam hominibus in particulari, an de facto dominium aliquod, & quarumnam rerum habeant: ac præsertim de filiisfamilias, de quibus breviter dicimus, quòd secundùm juris dispositionem, quandiu sub patriâ potestate constituti sunt, duo sunt tantummodò genera bonorum, quorum perfectum dominium habere possunt; castrensia scilicet & quasi castrensia. Bona castrensia sunt illa, quæ in militiâ vel occasione militiæ justè acquiruntur, vt stipendia, donaria ducum, &c. Quasi castrensia verò sunt ea, quæ ex beneficio Ecclesiastico; aut officio publico, judicis v. g. aut advocati, aut ex professione alicujus artis liberalis proveniunt. Bonorum autem illorum, quæ adventitia vocantur, id est quæ ex aliorum donatione, vel ex propriâ industriâ, negotiatione, &c. proveniunt, dominium quidem directum habere censentur, non tamen de ijs disponere possunt absque consensu patris, penes quem illorum administratio, & utilitas remanet. Quæ omnia fusiùs explicata videri possunt apud Navarrum cap. 17. num. 42 Lessium lib. 2. cap. 4. dub. 3. & alios.

§ IV.

Quibus modis dominium proprietatis acquiratur.

1. RES externæ quæ sub dominium proprietatis cadere possunt, duplicis sunt generis: vel enim nullius sunt, vel alicuius propriæ: & de vtrisque quæstio proposita intelligi potest.

Atque in primis quod spectat ad res illas, quæ nullius dominij sunt, dicendum est spectato communi naturæ ac gentium jure, illas fieri primi occupantis, nisi leges civiles & locorum consvetudines de aliquibus in particulari aliter constituant: proindeque hæc occupatio est legitimus modus, quo prædictarum rerum dominium acquiritur. Id patet ex *Paragraf. feræ* instit. de rer. divis. & ex leg. 1. ff. de acquirendâ possess. item ex l. 1. & 3. ff. de acquirendo rer. domin. quibus legibus omnes Theologi subscribunt.

Hinc colliges feras & animalia sylvestria, quæ in nullius potestate sunt, vel quæ jam ab aliquo capta illius potestatem evaserunt, & in libertatem naturalem se vindicarunt; vbicumque reperta fuerint, capi posse: è contrà verò animalia illa, quæ natura mansveta sunt & domestica, quamvis è domini domo effugerint, vbicunque oberrantia reperiantur, esse restituenda: quia tanquam ad dominum pertinentia considerantur, vt fusiùs explicat Lessius lib. 2. de iust. & jure. cap. 5. dub. 6. vnde parag. *Gallinarum*, instit. de rerum divisione ille dicitur furtum committere, qui eiusmodi animalia, cum effugerint, detinet. Simili ratione lapilli, gemmæ, margaritæ & alia similia quæ nunquam dominum habuerunt. & in littore maris aut aliis locis inveniuntur, sunt primi occupantis.

2. Secùs verò dicendum est de rebus illis quæ domini aliquan-

aliquando habuerunt, & casu aliquo fuerunt amissæ, v. g. quæ naufragio facto ejectæ sunt ad litus maris, quisquis enim res eiusmodi reperit, illas dominis restituere debet si dignoscere possit, & ad illos dignoscendos moralem diligentiam adhibere tenetur. Quod si illarum rerum domini dignosci non possint, tunc secundùm S. Doctorem 2, 2. qu. 66. a. 5. cui plurimi alii Theologi subscribunt, sunt illæ pauperibus erogandæ, vel in alios vsus insumendæ. Ratio est, quia rerum illarum non desinit esse dominus qui eas amisit, ideòque, si ipsimet restitui nequeunt, saltem restitui debent illis, quibus velle præsumitur, nemo est autem, qui amissam rem suam non malit pauperibus dari, quàm in alios vsus expendi.

3. Non desunt tamen Doctores qui sententiam contrariam tuentur, asserantque res illas inventas domino minimè comparente, post diligentem inquisitionem, ab inventore posse retineri, cùm nullo jure naturali aut Ecclesiastico id prohibeatur. Ita Sotus, Medina, & alij apud Laymannum lib. 3. de iust. tract. 1. cap. 5. qui rectè concludit, quòd, quamvis hæc posterior sententia sit probabilis, neque temerè damnandus esset qui eam sequeretur; prior támen sit magis pia & in praxi tuta: præsertim, cùm secundùm illam, ut monet Navarrus cap. 17. num. 170. possit inventor, si aliquâ egestate laboret, sibimet rem inventam aut partem illius retinere, maximè de consilio prudentis Confessarii, cuius erit determinare, quid in eiusmodi casu magis expedire videatur.

Quod spectat ad res illas, quæ sunt alicuius propriæ, dicendum est rerum eiusmodi dominium acquiri, vel per voluntatem propriam domini rei illius suæ dominium in alterum transferentis, quod duobus potissimùm modis in genere fieri potest, scilicet vel per aliquem contractum, puta venditionem, permutationem, &c. aut absque contractu per donationem, promissionem, &c. vel per voluntatem Superioris, aut dispositionem legis ob justas causas rei alicuius dominium ab vno in alterum transferentis:

quod

quod præſertim fit per præſcriptionis legem. De quibus omnibus & ſingulis in ſequentibus paragraphis agendum erit.

§ V.

De præſcriptione.

1. PRæſcriptio ſeu vſucapio, vt loqvuntur Iuriſperiti, eſt modus quidam acquirendi dominij per poſſeſſionem alicuius rei, certo temporis ſpatio legibus definito continuatam: ic autem acquirendi dominii modus ciuili iure introductus eſt; *Ne diu & ferè ſemper*, vt habetur lege 1. de vſurp. & vſucap. *quarundam rerum dominia incerta eſſent*: & locum habet, non ſolum in foro conſcientiæ; ita vt poſſit quis licitè rei alicuius dominium, titulo præſcriptionis, acquirere, vt pluribus probat Leſſius l. 2. cap. 6. dub. 17. dummodò tamen præſcriptio illa legitima ſit, habeatque requiſitas à jure conditiones, quæ quatuor communiter à Doctoribus numerantur. Prima eſt poſſeſſio; nam ſecundùm regulam juris: Reg. 3. in 6. *Sine poſſeſſione præſcriptio non procedit.* Secunda eſt bona fides: ſi quidem vt ibidem habetur, Reg. 2. *poſſeſſor malæ fidei vllo tempore non præſcribit.* Tertia eſt titulus probabiliter præſumptus, puta donationis, emptionis, ſucceſſionis, &c. vt conſtat ex digeſt. leg. 4. tit. 4. & ſequ. Quamvis interdum bona fides etiam ſine titulo ad præſcriptionem ſufficiat; quando ſcilicet nulla præſumptio in contrarium habetur, nec jus commune contradicit. Quarta denique eſt continuatio poſſeſſionis tempore legibus definito.

2. Quæres quantum temporis requiratur ad legitimam præſcriptionem. Reſpondetur ex communi Doctorum ſententiâ apud Leſſium ſupr. cap. 6. dub. 2. 3. 2. & ſeq. ad præſcriptionem ſeu vſucapionem rerum mobilium quarumcunque, cum titulo probabiliter præſumpto, requiriri poſſeſſionem per triennium bonâ fide continuatam; ſine titulo verò, per triginta annorum ſpatium; e. g. aliquis bona fide tibi rem alienam dedit, quam ſuam puta-

bat: tuque bonâ fide illam acceptavisti; tunc triennii possessione tibi acquiritur res illa ratione tituli donationis; quòd si nullo titulo, bonâ tamen fide illam possideas, tua non fit nisi triginta annorum continuata possessione.

Ad præscriptionem autem rerum immobilium cum titulo requiriri spatium decem annorum, inter præsentes, id est eos, qui in eodem territorio habitant, quamvis non in eadem vrbe; viginti annorum inter absentes; triginta verò annorum, si nullus adsit titulus, vt suprà de mobilibus rebus dictum est.

3. Excipiuntur tamen bona immobilia Ecclesiæ, Monasterii, Hospitalis, & aliorum piorum locorum, ad quorum præscriptionem requiruntur anni quadraginta: quod si bona illa sint Ecclesiæ Romanæ, nonnisi annorum centum spatio præscribi possunt. Bona verò pupillorum sive mobilia, sive immobilia, quandiù in illa ætate sunt, nullo temporis lapsu præscribuntur, sicut nec res Ecclesiæ quæ alienari prohibitæ sunt, aut vsibus tantùm sacris sunt destinatæ.

Est tamen observandum non easdem vbiqve leges circa tempus & modum præscriptionis esse receptas, ac proinde cuiusque regni aut loci speciales leges & legitimas consvetudines esse super hac re consulendas.

§ VI.

De contractibus in genere.

1. NOmine contractûs intelligitur conventio aliqua inter duos facta, exqua in vtroque, vel saltem in alterutro illorum, obligatio aliqua nascitur. Sunt autem alii contractus qui vocantur *nominati*, alii *innominati* dicuntur. Contractus *nominati* sunt illi, qui speciali nomine inter se distingvuntur, vt emptio, venditio, locatio &c. Contractus verò *innominati* sunt illi, quibus nullum speciale nomen assignatum est; dividunturque à Iurisperitis in quatuor species, quæ his verbis exprimuntur: *do, vt des: do vt facias: facio, vt des: facio vt facias.* His

His prænotatis dicendum 1. contractum omnem sponte & liberè factum, quamvis in eo non serventur juris formalitates, obligare tamen in foro conscientiæ; ita vt alteri utro contrahentium invito, rescindi non possit, nisi jure aliquo positivo irritus sit, aut irritari possit. Ita Gomesius, Couarruuias, & alii, quos citat & sequitur Lessius suprà dub. 4. Ratio est, quia jure naturæ tenetur quisque tenere quod promisit altero acceptante, vt ex infra dicendis pleniùs constabit.

2. Dicendum 2. contractum illum in quo contingit error circa substantiam rei, iure naturæ irritum & invalidum esse. Ita S. Antoninus, Sotus, Cajetanus, & alii apud eundem Lessium suprà. dub. 5. quia, vt dicitur leg. 9. C. de iuris & facti ignorantia. *Errantis nullus est consensus*: sine consensu autem nullus est contractus: e. g. si quis gemmam vendat existimans esse crystalli fragmentum, emptor re compertâ tenebitur ad restitutionem gemmæ, aut ad justum ejus pretium venditori persolvendum: secus verò si error solummodò sit circa qualitatem rei; vt si cognoscens esse gemmam, sed valorem eius ignorans, vili pretio eam vendiderit; tunc enim validus quidem erit contractus, tenebitur tamen emptor postquam id rescivetit, supplere id, quod justo gemmæ pretio defuit, vt docent suprà citati Authores.

Dicendum 3. contractum illum, cui alterutrius contrahentium dolus causam dedit, non esse omnino jure naturæ irritum; sed tamen pro arbitrio ejus qui deceptus est si contractus solubilis sit, irritari posse. Ita Ægidius Koninch, & alii apud Laymann. l. 3. de just. tr. 4. cap. 5. & Lessius suprà, Quod non sit irritus, patet ex eo quod si is qui deceptus est, velit contractum subsistere, deceptor resilire non potest: *Ne lucrum ex dolo suo reportet*, vt habetur cap. 1. de eo qui duxit in matrimonium: quod verò irritari possit pro arbitrio illius qui deceptus est, constat etiam ex eo quod qui dolo inducit alterum ad contrahendum, injuriam ei facit: ac proinde tenetur eum re-

stituere in integrum, & reddere omnia infecta, si deceptus velit.

3. Dicendum 4. contractus omnes ex aliquo gravi metu injustè incusso celebratos, non esse quidem jure naturæ irritos; sed irritari posse, & revocari in foro conscientiæ pro arbitrio ejus qui metum injustè passus est. Ita Sotus, Paludanus, Richardus, & alii apud Lessium suprà dub. 6. Id patet tùm ex eo quod, vt habetur cap. 1. de his quæ vi metusque causa fiunt, *quæ vi & metu fiunt, debent in irritum revocari*: tùm etiam quia, vt dicit S. Thomas 2. 2. quæst, 89. a. 7. ad 3. *qui vim intulit, hoc meretur, vt ei promissio non servetur.* Eadem etiam ratio, quæ suprà de dolo allata est, potest de metu injustè illato intelligi; qui enim metum injustè incussit, injuriam alteri intulit; vnde tenetur illum in priorem statum restituere; & alter ius habet exigendi hanc restitutionem. Per metum verò gravem intelligimus illum, qui est de malo aliquo, quod viro constanti formidabile est, eúmque meritò commovere potest; qualis est metus mortis, exilij, carceris, infamiæ, amissionis bonorum, &c. Ad metum quoque gravem pertinere dixit Lessius suprà, metum reverentialem, quo filius timet gravem offensionem patris; subditus Principis, vxor mariti, &c. vbi rectè observat metum etiam gravem dici posse illum, qui respectivè solùm talis est; vt si sit de aliquo malo, quod quamvis viro constanti non sit formidabile, fœminæ tamen vel puero, vel seni formidandum meritò videtur.

§ VII.

De promissionibus, donationibus, & testamentis.

1. PRomissionis nomine non intelligimus hic promissionem illam quæ fit sub aliquo onere vel conditione, quæque vt sic extendi potest ad omnes ferè stipulationes & contractus, in quibus vt plurimùm promissio aliqua reciproca intervenit; sed promissionem simplicem & gratu-

gratuitam, quâ ex mera liberalitate aut gratitudine aliquid alteri promittitur; de quâ.

Dicendum 1. promissionem antequam acceptetur, nullam parere obligationem naturalem aut civilem: quod & similiter de donatione intelligendum est: vnde sequitur quod vtraque ante acceptationẽ possit licitè revocari. Ita Sotus lib. 4. de iust. quæst. 5, art. 1. Suares tom. 2. de relig. lib. 4. cap. 2. Lessius lib. 2. cap. 18. dub. 6. & alii communiter. Ratio est; quia omnis promissio & donatio suapte naturâ respectiva est, cuius proinde obligatio ex alterius partis consensu dependet.

Excipiunt tamen Doctores aliqui promissiones factas Ecclesiæ, Hospitali, Monasterio, aliisque locis piis; existimantque etiam antè acceptationem, promissiones & donationes eiusmodi obligare: alii verò Theologi hanc exceptionem non admittunt; asseruntque vniversim promissionem non acceptatam minimè obligare: quam sententiam probabilem & in praxi tutam existimat Laymann. supr. tra. 4. c. 1. & pro illa Sotum, aliosq; Doctores citat.

2. Dicendum 2. promissionem seriò & deliberatè factam, & ex animo verè promittendi, seque alteri obligandi, ex virtute fidei seu fidelitatis, vbi acceptata fuerit, obligare, etiam sub peccato mortali; si res promissa sit alicuius momenti. Ita Navarrus, Sotus & plures alii quos citat & sequitur Lessius supr. dub. 8. Ratio est quia omnis promissio dat ius ad rem promissam, quod etiam ad hæredes promissarii transit: & si fiat per formam stipulationis, datur etiam actio in foro exteriori, & promissor cogi potest sententiâ judicis ad promissionem implendam: vnde sequitur illam inducere strictam aliquam obligationem, quæ proinde sub peccato obliget. Quod si quis vtatur verbis quidem promissoriis, non tamen animo seriò promittendi; sed solummodo ad significandum solum propositum, vel ad firmiùs asseverandum, vt ei credatur: tunc, vt rectè observat idem Lessius, non censetur obligatio sub peccato mortali ad implendum id

quod sic promisit, nisi fortè ex fictâ illâ promissione notabile aliquod damnum alterius sequatur; & hoc sensu dicit intelligendas esse promissiones plurimorum, qui solent multa se promittere facturos; cùm tamen non intendant seriò se ad id obligare, aut aliis jus exigendi tribuere, sed duntaxat firmiter id asseverare.

3. Quæres quanti valoris aut momenti esse debeat res promissa ut promissionis violatio censeatur peccatum esse mortale? Navarrus cap. 18. num. 6. existimat sufficere valorem rei promissæ talem esse, qui in furto ad peccatum mortale sufficeret: probabiliùs tamen Lopes lib. 2. de contr. cap. vltimo, & Lessius suprà 6. docent, in promissione ad materiam peccati mortalis constituendam, longè majorem valorem quàm in furto requiri; qui tamen valor difficile determinari potest, sed viri prudentis judicio ex æquo & bono dijudicari debet: certè communi hominum æstimatione maior iniuria fieri censetur, si quis aureum vnicum surripiat quàm si quatuor vel quinque aureos ex liberali promissione debitos non solvat.

Dicendum 3. promissionem alteri factam, & ab eo acceptatam, desinere obligare: si res promissa fiat inutilis aut illicita, aut impossibilis: item si status rerum aut personarum ita mutetur, vt secundùm judicium viri prudentis promissor non videatur illum eventum voluisse comprehendere: quod ex conditione rei promissæ, aut ipsius promissionis, vel etiam promissarij, alijsque circumstantiis dijudicandum est. Ita Cajetanus, & alij, quos citat & sequitur Lessius supr. dub. 10. Ratio est, quia promissio non censetur habere vim, nisi ex eâ voluntate & intentione, quam promittens explicitè vel implicitè habuit, dum promisit: ex quo sequitur quod vltra hanc intentionem expressam vel prudenter interpretatam non possit obligari.

4. Dicendum 4. donationem illam quæ dicitur inter vivos, id est, cùm quis ex merâ liberalitate sic donat, vt etiam se vivo velit rem donatam esse alterius, factam ab eo qui donare potest, id est, qui dominium & administrationem habet rei quam donat, cum facultate illam alie-

nandi, posse etiam post donatarij acceptationem revocari, ob quasdam causas legibus expressas: quarum præcipua est ingratitudo ipsius donatarij; vt si donatarius injurias atroces in donantem effuderit; si violenter illum percusserit; si ex certâ maliriâ notabile damnum bonis eius intulerit: aut si ad gravem inopiam redactum non aluerit. Ita Sylvester, Gomesius, & alij, quos citat & sequitur Lessius suprà, dub. 14. vbi tamen observat donatarium ante iudicis sententiam non teneri ad restitutionem, quia est pœna, quæ prærequirit donatoris querelam, & ingratitudinis probationem.

5. Dicendum 5. donationem, quæ fit causa mortis, id est, cùm quis ita donat, vt rem non velit absolutè & irrevocabiliter esse alterius nisi post suam mortem, qualiter in testamentis & codicillis fieri solet, posse ad arbitrium donantis revocari. Ita communiter Doctores: vnde Apostolus Heb. 9. dicit quod, *Vbi testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris; alioquin nondum valet, dum vivit qui testatus est:* & Iurisperiti communiter dicunt: *Ambulatoriam esse testantis voluntatem vsque ad supremum vitæ exitum.* Est tamen difficultas inter Theologos, vtrùm testamentum sit validum in foro conscientiæ, si desint ei solemnitates legibus requisitæ. Omissis aliorum sententiis, probabilis & in praxi tuta videtur esse illa, quam propugnant Adrianus, Angelus, Tabiena, Sylvester, Ioannes Medina, Lopes, & alij quos citat & sequitur Lessius, suprà cap. 19. dub. 3. quæ asserit eiusmodi testamentum in foro conscientiæ validum esse, & licitè retineri posse id quod ex tali testamento habetur, sive titulo hæreditatis, sive legati. Ratio est, quia, vt dicitur paragrapho *Per traditionem*, institutione de rerum divisione, *nihil est tam conveniens naturali æquitati, quàm voluntatem Domini volentis rem suam in alium transferri, ratam haberi.* Præterea testamentorum solemnitates à legibus eo solum fine introductæ sunt, *ne quid falsitatis in testamentum incurrat*, vt dicitur *l. quæstionem* 23. C. de fidei commissis: quare dummo-

dummodò certò constet de ultimâ testantis voluntate, potest quis rem, sibi eius testamento relictam tutâ conscientiâ retinere.

§ VIII.

De Emptione & venditione.

I. DVÆ sunt præcipuæ conditiones in qualibet emptione & venditione observandæ, vt docet S. Thomas 2. 2. qu: 77. a. 1. & sequ. Prima est, vt fraus omnis & dolus absit, tam ex parte venditoris quàm emptoris; ex quo sequitur contra justitiam esse, si quis vendat rem habentem vitium aliquod, seu defectum in quantitate aut qualitate, eodem pretio, quo venderetur, si eiusmodi defectu & vitio careret: proindeque peccare qui mensuras adhibent illegitimas aut pondera dolosa, iuxtâ illud Prov. 10. *Statera dolosa abominatio est apud Deum*, item qui mixtione aliquâ res efficiunt deteriores; vt caupones aquam vino miscentes: frumentarii qui tritico miscent alia semina deteriora, sicut illi qui Amos 8. dicebant: *quisquilias frumenti vendamus.*

Vnde idem S. Doctor sup. a. 3. asserit rei quæ venditur, vitia occulta quæ ab emptore deprehendi non possunt, quæque illius valorem notabiliter diminuunt, aut illam emptori inutilem vel incommodam reddunt, esse manifestanda. Quod etiam docuit S. Ambros. l. 3. de offic. cap. 10. *In contractibus*, inquit, *vitia eorum quæ veneunt prodi iubentur: ac nisi intimaverit venditor, quamvis in ius emptoris transierint, doli actione tenetur.*

Quæ autem de venditore, hæc etiam de emptore intelligi debent: omnem scilicet fraudem ab emptione abesse debere: proindeque contra iustitiam esse, rem aliquam pretiosam pro vili, puta gemmam pro fragmento vitri, emere ab alio, qui eius valorem ignoret: secùs si in aliqua regione res parvi æstimentur, qui tamen alibi censerentur pretiosissimæ, putâ margaritæ, gemmæ, aut alia id generis, quæ vt plurimùm in Indiis & aliis dissitis regionibus

nibus pro cultellis, tintinnabulis, & aliis similibus crepundiis licitè permutantur.

Secunda conditio ad justitiam emptionis & venditionis ex mente S. Doctoris necessaria, est vt res neque cariùs vendatur, neque viliùs ematur quàm illius pretium exigat. Pro cuius intelligentia obseruandum est duplex esse iustum pretium alicuius rei. Primum est, quod à potestate publica taxatum est; & vocatur à Doctoribus pretium legitimum, quasi lege definitum: & illud augere in vendendo, aut minuere in emendo non licet. Secundum est illud, quod communi hominum æstimatione determinatur, quando à publicâ potestate minimè taxatum est, & pretium vulgare seu commune dicitur, habetque quandam latitudinem: cùm enim ex plurimorum æstimatione pendeat, qui non eodem modo de rerum valore iudicant, hinc fit quod aliqui, verbi gratiâ, decem nummis valere arbitrantur, quod alii vndecim, alii verò tantùm novem æstiment: vnde à Doctoribus hoc vulgare & commune pretium triplex esse dicitur, infimum scilicet, medium, & summum, quod etiam rigorosum nominatur. Quamvis autem in exteriori foro, actio minimè detur ei, qui emendo cariùs vel vendendo viliùs non est deceptus vltra dimidium iusti pretii: in foro tamen conscientiæ omnis venditio, in quâ iusti pretij latitudo exceditur & omnis emptio, in qua iusti pretii quantitas non attingitur, iniusta est, & divinæ legi contraria. Ita S. Thomas art. 1. & hæc est etiam expressa doctrina Sancti Augustini l. 13. de Trin. cap. 1.

3. Sunt tamen duæ causæ, ob quas licitum est rem pluris aliquando vendere quàm per se valeat. Prima est ratione officii mercandi: mercatori siquidem merces suas paulò pluris vendere licitum est, quàm ab aliis venderentur, qui non ex officio, sed ex occasione aliquid vendunt. Ita Ioannes Medina, Caietanus, & alii apud Lessium supr. cap. 21. dub. 4. Ratio est, quia pretio aliquo æstimabile censetur, quòd mercator curas & cogitationes suas, ac omne tempus suum in mercibus illis conquirendis, conser-

vandis,

vandis & distrahendis assiduè impendit. Secunda est, ratione damni emergentis, aut lucri cessantis; quando quis in solam emptoris gratiam rem aliquam vendit, quæ sibi est plurimum vtilis, commoda, & etiam necessaria: quo in casu, vt dicit S. Doctor supr. art. 1. *Iustum pretium erit, vt non solùm respiciatur ad rem quæ venditur; sed etiam ad damnum quod venditor ex venditione incurrit: & sic licitè poterit aliquid vendi plusquam valeat secundùm se*: quod quidem iudicio viri prudentis æstimandum. Si verò res quæ venditur, esset maximè commoda emptori, nec venditor ex illius distractione damnum vllum aut incommodum pateretur: tunc, vt rectè monet S. Doctor suprà, *Non debeat eam supervendere: quia vtilitas, quæ alteri accrescit, non est ex vendente, sed ex conditione ementis: nullus autem debet alteri vendere id quod non est suum.*

4. Sunt etiam duæ causæ ob quas interdùm potest quis licitè rem minori pretio emere quàm aliàs valeret. Prima est, si emptori parum vtilis sit, illamque solummodò emat in gratiam venditoris; quia tunc pretium & valor illius secundùm communem hominum æstimationem vilescere censetur, vt docet Lessius suprà: in quo tamen cavendum est ne à pauperibus aliisque quos adigit egestas ad propriam supellectilem, v. g. distrahendam, aliquid viliùs quàm par sit emendo iustitia vel charitas violetur. Secunda causa oritur ex ratione & modo vendendi, vt in auctionibus publicis, in quibus sicut aliquando rerum commune pretium ex emptorum contralicitatione augetur; sic etiam interdùm ex defectu emptorum minuitur, vt observat Navarrus cap. 23. n. 85.

Quæres quid de quibusdam rebus censendum sit, quæ nullum certum pretium habent, vt sunt quædam gemmæ, picturæ veteres, &c. an scilicet tanti eas vendere liceat, quanti vendi poterunt. Respondet Lessius supr. cap. 21. dub. 3. quamvis Sotus & quidam alij Theologi ita fieri posse arbitrentur, longè tamen probabiliùs esse & tutius in conscientia, res eiusmodi non posse licitè vendi

pro

pro arbitrio venditoris, sed iuxta æstimationem intelligentium, aut etiam ipsius venditoris spectatis bonâ fide circumstantiis omnibus ad ipsius rei valorem facientibus.

§ IX.

De mutuo, commodato, deposito & locato.

1. HOrum quatuor contractuum, qui frequentiores sunt, & ad quos cæteri aliquo pacto reduci possunt, notitiam hîc aliquam generalem proponemus, vt faciliùs dignosci possit, quibus in casibus hoc septimum Decalogi præceptum occasione illorum violetur, & etiam quâ ratione sub illorum obtentu vsuræ interdum palliatæ committantur, de quibus posteà.

Per mutuum intelligitur traditio rei alicuius numero, pondere, vel mensura constantis, facta eo animo, vt sit accipientis; cum obligatione tamen, vt similis in specie ac bonitate restituatur.

Per commodatum verò, rei alicuius quoad solum vsum gratuita concessio, cum obligatione eandem numero restituendi.

Per depositum, rei alicuius ad solam custodiam traditio, cum obligatione eandem integram restituendi.

Per locatum denique seu locationem, significatur rei alicuius ad vsum vel fructum, certâ conventione factâ, concessio.

2. Differunt autem inter se hi contractus; primo in eo quòd mutuum fiat tantùm de rebus mobilibus; reliqui tres contractus de rebus etiam immobilibus fieri possint, vt fusè ex diversis legibus declarat Lessius.

Differunt 2. in eo quòd per mutuũ transferatur rei mutuo datæ dominium, sufficiatque vt similis in specie restituatur; per alios verò tres contractus non transferatur rei dominium, sed eadem numero debeat restitui, vt docet idem Lessius, & ex iisdem legibus probat. lib. 2. cap. 20. & sequent.

Disse-

Differunt 3. in eo quòd mutuatarius rem mutuò datam pro libito consumere possit; commodatarius & locatarius eâ tantummodò vti, vel fructus illius percipere; depositarius verò nec illâ vti, nec ex ea fructus vllos suos facere licitè possit, vt explicat & probat idem Lessius.

Differunt 4. in eo quòd, si res mutuò data & tradita pereat, soli mutuatario pereat, cùm sit in dominio eius; quoad alios verò contractus, in quibus dominium non transfertur, si res aliena apud depositarum vel commodatarium, vel locatarium casu fortuito & sine vlla eorum culpa pereat, domino suo pereat; nec illis incumbat vlla faciendæ restitutionis obligatio, nisi aliter expressè conventum sit, vel aliqua alia ratio specialis ad id obliget, vt ex communi legum vsu & Theologorũ consensu tradit idem Lessius. Quòd si res illa ex aliquâ culpâ pereat, commodatarius quidem ob cuius solius vtilitatem res gratuitò commodata est, illam tenebitur restituere; si vel levissimâ eius culpâ perierit, vt habetur cap. vn. de commodato: locatarius verò, qui rem alterius conduxit pretio, nonnisi ex levi: depositarius autem, qui rem alienam gratuitò custodit, nonnisi ex culpâ latâ: quia scilicet locatum cedit in commodum locatarij simul & domini: depositum verò solius domini vtilitatem respicit.

Differunt denique in eo quòd ratione mutui præcisè vt mutuum est, nihil à mutuario vltrà rem mutuatam aut illius valorem exigere licitum sit; in contractu verò locationis id licitè & iustè fieri possit, vt ex antè dictis intelligitur & plenius ex dicendis constabit.

§ X.

Quid hoc septimo Decalogi præcepto prohibetur.

11 HOc septimo præcepto prohibetur, non solùm quævis iniusta rei alienæ acceptio & detentio, quæ furti nomine designatur; sed etiam (vt explicat S. Augustinus quæst. 71. in Exod.) quævis alia iniusta rei alienæ contre-

ontrectatio, aut damni illatio, & consequenter delibera- a quævis voluntas alterius rem iniustè vsurpandi, vel de- nendi, aut damnum illi inferendi; vt enim docet S. Tho- mas, 1. 2. quæst 72. art. 7. peccata voluntatis & operis iusdem sunt speciei; cum hâc tamen differentiâ, quòd peccata operis contra hoc septimum præceptum ad resti- tutionem obligent, non verò peccata solius voluntatis.

Est autem observandum, solam illam rei alienæ invi- to domino vsurpationem ac detentionem, quæ iniusta est, hoc præcepto prohiberi: quia vt ex communi Theolo- gorum doctrinâ observat Toletus, lib. 7. cap. 14. variis ex casibus ablatio rei alienæ invito Domino fieri potest absque vllo iustitiæ detrimento, verbi gratiâ cum fit ex le- gitimâ superioris authoritate, qui ex causâ iusta & ratio- nabili, bona vnius in alterum transfert; qua ratione Isra- elitæ non peccaverunt, cùm Deo jubente spoliaverunt Ægy- ptios: item cùm fit in vtilitatem domini, vt cum à furio- so ensis subripitur, ne vllum percutiat; dummodò tamen valor & pretium eius in vtilitatem domini convertantur: qua ratione dicit idem author non committi furtum ab vxore, quæ pecunias clam aufert à marito suo, ne (quòd sæpissimè scit ab illo fieri) ludis & commessationibus eas profundat; dummodò tamen in vsum familiæ pecunias illas convertat: nec etiam peccare illum, qui vinum al- terius effundit, ne inebrietur; nec qui chartas rumpit & lacerat, ne alij ludendo, blasphemias proferant, aut aliâ ratione peccent.

2. Docet etiam idem Toletus non committi furtum ab eo, qui clam aliquid accepit, quod sibi alias debetur: quandò scilicet certò scit illud sibi deberi, nec potest co- ram Iudice debiti solutionem exigere, quia debitor est po- tens, aut debitum probare non potest, aut inde sibi aliquod malum timet, si enim viâ iuridicâ debiti solutionem obti- nere posset, peccaret occultè rapiendo; quamvis ad resti- tutionem minimè teneretur. Monet tamen cavendum es- se, ne ex illâ secretâ ablatione, quamvis iustâ, scandalum

aliquod

aliquod aut damnum alterius sequatur: puta ne alii in suspicionem furti veniant; neve is à quo accepit, rursùs idem debitum solvat? ac denique ut nihil aliud accipiat, præterquam quod ipsi debetur, verbi gratiâ si pactum de certâ mercede inter dominum & famulum intercessit, & famulus liberè in illud consensit, non potest famulus vltrà illam quidquam sibi sumere, nisi fortè adigatur ab ipso domino ad alia opera præstanda, de quibus inter eos non convenerat; tunc enim teneretur dominus solvere vltrà pactum, & eo denegante, famulus, quod sibi iustè deberetur, posset accipere.

Sunt autem duæ species iniustæ ablationis rei alienæ: scilicet furtum, cùm aliquid secretò ab alio iniustè aufertur: & rapina cùm palam & violenter aufertur: quâ ratione (vt docet S. Thomas 2. 2. quæst. 63. art. 4. & 9.) rapinæ peccatum non solùm specie differt à furto; sed & illo graviùs est, quia præter iniustam rei alienæ ablationem, violentiæ illatæ iniuria etiam in eo reperitur, quæ circumstantia ideò in confessione declaranda est.

3. Cùm verò quævis rei alienæ ablatio & detentio iniusta, sit ex genere suo mortale peccatum, vt docet S. Thomas suprà, art. 6. nisi rei furto ablatæ parvitas excuset; difficultas est inter Theologos, quænam quantitas, seu quisnam valor rei ablatæ sufficiat ad peccatum mortale in materia furti constituendum. Variæ sunt Doctorum super hâc re sententiæ: Navarrus cap. 17. num. 4 dimidium regalem (qui ætate illius quinque solidis aut circiter æstimabatur) existimat sufficere ad peccatū mortale in materia furti: Toletus lib. 5. cap. 6. vnum regalem aut duos etiam respectu ditissimi: Sotus lib. 5. quæst: 3. art. 3. ad 3. vnum vel duos aureos. In re maximè difficili probabilissimè loqui videntur illi, qui hanc furti quantitatem viri prudentis & pij arbitrio esse definiendam existimant, idque non solùm ex valore aut quantitate rei ablatæ: sed etiam spectatis circumstantiis tùm personæ cui ablata est, tùm damni quod iniustè illatum est, tùm

etiam

etiam pravæ dispositionis illius qui rem alienam abstulit: ex quo fit vt peccatum mortale committatur interdum rem modici valoris auferendo, si persona cui surripitur inops sit, vt si quis viduæ illi Evangelicæ Christi Domini ore laudatæ duo illa minuta, quæ in gazophilacium misit, abstulisset, totum illius victum (vt idem Dominus loquitur Matth. 12.) surripuisset: item si quis rem modicam furetur, vnde damnum aliquod notabile sequatur, vt si à sartore acum, à sutore subulam, à scribâ calamum surripiat; qui eiusmodi instrumenta ad præstanda opera sua plurium dierum spatio reperire non possent: item si quis modicum quid furto acciperet, sed animo & voluntate plura surripiendi: haud dubiè in his & similibus casibus modicus valor & exigua quantitas, ad peccatum mortale furti constituendum sufficere posset. Præterea vix est vllus conscientiæ vtcumque timoratæ, qui si dimidiam vel etiam tertiam partem aurei à quocunque furetur, se peccatum mortale committere non arbitretur. Vnde videtur magis expedire vt prudens Confessarius in hâc furti materiâ, sive pro restitutione injungendâ, sive pro pœnitente suo ab hoc peccato infami deterendo, rigidiorem potiùs quàm laxiorem sententiam amplectatur, vt sapienter monet Lessius, cap. 12. dub. 8.

4. Quæres 1. quid censendum sit de eo, qui plura modica furta committit? Respondetur cum distinctione: si enim per modica illa furta intendat conquirere notabilem aliquam quantitatem, peccat mortiferè per illam pravam intentionem, & etiam per quodvis externus furtum licet modicum, quod ex illâ intentione fit: si verò absque tali intentione, sed ex occasione solùm res aliquas modicas diversis vicibus furetur; licet vnaquaque vice in particulari non peccet nisi venialiter, ob materiæ levitatem: vbi tamen res illæ simul junctæ constituunt quantitatem notabilem ad peccatum mortale sufficientem: tunc si hoc advertat, resque illas iniustè acceptas velit retinere, aut aliquam aliam, quæ quantitatem illam peccati mortalis comple-

compleat, denuò surripere, peccabit mortaliter, vt ex communi Doctorum consensu docet Lessius suprà dub. 8. qui etiam rectè observat moraliter loquendo maiorem quantitatem ad peccatum mortale requiri, quandò quis valdè dissitis temporum intervallis aliquid eidem subtrahit, quàm brevi tempore aut simul accipiat: item maiorem adhuc quantitatem requiri, quandò quis à diversis modicas res furatur, quàm si ab vno easdem res furetur: eò quòd minùs illi singuli lædantur, quàm si aliquis solus totum illud damnum sustineret.

§ XI.

Quot modis peccetur contra hoc septimum Decalogi præceptum.

1. Ex paragraphis præcedentibus satis constat quàm varii sint & multiplices modi, quibus in hoc præceptum divinum peccatur.

Ac in primis peccant contra illud, qui rem alienam furantur, aut iniustè detinent, vel furari aut detinere iniustè volunt, qui debita non solvunt, aut solvere nimis diu differunt, cùm possint, præsertim si creditor dilationem illam molestè ferat, aut ex illâ incommodum aut damnum aliquod patiatur; qui cum violentiâ rem alienam rapiunt, & qui metu iniustè incusso, aut dolo aliquo alterum adigunt, vt contractui oneroso atque damnoso subscribat.

Qui rem aliquam suam, vel sibi debitam apud alterum furtim surripiunt, quandò illam commodè aliâ ratione repetere possunt: præsertim si inde sequatur scandalum aliquod aut damnum alterius, cui licet innocenti furtum illud forrasse imputabitur.

Qui promissionem alteri seriò factam, & ab eo acceptatam in re notabili exequi nolunt: qui cùm sint alterius hæredes aut testamenti executores illius debita aut legata solvere non curant.

2. Quid

2. Qui damnum aliquod alteri deliberatè inferunt, vel lterius damno cooperantur aliquo ex novem modis quos nemoriæ iuvandæ causâ Doctores duobus his versibus omplexi sunt.

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

I. *Iussione*, filios, servos, aut alias personas sibi subditas d furtum faciendum, aut damnum alteri inferendum comellendo: aut furtum factum aut damnum illatum ratum abendo. 2. *Consilio*, alteri suadendo, vel promissionibus ut precibus illum promovendo, 3. *Consensu*, iniustæ aliui actioni consensum præbendo. 4. *Palpatione* seu adulaione, ac ementitis laudibus alterum ad aliquid contra ustitiam faciendam inducendo. 5. *Recursu*, offerendo el præbendo refugium iis qui damnum iniustum alteri ntulerunt; eorum instrumenta occultando aut furta reeptando, & sic peccatum illorum fovendo. 6. *Participaione*, sive in actione furti, rapinæ, &c. sive in prædâ & luro inde obveniente 7. *Silentio*, seu omissione correctionis; aut inhibitionis ad furtum aut damnum alterius impediendum necessariæ, si sit superior; vel recti & æqui onsilii; si consultor: vel debitæ vigilantiæ, custodiæ, si ustos existit. 8. *Non obstando* damno quòd iniustè inferur, & id minimè faciendo quo damnum impedire possit, ræsertim si ad id ex officio teneatur. 9. *Non manifestando* malefactorem, cùm ad id tenetur ex officio, sive vt damnum impediatur antequam fiat, sive vt resarciatur postquam factum est.

3. Peccant etiam contra hoc præceptum, qui rem aliquam emunt, quam sciunt vel dubitant esse furtivam vt sibi retineant; secus verò, vt eam vero domino restituant.

Qui res inventas, cùm possint, vero domino non restituunt, vel diligentiam requisitam ad illum dignoscendum adhibere non curant.

Qui emendo aut vendendo dolo vel fraude vtuntur; qui rem aliquam notabiliter pluris vendunt, aut minùs

emunt

emunt quàm valeat: qui rem defectuosam pro integr vendunt, nec illius defectum occultum emptori patefaci unt; qui in pondere, numero, aut mensura fraudem ali quam committunt: qui monopolium aliquod iniustè fa ciunt, quando scilicet plures mercatores simul conspiran vt merces omnes alicuius generis coemant, easque post vltra iustum pretium pro arbitratu suo vendant.

Qui servis aut mercenariis stipendium debitum a mercedem detinent, aut absque vlla ratione illis solu onem notabiliter differunt: quod quidem peccatum a huc gravius est, si ex illa dilatione damnum aut incom modum aliquod notabile illis obveniat.

Peccant etiam qui ad lucrum in ludis vel sponsionib faciendum fraude vel dolo vtuntur; qui res alienas lud & aleis exponunt; vel proprias, sed alendæ familiæ ne cessarias: qui alium minis, convitiis, fraude aliqua, & ad ludum pertrahunt: qui aleis & similibus ludis iure c vili prohibitis immodicam pecuniæ quantitatem exponu

Denique contra hoc septimum præceptum peccant il qui ex mutuo vsuras exigunt; quæ quoniam variis ar bus vt plurimum teguntur & palliantur, idcircò paul fusiùs de illis agendum est.

§ XII.

Quibus modis vsura peccatum committatur.

I. SVpponimus vsuræ nomen iuxtà communem & vsit tam significationem sumi; vel pro lucro vsurario quod ex mutuo provenit: vel pro actione quâ tale lu crum iniustè acquiritur; seu pro contractu, in quo mut um datur cum pacto expresso vel tacito, aut saltem cu voluntate accipiendi à mutuatario vltra sortē principale aliquid pretio æstimabile, tanquam debitum ratione ipsi mutui: vnde S. August. dixit in Psalm. 36. *fænerari, e mutuam pecuniam tuam dare ei, à quo aliquid plusqua dedisti, expectes accipere.* Ex quo intelligitur vsuram tri

plici-

pliciter committi posse, scilicet vel sola voluntate & intentione, vel pacto explicito, vel implicito; vnde consurgit vsura mentalis, vsura formalis & vsura palliata.

2 Est autem certum quascunque vsuras, & quovis modo fiant, esse illicitas ac prohibitas. Id constat in primis ex scriptura Psalm. 14. vbi postquam Propheta Regius dixit; *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo?* respondet; *qui pecuniam suam non dedit ad vsuram.* Ezech. 8. vbi Propheta declarans, quis verè iustus dici possit, inter alias conditiones hanc apponit: *si ad vsuram non commodauerit, & amplius non acceperit.* Et S. Lucas 6. vbi Christus expressis verbis edixit: *Mutuum date, nihil inde sperantes.* Quæ Christi Domini verba continent non modò consilium, vt scilicet mutuum detur ex mera charitate, & nihil inde ne quidem gratuitum speretur; sed etiam præceptum prohibitivum ne quid ratione mutui exigatur tanquam ex justitia debitum; quo sensu verba intellexit Vrbanus III. cap. *Consuluit,* extrà de vsuris, vbi postquam quæstionem hanc sibi factam proposuit: *An ille in iudicio animarum quasi vsurarius debeat iudicari, qui non alias mutuo traditurus eo proposito mutuam pecuniam credit, vt licet omni conventione cessante, plus tamen sorte recipiat, &c. Item an negotiator pœna consimili debeat condemnari, qui merces suas longe maiori pretio distrahit, si ad solutionem faciendam prolixioris temporis dilatio prorogatur, quàm si ei in continenti pretium persolvatur:* respondet: *Verum quia quid in his casibus tenendum sit, ex Evangelio Lucæ manifestè cognoscitur, in quo dicitur, date mutuum nihil inde sperantes: huiusmodi homines pro intentione lucri quam habent (cum omnis vsura & superabundantia prohibeatur in lege) iudicandi sunt male agere.* Id constat prætereà ex capite *Quia in omnibus,* ibidem, in quo prohibitum est ne vsurarij manifesti ad communionem altaris admittantur, neve Christianam, si in hoc peccato decesserint, accipiant sepulturam, & Clement. vn. de vsuris in Concilio Viennensi decernitur velut hæreti-

ticum esse puniendum illum, qui pertinaciter affirmare præsumpserit, exercere vsuras non esse peccatum.

Id etiam hâc ratione probat S. Doctor 2. 2. q. 78. a. 1. quia illicitum est ac iniustum, vt pro eadem re duplex pretium exigatur, vel vt vendatur id, quod non est vendentis, atqui is qui vsuras exigit, duplex eiusdem rei pretium exigit; aut vendit id quod non est suum: vel enim vsuras accipit pro pecuniâ quam mutuo dedit, vel pro vsu illius pecuniæ: si primum, duplex pretium eiusdem rei accipit, nempe summam sorti principali æqualem, & præterea vsuræ fœnus: Si secundum, vendit rem non suam: cum enim per mutuum transferatur dominium rei mutuatæ in mutuatariũ, consequenter vsus est illius, non verò mutuantis.

Ex dictis concludes peccatum vsuræ committi, quotiescunque hæc duo simul concurrunt, verum scilicet mutuum, & pactum vel propositum, seu intentio recipiendi aliquid pretio æstimabile, vltra sortem principalem tanquam ratione mutui debitum. Ex quâ regulâ dignosci possunt varij & multiplices casus, in quibus aliquando vsuræ peccatum incurritur, aliquandò verò minimè incurritur.

4. Atque in primis sequitur ex illa regula, vsuræ peccatum in censibus minimè reperiri: cùm in illis non sit verum mutuum, sed potiùs species quædam venditionis, vt explicat Lessius lib. 2. c. 22. vbi etiam docet & pluribus probat, non tantùm census reales, sed etiam personales (qui hodie vbique sunt in vsu) esse licitos, nec (si modò nullus subsit fucus) vsuram vllo pacto redolere: in illis siquidem venditur & emitur non vsus pecuniæ, sed jus exigendi quotannis certam pecuniæ quantitatem, cuius pretium iustum vel ex Principis lege, vel ex naturali æquitate dijudicandum est.

Sequitur 2. in Cambiis, si bonâ fide & seclusa omni simulatione fiunt, nullam inesse vsuram: in reali enim & legitimo Cambio non reperitur mutuum verum, sed

permutatio pecuniæ pro pecuniâ; sive fiat localiter, seu vt vulgo dicitur per literas, quando v. g. datur Pecunia Parisiis vt tantumdem Romæ reddatur; sive fiat simplex mutatio numismatum diversæ rationis & speciei, vt aureorum cum argenteis, patriorum cum externis: in iis enim permutationibus sive ratione translationis & assecurationis pecuniæ, vt in cambiis localibus, sive ratione officij campsoris regiâ aut publicâ authoritate constituti, vt in cambiis simplicibus, sive ob alias quasdam rationabiles causas quæ in cambiis occurrunt (de quibus fusè Lessius agit c. 23. dub. 2.) lucrum aliquod moderatum licitè accipi potest, quod cum non accipiatur ratione mutui, ad vsuram minimè pertinere dignoscitur. Si verò in illis propter solam dilationem solutionis aliquid exigeretur, cambium illud esset vsurarium: tunc autem censetur in cambio lucrum ob solam dilationem accipi, quandò pecunia solvitur cum augmento in eodem loco, in quo accepta fuit, ob fictam illius in alium translationem.

5. Sequitur 5. neque etiam in ipso mutuo committi vsuram, si non ratione mutui, sed aliqua alia de causa lucrum aliquod vltra sortem accipiatur: duæ autem eiusmodi causæ à Doctoribus præcipuè assignantur. Prima est ratione damni emergentis, vt docet S. Thomas suprà art. 1. ad 1. si enim mutuans damnum aliquod aut incommodum pretio æstimabile in rebus suis patiatur ratione mutui, potest licitè damni illius compensationem aliquam à mutuatario accipere. Secunda est ratione lucri cessantis: quamvis enim quidam Doctores id negent; Ioannes Maior tamen, Medina, Caietanus, Lessius & plures alii, quos citat & sequitur Laymannus lib. 3. de iu. tract. 4. cap. 16. supr. id licitum esse docent, dummodò, vt monet Navarrus cap. 17. n. 211. & commentario de vsuris num. 43. omnis dolus, & fraus, aut vsuræ palliatio absit. Observat autem rectè Lessius, vt hæc pactio licita sit, requiri, vt mutuatio sit verè causa lucri cessantis, verbi gratiâ si quis mutuet alteri pecuniam, quam habet

proximè destinatam negotiationi aut emptioni rei frugiferæ: item vt compensatio lucri illius cessantis non ad æqualitatem: sed ex æquo & bono secundùm viri prudentis & pij iudicium fiat, deducta existimatione laborum & expensarum, & etiam periculi, quod lucri illius faciendi causa subeundum fuisset.

6. Addunt aliqui tertiam causam, ob quam in mutuo vltrà sortem aliquid accipi possit, scilicet ratione periculi cui pecunia mutuata interdum exponitur: vt si quis mutuum det homini decoctori aut dubiæ fidei, vel à quo nonnisi difficulter & cum multis fortasse expensis pecunia mutuò data recipi poterit; docentque periculum illud ac expensarum illarum & difficultatum metum esse quid pretio æstimabile. Ita Sylvest. Medina, Corduba, & alij quos citat & sequitur Lessius supr. dub 13. quorum sententia licet probabilis videatur; contraria tamen, quæ lucrum huiusmodi illicitum esse asserit, quamque Navarrus cap. 23. num 81. amplectitur, asseritque esse communem Theologorum & Canonistarum, probabilior videtur, & in praxi tutior, eâ præsertim ratione quòd, quamvis prior illa sententia pluribus rationibus quas affert Lessius, niti videatur; in praxi tamen (quod maximè attendere debent Confessarij) sit periculosa, & vsuris facilem aditum præbeat: quis enim in quâcunque mutui dandi occasione non deprehendat varias timendi causas, ne pecunia mutuata periclitetur, neve in illius recuperatione difficultates aliquæ subeundæ sint, aut expensæ faciendæ; sicque possit semper obtendere quasdam rationes lucri vltrà sortem principalem accipiendi?

7. Ex eâdem regulâ infertur contrariâ ratione plurimos contractus esse vsurarios, qui prima specie tales esse minimè videntur: quales sunt omnes illi in quibus ratione mutui exigitur à mutuatario vltrà sortem principalem, non quidem pecunia, sed aliquid aliud pretio æstimabile, quodcunque tandem illud sit: verbi gratiâ, si quis mutuò det pecunias alteri, vt domum eius viliori pretio conducat

vt ab illo munus aliquod vel obsequium à lingva vel à manu accipiat; vt satisfactionem aliquam ex iustitia, ratione iniuriæ debitam ipsi remittat, &c. ista enim & similia sunt pretio æstimabilia, proindeque ratione mutui accipi aut intendi sine labe vsuræ non possunt: quare diligenter & attentè perpendendum est, quoties in mutuo conditio aliqua onerosa mutuatario imponitur; an sit pretio æstimabilis; & an ratione mutui apponatur; quia in eiusmodi appositione vsura deprehenditur.

§ XIII.

Solvuntur quædam dubia circa vsuræ materiam frequentiùs occurrentia.

1 PRimum est, an liceat dare mutuum ea conditione, vt si mutuatarius termino constituto non reddat mutuum, in pœnam dilationis aliquid vltrà sortem principalem solvat. Respondetur iuxta sententiam Sylvestri, Medinæ, Navarri, & aliorum apud Lessium sup. dub. 15. id licitum esse; dummodò tamen nulla fraus aut intentio vsuraria subsit: aliàs si mutuans lucrum illud principaliter intendat, & terminum aliquem brevem mutuatario præscribat, eo solùm fine, vt causam aliquam lucri ex mutuo captandi prætexere possit, vsuram haud dubiè committit: quod etiam de illo dicendum videtur, qui principaliter intendens ex mutuo lucrum, nullam quidem pœnam conventionalem apponit, sed cum mutuatario convenit vt termino aliquo brevissimo, quem illi ad solvendum præscribit, elapso, eum coram iudice pro mutui solutione citet: vt sic à die primæ citationis ad solvendum interesse vt vocant, sententia iudicis pro pecunia mutuata obligetur: in hoc enim casu & aliis similibus committitur vsura mentalis; cùm ipsius mutuantis intentio primò & principaliter in lucrum ex mutuo sola mutui ratione percipiendum feratur.

2. Secundum est, vtrùm liceat creditori pignus aliquod frugiferum accipere in assecurationem debitorum: & ex illo donec debita solvantur fructus percipere: e.g. fundum aliquem frugiferum, putà hortum, pratum, &c. ex quo fructus aliquos annuatim colligat, donec mutuatarius ei debitum restituat. Respondetur posse quidem eiusmodi pignus percipere; sed teneri fructus collectos in sortem principalem sibi debitam computare, vt docet Navarrus & alij apud Lessium dub. 16. Ratio est, quia eiusmodi fructus nullo alio quàm mutui titulo sibi retinere potest: atqui, vt iam dictum est, sola mutui ratione lucrum nullũ, nullique proinde fructus licitè accipi possunt.

Excipitur communiter vnus casus qui habetur capite *Salubriter*, de vsuris, vbi Innocentius III. decernit, *generum ad fructus possessionum, quæ sibi à socero sunt pro numerata dote pignori obligata, in sortem computandos, non esse obligandum*: quod æquissimè à Pontifice constitutum est, non ratione mutui quo socer erga generum obligatur, sed ratione damni emergentis propter onera matrimonii sustinenda, quibus gener titulo promissæ dotis & tamen nondum solutæ obstringitur.

Addit etiam Navarrus, cap. 17. num. 217. si feudatarius debeat aliquid domino directo, eique in pignus tradat feudum; item si Emphyteuta simili ratione oppigneret domino directo rem Emphyteuticam: quod in vtroque illo casu dominus directus feudi vel rei Emphyteuticæ potest illius fructus sibi retinere, nec illos in sortem principalem computare tenetur: idque non ratione mutui; sed ne res apud dominum directum existens fructificet alteri: quod rationi consentaneum minimè videtur.

3. Tertium est, vtrùm licitum sit inire societatem cum altero, ea conditione, vt salvo capitali, lucrum aliquod certum quotannis accipiatur. Vt huic difficultati, quæ hactenus difficillima etiam doctissimis Theologis visa est, lucem aliquam afferamus, supponimus hunc societatis modum tribus communiter contractibus perfici.

Primus contractus est, quo quis præsentes habens pecunias, societatem init cum viro industrio; puta cum mercatore, easque illi credit ad lucrum ex illis in negotiando industria laboreque suo comparandum, eâ conditione, vt sicut cum illo lucri obvenientis particeps esse intendit, sic etiam damni partem sustineat, si quod in illâ negotiatione ferendum sit. Secundus contractus est, quo cum mercatore illo paciscitur aliquam lucri sibi obventuri partem illi cedendo; vt assecuret sibi summam illam principalem sibi collatam; ita vt quecunque eventu salva illi & integra remaneat. Tertius denique est, quo ad suspiciones tollendas, & evitandas molestias reddendarũ rationum, cum eodem rursus conveait, vt certum aliquod lucrum annuum illi assecuret: minus tamen illo, quòd ei verisimiliter ex eiusmodi negotiatione obvenire posset.

4. Cum igitur hi tres contractus seorsim licitè fieri posse videantur: quæritur an etiam coniunctim cum vno eodemque licitè possunt iniri.

Multi & graves & magni nominis Theologi id licitè fieri posse asserunt, quorum antesignanus fuit olim Ioannes Maior almæ facultatis Parisiensis Doctor celeberrimus in 4. sent. distinctione 15. quæst. 49. cui posteà subscripserunt Gabriel, Sylvester, Angelus, Navarrus, Covarruvias, Tolerus & plures alij, quos citat & sequitur Lessius cap. 25. dub. 3. & nuperrimè Ludovicus Baillius Pro-pœnitentarius Parisiensis in triplici examine titulo de examine pœnitent. quæst. 70. & Raymundus Bonaldus in cursu Theologiæ moralis authoritate Illustrissimi Archiepiscopi Tholozani recenter edito tom. 1. tract. 16. lect. 26.

E contra Cajetanus, Sotus, & plures alij non minus eruditi Theologi, tres illos contractus coniunctim factos omninò repudiant, & planè vsurarios esse contendunt.

Quamvis in quæstione adeò ancipiti atque perplexa nobis præstaret silere potiùs quàm eloqui; ne tamen lectorem dubium & incertum relinquamus, tria hic breviter dicimus.

5. Primum est posse salva fide in vtramque partem super hâc quæstionis disputari: quod satis constat ex eo quod tot & tam magni nominis Theologi, tam veteres quàm recentiores, quæstionis circa præfatos contractus propositæ partem alii negativam, alii affirmativam amplectuntur & propugnant, quod proculdubio minimè facerent, si id salvâ fide facere non liceret: neque enim Bulla Sixti V. quæ incipit *Detestabilis avaritia*, tres illos contractus condemnat, prout supra explicati sunt, vt fusè ostendit Lessius supr. vnde etiam, vt idem author observat, post Bullam illam publicatam Toletus & alii Doctores Romæ tres illos contractus licitos esse publicè docuerunt, & scriptis ediderunt; quod haud dubiè non fecissent, si id prohibitum fuisset: quare, cum nihil adhuc super hâc quæstione definitum expreßè ab Ecclesiâ fuerit, nullus temerario aut præcipiti zelo condemnandus est; vnde meritò Ioannes Gerson lib. de vitâ spirit. an lectiom. 4. Theologos omnes admonet, *Ne faciles sint asserere actiones aliquas aut omissiones esse peccata mortalia, præsertim sub verbo vniversali, & dum prædicandum erit ad populum:* Additque se à literato quodam & experto viro didicisse: *Perniciosam esse in omni arte vel doctrinâ assertionem audacem & extremam, maximè vbi observatio communis obviatur, obviatque; & nunquam quemlibet oblivisci debere, quàm incerta sit scientia nostra: ita vt sæpè idem homo brevi momento temporis, nunc in hanc, nunc in oppositam feratur sententiam.* Et subiungit, *fieri quandoque vt per tales assertiones publicas nimis duras & strictas, præsertim in non certissimis, nequaquam eruantur homines à luto peccatorum, sed in illud eo profundius quo desperatius immergantur.*

6. Secundum est, præfatum contractum societatis ex tribus aliis suprà explicatis conflatum, quamvis speculativè loquendo videatur inniti rationibus aliquibus probabilibus; in praxi tamen doctis quibusdam & piis viris meritò videri suspectum. Primò, propter periculum prave & vsurariæ intentionis, quæ illi vt plurimùm subesse

potest:

potest: quotus enim quisque est hodie inter homines, qui in eiusmodi negotiatione hoc primum & solum sincerè coram Deo intendat, scilicet societatem inire cum mercatore & cum illo de lucro ac damno periclitari; posteaque perspecto eiusdem mercatoris animo, illi potius quàm sibi gratum aliquid præstare cupiens, de capitalis sui ac lucri certi assecuratione, abstrahendo semper ab omni vsurario affectu, cum illo paciscatur? quis non videat quàm lubrica sint ista, & quam dubius & incertus in eiusmodi angustiis iustitiæ limes, à quo si vel minimùm deflectas, in horrendum vsurarum, fraudum & cuiusvis iniustitiæ barathrum delabaris? Deinde quis non perspiciat eiusmodi societatis contractum omnibus aliis contractibus vsurariis aditum, non modo patefacere, sed etiam præmunire? quamvis enim non iam mercatori aut industrio viro, sed pauperi & egestate laboranti pecunia mutuo detur; nullus est, qui si ex illo mutuo lucrum, id est vsuram accipere velit, obtendere non possit causam lucri cessantis, ac dicere se ad contractum dictæ societatis cum alio mercatore ineundum semper paratum esse.

Tertium denique est, quòd quamvis ob rationes allatas longè tutius sit ab his & similibus lucris, & negotiationibus, quæ vsuram vtcumque redolent abstinere, si tamen aliquis bonâ fide, & virorum aliquorum piorum & doctorum consilio fultus, præfatos contractus aut alios similes ineat, non ideò præcipiti iudicio damnandus aut à tribunali pœnitentiæ arcendus est; sed aliquando consultissimum erit, si aliud ei suaderi non possit, illum in bonâ fide relinquere: ac dummodò dispositiones aliæ necessariæ non desint, illi beneficium absolutionis imperiri: præsertim in iis casibus, in quibus sine scandalo aut salutis periculo denegari non potest.

§ XIV.

De restitutione ob violationem huius septimi præcepti facienda.

1. **R**Estitutionis nomine intelligitur actus iustitiæ commutativæ, quo res alterius, quæ iustè retineri non potest, eidem restituitur, vel damnum iniustè illatum compensatur. Hanc autem ad salutem esse necessariam constat ex S. Doctore, & communi Theologorum omnium consensu, quibus suffragatur S. August. Epist. 54. ad Macedonium, vbi sic loquitur: *Si res aliena, propter quam peccatum est reddi possit, & non redditur; pœnitentia non agitur, sed simulatur: si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, si (vt dictum est,) restitui possit.*

2. Est autem restitutio ita necessaria, vt non modò non possit absolvi, qui alienum iniustè retinet, nec illud vult restituere: sed etiam (vt rectè docet & probat Lessius lib. 5. dub. 2.) continuè actu peccet toto eo tempore, quo non restituit, si id possit, non quidem addendo novũ peccatum, sed idem iniustitiæ peccatum continuando, sed ea ratione singulis momentis crescit: tùm ratione diuturnioris durationis, tùm etiam ratione maioris nocumenti, quod per illam iniustam rei alienæ detentionem diutiùs continuatam eius domino infert: vnde Confessarius non modò non debet absolvere illum qui restituere non vult, cum tenetur & potest; sed etiam eum qui restituere neglexit, quando commodè potuit, nisi priùs actu restituat, aut ita seriò id promittat, vt Confessarius verbis illius fidem meritò adhibere possit; aliàs cùm in statu peccati remaneat, incapax est absolutionis.

Ex variis autem & multis, quæ circa restitutionis materiam disputari à Theologis solent, nos præcipua & scitu maximè necessaria seligemus, maiorisque facilitatis gratia præpositis aliquot quæstiunculis, explicabimus.

QVÆSTIVNCVLA I.

Quisnam restituere teneatur.

1. **A**D restitutionem faciendam obligatur primò is, qui inju-

iniuſtè rem alienam accepit, vel qui iniuſtè alteri damnū intulit, idque non modò cum per ſe, ſed etiam cum per alios ſive directè, ſive indirectè id præſtitit: quod S. Thomas quæſt. 62. art. 6. & 7. docet poſſe fieri novem modis ſuprà Parag. xi. citatis.

Circa quos rectè obſervat Valentia diſp. 5. q. 6. de reſtitut. pun. 3. duo requiri ad reſtitutionis obligationem inducendam. 1. Vt effectu ipſo res aliena fuerit injuſtè ablata aut damnum injuſtè illatum. 2. Vt quis cauſam injuſtæ illius ablationis aut damnificationis verè dederit; ſive directè juſſione, conſilio, adulatione, recurſu, participatione alium ad id ita inducendo, vt reipsâ propter huiusmodi iuſſionem, conſilium, &c. res aliena fuerit injuſtè ablata, aut damnum illatum; ſive indirectè, non obſtando ac impediendo, quandò ſcilicet ad id ex officio & iuſtitiâ tenebatur, vt docet S. Th. ſup. art. 7. ad 3.

Quod ſi plures ſimul concurrant ad vnam & eandem injuſtam actionem, vt ad ſpoliandam vel incendendam domum, tunc quilibet illorum tenetur in ſolidum ad totius damni compenſationem; quia (vt ex Caiet. & aliis adnotat Valentia) quilibet tunc eſt cauſa totius damni, quamvis non ſolus: qui enim vna cum alio aliquid efficit, verè illud efficere cenſetur.

Quod ſi vnus illorum damnum illatum reſarciret, non ampliùs obligarentur alii ad reſtitutionem erga illum qui damnum paſſus eſt; ſed vnusquisque teneretur refundere pro ratâ ſuâ parte ei, qui totum damnum compenſavit, vt docet S. Thomas ſuprà ad 2.

Obligatur 2. ad reſtitutionem is, qui rem injuſtè acceptam apud ſe habet, ſive bonâ fide, ſive mala illam habeat: e. g. ſi quis eqvum furto ablatum emat à fure, ſciens eiusmodi eqvum eſſe furtivum, dicitur malâ fide poſſidere; ſi autem neſciat eſſe furtivum, nec eius venditorem eſſe furem, tunc bona fide, poſſidere dicitur: & vtrovis modo poſſideat, tenetur ſemper illum vero domino reſtituere, cum hâc tamen differentia, quòd malæ fidei

possessor, quomodocunque pereat res illa, quam mala fide possidet, teneatur non solùm eam vero domino restituere, sed etiam omne damnum, quod ex mora restitutionis sequitur compensare: at verò possessor bonæ fidei tenetur tantùm ad restitutionem rei, si adhuc illam habeat, quandò alterius esse deprehendit: non verò si stante bona fide res illa periit, aut in eius potestate esse desiit: & ad ea solùmmodò restituenda, in quibus factus est ditior, id est ad ea quæ habet vltrà id quod habiturus fuisset si rem illam non habuisset.

Quòd si postquam deprehendit rem, quam bona fide possidet, esse alienam, illam vero domino restituere negligat: tunc si res pereat, tenetur ad restitutionem sicut de malæ fidei possessore dictum est: eò quòd ampliùs eam bona fide non possideat. Ita Toletus lib. 5. cap. 17.

Præterea qui bona fide rem alienam possidet, potest illam præscribere, id est si toto tempore ad præscriptionem à jure præfinito bona fide illam possideat, ampliùs illam restituere non tenebitur: at verò malæ fidei possessor nullo tempore præscribere potest, vt docet idem Toletus & ex antè dictis constat.

3. Obligatur denique ad restitutionẽ is, qui rem alienam apud se iusto quidem titulo habet, sed quam iustè contra domini voluntatem diutiùs retinere non potest: & hac ratione, quicunque habet apud se rem commodatam, locatam, vel depositam, elapso tempore præfixo, illam invito domino retinere non potest: sed illi tenetur restituere, vt ex communi Theologorum sententiâ docet Toletus supr. Similiter qui mutuum accepit termino constituto, illud solvere tenetur: aliàs invito domino rem illius detinere, si restituere possit, est illicitum: vnde qui sine vllâ ratione diuturnas trahunt moras in solvendis debitis, aut in reddendis rebus alienis quas apud se habent, haud dubiè contra iustitiam peccant; præsertim si illi, ad quos pertinent, dilationem solutionis aut restitutionis inviti ferant, aut ex illâ damnum patiantur.

QVÆST.

QVÆSTIVNCVLA II.
Cui sit restituendum.

1. SAnctus Doctor supr. art. 5. dicit restitutionem illi ipsi faciendam esse, à quo res accepta est, vel cui damnum illatum est: quod si ille mortuus sit, eius hæredibus: quod si rei illius dominus, aut eius hæredes ignoti sint, nec lapsu temporis possint deprehendi, tunc Christo Domino (*quem* vt ait Apostolus Hebr. 1. *Deus constituit hæredem vniversorum*) in membris suis, id est, pauperibus secundum mentem S. Doctoris debet fieri restitutio: & si is, qui ad illam tenetur pauper sit, poterit de consilio pastoris aut Confessarij partem rei restituendæ, vel etiam totam illam sibi applicare, vel ex eiusdem consilio erogare Ecclesiis, aliisque piis locis, vt ex communi Theologorum doctrina docet Navarrus cap. 17. num. 93.

2. Dubitant autem Theologi vtrum qui rem emit à fure, teneatur eam vero domino restituere, etiam cum dispendio pretii quo illam emit; & vtrum licitum sit illi, ad recuperandum pretium datum, illam furi restituere. Navarrus supra Respondet cum distinctione, asseritque illum, qui bona fide rem eiusmodi emit à fure, posse illi reddere, vt pretium suum recuperet: illum verò qui mala fide, id non posse, sed ad restituendum vero domino teneri. Verum Alexander Alensis, & Sylvester, quos citat & sequitur Toletus suprà, probabilius existimant vtrique id licitum esse, si fiat, non ex animo verum dominum re sua fraudandi; sed pretium à se datum recuperandi.

QVÆSTIVNCVLA III.
Quid, quando, & quo ordine sit restituendum.

1. DOcet S. Thomas quæst. 63. art. 2. id quod iniustè ablatum est, necessario esse restituendum, id est rem eandem quæ alterius est, & invito illo instè retineri non

potest.

potest, ipsi esse reddendam: nec satisfaceret is, qui solùm illius valorem daret, vt obseruat Toletus suprà cap. 22. nisi in tribus casibus. Primus est cùm res deperdita est, vel non est ampliùs in potestate illius qui restituere tenetur: tunc enim sufficit rei valorem reddere. Secundus est, cùm res accepta deterior facta est; tunc enim vel illius valor reddendus est, aut illius defectus, vel diminutio supplenda, prout dominus elegerit: possessor tamen bonæ fidei, sicut de amissione rei, quam bonâ fide possidet, sic etiam de illius imminutione aut in deterius commutatione respondere non tenetur. Tertius casus est, si ex eiusdem rei restitutione fama restituentis periclitaretur, aut aliquod notabile damnum ipsi timeretur: tunc enim sufficit illius valorem reddere.

2. Qui autem iniustè damnum aliquod intulit, tenetur illud compensare secundùm æstimationem viri prudentis: vnde qui animal aliquod in tenerâ ætate occidit, vel novellas arborum plantationes eradicavit, tenetur restituere, non quantùm res illæ in perfecta ætate valituræ forent, sed quantum illarum damnum à viris prudentibus hic & nunc æstimabitur.

3. Quod spectat ad tempus, docet idem Sanctus Thomas restitutionem rei alienæ, quæ iniustè ablata est, aut malâ fide possidetur, statim si possibile sit, esse faciendam: & rectè obseruat Toletus suprà cap. 34. vniversim loquendo, cuiuscunque rei alienæ, quocunque titulo apud alterum sit, restitutionem, vbi primùm commodè fieri potest, esse faciendam; quando illius dominus est rationabiliter invitus, nec vllam vult ferre dilationem: alias, si invito domino retineatur, contrà hoc præceptum peccabitur.

Excipe tamen, si restitutio nonnisi cum summa difficultate aut notabili restituentis detrimento fieri possit: tunc enim, vt docet Toletus suprà, per aliquod tempus poterit differri: item si is, cui restitutio facienda est, expressè vel tacitè in illius dilationem consentiat, vel eam non multùm ægrè ferat; secùs vero si repetat debitum vrge-

atque

atque debitorem; vel, quamvis vrgere illum præ aliquo illius metu non audeat, sciat tamen debitor illum invito animo ferre hanc dilationem; tunc haud dubiè peccabit, si debitum non restituat cum possit: in quo aliqui interdum graviter contrà iustitiam peccant, qui notabilem aliquam summam operariis, artificibus, aut mercatoribus debentes, per diuturnum aliquod tempus solvere debita non curant, quamvis commodè possint; multasque alias inutiles ac superfluas expensas, & aliquandò etiam eleemosynas, ac largitiones pias ac inordinatas, neglectis creditoribus, faciunt.

4. Quod spectat denique ad restitutionis ordinem, si debitor habeat in bonis tantùm, quantùm satis est ad hoc vt creditoribus omnibus satisfaciat, nullus certus ordo in restitutione necessarius est; dummodò prout tenetur, omnibus satisfaciat: quòd si bona eius ad id minimè sufficiant, communis Theologorum sententia est, debita certa priùs solvenda esse quàm incerta; & ex debitis certis priùs reddenda esse illa quæ extant, quorum dominium manssit penes creditorem, vt deposita, commodata, locata, &c. ex debitis autem certis quæ non extant, priùs solvenda illa esse, quæ privilegiata vocantur, vt dos vxoris, &c. exinde illa quæ sunt antiquiora; nam (vt habet regula iuris) *qui prior est tempore, potior est iure*: quæ tamen regula exceptionem aliquam recipere potest, vt si creditorum aliquis gravem necessitatem patiatur; tunc enim charitatis ordo videtur postulare, vt illi priùs quam aliis solutio debiti fiat: quæ omnia fusiùs explicata & probata apud Gregorium à Valentia disp. 5. quæst. 6. de rest. part. 10. videri possunt.

QVÆSTIVNCVLA IV.

Quænam causæ à restitutione excusent.

1. PRima est, creditoris remissio ac debiti cōdonatio; quæ tamen vt validè excuset debet esse omninò libera, neque

que fraude vel metu extorta. Ita Lessius lib. 2. c. 16. dub. 2.

Secunda est cessio bonorum, quæ tamen vt rectè monet Navarrus cap. 17. dub. 86. non excusat in foro conscientiæ nisi ratione necessitatis; imò non magis excusat, quàm ipsa necessitas sine cessione excusaret: vnde si is, qui bonis cessit, ad pinguiorem posteà fortunam redeat, tenebitur integrè debitoribus satisfacere.

Tertia est inopia seu necessitas, cùm scilicet quis, aut nullo modo habet vnde restituat, aut si aliquid habet quod restituat, eo tamen indiget ad sublevandam suam necessitatem vel extremam (de quâ omnes conveniunt) vel etiam gravem: ita vt, si restituat, statûs sui decentiam nullâ ratione conservare possit: dummodò tamen status ille sit honestè & iustè acquisitus, & creditor æquè gravi necessitate non vrgeatur. Ita S. Antoninus, Navarrus, Sotus & plures alii apud Valentiam suprà pun. 7. Quòd si vtriusque necessitas esset extrema, posset debitor sibi potiùs quàm creditori consulere, vt iidem Doctores sentiunt: in extrema enim necessitate qualiscunque res desinit esse alicuius propria, sed fit communis.

2. Quarta denique causa excusans à restitutione est damnum grave, quod debitor in rebus propriis incurreret, vt in vita, libertate, famâ, vel in distractione possessionū suarum vili pretio faciendâ: dummodo tamen creditor simile damnum non patiatur. Ita præfati authores, qui rectè observant in proposito subiecto non esse reputandū magnum damnum, quod quis multum debens carebit magnâ pecuniæ summâ, si debitum reddat; aut magno lucro, quod eâ pecunia posset acquirere; neque etiam cuiuscunque famæ iacturam excusare à restitutione: sed tantummodò illius, quæ viri prudentis ac pii iudicio, consideratis omnibus circumstantiis pluris æstimanda censetur, quàm commodum quod ipsa restitutio afferret creditori.

SECTIO VIII.

Explicatur octavum Decalogi præceptum.

Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

1. HOc præcepto prohibetur, non solùm iniustitia, quæ per falsum testimonium, aut aliâ quavis ratione in iudicialibus actibus contra proximum committitur sed etiam ea, quæ extra iudiciales actus per detractionem, contumeliam iudicium temerarium eidem proximo irrogatur, vt explicant illud Navarrus cap. 18. num. 1. Bonacina in præf. disp. 10. de hoc Decalogi præcepto; & plures alii Theologi: quæ quidem iniustia, quoniam vt plurimum cum mendacio solet coniungi, id circo primùm de illo agemus; tum de iniustitia, quæ in actibus iudicialibu tam ex parte Iudicis quàm accusatoris, testis & rei committi potest; ac demùm de aliis iniuriis, quæ extra iudicium proximo per detractiones, contumelias & iudicia temeraria inferuntur.

§ I.

De Mendacio.

2. MEndacium (vt docet S. August. lib. 1. contra mendacium cap. 42.) est *Enunciatio falsa cum voluntate ad fallendum prolata*; & cap. 22. Enchiridii, dicit quòd *ille mentitur, qui contra id quod animo sentit, loquitur voluntate fallendi.* Vnde secundùm eius mentem duo ad rationem mendacii requiruntur; scilicet voluntas fallendi seu falsum enunciandi, & locutio seu enunciatio vel significatio aliqua exterior, mentis judicio contraria.

Fuit autem sententia quorundam antiquorum (vt videre est

re est apud Cassian. Coll. 17. cap. 8.) mendacium aliquandò non modò licitum, sed etiam necessarium esse; *Illoque vtendum esse tanquam elleboro, quod sumitur imminente aliquo exitiali morbo.* Verùm hæc sententia tanquam erronea & sacræ scripturæ contraria refutata est à S. Augustino lib. 1. contra mendacium cap. 5. & sequ. & ab Innocentio III. ca. *Superior*, de vsura, vbi dicit *Scripturam sacram prohibere ne quis etiam pro alterius vita servanda mentiatur.*

Ex quo sequitur omne mendacium esse intrinsecè malum, ac proinde peccatum, quando formalis ratio mendacii in eo reperitur. Duplex est enim falsitas (vt rectè observat S. Doctor 2. 2. q. 110. art. 5.) alia materialis solummodò, quam dicit esse *præter intentionem loquentis*; quando scilicet aliquis falsum dicit, putans esse verum, qui (vt ait S. Augustinus cap. 18. Enchir.) *iudicandus non est mentiri, quoniam quantum in ipso est, non fallit ille, sed fallitur.* Alia verò formalis, quando quis ex intentione fallendi, aliquid tanquam verum asseverat, quod existimat esse falsum, sive id revera falsum sit, sive contra eius opinionem verum existat: quia (vt dicit S. Doctor) quidquid sit de re illa quam asseverat, etiamsi de facto vera sit, *Actus eius, inquantum est voluntarius & moralis, habet per se falsitatem, & per accidens veritatem.* Docet autem idem S. Thomas mendacium esse aliquandò mortale peccatum, aliquandò verò veniale: mortale quidem, quando charitati adversatur; quod dupliciter contingere potest; vno modo secundùm se, quandò ex falsa significatione grave aliquod præiudicium in divinum honorem derivatur, vel grave aliquod nocumentum proximo infertur: alio modo secundùm finem intentum, quando scilicet in aliquem pravum finem dirigitur: v. g. si quis mentiatur, vt proximi famam graviter lædat, vel vt notabile aliquod damnum eius fortunis inferat: & vtroque isto modo dicitur mendacium perniciosum.

Veniale autem, quando ex ratione sui, aut finis intenti,

ri, neque Dei, neque proximi charitati contrariatur; quod S. Doctor suprà, contingere ait dupliciter; scilicet in mendacio iocoso, in quo levis aliqua delectatio intenditur, & in mendacio officioso, in quo vtilitas aliqua proximi spectatur; quod etiam docuit supr. S. Augustinus his verbis: *Duo sunt genera mendaciorum, in quibus non est magna culpa; sed tamen non sunt sine culpa, cum aut iocamur, aut proximo consulendo mentimur.*

Monet tamen rectè suprà S. Doctor mendacium eiusmodi iocosum vel officiosum, licet ex se non sit nisi veniale, posse per accidens fieri mortale, ratione scandali quod causare potest; vt si quis vir Deo sacer coram aliis mendacium iocosum tale proferat, ex quo aliqui desumant gravis alicuius scandali occasionem.

§ II.

De iis quæ ad processum iudicialem spectant, ac primo de Iudice.

QVatuor sunt præcipuæ conditiones ad hoc requisitæ, vt quis officio Iudicis ritè fungatur; de quibus agit S. Doctor quæst. 67. art. 1. & sequent.

Prima est, vt habeat legitimam iudicandi potestatem quæ quadruplex est, vt observat Toletus lib. 5. cap. 56. vna ordinaria quæ ipsi competit ratione officii: altera delegata, quæ est ex commissione ordinarii: tertia arbitraria, qualis est eius qui ex consensu partium in Iudicem eligitur: quarta denique accessoria, quam quis habet in eum, qui licet sibi subditus non sit, delictum tamen commisit intra limites suæ iurisdictionis.

Qui autem absque potestate legitima se in officium Iudicis ingerit, mortalis peccati reatum incurrit; & obligatur ad restitutionem damni, si quod ex illius illegitimæ potestatis vsu sequatur, vt docet Toletus ibid.

Secunda conditio est, vt iudicet secundùm veritatem, quæ (vt declarat S. Doctor suprà) innotescit illi; tam

in generali per leges divinas ac humanas, quas idcircò optimè callere debet, ne si earum laboret ignorantiâ (quæ in illo nullatenùs excusari potest) aliquid decernat ipsis legibus contrarium, ac proinde iniqvum: quã in particulari per instrumenta, testes aliaque similia documenta, quæ, (vt monet ibidem S. Doctor) sequi magis in iudicando debet, quàm id quod ipse tanquam privata persona novit: ex quo tamen iuvari potest ad probationes inductas accuratiùs discutiendas; vt possit earum defectum investigare.

2. Est autem controversum inter Theologos, an iudex teneatur secundùm allegata & probata ferre sententiam; ita vt condemnare debeat illum, quem ex privata scientia certo scit esse innocentem. Variæ sunt super hâc re illorum sententiæ: alii siquidem existimant nunquam licere Iudici, ne in causis quidem civilibus contra veritatem sibi etiam privatim notam iudicare: alii ad solas criminales causas id restringunt; alii verò è contra in omnibus tam civilibus quàm criminalibus, Iudicem probationes publicas sequi debere asserunt: quorum sententia cæteris probabilior eo præsertim nomine censeri debet: quod illi S. Doctor apertè subscribit supra. art. 2. & post illum plurimi alii magni nominis Theologi, quos citat & sequitur Valentia disp. 5. quæst. 11. de iud. pun. 2. quibus accedit authoritas S. Ambrosii qui super illa Psalm. 118. verba, *Miserationes tuæ multæ nimis*, sic loquitur: *Bonus Iudex nihil ex arbitrio suo facit, sed iuxta leges & iura pronunciat; statutis iuris obtemperat; non indulget propriæ voluntati, nihil paratum & meditatum domo refert sed sicut audit: ita iudicat.*

Quid igitur, dicet aliquis, faciet iudex in eo casu, in quo certo scit innocentem aliquem falsò accusari & falsis testimoniis ac probationibus de crimine aliquo convinci? Respondetur in tali casu Iudicem teneri ad faciendum quidquid potest citra populi scandalum, vt sententia contra innocentem non feratur, v. g. impediendo accusationem

item, protrahendo iudicium, aperiendo carceres, testes i-psos per varia intervalla pluries interrogando, ab iisque separatim circumstantias loci, temporis, personarum stri-ctius inquirendo, vt ex illa inquisitione testimonium illo-rum falsitatis convincere possit. Quid si hæc & similia ad innocentis iustificationem, nihil proficiant, sicut non po-test ipsum innocentem absolvere, quandiu is secundum publicas probationes nocens apparet, sic etiam illum quantūvis probationibus illis convictum morti adiudicare aut condemnare nunquam debet, si eius innocentiam pri-vatim perspectam habeat: quare vel causam remittere de-bet ad iudicem superiorem, si ipse sit inferior; ac depositâ iudicis personâ, officium testis assumere apud illum, si ea ratione putet innocentem posse liberari: vel quâvis alia ratione ab hoc iudicio abstinere: imò etiam potius officium iudicis dimittere, quàm innocentis condemnati-oni subscribere: cùm vitam innocenti adimere, sit intrin-secè malum, quod proinde nunquam facere licitum est. Ita Panormitanus, Hostiensis, & plures alii, quos citat & sequitur Lessius cap. 29, dub. 10.

3. Tertia conditio est, vt in iudicando formam à iure & legibus præscriptam servet, ac in civilibus quidem cau-sis procedere non solet nisi postulatus: quin & tunc ope-ram dare debet, vt si fieri possit, pares ad concordiam re-vocentur, quâ ratione l. *quidam* ff. de rebus creditis dici-tur quòd *Ad Officium Iudicis pertinet lites diminuere.*

In criminalibus autem causis duobus modis procedere potest, vel ad petionem partis seu instantiam accusatoris, vt paragraph. sequent. dicitur; vel deficiente accusatore, per viam inquisitionis. Quamvis autem (vt ex communi Theologorum sententia docet Lessius supr. dub. 13.) ad inquisitionem generalem faciendam nulla requiratur præ-cedens personæ vel delicti infamia, cùm in iure præcipia-tur Ecclesiasticis, Prælatis & Superioribus, vt suo tempo-re faciant visitationes & inquisitiones generales, vt habe-tur ex capite *Perniciosa*. 1. de Officio Iudic[illegible] inqui-

rendum tamen contra aliquem particularem requiritur vt illius infamia aliqua præcesserit, vt habetur ex cap. *Inquisitioni*, & cap. *qualiter*. 2. de accusatione, hæc enim infamia (vt ait S. Doctor suprà. 3. ad 2.) accusatoris vicem supplet.

4. Observat autem Laymannus lib. 3. de iustit. tract. 6. cap. 2. præter infamiam, alia interdum suppetere posse indicia, ex quibus Iudices præsertim sæculares, boni publici causâ moveri solent ad inquirendum, & procedendum contra criminosos, ne, si crimina remaneant impunita, maiorem aliis similia patrandi audaciam tribuant: quod quidem licitum esse docet Lessius sup. dub. 15. si circumspectè & secundùm leges aut consvetudines receptas in furtis, homicidiis, aliisque criminibus reipublicæ perniciosis id fiat.

Hæc autem indicia ex vna parte tantò maiora requiruntur ad inquirendum de persona aliqua, quantò insigniori dignitate præfulget. vt constat ex canone 2. quæst. 5. & ex cap. *qualiter & quando*. 2. de accusationibus: ex altera verò parte tantò leviora plerumque sufficiunt, quantò perniciosius crimen est, de quo Iudex debet inquirere; quale est proditio, hæresis, latrocinium publicum, &c. quæ fusiùs explicata videri possunt apud eundem Laymannum suprà.

Quarta denique conditio est, vt in exequendâ sententiâ à se iustè lata, firmus sit & constans: nec vllo favore timore, aut respectu humano se flecti sinat: vnde Eccl. 7. dicitur: *Noli quærere fieri Iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne fortè extimescas faciem potentis.*

5. Quæret aliquis, num Iudex pœnam à iure decretam licitè relaxare possit. Respondetur 1. nunquam id licitum esse, si sit contra publicam vtilitatem, vt docet S. Thomas suprà art. 4. vnde Deut. 13. dicitur de illo, qui seducit alios & ad idololatriam inducit: *Non parcat illi oculus tuus, vt miserearis & occultes eum; sed statim interficies.* Respondetur 2. ex eodem S. Doctore hanc esse differentiam

inter

inter Iudices inferiores & supremum Iudicem seu Principem, cui plenariè potestas publica commissa est; quòd inferior semper teneatur sententiam ferre secundùm iura, illamque exequi, non modo cum is. qui damnum passus est, id postulat, sed etiam quamvis à tali postulatione desistat, sibique satisfactum esse dicat: licet viam appellationis denegare non debeat, nisi in casibus à iure expressis. Supremus autem Iudex seu Princeps, si is qui passus est iniuriam, velit eam remittere, poterit reum eximere à pœnâ, si hoc publicæ vtilitati conducere, aut saltem minimè nocere perspexerit: quòd si læsus nolit iniuriam remittere, poterit nihilominùs Princeps, satisfactione debitâ erga ipsum læsum iniunctâ, pœnam à iure decretam relaxare, vel in aliam leviorem commutare: quod tamen nonnisi rarissimè facere debet, & ob causas tales quæ illum apud summum omnium Iudicem Deum, ab omni culpa immunem reddere possint.

§ III.

De accusatore.

I. DVo præsertim quæri possunt: primum est, quis accusare teneatur: secundum, quomodo in accusatione se gerere debeat.

Quod spectat ad primum, observandum est ex communi Doctorum consensu, duplicem esse viam in iure expressam (vt habetur ex cap. *super his* extra de accusationibus) qua crimen aliquod ad publicam potestatem deferri potest, denunciationis scilicet, & accusationis, quæ in eo differunt quòd accusatori incumbat onus probandi criminis: non item denunciatori, sed solum aperiendi indicia, quibus iudex ex officio moveri possit ad ulteriorem inquisitionem. Rursûs denunciatio dupliciter fieri potest. vel charitativè, cùm quis admonitione privata præmissa, nec secuta proximi emendatione, peccatum eius defert ad

Supe-

Superiorem tanquam ad patrem, vt efficacius remediu adhibeat, iuxta illud Christi Domini sancti Matth: 16. *Si non audierit, dic Ecclesiæ*: vel iuridicialiter, cùm quis a vindictam & punitionem criminum ob bonum publicu denuntiat illa Superiori tanquam Iudici.

2. Hac obseruatione præmissa, docet S. Thomas eum qui crimen aliquod reipublicæ maximè perniciosum, quali est hæresis, proditionis, falsæ monetæ, &c. certò cogno scit, ac probare potest, teneri ad criminosum accusandum aut saltem iudicialiter denunciandum.

Quòd si tale crimen jam emendatum sit, isque qui il lud perpetravit, de eo pœnituit, & ad meliorem frugen se recepit, tunc nullam ampliùs remanere accusandi, au denunciandi obligationem docet Toletus lib. 5. cap. 5 nisi fortè quis de illo iuridicè interrogetur: tunc enim ve rum respondere tenebitur.

In aliis autem criminibus, quæ non vergunt in detr mentum reipublicæ, nulla est obligatio instituendæ acc sationis aut iudicialis denunciationis: sed tantùm fratern correctionis, vt ex S. Doctore probat Valentia disp q. 12 de accus. pun. 1.

Excipit tamen Toletus suprà, crimen illud, ex q grave nocumentum personæ alicui immineret, vt si q sciret alteri parari insidias, in quibus eius vita periclit retur: tunc enim, si via correctionis fraternæ id impe re non potest, denunciare debet Iudici, aut admonere lum, in quem struuntur insidiæ, vt sibi caveat, non tam illi aperire, quis sit ille à quo sibi cavere debet: ne periendo, contra charitatem peccet. Rectè etiam ide Toletus monet, Clericos in causis criminalibus, ob qu mors aut mutilatio infligi potest, non posse accusato partes suscipere; sed tantùm denunciare iuridicè, pr missa tamen protestatione, quòd illius cuius crimen ipsis defertur, neque mortem neque mutilationem inte dant.

3. Quod spectat ad modum, quo accusatio vel den ciatio

iatio fieri debet, vt neque contra justitiam, neque contra charitatem peccetur, docet S. Thomas art. 3. accusationem seu denunciationem ex omni parte debere esse iustam, & vt nullus in ea calumniæ, prævaricationi, aut tergiversationi locus sit; requiri præterea vt ex intentione iustâ & rectâ procedat, non verò odio, irâ, aut alio simili pravo affectu.

Quamvis autem nullus ex iustitiâ teneatur præmittere secretam & fraternam correctionem ante accusationem aut denunciationem; tenetur tamen ex charitate, si delictum sit occultum, sitque spes aliqua reum eiusmodi correctione fraterna esse emendandum, & ad debitam satisfactionem inducendum: si tamen nulla sit eiusmodi spes, sed profectura censeatur admonitio: tunc ad illam præmittendam nulla est obligatio; imò quando crimen est contra bonum publicum, vrgétque illius periculum; tunc sine vllâ morâ publicæ potestati denunciandum est. Ita Lessius cap. 30 dub. 2. Toletus lib. 5. cap. 57. Bonacina disp. 10. qu. 3. pun. 1. & alii communiter.

4. Observat tamen Lessius cap. 29. dub. 13. quandò crimen occultum est, nec vllo modo probari potest, tunc esse contra iustitiam illud per viam accusationis aut denunciationis iudicialis aperire: cùm enim probari non possit, non potest quoque puniri, proindéque ex eius manifestatione nihil aliud quàm alterius infamia sequi potest. Excipit tamen duos casus, in quibus licitum est patefacere Superiori crimen occultum alterius; quamvis probari non possit. Primus est quando id conducere existimatur ad emendationem illius qui crimen eiusmodi commisit; tunc Superiori, non quidem vt Iudici; sed vt patri manifestari potest, præmissa tamen admonitione fraterna, vt supra dictum est: Alter est, quandò ex occulto crimine, grave aliquod malum spirituale vel temporale eminet, quod nonnisi Superioris potentia vel authoritate averti potest.

Parag.

§ IV.

De Testibus.

I. CErtum est testem interrogatum à Iudice secundum ordinem iuris suprà explicatum Parag. 2. obligari ad ferendum testimonium, & ad declarandum crimen, quod ab altero commissum esse cognoscit. Ita Sanctus Doctor quæst. 70. art. 1. & cum illo communiter omnes.

Excipiuntur tamen aliqui casus, Primus est, si quis crimen ex solâ confessione Sacramentali cognoscat: tunc enim nullatenùs illud vnquam declarare debet, vt expressè docet S. Thomas resp. ad 1. & satis constat ex illis, quæ in tractatu præcedenti c. 5. dicta sunt.

Secundus est, quandò in causis criminalibus, in quibus mortis vel mutilationis sententia infligenda censetur, testimonium ferendum est; ad illud enim clerici non tenentur, imò nec testimonium in eiusmodi causis ferre debent, vt docet S. Thomas sup. ad 3.

Tertius est, si crimen suum quis alteri sub secreto declaravit, consilii, vel auxilii petendi causâ, ad salutem propriam spiritualem aut corporalem, vt fieri solet Medico, Advocato, obstetrici, &c. tunc enim nullus arcanum suæ fidei commissum declarare tenetur; nisi fortè criminis illius testificatio necessaria sit ad aliquod grave damnum publicum vel privatum avertendum: tunc enim promissio secreti, etiam iuramento confirmata, non obligat, cùm nullum iuramentum promissorium cedens in damnum iniustum alterius, obliget: proindéque is, qui crimen eiusmodi novit, tenetur illud interroganti iudici patefacere. Ita S. Doctor in resp. ad 2. & post illum Lessius sup. cap. 3. dub. 6.

Quartus est, si quando Iudex procedit per viam inquisitionis generalis ad cognoscenda & punienda crimina: tunc enim si quis ab illo interrogetur, v. g. vtrùm in tali loco sint aliqui adulteri, incestuosi, &c. non tenetur, imò non debet adulterium aut incestum alicuius patefacere,

omninò sit occultum, vt patet ex c. *qualiter & quando* 2. de accusationibus, & docet Sylvester & plures alii apud Lessium suprà.

2. Quæres quid igitur faciet testis in casibus suprà relatis, si à Iudice, iuramento interposito, vt semper fit, compellatur ad interrogata respondere: si enim verum dicat, peccabit contra charitatem: imò contra religionem, & sigillum Confessionis, si manifestet peccatum aliquod in Confessione declaratum: si autem neget id quod verum esse cognovit, mendacii, imò periurii, reatum incurret.

Facilis est aliquorum responsio, testem in casibus illis à testimonio ferendo abstinere debere; & si à Iudice vrgeatur, declarare se iustâ aliquâ ratione impediri, quominùs id facere possit: ad quod, si à Iudice, his non obstantibus, cogatur ad veritatem patefaciendam, quid in illis angustiis faciet? Perplexa est haud dubiè & difficilis hæc quæstio, cuius solutio, qualiscunque afferatur, faciliùs carpi & argui poterit, quàm prout ad conscientiarum levamen expedit, explicari: ne tamen lectorem ambiguum & hærentem relinquamus, tria breviter hìc proponimus ex communi, & recepta probatorum authorum doctrina.

1. Primum est, quod, quotiescunque quis, sive testis, sive reus, secundùm ordinem juris à Iudice, vel Superiore Ecclesiastico, sive laico interrogatur de aliqua re, quam sine vllo peccato declarare potest; tunc candidè ac sincerè, & seclusâ omni ambiguitate vel restrictione mentali, secundùm mentem interrogantis respondere tenetur, quamvis enim multi Doctores existiment reum non esse obligatum confiteri crimen morte, vel mutilatione dignum, quod aliàs scit plenè probari non posse, vt Angelus, Sylvester, Armilla verbo (*Delicti Confessio*) Rosella verbo (*Accusatur*) Panormitanus cap. 3. de Confessione, Pezantius in 2. 2. qu. 70. disp. vnic. in fine, & alii, quarum sententiam probabilem existimat Bonacina ad 8. Decalogi præceptum, disp. 10 quæst. 3. pun. 2. num. 7. longè tamen probabilior est aliorum sententia, qui existimant eti-

am in casu supra relato reum, quando à proprio iudice interrogatur secundùm iuris ordinem, id est de crimine aliquo, de quo præcessit infamia, aut de quo suppetunt indicia aut semiplena probatio, teneri ad fatendum crimē & verum manifestandum, etiamsi ex eius Confessione mors sequatur. Ita docet S. Thomas 2. 2. quæst. 69. art. 1, & post illum plures alii, ac præsertim Toletus lib. 5. c. 59, Torres in 2. 2. disp. 50. dub. 2. Filiucius tract. 40. num. 263. Becanus lib 5. manual. cap. 21. num. 4. Lessius lib. 2. cap. 31. num. 12. & Laymann. tract. de iudicis cap 5.

4. Secundum est, posse interdum talem causam suppetere, ex qua licitum fiat, imò etiam necessarium sit non apertè profiteri veritatem; sed illam vel aliquibus verbis multiplici sensu vertibilibus, seu æquivocatione aliqua, vel restrictione aliqua mentali tegere. Exemplum profert S. Thomas in 4. dist. 1. quæst. 3. art. 1. quæst. 1. ad 2. & 3. de Confessario, qui de peccato sibi in Confessione declarato à Iudice interrogaretur; asseritque posse illum etiam iuramento affirmare se nescire eius peccatum, cum hâc restrictione mentali: quod nesciat vt interrogantis subditus. Ita cum S. Doctore sentiunt Altissiodorensis libro 3. summæ, tract. 18. quæst. 2. sub finem: Durandus in 4. dist. 21. quæst. 4. num. 10. Paludanus ibid. quæst. 3. art. 3. Maior ibid. quæst. 3. ad 7. Adrianus in 4. tr. de Confessione quæst. de Confessore: Ioannes Medina, Cod. de pænitentiâ tract. 2. quæst. 25. qui omnes vnanimiter idem asserunt id quod ex S. Doctore suprà relatum est, & præterea Dominicus Soto lib 5. de iust. quæst. 6. art. 2. concl. 7. docet testem qui contrà iuris ordinem interrogaretur de crimine, quòd secretò cognovit, posse absque mendacio respondere, & etiam iuramento affirmare se illud nescire, cum hac restrictione mentali, quod nesciat, vt alteri contra iustitiæ ordinem interroganti revelet: quod etiam asserit & fusè probat Dominicus Bannes in 2. 2. quæst. 69. art. 2 dub. 1.

Tertium, causa legitima & rationabili deficiente, nemini

mini vnquam fas esse, vt docent suprà citati authores & alii Theologi communiter, verbis ambiguis aut æquivocis vel mentali restrictione inter loquendum vti: aliàs vsus, in quem instituta sunt verba, perverteretur; omnis colloquiorum & sermonum certitudo; adeòque omne humanum commercium, & fructus civilis ac Christianæ societatis tolleretur; semperque inesset ratio suspicandi dolum aliquem in verbis latere & ambiguitatem & mentalem restrictionem subesse.

§ V.

De Reo.

1. TRia præsertim circa obligationes Rei quæri possunt. Primum est, vtrùm teneatur fateri veritatem, quandò à Iudice interrogatur. Responsio facilis est ex dictis paragrapho præcedenti: si enim à Iudice legitimo interrogetur secundùm formam juris, tenetur verum respondere: è contrà si Iudex legitimam non habeat potestatem, aut formam juris non servet; id est, si infamia non præcesserit de crimine de quo fit interrogatio, aut saltem illius criminis semiplena probatio, vel indicia sufficientia non suppetant; tūc respondere ad interrogata non tenetur: quod si à Iudice cogatur, quod tamen sine peccato facere non potest, nec ab alio per appellationis viam declinare possit; tunc poterit respondendo crimen occultare ac tegere eo modo, quo præcedenti Parag. explicatum est. Observat etiam Toletus lib. 5. cap. 58. simili ratione reum non teneri ad complices suos revelandos, nisi illorū infamia aliqua præcesserit: id est, nisi ex fama constet illum socios habuisse; vel quandò crimen tale est, vt sine sociis non committatur: quod etiam docet Lessius suprà c. 29. dub. 17.

2. Secundum est, an licitum sit reo ad superiorem Iudicem appellare. Respondet S. Doctor, id ei licitum esse, si causam suam iustam esse confidat, vel se ab inferiori Iu-

dice gravatum esse arbitretur: illicitum verò, si appellatio fiat solùm ad moram afferendam, ne vel iusta sententia feratur, vel si lata est, executioni mandetur, vt habetur. cap *omnino* 2. quæst. 6.

Tertium est, vtrùm reus condemnatus possit se per vim defendere, ne sententia in eum lata executioni mandetur. Respondet S. Doctor id licitum non esse, si iustè condemnatus sit, etiam ad mortem: licitum verò esse, si sit iniustè condemnatus; dummodò tamen nullum inde scandalum, neque gravis aliqua perturbatio in communitate timeatur. Addit S. Doctor illum qui ad mortem iustè damnatus est, posse licitè fugere, si occasio se offerat: dummodò nullam iudici, vel eius ministris vim in eorum persona inferat.

§ VI.

De Advocato & Procuratore.

I. SAnctus Thomas 2. 2. q. 71. quatuor præsertim conditiones requirit in Advocato, quæ etiam, servata debita proportione, de Procuratore intelligi debent.

Prima est peritia, quâ, vt dicit S. Doctor art. 2. *possit convenienter assumptæ causæ iustitiam ostendere*: vnde: vt dicit Toletus lib. 5. cap. 60. si ex ignorantia in causa est, cur cliens causa alioquin iustâ decidat, peccat, & damnũ illatum resarcire tenetur: quod etiam similiter dicendum censet de eius negligentia.

Secunda conditio est iustitia in exhibendo patrocinio: qui enim scienter iniustam causam defendit, absque dubio graviter peccat, vt asserit S. Doctor art. 3. teneturque ad restitutionem damni quod pars adversa incurrit; nisi per clientem suum resarciatur. Quod si causa dubia sit, nec satis ex utrâque parte iustitia dignoscatur, potest quidem eius patrocinium suscipere; dummodò paratus sit quam primum ab illo patrocinio abstinere, si in progressu litis eius iniustitiam deprehendat.

2 Ter-

2. Tertia conditio est ab omni avaritiæ labe immunitas: *quamvis enim*, vt dixit S. Augustinus ep. 54. ad Maced. *Advocatus iustum patrocinium, & Iurisperitus verum consilium licitè vendere possit:* patrocinii tamen vel consilii illius pretium moderatè accipere debet. *Considerata* vt loquitur S. Doctor art. 4. *conditione personarum, negotioru, laboris & consvetudinis patriæ.*

Quarta denique conditio est charitas, quà tenetur Advocatus pauperum causas suscipere, illisque patrocinari quandò aliter ipsis subveniri non potest, eâdem ratione, quâ tenentur omnes necessitatem patienti misericordiæ opus impendere, vt fusiùs explicat Sanctus Doctor, a 1.

§ VII.

De iniuriis honoris & famæ per detractionem & contumeliam.

1. HOnoris nomine intelligitur testificatio quædam exterior excellentiæ alterius; per famam verò significatur multorum existimatio de vitâ, moribus & actibus eiusdem, vt docet S. Thomas q. 72. & 73. vnde per detractionem, fama præsertim læditur: honor verò, per contumeliam: detractio siquidem est alienæ famæ occulta & iniusta denigratio; contumelia verò addit novam iniuriam, quâ non tantùm fama, sed etiam honor violatur; non enim occultè in absentia, vt fit per detractionem, sed coram & in præsentiâ honor per contumeliam cum quodam contemptu impetitur. Ex quo fit vt, quamvis detractio sit ex genere suo peccatum mortale; & quidem gravissimum, vt docet S. Thomas quæst. 73. art. 2. contumelia tamen sit peccatum adhuc illo gravius; quia magis lædit, & acerbiorem infert iniuriam.

Diximus detractionem esse iniustam famæ alienæ denigrationem; quia non erit detractio, si iustè fama aliena denigretur; v.g. si quis ex motivo iustitiæ vel chari

fatis, alicuius crimen, quòd vel bono publico perniciosum est, vel alteri iniuriosum & nocuum Superiori aut alicui alteri aperiat, qui remedium afferre potest: quod si fama auferatur ex intentione nocendi, tunc illius ablatio ad detractionem pertinet.

2. Hæc autem intentio nocendi, vt obseruat Tolet. sup. cap. 63. dupliciter in detrahente reperiri potest: vno modo directè, cùm quis per detractionem reipsa nocere intendit; altero modo indirectè, cùm licet expressè id non intendat: ea tamen dicit, ex quibus nocumentum famæ alterius iniustè sequitur: vt qui ex ioco vel loquacitate alteri notabiliter detrahit.

Docet præterea S. Thom. art. 1. ad 3. detractionem octo potissimùm modis committi posse, nimirùm quatuor modis directè, & quatuor indirectè Directè quidem 1. imponendo alteri falsum crimen. 2. crimen illius verum verbis adaugendo: 3. manifestando crimen verum, sed occultum: 4. malitiosè ac perperam alterius factum bonum interpretando: qui quartus modus (vt notat Lessius lib. 2. cap. 11. dub. 2.) quatenùs per illam pravam interpretationem fama proximi læditur in animo audientis, pertinet ad detractionem: quatenùs verò concipitur in animo illius, qui sic malitiosè interpretatur, pertinet ad iudicium temerarium, de quo sequenti Parag. agetur.

Indirectè autem committitur detractio. 1. negando rectè facta aut egregias dotes alterius: 2. verbis extenuando: 3. reticendo bona alterius eo tempore & loco, quo silentium istud eius famæ nocere potest: 4. remissè ac frigidè laudando.

3. Quovis autem modo committatur detractio, sive directè, sive indirectè, sive ex intentione formali & expressa nocendi, sive alio quovis illicito motivo, censetur semper esse peccatum mortale, quoties quis deliberatè famam alterius lædit in re gravi: veniale autem, si tantùm in re levi, vt docet S. Thomas art. 2. Gravitas autem & levitas illa æstimanda est, tùm ex qualitate læsionis, quæ

per

per detractionem famæ alterius infertur: tum ex conditione personæ cuius fama læditur: fieri siquidem potest, quod rectè observat Tolet. c. 64. vt manifestatio peccati alicuius respectu personæ vnius censeatur infamia levis, imò interdum nulla, quæ respectu alterius gravem infamiam induceret, aut notabile scandalum secum inveheret: e. g. qui de milite diceret: quòd ad duellum provocatus inimicum occiderit; de adolescente dissoluto, quòd amore aliquo illicito implicitus sit, levem, imò propè nullam maculam illorum famæ inurere censeretur, cùm tales vt plurimùm de similibus rebus glorientur: qui verò idem de Episcopo, aut personâ aliquâ Ecclesiasticâ, vel religiosâ diceret, haud dubiè gravissimam eius famæ & maximè scandalosam iniuriam irrogaret.

Hinc etiam colligitur, vt docet Lessius cap. 11. dub. 3. vt plurimùm nonnisi venialiter peccare illos qui aliorum defectus naturales occultos sive corporis, sive animi patefaciunt; vt quod aliquis sit gibbosus, quòd ignarus, exilis ingenii, &c. nisi fortè inde, vt idem monet, grave aliquod illius damnum, aut notabilis contemptus in animis audientium, vel scandalum alterius oriretur.

§ VIII.

Solvuntur dubia quædam circa peccatum detractionis.

1. PRimum est an peccet mortaliter is, qui alterius peccata audita refert coram aliis, nihil tamen asseverando. Respondetur quòd quamvis per se loquendo id non sit peccatum mortale, quandò nulla inde infamia oritur; nec apud prudentes viros isto loquendi modo qui nullam meretur fidem, alterius fama multum lædatur: si tamen, vt rectè observat Lessius dub. 5. crimen esset valdè grave, quod in audientium animis suspicionem aliquam pravam ingeneraret, in illo casu peccaret mortiferè, qui

huiusmodi crimen referret, præsertim de persona aliqua honesta, respectu cuius suspicio illa grave malum esse censeretur: quod etiam similiter dicendum, si quis peccata alterius audita referat coram iis quos probabile est ex sua levitate credituros.

Secundum est, an peccet mortaliter is, qui peccatum proximi occultum vni aut alteri tantum manifestaret. Respondetur, quamvis Navarrus cap. 18. 21. 23. existimet in tali casu non esse nisi peccatum veniale, si non subsit periculum evulgationis, aut alterius incommodi; probabiliorem tamen & in praxi tutiorem esse eorum sententiam, qui asserunt talem manifestationem esse vt plurimum peccatum mortale: cùm fieri possit, vt rectè monet Lessius dub. 11. aliquem malle peccata sua multis externis & plebeis esse nota, quàm Prælato vel alicui gravi viro, cum quo assiduè versatur, vel à quo dependet.

Si tamen aliquis iniuriam sibi ab altero illatam amico aperiret; non quidem animo detrahendi aut nocendi; sed vt consilium vel consolationem aliquam accipiat illo casu idem Lessius dub. 12. censet non esse peccatum saltem mortiferum.

Tertium est, an liceat hominem diffamatum in vno loco, etiam diffamare, seu crimen illius manifestare in altero, vel apud alios qui illud ignorant. Respondetur ex Tolet. supr. cap. 65. id facere ex intentione nocendi esse peccatum mortale, si gravis sit diffamatio; seclusa verò eiusmodi prava intentione, non esse peccatum, si quis alterum criminis notorietate aut publica Iudicis sententia infamatum in aliqua vrbe manifestet, aliis id in eadem vrbe ignorantibus, nisi ob temporis diuturnitatem crimen illius iam oblivioni datum esset, aut vitæ emendatione bonam famam recuperasset: in aliis verò locis id ipsum notum facere; quò fama communis illud brevi perlatura creditur, idem Toletus neque iustitiæ, neque charitati repugnare existimat: quòd si verisimiliter crederetur, famam illius criminis illuc nunquam aut

nonnisi

nonnisi post longum tempus perventuram esse, existimat Lessius, fore peccatum mortiferum, crimen illud in tali loco divulgare, præsertim si is, qui illud crimen admisit, bonam famam illic consecutus fuisset, vel si ex illa diffamatione aliquod damnum aut incommodum illi aut eius propinquis obveniret; secùs verò si ille parùm curaret se alibi infamari, quod sæpè fieri solet, præsertim si procul absit; aut si quis ob grave crimen fuisset publicè punitus: tunc enim sæpè expedit ista ad aliorum exemplum divulgari.

3. Quartum est, an licitum sit aliquandò quibusdam de causis crimen alicuius occultum alteri detegere. Respondetur licitum esse, quoties id necessarium est ad impediendum notabile aliquod damnum alterius, sive corporale, sive spirituale, quod aliâ viâ impediri non potest. Ita Sotus lib. 5. de iust. quæst. 7. art. 1. Navarrus cap. 18. num. 1. Lessius suprà dub. 9. E. g. scis aliquem furtis addictum & sæpè in illis deprehensum, monere potes eos quibuscum habitat, vt sibi caveant, &c. similiter novisti aliquem se gerentem pro Medico, in illa tamen scientiâ valdè imperitum; potes eos monere, quibus ex eius imperitiâ periculum immineret: imò interdum non solùm potes; sed etiam ex charitate teneris alterius crimen occultum manifestare, si ex illo grave aliquod nocumentum publicum, aut etiam particulare immineat, quod censeatur præponderare damno quod is qui illud commisit in fama vel honore patietur: in dubio autem vtrùm præponderet, inclinandum est potiùs in favorem innocentis, e. g. si quis aliquâ hæresi occulta laboret, sitque periculum ne alios inficiat; in illo enim casu horum salus illius famæ debet præponderare.

4. Quintum, an sit peccatum mortale infamare seipsū. Respondetur quòd, quamvis per se loquendo hæc infamatio sui non sit peccatum mortale; cùm, vt rectè probat Lessius dub. 6. neque sit contra iustitiam, homo si quidem est dominus suæ famæ, nec illam sicut alia bona dis-

 sipando

ſipando vlli faciat iniuriam: neque etiam contra charitatem, quæ non obligat ad bona exteriora comparanda vel conſervanda, niſi quatenùs neceſſaria ſunt ad bona ſpiritualia vel noſtra vel proximorum: ſi tamen ex infamatione illa ſuipſius ſequeretur aliquod ſcandalum, aut aliorum nocumentum, vt in perſonis, quorum bona fama ad aliorum ſalutem neceſſaria eſt, v. g. Epiſcopis, Paſtoribus, &c. tunc infamatio illa eſſet peccatum mortale, vt docet idem author ſuprà.

Sextum denique eſt, vtrùm audiens detractorem peccet. Reſpondetur ex mente S. Doctoris quæſt. 7. articulo 4. peccare quoties conſentit detractioni, iuxtà illud Rom. 1. *Digni ſunt morte, non ſolùm qui peccata faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus.*

5. Poteſt autem quis dupliciter detractioni conſentire, vt obſervat Toletus c. 63. directè ſcilicet, vel indirectè: Directè conſentit qui vel alterum inducit ad detrahendum, vel illius detractione delectatur: & is non minùs peccat quàm detractor; de eòque intelligi debet illud dictum S. Bernardi: *Detrahere aut detrahentem audire, vtrum horum deteſtabilius ſit, non facile dixerim.* Indirectè autem conſentit detractioni, qui, licet nec ad illam inducat, nec eâ delectetur; illam tamen non prohibet, nec detrahenti reſiſtit, cùm poſſit & debeat; & ſiquidem detractio ſit notabilis, & in materiâ gravi, poſſitque facilè illam impedire, mortaliter peccat: cùm charitas obliget, vt grave damnum proximi, ſi commodè poſſumus, impediamus: venialiter verò ſi detractio ſit levis, aut ſi præ nimiâ verecundiâ vel animi puſillanimitate reſiſtere detrahenti non audeat; niſi fortè infamia eſſet valdè atrox, vel gravia incommoda putaretur illatura: tunc enim deberet ſibi ipſi vim facere, & excuſsâ verecundiâ modeſtè contradicere. Nullo autem modo peccat qui detrahentem non arguit, eo quòd probabiliter exiſtimat monitionem ſuam nihil profuturam: imò potiùs obfuturam, ſi detractor occaſionem ex eâ ſumat magis oblo-

cutionem suam asseverandi. Item non peccat, qui rationabili aliqua verecundiâ præpeditur, vt si famulus domino, vel filius patri detrahenti non resistat. quandò se nihil profuturum existimat.

Observat tamen rectè Toletus c. 67 longè strictiùs obligari Superiores respectu inferiorum ad prohibendas detractiones, sicut & alia quæcunque peccata; proindeque verecundiam ac pusillanimitatem illos à peccato mortali minimè excusare, si graviter detrahenti non resistant, quandò id profuturum arbitrantur; imò quamvis detrahenti nihil id prodesset, si alios silentio suo scandalizandos esse advertant.

Admonet autem S. Doctor art. 4. ad 2. detrahentem corripi posse, non solùm arguendo, sed etiam signis quibusdam exterioribus vt tristitiâ faciei, ostendendo sibi displicere detractionem, iuxtà dictum Sapientis Prov. 25. *Ventus Aquilo dissipat pluvias, & facies tristis linguam detrahentem:* vel discedendo, vel sermonem aliò divertendo.

§ IX.

De iudicio temerario.

1. QVoniam, ut rectè observat Navarrus, c. 18. mendacia, detractiones, aliæque huius octavi præcepti transgressiones vt plurimùm à iudiciis temerariis proficiscuntur, magnamque cum illis habent culpæ affinitatem: idcircò de iis breviter hic agendum est.

Iudicium autem hic sumimus, non prout significat actum proprium Iudicis quo sibi subditis jus dicit: sed prout denotat actum intellectûs, quo quilibet particularis de altero apud se aliquid cogitat & definit seu statuit: & eo sensu tres veluti gradus distingvere possumus de judicio, quod quis de aliquo concipit. Primus est, quo quis de alterius malo dubitat, neutram in partem inclinando. Secundus est, cùm suspicatur inesse malû, & cum aliquo debili assensu ita esse existimat, cum formidine ta-

men

men oppositi. Tertius est, quando cum pleno assensu & firma animi sententia ita esse judicat.

Hâc observatione suppositâ, certum est in primis dubitare, suspicari, vel judicare de proximo, esse quid indifferens in genere moris, ac benè vel malè se habere posse: benè quidem, si fiat secundùm regulam rectæ rationis malè autem si à regula rectæ rationis aberret: vnde Christus Dominus S. Ioan. 12. *Nolite*, inquit, *iudicare secundùm faciem, sed rectum iudicium iudicare*,

2. Certum est 2. dubitare, suspicari aut iudicare quidpiam mali de altero, quandò causæ sufficientes ad id suppetunt, non esse illicitum, vt communiter Theologi docent, ac præsertim Azorius tom. 3. cap. 11. dub. 3. Valentia disp. 5. quæst. 4. de iudicio, pun. 3. Laymannus lib. 3. de iustitia tract. 3. part. 2. cap: 2. vbi tamen rectè monet maiores rationes & clariora indicia requiri ad suspicandum, quàm ad dubitandum, & ad iudicandum quàm ad suspicandum.

Quæres quænam causæ & rationes ad rectè dubitandum, vel suspicandum, vel iudicandum de malo alterius sufficientes esse censeantur Respondetur nullam certam regulam afferri posse, vt rectè docet Sotus libro tertio de iustitia, quæst. 4. art. 5. & post illum Valentia suprà pun 3. sed id iudicio viri prudentis esse definiendum, consideratâ conditione rei, qualitate personæ, aliisque circumstantiis: quæ omnia cùm interdum sint valdè perplexa & involuta, ideò rectè monet Laymannus, sæpè evenire posse vt quis decipiatur existimans sufficientes sibi adesse dubitandi, suspicandi aut iudicandi rationes; quæ tamen reipsa tales non sunt, præsertim quando ex conditione operum externorum iudicatur de intentionibus, aliisque actibus internis: vnde rectè concludit longè tutius esse animum ab eiusmodi iudiciis, &c. cohibere, Deóque omnia diiudicanda relinquere, nisi fortè necessitas aliqua, vel vtilitas propria vel aliena nos ad id obliget; quia & tunc rationis ac prudentiæ partes erunt, expendere quantum;

tum exteriores apparentiæ habeant probabilitatis animũque cohibere, nè vltrà iustitiæ aut chaitatis metas progrediatur.

3. Certum est 3. iudicium temerarium, seu illud quo advertenter ac deliberatè iudicatur aliquid mali de altero ex levibus & insufficientibus rationibus ac indiciis, esse peccatum mortale: si malum illud grave sit, eiusque famam notabiliter lædat. Ita Sanctus Thomas quæst. 60. art. 3. & illud est iudicium quod Christus Dominus prohibuit his verbis S. Matth. 7. & S. Luc. 6. *Nolite iudicare, & non iudicemini*, vt exponit S. Augustinus libro 2. de serm. Domini in monte cap. 18. & Sanctus Basilius in regulis Brevioribus reg. 164. alias si malum sit leve, nec proximi fama multum lædat, non erit nisi veniale.

Cùm hæc certa sint & in confesso apud omnes, vnum est de quo non convenit inter Theologos; scilicet quale peccatum sit ex levibus indiciis & causis suspicari aliquid mali de proximo, vt plerumque solet evenire. Tres sunt super hâc quæstione sententiæ. Prima est omnem suspicionem temerariam de gravi aliquo proximi malo esse peccatum mortale. Ita Bannes ad quæst. 60. art. 3. Secunda est, suspicionem illam, quæ debili tantùm assensu nititur cum formidine oppositi, nunquam esse peccatum mortale. Ita Caietanus in hunc art. 3. Navarrus in rubricâ de iudiciis, & Ludovicus Mæratius tract. de iustitiâ & iure disp. 9. sect. 1. & 2. qui pro hâc sententiâ citat S. Doctorem a. 3. & S. Augustin. tract. 99. in S. Ioan. vbi dicit genus istud suspicionis *ad humanam tentationem pertinere, sine qua vita ista non ducitur*: concluditque: *si suspiciones vitare non possimus, quia homines sumus; iudicia tamen, id est definitivas firmasque sententias continere debemus.* Tertia denique sententia, quæ omnium probabilissima videtur, est, suspicionem temerariam non esse plerumque nisi peccatum veniale: fieri tamen posse interdum ratione gravitatis materiæ respectivè ad quasdam personas, vt sit mortale: verbi gra-

tiâ, si quis Prælatum Ecclesiasticum doctrina & pietate conspicuum ex levibus quibusdam indiciis suspicetur esse hæreticum, aut peccatum aliquod nefandum aut scandalosum commisisse. Ita Sotus lib. 3. quæstione 4. art. 3. & Lessius suprà dub 3. vbi hanc sententiam fusè probat, præmissa tamen distinctione inter suspicionem illam, quæ oritur ex errore quodam intellectûs & eam quæ ex pravo affectu voluntatis: dicitque suspicionem illam esse tantùm peccatum veniale, quæ procedit ex quodam errore intellectûs, quo quis apprehendit indicia tanquam sufficientia ad suspicandum de proximo aliquod malum, negligitque perspicere & examinare num illa sint sufficientia; est tamen paratus ad suspicionem deponendam, si adverteret causam illius non esse sufficientem: suspicionem verò illam esse peccatum mortale, quæ oritur ex prauo quodam affectu voluntatis & malevolentiæ erga alterum, qua fit vt etiamsi advertat indicia illa non esse sufficientia, velit nihilominùs pergere in sua suspicione quæ est de gravi aliquo proximi malo, quod in maximam illius vergit infamiam.

4. Optimè S. Augustinus lib. 2. de serm. Dom. in monte c. 18. *Duo sunt*, inquit, *in quibus temerarium iudicium cavere debemus: vel cum incertum est qualis futurus sit qui nunc bonus vel malus apparet: si ergo quispiam v. g. conquestus de stomacho ieiunare noluit, & tu non credens, id edacitatis vitio tribueris; temere iudicabis. Item si manifestam edacitatem ebrietatemque cognoveris, & ita reprehenderis quasi nunquam ille possit corrigi atque mutari: nihilominus temere iudicabis. Non ergo reprehendamus ea quæ nescimus quo animo fiunt, neque ita reprehendamus quæ manifesta sunt, vt desperemus sanitatem: vitabimus iudicium de quo nunc dicitur: nolite iudicare, ne iudicetur de vobis.*

Quæres vtrùm ea, de quibus dubium est quo animo fiant in meliorem partem sint interpretanda. Respondetur ex hypothesi, quòd si æqualia sint vtrinque indicia

iudicium de proximo ferre velimus, tunc in partem meliorem seu benigniorem esse ferendum: quia (vt docet S. Thomas art. 4. ad 1.) melius est in dubio frequenter falli bene opinando de proximo, quam malè opinando semel decipi.

5. Monet tamen rectè Lessius cap. 19. dub. 4. quando agitur de vitando aliquo damno, vel de adhibendo remedio, tutius esse dubia in deteriorem partem interpretari; non quidem existimando proximum v. g. esse furem vel improbum, vel pro tali habendum esse: sed iudicando ita exteriùs cavendum esse, & sibi vel alteri consulendum, ac si dubia esset ipsius proximi probitas. Ita S. Thomas art. 4 ad 3. & hâc ratione dum accipimus personam ignotam in ædes, possumus licitè rebus nostris ita cavere; ac si dubia esset eius probitas; quamvis nullomodò improbam illam iudicemus: sic etiam Superiores, quamvis quoad internum affectum erga subditos dubia in meliorem partem interpretari debeant; ad præcavendum tamen malum & disciplinam observandam, ita se gerere possunt ac si de illorum probitate dubitarent.

§ X.

Quot modis peccetur in octavum hoc Decalogi præceptum.

1. PEccant in primis contra octavum hoc Decalogi præceptum, qui deliberatè mendacium aliquod proferunt, quod quidem erit mortale, si honori divino aut proximi bono sit perniciosum. Peccant etiam qui per hypocrisim vitæ sanctimoniam fingunt: quod peccatum adhuc gravius erit, si ex illo sequatur aliquod proximi damnũ, vt si id fiat ad disseminandos errores: item qui habitu aut vestibus mentiuntur sexum; vt si fœmina veste virili, aut vir fœminea induatur, si id fiat propter aliquem pravum finem, aut ex eo peccata alicuius aut scandali periculum immineat.

Peccant

Peccant qui sine legitima authoritate iudicis sibi officiũ arrogant: aut istud ambiunt, quamvis legum ac iuris ignari: Item iudices qui notitiam illam iuris & legum conservare negligunt: qui de causa aliqua ad se non pertinente iudicialiter cognoscere, & sententiam ferre præsumunt: qui contra allegata & probata, aut contra leges & iura iudicant: qui formã à iure præscriptã in iudicando non servãt: qui sine vlla præcedenti infamia aut aliis sufficientibus indiciis, de occulto alicuius crimine iudicialiter inquirunt, reũ indebitè interrogant, & ad respondendũ cogunt: qui favore vel respectu aliquo humano, aut alio quovis pravo affectu à recto iustitiæ tramite deflectunt, sive iniustam ferendo sententiam; sive causarum expeditionem notabiliter differendo, aut fieri permittendo: qui pro sententiâ ferendâ, aliisque actibus iudicialibus aliquid exigunt vltrà id, quod pro iusto & honesto stipendio ex lege vel legitimâ consvetudine accipere licitum est.

2. Peccant qui crimen aliquod bono communi perniciosum non denunciant, quandò commodè id possunt: qui contra alterum litem intentant ex odio, vindictæ appetitu, aut alio quovis pravo affectu: qui fraude, aut iniusto aliquo processu in litibus vtuntur.

Peccant qui ad testimonium ferendum citati, & à legitimo iudice secundum iuris ordinem interrogati, aliquid falsum aut ambiguum, & contra ipsius iudicis mentem respondent: quod & similiter de ipsis accusatis & reis intelligi debet: qui etiam præterea peccant, quandò iudici legitimè aliquid statuenti, aut iustitiæ ministris illius iussa exequentibus resistunt, aut vim aliquam inferunt.

Peccant etiam contra hoc præceptum, qui alterius honori contumeliam irrogant: in eum verba probrosa & iniuriosa proferunt, eidem peccata occulta palam exprobrant: aut alia quævis cum irrisione & contemptu obiiciunt.

3. Peccant qui alterius famæ secretò detrahunt; illi crimen

crimen aliquod falsum imponunt, aut verum malitiosè adaugent, aut eius peccatum occultum manifestant, vel rectè factum perperam interpretantur: Item qui rectè facta alterius inficiantur, vel eadem extenuant, aut de illis silent, vel ea frigidè ac simulatè laudant, cùm ex silentio illo & frigida seu simulata laude sequitur aliquod in proximo famæ dispendium.

Item qui alterum ad detrahendum alliciunt, aut illius detractione delectantur; vel qui cum possint & debeant, detractionem non impediunt: qui susurrationibus causant discordias, qui libellos diffamatorios scribunt, aut in vulgus spargunt, illos pravo animo legunt, asservant, aut aliis legendos tradunt.

Peccant denique qui deliberatè ac temerè aliquid mali de proximo iudicant, vel suspicantur: qui actiones illius honestas vel indifferentes malè interpretantur.

§ XI.

De restitutione ob huius octavi præcepti violationem facienda.

1. DVplex restitutio occurrere potest ob huius præcepti violationem facienda, pro duplici damno famæ seu honoris ac bonorum fortunæ, quod ex ea oriri potest. De vtraque breviter aliquid dicendum est.

Atque in primis quod spectat ad restitutionem bonorum fortunæ, certum est ex iis, quæ præcedenti sectione dicta sunt, ratione mendacii aut contumeliæ vel detractionis incumbere obligationem restituendi, quoties per illud mendacium aut contumeliam illam seu detractionem, damni alicuius causa iniustè data est, aliquo ex modis sectione præcedenti explicatis.

Constat præterea Iudicem, qui sive in ferenda sententia, sive in toto iudiciali processu iniustitiam aliquam commisit, vnde secutum est damnum innocentis, ad illius compensationem obligari: similiter & illum, qui

falsò

falsò alterum accusavit, aut qui falsum testimonium in iudicio detulit, ad resarcienda damna inde secuta teneri.

Quod verò spectat ad restitutionem famæ & honoris certum est (vt ex communi Theologorum doctrina docet Sotus libro 1. de iust. quæst. 6. art. 3. in resp. 4. & post illum Valentia disp. 5. quæst. 6. de restit. pun. 5. famam ablatam restitui debere, si tres concurrant conditiones: prima est, vt fama reipsa ablata fuerit: secunda, vt iniustè ablata fuerit: tertia, vt non fuerit recuperata. His tribus conditionibus concurrentibus.

2. Dicendum 1. eum qui alterum infamavit, afferendo aliquid falsum de illo, ad famam illi restituendam obligari, affirmando se dixisse falsum. Ita S. Doctor q. 62. art. 2. ad 2. & post illum Richardus, Cajetanus, Sotus, Navarrus, & alii apud Valentiam suprà, qui tamen id ita esse intelligendum existimat, si aliâ ratione famam alterius à se iniustè læsam sufficienter reparare non possit.

Dicendum 2. illum qui alterum diffamavit; crimen eius verum quidem, sed occultum patefaciendo, ad famam illius restituendam obligari, non quidem dicendo se falsum dixisse; id enim esset mendacium, quod (vt ex ante dictis constat) nunquam licitum est; sed aliqua aliâ ratione, nimirùm vel dicendo se malè & inconsiderate locutum fuisse; vt monet S. Doctor in resp. ad 4. vel se antea quidem existimasse id esse verum, sed postea comperisse perperam à se id esse dictum, vt censet Ioannes Maior in 4. dist. 15. quæst. 16. vel si timeatur, ne apud personas eruditas aut perspicacis ingenii similes loquendi modi opinionem de crimine proximi conceptam potius confirment, quàm ex animis eorum deleant, Sotus & Navarrus, apud Valentiam existimant tacendum esse de illo crimine, illumque qui famæ detrimentum passus est, quâcunque datâ occasione de aliis rebus commendandum esse; vt sic quædam iniuriæ compensatio fiat. Addit Valentia posse etiam eum, qui verum dicendo alterum infamavit, aliqua ambiguitate aut mentali restri-

ctione

ione vti ad retractandum id quod à se dictum est, quod
men vltimum remedium nonnisi aliis deficientibus,
in gravi aliqua famæ reparandæ necessitate cum maxi-
a cautela videtur esse adhibendum.

3. Dicendum 3. illum etiam qui crimen alterius occul-
m ab alio auditum refert, obligari ad reparationem fa-
æ, si advertat hoc suum dictum in aliis, vt sæpè fit,
nistram de proximo ingenerasse opinionem: quod præ-
are poterit, sive adhibendo aliquod ex mediis supradi-
is, sive ostendendo, & quantum poterit aliis persvaden-
, quàm incerta sint & plerumque falsa, quæ de aliis
assim audiuntur & referuntur. Ita Sotus, Navarrus, &
ii apud eundem Valentiam suprà. Ratio est, quia quo-
escunque damnum famæ proximi iniustè illatum est,
oties incumbit illius sarciendi obligatio: atqui vt sup-
onimus, tale damnum illatum est: ergo sarciendũ est.
Sunt tamen aliquæ causæ ab illa restitutione famæ
ommuniter excusantes eum qui alterum infamavit. Pri-
a est, si is, qui infamatus est, illi, à quo infamatus est,
stitutionem famæ condonavit; nisi fortè talis sit, qui
ondonarè non debeat, quales sunt personæ illæ, quarũ
ma bono publico necessaria est; quam proinde negli-
ere non debent, nec illius reparationem leviter condo-
are. Secunda, si id, quod contra famam alterius oblocu-
s est, in oblivionem abiisse prudenter existimetur. Ter-
a est, si ex eius oblocutione nulla infamia secuta sit; pu-
, quia illi, quibus occultum crimen patefecit, iam illud
overant, aut nullam fidem eius dictis adhibuerunt.
uarta, si fama quæ ablata est, per aliam viam sit re-
uperata. Quinta, si famæ illius restitutio fiat moraliter
npossibilis. Sexta denique, si non possit fieri sine amis-
one famæ, quæ sit longè maioris momenti; vt si Prala-
s aliquis vel vir valdè illustris infamaverit plebeium,
on tenetur cum notabili iactura honoris sui famam illã
esarcire: sed sufficit vt id faciat eo meliori modo, quo
ine propria famæ iactura id poterit, v. g. laudando illum

eo

eo genere virtutis in quo infamavit, aut alia ratione secundùm iudicium viri prudentis. Ita Soens, Cordub. Toletus, & alii apud Lessium lib. 2. cap. 11. dub. 26.

4. Quæres, vtrum in eo casu, in quo fama restitui non potest, debeat pecuniâ compensari. Respondetur probabile esse, id quod asserunt quidam Doctores quos citat & sequitur Valentia, nempe id fieri posse, ac proinde faciendum, Probabilius tamen esse id quod Navarrus, Sylvester, & alii quos citat; & quibus subscribit Lessius sup. dub. 6. docent; nullo scilicet pecuniæ pretio famam dignè compensari posse, iuxta illud Prov. 22. *Melius est nomen bonum, quàm divitiæ multæ*; cum sit bonum superioris ordinis, nec proinde ad illam compensationem faciendam nullum obligari.

Quod autem de restitutione famæ, idem quoque de honoris læsi compensatione intelligi debet, quoties quis aliquam contumeliam in alium protulit, aut quocunque alio modo honorem illius iniustè læsit: tunc enim illum reparare & personæ læsæ satisfacere debet, vel ab eâ petendo veniam, aut aliquid simile faciendo, quod iudicio viri prudentis honoris illius compensationi satis esse possit.

SECTIO IX.

Explicantur nonum & decimum Decalogi præceptum.

Non concupisces vxorem proximi tui, &c.

Non domum, non agrum, &c. & vniversa quæ illius sunt.

1. QVamvis ea, quæ his duobus vltimis Decalogi præceptis prohibentur, iam sexto & septimo prohibita esse videantur, in quibus vt in aliis, vetantur non solùm actus exteriores, sed etiam interiores divinæ legi repugnan-

ntes; nihilominùs (vt rectè observat S. Doctor 1. 2. q. 102. a. 4. & 5.) non sine maximâ ratione hæc duo ma præcepta Deus subjunxit aliis præcedentibus, tùm legum suarum perfectionem, & ab humanis legibus ferentiam ostenderet; *Leges siquidem humanæ* (vt loquitur Catechismus Romanus part. 3. c. 10. *rebus tantum rnis contentæ sunt, divinæ verò ipsius animi puram eramque castitatem atque integritatem requirunt*: tùm m vt expressiùs moneret quàm cauti & solliciti esse eamus in devitandis illis peccatis, quæ solâ cogitatio- & animi proposito committuntur: cùm, vt habetur Concilio Trid. sess. 14. cap. 5. *Nonnunquam animum viùs saucient, & periculosiora sint iis, quæ in manifesto nittuntur.*

Docet autem Catechismus Romanus suprà, hoc dupli- præcepto non prohiberi illam concupiscendi vim, quæ bis à Deo vt authore naturæ indita est, sed pravum illis vsum & effrænatam illam cupiditatem, quæ fines à tâ ratione constitutos transgreditur, sive res malas ap- tendo, vt adulteria, ebrietates, &c. sive res quidem bo- s, sed iniustè & inordiatè desiderando. Quæ quidem m satis constent ex iis, quæ præcedentibus sectionibus plicata sunt, hic breviter adjungemus modos aliquos, ibus Romanus Catechismus declarat, duo vltima De- logi præcepta posse violari.

2. Atque in primis docet peccare in nonum Decalo- præceptum, non modò illum qui alterius uxorem a- ltero affectu concupiscit, sed etiam qui eam sibi matri- onio iungi præmaturo & inordinato affectu optat; m propter illius desiderii perversitatem, tùm etiam opter periculum, ne ex illo inducatur ad optandam vi- mortem aut illegitimum vxoris eius complexum con- piscendum. Quod quidem non solum de mulieribus niugatis, sed etiam de illis quæ alteri desponsatæ sunt, ntelligendum esse dicit; has siquidem concupiscere non cet: sicut nec pacta sponsaliorum rescindere, nec fidem atam violare licitum est. Quod

Quod verò spectat ad decimum & vltimum præceptum, docet idem Catechismus in illud peccare, præsertim eos qui nimis avidè divitias expetunt, alienis opibus inhiant, qui modis pravis & illicitis artibus opes augere concupiscunt: qui lucri captandi gratiâ erga ludos aleæ immoderatè afficiuntur.

5. Peccare item mercatores, qui rerum penuriam annonæque caritatem optant: qui ægrè ferunt vt sint alii præter ipsos qui vendant aut emant, quo ipsi cariùs vendere aut viliùs emere possint: qui alios egere cupiunt vt vendendo & emendendo magis lucrentur. Similiter & milites qui militiæ nomen dant, aut bellum appetunt vt impunè furentur: medicos etiam qui morbos aliorum exoptant, Advocatos, Procuratores, & etiam iudices qui lites multiplicari & protrahi cupiunt, artifices denique qui quæstûs avidi earum rerum, quæ ad vitam aliasque vitæ necessitates pertinent, penuriam exoptant, vt inde plurimum lucri faciant.

Porrò quàm noxia sint & perniciosa hæc prava & inordinata desideria, si deliberatè animo foveantur, testatur Apostolus his verbis 1. Timoth. 6. *Nihil intulimus in hunc mundum: haud dubium quod nec auferre quid possimus: habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus: nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli: & desideria multa inutilia & nociva, quæ mergunt hominem in interitum & perditionem: radix enim omnium malorum est cupiditas.*

Atque hactenùs de Legis divinæ præceptis ad ipsius supremi optimi & maximi Legislatoris maiorem laudem & gloriam.

CAPVT QVINTVM.

De Praeceptis Ecclesiæ.

ECclesiæ præcepta quinque communiter numerantur, vt videre est apud Petrum Canisium in summâ doct. Christ. cap 3. in quorum primo & secundo sanctificatio dierum festorum, & in iisdem diebus Missæ auditio præscribitur: in tertio ieiunium certis diebus servandum iniungitur: in quarto & quinto confessio Sacramentalis semel saltem in anno facienda, & sacra Eucharistia saltem in Paschate sumenda præcipitur. Et de primo quidem & secundo egimus suprâ in explicatione Decalogi: quartum & quintum etiam explicavimus in tractatu de Sacramentis: quare nunc de solo tertio, scilicet ieiunii servandi præcepto, aliquid dicendum nobis superest.

SECTIO VNICA.

Explicatur tertium Ecclesiæ præceptum, quod est de ieiunio.

§ I.

Quid ad debitam ieiunii observationem requiratur.

1. IEjunii nomen tribus modis accipi solet. Primo pro abstinentia à vitiis & peccatis, iuxta illud S. Augustini: *Ieiunium magnum & generale, est abstinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus sæculi, quod est perfectum ieiunium.* Secundò pro abstinentia à quolibet cibo & potu, diciturque ieiunium naturale; quale requiritur ex præcepto Ecclesiastico ad sumptionem Eucharistiæ, vt supra di-

ctum est tract. de sac. cap. 5. Tertiò denique pro abstinentia quadam & cibi subtractione secundùm formam ab Ecclesia præscriptam; & vocatur ieiunium Ecclesiasticũ; de quo proposita quæstio intelligenda est. Pro cuius resolutione.

Dicendum est tria præsertim requiri ad debitam ieiunii Ecclesiastici observationem.

2. Primum est ciborum delectus, seu abstinentia à carnibus, vt docet S. Thomas 2. 2. quæst 147. art. 8. & constat ex perpetuo Ecclesiæ vsu & traditione, cuius testes sunt S. Basilius hom. 1. de ieiunio, S. Augustinus lib. 20. contra Faustum cap. 5. & alii plurimi apud Azorium l. 7. cap. 10. quæsito 6. Quamvis autem non à carnibus solùm, sed etiam ab iis, quæ à carne procedunt, vt ab ovis & lacticiniis, in diebus ieiuniorum esset abstinendum, vt habetur ex rescripto S. Gregorii Papæ ad Augustinum Anglorum Episcopum; imò in quibusdam solemnioribus ieiuniis, v. g. sex diebus hebdomadæ sanctæ cibis tantùm aridoribus, pane videlicet, aquâ & oleribus vesci liceret, vt testatur S. Clemens lib. 5. cap. 17. & S. Epiphanius hæresi 75. Ecclesia tamen ob causas rationabiles de pristino illo rigore nonnihil remisit & abstinentiam illam strictiorem cuiusque devotioni relinquens, in quadragesima quidem vniversim à carnibus & ovis abstinendum esse censuit, lacticiniorum vsum in plerisque locis indulsit; in aliis autem ieiuniorum diebus per annum etiam ovorum vsum concessit: de quibus tamen vt rectè monet Bonacina quæst. 1. de præc. Eccl. pun. 2. consuli debet & servari cuiusque loci legitima consvetudo, quæ est optima legum Ecclesiasticarum interpres.

3. Secundum est vnica in die refectio, vt docet Sanctus Thomas supr. art. 6. & communiter cum illo Theologi omnes: quod meliùs probari non potest, vt observat idem S. Doctor, & post illum Bonacina supr. puncto 3. quàm ex perpetua & vniversali Ecclesiæ praxi; cum nullum super hâc re decretum reperiatur.

Tertium denique est certum refectionis tempus, ita vt efectio illa vnica, non prandij, sed cœnæ rationem obtineat, vt tradit idem S. Doctor suprà art. 7. & constat ex S. Ambrosio serm. 8. in Psalm. 118. & ex S. Gregorio homil. 6. in Evangelia. Et olim quidem aliis ieiuniorum diebus hora nona, quæ est tertia post meridiem, erat ordinarium solvendi ieiunij tempus: in quadragesima verò vsque ad vesperam prorogari solebat, vt testatur S. Bernardus serm. . de quadrag. *Hactenus*, inquit, *vsque ad horam nonam ieiunavimus soli, nunc, in tempore quadragesimæ scilicet, vsque ad vesperam ieiunabunt pariter vniversi Reges & Principes, clerus & populus, nobiles & ignobiles, simul in unum dives & pauper.*

Ecclesia tamen his posterioribus sæculis, tùm ob infirmitatem corporum quæ, mundo ipso senescente, minùs vigoris retinent, tùm ob alias rationes tacito consensu indulsit, vt hora illa vespertina licitè anticipetur, & in quadragesimâ diebusq; aliis præscriptis, circa meridiē ieiunium solvi possit, atque ut præter illam refectionem modicum aliquid cibi serò per modum cœnulæ seu collatiunculæ, vt vocant, sumeretur. Ita docent Navarrus, Armilla, Lessius, Azor, Reginaldus, Toletus, & alii apud Bonacinā supr. pun. 3. & 4. Diximus modicum aliquid cibi: qui enim notabiliter excederet, haud dubiè ieiuniū frangeret.

4. Porrò quantùm cibi sumere liceat in eiusmodi cœnulâ, difficile est determinare: Azorius & alii apud Bonacinam sentiunt quantitatem trium vel quatuor vnciarum panis & fructuū licitè sumi posse: Reginaldus apud eundem existimat, non esse notabiliter excedendam quartam partem eorum, quæ ipsi ieiunanti ad ordinariam cœnam sufficerent: Toletus omnium optimè censet in eo spectandum esse morem locorum, prout à piis & timoratis personis servari solet ieiunium: & intra illius limites vnumquemque licitè ac tutò continere se posse.

Rectè autem monet Laymannus, cautè intelligendum esse id qud docet Caietanus lib. 1. de observ. iciun. verbo

ieiunium, non referre, quid quisquis in ſerotinâ cœnulâ ſu-
mat, ſi modum non excedat, additque conſvetudinem Ec-
cleſiæ à piis & timoratis ſervatam hanc eſſe, vt in cœnul
illâ ſerotinâ non modò quantitas, ſed etiam qualitas
delectus ciborum obſervetur, vtque nihil aliud cum pa-
niſi fructus aliquot vel olera in modica quantitate ſuman-
tur: neque ſibi probari quod aliqui nimis liberaliter ad-
hibent placentas & alia ſimilia obſonia butyro frixa
quamvis iuſculi cocti vſum, vrgente præſertim aliqua in-
firmitate aut neceſſitate, licitè indulgeri poſſe exiſtimet.

Ex dictis colligitur 1. crebriore potûs ſumptione no
ſolvi ieiunium, vt docet S. Thomas ſupr. art. 6. ad 1. lice
ſi temperantiæ modum in potu excederet, haud dubiè pe
caret, graviter quidem aut leviter, pro ratione gravita
vel levitatis exceſſus.

Infertur 2. neque etiam ſolvi ieiunium, ſi aliquid ſ
matur per modum medicinæ, niſi fortè, vt obſervat
Doctor ſuprà ad 3. in fraudem ieiunii aliquid eiusmo
ſumatur in notabili quantitate.

Infertur 3. lectores & miniſtros menſæ in monaſter
aliiſque communitatibus aliquid præſumentes non pecc
re, nec ideò ab illis ieiunium ſolvi, vt ex Navarro, & C
ietano docet Leſſius lib. 4. cap. 2. dub. 2. cum id ab
fiat veluti inchoando prandium: ſicut etiam ieiuniu
non ſolveret is, qui v. g. ob negotium aliquod à menſa
vocaretur, & refectionem inchoatam interrumperet,
poſtmodum negotio abſoluto, ad menſam rediret, & pra
dium ſeu cœnam perficeret.

Quæres vtrum anticipare notabiliter horam refecti
nis in die ieiunii, ſit peccatum mortale. Navarrus & q
dam alii affirmant: Toletus tamen & plures alii, qu
citat & ſequitur Leſſius ſuprà, nonniſi veniale peccatu
committi exiſtimant: imò dicit nullum fore peccatum
ſi juſta aliqua cauſa ſubſit; ſicut nec ſi veſpertina cœn
mane, vel meridie, vrgente aliqua cauſa rationabili
ſumeretur, cœnâ in veſperam dilatâ.

Para

§ II.

Quæ sit obligatio Ieiunij.

1. CErtum & indubitatum est apud omnes Catholicos, præceptum Ecclesiasticum ieiunii obligare ad suā observationem sub peccato mortali, vt ex communi Theologorum consensu docet Lessius supr. dub. 5. probatque ex eo quod can. 68. Apostolorum & can. 56. sexti Concilii generalis, item can. 19. Concilii Gangrensis & pluribus aliis, violatores ieiunii excommunicationis pœnâ plectuntur; quæ tamen ab Ecclesiâ nusquam nisi ob peccatum aliquod mortale infligi solet, vt infra suo loco explicabitur: vnde sequitur illum peccare mortaliter, qui absque legitimâ causâ ieiunium aliquod ab Ecclesiâ præscriptum frangit.

Verùm difficultas est, quas personas & quibus temporibus præceptum illud obliget. Quod spectat ad primum, docet S. Thomas art. 4. omnes Christianos, cuiuscunque sint dignitatis aut perfectionis, præcepto ieiunii obstringi, nisi iusta aliqua causa excusentur; vnde etiam in Concilio Viennensi, vt habetur c. *Ad nostrum*, de hæreticis, inter alia prava Beguardorum & Beguinarum dogmata, damnatum est tanquam hæreticum illud, quo asserebant, solos imperfectos ad ieiunia obligari; perfectos vero ab illis esse exemptos.

2. Diximus, nisi iusta aliqua causa excusentur, sunt enim causæ aliquæ, ob quas excusari potest quivis ab observatione ieiunii: quæ communiter ad tria capita reduci possunt, vt videre est apud Lessium, Bonacinam, Navarrum & alios locis suprà citatis; scilicet ob impotentiam, laborem & pietatem.

Ratione impotentiæ excusantur illi, qui sine gravi aliquo incommodo vel notabili damno ieiunare non possunt; vt infirmi, convalescentes, debiles, accedente præsertim Medicorum iudicio: item mulieres prægnantes &

lactantes: item pauperes, qui non habent quod eis ad vnicam comestionem commodè sufficiat; ob eam causam excusantur pueri & adolescentes vsque ad annum vigesimum primum completum, vt docet S. Thomas art. 4. ad 4. & post illum Abulensis, Navarrus, Azorius, Lessius, Reginaldus, Toletus, & plures alii apud Bonacinam supr. pun. vltim. & excusantur etiam senes, præsertim sexagenarii; quos tamen ab hâc ieiunii observatione minimè exemptos esse docet Abulensis apud Bonacinam supr. si ita robusti sint; vt certum sit eos ex ieiunio nullum detrimentum in viribus corporis pati; sicut è contra Lessius supr & alii quos citat supr. existimant, etiam ante illam ætatem eximi licitè posse à ieiunio illos, in quibus vires & calor naturalis notabiliter minui incipiunt. Quod si dubitetur, an eiusmodi senes satis virium habeant ad incommoda ieiunii ferenda; tunc ad illud servandum minimè censentur obligari, præsertim in præfatâ ætate sexagenariâ; vt docet idem Lessius suprà.

3. Ratione laboris eximuntur illi, qui tali labore victum sibi comparant, cum quo ieiunium viri prudentis iudicio consistere non potest, quales sunt agricolæ, fabri ferrarii, & similes operarii, sive divites sint, sive pauperes, vt ex declaratione Eugenii IV. docet Lessius supr. imò Abulensis, Azor, & alii apud Bonacinam, censent eiusmodi operarios excusari à ieiunio, non solùm die illo quo laborant, sed etiam eo quo laborem intermittunt, si ieiunando laborem præcedentis aut sequentis diei sine gravi incommodo ferre non possint: simili ratione excusantur viatores: præsertim pedibus iter facientes ob aliqua negotia quæ commodè differri nequeunt: quando itineris laborē simul cum ieiunii molestia sine gravi incommodo ferre non possunt.

Qui verò solius delectationis gratiâ, putà venationis, deambulationis, iter alioquin longum susciperent, non excusarentur, cùm in aliud tempus differre possent: sicut nec artifices, nec operarii illi, quorum labor exiguus est,

& faci-

& facilè cùm ieiunio tolerari potest: quales Bonacina dicit esse tonsores, pictores, sartores, &c.

Demùm ratione pietatis excusantur omnes, qui operibus præstantioribus vel maioris momenti incumbunt, quæ vnà cum ieiunio absque gravi incommodo perficere non possunt: qualia sunt opera misericordiæ corporalis vel spiritualis: item opera religionis, vt concionari, docere, Sacramenta ministrare, ornare Templa, &c.

4. Porrò cum diximus hos vel illos à præcepto ieiunii excusari, id intelligi debet, quatenus per illud præceptum vnica solùm refectio præcipitur: non verò quatenùs carnium & aliorum huiusmodi ciborum vsus prohibetur, qui quidem rariùs concedi solet, nec nisi ratione gravioris alicuius necessitatis: quæ si evidens sit & vrgeat, potest quis carnibus & aliis cibis vetitis licitè vesci, etiam absque vllâ dispensatione, quandò Superior commodè adiri non potest: quod si necessitas non vrgeat, vel de illa non tam evidenter constet, dispensatione Superioris opus est, vt docet Lessius dub. 6. qui etiam addit ex Toleto, iis quibus carnium vsus conceditur, his etiam censeri permissam secundam refectionem: quod tamen rectè limitat idem Lessius, si ratione alicuius infirmitatis aut debilitatis id concessum sit: non autem si ea solùm de causa, quia aliquis à piscibus abhorret, vel quia pisces eius temperamento nocere censentur: tunc enim nulla subest causa, cur secunda refectio concedatur.

Quod spectat ad tempora ieiuniorum quæ ab Ecclesia præscripta sunt, antiquissimum & apud SS. Patres maximè testatum & commendatum semper fuit ieiunium quadragesimæ, quod quidem teste S. Ignatio epistol. ad Philippenses, S. Hieronymo Epist: 54. ad Marcellam, & S. Leone serm. 9. de quadragesima, ab Apostolis institutum est ad exemplum Christi Domini. Hoc autem ieiunium à feria 4. cinerum vsque ad Sabbatum sanctum inclusivè observari debet, solis diebus Dominicis exceptis, in quibus sola à carnibus abstinentia servatur: vnde mortali-

ter peccant, qui feria quinta hebdomadæ sanctæ solvunt ieiunium: qui abusus in Concilio Laodiceno can. 50. omnino improbatur. vbi dicitur, *Non oportere in quadragesimâ, quinta feria vltimæ hebdomadæ ieiunium solvi, & totam quadragesimam inhonorari.*

5. Præter quadragesimale ieiunium, religiosè observatum fuit in vniversa Ecclesia ieiunium quatuor temporum; quod quidem vel ab ipsis Apostolis, vel non multò post Apostolorum tempora institutum fuit, vt variis SS. Patrum testimoniis probat Laymannus cap. 2. de observat. ieiun. Alia etiam ieiunia indicta sunt in vigiliis quarumdam festivitatum solemniorum, Christi Domini, Sanctissimæ Virginis Deiparæ, Apostolorum, aliorumque Sanctorum: de quibus consulendæ sunt locorum leges & consvetudines, & id observandum, quod in qualibet regione seu Diœcesi lex seu consvetudo legitima præscribit: si tamen vigiliæ alicuius ieiunium incideret in diem Dominicam, anticipari deberet præcedenti sabbato, vt habetur cap. *Ex parte,* de observatione ieiuniorum, & ex communi Ecclesiæ vsu satis constat.

Singulis quoque hebdomadibus, diebus Veneris & sabbati à carnibus abstinendum est, vt constat ex communi Ecclesiæ praxi, & habetur cap. *Quia dies,* dist. 5. de consecrat. & ex cap. vlt. de observat. ieiun. vbi tamen excipitur, si festum Natalis Dom. in feriam 6. incidat: in illo enim casu *Illi qui nec voto, nec regulari observantia obstricti sunt,* vt loquitur Innocentius III. propter festi excellentiam carnibus vesci possunt, secundùm consvetudinem Ecclesiæ generalis: nec tamen reprehendi debent, qui ob devotionem voluerint abstinere. In aliquibus etiam Galliæ nostræ partibus concessus est esus carnium, diebus Sabbati à Christi Domini Natali vsque ad Purificationem.

Servatur etiam abstinentia à carnibus in Festo S. Marci, & in tribus Rogationum diebus: quod quidem iam olim in Romana Ecclesia vsitatum fuisse, testatur Ordo Romanus cap. de Litania minore.

Parag.

§ III.

Quot modis peccetur in hoc Ecclesiæ præceptum.

1. PEccant inprimis qui absque iusta causa aut legitima dispensatione in diebus ab Ecclesia præscriptis non ieiunant, aut ieiunium inchoatum solvunt: qui abstinentiam violant: carnibusque aut aliis cibis vetitis vescuntur; cùm hac tamen differentia, quòd quoties quis edit cibos vetitos, toties peccet mortaliter: qui verò per secundam refectionem ieiunium violavit, non ampliùs peccet, saltem mortaliter, si posteà pluries comedat, vt ex communi Theologorum consensu docet Layman. sup. c. 1.

Peccant quoque mortaliter, qui in die ieiunii crebrius comedunt aliquid licet in exigua quantitate: quamvis enim, vt dicit Lessius suprà dub. 2. semel vel iterum paucas buccellas extrà refectionis tempus comedere non sit nisi peccatum veniale; si tamen id crebrius fiat, puta septies vel octies, censebitur esse mortale: quia crebræ illæ comestiunculæ æquivalent notabili refectioni.

Peccant etiam qui in cænulâ seu collatiunculâ vespertinâ notabiliter excedunt vltrà quàm ieiunii ratio exigit, prout à piis & timoratis servari solet.

2. Peccant qui alios ad ieiunium violandum inducunt persvasionibus, irrisionibus aut alio quovis modo: item caupones qui cœnam seu alteram refectionem apponunt iis, quos probè sciunt ad ieiunium obligari, quod quidem intelligendum est, vt monet Lessius dub. 4. quandò absque gravi aliquo suo incommodo illis negare possunt: & etiam quando nullum inde scandalum secuturum vident: aliàs si timeatur, ne ii quibus cœna negatur graviùs Deum offendant, blasphemias & convitia proferendo, aut aliquid simile faciendo, poterit illis apponi: quâ ratione dicit Lessius interdum excusari patres aut matresfamilias cœnam famulis & domesticis in die ieiunii permittentes, ne, si denegetur, graviùs Deum offendant:

aliàs si nihil simile timeatur, permittere non debent, ne peccatis eorum cooperentur.

Ad hoc præceptum quoque reduci potest peccatum eorum, qui temperantiæ & sobrietatis in cibo & potu limites transgrediuntur, etiam in aliis diebus, in quibus nulla est ieiunandi obligatio: qui se cibis ingurgitant, vnde notabile damnum in sanitate percipiunt: qui ex nimio potu inebriantur, seipsosque vsu rationis per ebrietatem privant: qui alios ad largiùs bibendum inducunt, vnde sequuturam prævident ebrietatem: quod quidem ebrietatis peccatum eò graviùs est, si ex illo alia peccata secutura prævideantur, puta blasphemiæ, immunditiæ, & similia.

CAPVT SEXTVM.

De Censuris Ecclesiasticis & Irregularitate.

CEnsuræ nomen ex veteri Romanorum iure desumptum ab Ecclesiâ vsurpatum est ad significandam pœnam spiritualem, per quam homo baptizatus delinquens ac contumax, authoritate ipsius Ecclesiæ bonorum quorundam spiritualium vsu privatur, vt docet & fusè explicat Suares disp. 1. de censuris sect. 1. & pleniùs ex infrà dicendis intelligetur.

SECTIO I.

De Censuris in communi.

CVm plurima sint & varia, quæ de censuris in genere à Theologis disputantur, nos pro ratione instituti nostri seligemus ea, quæ cognitu magis necessaria aut vtilia visa sunt, & paragraphis sequentibus breviter explicabimus.

Parag.

§ I.

In quibus personis resideat ferendarum censurarum potestas.

DIcendum est potestatem ordinariam ferendi censuras, residere in Prælatis Ecclesiæ, iurisdictionem in foro exteriori non impeditam habentibus, ac proinde in summo Pontifice, respectu omnium Christianorum: & præterea in Episcopis, Archiepiscopis, Patriarchis, respectu sibi subditorum. vt docet S. Thomas in 4. distin. 18. quæst. 2. art. 2. & satis constat ex perpetuo vsu totius Ecclesiæ.

Eandem etiam potestatem ferendi censuras obtinet Legatus à latere Summi Pontificis, vt habetur ex cap. *Legatus*, de officio Legati in 6. Item Vicarius Papæ aut Episcopi, vt Theologi communiter docent, & habetur ex cap. *licet*, de officio Vicarii. Docet etiam Suares, quem citat & sequitur Bonacina quæst. 1. de censuris pun. 2. eandem potestatem habere Capitulum Sede vacante, & ipsius Capituli Vicarium: Item Abbates, Provinciales, & alios Regularium Præpositos ac Superiores habentes potestatem in foro exteriori respectu sibi subditorum.

2. Hæc autem potestas ferendi censuras ab Ordinariis delegari potest cuilibet Clerico privilegiis Clericalibus gaudenti, vt habetur ex cap. vlt. de Officio Ordinarii, non verò laico, quamvis religioso; nec etiam Clerico coniugato, vt ex communi Theologorum consensu docet Bonacina suprà: ac multò minùs fœminæ, vt habetur ex cap. *Delicta*, de maioritate & obedientia, & fusius explicat & probat Suares disp. de cens. sect. 3.

§ II.

In quasnam personas censura ferri possint.

DIcendum est ferri posse in omnes & quascunque

personas baptizatas rationis & doli capaces, in statu vitæ existentes, illiusque subditas à quo censuræ feruntur.

Dicitur 1. personas illas, quæ censuris feriri possunt, debere esse baptizatas, aliàs Ecclesia in eas nullam obtinet iurisdictionem, iuxtà illud Apostoli: *Quid mihi de his qui foris sunt iudicare?* quod etiam constat ex c. *Gaudemus*, de divortiis, & cap. *Iudæis*, dist. 45.

Dicitur 2. rationis & doli capaces: censura enim est peccati pœna: peccatum verò præsupponit peccatorem esse rationis & doli capacem: vnde infert Suares & post illum Bonacina quæst. 1. de cens. part. 4. etiam impuberes, si doli capaces sint, posse censuris plecti: quamvis id fieri non soleat, nisi postquā pubertatis annos attingerint.

Dicitur 3. in statu vitæ existentes: *Non enim* (vt rectè observat Gratianus causa 24. quæst. 2.) *Dominus dixit quæcunque ligaveritis sub terra: sed super terram: ostendens scilicet, quod viventes pro varietate meritorum suorū solvere possumus vel ligare: de mortuis autem sententiam ferre non possumus: sed*, vt ait S. Leo Epist. 90. ad Rusticum, *horum causa Dei iudicio reservanda est.*

2. Potest quidem Ecclesia vel Prælatus declarare mortuum aliquem, dum viveret censuras incurrisse: easque adversùs eum executioni mandare, v. g. privare illum Ecclesiasticā sepultura, vetare ne pro illo suffragia aut sacrificia offerantur: & è contrà si aliquis excommunicatus moriens contritionis & pœnitentiæ signa exhibuit, à pœna illius excommunicationis illum eximere, non quidem absolvendo, sed permittendo aliis, vt eum in loco sacro sepeliant, ac pro illo suffragia & sacrificia offerant.

Dicitur denique (subditus eius à quo censuræ feruntur) sicut enim nullus potest legibus suis aut decretis illum obligare qui non est sibi subditus: sic nec illum ad id pœnis cogere, vel renuentem censuris punire.

Parag.

§ II.

Ob quam causam censuræ infligantur.

DIcendum est censuras infligi ob peccatum mortale exterius opere completum, cum contumacia.

Dicitur 1. (ob peccatum) quia pœna, vt iustè infligatur, supponit culpam, cum innocens iustè puniri non possit: vnde, vt ex communi Theologorum consensu docet Bonacina suprà, pun. 2. vbi non est peccatum, ibi nullus est censuræ locus.

Dicitur 2. (mortale) quod intelligi debet de censuris gravioribus, putà excommunicatione maiori, suspensione ab Ordine, interdicto generali, &c. eiusmodi enim pœnæ cùm sint gravissimæ, nonnisi ob culpam gravem infligi possunt, vt docent Navarrus, Suares, & plures alii apud Bonacinam sup. & habetur ex cap. *Nemo Episcoporum*, & cap. *nullus Sacerdotum* 11. quæst. 3. & ex Concilio Trident. sess. 25. cap. 1. de reform. Vnde sequitur vt rectè observat Laymannus cap. 5. de censuris in communi, nullam incurri censuram graviorem, quandocunque ob ignorantiam aliquam, aut inadvertentiam seu imperfectionem actûs, peccatum commissum non censetur esse mortale.

Quod autem spectat ad censuras minùs graves, vt excommunicationem minorem, suspensionem levem, pro levioribus interdum & venialibus peccatis infligi possunt, vt ex Suare, Toleto & aliis docet idem Bonacina suprà.

Dicitur (exterius) quia ob peccatum merè internū censura infligi non potest, cùm Ecclesia de rebus occultis & merè internis non iudicet, vt docent Sotus, Sylvester, Suares, & plures alii apud Bonacinam suprà: & habetur in cap. *Erubescant*, & cap. *sicut tuis*, de simonia.

Dicitur 4. (opere completum) ad incurrendam enim censuram requiritur effectus completus, quem legislator intendit censura punire; v. g. si quis ex voluntate occi-

dendi Sacerdotem, sagittam in eum proiiciat, sed illum non attingat; tunc enim quamvis graviter peccaverit, non incidit tamen in excommunicationem latam contra percussores Clericorum.

Dicitur 5. (cum contumaciâ) cùm enim censura sit *Pœna medicinalis*, vt dicitur cap. 1. de sententiâ excommun. non infligitur per modum vltionis & vindictæ, sed exhibetur per modum medicinæ, ad hominem à peccato avertendum, & ex consequenti præsupponit semper admonitionem aliquam præcedentem, quæ sine contumacia respui non potest. Et de communicatione quidem consentiunt omnes, vt videre est apud Bonacinam supr. de reliquis verò censuris idem etiam docet Suares, Ægidius, & alii apud eundem Laymannum cap. 5. de cens. & constat ex cit. c. 1. de sententiâ excommun.

§ IV.

Quæ forma in ferendis censuris observanda sit.

I. Forma in censuris ferendis observanda secundùm communem Ecclesiæ praxim duo requirit. Primum est vt admonitio aliqua præcedat, vt habetur ex cap. *Sacro*, de sententiâ excomm. & ex cap. *Reprehensibilis*, de appellationibus, & ex cap. *Statutum* de sententiâ excom. in 6. Ratio est, quia censura fertur tantùm in contumaces contra Ecclesiam vel Superiorem, vt suprà dictum est, nisi autem admonitio aliqua præcedat, non potest quis censeri contumax. Hæc autem differentia inter censuras quæ incurruntur vi alicuius legis aut constitutionis, & eas quæ infliguntur ab homine, quòd illæ non requirant admonitionem distinctam ab ipsa lege vel constitutione quæ eo ipso quo promulgatur vel notificatur, sufficientem admonitionem continere censetur; hæ verò expressam & distinctam admonitionem requirant, vt docent Suares, Filiucius, & alii apud Bonacinam suprà pun. 9.

Triplex autem regulariter admonitio præmitti debet tribus distinctis dierum aliquorum intervallis, vt habetur ex cap.

ex cap. *Omnes decimæ* 16. *quæst*, 7. & cap. *Constitutionem*, de sententiâ excomm. in 6. nisi necessitas aliqua aut rationabilibus causa trinam illam admonitionē, aut plurium dierum intervallum impediat, vt habetur ex citato capite de sententia excomm.

2. Secundum est, vt censura feratur in scripto, quo exprimatur species censuræ quæ infligitur, nomen illius cui infligitur, & causa ob quam infligitur; alias ferens censuram solo verbo sine scripturâ, mortaliter peccat (vt ex communi Doctorum consensu docet Bonacina sup. pun. 8.) incurritque suspensionem ab ingressu Ecclesiæ per mensem: quam etiam suspensionem incurrit is, qui parti petenti sententiæ latæ exemplar non concedit intra mensem, vt habetur ex cap. *Cum medicinalis* de sententia excomm. in 6. Eximuntur tamen ab hac suspensionis pænâ Episcopi ferentes censuram sine scripto: non enim in citato capite fit mentio Episcoporum; quandò autem in censuris suspensionis vel interdicti non fit expressa mentio Episcoporum, certum est Episcopos iis non obligari vt habetur ex cap. *Periculosum* de sentent. excomm. Eximuntur etiam ab hac pœna quicunque Superiores ferentes censuram sine scripto, quandò id solummodò faciunt ob vrgentem aliquam & iustam causam, vt observat idem Bonacina; qui etiam rectè monet, quod, quamvis nullâ eiusmodi causâ vrgente illicitum sit censuram aliquam ferre sine scripto, hæc tamen censura valida est.

§ V.

Quænam causæ ab incurrendis censuris excusent.

I. QVatuor præcipuè à Theologis numerantur. Prima est ignorantia invincibilis seu inculpabilis tum iuris tum facti. Atque in primis communis est Doctorum sententia, ignorantiam inculpabilem iuris excusare ab incurrendâ quâvis censura; cùm quis scilicet inculpabiliter ignorat prohibitionem aliquam aut legem latam esse à

iure-

iure vel ab homine. Ratio est, quia ad incurrendam censuram requiritur contumacia: sed vbi adest ignorantia eiusmodi inculpabilis, nulla committitur contumacia, ergo nec ylla censura incurritur Ita Sylvester, Navarrus, Henriquez, Filiucius, Suares, & alii apud Bonacinam quæst. 2. pun. 1. & habetur ex cap. secundo constit. 6. vnde colligitur illum, qui scit quidem delictum aliquod esse divina lege vetitum; sed nescit illud esse quoque ab Ecclesia speciali lege prohibitum, si delictum illud committat; quamvis alioquin graviter peccet, nullam tamen censuram incurrere, vt Doctores suprà citati docent.

Quod autem etiam ignorantia facti seu qualitatis facti, excuset à censuris incurrendis, asserunt iidem Doctores & plures alii apud eundem Bonacinam: & constat tum ex capite *Si vero 2.* de sent. excom. tum etiam ex eo quod eiusmodi facti vel qualitatis facti ignorantia interveniente, nulla quoque adsit adversus Ecclesiam contumacia: Vnde patet eum, qui occiderit Sacerdotem, putans se occidere hominem laicum, quamvis graviter peccet, non tamen incurrere excommunicationem.

Addit idem Bonacina ex Suare, Navarro, & aliis quos citat, etiam ignorantiam pœnæ, id est censuræ excusare ab ipsa censura incurrenda; v. g. illum qui sciret quidem Sacerdotis percussionem esse divinâ & Ecclesiasticâ lege prohibitam, sed ignoraret sub excommunicationis pœnâ prohibitam esse: si Sacerdotem percutiat, quamvis peccet, nullam tamen incurrere excommunicationem.

2. Secunda causa excusans ab incurrendis censuris est appellatio iusta & debitè facta; quæ tamē causa locum habet solummodò in censuris illis, quæ sub conditione feruntur; quandò iudex vel Prælatus inferior præcipit alicui sub interminatione censuræ, vt aliquid faciat vel omittat; in eiusmodi enim causâ, si appellatio ad superiorem fiat ante conditionis illius positionem, excusabit ab incurrenda censura, non verò si postquam conditio illa posita fuerit. Ita Sylvester, Henriquez, Navarrus, &

plures

plures apud Bonacinam suprà. e. g. præcipitur alicui sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ, vt compareat coram Iudice Ecclesiastico intra tres dies; si ab ea sentētia ex causâ aliquâ rationabili appellet ante tres illos dies expletos, appellatio impedit quominùs incurrat excommunicationem: non impedit autem; si post tres illos dies appellationem differat.

3. Tertia causa est impotentia id faciendi, quod sub censuræ alicuius interminatione faciendum præcipitur: sive impotentia illa sit Physica, sive Moralis tantùm: quandò scilicet aliquis vel nullo modò, vel sine gravi aliquo incommodo id facere non potest: quod similiter dici debet, quando quis ob metum aliquem gravem & cadentem in constantem virum, eiusmodi præcepto non obtemperat, quia (vt Navarrus, Suares, Filiucius, & alii apud Bonacinam docent q. 2. pun. 5.) Ecclesiæ præcepta benignè sunt accipienda: nec credibile est illam cùm tanto rigore obligare velle: proindeque, cùm huiusmodi impotentia vel metus à contumaciâ excuset, excusat etiam à quavis censurâ incurrendâ.

Quarta deniquè causa, est voluntas & intentio illius, in cuius favorem lata est censura aliqua: v. g. si quis creditor ab Ecclesiastico iudice obtineat sententiam excommunicationis adversus debitores suos, nisi intra sex menses restituant; prorogèt verò posteà inscio illo iudice, terminum illum usque ad annum; debitores illi nonnisi post annum elapsum incurrent excommunicationem vt suprà citati Doctores asserunt apud eundem Bonacinam suprà.

§ VI.

Quis absolvere possit à censuris, & quæ requirantur dispositiones in eo qui absolvitur.

1. A Censuris quæ nemini reservantur, absolvere potest quilibet potestatem habens absolvendi, à peccatis mortalibus, vt docet Navarrus, Sotus, Suares, & alii apud

Bona-

Bonacinam qu. 3. pun. 1. à censuris verò reservatis absolvere potest qui eas tulit, vel eius Superior aut Successor, aut delegatus, vt ex communi Doctorum consensu docet idem Bonacina; & habetur ex cap. *Perpetua*, & ex cap. *Sacro*, de sent. excomm. imò Episcopi à quibusvis delictis annexam censuram Papæ reservatam habentibus absolvere possunt, dummodò delicta sint occulta; id est non sint publica; vel notoria, aut famosa; nec deducta ad forum contentiosum, vt ex communi Doctorum sententia docet idem Bonacina. In articulo verò mortis potest quilibet Sacerdos etiam suspensus & degradatus, absolvere à quibuslibet censuris, vt in tractatu de Sacramētis cap. 5. dictum est: cum onere tamen, vt qui sic absolutus est, si periculum evadat, Superiorem adeat executurus id quod sibi ab eo præscribetur, vt habetur ex cap. *Eos*, de sent. excomm. in 6.

2. Ad absolutionem autem à censuris ex parte absolventis nulla certa verborum forma necessaria est: sed sufficiunt quæcunque verba ore prolata, vel scriptis expressa, quibus ipsa absolutio exprimatur, vt docent Suares, Filiucius, & alii apud Bonacinam suprà.

Ex parte verò illius qui absolvitur, duo præsertim requiruntur; scilicet ipsius absolutionis petitio, & debita satisfactio, si censura ob illatum alicui damnum illata sit, aut saltem sufficiens cautio de illâ præstanda: & præterea si censura inflicta sit ob aliquod grave delictum, debet absolvendus sub juramento polliceri, se non amplius tale crimen patraturum, seque in posterum mandatis Ecclesiæ obtemperaturū, vt docet illum Bonacina punct. vlt.

In absolutione verò solemni à censuris debent ea servari, quæ in Rituali Romano, aut aliis cuiusque Diœcesis propriis præscribuntur.

§ VII.

Quotuplex sit censura Ecclesiastica.

1. MVltiplex est censura: alia siquidem est censura *à iure*, quæ lege aliqua aut canone fertur; & tamdiu

viget, quamdiu ipsa lex aut Canon vim suã obtinet; alia *ab homine*, quæ à judice, aut Superiore fertur, non per modum sententiæ iudicialis, seu præcepti temporalis & transitorij: & hæc censura illo mortuo cessat.

Alia item est censura *latæ sententiæ*, quæ ipso facto incurritur, absque aliâ judicis sententiâ: alia *comminatoria* seu *ferendæ sententiæ*, quæ non incurritur ante sententiam judicis. Ex terminis autem quibus censura fertur, dignosci debet, an sit solummodò comminatoria, an verò ipso facto incurratur.

2. Alia præterea est censura *iusta*, quæ prævijs tribus monitionibus, & servato juris ordine, iustamque ob causam fertur ab eo qui legitimam habet authoritatem. Alia *iniusta*, in qua deest aliquid ex supradictis, & hæc rursùs subdividitur in *validam* & *invalidam*. Censura iniusta & nihilominùs valida: ea est quæ fertur ab eo qui habet authoritatem legitimam, ob causam sufficientem, & aliqua monitione præcedente; quamvis aliæ conditiones supradictæ desint. Censura verò iniusta & invalida illa est, in qua deest vna ex his tribus conditionibus: nimirum quæ fertur ab eo qui legitimam non habet authoritatem, vel absque sufficienti causâ, aut nullâ monitione præmissâ.

Denique censura in tres præcipuas species dividitur: scilicet excommunicationem, suspensionem & interdictum: de quibus sequenti sectione agendum.

SECTIO II.

De censuris in particulari.

QVæ de ipsis censuris in communi dicta sunt, ea de vnaquaque illarum in particulari intelligi debent; cùm in iis, simili modo conveniant & par sit illarũ ratio, vt habetur ex cap. 1. de sentent. excomm. in 6. quare hîc solùm subiungemus ea, quæ cuiusque illarum propria sunt.

Parag.

§ I.
De Excommunicatione.

1. VT ea quæ de censura excommunicationis dicenda sunt meliùs percipiantur, observandum est, in Ecclesia esse, *Sanctorum communionem*, vt dicitur in Symbolo, id est societatem quandam & vnionem inter fideles, ac communium bonorum participationem: sicut enim corporis naturalis membra, licet in figura, situ & operationibus diversa sint, eodem tamen spiritu animantur, iisdem nutriuntur alimentis, & eadem solatia & subsidia persentiunt; sic cum omnes fideles vnius corporis mystici quod est Ecclesia, membra sint, ideò communibus ipsius Ecclesiæ bonis, v. g. Sacramentis, sacrificiis, divinis officiis, &c. participant, & prætereà orationibus, eleemosynis, & aliis particularibus virtutum operibus sese iuvare possunt: vnde dicebat Propheta: *Particeps ego sum omnium timentium te, &c.* Psalm. 118. & hortabatur Apostolus, *Orate pro invicem, ut salvemini*, Iacob, vlt.

Hâc observatione supposita facilè intelligi potest quid sit excommunicatio. Est enim Censura Ecclesiastica, quâ homo baptizatus privatur communione fidelium, id est participatione aliquorum bonorum quæ sunt omnium fidelium communia.

Dicitur *censura Ecclesiastica*, quo significatur de illa intelligi debere ea, quæ de censuris in communi dicta sunt.

Quâ homo baptizatus, quia homo per baptismum subditur Ecclesiæ, & eius iurisdictioni subjacet. Quod de non baptizatis dici non potest. *Quid enim* (inquit Apostolus) *mihi de iis qui foris sunt iudicare?*

Privatur communione fidelium, id est participatione aliquorum bonorum quæ sunt fidelium communia. Non dicitur privare participatione omnium bonorum, sed tantùm aliquorum; non enim privat, e. g. gratiâ; sed priva-

privationem illius per peccatum & contumaciam præsupponit; imò fieri posset vt quis perfectæ contritionis actu gratiam recuperasset, priusquam ab excommunicatione absolveretur. Similiter non privat bonis spiritualibus particularibus, v. g. effectu orationum, quas aliquis privatim pro excommunicato offert; sed tantùm communibus.

Est autem duplex excommunicatio; alia major, alia minor; excommunicatio illa major dicitur, quæ communione plurium bonorum privat; minor, quæ pauciorum. Bona verò quibus maior excommunicatio privat, sex præsertim numerantur à Doctoribus.

2. Primò enim privat administratione & receptione Sacramentorum.

Secundò participatione suffragiorum communium Ecclesiæ, quæ scilicet à Clericis quatenus Ecclesiæ Ministris, pro fidelibus offeruntur.

Tertiò iure audiendi Missam & assistendi officiis divinis publicis; tenetur tamen Clericus in sacris constitutus aut Beneficiatus, quamvis excommunicatus, privatim solus officium recitare; sed in illa recitatione abstinere debet ab illis verbis, *Dominus vobiscum*, vt docet Navarrus, & alii apud Bonacinam suprà.

Quartò electione passivâ ad quævis beneficia & dignitates Ecclesiasticas.

Quintò sepulturâ Ecclesiasticâ.

Sextò communicatione omni humanâ & civili cum aliis fidelibus: quod Doctores hoc versiculo exprimunt.

Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

Os significat allocutionem, confabulationem, sive fiat per litteras, nutus, aut alia signa: item quæcunque alia signa exteriora amicitiæ, vt oscula, amplexus, &c.

Orare significat simul cum excommunicato orationē facere, divinum officium recitare, &c.

Vale, id est excommunicatum salutare, aut honorem aliquem verbis aut gestis illi exhibere.

Commu-

Communio, id est quævis societas cum excommunica-to, in habitatione, vel exercitio, aut contractu.

Mensa, id est, simul cum illo, & in eadem mensa co-medere.

Quæ communicationes cum excommunicato prohi-bentur, in quantùm per illas vnio & amicitia mutua in-ter fideles fovetur.

Qui autem cum excommunicato communicant, pec-cant; graviter quidem ac mortaliter, si hæc communicatio fiat in divinis; venialiter verò si in aliis casibus: & qui cum illis communicant, incurrunt minorem excommuni-cationem, quæ privat tantummodò susceptione Sacramē-torum, & electione passivâ ad beneficia, aut dignitates Ecclesiasticas, vt habetur ex cap. *Si celebrat*, de Cleric. excomm. ministr.

3. Sunt tamen hîc duo observandâ. Primum est id quod habetur in Bulla Martini V. quæ incipit. *Ad evi-tanda*, & confirmata fuit à Leone X. in Concilio Late-ran. referturque à Navarro; cap. 27. num. 35. quâ qui-dem summus Pontifex ad evitanda animarum pericula statuit, vt nemo deinceps quemquam ratione alicuius sententiæ aut censuræ Ecclesiasticæ, à iure vel ab homi-ne generaliter promulgatæ, in Sacramentorum ministra-tione, receptione, aut aliis quibuscumque rebus divinis vel externis vitare, aut interdictum observare teneatur; nisi sententia vel censura eiusmodi contra certam perso-nam, Collegium Ecclesiam, &c. specialiter à iudice pu-blicata vel denunciata fuerit, excepto, qui ob sacrilegam manuum iniectionem in Clericum, excommunicationem canonis ita notoriè incurrit, vt factum eius nullâ tergi-versatione celari, & nullo iuris suffragio excusari possit; nam ab eiusmodi etiam non denunciati communione ab-stinendum est. Postea verò subjungitur: *Per hæc autem non intendimus ipsos excommunicatos, suspensos, interdictos, in aliquo sublevare vel quomodolibet eis suffragari*; id est vt explicat Layman. part. 2. cap. 1. de excom. quod, quam-

ris in commodum aliorum hâc Pontificis indulgentiâ vti possint excommunicati illi, qui non sunt denunciati, aut notorii Clericorum percussores: quando tamen agitur de ipsorum excommunicatorum commodo, eadem hæc indulgentia ipsis suffragari minimè possit.

Secundum est; ratione necessitatis, vel vtilitatis, vel pietatis, licitam interdum esse communicationem aliquam cum excommunicato etiam denunciato, vel notorio Clericorum percussore; vnde Doctores ex capite, *Quoniam multos*, 11. quæst. 3. causas aliquas colligunt, ob quas eiusmodi communicatio licitè haberi potest, quas hoc versiculo communiter exprimunt.

Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse.

Vtile significat vtilitatem spiritualem excommunicati, aut illius qui cum eo communicat.

Lex, obligationem illi reddendi quod ei iustè debetur, vt si debitor creditori mutuum restituat; si vxor viro debitum coniugale reddat.

Humile, designat subiectionem, & obsequium, quod filius parenti, servus domino deferre tenetur.

Res ignorata, iuris aut facti ignorantiam invincibilem seu incuipabilem.

Necesse, necessitatem spiritualem, aut etiam temporalem, si sit notabilis: vnde licitum est, v. g. in gravi necessitate corporali, eleemosynam petere, & accipere, ab excommunicato denunciato

5. Quæret aliquis quot sint & qui nam casus, in quibus excommunicatio maior incurritur: minorem siquidem constat vnico solùm casu incurri, communicatione scilicet cum excommunicato in casibus suprà explicatis. Respondetur in duobus generatim casibus incurri. Primo, quando fit vel omittitur aliquid quod à iure prohibitum est, vel præscriptum sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ. Secundò, quando Iudici Ecclesiastico vel Prælato aliquid sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ præcipienti, & motiones aliquas eo fine adhibenti, non obtemperatur.

Et primi quidem generis excommunicationes plurimæ & maximè diversæ per totum iuris canonici corpus passim pro variis causis & eventibus latæ reperiuntur, quæ à Toleto lib. 1. cap. 18. 19. &c. summâ curâ collectæ sunt, & apud illum videri possunt: quas proindè hic sigillatim recensere nimis prolixum foret, & instituti nobis propositi limites excederet. Unum tantùm casum; qui frequentiùs accidere potest, hîc breviter adnotabimus, qui habetur capite, *Si quis*, 10. quæstione quartâ, his verbis, *Si quis suadente diabolo in Clericum vel Monachum manus violentas iniecerit, anathematis vinculo subiaceat.* Ad cuius Canonis intelligentiam, observandum hâc voce, *Si quis*, comprehendi omnes vtriusque sexûs, ordinis, ac dignitatis personas, quæ sunt excommunicationis capaces. Nomine *Clerici* intelligi, non modò illum, qui in sacris vel minoribus Ordinibus constitutus est; sed eum etiam qui primâ Tonsurâ initiatus est, dummodò privilegium Clericale non amiserit: amittitur autem illud privilegium primò degradatione, vt liquet ex capite *Degradatio*, de pœnis in 6. secundò professione artis alicuius indecentis, puta histrionis, lenonis, cauponis, vt habetur in 6. in Clement. cap. de vitâ & honest. Clericorum; tertiò bigamia, vt constat ex cap. *Nuper*, de bigamis, part. 2. cap. 5. de exc. Imò Bannes, Suares, & alii apud Laymannum docent, Clericum non gaudere privilegiis dicti canonis, nisi Clericalem habitum & Tonsuram deferre solitus sit; vel beneficium Ecclesiasticum possideat: vel alicui Ecclesiæ ex mandato Episcopi deserviat. Additque Laymannus Clericum in sacris constitutum, si dimisso habitu & Tonsurâ, se negotiis secularibus immisceat, admonitusque à Episcopo non emendetur, amittere prilegium Canonis ut habetur ex capite *Audientia*, & capite *Contingit*, 2. de sententia excom. non tamen privilegium fori; vnde si à iudice seculari in aliquo crimine deprehendatur sine habitu Clerici, postulare potest vt ad proprium iudicem Ecclesiasticum remittatur; quod illi à iudice sæculari recusari non debet.

Nomi

Nomine *Monachi* comprehenduntur religiosi professi aut conversi, & etiam novitii: intelliguntur etiam Moniales professæ, aut conversæ, aut novitiæ, vt habetur cap. *Cum illorum*, & capite *De Monialibus*, de sent. excomm. & cap. *Religioso*, de sentent. excomm. in 6.

Per *manus violentas* significatur quævis exterior actio iniuriosa seu contumeliosa contra personam Ecclesiasticam vel Religiosam, v.g. eam percutere manu vel pede, eam violenter detinere, aliquid ab ea violenter eripere, eam conspergere aqua, puluere, aut aliquid simile attentare quod eam notabili aliquâ contumeliâ afficere censeatur, vt fusiùs explicat Bonacina disp. 1. de exc. quæst. 4. pun. 1. qui rectè observat non incurri excommunicationem, si eiusmodi manus iniectio fiat ex aliquo subito & indeliberato animi motu; aut si iniuria vel contumelia illata, viri prudentis iudicio, talis non sit, quæ ad peccatum mortale sufficiat.

Circa excommunicationes posterioris generis, cùm vt plurimùm ferantur à Iudice Ecclesiastico, non modò contra eos, qui crimen aliquod commiserint, vt iis, quorum interest satisfaciant: sed etiam contra illos, qui crimen aliquod commissum esse probè scientes, illud denunciare aut revelare noluerint: difficultas est, vtrùm in quibusvis casibus teneatur quis Iudici denunciationem aut declarationem eiusmodi, sub pœnâ excommunicationis imperanti obtemperare, & nisi fiat, vtrùm semper excommunicationem incurrat. Pro cuius resolutione dicendum est, varios esse casus, in quibus nulla est obligatio ad eiusmodi revelationem seu denunciationem, ac proinde nulla ex omissione illius incurritur excommunicatio: ad casus autem illos dignoscendos sequentes regulæ communiter à Doctoribus proponuntur, vt videre est apud Bonacinam supr. quæst. 6. pun. 1.

7 Prima regula est, neminem teneri in delictis, quæ in proprium damnum ab aliis commissa sunt, seu in propriâ causâ denunciare delinquentem, nisi fortè publicum & com-

& commune bonum id postulet: cùm quilibet possit iniurias sibi factas condonare.

Secunda regula est, neque etiam obligationem esse denunciandi quando ex tali denunciatione notabile aliquod damnum aut periculum imminet denuncianti; neque enim lex humana aut præceptum Superioris cum tanto incommodo censetur obligare; vnde sequitur neque vxorem teneri ad denunciandum crimen mariti, neque maritum vxoris, neque filium patris: quia scilicet damnum mariti vel patris non potest non redundare in vxorem aut filium, vel è contrà: Imò Avila & alii DD. apud eundem Bonacinam hanc regulam extendunt ad generos, soceros, fratres & alios intra 4. gradum, & etiam ad servos & domesticos; quandò ex tali denunciatione inimicitiæ, rixæ, aut alia similia incommoda oriri possunt. Excipiuntur tamen crimina illa, quæ vergunt in maximum Communitatis aut Reipublicæ detrimentum, qualia sunt crimen hæresis, læsæ Majestatis, &c. bonum enim commune præferri debet bono particulari.

Tertia regula est, neminem obligari ad revelandum id, quod novit ex secreto naturali: v. g. quando qui consilii vel auxilii petendi gratiâ pro salute animæ vel corporis, aut pro defensione honoris, bonorum, &c. crimen suum alicui sub secreto manifestavit: quâ ratione Medici, Advocati, Obstetrices, &c. non tenentur, imò non debent revelare id quod hâc tantum ratione cognoverunt.

8. Quarta regula est, neminem obligari ad denunciandum crimen illud, quod scit probari non posse: v. g. qui solus vidit furtum aliquod committi, quod nullis aliis testibus aut indiciis scit probari posse, non tenetur ad illud denunciandum: crimen enim quod probari non potest, ita se habet, acsi nesciretur, vt colligitur ex capite *Qualiter & quando*, de accusationibus: excipitur tamen crimen hæresis, aut aliud vergens in grave damnum Communitatis, quod semper denunciandum est, vt docet Bannes, Filiucius & alii apud eundem Bonacinam: qui simil-

similiter dicendum est, quando quis novit impedimentum aliquod Matrimonii; vnus enim testis sufficit ad impediendum Matrimonium, vt habetur cap. *Postea*, de sponsalibus.

Quinta regula est, nullam esse obligationem revelandi ea, quæ verè & cum certitudine aliquâ morali non cognoscuntur, ita vt denunciatio illa nullam in foro externo fidem facere possit: qualia sunt quæ audita sunt ex rumore aliquo incerto, vel à personis aliquibus quæ non sunt fide dignæ, vel quando quis audivit à fide digno: sed non meminit quis ille sit, à quo audivit: Item quandò audivit ab eo qui iam denunciavit. Addit idem Bonacina nec etiam obligationem esse revelandi, quandò certò vel probabiliter creditur, nullum remedium factâ eiusmodi revelatione adhibendum esse à Superiore.

Est autem hîc observandum, excommunicationis sententiam sive à lege, sive ab homine, nunquam ferri posse contra Communitatem aliquam aut Collegium, vt habetur ex capite *Romana*, de excomm. in 6. Ratio est, quia (vt ibi dicitur) *exinde contingere posset innoxios huiusmodi sententiâ irretiri:* proindèque *in illos duntaxat de collegio vel communitate, quos culpabiles esse contigerit, promulgari debere.*

§ II.
De Suspensione.

1. SVspensio est censura Ecclesiastica, quâ prohibetur alicui personæ Ecclesiasticæ vsus seu exercitium officii vel beneficii Ecclesiastici. Ita ex communi Doctorum sententia Navarrus cap. 27. num. 151. Ex quâ definitione intelligitur multiplicem esse suspensionem: alia est enim ab officio tantùm, sive officium sit ordinis, sive iurisdictionis: alia à beneficio tantum, seu ab administratione & fructibus beneficii percipiendis: alia ab officio & beneficio simul. Rursùs alia suspensio ab officio in

totum quando quis privatur omni vsu officii sui: alia est in partem, qualis est illa quâ, verbi gratiâ, quis suspenditur ab audiendis confessionibus, non verò ab aliis Sacramentis administrandis. Alia præterea est suspensio temporalis, quæ fertur ad certum tempus, & illo elapso, cessat; nec est opus absolutione, vt docet Navarrus suprà; alia, quæ nullo termino temporis circumscribitur. Alia denique est suspensio pœnalis, alia medicinalis: pœnalis est ea, quæ fertur in punitionem & vindictam delicti commissi, vt quandò quis suspenditur ob peccatum merè præteritum; quæ quidem non fertur per modum censuræ, sed per modum pœnæ, vt observat Bonacina disp. 3. sup. punct. 3. medicinalis est illa, quâ intenditur emendatio delinquentis: & hæc est propriè censura.

Qui autem suspensionem violat, exercetque actum à quo suspensus est, peccat mortaliter, nisi materiæ levitas excuset: & si suspensionem illam violet per exercitium solemne ordinis alicuius maioris à quo suspensus est, incurrit irregularitatem, vt docent Suares, Navarrus, & alii apud Bonacinam pun. 4. & ex dicendis constabit.

2. Sunt autem variæ suspensiones in iure: nos eas quæ frequentiùs incurri possunt, hîc breviter subiiciemus.

Prima est contra Clericum concubinarium notorium, vt habetur ex cap. *Quæsitum*, de cohabitatione Clericorum & mulierum: quamvis autem Bonacina supr. pun. 5. & quidam alii DD. quos citat, existiment suspensionem illam non incurri, nisi post sententiam Iudicis, præmissâ monitione: nihilominus Toletus lib. 1. cap. 7. asserit suspensionem illam ipso facto incurri ante quamcumque sententiam. Certè Concilium Tridentinum sess. 45. cap. 14. graves decernit pœnas contra Clericos concubinarios: præterquam enim quod innovat pœnas antiquis canonibus latas, statuit præterea vt, si à Superioribus admoniti non resipiscant, privatione beneficiorum, excommunicatione maiori, suspensione ab ordinibus, inhabilitate ad quæcunque beneficia, officia, & dignitates, incarceratione, & aliis similibus pœnis plectantur.

Secunda est contra recipientem sacros Ordines sub titulo ficto patrimonii vel beneficii, vt colligitur ex Bullâ Pii V. quæ incipit *Romanus Pontifex*, vt docent Quaranta, Suares, Filiucius, & alii apud Bonacinam sup. quanquam Tolet. existimet suspensionem illam non incurri ipso facto, sed arbitrio Episcopi infligendam esse.

Tertia est contra eum, qui sacros Ordines recepit extra tempora per Ecclesiam constituta, vel ante legitimam ætatem, vel absque litteris dimissoriis, vt habetur in extravaganti Pij II. quæ incipit: *Cum sacrorum*, & in alterâ extravaganti Sixti V. quæ incipit: *Sanctum & salutare*, vt docent Suares, Navarrus, & alii apud Bonacinam suprà A quâ suspensione, vt ibidem dicit, absolvere potest Episcopus, si delictum occultum sit: id est, si non sit notorium, nec deductum ad forum contentiosum.

3. Quæres vtrùm recipiens Ordines non servatis interstitiis, incurrat suspensionem aliquam. Respondetur non incurrere, quamvis peccet is qui interstitia non servat; nisi id fiat licentiâ Episcopi, aut consvetudine aliquâ excusetur.

Quarta est contra suscipientem duos sacros Ordines in eodem die, aut duobus diebus continuis & immediatis: qui quidem suspenditur ab executione posterioris, vt habetur ex capite *Litteras* de temp. ordinat. simililter suscipiens eodem die minores Ordines cum Subdiaconatu, vt ibidem dicitur. Et hæc suspensio Papæ reservata est, vt docet idem Bonacina. Observat tamen Laymann. tractat. 9. capite 10. de Sacram. Ordinis, Cardinalium congregationem super sess. 23. Conc. Trident. capite 13. declarasse eum, qui ex regionis consvetudine vno eodemque die quatuor Minores & Subdiaconatum recipit, nullam incurrere suspensionem.

Quinta est contra Clericū, qui vacante Sede Episc: & non arctatus occasione beneficii recepti, aut recipiēdi ordinē aliquē sacrū recipit cū dimissoriis Capituli, vt habetur in Conc. Trident. sess. 7. c. 10. de reform. vbi prohibetur Capitulis

Ecclesiarum, ne Sede vacante infra annum à die vacationis, dent litteras dimissorias, nisi vrgente aliquâ necessitate, aliàs statuit vt Capitulum interdicto Ecclesiastico subjaceat; & sic ordinati ad beneplacitum futuri Prælati sint ab Ordinibus susceptis ipso facto suspensi.

4. Sexta est contra Clericum, qui per saltum recipit Ordinem superiorem, antequam receperit inferiorem; v. g. Presbyteratum ante Diaconatum, vt habetur cap. vnic. de Clerico per saltum promoto, & ex Conc. Trident. sess. 23. cap. 14.

Septima est contra eum, qui recipit Ordines ab Episcopo excommunicato, suspenso aut interdicto denunciato; vel etiam simoniaco per sententiam declarato; vt habetur capite 1. & 2. de schismat. & cap *Si quis*, 1. quæst.

Octava est contra eum qui recipit scienter aliquem Ordinem per simoniam, quamvis occultam, vt habetur capite *Per tuas*, de simoniâ.

Nona est contra eum, qui excommunicatione aliquâ irretitus scienter Ordinem recipit, vt habetur cap. *Cum illorum*, de sentent. excomm.

Decima est contra eum qui furtivè aliquem Ordinem recipit; id est, qui inscio Episcopo non vocatus vel approbatus ad Ordines suscipiendos accedit; aut qui alio præmisso, qui suo nomine examinetur, vocatus deinde proprio nomine Ordines recipit, vt habetur cap. 1. de eo qui furtivè, &c.

Vndecima est contra Sacerdotem tam sæcularem quàm regularem coniungentem in matrimonium, vel benedicentem subditos alterius Parochiæ, absque licentia Parochi vel Ordinarii, vt habetur in Conc. Trident. sess. 24. cap. 1. de ref.

Duodecima est contra Episcopum conferentem Ordines vel primam Tonsuram extraneo, absque dimissoriis Episcopi: aut ordinationes facientem in aliena Diœcesi absque licentia Ordinarii, vt habetur in Concil. Trident. sess. 22.

ſ. ſſ. 23. cap. de reform. aut conferentem Ordines vel Tonſuram ſimoniacè, vt habetur cap. pen. de ſimoniâ.

Decimatertia eſt contra Epiſcopum aliquid etiam ſponte oblatum in viſitatione accipientem, præter id quod ſibi debetur: qui quidem ſuſpenditur ab ingreſſu Eccleſiæ niſi intra menſem duplum reſtituat, vt habetur cap. *Exigit*, de cenſibus in 6. Et hæc ſuſpenſio incurritur etiam ab aliis viſitatoribus Eccleſiarum aut eorum familiaribus, ſi occaſione viſitationis munera etiam ſponte oblata recipiant, niſi intra menſem duplum reſtituant.

Sunt aliæ plures juris ſuſpenſiones rarius occurrentes, quæ videri poſſunt apud Tolet. & alios.

5. Ad ſuſpenſionem proximè accedit depoſitio & degradatio, per quam perſona Eccleſiaſtica ob enorme aliquod crimen removetur in perpetuum ab omni Ordine, jurisdictione & beneficio; ita vt quamvis non amittat characterem Ordinis qui indelebilis eſt, privetur tamen omni & quocunque illius vſu, ſine remiſſionis ſpe. Quòd ſi hæc fiat ſolis verbis, appellatur verbalis depoſitio: ſi præter verba, quædam aliæ ceremoniæ in Pontificali præſcriptæ adhibeantur, vocatur realis depoſitio ſeu degradatio. Hæc eſt autem inter vtramque differentia, vt obſervat Bonacina diſp. 4. de deg. punct. vn. quòd depoſitio verbalis fieri poſſit in abſentem; degradatio verò ſolummodò fiat in præſentem; præterea depoſitio verbalis non tollit privilegium fori, degradatio verò tollit; ita vt degradatus poſſit à iudice laico eodem modo plecti, acſi nunquam in Chriſti Domini Clerum fuiſſet cooptatus.

Obſervat autem Toletus, quòd quamvis depoſitio verbalis ob crimen aliquod enorme arbitrio iudicis infligi poſſit; degradatio tamen realis fieri non debet, niſi ob crimina illa quæ in iure expreſſa ſunt, qualia ſunt hæreſis manifeſta, ſodomia, calumnia proprio Epiſcopo irrogata, & alia ſimilia, quæ videri poſſunt apud Doctores & Canoniſtas.

§ III.
De Interdicto.

1. INterdicti nomine intelligitur Ecclesiastica censura, per quam participatio Sacramentorum, divinorum officiorum, & Ecclesiasticæ sepulturæ prohibetur. Id colligitur ex cap. *Non est nobis*, de sponsalibus, & ex capite *Quod in te*, de pœnitentia & remissione.

Interdictum aliud est locale, aliud personale, aliud mixtum. Locale est, quo interdicitur locus, ne in eo divina officia celebrentur, sacramenta administrentur, &c. quamvis eiusmodi loci incolæ possint alibi divinis officiis assistere, Sacramenta recipere, &c. Personale est, quo persona aliqua particularis vel communitas aliqua personarũ, puta populus civitatis aut provinciæ alicuius interdicitur, ne vbicunque sit, divinis officiis assistat, Sacramenta recipiat, &c. Mixtum verò complectitur vtrumque personale scilicet & locale. Ita Navarrus, Sylvester, & alii apud Bonacinam, disp. 5. de int. punct. 1.

2. Rursùs, interdictum aliud est generale, aliud particulare. Interdictum particulare est, quo locus aliquis particularis interdicitur, v. g. Ecclesia aliqua ob crimen aliquod in eâ perpetratum, vel quo personæ aliquæ afficiuntur, non vt mẽbra civitatis, sed vt personæ particulares: v. g. quando interdicuntur omnes & singuli, qui tale facinus patrarunt. Interdictum verò generale est, quod fertur in locum aliquem generalem, qui à communitate aliqua occupatur, v. g. in regnum, diœcesim, civitatem vel ipsam communitatem: vt est corpus aliquod politicum, v. g. in populum alicuius regni, civitatis, &c. Et eiusmodi interdictum constringit omnes qui ex illa communitate sunt, etiam innocentes, qui proinde illud servare tenentur, nisi speciali aliquo privilegio sint exempti, vt fusiùs explicat Bonacina sup.

Quamvis autem per interdictum prohibeatur participatio

patio sacramentorum, divinorum officiorum, & Ecclesiasticæ sepulturæ: hæc prohibitio tamen varias recipit exceptiones.

3. In primis enim sacramenta Baptismi & Confirmationis solemniter tempore interdicti ministrari possunt, vt habetur cap. *Quoniam.* & cap. *Alma mater*, de sentent. excomm. in 6. Sacramentum etiam Pœnitentiæ, vt ibidem dicitur, ministrari potest, præterquam iis qui sunt in causa culpabili, ob quam latum est interdictum, nisi priùs satisfacerint, aut satisfaciendi idoneam dederint cautionem, vel saltem se satisfacturos esse iuraverint. Sacramentum item Eucharistiæ tempore interdicti nonnisi in articulo mortis per modū viatici ministrari potest. Sacramentum verò Extremæ-vnctionis, secluso extremæ necessitatis casu, quandò alia suscipi non possunt, itē Ordinis & Matrimonii tempore interdicti neque ministrari, neque suscipi licitè possunt, vt fusiùs docet, & variis authoritatibus probat Bonacina suprà: quamvis Navarrus, cap. 27. num. 179. & alii, probabiliter existiment, Matrimonium tempore interdicti licitè contrahi posse.

4. Quod spectat ad officia divina, observandum est eo nomine significari Sacrificium Missæ, Horas Canonicas, quæ publicè cantantur in Ecclesiâ; Benedictiones solemnes, & alia omnia, quæ publicè ad cultum divinum fiunt à personis Ecclesiasticis, quæ omnia prohibita esse censentur, cum hâc tamen limitatione, sicut habetur capite *Alma mater*, vt tempore interdicti quotidie in Ecclesiis specialiter non interdictis celebrentur Missæ, & alia divina officia, sed ianuis clausis, sine campanarum sono, voce submissâ, exclusis excommunicatis & interdictis, præterquàm in festis Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, & Assumptionis B. M. V. quibus additus fuit à Martino V. dies festus Corporis Christi cum octavâ, & à Leone X. dies Conceptionis B. M. V. in quibus diebus licitum est tempore interdicti generalis, Missas & divina Officia celebrare publicè & solemniter, ianuis apertis

pertis, cum sono campanarum, admissis quoque interdictis, illis etiam quorum causa latum est interdictum, modò isti longè sint ab altari, nec ad oblationes aut communionem admittantur. In Ecclesiis verò specialiter interdictis, in quibus asservatur Eucharistia, licitum est tantùm semel in hebdomadâ Missam celebrare ad renovandam Eucharistiam, vt docent Henriques, Navarrus, & alii apud Bonacinam suprà cap. 2. de interd.

Quod spectat denique ad privationem sepulturæ Ecclesiasticæ, observat Laymann. quòd quamvis tempore interdicti localis, non possint laici, licet non interdicti, sepeliri in loco interdicto; possint tamen Clerici, dummodò personaliter interdicti non sint, etiam in loco interdicto sepeliri, in silentio tamen sine campanarum pulsu; sicut & laici etiam personaliter interdicti, si denunciati non sint, possunt in loco sacro non interdicto sepeliri.

Quæres, quibus in casibus incurratur interdictum. Respondetur interdictum locale generale præsertim incurri; quandò dominus terræ iniuriosè Episcopum percutit, aut capit, aut id fieri mandat: item quandò impedit ne Legatus aut Nuntius Apostolicus officium suum exequatur; & in aliis etiam casibus, qui quoniam rariùs eveniunt, & apud Bonacinam suprà, aliósque Doctores videri possunt, à nobis prætermittuntur; circa quos casus tamen observat Bonacina ex Suare, Filiucio, & aliis, nullam esse obligationem servandi interdicti ante denunciationem.

Proximè ad interdictum accedit cessatio à divinis; quæ quidem non est censura, neque etiam pœna: sed simplex prohibitio divinorum officiorum, & administrationis Sacramentorum, ac sepulturæ Ecclesiasticæ, in signum mœroris alicuius gravissimi, propter atrocem aliquam iniuriam honori divino aut Ecclesiæ illatam; & hæc cessatio servari debet eodem modo quo de interdicto suprà explicatum est, vt ex probabiliori Theologorum sententiâ docet Laymannus cap. 6. de cessat. à divinis.

SECTIO

SECTIO III.

De Irregularitate.

IRregularitas non est censura sed impedimentum Canonicum susceptionem Ordinum Ecclesiasticorum, vel eorum vsum impediens. Ita ex communi Theologorum doctrina Suares, Henriques, Filiucius, & alii apud Bonacinam disp. 7. de irregul. quæst. 1. pun. 1. Ex duplici autem capite contrahitur irregularitas, scilicet vel ex defectu, vel ex delicto. De vtraque in sequentibus Parag. breviter agemus.

§ I.

De irregularitate quæ oritur ex defectu.

I. DEfectus ex quibus oritur irregularitas, sunt in genere ii, qui aliquam inhabilitatem, vel indecentiam causant ad Ordines Ecclesiasticos convenienter suscipiendos aut exercendos: & ii septem præsertim à Doctoribus adnotantur, vt videre est apud Toletum lib. 1. cap. 57. & sequ. & alios.

Primus est defectus animæ, qualis reperitur in iis, qui vsu rationis carent, qui morbo epileptico laborant, qui sunt lunatici, energumeni, omninò illiterati, neophyti, publicam pœnitentiam agentes; vt fusius explicat Toletus supr. cap. 64.

Secundus est defectus corporis; quando scilicet aliqua in corpore mutilatio, vel deformitas, aut debilitas inest, quæ reddit hominem inhabilem ad functiones Ordinum exequendas, aut talem efficit, vt eas exercere non valeat, nisi cum notabili indecentiâ & deformitate, quæ maximum illius contemptum & horrorem ingeneret: vt si sit membro aliquo mutilatus, mutus, cœcus, aut altero

oculo, præsertim sinistro carens: Item si sit leprosus: si monstruosum aliquid & valdè difforme præ se ferat, vt pluribus docet idem Toletus cap. 63.

Tertius est defectus natalium; quandò quis non ex legitimo matrimonio; sed ex fornicatione, adulterio, aut aliquo quovis illicito concubitu procreatus est, vt explicat idem Toletus cap. 58.

2. Quartus est defectus bonæ famæ; quandò quis contraxit infamiam aliquam; sive ea sit iuris, quâ ratione circulatores, histriones, mimi, comœdi, & alii artes eiusmodi aut officia exercentes, iure tum civili, tum Ecclesiastico censentur infames; sive infamia sit facti; vt quando quis crimine aliquo notorio & scandaloso contraxit infamiam, v. g. proditione, sacrilegio, & aliis similibus, quæ degradatione vel depositione digna sunt, vt habetur apud eundem Toletum cap. 62. & 74.

Quintus est defectus ætatis ad suscipiendos Ordines requisitæ, de quo dictum est supr. tract. de sacram. c. 7.

Sextus est defectus Sacramenti, qui in bigamiâ reperitur: quandò quis pluries matrimonium contraxit: quamvis enim id licitè fiat, tale nihilominùs matrimonium pluries iteratum perfectionem suam omnimodam non habet, quantum ad significationem Sacramenti: non enim perfectè significare potest vnionem Christi Domini cum Ecclesia: quandò vnus vel vna cum pluribus successivè contraxit, vt fusiùs explicat idem Toletus c. 61. Est autem triplex bigamia, vt docet idem author: vera, quandò quis verè & realiter pluries nupsit; interpretativa, quando viduam in matrimonium duxit: & similitudinaria, vt loqvuntur Doctores, quando quis post votum solemne Castitatis matrimonium etiam obtentâ dispensatione contrahit.

3. Septimus denique est defectus lenitatis; quandò quis directè vel indirectè morti vel mutilationi alterius, quamvis modo aliquo licito & iusto cooperatur; vt iudices morti reum adiudicantes, accusatores, testes, Scribæ, & alii

& alii officiales capitalis sententiæ executioni cooperantes: hi enim omnes, quandò mors vel mutilatio alterius sequitur: sunt irregulares. Item qui alios consilio vel suasionibus inducunt ad accusandum, & ad litem criminalem intentandam, si ex ea lite sequatur accusati condemnatio, & eius mors vel mutilatio; non tamen incurrit irregularitatem iudex Ecclesiasticus, qui aliquem degradat & tradit brachio sæculari, maximè præmissa protestatione se non intendere vllam pœnam sangvinis, vt docet Bonacina disp. 7. quæst. 4. de irreg. pun. 1. non etiam Inquisitores fidei tradendo aliquos iudici sæculari comburendos, etiamsi nullam præmittant protestationem: vt constat ex Bulla Pij V. apud eundem Bonacinam, qui etiam rectè docet Clericum qui alium accusat, si non vindictam, nec vllam sangvinis pœnam petat, sed tantùm satisfactionem sibi iustè debitam, non fieri irregularem, etiam si postea sequatur accusati mors vel mutilatio: quod tamen limitari debet, quandò quis in causa propria postulat satisfactionem, præmissâ protestatione se nullam sangvinis pœnam petere: secus verò si accuset de iniuriâ illatâ personis extraneis: tunc enim quamvis prætermittat protestationem, si tamen mors vel mutilatio sequatur, incurrit irregularitatem: ut habetur ex cap. *Prælatis*, de homicidio; vbi permittitur quidem Clerico conqueri coram iudice de malefactoribus suis, non verò de iis qui aliis nocuerunt: aliqui tamen Doctores, vt Avila, Henriquez, & alii apud Bonacinam suprà, probabiliter existimant nullam incurri irregularitatem a Clerico, qui conqueritur coram iudice de illis qui damnum Domesticis suis aut aliis valdè propinquis, v. g. parentibus, aut fratribus intulerunt; quia damnum illud propter vnionem, quæ cum eiusmodi personis intercedit, vt proprium censetur.

4. Qui autem fert testimonium coram iudice contra reum aliquem, si ex eius testificatione mors vel mutilatio sequatur, fit irregularis: vnde personæ Ecclesiasticæ nunquam ferre debent testimonium in eiusmodi causis, vt pluribus docet & probat idem Bonacina pun. 3.

Similiter qui pugnat & occidit in bello iusto, quamvis licitè id faciat, fit tamen irregularis, vt habetur ex capite *Petitio tua*, de homicidio: non tamen fit irregularis ille qui proficiscens ad bellum iustum alio fine quàm pugnandi, hostem invadentem occidit ad propriæ vitæ defensionem; neque qui hostem oppugnantem muros vrbis, in sui suorumque defensionem occidit, aut qui hortatur milites ad fortiter pugnandum hostemque repellendum & generaliter quicunque in sui vel aliorum defensionem; vel etiam in propugnationem honoris sui aut rerum suarum alterum occidit, servato tamen moderamine inculpatæ tutelæ, non fit irregularis, vt fusiùs explicat & probat idem Bonacina pun. 6.

§ II.

De irregularitate quæ oritur ex delicto.

1. QVinque sunt præsertim genera delictorum, ob quæ irregularitas contrahitur.

Primum est iteratio Baptismi; quandò quis scienter rebaptizat aut rebaptizatur; vterque enim contrahit irregularitatem, quod tamen intelligendum est de Baptismo absolutè reiterato: qui enim sub conditione rebaptizaret infantem, de quo dubitaret an validè baptizatus esset, nec peccaret, nec vllam incurreret irregularitatem, vt docent Navarrus, Suares, & alii apud Bonacinam disput. 7. quæst. 3. pun. 3.

Secundum est violatio censuræ in susceptione, vel exercitio Ordinum; v. g. si quis maiori excommunicatione ligatus recipiat Ordines, aut si excommunicatione, suspensione, vel interdicto irretitus exerceat solemniter aliquos actus maiorum Ordinum; vt si Missam celebret, aut sacramentaliter absolvat: talis enim fit irregularis; vt habetur ex capite *Si quis Episcopus*, 11. quæst. 3. & capite *Is qui*, de sententia excomm. Observat tamen Bonacina quòd si quis censura aliqua ligatus exerceret actum Ordi-

Ordinis, vrgente gravi aliqua necessitate, aut ad evitandũ aliquod scandalum, non incurreret irregularitatem: sicut nec ille qui ex ignorantia, aut inadvertentia, vel oblivione inculpabili idem faceret.

2. Tertium est indignum & indebitum sacrorum Ordinum exercitium absque legitima ordinatione: si quis, v. g. solemniter ministret in Ordine aliquo sacro, quem non habet; vt si Sacerdos exerceat actus Ordinis Episcopalis, simplex Clericus Baptismum solemniter administret: in his enim, & similibus casibus incurritur irregularitas.

Quartum est crimen hæresis: nam hæretici omnes & apostatæ à fide, nec non eorum fautores & defensores fiũt irregulares, etiamsi sint occulti, vt habetur ex capite *Qui in aliquod*, & capite *Presbyteros*, dist. 5. & etiam hæreticorum filii vsque ad secundam generationem, quamvis ab errore parentum recesserint, & veram fidem amplexi sint, vt habetur ex capite *statutum*, de hæreticis: si tamen parentes eorum ante mortem Ecclesiæ reconciliati fuerint, tunc, quamvis ipsi parentes etiam post hæresis abiectionem maneant irregulares, filii tamen nullam ab iis contrahunt irregularitatem.

3. Quintum denique est homicidium & mutilatio: quicunque enim alterum iniustè quocunque modo occidit & mutilat: vel illius iniustæ occisioni vel mutilationi cooperatur, iussu, consilio, auxilio, aut alio simili modo, fit irregularis, vt fusè explicat & probat Bonacina sup. pun. 8. & Toletus lib. 1. cap. 79. & sequent. neque solùm incurritur irregularitas ex homicidio voluntario, sed etiam ex casuali, quod accidit præter intentionem occidentis, si debita diligentia adhibita non fuit: quæ si adhibita fuisset, eiusmodi homicidium sequutum non fuisset: quod & similiter de mutilatione dicendum est: quod quidem variis exemplis explicat Toletus supr. quæ apud illum videri possunt.

Parag.

§ III.

Quâ ratione tollatur irregularitas.

1. QVatuor modis tolli potest irregularitas nimirum susceptione Baptismi, professione religiosa; ablatione seu remotione causæ, & dispensatione legitimâ.

Per Baptismum tollitur quævis irregularitas ex delicto proveniens, vel (vt magis propriè loquamur) per Baptismum fit vt Baptizatus nullam incurrat irregularitatem delictorum, quæ ante Baptismum commisit: non tollit verò irregularitatem quæ oritur ex defectu, si post Baptismum idem defectus remaneat.

Per professionem religiosam tollitur solummodò irregularitas ex defectu natalium proveniens quoad Ordines, non verò quoad prælaturas, vt habetur cap. 1. de filiis presbyterorum.

Aufertur etiam irregularitas ex defectu proveniens, sublatâ causâ ob quam fuerat inducta: v. g. tollitur irregularitas ex defectu ætatis proveniens, per adventum legitimæ ætatis & sic de aliis: vt docet Bonacina q. 5. p. 2.

2. Demùm tollitur irregularitas per dispensationem legitimam; atque in primis summus Pontifex pro supremâ authoritate, quam in vniversam Ecclesiam obtinet, dispensare potest in quavis irregularitate, quæ iure humano introducta est, vt ex communi Doctorum consensu docet Bonacina pun. 1. & constat ex his quæ dicta sunt suprà cap. de Legibus.

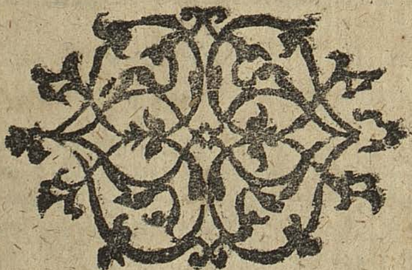
Episcopus etiam dispensare potest cum suis subditis in irregularitatibus provenientibus ex delicto occulto, id est, delicto, quod non est publicum seu notorium in ratione delicti, e. g. si quis maiori excommunicatione occultè ligatus publicè celebret, & sic contrahat irregularitatem, poterit Episcopus in illa dispensare: quia licet celebratio sit publica, delictum tamen non est publicum, vt explicat Bonacina supr.

Excipi-

Excipitur tamen irregularitas ex homicidio voluntario proveniens, & ex quocunque delicto deducto ad forum contentiosum, à quâ solus summus Pontifex dispensat; sicut & à quavis aliâ irregularitate quæ ex delictu aliquo provenit, vt ex communi Theologorum consensu docet Bonacina suprà. quæst. 2. pun. 1.

3. Potest nihilominùs Episcopus dispensare cùm illegitimo ad Tonsuram & minores Ordines, sicut & ad beneficium simplex, ad Ordines verò sacros, & alia beneficia quæ Ordinem sacrum requirunt, dispensare non potest, vt habetur cap. de filiis Presbyterorum in 6.

Atque hactenùs de censuris Ecclesiæ ad maiorem Dei gloriam & ipsius Ecclesiæ vtilitatem.

APPEN-

APPENDIX

De statu Clericali, & Ecclesiastica Hierarchiæ disciplina.

NE quid eorum quæ personas divino cultui mancipatas spectant, hoc in opere desideretur, appendicem instar cuiusdam veluti supplementi ad illius calcem subiecimus, in qua breviter adnotavimus ea quæ ad Clericalem statum & Ecclesiasticæ Hierarchiæ disciplinam pertinent, nec in aliis huius libri partibus commodè potuerunt explicari: vt quivis sacris Ordinibus initiatus, aut Ecclesiasticis ministeriis adscriptus, ob oculos habeat, & vno veluti aspectu faciliùs intueri possit, quæ sint muneris sibi impositi partes, quidve ratione characteris, aut beneficii, seu officii suscepti, præstare teneatur.

ARTICVLVS I.

De primo ad statum Clericalem ingressu.

I. *QVoniam in omni actione suscipiendâ* (vt loquitur Catechismus Romanus part. 2. cap. 7. *magnopere refert, quem sibi quisq; finem constituat; optimo enim fine posito, rectè omnia consequuntur; qui sacris initiari volunt, hoc in primis attendere debent, vt nihil sibi tanto munere indignum proponant, &c. Alij enim eo consilio ad hanc vivendi rationem se convertunt, vt quæ ad victum vestitumque necessaria sunt, parent, ita vt præter quæstum nihil aliud in sacerdotio, quemadmodum vulgo cæteri omnes in quovis sordidi artificii genere, spectare videantur: quamvis enim ex Apostoli sententia, naturalis & divina lex iubeat vt qui Altari servit de Altari vivat, tamen quæ-*

stus

stus & lucri causa ad Altare accedere, maximum sacrilegium est. Alios honoris cupiditas & ambitio ad Sacerdotalem ordinem ducit. Alij vero, vt divitijs affluant, initiari volunt: cuius quidem illud argumentum est, quod nisi opulentum aliquod Ecclesiasticum beneficium eis deferatur, nullam sacri Ordinis cogitationem habent: hi vero sunt, quos Salvator noster mercenarios appellat Heb. 5. &c. Soli vero ostio in Ecclesiam merito introire dicuntur, qui à Deo legitime vocati Ecclesiastica munera eius vnius rei causa suscipiunt, vt Dei honori inserviant, &c.

Quibus quidem verbis monentur quicunque in Christi Domini Clerum coaptari cupiunt, vt antequam illius sanctuarium ingrediantur, seriò apud se perpendant, num se ad sublime illud vitæ genus divino nutu vocatos agnoscant, *Neque enim quisquã sibi sumit honorem*, vt ait Apostolus Heb. 5. *sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron.*

2. Quod vt faciliùs & certiùs quisque perspicere possit, considerare debet num à Deo acceperit ea, quæ ad ministeria Ecclesiastica ritè obeunda requiruntur: quos enim vocavit, hos (iuxtà dictum eiusdem Apostoli) *idoneos effecit Ministros novi Testamenti.*

Atque inprimis debet attendere num ulla Censura, Irregularitate, aut alio simili impedimento sit obstrictus; num aliquibus pravis inclinationibus aut vitiis cum Clericalis vitæ sanctimoniã è diametro repugnantibus obnoxius sit, num literaturam sufficientem sit adeptus, aut saltem ad illam adipiscendam idoneus iudicetur. Consideret præterea qua sit eius mens, quod consilium; quis voluntatis scopus, in hoc clericali statu ãplectendo quonã eius intentio feratur; *Vniversos enim* (inquit S. Bernardus super illa verba: *Ecce nos reliquimus omnia, &c. in Ordinibus Ecclesiasticis, cæterisq; ad sanctuarium pertinentibus, honorẽ quærentes propriũ, aut divitias, vel corporis voluptatem, postremo quæ sua sunt non quæ Iesu Christi, manifeste prorsus & indubitanter non ea quæ ex Deo est, sed*

ea

ea quæ ex Deo est charitas, sed aliena à Deo, & quæ omnium malorum radix est, cupiditas introducit.

3. Denique quod præcipuum est, Superioris & Prælati voluntatem auscultetur, non precibus importunis, aut aliorum interventu animum eius flectere nitatur; nihil abscondat eorum quæ ab eo sciri debent; sed totum se illius discretioni & providentiæ permittat.

Porro ad vocationem illam divinam certiùs dignoscendam, conducere plurimùm potest, si (quod à plerisque Sanctorum factum legimus) qui Clericali militiæ adscribi cupit, paululum se à negotiis sæcularibus & mundi conversatione subducat, & in aliquo secessu ante actæ vitæ rationem à seipso reposcat, conscientiæ sordes diligenter abstergat, vt purgato mentis oculo, adspirante cœlestis gratiæ luce, clariùs perspicere possit, quæ sit in re tanti momenti divina voluntas: ad quod etiam viri prudentis consilio plurimùm iuvari poterit. Certè S. Paulus ad Apostolatum ipsiusmet Christi Domini voce destinatus, & cœlestibus gratiis vsque ad miraculum perfusus, nonnisi Ananiæ interventu divinæ voluntatis consilium agnovit.

ARTICVLVS II.

De Habitu & Tonsurâ clericali.

1. DE his aliquid supr. tra. 1. cap. sacræ ordinationis doctrinam explicantes delibavimus quæ quoniam non minimi momenti esse cēsentur, paulò accuratiùs, breviter tamen hic denuo attingere non erit inutile.

Atque in primis observandū est Ecclesiam sapienti consilio voluisse, *Vt sicut Clerici à laicis discreti esse debent in conversatione* (vt dixit S. Anacletus papa Epist. ad Ecclesias per Galliam institutas circa annum Domini 167.) *ita & in Tonsura, & in omni Habitu discreti apparerent.* Ex quibus Pontificis verbis obiter colligi potest, quàm sit antiqvus ipsius Tonsuræ Clericalis vsus, quam ab ipso etiam

S. Petro

S. Petro incepisse testatur Rabanus lib. 1. de instit. Cler. cap. 2. asseritque sanctum illum Apostolum *hunc ritum primum sumpsisse, vt formā & similitudinem Christi in capite gestaret, dum pro redemptione nostra crucis patibulum subiturus, à nefanda Iudæorum gente acutis spinarum aculeis coronaretur.*

Hæc autem Tonsura Clericalis duo præsertim secundū Ecclesiæ institutum requirit, primò vt Clerici comam non relaxent aut nutriant: quod in plurimis Conciliis sub anathemate prohibitū est, nominatimque in Concilio Barcinonensi sub Vigilio Papa can. 1. Conc. Romano sub Gregorio II. cap. vlt. Conc. Moguntino, sub Leone IV. can. 15. Conc. Triburiensi sub Formoso can. 27. & aliis.

2. Secundò vt in modum circuli & coronæ Tonsuram in capite gestent: quod etiam plurimorum Conciliorum decretis statutum reperitur ac potissimum Concilii Aquisgranensis 1. sub Stephano V. capite 1. Conc. Lateranensis sub Innocentio III. capite 16 Concilii Oxoniensis sub Honorio III. cap. de habitu Clericorum Conc. Revennatis sub Honorio IV. rubricâ 3.

Similiter etiam clericalis Habitûs deferendi lex, quæ in iisdem Conciliis lata est, & in plurimis aliis etiam nostri huiusce sæculi confirmata, duo præsertim capita continet. Primum ipsius habitûs materiam spectat, de quâ in Concilio Nicæno 2. Can. 6. id memorabili decreto constitutum fuit: *Vt Episcopi & Clerici ex sericis texturis variatum vestimentum non habeant, nec se splendidis vestibus exornent.* Quod etiam simili modo sancitum reperitur in Concilio Palentino, capite sexto, & in Concilio Lateranensi sub Leone X. in Bulla reformationis, & in Concilio Mediolanensi 1. sub S Carolo Boromæo, in quibus & plurimis aliis Conciliis tùm provincialibus, tum Diœcesanis prohibitæ sunt in privato habitu Clericali sericæ vestes, & lanearum solummodò vsus vniversali propè modum Ecclesiæ praxi approbatus fuit.

3. Secundùm eiusdem clericalis Habitus formam respicit

cit, vt scilicet vestes eiusmodi sint talares: quod habetur ex collectione antiquorum Canonum à S. Martino Bracharensi Archiepiscopo facta circa annnm Domini 572. & in Concilio Romano sub Zachariâ can. 31. ac vt alia plurima Concilia omittamus, demum in Concilio Senonensi cap. 24. his verbis *Vestes sint talares, nec nimia amplitudine superfluæ, nec plus æquo constrictæ, in quibus Clericalis ordinis honestas & modestia deprehendatur, fastus, iactantia, vel elationis vitium devitetur.* Præterea vt vestes Clericales nigri sint coloris: quamvis enim olim violaceus color apud quoscunque Clericos in vsu esset (vt observat Baronius ad annum 393. n. 48.) nihilominùs communis Ecclesiæ vsus obtinuit nunc, vt colore violaceo Episcopis reservato, alii Clerici fusco seu nigro vterentur, quod etiam in Concilio Mediolanensi 1. cap. de Clericorum vestitu, & in Concilio Burdegalensi ann. 1583. & Aquensi, 1585. constitutum est: quas quidem sanctiones Apostolica Sedes confirmavit.

His autem Conciliorum adeóque Ecclesiæ vniversæ toties repetitis decretis, omnes omninò Clericali militiæ adscriptos constringi manifestum est: quod quamvis hisce vltimis temporibus, relaxatâ nonnihil Ecclesiasticâ disciplinâ, non ita strictè exigatur ab iis, qui Clericali solummodò tonsurâ initiati sunt; certum est tamen Clericos beneficia aut officia Ecclesiastica obtinentes, aut Ordinibus Ecclesiasticis, præsertim sacris, initiatos, ad Tonsuram & habitum Clericalem strictè obligari; quod Concilium Tridentinum sess. 14. cap. 6. de ref. expressè his verbis declaravit: *Omnes Ecclesiasticæ personæ quantumcunque exemptæ; quæ aut in sacris fuerint, aut dignitates, personatus, officia, aut beneficia qualiacunque Ecclesiastica obtinuerint, si postquam ab Episcopo suo etiam per edictum publicum moniti fuerint, honestum habitum Clericalem illorum Ordini & dignitati congruentem, & iuxta ipsius Episcopi ordinationem & mandatum non detulerint, per suspensionem ab Ordinibus ac officio & beneficio, ac fru-*

ctibus,

ctibus, reditibus & proventibus ipsorum beneficiorum: nec non si semel correpti denuo in hoc deliquerint, etiam per privationem beneficiorum eiusmodi coërceri possint & debeant.

4. Ex cuius decreti tenore sequitur hodie Clericos Tonsuram & habitum Clericalem contemptui aut neglectui habere, sine gravi peccato non posse; cùm pœna suspensionis generalis in illius legis violatores decernatur, quam nonnisi ob peccatum aliquod grave decerni ex antè dictis constat. Vnde Navarrus, Reginaldus, Riccius, Henriques & alii apud Bonacinam disp. 8. de sa. or. qu. vn. pu. vlt. docent Clericum in sacris Ordinibus constitutum aut obtinentem beneficium, peccaturum mortaliter si notabili aliquo tempore Tonsuram aut habitum Clericalem non deferat. Verum est quidem in Conc. Mediol. tit. de Clericorum vestitu, num. 18. permitti vt Clerici in itinere constitui, breviori & contractiori veste, quã vulgò Sotanellam vocant, vti possunt: quod etiam concessum reperitur in Conc. Aquensi ann 1585. approbato à Sixto V. S. Pontifice, necnon in Constitutionib. Synodalibus Diœcesis Aletensis, & quarundam aliarum Diœceseon. Sed tamen accipi debet eo sensu, vt solummodò in itinere, non verò domi, aut ruri, deambulationis gratiâ licitum sit Clericis vti hac veste breviori & contractiori; quæ nihilominùs talis esse debet vt infrà genua delabatur, quod in supradictis Conciliis expresse declaratum est, & vt eius forma Clericus à laico facile distingvi possit.

ARTICVLVS III.

De Beneficiis Ecclesiasticis.

1. NOmine beneficii Ecclesiastici intelligitur ius perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis, propter

propter aliquod officium spirituale authoritate Ecclesiæ constitutum. Lessius lib. 2. de iust. & iur. cap. 34. dub 1.

Sunt autem alia beneficia regularia, quæ solis regularibus competunt; & alia sæcularia quæ sæcularibus conferuntur. Item alia sunt beneficia duplicia, vt loqvuntur Canonistæ apud Rebuffum in praxi pag. 6. alia simplicia Duplicia vocantur illa, quæ adiunctam habent aliquam administrationem aut Eminentiam in Ecclesia; qualia sunt beneficia curata, Archidiaconatus, Episcopatus, &c. Beneficia simplicia dicuntur illa, quæ nullam administrationem aut eminentiam eiusmodi habent, sed tantùm instituta sunt ad preces Deo fundendas, aliáque divina officia obeunda; tales sunt Capellaniæ, &c. vt docet Navarrus, & alii apud Lessium suprà, dubio 2.

2. His breviter prænotatis, ex variis & plurimis, quæ à Theologis circa beneficia disputari solent, præcipua & maximè scitu necessaria: ex communi & magis recepti probatorum Authorum doctrina hîc breviter subiiciemus & quæstiunculis aliquot explicabimus.

QVÆSTIVNCVLA I.

Quot modis beneficia Ecclesiastica licitè obtineri possint.

1. QVinque præsertim modis beneficia hodie obtineri possunt. 1. Præsentatione seu nominatione patroni, & institutione collatoris. 2. Electione & confirmatione. 3. Collatione liberâ. 4. Resignatione in favorem cum secutâ collatione. 5. Permutatione.

Præsentatio seu nominatio est personæ alicuius idoneæ per patronum Episcopo vel alteri, ad quem institutio seu collatio pertinet, legitimè facta exhibitio: institutio autem est ipsius beneficii iuriumque illius collatio & attributio: & hæc institutio seu collatio fieri solùm potest per Ecclesiasticos, præsentatio verò etiam per laicos.

Electio

Electio in eo differt à præsentatione, quòd electio fiat pluribus, vt à Capitulo, & à solis Ecclesiasticis, per suffagia, præsertimque in prælaturis locum habeat: præsentatio verò etiam ab vnâ personâ etsi laicâ, & in quouis beneficii genere. Confirmatio verò est collocatio beneficii facta electo; sicut institutio est eadem collatio facta præsentato seu nominato.

Collatio libera dicitur, quandò beneficium solo iure prælati datur, nec subest iuri Patronatus.

Resignatio est, quando quis beneficiũ suum liberè resignat, seu dimittit in manibus collatoris, in favorẽ alterius.

Permutatio denique, quando hæc resignatio fit causâ permutandi beneficii cum alterius beneficio. De quibus videri potest Lessius supr.

2. Quæres vtrum beneficia sint semper dignioribus conferenda. Respondetur quod licet is, qui resignat beneficium in favorem alterius, non teneatur quærere dignissimum, sed sufficiat si dignus sit resignatarius: electores tamen, præsentatores & collatores tenentur semper quantùm in ipsis est, curare vt dignissimis conferantur beneficia, præsertim curam animarum annexam habentia, vt ex S Thoma, & pluribus aliis Theologis docet Lessius suprà, dubio 14. idque variis SS. Patrum authoritatibus fusè probat; ita ut peccet mortaliter is quis eligit, præsentat, aut confert beneficium, præsertim curam animarum annexam habens, digno, prætermisso absque vlla causâ legitimâ eo, qui notabiliter dignior & aptior videtur, speratúrque multò meliùs functurus officio. Quod etiam confirmari potest ex Concil. Trident. sess. 24. cap. 1. vbi dicitur expresse, *Omnes & singulos, qui ad promotionem præficiendorum quomodocunq; ius habent, mortaliter peccare, nisi quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles ipsi iudicaverint non quidem precibus vel humano affectu, aut ambientium suggestionibus, sed eorum exigentibus meritis præfici diligenter curaverint.*

Dictum est, absque legitimâ causâ, quia si v. g. patronus

nus præsentet dignum, collator conferre tenetur, etsi alios magis idoneos noverit: Item si beneficium ex institutione sua conferendum sit alicui ex certa familia; tùm enim aptissimo ex illa familia conferendum erit, non verò aliis etsi aptioribus.

Quocunque autem modo beneficium aliquod obtineatur, cavendum est præ cæteris simoniæ peccatum, quod in prædictis omnibus obtinendi beneficii modis reperiri potest, tam ex parte obtinentis, quàm conferentis aut patroni: de quo quidem peccato, quoniam nimis crebrò evenire solet, paulò accuratiùs nobis agendum est.

QVÆSTIVNCVLA II.

Quibus modis simonia, tùm in aliis casibus, tùm præsertim in obtinendis beneficiis committi possit.

1 SImoniæ peccatum à Simone Mago nomen accepit, eò quòd primus dona Spiritus sancti pecuniâ emere voluerit, Act. 8. & vt loquitur S. August. tract. 10. in S. Ioan. *Volebat emere Spiritum sanctum; quia volebat vendere Spiritum sanctum*: ex quo factum est vt peccatum illud, quo spirituale aliquid aut spirituali annexum pecunia, aut aliqua re pretio æstimabili emitur aut venditur, *Simonia* nuncupetur. Quàm grave sit autem illud peccatum, patet tùm ex obiurgatione asperrima, qua S. Petrus erga præfatum Simonem vsus est; tùm etiam ex eo quòd cap. *Reperiuntur*, 1. q. 1. appellatur *Execrabile flagitium*: & cap. *sicuti*, 1. de simonia, dicitur *Simoniacam pestem sui magnitudine alios animæ morbos vincere*: Et capite *sane*, 15. *quæst.* 13, dicitur, *Instar publici criminis læsæ Maiestatis esse puniendam.*

2 Est autem triplex simonia (vt docet Toletus lib. 5. cap. 86.) mentalis, conventionalis, & realis. Simonia menta-

mentalis duplici modo contingere potest: primò, cùm quis deliberatè vult emere aut vendere aliquid spirituale: secundò cùm aliquid exteriùs facit cùm intentione emendi aut vendendi aliquid spirituale, sine vllo pacto externo, vt si quis obsequium præstet prælato aut patrono hâc intentione: vt conferatur illi beneficium in obsequii mercedem.

Simonia conventionalis est, quandò aliquod pactum externum intervenit; quod tamen sive ex vtraque sive ex alterultra nondum executioni mandatum est.

Simonia realis est, quando ex vtraque parte pactum executioni mandatum est.

Quocunque autem modo simonia committatur, est semper gravissimum peccatum; non tamen incurruntur pœnæ adversùs simoniacos decretæ, nisi propter simoniam realem, aut propter conventionalem, quæ in confidentia reperitur, vt docet & probat Lessius sup. dub. 27. & ex infrà dicendis patebit.

3. Quoniam verò innumeris propè modis hoc peccatum committi potest, quos sigillatim persequi nimis prolixũ foret: proponemus hîc regulã generalem communiter à Theologis receptã qua dignosci poterit in quovis casu particulari, vtrùm simoniâ committatur, necne: Ad cuius faciliorem intelligentiam supponimus 1. nomine rei spiritualis, quæ per simoniam vendi aut emi dicitur, intelligi à Theologis, vt rectè observat Lessius lib. 2. cap. 35. dub. 1. non id omne, aut solum, quod est incorporeum; sed id quod est aliquo modo supernaturale, sive sit aliquid reale, sive aliquid morale tantùm, sive in modum actûs, sive in modum habitûs, vt sunt virtutes supernaturales, gratiæ gratis datæ, aut gratum facientes, Sacramenta, & quivis vsus potestatis alicuius supernaturalis, vel etiam id quod est rei supernaturali annexum, vt sunt beneficia Ecclesiastica, &c.

Supponimus 2. pecuniam, aut aliquid pecunia æstimabile, vario & multiplici titulo pro aliqua re spirituali

dari posse: scilicet vel per modum pretii ipsius rei supernaturalis, vel per modum eleemosynæ & sustentationis, quæ Ministro Ecclesiastico tribuitur; vel per modum oblationis quæ Deo fit in persona Ministri; vel per modum liberalis & gratuitæ donationis, aut denique per modum laudabilis consvetudinis ab Ecclesia approbatæ.

Supponimus 3. ex communi & recepta Theologorum doctrina, cuius probatio videri potest apud Lessium supr. dub. 4. duplicem esse simoniam, aliam iure divino, aliam iure humano & Ecclesiastico prohibitam: e. g. venditio quævis aut emptio rei spiritualis supernaturalis, est simonia iure divino prohibita, vt ex variis Scripturæ locis probat Lessius; venditio autem aut emptio rei alicuius temporalis, quæ alicui rei spirituali annexa est, v. g. emptio aut venditio beneficiorum Ecclesiasticorum, quoad partem temporalem, simonia est Ecclesiastico iure vetita: quia, vt idem Lessius fusè declarat, quamvis ius ad percipiendos fructus beneficii materialiter & seorsim à quovis officio spirituali & sacro consideratum, sit aliquid temporale, quod proinde divino iure non est invendibile, Ecclesiasticis tamen legibus quæ ab eodem Lessio & aliis Doctoribus fusè citantur, ob reverentiam rei spiritualis annexæ prohibitum fuit, ne tale ius vendi posset: vnde sicut Ecclesia potest decreto aliquo suo locum materialem divino cultui dicatum reddere immunem, ita vt qui violat immunitatem illam Ecclesiastico iure introductam, peccet contra virtutem religionis, adeóque peccatum sacrilegii committat: ita rem temporalem rei spirituali annexam, propter annexionem illam potest à venditione reddere immunem, ita vt si vendatur aut ematur pretio aliquo temporali, venditio illa aut emptio simoniaca censeatur.

4. His suppositis, ad dignoscendum in quibus casibus simoniæ labes incurratur, vel non incurratur, generalis regula hæc esto. Quotiescunque aliquid spirituale, vel spirituali annexum, eo sensu qui suprà explicatus est, e-

mitur

mitur aut venditur: id est, quotiescunque pro tali re accipitur aut datur aliquid pecunia æstimabile, tanquam illius pretium, toties peccatum simoniæ committitur: secùs verò si alio titulo detur, vel accipiatur: tunc enim perpendendum est qualis sit ille titulus, an verus & legitimus, an verò fucatus & ad palliandam simoniam appositus.

Ex quo intelligitur ad rationem simoniæ duo præsertim requiri quorum vnum est pretium, qualis est pecunia, aut quidvis aliud pretio aliquo æstimabile, quale est munus à lingua, vel à manu, vel ab obsequio, vt communiter docent Theologi: alterum est veluti merx, scilicet res aliqua spiritualis, aut spirituali annexa, quæ tali pretio æstimatur, eoque venditur aut emitur: vnde quotiescunque hæc duo simul concurrunt, toties committitur simonia; si verò vel vnum illorum desit, non committitur.

Ex antè dictis sequitur 1. non esse simoniam, si pretium aliquod vel merx recipiatur pro munere docendi scientiam aliquam naturali industriâ comparabilem: quia eiusmodi scientia non est quid supernaturale: & præterea, vt rectè observat Alensis 2. p. 185. num. 3. merx illa propriè loquendo non tam datur pro doctrinâ, quàm pro labore docendi, qui est pretio æstimabilis: qua ratione etiam licitè merces aliqua honesta, pro tradenda Theologiæ doctrina dari & accipi potest ratione laboris, qui in scientia adeò sublimi & ardua rectè explicanda, non nisi maximus esse potest, quique proinde ipsius corporis vires valde exhaurire solet: quod etiam docent Adrianus, Caietanus, Victoria, Sotus, Suares & alii apud Laymann. cap. 7. de simi. Parag. 4.

5. Sequitur 2. neque etiam committi simoniam, si Sacerdotes stipendium seu honorariũ accipiant pro celebrationibus Missarum, exequiis mortuorum, aliisque functionibus Ecclesiasticis, quando illud non datur per modum pretii, sed per modum Eleemosinæ & sustenta-

tionis; aut laudabilis consvetudinis ab Ecclesia approbatæ: vnde Apostolus 1. Cor. 9. dicit quòd *Qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt; & qui Altari deserviunt, cum Altari participant*: & cap. *ad Apostolicam audientiam*, de simonia, expresse habetur, quòd quamvis Sacerdotibus & Clericis, pro his & similibus pecuniam exigere & extorquere prohibitum sit: laici tamen laudabilem consvetudinem pia erga sanctam Ecclesiam devotione introductam infringere non debent, sub prætextu canonicæ pietatis; sed quod per Episcopū ad id possunt compelli.

Sequitur 3. nullam quoque committi simoniam, quandò pro dote puellæ, quæ vitam religiosam vult profiteri, aliquid ab ea vel eius parentibus accipitur; cùm id accipiatur per modum sustentationis: secùs verò si præcisè pro ipsa susceptione ad statum religiosum aliquid acciperetur, quia tunc esset id omnino simoniacū, vt docent S. Thomas, Sotus, Sylvester, Suares apud Laymann. cap. vlt. de sim. Parag. 4. qui etiam meritò dubitat vtrùm, quandò monasterium dives est, licitum sit, aliquid eiusmodi titulo sustentationis exigere. Certè Sanctus Doctor 4. dist. 25. quæst. 3. art. 2. qu. 2. ad 7. apertè declarat. *Quando sine gravamine Monasterij recipi potest novitius, simoniacum est aliquid exigere*: cui subscribunt Caietanus, Victoria, Rosella; Armilla, Lessius, Suares, & alii apud Laymann. suprà, & Innocentius III. in Concilio generali Lateranensi cap. 64. habeturque cap. *Quoniam*, de simonia, penitùs prohibuit, ne Moniales pro aliis in cœtum & monasterium suum coaptandis & admittendis, pretium ullum recipiant prætextu paupertatis, non quidem veræ, sed fictæ & simulatæ. Quamvis autem Lessius cit. cap. 35. dub. 12. Tolet. lib. 5. cap. 89. & quidem alii Theologi nitantur excusare praxim illam, quæ in omnibus fermè Monasteriis etiam ditissimis nunc viget, vt in ea nonnisi mediante dote ac pretio, sub obtentu sustentationis pateat aditus; idem tamen

Lessius

Lessius fatetur id esse verum avaritiæ signum, & speciem simoniæ redolere.

6. Sequitur 4. nullam esse simoniam, quandò calices & alia vasa & vestimenta sacra venduntur aut emuntur, quia vt ex communi Theologorum consensu docet Suares lib. 4. cap. 4. num. 12. hæc & similia, quamvis consecrata & cultui divino dicata, remanent semper secùm se pretio æstimabilia, ac proinde vendibilia: consecratio enim nonnisi accidentaliter illis annectitur, si tamen maiori pretio venderentur, quia consecrata sunt, tunc simonia committeretur, vt docet Toletus suprà, & satis per se patet.

Quod autem spectat ad simoniam quæ in beneficiis Ecclesiasticis reperiri potest, vt faciliùs & certiùs dignosci possit, inquibusnam casibus id contingat, observationes aliquas ex magis communi & recepta Doctorum sententiâ hîc breviter subiicemus.

Prima est, nullam esse simoniam resignare beneficiũ in favorem tertii cum clausulâ, *Non aliter, non aliàs*, quandò eiusmodi resignatio fit in manibus Summi Pontificis, vt ex Rebuffo, Navarro, & aliis docet Lessius cap. 35. dub. 14. & satis ex cõmuni vsu & praxi constat.

Secunda, nullam quoque esse simoniam, resignare beneficium in manibus eiusdem Summi Pontificis, reservatâ aliquâ moderatâ pensione, vt docet idem Author dub. 15. & ex communi vsu satis patet. Imò qui vult resignare in favorem tertij sub onere alicuius pensionis, potest licitè cum illo transigere de illà, non quidem absolutè, sed sub beneplacito summi Pontificis, aliàs si absolutè faceret, simoniam committeret.

7. Quæres vtrùm is, qui resignat sub onere pensionis, ad faciliorem & tutiorem illius solutionem de hypothecâ aliquâ aut fideiussore cum resignatario convenire licitè possit. Respondetur posse dummodò fiat sub eiusdem summi Pontificis beneplacito, & illius authoritate confirmetur; aliàs illicitum fore, ac simoniam redolere, vt

docet idem Lessius: qui etiam rectè monet in resignationibus quibuscunque, omne pactum de onere temporali, quod iure non est annexum, licitè fieri non posse absque legitima authoritate Superioris: quod maximè observandum est.

Tertia, resignare vel conferre beneficium alicui in confidentiam, id est ex intentione illum obligandi, vt post aliquod tempus, propinquo vel amico resignantis, aut conferentis, aut cuiusvis alteri resignet, aut ut pensionem ex eo alteri solvat, esse simoniam confidentiæ mentalis; si verò pactum intercedat, esse confidentiam simoniæ realis, quæ pœnas iuris infert, vt docet idem Lessius dub. 16. & habetur in Pii V. Bulla quam refert Navarrus cap. 23. num. 110.

Quarta est, beneficia non posse licitè permutari sine Prælati authoritate: & hanc permutationem non modo illicitam esse ac simoniam redolere, sed etiam irritam ac invalidam, vt habetur apud eundem Lessium dub. 17.

Quæres vtrùm in permutatione beneficiorum compensari possit fructuum inæqualitas. Respondetur posse, dummodò id fiat ex licentia & authoritate summi Pontificis, vel reservando pensionem ex beneficio quod ampliores habet proventus, vel aliquid præstando, quod ab ipso Pontifice, tanquam iustum & licitum approbetur, vt docet idem Lessius supr.

Quinta est, illum qui habet ius in beneficio aliquo, seu cui beneficii collatio legitimè facta est, posse pretio redimere vexationem iniustam, si fortè quis illum à possessione capienda impediat; nec in ea redemptione vllam committi simoniam, vt ex S. Doctore, Soto, Navarro, & aliis docet Lessius lib. 18.

QVÆSTIVNCVLA III.

Quænam sint pœna contra simoniacos constituta.

I. POEnæ illæ secundùm iuris dispositionem non incurruntur, nisi ob simoniam commissam in Religionis ingressu, Ordine, & Beneficiis. Atque

Atque in primis excommunicantur tam dantes quàm recipientes aliquid ſimoniacè pro ingreſſu Religionis; & qui ſic admiſſi ſunt, nonniſi ex diſpenſatione Ordinarii in Monaſterio illo manere poſſunt, vt patet ex extravag. Vrbani IV. quæ incipit: *Sanè non in Vinea Domini.*

Similiter is, qui confert Ordines ſimoniacè, eſt excommunicatus, vt habetur extravag. *Cum deteſtabile*, de ſimoniâ: eſt etiã ſuſpenſus à collatiõne cuiusvis Ordinis, etiam Tonſuræ, & ab executione omnium munerum Pontificalium; interdictus eſt etiam illi Eccleſiæ ingreſſus: & ſi contra ſuſpenſionem vel interdictum illud aliquid fecerit, eſt ſuſpenſus ab adminiſtratione ſuæ Eccleſiæ, & à perceptione fructuum omnium ſuorum beneficiorum, nullusque poteſt illum abſolvere præter ſummum Pontificem; etiamſi delictum ſit occultum, vt habetur in Bullâ Sixti V. editâ in malè promoventes & promotos: quod intelligendum eſt pro iis locis, in quibus Bulla illa promulgata & recepta fuit: exiſtimat ſiquidem Leſſius du. 24. illam plerisque in locis ignorari, proindéque non eſſe receptam.

2. Qui autem Ordinem aliquem ſimoniacè ſuſceperit, eſt excommunicatus ipſo facto, vt habetur cit. extravag. *Cum deteſtabile*: eſt etiam ſuſpenſus ab executione ſuorũ Ordinum, vt ibidem dicitur; & per ſupradictam Bullam Sixti V. privatur omnibus dignitatibus, officiis, beneficiis, & efficitur inhabilis ad omnia, nec ab alio quam à Romano Pontifice abſolvi poſſe dicitur.

Denique qui beneficium ſimoniacè confert, aut conferri procurrat, eligendo, præſentando, confirmando, commendando, eſt ipſo facto excommunicatus, vt habetur ex citat. extravag. *Cum deteſtabile*: quæ pœna etiam ibidem decernitur contra illos, qui operam ſuam interponunt, vt beneficium ſimoniacè obtineatur, vel vt Ordo ſimoniacè conferatur.

3. Qui verò beneficium per talem ſimoniam acquirit, eſt ipſo facto excommunicatus, collatio ac proviſio benefi-

beneficii nulla est: nullumque ius tribuit, vt in eadem extravaganti statuitur, ac insuper fit inhabilis ad idem beneficium obtinendum, vt habetur capite *Nobis fuit*, de simonia, & capite penultimo de electione. Quæ pœnæ similiter inflictæ sunt contra eos, qui simoniam confidentiæ committunt, vt fusiùs explicat Lessius dub. 26.

Quæres vtrùm pretium simoniacè acceptum sit restituendum. Respondetur quòd, quamvis Navarrus cap. 23. num. 101. & 104. & quidam alii Theologi existiment nullam ad id esse obligationem; probabilior tamen & tutior videtur sententia Adriani, Henrici, Soti, & plurimorum aliorum Doctorum apud Lessium dub. 28. qui asserunt pretium illud esse restituendum, non quidem ei qui dedit, sed Ecclesiæ vel pauperibus, vt ex S. Thoma, & aliis probat idem Lessius dub. 31.

QVÆSTIVNCVLA IV.

Vtrùm licitum sit plura simul beneficia possidere.

1. VT huic quæstiunculæ satisfiat, nihil aptius afferre possumus, quàm ipsius Concilii Tridentini decretum, in quo quis esset vniversæ Ecclesiæ sensus super hâc re, declaravit sess. 24. cap. 17. his verbis. *Cùm Ecclesiasticus ordo pervertatur, quando vnus plurium officia occupat; sanctè sacris Canonibus cautum fuit, neminem debere in duabus Ecclesiis adscribi: verùm quoniam multi improbæ cupiditatis affectu seipsos, non Deum decipientes, ea quæ benè constituta sunt variis artibus illudere, & plura simul beneficia obtinere non erubescunt, sancta Synodus debitam gerendis Ecclesiis disciplinam restituere cupiens, præsenti decreto, quod in quibuscunque personis quocunque titulo, etiamsi Cardinalatus honore fulgeant, mandat observari: statuit in posterum vnum tantum beneficium Ecclesiasticum singulis conferatur: quod quidem si ad vitam eius, cui confertur honeste sustinendum non suffici-*

sufficiat ; liceat nihilominus aliud simplex sufficiens, dummodo vtrumque personalem residentiam non requirat, eidem conferri. Hacque non modò ad Cathedrales Ecclesias, sed etiam ad alia omnia beneficia, tam sæcularia quàm regularia quæcunque, etiam commendata pertineant ; cuiuscunque tituli ac qualitatis existant.

Ex quibus Concilii verbis quædam scitu necessaria, & obseruatu dignissima colligere possumus.

2. Primum est, quòd quamvis habere plura beneficia non sit intrinsecè malum, alioquin nullo in casu super illis dispensari posset, non est tamen ex se omninò indifferens ; sed est ex genere eorum quæ deformitatem quandam & inordinationem præ se ferunt, cùm Concilium dicat pluralitate illâ ordinem Ecclesiasticum peruerti ; proindéque nonnisi adhibitis certis circumstantiis cohonestari posse : quæ est expressa S. Thomæ doctrina quodlib. 9. art. 15. cui communiter alii Theologi subscribunt.

Secundum est, pluralitatem illam præsertim in beneficiis curam animarum habentibus censeri illicitam, vt expressè declaratur in Concilio Tridentino loco sup. cit. & in Concilio Lateranensi sub Alexandro III cap. 13. quod etiam similiter intelligendum est de aliis quibuscunque incompatibilibus, quales sunt dignitates, personatus, officia, & alia omnia beneficia quæ residentiam requirunt : quæ quidem plura simul retineri non possunt : quamvis vnumquodque eorum seorsim ad vitam honestè sustentandam non sufficiat, vt ex Concilii verbis satis constat. Est tamen verum aliquando in ista pluralitate beneficiorum incompatibilium Summum Pontificem dispensare posse, quando evidens & notabilis Ecclesiæ necessitas vel vtilitas id exigit ; qua ratione sanctus Gregorius, Martinum, Paulinum, Agnellum, & alios Episcopos, duobus simul Episcopatibus præesse voluit : verùm de illa necessitate & utilitate Ecclesiæ, an talis sit, quæ pluralitatem illam coram Deo excuset, penes ipsum Summum Pontificem est iudicium.

Terti-

3. Tertium est, licitum esse plura beneficia compatibilia simul obtinere, si ita necesse sit ad honestam vitæ sustentationem, vt ex citato Concilii decreto habetur. Compatibilia autem beneficia in diversis quidem Ecclesiis censentur ea, quorum saltem alterum ad residentiam personalem non obligat; in eadem autem Ecclesiâ compatibilia beneficia dicuntur ea quæ non sunt uniformia, seu quæ ad easdem functiones minimè concurrunt, quæ proindè in casu supradictæ necessitatis simul retineri possent, nisi alicuius specialis Ecclesiæ constitutio, vel consvetudo repugnet, vt docet Navarrus, Lessius, & alii apud Laymannum tract. 10. cap. 8. de benef. 6.

Qualis autem sit honesta illa vitæ sustentatio cuius necessitas pluralitatem illam beneficiorum coram Deo excuset, prudentis ac timorati viri iudicio determinandum est, qui spectatis & perpensis circumstantiis, statûs, conditionis, ætatis, personæ, & aliis similibus, id ex æquo & bono diiudicare debet: alia siquidem censetur esse honesta vitæ sustentatio requisita in Episcopo, alia in Sacerdote inferioris ordinis: alia item esse solet ratio victûs in persona multùm nobili & illustri, alia in ignobili. Constat etiam virum doctum, ingeniique dotibus, præcellentem, ac pro bono communi Ecclesiæ laborantem, uberiori annonâ indigere, non quidem ad delicias aut fastum; sed ad sustentandas corporis vires, vel ad alia adiumenta necessaria comparanda.

4. Quartum denique est, cessante causâ rationabili & iustâ, sive honestæ sustentationis, sive necessitatis aut vtilitatis ipsius Ecclesiæ (vt suprà dictum est) illicitum esse plura beneficia, quamvis compatibilia, simul retinere, nec ad id vllam Summi Pontificis dispensationem posse suffragari, cùm hæc beneficiorum qualiumcunque pluralitas iuri naturali repugnet, quando nullâ iustâ & rationabili causâ cohonestatur. Ita sentit Sanctus Bernardus Epist: 271. ad Theobaldum Campaniæ Comitem, & lib. 3. de Consideratione ad Eugenium cap. 6. & Sanctus

ctus Thomas cit. quod lib. 9. art. 5. Ita etiam docent Paludanus, Adrianus, Gabriel, Sylvester, Maior, Caietanus, Azorius, Navarrus, & plures alii, quos citat & sequitur Laymannus suprà: quibus addere possumus Cardinalem Bellarminum in Epistola ad Episcopum Theanum nepotem suum; vbi postquam dixit sacros Canones horrere multiplicitatem beneficiorum, addit Theologos Parisienses post longam disputationem anno 1238. definiisse, *Neminem posse duo beneficia, si vnum sufficeret ad eum alendum, obtinere sine peccato mortali.*

Cæterùm an præter Ecclesiæ necessitatem & vtilitatem, & honestam vitæ sustentationem, subesse possit aliqua alia causa iusta & rationabilis, ob quam dispensatio super pluralitate beneficiorum compatibilium licitè postulari & validè impetrari queat, Doctorum iudicio discutiendum relinquentes, hoc solùm observamus huic beneficiorum pluralitati absque vllâ legitimâ causâ minimè suffragari consvetudinem & vsum à multis introductum; cum (vt rectè monuit Bellarminus in admonitione ad Clement. VIII) vsus ille tanquam pravus, & abusivus à Concilio Tridentino sit abrogatus.

QVÆSTIVNCVLA V.

Qualiter se beneficiarij gerere debeant in expendendis beneficiorum suorum reditibus.

I. TRia sunt genera bonorum, quæ beneficiarii possidere possunt: *Patrimonialia*, quæ ipsi hæreditate, vel industria, vel donatione, vel alio modo, quo laici solent, sibi acquirunt: *Quasi patrimonialia*, quæ ipsis tanquam Clericis obveniunt, ob functiones aliquas Ecclesiasticas, v. g. ob Missæ celebrationem, concionem, cantum Ecclesiasticum, &c. *Merè Ecclesiastica*, quæ ratione beneficii alicuius, v. g. Canonicatûs, Decanatus &c. percipiuntur. Et de bonis quidem patrimonialibus certum est benefici-

arios

arios (secundùm doctrinam Sancti Thomæ 2. 2. quæst. 158. art. 7 Lessij lib. 2. cap. 4. dub. 6. Laymann. cap. 3. de benef. & aliorum communiter Theologorum) liberè disponere posse: cùm eiusmodi bonorum verum habeant dominium, perinde ac laici: neque enim per Clericatûs aut Ordinis susceptionem fiunt dominii incapaces, neque se bonorum dominio abdicant, proindéque bona patrimonialia pro libito expendere possunt, dummodò tamen in eis expendendis nihil ab ipsis fiat, quòd iustitiæ vel charitati repugnet. Idem quoque de bonis quasi patrimonialibus dici posse censent Ioannes Maior, Covarruvias, Navarrus, Lessius & alii, quos, citat & sequitur Laymannus supr. & etiam de bonis merè Ecclesiasticis, seu de redditibus beneficiorum, quoad eam partem tantùm quæ congruæ cuiusque sustentationi necessaria est.

2. Difficultas igitur præcipua de ea parte redituum & proventuum Ecclesiasticorum, quæ congruæ & honestæ sustentationi minimè necessaria est, ac proinde ipsis beneficiariis superflua: de quâ quæritur qualiter ab ipsis expendi debeat. Cuius quidem difficultatis resolutio pendere videtur ex altera quæstione, num scilicet beneficiarii habeant verum & proprium dominium illius partis fructuum & redituum suorum, quæ congruæ & honestæ illorum sustentationi necessaria non est: de qua re duæ sunt celebres doctorum sententiæ.

Prior est Maioris, Paludani, Navarri, & aliorum apud Lessium suprà, qui censent beneficiarios non esse dominos illius partis redundantis, sed tantùm dispensatores; proindéque obligari ex iustitia ad partem illam in pios vsus expendendam; aliàs si secùs fecerint, non modò peccare mortaliter, sed etiam ad restitutionem obligari, id est teneri tantumdem ex aliis bonis in pia opera impendere. Posterior sententia est eorum, qui docent post erecta beneficia, cæterosque proventus singulis titulis assignatos: beneficiarios effici absolutè dominos omnium proventuum, ita vt quamvis partem superfluam in pro-

in profanos vsus expedendo mortaliter peccent, non tamen ad vllam restitutionem faciendam obligentur. Ita Sotus, Covarruvias, Franciscus Sarniento, & alii quos citat & sequitur idem Lessius suprà.

3. Quamvis autem ambæ illæ sententiæ propter authoritatem gravium & insignium Theologorum qui eas propugnant, & rationes quibus fulciuntur, sint valdè probabiles: prior tamen, vt ipsemet Lessius fatetur, tutior est, & in praxi consulenda; licet damnari non debeat is, nec à Sacramento Pœnitentiæ arceri, qui posteriorem amplecteretur, nec ab illâ recedere vellet.

Cæterum sive beneficiarii censeantur esse domini redituum suorum, sive solummodò dispensatores, certum est & apud omnes in confesso, peccaturos illos, si portionem illam redundantem profanis vsibus, aut propinquis ditandis impendant: quod apertè constat ex Concilio Tridentino sess. 25. cap. 1. de reformat. quod quidem caput quoniam multa super quæstione quam tractamus, continet observatu dignissima, quæ quivis in beneficiis & dignitatibus Ecclesiasticis constitutus maximè ob oculos habere deberet, integrum hic subiicimus. Sic igitur Concilium: *Optandum est*, inquit, *vt ii, qui Episcopale ministerium suscipiunt* (ea verò quæ de Episcopis, de quibuscunque etiam aliis beneficiariis intelligenda esse infrà declarat) *quæ suæ sint partes agnoscant, ac se non ad propria commoda, non ad divitias aut luxum; sed ad labores & sollicitudines pro Dei gloriâ vocatos esse intelligant. Nec enim dubitandum est, fideles reliquos ad religionem innocentiamque faciliùs inflammandos, si præpositos suos viderint, non ea quæ mundi sunt, sed animarum salutem, ac cœlestem patriam cogitantes. Hæc cùm ad restituendam Ecclesiasticam disciplinam præcipua esse sancta Synodus animadvertat, admonet Episcopos omnes vt secum ea sæpe meditantes, factis etiam ipsis ac vitæ actionibus, quod est veluti perpetuum quoddam prædicandi genus, se muneri suo conformes ostendant: in primis vero, ita mores suos omnes compo-*

componant, vt reliqui ab eis frugalitatis, modestiæ, continentiæ, ac quæ nos tantopere commendat Deo, sanctæ humilitatis exẽpla petere possint. Quapropter exẽplo Patrũ nostrorum in Concilio Carthaginensi, non solùm iubet vt Episcopi modesta supellectili & mensa, ac frugali victu contenti sint; verùm etiam in reliquo vitæ genere, ac tota eius domo caveant, ne quid appareat quod à sancto hoc instituto sit alienum; quodque non simplicitatem, Dei zelum: ac vanitatum contemptum præ se ferat. Omninò vero eis interdicit, ne ex reditibus Ecclesiæ consanguineos familiaresve suos augere studeant: Cùm & Apostolorum Canones prohibeant, ne res Ecclesiasticas, quæ Dei sunt, cousanguineis donent: sed si pauperes sint, iis vt pauperibus distribuant, eas autem non distrahant, nec dissipent illorum causa: imò quàm maximè potest, eos sancta Synodus monet, vt omnem humanum hunc erga fratres, nepotes, propinquosque carnis affectum, vnde multorum malorum in Ecclesia seminarium extat, penitus deponant. Quæ vero de Episcopis dicta sunt, eadem non solùm in quibuscunque beneficia Ecclesiastica, tam sæcularia quàm regularia obtinentibus pro gradus sui conditione observari, sed & ad sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales pertinere decrevit, quorum consilio apud Sanctissimum Romanum Pontificem, cùm vniversalis Ecclesiæ administratio nitatur, nefas videri potest, non iis etiam virtutum insignibus & vivendi disciplina eos fulgere, qui merito omnium in se oculos convertant.

QVÆSTIVNCVLA VI.

Quæ sit obligatio beneficiariorum ad residentiã.

I. RESidentiæ nomine intelligitur assiduitas commorationis in loco beneficii, ad obsequia Ecclesiastica personaliter reddenda: vnde colligitur, vt rectè observat Sylvester, verbo *Residentia*, illum qui in loco benefi-

cii commoraretur, sed nullum vnquam per se præstaret officium, cùm posset, & deberet, non censendum esse residere.

Ad residentiam igitur personalem eo modo intellectã, obligantur in primis omnes habentes beneficia, quibus animarum cura incumbit, vt expressè declaratur in Concilio Tridentino sess. 23. cap. 1. de reform. his verbis: *Cum præcepto diuino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oues suas agnoscere, &c. quæ omnia ab iis nequaquam præstari & impleri possunt, qui gregi suo non inuigilant & assistunt, sed mercenariorum more deserunt, &c. declarat sancta Synodus omnes Cathedralibus Ecclesiis præfectos obligari ad personalem in sua Ecclesia vel Diœcesi residentiam, vbi iniuncto sibi officio defungi teneantur, &c.* Et infrà: *Eadem omnino etiam quoad culpam, amissionem fructuum & pœnas, de Curatis inferioribus, & aliis quibuscunque, qui beneficium aliquod Ecclesiast. cum curam animarum habens obtinent, sacrosancta Synodus declarat & decernit.* In illo tamen capite permittitur Episcopis singulis annis, siue continuè, siue interruptè, à suis Ecclesiis, siue Diœcesibus, ex iustâ aliquâ causâ abesse per duos, aut ad summum tres menses.

2. Ex eodem etiam capite colligunt Doctores, Curatos seu Parochos, & quosvis alios beneficium Ecclesiasticum curam animarum habens obtinentes, ab Ecclesiis seu parochiis, per duos tantummodò menses, siue continuè, siue interruptè quotannis abesse posse, idque nonnisi iustâ aliquâ ex causâ, & dummodò idoneos vicarios ab Ordinariis approbatos substituant: ita vt grex ipsorum curæ commissus nihil ex eiusmodi absentiâ detrimenti patiatur.

Vtrùm autem huius bimestris absentiæ causa per Episcopum approbari debeat, illiusque licentia obtineri, non satis expressè declarauit Concilium: Lessius approbationem illam & licentiam Episcopi requiri affirmat loco suprà citato, Nauarrus vero cap. 25. numero 121. negat:

negat: videtur autem probabilissima sententia Laymanni, qui hac in re tutissimum esse dicit, cuiusque Dioecesis consvetudinem & statuta Episcopalia sequi.

Qui autem sive Episcopi, sive Curati, vltra præfatum tempus, à iure concessum non resident: præter culpam mortalem quam incurrunt, etiam fructus pro tempore absentiæ suos non faciunt, vt habetur ex citato decreto Concilii: quod tamen Laymannus intelligi posse existimat eo solum casu, quo ex pastoris absentia damnum aliquod notabile illatum Ecclesiæ foret.

3. Quod spectat ad alios beneficiarios, qui officium aliquod Ecclesiis quibus adscripti sunt, personaliter præstare debent, quales sunt ii, qui obtinent dignitates, Canonicatus, præbendas vel portiones vel in cathedralibus vel collegiatis Ecclesiis; decrevit Concilium sess. 24. cap. 12. de reform. vt illis non liceat vigore cuiuslibet statuti, aut consvetudinis, vltra tres menses ab iis Ecclesiis quolibet anno abesse, salvis nihilominus earundem Ecclesiarum constitutionibus, quæ longius servitium acquirunt, alioquin pro tempore absentiæ privandos esse fructibus decernit: super quâ re legitima cuiusque Ecclesiæ consvetudo consulenda est & servanda.

Sunt autem quædam causæ, ob quas diuturnior absentia quorumcunque beneficiariorũ etiam curã animarum habentium licita reddi potest, quales sunt (vt loquitur Concilium sess. 23. cap. .) *Christiana charitas, vrgens necessitas, debita obedientia, ac evidens Ecclesiæ vel reipublicæ vtilitas*: quæ tamen causæ vt legitimæ censeantur, à Superioribus probari debent, nisi quandò absentia contingit ob aliquod munus & reipublicæ officium Episcopatibus aut aliis beneficiis adiunctum.

QVÆ-

QVÆSTIVNCVLA VII.

Quænam requirantur dispositiones, vt quis censeatur idoneus ad beneficium aliquod Ecclesiasticum.

1. PRima est, vt sit ex legitimo thoro procreatus: illegitimus enim cuiuscunque beneficii incapax est, nisi um eo dispensetur: dispensatio autem illa in Episcopaibus & aliis beneficiis curam animarum habentibus noniisi per Summum Pontificem dari potest; in aliis autem eneficiis simplicibus etiam per Episcopum. Ita habetur x cap. 1. de filiis presbytorum in 6.

Secunda est, vt sit saltem prima clericali tonsurâ initiatus, aliàs inhabilis censetur ad quodvis beneficium. Id onstat ex cap *Cum Deo* 17. de rescriptis & cap. *Ex literis in 6.* de transactionibus. Requiritur prætereа vt is ui Ecclesiam Parochialem adeptus est, promoveatur ad rdinem Presbyteratûs intra annum à tempore pacificæ ossessionis, aliàs ipso iure beneficio illo privatus censebiur. Ita capite *Liceat Canon* 14. & capite *Commissa* 35. de lectione in 6. qui autẽ dignitatẽ, personatũ, præbendã, portionẽ, & aliud simile beneficiũ in Ecclesiis Cathedralibꝰ vel Collegiatis obtinet, tenetur infra annũ ordinẽ officio sibi roprio convenientem suscipere, v.g. si ad Evangelium antandum ratione officii sui deputatus est, Diaconatum uscipere debet; si ad Missam celebrandam, presbyteraum: In Ecclesiis tamen Cathedralibus tenentur Canoici intra annum ad Ordinem sacrum presbyteratûs aut diaconatûs, vel saltem subdiaconatûs promoveri, vt statutum est in Concilio Tridentino, sess. 22. cap. 4. & sess. 24. cap. 12. qui verò Episcopatum adeptus est, nisi munus consecrationis intra tres menses susceperit, ad fructuum perceptorum restitutionem tenetur: & si totidem postea menses neglexerit, Episcopatu ipso iure privatus est, ex eodem Concilio Tridentino sess. 23. cap. 2.

2. Tertia est, vt non sit coniugio copulatus, vt habetur cap. 1. 2. & 8. de clericis coniugatis, & in Tridentino sess. 22. cap. 4. Vnde si quis clericus beneficium habens, & nondum sacro Ordine initiatus Matrimonium contrahat, ipso iure illud amittit, vt ex communi Doctorum consensu & Ecclesiæ praxi constat.

Quartâ est, vt nulla sit censurâ irretitus aut irregularitate affectus; collatio enim beneficii facta excommunicato excommunicatione maiori, suspenso, interdicto vel irregulari, nulla est, & ipso facto irrita; vt habetur ex capite *Cum dilectus* 8. de consvetudine, cap. 1. de postulatione Prælatorum, & capite *Tanta* 18. de excessibus Prælatorum.

Quinta est, vt probis moribus, & doctrina sufficienti præditus sit. Id habetur ex capite *Cum in cunctis*, de electione, & ex Concilio Tridentino sess. 24. cap. 12.

3. Sexta denique est, vt habeat determinatam intentionem statûs Ecclesiastici, Ordinisque muneri suo necessarii, necnon in suscepto beneficio sincerè & bonâ fide Deo inserviendi. Id constat ex capite *Super inordinata*, & capite *Gravi*, de præbendis & ex communi Theologorum consensu docet Lessius cap. 34. dub. 26. vnde sequitur illum peccare mortaliter qui acceptat beneficium aliquod absque rectâ & Deo gratâ intentione, sed solummodò vt fructus per aliquod tempus percipiat, v. g. donec studiorum cursum absolverit, vel opulentam vxorem invenerit, vt ex Navarro & aliis probat Lessius supra, qui etiam docet eundem teneri ad restitutionem fructuum perceptorum, nec posse beneficium illud licitè retinere.

ARTICVLVS IV.

De Horarum Canonicarum recitatione.

HOrarum canonicarum nomine intelliguntur publicæ quædam ac determinatæ preces horis diurnis nocturnisque

isque ab Ecclesiasticis personis ex sacrorum canonum decreto, Ecclesiæ nomine, ad Deum persolvendæ, quæ etiam interdùm officii Divini vel Ecclesiastici nomine significantur.

Quatuor autem præsertim de Horarum Canonicarum recitatione quæri solent. Primum est, quinam ad horas illas recitandas obligentur, Secundum, quomodo horæ illæ recitari debeant, vt obligationi illi satisfiat. Tertium, quibus pœnis subiaceant illi qui recitare omittunt. Quartum denique, quæ sint causæ ab hâc horarum recitatione excusantes.

QVÆSTIVNCVLA I.

Quanam personæ obligentur ad recitandas Horas Canonicas.

HOrarum Canonicarum recitandarum obligatio ex triplici capite oritur, nimirum ex susceptione Ordinis sacri, ex beneficio Ecclesiastico, & ex religiosi statûs professione: ac proinde tria sunt genera personarum quæ ad recitationem illam obligantur: initiati sacris Ordinibus, beneficium aliquod obtinentes, ac Religiosi.

Atque in primis certum est omnes & quoscunque Clericos in sacro aliquo Ordine constitutos, ad Horas Canonicas privatim recitandas, sub culpa mortali obligari, etiamsi nullum Ecclesiasticum beneficium obtineant: Ita communiter Doctores, ac præsertim Angelus, Sylvester, Azor, Covarruvias, Medina, Sotus, Suares, Toletus, & alii apud Laymannum tract. 1. de Horis Canonicis capite 4. & apertè constat tùm ex capite *Dolentes*, de celebratione Missarum, tum maximè ex generali totius Ecclesiæ praxi & consvetudine, quæ vim legis obtinere meritò censetur, vt rectè observat Navarrus c. 7. num. 2.

Certum est præterea, omnes ac quoscunque Clericos bene-

beneficium aliquod Ecclesiasticum obtinentes, licet nul-
lo sacro Ordine insignitos, ad easdem Horas Canonicas
recitandas similiter obligari, vt habetur ex capite *Quia
per ambitiosam*, de rescriptis in 6. & ex Concilio Latera-
nensi sub Leone X sess. 9. in Bulla reformationis; Parag.
Statuimus; quam constitutionem posteà renovavit & ex-
plicavit Pius V. Bullâ suâ 138. quæ refertur apud Na-
varrum cap. 26. num. 122.

2. Quod verò spectat ad Religiosos, quamvis quidam
Doctores existiment illos ad Horarum Canonicarum re-
citationem minimè teneri, nisi vel sacrum aliquem
Ordinem susceperint, vel speciali aliquo regulæ suæ sta-
tuto ad id obligentur; vera nihilominùs & in praxi te-
nendæ est contraria sententia, quæ asserit Religiosos o-
mnes, ac singulos (exceptis novitiis, ac laicis) qui pro-
fitentur religionem Choro addictam, non minùs quàm
Clericos maioribus Ordinibus initiatos sub mortali pec-
cato ad Horas Canonicas recitandas obligatos esse, idq;
vi generalis consvetudinis quæ in omnibus Religionibus
choro addictis recepta est. Ita S. Antoninus, Bartholom.
Medina, Emmanuel, Rodrigues, Suares, Azorius, Valen-
tia, Bellarminus, Lessius & alii quos citat & sequitur
Laymann. cap. 4. de Horis Canonicis. Toletus etiam l. 2.
cap. 12. non modò Religiosos, sed etiam Moniales pro-
fessas ad easdem Horas recitandas censet obligari: quod
tamen cum duplici limitatione intelligendum videtur.
Prima est vt illæ tantùm ad id obligentur quæ religionem
Choro addictam professæ sunt: vnde Religiosæ illæ quæ
se ad infirmorum obsequium totas devoverunt, ab hu-
iusmodi recitatione vt plurimùm censentur immunes.
Secunda est, vt ex instituto Ordinis sui, aliæ preces loco
Canonicarum recitandæ, illis præscriptæ non sint: qua
ratione Moniales illæ, quæ ex instituto suo ad recitan-
dum Officium parvum B. V. M. solummodò tenentur,
ad maius Officium persolvendum non censentur obli-
garæ.

QVÆSTI-

QVÆSTIVNCVLA II.
Quomodo Canonicæ Horæ recitari debeant.

QVatuor in recitatione Horarum Canonicarum præsertim obseruanda sunt, qualitas scilicet illarum a[...]tegritas, & in iis recitandis aptum tempus, & modus [...]bitus.

Quod spectat ad primum, omnes qui ad Horas Cano[ni]cas obligantur, tenentur eas recitare iuxta præscriptum [B]reviarii Romani à Pio V. editi, & à Clemente VIII. [re]formati, exceptis Ecclesiis & Conventibus; qui iam [...]ducentis annis, antè illius editionem, alio Breviario [u]si fuerint, quibus permittitur ut illud deinceps retine[a]nt, nisi malint cum Episcopi seu Prælati & Capituli con[se]nsu Romanum Breviarium acceptare. Ita expressè [ha]betur in Bulla Pii V. ipsi Breviario Romano præfixa. [A]ddit Suares tom. 2. de relig. lib. 4. cap. 11. postquam [di]ctæ Ecclesiæ Breviarium suum cum Romano semel [co]mmutarunt, non posse deinceps, hoc relicto, suum an[ti]quum accipere, eò quòd Pontificiæ concessioni antiqu[...] [...]tum retinendi renunciasse censentur.

Quamvis autem in publica recitatione officii quæ fit [i]n choro vsus proprius cuiusque Ecclesiæ servari de[b]eat, & maximè deceat Clericos in privatâ eiusdem offi[ci]i recitatione, Ecclesiæ suæ ritum sequi; multi tamen [D]octores probabiliter existimant, cuivis extra chorum, [li]citum esse, posthabito Ecclesiæ suæ breviario, Roma[n]um recitare. Ita Navarrus, Rodrigues, Emmanuel Sa, [L]essius, & alii quos citat & sequitur Laymann. cap. 5. [d]e Hor. Can.

2. Quod si (vt interdum contingere potest) ex inad[v]ertentiâ quis Officium mutet, v. g. Officium de feriâ, [p]ro Officio alicuius festi proprio recitet, quamvis lauda-

bile

bile sit vt postquàm id adverterit, Officium prætermis-sum repetat: ad id tamen sub peccato non obligatur, quia dummodò septem Horæ Canonicæ integræ recitentur, præceptum Ecclesiasticum quoad substantiam servari censetur, Ita Sylvester, Caietanus, Azorius, Lessius, & alii apud eundem Laymann. supr. qui tamen addit ex Suare, si Officium vtrumque sit æquivalens, consultum esse ea subiungere, si commodè fieri possit, quæ intermisso Officio propria sunt: si autem Officium, quod per errorem recitatum est multo brevius sit, v. g. de Sancto, cùm de Dominica fieri debuisset, compensationem aliquam esse faciendam, dicendo, v. g. novem Psalmos e primo Dominicæ nocturno, ne tam notabilis pars Officii intermissa maneat. Similiter si quis ex oblivione, vel ex aliqua causa Ordinem horarum invertit, si v.g. Vesperas recitaverit ante Sextam, aut Nonam, sufficit vt omissas horas repetat, nec enim vllum peccatum est, saltem mortiferum, ordinem horarum inverere, cùm eiusmodi ordo extra Chorum non sit sub præcepto nisi secundariò & tanquam circumstantia minoris momenti, vt docet Lessius cap. 37. dub. 12.

3. Quod spectat ad secundum, septem sunt Horæ Canonicæ scilicet Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ & Completorium, quæ singulæ integrè recitari debent, idque continuè & sine notabili interruptione, vt habetur capite *Nihil* 7. quæst. 1. capite *Nullus*, de consecrat. dist. 1. & in Concilio Basiliensi sess. 21. capite. *Qualiter horæ.* Sed difficultas est quale sit peccatum, cùm quis horarum recitationem interrumpit. Respondetur nullum esse peccatum, si hæc interruptio fiat ex causa aliquâ iustâ, v. g. si vocetur quis à Superiore, vel si ex charitate vel necessitate aliquid faciendum occurrat, quod differri commodè non possit; si verò nulla eiusmodi causa subsit, Navarrus cap. 16. tract. de o... existimat interruptionem illam sine peccato mortali fieri deliberatè non posse: alii tamen communiter censent

quanta-

uantacunque sit interruptio illa, secluso contemptu, non currri nisi peccatum veniale; neque vllam esse obligaonem officium aut horam inchoatam repetendi, quæ ullam vt plurimùm inter se connexionem habeat, cùm inguli Psalmi, imò singuli penè versiculi, per se suam signiificationem completam retineant. Ita Peltanus, Zechi, Caietanus, Suares, Lessius & alii, quos citat Layman. pr. cap. 5. Monet tamen Comitolus lib. 1. resp. quæst. 5. si interruptio quamvis iusta, diuturna tamen fuerit, onsultum esse repetionem facere saltem ab initio noturni vel Psalmi, si id commodè fieri possit.

4. Quod spectat ad tertium, in recitatione quidem pulica horarum tempus à legitimâ consvetudine præscritum servari debet: in privatâ autem, etsi laudabile sit, t singulæ horæ suis temporibus & intervallis recitentur, d vitandum tamen peccatum mortale, sufficit vt recitenur eo intervallo quod est inter medium noctis præceentis & sequentis: qui enim intra illud tempus Horas ecitaverit sive initio, sive in medio, sive in fine, satisfait substantiæ præcepti, vt docet Tolet. lib. 2. cap. 11. Lessius supr. & alii communiter. Quamvis autem id citrà eccatum mortale fieri possit, nihilominùs qui ex culpabili negligentiâ tempus Horis recitandis præscriptum notabiliter inverteret, peccati venialis reatum haud dubiè incurreret: v. g. si absque vllâ causâ summo mane Horas omnes etiam Vespertinas & Completorium, aut post meridiem Matutinum illius diei recitaret.

Observat autem Lessius sup. ex consvetudine licitum esse Matutinum & Laudes recitare pridie, post Solis occasum, vt Caietanus, Navarrus, & alii dicunt; imò etiam ante Solis occasum, post tempus Vesperarum, & Completorii, vt docet S. Thomas quodlib. 5. art. 8. vnde vbi hæc absolvi solent in Ecclesiis horâ quartâ pomeridianâ, licitum erit privatim nocturnum Officium sequentis diei inchoare, cui Laudes adjungi vel ab illo disiungi possunt, & in sequentem diem differri; parvæ autem horæ non

possunt

possunt dici pridie, sed solùm post mediam noctem; possunt tamen omnes vsque ad Vesperas exclusivè ob aliquam honestam causam recitari manè, teste Navarro suprà: imò si causa iusta subsit, etiam Vesperæ adiungi possunt, vt censet idem Lessius & vt satis apertè colligitur ex cap. 1. de celebratione Missarum: est autem iusta causa, si quis perspiciat se maiori cum devotione aut animi tranquillitate horas mane recitare; vel si vereatur ne in aliis temporibus occurrant occupationes aut interpellationes quæ animum distrahant; Optimè & appositè Hugo de Sancto Victore dixit, vt refert Paludanus in 4. dist. 15. quæst. 5. *Ante horam orare providentiæ esse; post horam, negligentiæ: in horâ, obedientiæ.*

5. Quod denique ad 4. spectat; in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. capite *Dolentes*, distinctè præcipitur *vt divinum Officium nocturnum pariter & diurnum studiosè ac devotè celebretur.*

Studiosè *quoad officium oris*, vt Glossa interpretatur; id est, vt verba debitè proferantur, vt habetur in Concilio Basiliensi sess. 2. cap. *Qualiter horæ Canonicæ: vt non gutture, vel inter dentes, seu deglutiendo, & syncopando dictiones, vel verba, sed reverenter, verbis distinctis officium persolvatur.* Quamvis autem si id ex inadvertentiâ, aut infirmitate aliquâ seu balbutie linguæ proveniat, nullum sit peccatum: si tamen negligentiâ aut culpabili præcipitatione, erit peccatum veniale quidem, si non sit magnus excessus: mortale verò si hæc omissio & syncopatio syllabarum ad notabilem aliquam partem Officii pertingat: quo casu recitans tenebitur, id quod indebitè prolatum est, repetere, vt docet Lessius capite 37. dub. 10.

6. Devotè *quoad officium cordis*; quod quidem requirit vt attentè & reverenter Officium recitetur. Cùm autem multiplex esse possit attentio, vel ad sola verba, vt rectè proferantur; vel ad verborum sensum, vt mente & corde percipiatur: vel ad Deum, quem vt præsentem

tem recitans intuetur, ad eumque petitiones suas & affectus dirigit, aut circa quem occupatur, veritates aliquas aut Mysteria fidei considerando, vt sic se ad eius amorem excitet; quæritur quænam attentio necessaria sit ad hoc vt quis Horarum recitandarum obligationi satisfaciat. Quidam Doctores, quos citat Lessius dub. 11. docent primam attentionem, quæ est ad sola verba rectè proferenda, esse sufficientem; quibus etiam subscribit Toletus lib. 2. cap. 12. Alii tamen probabiliùs existimant attentionem illam esse quidem necessariam; non tamen solam sufficere, nisi adsit quoque attentio ad sensum verborum, aut saltem generalis aliqua attentio ad Deum, aut ad ea quæ Dei sunt. Ita Ioannes Gerson, Maior, Sotus, Navarrus, Caietanus, Suares, Lessius, & plures alii quos citat Laymannus cap. 5. de Hor. Can. quibus accedit authoritas S. Doctoris in 4. dist. 15. quæst. 4. ad 2. & hæc sententia videtur magis tuta & in praxi retinenda: quis enim dixerit eum satisfacere præcepto recitandi Officium divinum, qui animo spontè & deliberatè vanis cogitationibus distracto, labiis solummodò verba illius Officii protulerit? Ecclesia certè præceptum illud imponendo Ministris suis, intendit, vt ab illis nomine totius populi Christiani Deus laudetur, exoretur, &c. quomodò verò Deus laudari, vel exorari poterit ab iis quibus ipse exprobrat: *Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longè est à me?* Vnde etiam supradicti Doctores & nominatim Sanctus Thomas, censent distractiones illas voluntarias & deliberatas esse peccatum mortale, quandò notabiliter durant; seu cum quis in parte aliquâ notabili Officii, voluntariè & deliberatè distrahitur; aut quandò advertens se distractionibus implicari, eas à se non abiicit: quamvis enim in Orationibus, ad quas nulla est obligatio, distractio quævis licet voluntaria, excluso contemptu, non sit nisi peccatum veniale, vt docet Caietanus, Sotus, Lessius, & alii apud Layman-

num suprà, in iis tamen precibus, ad quas sub peccato mortali obligamur, distractio notabilis absque peccato mortali admitti deliberatè non potest.

7. Neque dicas, Ecclesiam iudicare non posse de internis actibus, ergo nec illos præcipere: quia, vt rectè docet Lessius suprà, Ecclesia potest præcipere actus internos, quandò necessarii sunt, vt actus externi ab ea imperati, sint actus virtutis: aliàs Ecclesiæ præceptis posset satisfieri per meram hypocrisim & simulationem; quod, quàm absurdum sit, nemo non videt.

Ex his patet ad debitam attentionem, in recitando Officio, requiri vt verba Officii debitè proferantur, animo orandi & laudandi Deum; nec interim quidquam profanum spontè voluatur animo: sponte inquam, qui enim invitus distraheretur, non peccaret; & in eius oratione semper reperiretur attentio, si non actualis, saltem virtualis, ratione primi propositi quod habuit inchoando Officium, & hæc virtualis attentio, sicut in aliis actibus virtutis, sic etiam in oratione sufficit.

8. Porrò ad attentionem illam debitam non minimũ confert reverentia, tùm interior quàm excitat fides, tum exterior quæ ex illâ interiori procedit, consistitque in electione prudenti temporis, loci & externæ compositionis idoneæ ad orandum; quamvis enim exteriores illæ circumstantiæ ex liberâ cuiusque electione pendeant, tamen maximè decet, vt is religionis actus cum tali gestu & habitu corporis fiat, quo debitum nostræ erga divinam Majestatem submissionis affectum protestemur; neque vllus est qui se non fateatur peccasse, si minùs modestè & reverenter Officium illud persolverit.

Est autem præsertim cavendum ne dum quis Horas recitat, aliquas actiones simul exerceat, quæ cum oratione censentur omninò incompatibiles, quale est, v.g. scribere, aut quid simile facere; fieri enim non potest teste ipsâ experientia, vt quis simul & orationi & scriptioni attendat, imò tunc ab aliis quibuscunque actionibus exterioribus

bus abstinere consultum est, quæ vel attentionem minuere, vel reverentiæ debitæ minùs congruere censentur.

QVÆSTIVNCVLA III.

Quibus pœnis subiaceant ij, qui Horas Canonicas recitare omittunt.

1. CErtum est ex communi Doctorum consensu, obligationem ad Horas Canonicas recitandas, gravem esse, & sub peccato mortali ex suo genere, cum sit ex virtute religionis, & in beneficiariis, etiam ex virtute iustitiæ. Ita S. Antoninus, Medina, Suares, & alii apud Laymann. cap. 4. de ho. cap. 7. de orat. in 6. Requiritur tamen omissio materiæ notabilis, cuiusmodi est integrũ vnius diei Officium, vel integra aliqua hora: imò Navarrus capite 7. de orat. n. 6. existimat omissionem tertiæ partis vnius parvæ horæ, v. g. vnius Psalmi cum Hymno, esse peccatum mortale: quod tamen Lessio capite 34. dub. 9. nimis durum videtur.

Iam præter peccati mortalis reatum, quem incurrit is qui totum vnius diei Officium, vel aliquam notabilem illius partem recitare omittit, Concilium Lateranense sub Leone X. sess. 9. speciali Constitutione, quæ postmodum à Pio V. renovata fuit & explicata, vt suprà, initio huius articuli dictum est, decrevit, vt quivis beneficiarius, qui elapsis sex mensibus à consecutione beneficii, sine legitimo impedimento officium divinum recitare omiserit, pro tempore illius omissionis teneatur ad fructuum restitutionem.

2. Ex qua quidem constitutione colligitur eum qui primis sex mensibus post adeptam beneficii possessionem officium non recitaverit, peccare quidem graviter: non tamen ad restitutionem teneri, vi illius constitutionis: quod si post illos sex menses elapsos adhuc omiserit, tunc

ad faciendam restitutionem obligabitur, pro ratâ illius omissionis. Vnde qui per vnum diem officium omisit, tenetur illius diei fructus restituere: qui Matutinum tantùm omiserit, dimidiam partem: & sic, servatâ proportione de aliis. Quæ quidem restitutio facienda est fabricæ, vel pauperibus, sive illius loci, vbi beneficium situm est, vel alterius.

Quamvis autem Concilium omnes fructus restituendos esse decrevit; rectè tamen Sotus, Medina, Henriques, Toletus, Lessius, & alii apud Laymann. cap. 5. de Hor. Can. docent, hoc illius decretum intelligi posse cum tali moderamine, vt beneficiarii qui præter Horarum alia quoque habent annexa onera, eam solummodò fructuum partem restituant, quæ iudicio viri prudentis Horarum Canonicarum recitationi, servatâ debitâ proportione, respondere censetur: quâ ratione e. g. Toletus existimat Curatum teneri ad restituendam tertiam partem fructuum, Medina quartam sufficere dicit, Henriquez, & Emmanuel Sà quintam; Laymannus supr. omnium optimè censet considerandã esse tùm quantitatem onerum & officiorum, quæ beneficiarius, sive Curatus, sive quilibet alius præter Horarum pensum præstare tenetur, & re ipsa præstat, quæ quidem officia interdum tam multa & gravia sunt, vt viri prudentis arbitrio sextuplo, imò interdum decuplo superent Officium Horarum Canonicarum: tùm etiam quantitatem redituum: fieri enim potest vt reditus illi interdum vix æquent justum vitæ stipendium, quod beneficiario ob aliorum munerum præstationem naturali iure deberetur: quibus omnibus perpensis, maiori cum æquitate determinari potest; quæ restitutio ob supradictam Horarum omissionem iniungenda sit.

QVÆSTI-

QVÆSTIVNCVLA IV.

Quanam causa ab Horarum Canonicarum recitatione excusent.

1. PRima est gravis infirmitas, quæ talis est, vt sine magna difficultate, aut corporis periculo, Horariæ preces recitari posse non videantur: neque enim Ecclesia in eiusmodi casu obligare intendit, vt sumitur ex cap. *Clericus Victum*, dist. 91. & docent Azor, Suares, Toletus, & alii apud Laymann. cap. 6. de Hor. Can. In dubio autem, an talis sit infirmitas quæ excuset, iudicio Confessarii vel Medici, aut alterius pii & prudentis viri standum est.

Secunda est gravis & repentina occupatio, quæ sine scandalo vel notabili detrimento proprio vel alieno omitti aut differri nequit, cum qua tamen Officii divini recitatio moraliter loquendo, consistere non potest: v. g. si populi tumultus subitò exortus sedandus sit; si Confessiones infirmorum excipiendæ, quæ nonnisi cum notabili periculo illorum differri possunt: si tamen recitatio illa intra eundem diem naturalem absque maxima difficultate anteponi vel postponi possit, id fieri deberet; Ita citati Authores apud eundem Laymann. suprà.

Tertia est recitandi impotentia; v. g. si quis iter faciens in terris Infidelium, amittat Breviarium, nec aliud reperire possit, haud dubie excusabitur, cum ad impossibilia nemo teneatur.

2. Quæres vtrùm qui ob causas supradictas integrum diei Officium recitare non potest, teneatur saltem illius partem aliquam recitare, si possit. Navarrus, Azor, Rodrigues, & alii apud Laymannum existimant, si quis maiorem saltem, vel præcipuam Officii partem, v. g. Matutinum cum Laudibus recitare possit, obligandum esse: non item si partem solùm minorem vel minus præci-

puam, v. g. parvas Horas, vel etiam Vesperas: quod quamvis probabiliter dici possit; probabilior tamen videtur, & in praxi tenenda sententia Suaris lib. 4. de Horis Canonicis cap. 28. num. 27. & Laymann. supr. qui censent eum, qui commodè potest integram aliquam Officii Ecclesiastici Horam recitare, teneri ad illam recitandam: quod si dubitet num possit vnam horam integram recitare, certus sit autem se non posse omnes, præsumere potest se omninò excusatum: in his enim casibus leges Ecclesiæ non obligant cum tanto rigore, vt materiam anxietatis & scrupulorum pariant.

3. Quarta denique causa excusans à recitatione Horarum, est quando beneficiarius nondum sacris Ordinibus initiatus, nullos, vel adeò tenues fructus è beneficio percipit, vt æstimabilem aliquam partem sustentationis non præbeant, quintam, v. g. aut sextam. Ita Sotus, Aragonius, Lessius, & alii, quos citat & sequitur Laymannus cap. 5. de benef. Quod intelligendum est, dummodò non stet per beneficiarium illum, quominùs beneficii sui fructus percipiat, neque illos aliquandò percepturus sit, vt fusiùs explicat idem Laymannus. Rectè tamen monet Lessius lib. 2. cap. 34. dub. 31. eos, qui tenues reditus è beneficiis recipiunt, quamvis ad quotidianam Horarum recitationem non obligentur, obligati tamen ad Horas illas aliquoties per annum recitandas, aut saltem ad aliquas alias preces, v. g. ad recitandum Officium parvum B. V. singulis diebus Dominicis aut festivis: quod iudicio pii & prudentis Confessarii determinari debet.

ARTICVLVS V.

Explicantur reliqua iuxtà Canonicas sanctiones ad Clericalis vitæ disciplinam spectantia.

1. Concilium Tridentinum sess. 22. cap. 1. de reform. totius disciplinæ Ecclesiasticæ Summam paucis complecti

plecti volens, hoc decretum scitu & obseruatu dignissimum condidit: quod integrum hic exscripsimus. *Nihil est, inquit, quod alios magis ad pietatem & Dei cultum assidue instruat, quam eorum vita & exemplum qui se diuino ministerio dicarunt. Cum enim à rebus sæculi in altiorem sublati locum suspiciantur: in eos tanquam in speculum, reliqui oculos conijciunt, ex ijsque sumunt quod imitentur. Quapropter sic decet omnino Clericos in sortem Domini vocatos, vitam moresque suos omnes componere, vt habitu, gestu, incessu, sermone, alijsque omnibus rebus nihil nisi graue, moderatum, ac religione plenum præ se ferant: leuia etiam delicta, quæ in ipsis maxima essent, effugiant, ut eorum actiones cunctis afferant venerationem. Cùm igitur, quo maiore in Ecclesia Dei & vtilitate & ornamento hæc sunt, ita etiam diligentius sint obseruanda: statuit sancta Synodus, vt quæ alias à summis Pontificibus, & à sacris Concilijs de Clericorum vitâ, honestate, cultu, doctrinâque retinenda, ac simul de luxu, commessationibus, choreis, aleis, lusibus, ac quibuscunque criminibus, necnon de sæcularibus negotiis fugiendis copiosè ac salubriter sancita fuerunt, eadem in posterum iisdem pœnis vel maioribus, arbitrio Ordinarij imponendis, obseruentur: nec appellatio excusationem hanc, quæ ad morum correctionem pertinet, suspendat. Si quæ verò ex ijs in desuetudinem abijsse compererint: ea quamprimum in usum reuocari, & ab omnibus accuratè custodiri studeant, non obstantibus consuetudinibus quibuscunque, ne subditorum neglectæ emendationis ipsi condignas, Deo vindice, pœnas persoluant.*

2. Ex quo quidem decreto illud præ cæteris habetur, hanc fuisse Concilii mentem, vt quæ olim circa vitam, mores, honestatemque Clericorum, salubriter sancita fuerant, eadem etiam nunc religiosè obseruarentur; & si quæ in desuetudinem abiissent, in pristinum vsum reuocarentur, & ab omnibus accuratè custodirentur: quapropter opere pretium duximus, præcipuas ipsius Ecclesiæ super reliquis Ecclesiasticæ disciplinæ partibus sancti

ones excerpere, easque ex vniverso jure Canonicô collectas sub vnum veluti aspectum ponere: vt quivis Christi Domini Clerô adscriptus præ oculis habere possit, quid secundùm ipsius Ecclesiæ vota & decreta in eo requiratur, vt (sicut loquitur Apostolus Eph. 4) *dignè ambulet eâ vocatione quâ vocatus est.*

Majoris autem facilitatis & perspicuitatis gratiâ; quæ dicenda supersunt in breves titulos digessimus, & cuique vnum aut alterum canonem attexim us, aliorum præcipuorum decretorum si quæ sint, locis tantùm breviter adnotatis.

Quod sacris Ordinibus initiati, perpetuam continentiam servare teneantur.

2 MInistri *altaris, Presbyteri, sive Diaconi ad dominica tales eligantur Officia; qui continentiam servent.* S. Lucius Papa dist. 81. cap. *ministri.*

¶ *Nullus Subdiaconorum ad nuptias transire aliquâ prævaricatione præsumat.* Concilium Romanum sub S. Sylvestro cap. 8.

Cavendum est his, Diaconis scilicet & Subdiaconis, *ne quandoque sponsionis suæ immemores ad terrenas nuptias, aut furtivos concubitus vltro recurrant. quod si forte fecerint, vt sacrilegij rei ab Ecclesia habeantur extranei.* Concilium Toletanum 2. c. 1. Idem habetur quoque constitutum in Concil. Romano sub Nicolao II. cap. 3. in alio Concil. Romano sub Calisto II. cap. 20. in Concil. Carthaginensi I. cap. 3. & 4. & in pluribus aliis.

Quare S. Gregorius Papa lib. 1. Epist: 42. sapienter edixit, *vt nullus ad ministerium altaris accedat, nisi cuius castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata.*

Quoniam verò adeò sublimis & ardua virtus inter tot hujus vitæ illecebras, nonnisi adhibitâ summâ cautelâ servari potest, ad evitanda pericula, sapienter ab Ecclesia provisum est.

Ne sacri Ecclesiæ Ministri in eadem domo cum fæminis commorentur.

2. INterdixit *per omnia magna Synodus, non Episcopo, non Presbytero, non Diacono, nec alicui omnium qui in Clero est, licere subintroductam habere mulierem, nisi fortè aut materteram, aut eas tantùm personas quæ suspiciones effugiunt.* Conc. Nicænum cap. 3.

Idem habetur in Concil Aquisgranensi II. part. 3. cap. 11. Carthaginensi III. cap. 4. Turonensi II. cap. 10. Toletano IV. cap. 41. Nannetensi cap. 3. Metensi cap. 3. *Ancillas ab eadem mansione, in quâ Clericus manet placuit removeri :* Agathense cap. 11.

Concilium autem Moguntinum (vt habetur capite *Inhibendum est,* extrà de cohabitatione Clericorum & mulierum) prohibuit, *Ne Sacerdos etiam mulieres illas, quas Canones concedunt, matrem, amitam, & sororem secum in eadem domo retineat ; quia instigante diabolo & in illis scelus perpetratum reperitur, aut etiam in pedissequis earum.*

Certè S. Gregorius Papa lib. 7. Epist. 36. refert : *quod beatus Augustinus nec cum sorore habitare consenserit, dicens, quæ cum sorore mea sunt, sorores meæ non sunt, Docti ergo viri cautela, magna nobis debet esse instructio.*

3. Appositè S Hieronymus Epist: ad Nepot. de vita Clericorum : *Hospitiolum,* inquit, *tuum raro, aut nunquam mulierum pedes terant : omnes puellas & virgines Christi, aut æqualiter ignora, aut æqualiter dilige : ne sub eodem tecto manseris, nec in præterita castitate confidas, nec Davide sanctior, nec Salomone sapientior potes esse, &c. ægrotanti tibi sanctus quilibet frater assistat, & germana vel mater, &c. periculosè tibi ministrat, & cuius vultum frequenter attendis, &c. caveto omnes suspiciones : & quidquid probabiliter fingi potest, ne fingatur ante devita.* Et in Epist.

ad Oceanum. *Prima*, inquit, *tentamenta Clericorum, fæminarũ freqũetes accessus sunt; iste sexus reprehensibiles exhibet Clericos: quid tibi re vera cum fœminis qui ad altare cum Domino fabularis? te in publico cuncti, te in agro rustici, aratores, ac vinitores quotidie lacerabunt, si contra depositum fidei cum fœminis habitare contendis, &c. mihi crede, non potest toto corde habitare cum Domino qui fœminarum accessibus copulatur.*

Porrò quanto horrore crimen huic sacræ continentiæ oppositum prosecuti sint SS. Patres in Sacerdotibus aliisque altaris ministris, hinc patet, quod cum variis Conciliis graves pœnæ depositionis, exilii, &c. eâ de causâ impositæ fuerint; in Concilio Eliberitano, can. 8. summò quidem, sed tamen iustissimo rigore sancitum fuerit, vt *si quis Episcopus, Sacerdos aut Diaconus infandum hoc mœchiæ crimen perpetravit, etiam in fine vitæ Corporis Christi communione privetur*: quem rigorem licet posterioribus sæculis Ecclesia ob causas iustissimas remiserit, nihil tamen hæc eius remissio de sacrilegii huius enormitate diminuit; quod semper æquè dignum censeri debet, quod pœna illa, imò adhuc longè graviori plectatur, si quæ in hac vita reperiri possit.

Ne Clerici temperantiæ modum in victu excedant.

I. A Crapula & *ebrietate omnes Clerici diligenter abstineant, &c. Nec ad bibendum quispiam incitetur, &c. Si quis autem super his se culpabilem exhibuerit, nisi à Superiore commonitus satisfecerit, ab officio suspendatur.* Concilium Lateranense sub Innocentio III. cap. 15.

Ante omnia Clericis vitetur ebrietas, quæ omnium vitiorum fomes ac nutrix est; itaque eum quem ebrium fuisse constiterit, triginta dierum spatio à communione statuimus submovendum. Conc. Agathense capite 14.

Ad evitandum excessum illum cibi & potûs, maximè conducit, si tabernæ, cauponæ, & similia loca vitentur, in quibus temperantia omnis & sobrietas vt plurimum periclitatur; ideò sæpius prohibitum fuit, ne Clerici eiusmodi loca edendi & bibendi causa ingrediantur, nisi causa necessitatis, quandò sunt in itinere constituti. Ita expressè habetur in Conc. Lateranensi sub Innocentio III. cap. 16. Concil. Carthaginensi 3. cap. 23. Laodicensi cap. 24. Aquisgranensi 2. part. 3. capite 8. Cabilonensi capite 4. & aliis.

Neque solum cauponas & alia similia loca, sed etiam convivia præsertim nuptialia, Clericis evitanda esse censuit Concilium Agathense cap. 39. & habetur dist. 34. his verbis, *Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi vel deinceps, quibus ducendi vxores licentia non est, etiam aliarum nuptiarum evitent convivia, nec his cœtibus misceantur vbi amatoria cantantur & turpia, aut obscæni motus corporis choreis & saltationibus efferuntur, ne auditus aut obtutus sacris Mysteriis deputati, turpium spectaculorum atque verborum contagione polluantur.*

Prætereà Concilium Toletanum 3. cap. 7. mensam Clericalem lectione sacrâ condiri voluit. *Pro reverentia*, inquit, *Dei Sacerdotum, id vniversa sancta constituit Synodus, vt (quia solent crebro mensis otiosæ fabulæ interponi) in omni Sacerdotali convivio lectio divinarum scripturarum misceatur: per hoc enim animæ ædificantur ad bonum, & fabulæ non necessariæ prohibentur.*

Ne Clerici sæcularium negotiorum procurationibus implicentur.

6. PErvenit *ad sanctam Synodum, quia de ijs qui in Clero connumerantur, quidam propter turpis lucri gratiam, alienarum possessionum conductiones, & causas sæcula-*

res

res suscipiunt, & à sacris quidem officiis se per desidiam separant; ad domos autem sæcularium concurrunt, & substantiarum eorum gubernatores avaritiæ causa suscipiunt. Decrevit ergo Sancta Synodus nullum Clericum deinceps aut Monachum conducere possessiones, aut miscere sæcularibus procurationibus, nisi fortè qui legibus ad minorum ætatum tutelas sive curationes inexcusabiles attrahitur, aut cui civitatis ipsius Episcopus Ecclesiasticarum rerum commiserit gubernacula & orphanorum ac viduarum quæ indefensa sunt, & earum personarum, quæ maximè Ecclesiastico indigent adminiculo, propter timorem Dei. Si quis vero, transgressus fuerit hæc præcepta, correctioni Ecclesiasticæ subiaceat; Concilium Calcedonense cap. 5. Idem constitutum habetur in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 16. & in Concilio Lateranensi sub Alexandro III. capite 12. & etiam à Melchiade Papâ cap. *Decrevit.* Idist. 18. & à Gelasio cap. *Consequens est,* ibid & ab Honorio III. cap. *Ex litteris.*

Et in Concilio Carthaginensi 3. prohibetur Clericis, *Ne fiant conductores vel procuratores.* In Concilio Calcedonensi cap. 3. *Ne aliena prædia conducant, nec tractent administrationem rerum sæcularium:* & in Concilio Cabilonensi sub Carolo Magno cap. 12. *Ne fiant villici.*

Ne Clerici aleis, venationibus & histrionum ac iaculatorum spectaculis vacent.

7. CLerici *mimis, jaculatoribus, & histrionibus non intendant, & ad aleas & taxillos non ludant, nec eiusmodi ludis intersint.* Conc. Lateranense sub Innocentio III. cap. 17.

Idem quoad histriones & mimos constitutum habetur in Concilio Laodiceno, cap. 54. Turonensi sub Carolo cap. 7. Cabilonensi cap. 9. Parisiensi sub Ludovico & Lothario lib. 1. cap. 36.

Similiter venatio, illa præsertim quæ fit cum strepitu & clamore, prohibetur Clericis in Concilio Romano sub Eugenio II. cap. 12. Moguntino sub Carolo cap. 14. Turonensi cap. 8. Et ne canes ad venandum aut accipitres habeant, in Concilio Agathensi cap. 55. Epaunensi cap. 2. Vormac. cap. 17.

Apposite S. Hieronymus in cap. 2. Micheæ, & citatur capite *Quorundam*, dist. 34. *Esau, inquit, venator erat: quoniam peccator erat, & penitus non invenimus in Scripturis sanctis Sanctum aliquem venatorem.*

Ne Clerici militent, aut criminalibus causis se immisceant.

8. *SI quis Clericus relicto officii sui Ordine, Laicam voluerit agere vitam, vel se militiæ tradiderit, excommunicationis pœnâ feriatur.* Concilium Turonense cap. 5. Idem etiam constitutum habetur in Concil. Meldensi cap. 37. Pictaviensi cap. 10. Metensi cap. 3. Claromontano cap. 4.

Quod spectat ad causas criminales, Innocentius III. in Concilio Lateranensi cap. 18. prohibuit, *Ne vllus Clericus sententiam sanguinis dictet vel proferat; sed nec sanguinis vindictam exerceat, aut vbi exercetur, intersit, &c. Nullus quoque Subdiaconus, Diaconus, vel Sacerdos illius Chirurgiæ partem exerceat, quæ adustionem vel incisionem inducit.*

Ne Clerici absque litteris commendatitiis Episcopi sui discedant, neve ab vllo suscipiantur.

9. PEregrinos *Clericos in aliena vrbe sine commendatitiis Episcopi, nulla modo ministrare oportet.* Concil. Calcedonense capite 13.

Presbyteri vel Diaconi, qui de alio Episcopo ad alium transe-

transeunt, vel quicunque Clerici, sine commendatitiis à suo Episcopo litteris, non recipiantur. Concil. Romanum sub Gregorio VII. cap. 23. Idem habetur quoque in Concil. Milevitano capite 41. Agathensi c. 38. Andegavensi cap. 2. Turonensi cap. 12. & aliis.

Ne Clerici sint illiterati.

10 Literis *carens, sacris non potest aptus esse Mysteriis.* Gelasius in Epistolâ ad Episcopos Lucaniæ cap. 18.

Presbyteri sint litterati; aliter enim quomodo erunt Magistri qui non fuerunt discipuli? &c. Isti sunt canes muti non valentes latrare. Conc. Romanum sub Eugenio I. c. 4. Idem habetur strictè constitutum à Summis Pontificibus Clemente Epist. I. Leone Epist. 23. Item in Concilio Toletano 4. cap. 24. dicitur quòd *Ignorantia mater cunctorum errorum maximè in Sacerdotibus vitanda est, qui docendi officium populi susceperunt.*

Porrò circa hanc Sacerdotũ scientiã conqueritur S. Hieronymus Epist. 146 ad Damasum, *Sacerdotes Dei, omissis Evangeliis & Prophetis, Comedias legere, amatoria Bucolicorum versuum verba canere, Virgilium tenere, & id quod in pueris necessitatis est, crimen in se facere voluptatis.* Et alibi rectè monet in caput 1. Epist. ad Tit. *Si quis artem Grammaticam docuerit, &c. inter falsa & vera diiudicet, non improbamus, Geometrica quoque & Arithmetica, & Musica habent in sua scientia veritatem: sed non est scientia illa scientia pietatis: scientia pietatis est noscere legem, intelligere Prophetas, Evangelio credere, Apostolos non ignorare.*

Appositè S. Ambrosius super S. Lucam in explanat. Proemii loquens de multiplicibus libris, qui interdum ob varias causas legendi occurrunt: *Legimus,* inquit, *aliqua ne negligantur, legimus ne ignoremus, legimus non vt teneamus, sed vt repudiemus.*

Coronidem huic operi idem S. Pater imponet his verbis ex Sacerdotis animo nunquam delendis, in libro de dignitate Sacerdotali capite 3. vbi Sacerdotes omnes ipse veluti consacerdos alloquens, *Dignè cognoscamus*, inquit, *quid sumus; & quod sumus professione, actione potius quàm nomine demonstremus; nomen congruat actioni, actio respondeat nomini: ne sit nomen inane & crimen immane; ne sit honor sublimis & vita deformis: ne sit deifica professio & illicita actio ne sit gradus excelsus, & deformis excessus, ne habeatur in Ecclesia Cathedra sublimior, & conscientia Sacerdotis reperiatur humilior: ne locutionem simulemus columbinam, & mentem habeamus caninam: ne professionem monstremus ouinam, & ferocitatem habeamus lupinam: ne digne nobis per Prophetam respondeatur à Domino; Populus hic labiis me honorat, cor autem longe est à me.*

Age iam nunc sanctificus Spiritus, qui nos in hoc opere diuinis inspirationibus adiuuisti; cunctos Sacerdotes adiuua, & praesta vt faciant quæ in hoc opusculo ipse eloqui inspirasti, vt eis vnà mecum tribuas sæculorum regna, quæ sanctis in regna sæculorum dare promisisti, Amen. Sanct. Amb. lib. de dign. Sacer. cap. vlt.

AD MAIOREM DEI PRÆPOTENTIS GLORIAM.

INDEX

INDEX

ERRORUM FIDEI VERITATIBUS adversantium, qui passim in hac secunda Medullæ Theologicæ parte referuntur & refutantur.

Circa Sacramenta in genere.

Circa Baptismum.

Circa Confirmationem.

Circa Euchariſtiam.

Circa Pœnitentiam.

Circa Indulgentias & Purgatorium.

Circa Extremam Vnctionem.

VValdenses iidem & Albigenses negarunt Extremam Vnctionem esse Sacramentum à Christo Domino institutum, quibus postea Lutherani & Calvinistæ subscripserunt cap. 6. sect. 1.

Circa Ordinem.

MAssaliani contendebant nullum esse in Ecclesia Sacramentum Ordinis, quorum errorem renovarunt Lutherani & Calvinistæ, cap. 7. sect. 1.

Collyridiani & Cataphrigæ mulieres sacris Ordinibus initiabant, sect. 3.

Circa Matrimonium.

LVtherani & Calvinistæ negant Matrimonium esse Sacramentum à Christo Domino institutum, cap. 8. sect. 1.

Circa peccata.

LVtherani & Calvinistæ asserunt omnia peccata infidelium aut reprobrum esse mortalia; fidelium verò & prædestinatorum tantum esse venialia, tract. 2. cap. 2. sect. 2.

Calvinus asseruit Deum esse authorem peccati, ibid. sect. 6.

Circa Leges.

VVicleffus negabat Superiores Ecclesiasticos aut politicos authoritatem ullam seu potestatem habere condendi leges, cap. 3. sect. 1.

Begardi hæretici asserebant qui perfectionem vitæ Christianæ consecuti essent, nullis legibus Ecclesiasticis aut Civilibus esse subiectos, ibid. sect. 3.

Marcionistæ & Manichæi, Legem Mosaicam inutilem & malam fuisse contendebant, ibid. sect. 8.

Observabit lector, præter errores hic recensitos, alias plurimas veritates fide divinâ credendas, tùm in hac posteriori tùm etiam in priori huius operis parte passim explicari & probari, ex quibus plurimarum aliarum hæreseon, quarum in hoc indice nulla mentio fit, refutatio satis poterit intelligi.

INDEX
RERVM PRÆCIPVARVM
quæ in hac secunda Medullæ Theologicæ parte continentur.

QVÆ QVIDEM IN EVM ORDINEM digestæ sunt, vt quid de vnaquaque notatu dignum variis in locis sparsim continetur, sub vno veluti aspectu positum reperiatur.

Actus humanus.

Vtrum

Clerici.

Concilia.

Concupiscentia.

Confessio.

Confessarius.

Confessarii obligatio quoad Sigillũ confessionis.

Confirmatio

Confirmationis materia & forma.

Confirmationis effectus.

Contractus.

Contritio.

Correctio fraterna.

Eucharistia.

Eucharistiæ Materia.

Eucharistiæ forma.

An qui

Excommunicatio.

Extrema-Vnctio.

Interdictum.

Invidia.

Irregularitas.

Iudicialis processus.

Iudicium temerarium.

Iuramentum.

Ius.

Lex divina positiva.

Liberum arbitrium.

Magia.

Maleficium.

Missæ Sacrificium.

Effectus Sacrificij Missæ.

Sacrificii Missæ applicatio.

Circumstantiæ quædam observandæ in celebratione Missæ.

Odium proximi.

Sacramenti Ordinis Materia & Forma.

Sacramenti Ordinis Miniſter.

Sacramentum Ordinis ſuſcipiens.

Sacramenti Ordinis effectus.

Patrinus.

Peccatum.

Pœnitentia Sacramentum.

Materia Sacramenti Pœnitentiæ.

Forma Sacramenti Pœnitentiæ.

Effectus Sacramenti Pœnitentiæ.

Restitutio.

Romanus Pontifex.

Sacramentum.

Sacramentorum materia & forma in genere.

Sacramentorum effectus.

Sacramentorum Minister.

Quid

Scandalum.

Simonia.

Sortes.

Spes.

Sponsalia.

Superstitio.

Suspensio

Tentatio Dei

Tonsura Clericalis.

Vana observatio.

Votum.

CATECHESIS CHRISTIANA

Ex iis quæ in vtraque huius Operis parte continentur, breviter & methodicè concinnata, & ad communiorem Catechismi praxim accommodata.

CVm Vniversa Catechismi Christiani Doctrina communiter ad quinque capita soleat revocari; videlicet ad fidem, spem, charitatem, officia iustitiæ Christianæ, & Sacramenta, quibus continentur omnia quæ à quolibet Christiano ad salutem æternam consequendam credi & præstari debent: Idcirco breviter hic adnotabimus ea quæ super vnoquoque illorum quinque capitum, in variis huius Medullæ Theologicæ locis explicata reperiuntur, vt ex iis tanquam ex fontibus vberioribus, quisque haurire possit, quæ vel ad propriam, vel ad aliorum institutionem necessaria aut vtilia esse existimaverit.

CAPVT PRIMVM.

De Fide.

FIdes est virtus supernaturalis Theologica, qua homo firmiter assentitur iis quæ Deus revelavit, & per Ecclesiam credenda proposuit; sive illa scripta sint, sive non sint.

Dicitur 1. Virtus supernaturalis, quia naturæ vires excedit, hominemque elevat ad cognitionem earum rerum ad quas naturali capacitate contingere non potest.

Dici-

Dicitur 2. Theologica: quia Deum immediatè pro objecto respicit.

Dicitur 3. quâ firmiter assentitur iis, quæ Deus revelavit, quia cùm ratio formalis qua movetur homo ad assentiendum sit infallibilis Dei veritas, hinc sequitur assensum illũ fidei debere ita esse firmum vt omnem prorsus dubitationem excludat.

Dicitur 4. & per Ecclesiam credenda proposuit, quia ad Ecclesiam pertinet ea definire & proponere, quæ fide credenda sunt.

Dicitur denique, sive illa scripta sint, sive non sint, quia ut Conc. Trid. definivit, Veritas & disciplina Christiana continetur in libris scriptio sine scripto traditionibus.

Quotuplex sit fides, ibid.

Quid sit fides actualis? quid habitualis? quid item explicita vel implicita? formata vel informis, viva vel mortua? ibid.

An fides sit necessaria ad salutem necessitate præcepti vel medii; sect. 2. & 3

An sit ad salutem necessarium, aliquorum mysteriorum fidem explicitam habere? & quorum? sect. 4.

An, & quâ ratione externa fidei confessio sit ad salutem necessaria? sect. 5.

An fuerit necessarium condi symbolum aliquod fidei, quod præcipua fidei capita complecteretur? *cp. 2. sect. 5.*

Symbolum Apostolorum.

CRedo in Deum Patrem Omnipotentem, Creatorem cœli & terræ.

Et in Iesum Christum Filium eius vnicum, Dominum nostrum.

Qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine.

Passus

Passus sub Pontio Pilato, crucifixus; mortuus & sepultus.

Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.

Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei Patris Omnipotentis.

Inde venturus est iudicare vivos & mortuos.

Credo in Spiritum Sanctum,

Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem,

Remissionem peccatorum,

Carnis resurrectionem.

Vitam æternam. Amen.

Credo,

Quomodo actus fidei sit in praxim religendus: cap. 5. sect. 8.

In DEVM.

Quomodo distinguantur credere Deum, credere Deo, & credere in Deum: cap. 1. sect. 1.

De Vnitate, æternitate, immensitate Dei, aliisque eius perfectionibus & attributis. Vide tract. 2. c. 1 2. 3. &4.

Patrem

De Mysterio Trinitatis. Tract. 3. de Trinit. cap. 1.

De Persona Patris. cap. 2. sect. 1.

Quomodo loquendum sit de Mysterio Trinitatis; sect. 5.

Omnipotentem.

De Efficacitate Divinæ voluntatis: tract. 2. cap. 2. sect. 8.

Creatorem

Qua ratione Deus sit causa efficiens rerum omnium? tract. 4. cap. 1. sect. 1.

Quod solius Dei proprium sit, creare; ibid. sect. 2.

Cœli & Terræ.

An

Credo

Credo in Spiritum Sanctum,

De Persona Spiritus Sancti. tract. 3. cap. 2. sect. 6.

Sanctam Ecclesiam Catholicam,

Quænam sit vera Ecclesia, & quibus notis dignoscatur, tract. 1. cap. 2. sect. 4.

De Romano Pontifice summo totius Ecclesiæ Pastore; part. 2. tract. 2. cap. 3. sect. 5. Parag. 3.

De Conciliis Generalibus quæ Ecclesiam Vniversam repræsentant. ibid. Parag. 2.

De Episcopis aliisque Ecclesiæ prælatis? ibid. Parag. 3.

Sanctorum Communionem,

Quid per Sanctorum Communionem intelligatur; part. 2. tract. 2. cap. 6. sect. 2. Parag. 1.

Remissionem peccatorum,

De Remissione peccatorum per Sacramentum Baptismi & Pœnitentiæ percipienda. part. 2. cap. 2. sect. 6. & cap. 5. sect. 5.

Carnis Resurrectionem,

Qua ratione Christi Resurrectio sit causa nostræ Resurrectionis. part. 1. tract. 5. cap. 7. sect. 4.

De Corporum Resurrectione & glorificatione. tract. 6. cap. 5. sect. 6.

Vitam æternam,

In quo consistat vita & Beatitudo æterna. tract. 6. cap. 5. sect. 6.

Quænam sint aureolæ Beatorum? ibid.

De clara & intuitiva Divinæ Essentiæ visione. tract. 2. cap. 6. sect. 1. 2. & sequ.

An Deus velit omnes homines salvos fieri; tract. 6. c. 2. sect. 5.

De loco inferni, & damnatorum pœnis; part. 2. tract. 2. cap. 2. in digress. post sect. 8.

CAPVT SECVNDVM

De Spe.

SPes est virtus supernaturalis Theologica, quâ homo fidelis in præsenti quidem sæculo, bona salutaria; in futuro vero ipsam æternam beatitudinem, à Deo cum fiducia, per Christi merita, expectat.

Vide explicationem illius definitionis; part. 2. tract. 2. cap. 4. sect. 1. Parag. 2.

Omnia verò, quæ à Deo sperare & postulare possumus & debemus, continentur in septem petitionibus orationis dominicæ, quæ sequitur.

Pater noster qui es in Cælis,
Sanctificetur nomen tuum,
Adveniat Regnum tuum,
Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra:
Panem nostrum quotidianum da nobis hodie;
Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris,
Et ne nos inducas in tentationem.
Sed libera nos à malo.

De oratione, part. 2. tract. 2. cap. 4. sect. 1. Parag. 3.
Quid sit & quotupliciter fiat oratio? ibid.
An oratio necessaria sit ad salutem? ibid.
Quo tempore fieri debeat oratio? ibid.
Ad quem debeat dirigi oratio, seu quis debeat orari? ibidem.
Pro quibus orandum sit? ibid.
Quomodo sit orandum? ibid.
Quænam in oratione sint postulanda? ibid.

Quis sit singularum petitionum orationis dominicæ sensus? ibid.
Orationi dominicæ communi Ecclesiæ vsu subiungitur salutatio Angelica, cum precatiuncula quæ sequitur.

Ave Maria, gratiâ plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui, Iesus. Sancta Maria, Mater Dei, ora pro nobis peccatoribus nunc & in hora mortis nostræ, Amen.

De cultu Sanctissimæ Virgini Mariæ exhibendo? part. 1. tract. 1. cap. 8. sect. 3.
Vide explicationem singulorum verborum salutationis Angelicæ? ibid.

CAPVT TERTIVM

De Charitate.

Charitas est virtus supernaturalis Theologica, quâ Deus summè super omnia diligitur propter seipsum, & proximus propter ipsum Deum.

Vide illius definitionis explicationem. part. 2. tract. 2. cap. 4. sect. 1. Parag. 4.
An & quâ ratione charitas sit virtutum forma? ibid.
Quâ ratione charitas sit amor perfectæ amicitiæ? ibid.
Quinam sint actus charitatis eliciti, & qui imperati? ibid.
Quomodo intelligi debeat illud dictum Sancti Bernardi, quod *modus diligendi Deum est diligere sine modo?* ibid.
An charitas vnico mortali peccato deperdatur? ibid.
Quale sit præceptum de diligendo Deo, & quo tempore obliget? ibid.

Cum verò præcipuus charitatis actus ſit obſervatio divinæ legis, dicente Chriſto (Qui habet mandata mea & ſervat ea, ille eſt qui diligit me. *Ioan.* 14.) ideò agendum eſt hîc de Decalogo, ſeu de præceptis divinæ legis, quæ in Scriptura recenſentur his verbis.

Decalogi præcepta.

EGo ſum Dominus Deus tuus,

I. Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi ſculptile vt adores illud.

II. Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum.

III. Memento vt diem Sabbati ſanctifices.

V. Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.
V. Non occides.
VI. Non mœchaberis.
VII. Non furtum facies.
VIII. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.
IX. Non concupisces vxorem proximi tui.
X. Non domum, non agrum, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, & vniversa quæ illius sunt.

Ego sum Dominus Deus tuus; non habebis Deos, &c.

Non assumes nomen Domini, &c.

Non mœchaberis,
Vide explicationem huius ſexti præcepti; ſect. 6. Par. 1.
Quot ſint luxuriæ ſpecies? ibid.
Quot modis peccetur in hoc ſextũ præceptum? Parag. 2.
An aliqua reſtitutio quandoque facienda ſit ob inviolationem huius præcepti? Parag. 3.

Non furaberis.
Vide explicationem huius ſeptimi præcepti; ſect. 6.
Quænam requirantur ad iuſtitiam ſervandam in variis contractibus v.g. in emptione, venditione, mutuo, locato, & aliis: Vid. ibid. Parag. 6. 7. 8. 9.
Quidnam prohibeatur hoc ſeptimo præcepto? Parag. 10.
Quot modis peccetur in illud: Parag. 11.
Quibus modis peccatum vſuræ committitur? Parag. 12.
Quænam reſtitutio facienda ſit ob violationem huius præcepti; Parag. 4.

Non loqueris contra proximum tuum, &c,

Vide explicationem huius octavi præcepti; ſect. 8.
Quid ſit mendacium, & quotupliciter committatur; ibid. Parag. 1.
Quid ſit detractio, & quot modis committatur; Par. 7. & 8.
Quid ſit iudicium temerarium; Parag. 9.
Quot modis peccetur in hoc præceptum; Parag. 10.

Non concupiſces vxorem proximi tui,
Non domum, non agrum, &c. nec vniverſa quæ illius ſunt.
Vide explicationem noni & decimi præcepti? ſect. 9.
Quænam concupiſcentia his duobus præceptis prohibeatur? ibid.
Quot modis in illa duo vltima Decalogi præcepta peccetur? ibid.

Præter

Præter divina Decalogi præcepta, sunt etiam alia præcepta Ecclesiæ, quæ à quolibet Christiano cum omni reverentia suscipi, & humiliter ac fideliter servari debent; dicente Christo, illum, qui Ecclesiam audire, ipsique obedire noluerit; habendum esse tanquam ethnicum & publicanum.

Sunt autem quinque præcipua Ecclesiæ præcepta cuique Christiano, & scitu, & observatu necessaria.

I. Statutos ab Ecclesia festos dies celebrato.

II Sacrum Missæ officium diebus festis reverenter audito.

III. Ieiunia certis diebus temporibusque indicta servato.

IV. Peccata tua proprio Sacerdoti tuo annis singulis confitetor.

V. Sacro-Sanctam Eucharistiam ad minimum semel in anno, idque circa festum Paschæ sumito.

Vide explicationem primi & secundi præcepti Ecclesiæ, supra in explicatione tertii præcepti Decalogi; part. 2. tract. 2. cap. 4. sect. 3.

Vide explicationem tertii præcepti, quod est de Ieiunio, cap. 5. sect. vnic.

Quid ad debitam ieiunii ab Ecclesia præscripti observationem requiratur; ibid. Parag. 1.

Quænam personæ ad ieiunium obligentur; Parag. 2.

Quot modis in hoc tertium Ecclesiæ præceptum peccetur? Parag. 3.

Vide explicationem quarti præcepti Ecclesiæ; tract. 1. cap. 5. sect. 12.

Vide explicationem quinti præcepti eiusdem Ecclesiæ; cap. 4. sect. 8.

CAPVT

CAPVT QVARTVM
De Officiis Iustitiæ Christianæ.

IVstitiæ Christianæ nomine nihil aliud intelligitur quàm animæ mundities & rectitudo : hoc est ab omni labe peccati saltem mortalis puritas; & verum ac sincerum pietatis ac bonorum operum studium.

Ex quo infertur, quod etiam ex sacris litteris discimus, duo esse præcipua Christianæ iustitiæ officia.

Primum est, declinare à malo, id est peccatum quodcunque sollicitè devitare,

Et ad hoc explicandum est.

Quid sit peccatum: Vid. part. 2. tract. 2. cap. 2. sect. 1.
Vndenam actus humanus bonitatem vel malitiam moralem desumat; cap. 1. sect. 3.
Quid sit conscientia, quid Synderesis; sect. 5. Parag. 1.
Quæ sit obligatio sequi dictamen conscientiæ; Parag. 2.
Quid de conscientia scrupulosa sentiendum sit; Parag. 4.
In dubiis quid agendum: Parag. 5.
Quænam sint peccata mortalia aut venialia; c. 2. sect. 2.
Qua ratione peccata mortalia & venialia inter se dignoscantur: sect. 3.
De peccatis omissionis & commissionis, & variis eorum gradibus; sect. 5.
Quænam delectatio sit peccatum; ibid.
Quænam sint causæ peccatorum: sect. 6.
Qua ratione ignorantia sit causa peccati, vel à peccato excuset: sect: 7.
Quinam sint effectus peccati: sect. 8.

Secundum Officium Iustitiæ Christianæ, est facere bonum, id est opera bona, & coram Deo meritoria exercere; Et ad hoc videndum,

CAPVT QVINTVM

De Sacramentis.

CVm Sacramenta sint eo fine divinitus instituta, vt nobis conferant gratiam, sine qua nec Deo placere, nec opera illi placita exequi possumus; ideò post virtutum Theologicarum, & Iustitiæ Christianæ Doctrinam, populus Christianus de ipsis

de ipsis Sacramentis instrui maximè debet, vt noverit quid de illis credere videatur, & qua ratione se ad illa debite & fructuose recipienda disponere possit, vt illorum virtute ac efficacia gratias illas obtineat, quæ ad iustificationem consequendam, & ad virtutes exercendas sibi necessaria est, atque in primis de ipsis Sacramentis in genere, tum de iisdem in particulari agendum est.

De Sacramentis in genere.

Sacramentum est signum aliquod sensibile, quod ex institutione Dei, Sanctitatis & Iustitiæ tum significandæ, tum efficiendæ vim habet.

Vide explicationem huius definitionis? part. 2. tract. 1. cap. 1. sect. 1.
Qua ratione Sacramenta novæ legis differant à Sacramentis legis naturæ & Legis Mosaicæ: ibid.
An Sacramenta novæ legis conferant gratiam; sect 4.
An præter gratiam sanctificantem, dona Spiritus sancti, & virtutes infusas, Sacramenta novæ legis conferant quædam gratiæ actualis auxilia; sect. 5.
An gratiam illam, & auxilia conferant omnibus suscipientibus? ibid.
An Sacramenta novæ legis æqualem gratiam conferant? ibidem.
An per aliqua Sacramenta caracter imprimatur? sect. 6.
Quid sit ille caracter, & an sit indelebilis? ibid.
Quænam Sacramenta caracterem imprimant. ibid.
Quot sint Sacramenta novæ legis: sect. 6.

De Ba-

De Baptismo.

BAptiſmus eſt Sacramentum novæ legis à Chriſto inſtitutum, in quo per exteriorem corporis ablutionem aqua naturali factam, ſub præſcripta verborum forma, confertur gratia.

De Confirmatione.

CONfirmatio est Sacramentum novæ legis à Christo institutum, in quo virtute vnctionis Chrismatis ab Episcopo factæ, & verborum ab eo prolatorum gratia in Baptismo accepta augetur, & perficitur ; & robur confertur ad fidem Christi interius retinendam & exterius profitendam.

Quænam

Quænam sit forma huius Sacramenti, seu quænam verba ab Episcopo proferri debeat cum illud Sacramentum confert ; ibid.

Quinam sint huius Sacramenti effectus ? sect. 3.

An complementum & perfectio gratiæ Baptismalis, sit proprius huius Sacramenti effectus ? ibid.

An per hoc Sacrameutum imprimatur caracter ; ibidem.

Quænam dispositiones requirantur ad hoc Sacramentum validè & fructuosè recipiendum ? sect. 4.

Quænam sit obligatio recipiendi hoc Sacramentum ? ibi.

Vide explicationem cæremoniarum Confirmationis ? sect. 5.

De Eucharistia.

EVcharistia est Sacramentum novæ legis nobilissimum & excellentissimum, in quo, sub speciebus panis & vini, continetur verum corpus, & verus sangvis Iesv Christi, & per illius dignam sumptionem gratia confertur ad sanctificationem & perfectionem animarum.

Quibus nominibus hoc Sacramentum à Sanctis Patribus frequentiùs nuncupetur ? cap. 4. sect. 1.

Quare vocetur (Eucharistia) & quid hoc nomen significet ? ibidem.

An Eucharistia sit Sacramentum à Christo institutum ; sect. 2.

In quo propriè consistat Sacramentum Eucharistiæ ? ibid.

Quænam sit materia apta ad conficiendam Eucharistiam ? sect. 3.

Quænam sit forma consecrationis ? sect. 4.

Quis sit verus & proprius sensus verborum consecrationis ? ibid.

De Sacrificio Missæ.

MISSÆ nomine significatur actio illa religiosa, divinitùs instituta, per quam Christi Domini Corpus & Sangvis, sub speciebus Panis & Vini,

ni, à Sacerdote, cum sacris quibusdam ritibus ab Ecclesia præscriptis, consecratur, & in verum ac propriè dictum sacrificium offertur, & ab ipso offerenre sumitur.

Quid nomen (Missa) significet? Vid. sect. 11. Parag. 1.
Quid sit sacrificium? ibid.
An in Missa verum & propriè dictum sacrificium offeratur? ibid. Parag. 1.
Quinam sint huius sacrificii effectus? Parag. 3.
An sacrificium Missæ sit non modo Latreuticum & Eucharisticum, sed etiam propitiatorium, & impetratorium? ibidem.
Qua ratione Missæ sacrificium offerri possit etiam pro temporalibus bonis à Deo impetrandis? ibid.
An Missæ sacrificium effectus suos infallibiliter producat? ibidem.
An sit æqualis efficientiæ, sive à bono sive à malo ministro offeratur? ibid.
Pro quibus personis sacrificium Missæ validè & licitè offerri possit? Parag. 4.

De Pœnitentia.

Pœnitentia est Sacramentum à Christo institutum, quosdam hominis pœnitentis, & Ministri absolventis actus complectens; quo, ab hoc, ille Deo reconciliatur, & à peccatis post baptismum commissis absolvitur.

Pœnitentiæ nomen sumitur aliquando pro virtute morali, aliquando pro Sacramento novæ legis. Vide utriusque illius acceptionis differentiam, cap. 5. sect. 14.

De Indulgentiis & Purgatorio.

CVm per Indulgentias condonetur pœna peccatis quoad culpam remissis debita, pro qua satisfactio esset exolvenda, & in purgatorio post hanc vitam pœna illa luatur, pro qua satisfactio in hac vita non esset exoluta, ideo Doctrinæ de satisfactione rectè subiungitur ea, quæ est de Indulgentiis & Purgatorio.

De Extrema Vnctione.

EXtrema-Vnctio est Sacramentum à Christo institutum, in quo virtute vnctionis super infirmi cor-

corpus à Sacerdote factæ, adiunctis certis precibus, gratia ipsi infirmo confertur, ad restituendum tentationibus dæmonis, & ad ægritudinem patienter tolerandam, imo & ad sanitatem pristinam si eius saluti conducat recuperandam.

Quod Extrema Vnctio sit Sacramentum à Christo institutum? Vid. cap. 6. sect. 1.
Quis sit proprius huius sacramenti minister? ibid.
Quinam sint effectus Extremæ Vnctionis? sect. 3.
Quis suscipere possit hoc sacramentum, & quæ in eo dispositiones requirantur? sect. 4.
Quænam sit obligatio recipiendæ Extremæ Vnctionis? ibidem.

De Ordine.

ORdo est Sacramentum à Christo institutum, quo confertur potestas, ad exercendas ministeriorum Ecclesiasticorum functiones; & gratia, ad easdem dignè & fructuosè obeundas.

Quod Ordo sit Sacramentum à Christo institutum? Vid cap. 6. sect. 2.
De variis ordinum gradibus; Vid. ibid.
De Tonsura clericali; ibid.
Quis Sacramentum Ordinis suscipere, quis illud conferre possit; sect. 3.
Quænam dispositiones requirantur in iis, qui sunt promovendi ad ordines; sect. 4.
Quinam sint effectus Sacramenti Ordinis; sect. 5.

De Matrimonio.

MAtrimonium est Sacramentum à Christo institutum, quo vir & mulier vinculo indissolubili vniuntur, & eisdem gratia confertur, vt status coniugalis officia debitè implere, & onera convenienter ferre possint.

FINIS.

Probatio
Calami

[illegible] D.

Ex Libris Onuphrii Kom:
malski Commendae: Jezote

